

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Himayelerinde

HESTOUREX

TÜRKİYE
TURİZM ZİRVESİ
"Daha İyi Bir Dünya İçin Turizm"

TURİZM ÇALIŞTAYI RAPORU

Türkiye Turizm Zirvesi Çalıştay Raporları
Anadolu Üniversitesi Yayın No: 4319, Turizm Fakültesi Yayın No: 15

ISBN: 978-975-06-4383-5

Anadolu Üniversitesi Basımevi
Eskişehir, Şubat 2023

TÜRKİYE TURİZM ZİRVESİ

ÇALIŞTAY RAPORLARI

Editörler

PROF. DR. MUHARREM TUNA
DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM ÇEKİÇ
ÖĞR. GÖR ERDEM DAŞCI

DOÇ. DR. OĞUZ DİKER
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALAATTİN BAŞODA
ARŞ. GÖR. BAŞAK ÖZYURT

Komisyon Adı	Komisyon Başkanı	Komisyon Başkan Yardımcıları
Türkiye Turizminin Rekabet Alanları Komisyonu	Prof. Dr. Orhan İÇÖZ	Doç. Dr. İbrahim ÇETİN
Turizmde Mesleki Sorunlar Çalıştay Raporu	Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN	Doç. Dr. Oğuz DİKER Dr .Öğr. Üyesi Fatih ÇAVUŞOĞLU
Turist Rehberliğinin Sorunları Komisyonu	Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU	Doç. Dr. Tolga Fahri ÇAKMAK Arş. Gör. Hasret ULUSOY
Turizm Yükseköğretiminin Sorunları (Lisansüstü)	Prof. Dr. Oktay EMİR	Prof. Dr. Mahmut DEMİR Doç. Dr. İrfan MISIRLI
Turizm Yükseköğretiminin Sorunları (Lisans)	Prof. Dr. Oktay EMİR	<i>Turizm İşletmeciliği Bölümü Komisyonu</i> Prof. Dr. Beykan ÇİZEL Doç Dr. Çağıl Hale ÖZEL Doç. Dr. İrfan MISIRLI <i>Turizm Rehberliği Bölümü Komisyonu</i> Prof. Dr. Elbeyi PELİT Doç. Dr. İrfan MISIRLI <i>Gastronomi Ve Mutfak Sanatları Bölümü Komisyonu</i> Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY <i>Rekreasyon Yönetimi Bölümü Komisyonu</i> Doç. Dr. Emre Ozan Aksöz Doç. Dr. İrfan MISIRLI
Turizm Yükseköğretiminin Sorunları (Ön Lisans Komisyonu)	Prof. Dr. Cafer TOPALOĞLU	Doç. Dr. Funda ÖN

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	8
ÖNSÖZ	9
TÜRKİYE TURİZMİNİN REKABET ALANLARI KOMİSYONU	
1. TURİZMDE GENEL ALTYAPI - ENERJİ - İLETİŞİM	15
ÖZET	15
GİRİŞ	15
1.1. Türkiye’de Turizme İlişkin Altyapı İçin Mevcut Durum Analizi	16
1.2. Komisyon Önerileri	17
SONUÇ	18
KAYNAKÇA	19
2. KONAKLAMA ENDÜSTRİSİ	21
ÖZET	21
GİRİŞ	21
2.1. Mevcut Durum Analizi	22
2.1.1. Covid-19 Salgınının Konaklama Endüstrisine Etkileri	22
2.1.2. Konaklama Endüstrisinin Covid-19 Salgınına Karşılması	22
2.1.3. Türkiye’de Konaklama Sektörünün Rekabet Gücü	24
2.2. Komisyon Önerileri	25
SONUÇ	25
KAYNAKÇA	28
3. ULAŞTIRMA VE SEYAHAT İŞLETMECİLİĞİ	31
ÖZET	31
GİRİŞ	31
3.1. Mevcut Durum Analizi	31
3.1.1. Hava Yolu Taşımacılığı	31
3.1.2. Deniz Yolu Taşımacılığı	32
3.1.3. Mavi Yolculuk	33
3.1.4. Kara Yolu Taşımacılığı	33
3.1.4.1. Araç Kiralama Hizmetleri	33
3.1.4.2. Araç Paylaşımı Hizmetleri	34
3.1.4.3. Demir Yolu İşletmeciliği	34
3.1.4.4. Seyahat Aracıları	34
3.1.4.5. Türkiye’de Ulaştırma Sektörünün Rekabet Analizi	35
3.2. Komisyon Önerileri	36
SONUÇ	37
KAYNAKÇA	38
4. TARİHSEL VARLIKLAR VE ÇEKİCİLİKLER	41
ÖZET	41
GİRİŞ	41
4.1. Mevcut Durum Analizi	41
4.1.1. Türkiye’deki UNESCO Dünya Mirası Listesi	41
4.1.1.1. UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi	42
4.1.1.2. UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi	44
4.1.1.3. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları	45
4.1.1.4. Sit Alanları	45
4.1.1.5. Ören Yerleri	45
4.1.1.6. Etnik Milliyetler	45
4.2. Komisyon Önerileri	45
SONUÇ	46

KAYNAKÇA.....	47
5. DOĞAL VARLIKLAR VE ÇEKİCİLİKLER	49
ÖZET	49
GİRİŞ.....	49
5.1. Mevcut Durum Analizi	50
5.1.1. Türkiye'nin Doğal Kaynak Potansiyeli.....	50
5.1.1.1. Kıyasal Alanlar	50
5.1.1.2. Dağlık Alanlar	52
5.1.1.3. Akarsular, Göller.....	53
5.1.1.4. Ekoturizm Alanları ve Kaynakları	54
5.1.1.5. Ovalar, Tarım Alanları.....	55
5.1.1.6. UNESCO Onaylı Doğal Varlıklar (Doğal Miras)	55
5.1.1.7. İklim, Ormanlık Alanlar.....	56
5.1.1.8. Coğrafi Yapı, Flora-Fauna.....	57
5.1.1.9. Doğal Felaket Riski.....	58
5.2. Komisyon Önerileri	59
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA.....	61
6. İNSAN YAPIMI VARLIKLAR VE ÇEKİCİLİKLER	63
ÖZET	63
GİRİŞ	63
6.1. Mevcut Durum Analizi	63
6.1.1. Kentsel Çekicilikler ve Varlıklar.....	63
6.1.2. Eğlence Yerleri – Mekânlar.....	64
6.1.3. Alışveriş Merkezleri.....	65
6.1.4. Spor Turizmi ve Aktif Spor Olanakları.....	65
6.2. Komisyon Önerileri	66
SONUÇ.....	67
KAYNAKÇA.....	68
7. DEVLETİN TURİZMDEKİ ROLÜ VE KAMU POLİTİKALARI.....	69
ÖZET	69
GİRİŞ.....	69
7.1. Mevcut Durum Analizi	70
7.1.1. Kamusal Destek ve Sektörel Teşvikler	70
7.1.2. Vergi Politikaları	71
7.1.3. Yerel Yönetimler	71
7.1.4. Ülkeye Seyahat Kolaylıkları ve Vize Uygulamaları	72
7.1.5. Turizm Yönetimi	73
7.1.6. Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel İş Birliği Politikaları	73
7.1.7. Sürdürülebilir Turizm Politikaları.....	74
7.1.8. Turizm Mevzuatı.....	74
7.1.9. Dış Tanıtım ve Pazarlama	76
7.1.10. İstatistiksel Veri Tabanı.....	76
7.2. Komisyon Önerileri	77
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	79
8. SEKTÖREL ÖRGÜTLENME VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	81
ÖZET	81
GİRİŞ.....	81
8.1. Mevcut Durum Analizi	81
8.2. Komisyon Önerileri	83

SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA.....	85
9. GÜVENLİK SİSTEMLERİ VE TURİST GÜVENLİĞİ.....	87
ÖZET.....	87
GİRİŞ.....	87
9.1. Mevcut Durum Analizi.....	87
9.2. Komisyon Önerileri.....	88
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	89
10. GENEL SAĞLIK SİSTEMİ VE SAĞLIK OLANAKLARI.....	91
ÖZET.....	91
GİRİŞ.....	91
10.1. Mevcut Durum Analizi.....	92
10.2. Komisyon Önerileri.....	95
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	97
11. TURİZM ÜRÜNLERİ VE ALTERNATİF TURİZM.....	99
ÖZET.....	99
GİRİŞ.....	99
11.1. Mevcut Durum Analizi.....	102
11.2. Türkiye'nin Turizm Ürünleri GZFT Analizi.....	103
11.3. Komisyon Önerileri.....	112
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	117
12. YEREL TOPLUMUN TURİZME KARŞI TUTUMU.....	119
ÖZET.....	119
GİRİŞ.....	119
12.1. Mevcut Durum Analizi.....	120
12.2. Komisyon Önerileri.....	121
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	123
13. İNSAN KAYNAKLARI VE TURİZMDE İSTİHDAM.....	125
ÖZET.....	125
GİRİŞ.....	125
13.1. Mevcut Durum Analizi.....	125
13.1.1. İşgücü Arzı.....	126
13.1.2. İşgücü Talebi.....	126
13.1.3. İnsan Kaynakları Sistemleri.....	126
13.1.4. Kadınların Turizm İşgücünde Yer Alma Oranı.....	127
13.1.5. Turizm Eğitimi.....	128
13.2. Komisyon Önerileri.....	129
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA.....	131
14. ULUSLARARASI FİRMALARIN İŞ/YATIRIM YAPMA POTANSİYELİ.....	133
ÖZET.....	133
GİRİŞ.....	133
14.1. Mevcut Durum Analizi.....	134
14.2. Komisyon Önerileri.....	135
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA.....	137
15. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ ERİŞİMİ VE KULLANIMI.....	139

ÖZET	139
GİRİŞ	139
15.1. Mevcut Durum Analizi	140
15.1.1. Türkiye’de Bilgi Teknolojileri Erişimi ve Kullanımı.....	140
15.1.2. Bilgi Teknolojileri Kullanımı ve Erişiminde Mevcut Durum ve Değişimler	140
15.1.3. Akıllı Turizm Destinasyon Çalışmaları (Dünyadan Örnekler)	142
15.2. Komisyon Önerileri	143
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	145
16. FİYAT REKABETİ	147
ÖZET	147
GİRİŞ	147
16.1. Mevcut Durum Analizi	147
16.1.1. Konaklama Fiyatları	147
16.1.2. Ulaştırma Fiyatları	148
16.1.3. Yeme-İçme Fiyatları.....	149
16.1.4. Paket Tur Fiyatları	149
16.2. Komisyon Önerileri	150
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	152
SEKTÖREL RAPORLAR - 1 (Seyahat Acentaları).....	155
SEKTÖREL RAPORLAR - 2 (Havacılık)	157
SEKTÖREL RAPORLAR - 3 (Profesyonel Animatörler Derneği).....	159
TURİZMDE MESLEKİ SORUNLAR ÇALIŞTAY RAPORU	
ÖZET	164
GİRİŞ	165
1. MESLEK YASASI ÇALIŞMA GRUBU RAPORU.....	167
1.1. Mevcut Durum Analizi	167
1.1.1. Turizm Eğitimi	167
1.1.2. İstihdam.....	167
1.1.3. Mezunlar	167
1.1.4. Turizm İşletmeleri.....	167
1.2. Komisyon Önerileri	168
2. SEKTÖR-AKADEMİ İLİŞKİSİ VE NİTELİKLİ İSTİHDAM ÇALIŞMA GRUBU RAPORU.....	169
2.1. Mevcut Durum Analizi	169
2.1.1. Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdama İlişkin Belirlenen Temel Sorunlar ...	173
2.1.2. Eğitim ve Akademi Kaynaklanan Sorunlar.....	173
2.1.3. Meslek ve Sektörden Kaynaklanan Sorunlar	174
2.1.4. Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlar.....	175
2.1.5. Sektör - Akademi Arasındaki İlişkiler ve Uyuşmazlıklardan Kaynaklanan Sorunlar	176
2.2. Komisyon Önerileri	176
3. İŞLETMELERDE ÇALIŞMA KOŞULLARI ÇALIŞMA GRUBU.....	181
3.1. Mevcut Durum Analizi	181
3.1.1. Temel Sorunlar	185
3.2. Komisyon Önerileri	186
4. GASTRONOMİ MEZUNLARI İSTİHDAMI ÇALIŞMA GRUBU.....	187
4.1. Mevcut Durum Analizi	187
4.2. Komisyon Önerileri	187
5. TURİZM İŞKOLU SENDİKASI GÖRÜŞLERİ	191
SONUÇ	193
KAYNAKÇA	196

TURİST REHBERLİĞİNİN SORUNLARI KOMİSYONU

ÖZET	202
GİRİŞ	204
1. MEVCUT DURUM ANALİZİ	206
2. KOMİSYON ÖNERİLERİ	209
SONUÇ	213
KAYNAKÇA	215

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNİN SORUNLARI (LİSANSÜSTÜ)

ÖZET	219
GİRİŞ	220
1. MEVCUT DURUM ANALİZİ	222
2. KOMİSYON ÖNERİLERİ	225
SONUÇ	231
KAYNAKÇA	236

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNİN SORUNLARI (LİSANS)

ÖZET	243
GİRİŞ	245
1. TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU	247
1.1. Mevcut Durum Analizi	247
1.2. Komisyon Önerileri	249
SONUÇ	254
KAYNAKÇA	257
2. TURİZM REHBERLİĞİ BÖLÜMÜ	259
2.1. Mevcut Durum Analizi	259
2.2. Komisyon Önerileri	271
SONUÇ	284
KAYNAKÇA	286
3. GASTRONOMİ VE MUTFAK SANATLARI BÖLÜMÜ KOMİSYONU	289
3.1. Mevcut Durum Analizi	289
3.2. Komisyon Önerileri	295
SONUÇ	297
KAYNAKÇA	298
4. REKREASYON YÖNETİMİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU	299
4.1. Mevcut Durum Analizi	299
4.2. Komisyon Önerileri	304
SONUÇ	309
KAYNAKÇA	314

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNİN SORUNLARI (ÖN LİSANS KOMİSYONU)

ÖZET	320
GİRİŞ	322
1. AŞÇILIK PROGRAMI	323
1.1. Mevcut Durum Analizi	323
1.2. Komisyon Önerileri	329
SONUÇ	331
2. İKRAM HİZMETLERİ	333
2.1. Mevcut Durum Analizi	333
2.2. Komisyon Önerileri	334
SONUÇ	335
3. KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM	337
3.1. Mevcut Durum Analizi	337
3.2. Komisyon Önerileri	338

SONUÇ	339
4. PASTACILIK VE EKMEKÇİLİK	341
4.1. Mevcut Durum Analizi	341
4.2. Komisyon Önerileri	346
SONUÇ	350
5. SAĞLIK TURİZMİ İŞLETMECİLİĞİ	351
5.1. Mevcut Durum Analizi	351
5.2. Komisyon Önerileri	353
SONUÇ	354
6. TURİST REHBERLİĞİ	355
6.1. Mevcut Durum Analizi	355
6.2. Komisyon Önerileri	356
SONUÇ	357
7. TURİZM ANİMASYONU	359
7.1. Mevcut Durum Analizi	359
7.2. Komisyon Önerileri	362
SONUÇ	362
8. TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ	363
8.1. Mevcut Durum Analizi	363
8.2. Komisyon Önerileri	364
SONUÇ	366
9. TURİZM VE SEYAHAT HİZMETLERİ	367
9.1. Mevcut Durum Analizi	367
9.2. Komisyon Önerileri	370
SONUÇ	371
KAYNAKÇA	372
SONUÇ	374

SUNUŞ

Tüm dünyada ortaya çıkan beklenmedik gelişmeler, yeni eğilimler, arz ve talep dengelerinde yaşanan değişimler, turizm endüstrisinde ve turizm eğitiminde sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sorunların tespiti ve çözümü, uzun bir süredir turizm camiasının gündemindedir. Bu çerçevede Türkiye Turizm Zirvesi, turizm sektörünün başlıca sorunlarının tespiti ve çözüm önerileri için önemli bir fırsat olmuştur. Türkiye Turizm Zirvesi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde düzenlenen 4. Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı kapsamında, “Daha iyi bir dünya için turizm.” temasıyla, Turizm Akademisyenleri Derneği ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği iş birliğinde kamu kurum ve kuruluşları, turizm meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, turizm işletmeleri ve üniversitelerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Türkiye Turizm Zirvesi’nde; kamu kurumları, sektör ve akademiden önemli aktörler ile uzmanlar bir araya gelerek turizm sektöründeki yenilikler, engeller ve güncel gelişmeler doğrultusunda fikir alışverişinde bulunmuştur.

Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında “*Turizm Yükseköğretimin Sorunları Komisyonu, Turist Rehberliğinin Sorunları Komisyonu, Turizmde Mesleki Sorunlar Komisyonu ve Türkiye Turizminin Rekabet Alanları Komisyonu*” oluşturulmuştur. Oluşturulan bu komisyonların her biri, kendi ilgi alanına dair sorunları belirleyip bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmiştir. Bu raporda yer alan sorun tespit ve çözüm önerilerinin turizm eğitimine ve doğrudan turizm endüstrisine önemli katkı sağladığı kanaatindeyim. Bu komisyon raporlarının sonuçları, karar alıcıların başvurabileceği önemli referanslar ortaya koymak bakımından da yararlı olacaktır.

Prof. Dr. Fuat ERDAL

Anadolu Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

2023 yılında 100. yılını kutlayacak olan Türkiye Cumhuriyeti, bütün endüstri ve sektörlerde gerçekleştirdiği büyük yatırımlar ile güçlü bir ekonomiye sahiptir. Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan, 1980’li yıllarda ivme kazanan ve 2000’li yıllardan günümüze en büyük hacmine ulaşan turizm yatırımları Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin güçlü ekonomik yapısında önemli bir parçadır. 2023 vizyonunda oldukça büyük bir paya sahip olan turizm, Devletimiz tarafından gerekli desteği alarak büyümeye devam etmektedir. Sektör, son 20 yıllık periyotta 500 milyonun üzerinde ziyaretçi ile 500 milyar doların üzerinde gelir elde eden dev bir ekonomi halini almıştır. Bu süre zarfında gerek alt yapı gerekse üst yapı yatırımlarına hız verilerek, kitle turizminin yansırı, sağlık turizmi başta olmak üzere birçok alternatif turizm türünün gerçekleştirilmesi adına çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2023 yılından 2071 yılına, vizyoner yaklaşımla kamusal yatırımlarını planlayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ekonomik hayatın birçok alanında mevcut durumu tespit ederek, ülke ekonomisinin gelecek yüzyıllarda da muasır medeniyetler seviyesinde bulunmasına yönelik stratejilerini oluşturmaya çalışmaktadır. Bu noktada gerek bilim çevreleri gerekse ekonomi çevreleri ile sektörel çevrelere düşen esas görev, bu stratejik planlama süreçlerinin ivme kazanmasında gerekli sorumluluğu almaktadır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde düzenlenen 4.Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı (HESTOUREX) kapsamında, düzenlenecek olan 1. Türkiye Turizm Zirvesi, ‘Daha iyi bir dünya için turizm temasıyla Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD) iş birliğinde kamu kurum ve kuruluşları, turizm meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, turizm işletmeleri ve üniversitelerin katılımıyla turizm sektörünün bütün paydaşlarını bir araya getirerek, sektöre ait birçok konuyu bütüncül yaklaşımla ele almayı hedeflemektedir. Zirve kapsamında düzenlenen turizm çalıştayı, toplam beş başlıkta, turizm sektörünün geleceğini ilgilendiren kritik konuların, sektörün bütün paydaşlarıyla, kapsamlı şekilde ele alındığı altı üst çalışma grubu ve 10’dan fazla alt çalışma grubunda 100’ün üzerinde katılımcının bir yılı aşkın bir sürede gerçekleştirdikleri toplantılar ile tamamlanan çalıştaylar sonucunda bu güzide eser ortaya çıkmıştır.

Bu çalıştayların gerçekleştirilmesinde ve raporlar doğrultusunda bu eserin hazırlanmasında katkı ve destekleri bulunan; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, T.C. Sağlık Bakanlığı ile tüm kamu kuruluşları, T.C. Anadolu Üniversitesi başta olmak üzere tüm Üniversiteler, Meslek Odaları, Mezun Dernekleri, STK’lar, Turizm İşletmeleri ile Turizm Paydaşlarına teşekkür ederiz.

Emin ÇAKMAK

HESTOUREX Danışma Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Muharrem TUNA

TUADER Yönetim Kurulu Başkanı

Ülkay ATMACA

POYD Yönetim Kurulu Başkanı

TÜRKİYE TURİZMİNİN REKABET ALANLARI KOMİSYONU

Komisyon Başkanı

Prof. Dr. Orhan İÇÖZ, Yaşar Üniversitesi

Başkan Yardımcısı – Raportör

Doç. Dr. İbrahim ÇETİN, Akdeniz Üniversitesi

Üyeler

- Prof. Dr. Emrah ÖZKUL, Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Kamil UNUR, Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Osman E. ÇOLAKOĞLU, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Osman N. ÖZDOĞAN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Umut AVCI, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer ÖTER, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Erol DURAN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim Çetin, Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Selda UCA, Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi Yunus TOPSAKAL, Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi
Dr. Ferhat ŞEKER, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Erhan ALTUN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Arş. Gör.)
Emre SAMANCIOĞLU, Kocaeli Üniversitesi (Arş. Gör.)
Sarp KUMLU, Kocaeli Üniversitesi (Arş. Gör.)
Eda HAZARHUN, Dokuz Eylül Üniversitesi (Doktorant)
Tuğçe YILDIRIM, Kocaeli Üniversitesi (Yüksek Lisans-Bilim Uzm.)

Sektör Katkıları

- Hamit KUK, TÜRSAB Yönetim Kurulu Üyesi
Murat HATİPOĞLU, SUN Express Akdeniz Satış Müdürü
Eren GÜNGÖR, PAYD - Profesyonel Animatörler Derneği

Bu rapor Türkiye Turizm Zirvesi bünyesinde yapılacak olan Türkiye Turizmine ilişkin çalıştaylar kapsamında “*Rekabet*” başlıklı oturumda sunulmak ve tartışılmak üzere Prof. Dr. **Orhan İçöz** Başkanlığında oluşturulan ve 16 Akademisyen ile 3 sektör temsilcisinden oluşan komisyon tarafından hazırlanmıştır.

Rapor Türkiye Turizminin Uluslararası alandaki rekabet konularını aşağıda yer alan **16 temel alanda** değerlendirmiş olup, her alana ilişkin raporlar ilgili komisyon grupları tarafından hazırlanmıştır.

Turizmde Rekabet alanları

1. Genel Altyapı- Enerji- İletişim
2. Konaklama Endüstrisi
3. Ulaştırma Sektörü ve Seyahat İşletmeciliği
4. Tarihsel Varlıklar ve Çekicilikler
5. Doğal Varlıklar ve Çekicilikler
6. İnsan Yapımı Varlıklar ve Çekicilikler
7. Devletin Turizmdeki Rolü ve Kamu Turizm Politikaları
8. Sektörel Örgütlenme ve Sivil Toplum Kuruluşları
9. Güvenlik Sistemleri ve Turist Güvenliği
10. Genel Sağlık Sistemi ve Sağlık Olanakları
11. Turizm Ürünleri ve Alternatif Turizm
12. Yerel Toplumun Turizme Karşı Tutumu
13. İnsan Kaynakları ve Turizmde İstihdam
14. Uluslararası Firmaların İş/Yatırım Yapma Potansiyeli
15. Bilgi Teknolojileri Erişimi ve Kullanımı
16. Fiyat Rekabeti

1. TURİZMDE GENEL ALTYAPI - ENERJİ - İLETİŞİM

Kamil Unur - Ferhat Şeker

ÖZET

Dünyadaki tüm ülkelerde ve bölgelerde turizm olgusu, büyük ölçüde kamu hizmetlerine ve altyapı desteğine dayanmaktadır. Yollar, havaalanları, limanlar, elektrik, kanalizasyon ve içme suyu vb. temel unsurlar olmaksızın turizmin uygulanması ve geliştirilmesi mümkün değildir. Altyapı, en basit tanımıyla kamunun hayatını kolaylaştırmak ve üretim için gerekli olan su, enerji, baraj, liman, köprü, tünel, ulaşım ağı (otoyol), atık sistemi ve iletişim gibi temel hizmet alanlarıdır. Altyapı yatırımları da genel altyapı ve turizm amaçlı altyapı yatırımları olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel altyapı yatırımları öncelikle bölge halkının sosyal hayatı için zorunlu olan su, elektrik, haberleşme, ulaştırma sistemleri, sağlık ve güvenlik kuruluşları için yapılan çok yönlü yatırımlardır. Turizm amaçlı altyapı yatırımları ise, turistik tesislerin büyüülmesi ve niteliklerinin iyileştirilmesi, havaalanlarının iyileştirilmesi veya yenilerinin yapılması, yat limanlarının kurulması, rekreasyon olanakları sağlayacak şekilde turizm bölgelerinin düzenlenmesi gibi turizm sektörünün gelişmesi ve sektöre bir hareket kazandırılması için gerekli olan altyapı kapasitesinin artırılmasına yönelik yatırımları içerir.

Turizm altyapısı, turizmin gelişmesinin temeli olmasının yanı sıra destinasyon kaynaklarının kullanımı için bir temel oluşturmaktadır. Turizm altyapısı o kadar önemlidir ki, turizm hizmetlerinin üretim ve dağıtımının verimliliğine de katkıda bulunabilir ve hatta bazı durumlarda, kırsal bölgelere ulaşım sağlayarak turizm arzını artırabilir (Seraphin vd., 2018). Turistlerin bazı turistik destinasyonlara ulaşabilmelerinin ve destinasyonun diğer turizm hizmetlerini sunmasının ön koşulu gelişmiş bir ulaşım altyapısıdır. Turistlerin seçilen destinasyonda kaldıkları süre boyunca kendilerini daha iyi hissetmeleri için belirli hizmetlere ihtiyaç duymaları nedeniyle, turistlerin varış noktasına gelişi o bölgede altyapı çalışmalarını hızlandıracaktır. Kamu güvenliği, ulaşım hizmetleri, tıbbi sistemler, finansal sistemler, eğitim sistemleri ve turistlerin talebinin yanı sıra yerel halkın da ihtiyaç duyduğu tüm bu hizmetlerin sağlanması turizm faaliyetleri açısından hayati önem taşımaktadır (Ritchie & Crouch, 2005). Turizm ürününün bir bileşeni olan turizm altyapısı, uzun vadede turizmin büyümesi ve turistlere gerekli hizmetlerin sağlanmasında destinasyonların ilerlemesi için kritik bir unsurdur.

GİRİŞ

Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasının ardından yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu mali sıkıntılar, geçmişten kalan borçlar ve alt yapı yetersizliği turizme yeteri kadar önem verilememesinde etkili olmuştur. Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan itibaren turizm sektörünün önemi daha fazla anlaşılmış ve turizm faaliyeti teşvik edilmiş, turizmin gelişmesi için gerekli altyapı faaliyetleri hız kazanmıştır. 1950 yılında turizm kredilerinin verilmesi, turizm yatırımlarının ilk teşvik örneğidir. Ancak, Türkiye'de yeni yeni gelişmeye başlamış olan turizm sektörü 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile tamamen bir durgunluk içine girmiştir. Daha sonra, Türkiye'de 1963 yılı itibari ile kamu ve özel sektörün birlikte ele alındığı beş yıllık kalkınma planları ve yıllık programlar oluşturulmaya başlanmıştır. 1963'ten sonra başlayan planlı kalkınma dönemlerinde turizm sektörüyle ilgili birçok kararlar alınmış ve uygulamaya başlanmıştır. Türkiye'de 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun getirdiği teşvikler sektörün gelişmesinde itici bir güç olmuştur. Türkiye, turizm altyapısının büyük ölçüde temelini atarak, turizm alanında artık dünyada adını duyurmuştur.

1.1. Türkiye’de Turizm İlişkin Altyapı İçin Mevcut Durum Analizi

Türkiye’de turizmin doğrudan ya da dolaylı olarak yararlandığı altyapının mevcut durumu değerlendirildiğinde aşağıdaki bulguların öne çıktığı görülmektedir:

- Hava yolu ulaşımı tüm dünyada turizmin en çok kullandığı ulaşım şeklidir ve insanların özellikle uluslararası seyahatlerde %65’i hava yolu ulaşımından yararlanmaktadır (UNWTO Highligts, 2020). Bu nedenle hava yolu ulaşımı Türk turizminde en önemli ulaşım sektörüdür. Türkiye’de bulunan toplam 56 havalimanı 99 milyon 946 bin yolcu iç hat ve 108 milyon 422 bin yolcu dış hat olmak üzere yıllık toplam 208 milyon 373 binlik yolcu trafiğine sahiptir (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, 2019). Türkiye’nin hava ulaşımı altyapısı açısından rakipleriyle rekabet edebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Nitekim Dünya Ekonomik Forumu (2019) tarafından hazırlanan rekabet analizi endekslerinde de bu durum Türkiye için önemli bir avantaj olarak yer almıştır. Ülkemiz bu alanda 140 ülke arasında 4.7’lik puan ile 20. sırada yer almaktadır (Küresel Rekabetçilik Raporu, 2019).
- Türkiye 1.1.2021 tarihi itibarıyla 3.532 km otoyol, 30.974 devlet yolu ve 34.136 km il yolu olmak üzere toplam 68.642 km. kara yolu uzunluğuna sahiptir (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü, 2021). Türkiye 2019 yılında otoyol uzunluğu bakımından Avrupa’da 7. sıradadır ve İspanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelere daha fazla kara yoluna sahiptir. Ayrıca Türkiye Avrupa’da son 11 yılda (2007-2018) en çok otoyol yapan 4. ülkedir (www.tr.euronews.com, 2021). Türkiye’nin sahip olduğu karayolu ağının 21.023 km’si devlet yolu ve 2.100 km’si il yolu olmak üzere toplam 23.123 km’si bölünmüş yoldur (Karayolları Genel Müdürlüğü, 2021). Karayolları açısından halen iller arası bölünmüş yol projelerinin bazılarının (örn. Antalya-Mersin) bitmemesi ve otoyol ağı açısından rakiplerimizden daha geride olmamız Türkiye açısından bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Nitekim Dünya Ekonomik Forumu Turizm Rekabet İndeksi raporunda ülkemiz bu alanda 3.6’lık puan (7 üzerinden) ile 140 ülke arasında 56. sırada yer almaktadır (Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Raporu, 2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları, 5.753 kilometrelik kısmı elektrikli olmak üzere toplam 12.803 kilometrelik bir ağa sahiptir (TCDD, 2019). Bu ağ içerisinde, Sincan-Eskişehir, Eskişehir-Pendik, Polatlı-Konya ve Eskişehir-Konya olmak üzere yalnızca 1.213 km yüksek hızlı tren hattı bulunmaktadır. Toplam demir yolu ağı ve hızlı tren ağının uzunluğu açısından rakiplerimiz olan İspanya, İtalya ve Fransa’dan daha gerideyiz. Ancak, yapımı planlanan hızlı tren yolları bittiğinde Türkiye’nin Avrupa’da İspanya ve Fransa’nın ardından 3. sıraya, dünyada ise 5. sıraya yükseleceği beklenmektedir (<https://tr.euronews.com>).
- Türkiye’de; Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgelerinde toplam 8.261 yat bağlama kapasitesine sahip özel sektör, kamu ve belediyelerce işletilen 61 adet yat limanı mevcuttur (Deniz Ticaret Odası, 2020). Akdeniz’e kıyısı olan diğer ülkelere bakıldığında; İtalya’nın 6.500 km uzunluğundaki kıyılarında 379, İspanya’nın 4.964 km uzunluğundaki kıyılarında 356, Hırvatistan’ın 5.835 km uzunluğundaki kıyılarında 159 adet yat limanı varken, 8.333 km kıyıya sahip Türkiye’nin 61 adet yat limanına sahip olması önemli bir eksiklik. Türkiye’de bulunan yat limanlarının yarısından fazlası (39 adedi) Türkiye’nin en uzun kıyı uzunluğuna sahip Ege Bölgesi’nde yer almaktadır.
- Türkiye’de elektronik haberleşme sektöründe faaliyet gösteren işletmeci sayısı 452 olup, elektronik haberleşme sektörü yatırımları 5.9 milyar TL’dir. Türkiye’de toplam mobil abone sayısı 82.1 milyon kişi, mobil cepten internet 65.1 milyon ve sabit internet 16.2 milyon olmak üzere toplam internet aboneleri 82.3 milyon kişidir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2020).

- Su varlığına göre ülkeler *su fakiri*, *su azlığı yaşayan* ve *su zengini* olarak üç şekilde sınıflandırılmaktadır. Yılda kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı 1.000 metreküpten daha az olduğunda ülkeler su fakiri, 2.000 metreküpten daha az olduğunda su azlığı yaşayan, 8.000-10.000 metreküpten daha fazla ise su zengini olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.363 metreküptür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2018). Buna göre Türkiye’nin su azlığı yaşayan bir ülke olduğunu söylemek mümkündür.
- Doğal gaz, barajlı, linyit, ithal kömür, akarsu, rüzgâr, jeotermal, taş kömür, biokütle, asfaltit kömür, fuel oil, güneş, nafta, lng ve motorin kaynak türlerinden elde edilen toplam enerji gücü 84.957,72 MW’dır (T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2020). Türkiye’de enerji üretiminin %54.77’si fosil yakıtlardan elde edilirken %45.23’ü yenilenebilir enerji kaynaklarından (%24.30 baraj, %9.24 akarsu, %8.85 rüzgâr, %1.78 jeotermal, %0.85 biyokütle ve %0.20 güneş) elde edilmektedir. Türkiye yenilenebilir enerji üretimi konusunda da İtalya, İspanya ve Fransa gibi ülkelerin gerisinde yer almaktadır (<https://tr.euronews.com/>, 2021).

1.2. Komisyon Önerileri

Öncelikle, turizm için büyük öneme sahip olan Akdeniz ve Ege sahillerinin, altyapı sorunlarının çözülmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi’nin tamamlanması gerekmektedir. Türk Hükümeti ile Dünya Bankası arasında 1989 yılında yapılan sözleşme çerçevesinde, Dünya Bankası aracılığıyla Japon Hükümetinden sağlanan 607.5 milyon Japon Yen’i tutarındaki (hibe) kredi ile finanse edilerek 1998 yılında proje başlamıştır. ATAK Projesi; Çanakkale-Balıkesir il sınırından Antalya-Mersin il sınırına kadar uzanan kıyı kesimindeki 100’e yakın yerleşimin çevre ve insan sağlığını korumaya yöneliktir. Bu çerçevede uygulamalar hibe kredi ile başlanılmış, hibe kredinin tamamı kullanılmış olmasına rağmen, proje kapsamındaki yörelerin altyapıları tamamlanamamıştır. ATAK Projesinin tamamlanması 2023 Türkiye Turizm Stratejisinin de hedefleri arasındadır.

- Türkiye’nin fiziksel altyapısı değerlendirildiğinde su sıkıntısı çeken bir ülke olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, oteller başta olmak üzere su israfının önüne geçilmeli, Türkiye’de su kaynaklarının verimli kullanılması için, ulusal su politikaları oluşturulmalıdır. Ulusal su politikaları; çevre, tarım, sanayi, enerji ve turizm politikaları ile birlikte oluşturulmalıdır.
- Turizm tesislerinin atık su arıtma, atık suyun geri kazanımı, katı atıkların geri dönüşümü ve kendi enerji üretim sistemlerinin kurulması gibi çevre dostu, sürdürülebilir altyapı uygulamaları teşvik edilmelidir.
- Yatlardan alınan ve depolanan atıkların denize zarar vermemesi için yeterli sayıda bertaraf tesisi ve sıvı atık arıtma tesisleri kurulmalıdır.
- Fiziksel altyapı planlamasının her kademesinde doğal, kültürel ve tarihî yapının korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması ile kıyı alanları, orman alanları başta olmak üzere kamu yararını gözeterek koruma ve kullanma kararları alınmalıdır.
- Atmosfere salınan sera gazlarının etkisi altında ivme kazanan iklim değişikliği nedeniyle dünya ısısı artmakta, kutuplardaki buzullar erimekte ve deniz seviyesinin yükselmesiyle kıyı bölgeleri etkilenmektedir. Bunun en çarpıcı örneği 22-23 Eylül 2015 Bodrum sel felaketidir. Özçelik ve Benli ’ye (2020) göre bu felaketin nedenleri; yanlış kanal, menfez ve boru hattı tasarımı, yağmur sularının kanalizasyon borularına drenajı, drenaj kanallarında kagir yan duvar kullanımı ve borulardaki tıkanmadır. Bu nedenle Türkiye’nin kıyısında yer alan turistik bölgelerde yağmur suyu toplama kanalları iyileştirilmeli, yerleşim yerleri içerisinde yeterince

yeşil alan bırakılmalı, nehir, dere yatakları ve göl kıyıları imara açılmamalı, yağmur suyunu tahliye edebilecek altyapı çalışmaları tamamlanmalı, selden önce, sel anı ve selden sonra halkın ne yapacağına dair eğitimler verilmeli ve meteorolojik tahmin ve erken uyarı hizmetleri dünya standartlarına çıkartılmalıdır.

- Türkiye, enerjisinin yalnızca %45,23'ünü yenilenebilir enerji kaynaklarından elde etmektedir. Bu oran artırılmalıdır. Ayrıca, sektör paydaşlarının enerji verimliliği konusunda ortak hareket etmesinin sağlanması ve çevre kirliliğini önleyecek tedbirler almalarının sağlanması gerekir. Bunun için, iklim değişikliğine neden olan sera gazını azaltan turizm tesisleri ödüllendirilebilir ve yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı, hatta tesislerin kendi enerjilerini üretimi teşvik edilebilir.
- Türkiye'de turizmi mevsimsellikten ve bölgesellikten kurtararak altyapısını rahatlatarak, sürdürülebilirlik çerçevesinde alternatif turizm çeşitlerinin tanımlandığı, standartlarının belli olduğu bir mevzuat hazırlanmalıdır.
- 12,803 kilometrelik bir demiryolu ağına sahip olan ülkede yalnızca İstanbul, Ankara, Eskişehir ve Konya arasında 1,213 km yüksek hızlı tren hattı bulunmaktadır. Yüksek hızlı tren hatlarının özellikle turistlerin varış noktası olan İstanbul, Antalya ve Muğla gibi illerde yaygınlaştırılması Türkiye'nin turizm altyapısının gelişmesine katkıda bulunabilir.

SONUÇ

Sonuç olarak Türkiye'nin turizm altyapısı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, turizm potansiyeli son derece yüksek ancak daha eksiklerini ve yapması gerekenleri henüz tamamlayamamış bir ülke olarak göze çarpmaktadır. Kaynakların verimli şekilde kullanılması, çevre tahribatının azaltılması, sürdürülebilir turizm kapsamında alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi, Ege ve Akdeniz kıyılarında kanalizasyon çalışmalarının tamamlanması, çöp sorununun çözülmesi, turistik beldelere yakışmayan toprak yolların düzeltilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması gibi altyapı çözümleri ile Türkiye'nin turizm potansiyelinden en üst düzeyde faydalanabilmesi mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Avrupa'da otoyol uzunluğunda İspanya ilk sırada; Türkiye, 10 yılda 749 km yeni otoyol inşa etti, <https://tr.euronews.com/2019/08/09/avrupa-en-uzun-otoyol-ispunya-da-turkiye-10-yilda-749-km-yeni-otoyol-insa-etti-duble-yol>. Erişim Tarihi: 05.07.2021.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2020). www.btk.gov.tr. Erişim Tarihi: 05.07.2021.
- Deniz Ticaret Odası, DTO (2020). www.dto.org.tr
- Küresel Rekabetçilik Raporu (2019). Dünya Ekonomik Forumu, https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf. Erişim Tarihi: 05.07.2021
- Ritchie, J.R.B. & Crouch G.I. (2005) *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*, CABI: Wallingford.
- Seraphin, H., Sheeran, P. & Pilato, M. (2018). Overtourism and the fall of Venice as a destination, *Journal of Destination Marketing & Management*, 374–376.
- Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Raporu (2019). Dünya Ekonomik Forumu, https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf. Erişim Tarihi: 05.07.2021
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (2020). www.epdk.gov.tr
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (2019). www.dhmi.gov.tr
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü, Yol Ağı Bilgileri (2021). <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Kurumsal/YolAgi.aspx>. Erişim Tarihi: 05.07.2021.
- TCDD (2019). <https://static.tcdd.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2018). www.tuik.gov.tr. Erişim Tarihi: 05.07.2021.
- Türkiye en geniş hızlı tren hattına sahip 9. ülke; yapımı süren hatlar bittiğinde Almanya'yı geçecek, (2021). <https://tr.euronews.com/2019/09/06/turkiye-hizli-tren-hattina-sahip-ulkeler-arasinda-9-projeler-bittiginde-almanya-yi-gececek>. Erişim Tarihi: 05.07.2021.
- UNWTO (2020). *International Tourism Highlights, 2020 Edition*, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284422456>.

2. KONAKLAMA ENDÜSTRİSİ

Osman N. Özdoğan - H. Erhan Altun

ÖZET

Türkiye; sahip olduğu görece genç üstyapı elemanları, çeşitli turizm türlerini aynı anda arz edebilmesi, soyut ve somut kültürel miras unsurları, doğal çekicilikleri, üst düzey hizmet verme yatkınlığı ve konukseverlik yaklaşımı ile rakipleri arasında ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Bununla beraber on yıllar içerisinde gerek küresel gerekse de ulusal ölçekte etkili olmuş pek çok krizle yüzleşmek zorunda kalarak bunlarla başa çıkma noktasında deneyim sahibi olmuş büyük bir pazardır. Ardımızda bırakmakta olduğumuzu umduğumuz son büyük kriz olan COVID-19 salgını küresel ölçekte konaklamanın, konukseverliğin ve turizmin çekirdeğini oluşturan yer değiştirme eyleminin bir antitezi olarak karşımızda bulunmakta ve konaklama endüstrisi karşısında varoluşsal bir tehdit teşkil etmektedir. Bu nedenle bu yeni tehditin göğüslenmesi süreçlerinde diğer ülkelerin davranışlarını incelemek ve Türkiye konaklama sektörünün rekabetçi niteliklerini analiz etmek faydalı görünmektedir.

GİRİŞ

Covid-19'un neden olduğu pandemi ortamında tüm dünyadaki turizm hareketlerinde önemli ölçüde azalma görülmüş ve turizm endüstrisine girdi sağlayan paydaşlar bu durağanlık nedeniyle çok fazla olumsuz sonuçlara maruz kalmışlardır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2020a), 2020 yılında bu etkinin turizme bağlı ihracatı 910 milyar ile 1.2 trilyon ABD Doları arasında düşürmüş olabileceğini, bunun ise daha geniş ölçüde küresel gayri safi yurtiçi hasılayı %1.5 ile %2.8 oranlarında daraltacağını açıklamıştır. Bu daralma, dünyadaki her 10 çalışandan birinin turizm endüstrisinde yer aldığı düşünüldüğünde 100-120 milyon arası çalışanın işsizlik tehdidiyle yüzleşmek zorunda olduğu anlamına gelmektedir.

Bir gezinin parçası veya hedefi olarak turizm endüstrisi içerisinde önemli büyüklüğe sahip olan konaklama işletmeleri, kriz yönetim becerilerinden bağımsız olarak COVID-19 pandemisinin sonuçlarından geniş ölçüde etkilenmiş, pek çoğu da faaliyetlerini tamamen durdurmuştur. Hao ve arkadaşları (2020) COVID-19'a bağlı durağanlığın otelcilik kapsamında kriz yönetiminin değil, felaket yönetiminin konusu olması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Kontrol edilemeyecek dış çevre faktörlerinin ürünü olan felaketler, öngörülemeyen ve kaçınılamayan olgular olarak krizlerden ayrılmaktadırlar (Faulkner, 2001).

İçinde bulunduğumuz ve pek çok sektör açısından felaket olarak görülen salgın, turistik hizmetlerin emek yoğun olması niteliği yanında “temas yoğun” bir hizmet alanı olduğunu gündeme getirmiş, gerek otel gerekse de destinasyon yöneticileri “temas yoğun hizmet” sunumlarını tersine çevirecek önlemler almaya mecbur kılınmışlardır.

2.1. Mevcut Durum Analizi

2.1.1. Covid-19 Salgınının Konaklama Endüstrisine Etkileri

COVID-19 virüsünün yol açtığı salgının en şiddetli ve aniden oluşan zararlı etkilerini göğüsleyen endüstrilerden biri de ne yazık ki konaklama endüstrisi olmuştur (Jiang & Wen, 2020). Turizm arzının unsurlarından olan konaklama endüstrisinin performansı hakkında ipucu veren ölçütlerden bazıları oda-başına gelir (RevPAR), ortalama günlük oda fiyatı (ADR) ve doluluk oranı gibi göstergelerdir. Bu göstergelerin ya da performans ölçütlerinin 2020 yılı içindeki değerleri incelendiğinde (UNWTO, 2020b);

- 2020 Haziran ayı ortalama doluluk oranlarının Afrika'da %17, Orta ve Güney Amerika'da %19, Avrupa'da %27, Orta Doğu'da %35, Asya ve Pasifik'te %46 ve ABD'de %47 oranlarında seyrettiği,
- En fazla ziyaret edilen küresel destinasyon olan Avrupa'da yılın ilk yarısında % 66 düşüş yaşandığı ve sonraki çeyrekte bu değer üzerinden %97'lik tekrar bir düşüş görüldüğü,
- Haziran ayı için Avrupa otellerinde oda-başına gelirin %66'ya, doluluk oranının %27'ye ve ortalama günlük oda fiyatının %21 düştüğü (96 Euro) görülmüştür.

2020 yılı Haziran ayı sonu itibariyle Çin'deki otel doluluk oranları %89 oranında düşmüş, Las Vegas'ta faaliyet gösteren otellerden bazıları tümüyle faaliyetlerini durdurmuş, Roma'daki otellerdeki doluluk %94 oranında azalmış (Salem vd., 2021), küresel ölçekte seyahatler ve konaklamalar neredeyse durma noktasına gelmiştir.

Türkiye'de salgının insan sağlığına olan etkisini azaltmaya yönelik olarak alınan şehirlerarası seyahat kısıtlamaları ve otellerde belirli kapasite kullanım kararları, ülkelerarası seyahat yasakları, ülkelere girişte 14 günlük karantina uygulamaları, azalan talebi daha da baskılayarak otellerin rezervasyon kabul etmemeleri sonucunu doğurmuştur (Demir vd., 2020). Bunun sonucunda COVID-19 salgınının Türk turizmine sadece 2020 yılı içerisinde 30 milyar dolarlık bir olumsuz etkisi olduğu tahmin edilmekle birlikte (Bahar ve İlal, 2020), net bir ölçüm yapma olanağı da bulunmamaktadır.

2.1.2. Konaklama Endüstrisinin Covid-19 Salgınına Karşılması

Gerek talep düşüşlerinden, gerek karantina uygulamalarından, gerekse de seyahat yasakları ve güven eksikliğinden kaynaklanan tüm bu gelişmeler, küresel ölçekte ağırlama endüstrisinde yer alan işletmeleri finansal bir çıkmaza sokmuştur (Shin vd., 2021). Dünya halklarının oluşturduğu sosyo-ekonomik sistem işlemek için diğerlerine ihtiyaç duyduğundan pandemi biyolojik boyuttan makro finansal bir boyuta yayılmıştır (Sigala, 2020). Bu yayılmayı felaket yönetimi kapsamında ele alacak olursak; felaket öncesinde, sırasında ve sonrasında turizm işletmelerinin uygulaması gereken önlemleri, 2003 yılında yaşanan SARS salgınındaki deneyimlerden hareketle Tablo 2.1.'de yer alan başlıklarla ele almak mümkündür (Hao vd., 2020).

Tablo 2.1. SARS Salgınında Turizm Endüstrisinde Felaket Yönetimi Uygulamaları

Felaket Öncesi	Sağlık ölçütlerinin uygulanması
	Genel bir acil durum planının hazırlanması
	İç standartların ve süreçlerin oluşturulması
	Bir erken uyarı sisteminin oluşturulması
	Acil durum liderlik planının oluşturulması
	Olası senaryolar üzerinde beyin fırtınası yapılması
	Felaketle başa çıkma kapasitesinin değerlendirilmesi
	Yeterli birikim ve kaynak hazırlanması
	Felaketle başa çıkma yolunda işgörenlerin eğitimi
	Dış paydaşların ve iş birliklerinin belirlenmesi
	Krizle duyarlı bir kültürün geliştirilmesi
Bir medya iletişim stratejisinin kurulması	
Felaket Sırasında	Acil durum hizmetlerinin etkinleştirilmesi
	Çalışanların ve maddi varlıklarının korunması
	Etkili iletişim kanalları kurulması
	Personelin ve konukların gözlemlenmesi
	Temizleme ve dezenfeksiyon işlemlerinin yürütülmesi
	Çoklu görevler için işgörenlerin eğitimi
	Tatil ve ücretsiz izin için çalışanların teşvik edilmesi
	Konuklara güven verilmesi
	Kaynak ve bilgi edinilmesi
	Ciro ve indirimlerin teşvik edilmesi
	İşten çıkarma politikalarının oluşturulması
Resmi yardım istenmesi ve yetkililerle iş birliği yapılması	
Maliyet azaltıcı stratejiler uygulanması	
Ortaklıklar ve iş birlikleri oluşturulması	
Teknoloji yatırımı yapılması	
Felaket Sonrasında	Kriz yönetimi çerçevesinin gözden geçirilmesi
	Normal operasyonların geri yüklenmesi
	Zarar değerlendirmesi yapılması
	Halkla ilişkiler faaliyetleri ile topluma olumlu sinyaller dağıtılması
	Müşteri güveninin geri kazanılması
	İşgörelere teşvik ve danışmanlık sunulması
	Pazarlama ve tutundurma plan ve uygulamaları
	Yatırım planı geliştirilmesi
	Tesislerin temizlenmesi ve yenilenmesi
	Tesislerin ve hizmetlerin geliştirilmesi
	İş birliğine girilmesi

Kaynak: Hao vd., 2020

2003 yılındaki SARS salgınının olumsuz etkilerini, oteller maliyetleri düşürme (işçi çıkarma, tesisleri tamamen veya kısmen kapatma vb.), işçileri ücretsiz izne çıkarma, indirimli hizmetler sunarak doluluk oranlarını artırma, yönetim kadrosunun maaşlarını kesme, devlet ve yerel yöneticilerle işbirliği yapma, odaları ticari olarak kiralama (ofis hizmeti) gibi önlemlerle karşılamaya çalışmışlardır (Tew vd., 2008). Bununla birlikte, salgın gibi doğal afetlerin terör veya ekonomik krizlerde olduğundan

çok daha uzun bir iyileşme sürecine ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Rodriguez-Anton & Alonso-Almeida, 2020). Mevcut olan bu yeni iş ve hizmet çevresinde de COVID-19 sürecinin oluşturacağı gelecek hala bir bilinmez olarak değerlendirilmektedir (Chang vd., 2020).

Sigala (2020) COVID-19 sürecini kriz yönetimi kapsamında değerlendirmiş; kriz öncesi, sırası ve sonrası adımları turizm işletmeleri, turistler ve destinasyon yöneticileri bakımından üç başlıkta ele almıştır. Yazara göre, turizm işletmelerinin COVID-19 sonrasında atmaları gereken adımlar şunlardır:

- Yeni bir açılış yapmak (sağlık şartları gözetilerek)
- Temizlik ve hijyen protokollerini güncellemek (koruyucu ekipman, maske, dezenfeksiyon araçları vb.)
- Kalabalıkları yönetmek ve sosyal mesafe uygulamalarını yürürlüğe koymak
- Temassız bir tatil deneyimi tasarlamak
- Turizm deneyimini yeniden ele almak
- Çalışma ve hizmet alanlarını yeniden düzenlemek
- İş süreçlerini yeniden tasarlamak
- İş ekosistemini ve iş birliklerini yeniden düşünmek
- Temassız bir iş modeli benimsemek
- Çalışanlar ve konukları için mobil izleme uygulamaları kullanmak
- Hijyen, sağlık ve güvenlik kontrolü için teknolojiden faydalanmak
- Rezervasyon öngörülerini, getiri yönetimini ve ücretlendirme sistemlerini güncellemek ve yeniden tasarlamak
- Yeni talepler oluşturmak
- Dijital veri analizini geliştirmek

2.1.3. Türkiye’de Konaklama Sektörünün Rekabet Gücü

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2020 yılı istatistiklerinde konaklama sektörünün niceliksel durumu incelendiğinde turizm işletme belgeli tesis sayısının 4.218, belediye belgeli tesis sayısının 8.609 ve toplam tesis sayısının 12.827 olduğu görülmektedir. Türkiye’nin toplam yatak arzı ise 1.596.667’dir. Bu kapasitenin yatırım belgelilerle birlikte yaklaşık 1.750.000 olduğu ifade edilmektedir (yigm.ktb.gov.tr). Türk konaklama sektörü, rekabet ettiği Akdeniz çanağında yer alan ülkelerle kıyaslandığında İtalya, Fransa ve İspanya’dan sonra yatak kapasitesi açısından üçüncü sırada yer almaktadır (ec.europa.eu) (bkz. Ek.1, Ek 2, Ek 3). İllere göre dağılıma bakıldığında Antalya, İstanbul ve Muğla illerinde bulunan tesis sayısının toplam tesislerin %41’ini, yatak sayısının ise toplam yatakların %62’sini oluşturduğu görülmektedir. Ülke çapında tesis sayılarında baskın unsur %64 ile belediye belgeli tesisler, yatak sayısında ise %58 ile işletme belgeli tesislerdir. Bunların dışında yeşil yıldızlı çevreye duyarlı tesis sayısı 452, yatak sayısı ise 292.198 olarak kaydedilmiştir. Son 20 yıl içerisindeki tesis ve yatak sayılarını karşılaştırdığımızda istikrarlı bir niceliksel büyüme görülmektedir (yigm.ktb.gov.tr). Konaklama işletmelerinin özellikle turizm işletme belgeli tesislerin Avrupa’daki rakiplerine kıyasla nispeten yeni olduğu ve hizmet kalitesinin daha yüksek seviyede değerlendirildiği görülmektedir. Kur düzeyinin rakiplere oranla rekabetçi olması talebin ülkemize çekilmesinde önemli bir rol oynarken, pandemi döneminde Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın uygulamaya koyduğu Güvenli Turizm Sertifikası ile turistlerin güvenle tatil yapmalarına olanak sağlanmaktadır. Böylece Türk turizm destinasyonlarına olan talebin arttırılması hedeflenmektedir. Ayrıca konaklama sektörüne sağlanan KDV indirimleri ve Kısa Çalışma Ödeneği uygulaması gibi destekler konaklama işletmelerinin pandeminin yarattığı

ekonomik krizden etkilenme düzeyinin en aza indirilmesine ilişkin atılan olumlu önlemler arasında yer almaktadır. Ancak pandeminin öngörülenden uzun sürmesiyle nitelikli işgücünün farklı sektörlere kaydığı da görülmektedir. Bu da bu işletmelerde verilen hizmet kalitesinde düşüşlere neden olacağı konusunda endişe yaratmaktadır. Diğer yandan belediye belgeli otel işletmelerinde özellikle yenileme yatırıma ihtiyaç duyulduğu ve hizmet kalitesinde acil bir iyileştirme yapılması gerektiği görülmektedir.

2.2. Komisyon Önerileri

- Türkiye’de konaklama endüstrisi içerisindeki Bakanlık ve Belediye belgeli tesis ayrımının 2022 yılında kalkması ve tüm tesislerin Bakanlık tarafından belgelendirilmesi kabul edilmiştir. Bu her ne kadar arzu edilen bir gelişme olsa da konaklama tesislerinin sınıflandırılmasındaki işlev hala sorgulanmaktadır. Sınıflandırma ölçütlerinin çok büyük ölçüde fiziki şartları konu edinmesi ve hizmet kalitesini dışarıda bırakması, sınıflandırmanın kontrol ve pazarlama gibi amaçlarını karşılamamaktadır. Bu nedenle Avustralya, Kanada veya Dubai gibi ülkelerde yer alan, fiziki ölçütlerle hizmet ölçütlerinin, yerinde denetlemeyle çevrimiçi platformlardaki ziyaretçi bildirimlerinin harmanlandığı bir değerlendirme sistemi hususunda çalışmaların başlatılması önerilmektedir.
- Ferdi veya küçük gruplar olarak seyahat eden, mahremiyet olanağı arayan, seyahatlerinin doğaya olan etkilerini umursayan ve toprakla daha yakın bir tatil tecrübesi arayan ziyaretçilere hitap edecek, yatay ve/veya ayırık mimaride konaklama ünitelerine sahip tesislere olan talebin arttığı görülmektedir. Dolayısıyla kitle turizmine katılmak istemeyen fakat potansiyel ve uyarılmış talep sahibi tüketicilere kamp ve karavancılık tesisleri veya ekoturizm olanakları gibi alternatif konaklama yaklaşımlarının varlığına ilişkin mesajların iletilmesi önerilmektedir.
- Bir üst maddede yer alan tesis tipleri için, özellikle altyapı imkanlarının temini ve arazi tahsisi gibi hususlarda yatırım kolaylıklarının yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi önerilmektedir.
- Kırsal mahalle pansiyonculuğunun ve ekoturizm temalı konaklama üniteleri arzının artabilmesi için kırsal mahalle sakinlerine yönelik girişimcilik ve turizm temalı eğitimlerin tasarlanması önerilmektedir.
- Özellikle kitle turizmine hizmet veren büyük ölçekli tesislerdeki çevresel etkinin, verimliliğin, işgücü sürekliliği ve niteliğinin ve nihai olarak ortaya konulan değer ölçümüne yönelik niceliksel, şeffaf ve erişilebilir veri tabanları oluşturmaya yönelik planlar tasarlamak önerilmektedir.

SONUÇ

COVID-19 salgınının oluşturduğu kriz sonrasında otelcilik sektörüne rekabet gücü kazandıracak uygulamalar örneklendirilmiştir. Bunlar personel ve müşteriye koruyacak sağlık ve hijyen uygulamaları, biyolojik teması asgari düzeye indirecek önlemler, güven mesajı yayacak iletişim kanalları ve hizmet çeşitlendirme faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sağlık ve hijyen uygulamaları bakımından iklimlendirme koşulları gözden geçirilmeli, sistemli ve mümkünse otomatikleştirilmiş sistemlerle hijyen sağlayıcı uygulamalar tasarlanmalıdır. Temasın yoğun olduğu yiyecek-ıçecek hizmetleri ile kat hizmetleri birimlerinde iş tasarımları yeniden ele alınmalıdır.

SARS ve COVID-19 salgınlarında temas bağımsız hizmet çevresi tartışılarak konaklama işletmelerinde yapay zekâ ve robotik ekipmanların kullanılabilirliği tartışmaya açılmıştır. Kişilerarası fiziksel mesafeyi mümkün kılan kayıt işlemleri, yüz, retina taraması vb. sistemlerle fiziksel ve kişiden kişiye geçen bir anahtar gereksiz kılan kapılar, sesli kontrol sistemleri (örneğin oda ışıkları, perde açma/kapama mekanizmaları vb.), robot hizmet elemanları gibi uygulamaların yakın gelecekte yaygınlaşacağı öngörülmektedir (Jiang & Wen, 2020). Cep telefonlarının ve karekod (QR) uygulamalarının oda anahtarı olarak kullanılmasının halihazırda yaygınlaştığı bilinmektedir. Bununla birlikte, özel robotik teknolojilerin otelcilik sektöründe benimsenmesi açısından otel yöneticilerinin kararı tek başına yeterli olmayabilmektedir. Bu konuda devlet desteğinin, pazar ve robotik teknolojilerdeki gelişimin, otelin teknoloji geliştirme kapasitesinin, mali gücünün ve yetenek yönetiminin önemli bir rolü vardır (Kuo vd., 2017).

Öte yandan, insanların sağlık duyarlılığı yüksek olan bu dönemde sağlıklı menüler, egzersiz programları, detoks programları, kapsamlı veya acil sağlık hizmetleri gibi çeşitlendirilmiş hizmetlerle pazarlamada rekabet avantajı sağlanabileceği düşünülmektedir. Yavaş turizm ve ekoturizm gibi, insanları doğayla daha uyumlu zaman geçirmeye iten uygulamaların talep yaratma potansiyeli her zamankinden fazladır (Jiang & Wen, 2020).

Ülkemizde 01.01.2021 tarihinden itibaren 30 ve üzeri oda sayısına sahip konaklama işletmeleri için zorunlu hale getirilen *Güvenli Turizm Sertifikası* pek çok açıdan kriz esnası ve sonrasındaki teknik güvenlik aşamalarını kapsamaktadır. Fakat rekabet gücüne yönelik etkin ve yaratıcı pazarlama stratejileri kurgulama, yeni pazarlar bulma, çalışan ve müşterilere güven verme, işletme maliyetlerini kısmak için sağlık tedbirlerini bahane olarak değerlendirmeme (samimiyet) gibi hususlar işletme yöneticilerinin deneyim ve vizyonuyla sınırlı kalmaktadır.

COVID-19 salgınından bağımsız olarak düşünüldüğünde ise, Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksi ölçütleri Türkiye konaklama sektörünün rekabetçilik gücü açısından fikir verecektir. Dünya Ekonomik Forumu'nun düzenli olarak yayınladığı Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksine (2019) göre konaklama sektörü rekabetçiliğiyle ilgili olabilecek maddelere ilişkin değerlendirmeler şunlar olabilir:

- Madde 12.01- *Otel odaları*: Yerleşik her 100 kişiye düşen otel oda sayısını ifade etmektedir. Ülkemiz için bu oran 0.5 olarak belirtilmiştir. Dünya ortalaması 0.8, Avrupa ortalaması ise 1.3'tür. Genellikle ada ülkelerinde ve düşük nüfusa sahip ülkelerde yüksektir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayınladığı 2020 istatistiklerine bakıldığında her türlü konaklama işletmesi otel olarak kabul edildiğinde turizm işletme belgeli, turizm yatırım belgeli ve belediye belgeli tesislerdeki toplam yatak sayısı 1.596.667'dir (yigm.ktb.gov.tr). TÜİK 2020 Nisan hesaplamasında ise toplam ülke nüfusu 83.614.362'dir (data.tuik.gov.tr). Bu verilerden hareketle oran 0.52 olarak güncellense dahi sıralamada kayda değer bir farklılık olmayacaktır. Ayrıca yine TÜİK istatistiklerinde 2020 nüfusunun 2019'dan fazla olmasına rağmen nüfus artış hızının binde 13.9'dan binde 5.5'e düştüğü görülmektedir. Bu, farklı sosyal nedenlerin bir sonucudur. Dolayısıyla her yüz kişi başına düşen oda sayısı sıralamasında ümit verici bir gelişme görülmesi için yatırımların artması gerekmektedir. Otel yatırımlarının arttığına yönelik medyada yer alan pek çok haber bulunmaktadır. Yine de Seyahat ve Turizm Rekabetçilik Endeksinin yatırımlarla ilgili ilk ana maddesi olan "İş Çevresi" sütununda 140 ülke içerisinde 71. pozisyonda kalmış ve genel sıralaması 43. olan Türkiye'nin bu alanda atması gereken pek çok adım olduğu düşünülmektedir.
- Madde 12.02 - *Turizm Üstyapı Kalitesi*: Türkiye bu başlıkta dünya ve Avrupa ortalamasını geçerek gösterdiği performansla 13. sırada yer almıştır. Bu nedenle mevcut durumu koruyarak, kaynaklarını başka alanlara kaydırması yerinde olacaktır.
- Madde 8.02 - *Otel Fiyat Endeksi*: Orta ve üst sınıf otellerin yıl boyu ortalama fiyatlarından oluşmaktadır. Türkiye burada 8. sırada yer almıştır. Bu sıralamadaki başarının yerel para

birimi değeriyle ters yönde bir ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla otel fiyat endeksinde üst sırada yer almak seyahat ve turizm rekabetçilik gücünü artırmakta, fakat yenileme yatırımları düşünüldüğünde (*yerine koyma maliyeti*) ne ölçüde arzu edilir olduğu tartışmaya açık kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bahar, O. ve İlal, N.Ç. (2020). Coronavirüsün (COVID-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.
- Chang, C.L., McAleer, M. & Ramos, V. (2020). The future of tourism in the COVID-19 era. *Advances in Decision Sciences*, 24(3), 1-12.
- Demir, M., Günaydın, Y., & Demir, Ş. Ş. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye’de turizm üzerindeki öncülleri, etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 80-107.
- Faulkner, B., 2001. Towards a framework for tourism disaster management. *Tourism Management*, 22(2), 135–147.
- Hao, F., Xiao, Q. & Chon, K. (2020). COVID-19 and China’s hotel industry: Impacts, a disaster management framework, and post-pandemic agenda. *International Journal of Hospitality Management*, 90, 102636.
- Jiang, Y. & Wen, J. (2020). Effects of COVID-19 on hotel marketing and management: a perspective article. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-03-2020-0237>
- Kuo, C.M., Chen, L.C. & Tseng, C.Y. (2017). Investigating an innovative service with hospitality robots. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(5), 1305-1321.
- Rodríguez-Antón, J.M., & Alonso-Almeida, M. D. M. (2020). COVID-19 impacts and recovery strategies: The case of the hospitality industry in Spain. *Sustainability*, 12(20) 8599, 1-17.
- Salem, I.E., Elbaz, A.M., Elkhwesky, Z. & Ghazi, K. M. (2021). The COVID-19 pandemic: The mitigating role of government and hotel support of hotel employees in Egypt. *Tourism Management*, 85, 103305, 1-16.
- Seyahat ve Rekabetçilik Endeksi (2019). *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019*. <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>. Erişim Tarihi: 28.04.2021.
- Shin, H., Sharma, A., Nicolau, J.L., & Kang, J. (2021). The impact of hotel CSR for strategic philanthropy on booking behavior and hotel performance during the COVID-19 pandemic, *Tourism Management*, 85, 104322.
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research, *Journal of Business Research*, 117(2929), 312-321.
- Tew, P.J., Lu, Z., Tolomiczenko, G. & Gellatly, J. (2008). SARS: lessons in strategic planning for hoteliers and destination marketers. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 20(3), 332-346.
- UNTWO, 2020a. Dünya Turizm Örgütü: Turizm ve COVID-19: Benzeri Görülmemiş Ekonomik Etiketler. <https://www.unwto.org/tourism-and-COVID-19-unprecedented-economic-impacts>, Erişim Tarihi: 27.04.2021.
- UNTWO, 2020b. Dünya Turizm Barometresi. https://www.uwi.edu/COVID19/sites/COVID19/files/UNWTO_Tourism_Barometer_eng.2020.18.1.5.pdf. Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Ek 2.1. Bakanlık Belgeli Tesis ve Yatak Sayısı

Tür	Sınıf	Turizm işletme belgeli		Turizm yatırım belgeli	
		Tesis sayısı	Yatak sayısı	Tesis sayısı	Yatak sayısı
Otel	1 yıldız	52	2.793	27	1.275
	2 yıldız	381	26.215	9	686
	3 yıldız	1.110	122.099	203	21.373
	4 yıldız	869	236.199	155	39.252
	5 yıldız	704	474.857	129	75.469
Termal Otel	3 yıldız	18	2.160	4	815
	4 yıldız	31	7.664	5	1.417
	5 yıldız	41	21.411	10	5.218
Tatil Köyü	1. sınıf	69	55.434	12	6.199
	2. sınıf	9	2.890	13	8.332

Termal Tatil Köyü	5 yıldız			1	310
Turizm Kompleksi		4			
Müstakil Apart Otel		236			
Termal Müstakil Apart Otel		2			
Butik Otel		101		42	3.153
Butik Termal Otel		2			
Butik Tatil Villası		1			
B Tipi Tatil Sitesi		2			
Özel Tesis		412		23	1.170
Pansiyon		135			
Motel		5		2	218
Golf Tesisi		3		1	228
Kırsal Turizm Tesisi		4		1	12
Kamping		6		7	2.287
Dağ Evi		4		4	177
Çiftlik Evi / Köy Evi		12		1	82
Oberj		3			
Yayla Evi		2			
Toplam		4.218	1.020.985	649	167.673

Kaynak: <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/81939,3103turizmistatistikleri2020-4pdf.pdf?0>

Ek 2.2. Belediye Belgeli Tesis ve Yatak Sayısı

Tür	Tesis sayısı	Yatak sayısı
Otel	4.902	397.408
Pansiyon	2.565	86.821
Kamu Misafirhanesi	736	41.408
Motel	204	8.569
Kamping	66	5.837
Kaplıca	90	19.342
Tatil Köyü	46	16.297
Toplam	8.609	575.682

Kaynak: <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/81939,3103turizmistatistikleri2020-4pdf.pdf?0>

Ek. 2.3. Ülkeler ve Yatak Kapasiteleri Karşılaştırması (Akdeniz)

Ülke	Yatak Kapasitesi
İtalya	5.151.356
Fransa	5.096.857
İspanya	3.660.592
Türkiye	1.596.667
Yunanistan	1.348.890
Hırvatistan	1.157.870
Portekiz	653.980
Mısır	195.605

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tour_cap_nat/default/table?lang=en

3. ULAŖTIRMA VE SEYAHAT İŖLETMECİLİĐİ

Erol Duran - Eda Hazarhun

ÖZET

Bir sistem olarak turizm, ulaştırma ve seyahat sektöründen yoğun bir şekilde beslenmektedir. Turist gönderen bölgelerden turist kabul eden bölgeye yönelik gerçekleşmesi planlanan tüm turizm hareketlerinin odağında ulaştırma ve seyahat işletmeciliği yer almaktadır. Farklı sektörler ile etkileşim içerisinde bulunan ve bu çerçevede yönlü bir sektör özelliği gösteren turizm endüstrisinin en önemli odaklarından birini ulaştırma ve seyahat sektörü oluşturmaktadır. Bu bölümde Türkiye turizminde ulaştırma ve seyahat işletmeciliği tüm boyutlarıyla irdelenmektedir.

GİRİŞ

Ulaşım ve seyahat ilk çağlardan beri turizmin odağında yer almış, bir bakıma turizmin gelişmesine zemin hazırlamıőtır. İlk çağlarda ticaret kervanları vasıtasıyla (özellikle ipek yolu güzergahı ve bağlantı yolları başta olmak üzere) karayolu ve deniz yoluyla turizme yönelik bireysel seyahatler de gerçekleşmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte ulaşımın daha kitlesel, hızlı ve ucuz bir hale gelmesi, turistik seyahatleri de şanslı bir azınlığın yerine getirebildiği bireysel seyahatler olmaktan çıkarmış ve kitlesel boyutlara ulařtırmıőtır. II. Dünya savaşı sonrası artan teknoloji, turist istek, beklenti ve beğenilerinde yaşanan değişimler ve artan çeşitlilik beraberinde ulaştırma türlerinin de gelişmesine ve çeşitlenmesine zemin oluşturmıőtur (Duran, 2016, Sarıbaş, 2017).

Bu bölümde Türkiye turizminde ulaştırma ve seyahat işletmeciliğine yönelik mevcut durum analizi çok boyutlu olarak yapılmaya çalışılmıştır.

3.1. Mevcut Durum Analizi

3.1.1. Hava Yolu Taşımacılığı

Türkiye’de hava yolu ulaşımı, 1933 yılında 2186 sayılı yasa ile Hava Yolları Devlet İşletmeleri İdaresi’nin kurulmasıyla başlamıştır. 1980’li yıllara kadar devlet tarafından yönetilerek kısıtlı bir ilerleme imkânı bulan havacılık sektöründe, 1983 yılında gelen serbestleşme ile birçok özel hava yolu açılmıő ve sektör her geçen yıl büyümeye devam etmiştir (Bahar, 2018). 2018 yılı verileri doğrultusunda tüm dünyada 4.2 milyar kişi hava yolunu tercih etmiş ve uluslararası hava yolu ulaşımında ABD ilk, Türkiye ise 7. sırada yer almıştır (Knoema, 2019). Hava yolu endüstrisinin önemli dinamiklerinden biri olarak Türkiye, sadece ülke sıralaması bakımından değil, sahip olduğu hava yolu firmaları bakımından da öne çıkmaktadır. İç hatlarda 56 uçuş rotası, dış hatlarda da 126 ülkeyi içine alan 328 ayrı noktaya uçuş gerçekleştiren Türk Hava Yolları, 73.2 milyon yolcusu ile uluslararası havayolları sıralamasında 9. sırada kendine yer bulmaktadır (DHMI, 2020). İç Hatlarda Avrupa’nın en hızlı büyüyen ülkesi olarak görülen Türkiye, 2003 yılında 2 merkezden 26 noktaya olan uçuş sayısını, 2019 yılında 7 merkezden 5 hava yolu ile toplam 56 noktaya çıkarmıştır (Hava

yolu Sektör Raporu, 2019). Dış Hatlarda, 2003 yılında yalnızca 2 hava yolu ile 60 noktaya uçuş yapılabiliyor iken, 2018 yılında uçulan toplam uçuş noktası 318, 2019 yılı itibarıyla ise 126 ülkede 328 noktaya uçuş gerçekleştirilmiştir (Hava yolu Sektör Raporu, 2018). Türkiye’de 31.12.2020 itibarıyla faaliyet gösteren hava yolu firmaları ve bu firmalara ait uçak filosu rakamları Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Türkiye’deki Hava yolu Firmaları ve Uçak Filoları

Sıra	Hava yolu Firması	Toplam uçak	Yolcu uçağı	Kargo uçağı
1	Türk Hava Yolları A.O.	341	323	18
2	Pegasus Hava Taşımacılık A.Ş.	93	93	-
3	Güneş Ekspres Havacılık A.Ş.	58	58	-
4	Onur Air Taşımacılık A.Ş.	23	23	-
5	Turistik Hava Taşımacılık A.Ş.	13	13	-
6	Hürkuş Hava yolu Taşımacılık ve Ticaret A.Ş.	8	8	-
7	Tailwind Havayolları A.Ş.	5	5	-
8	Mng Hava Yolları ve Taşımacılık A.Ş.	5	-	5
9	Act Hava Yolları A.Ş.	5	-	5
10	Uls Havayolları Kargo Taşımacılık A.Ş.	3	-	3
Genel Toplam		554	523	31

Kaynak: Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, 2020.

Tablo 3.1’e göre ülkemizde yolcu ve kargo taşımacılığında on adet firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalara ait 523 yolcu uçağı ve 31 kargo uçağı olmak üzere toplam 554 adet uçak bulunmaktadır. Türk Hava Yolları A.Ş. listede 323’ü yolcu uçağı, 18’i kargo uçağı olmak üzere 341 uçakla birinci sırada bulunmaktadır. THY’yi 93 yolcu uçağı ile Pegasus Hava Taşımacılık A.Ş. takip etmektedir. MNG, ACT ve ULS Havayolları A.Ş. taşımacılık faaliyetlerini sadece kargo amaçlı gerçekleştirmektedirler. Havayollarının 2018 itibarıyla yolcu taşımacılığındaki payı %9.4 olarak belirlenmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

3.1.2. Deniz Yolu Taşımacılığı

Türkiye; 8.333 km’lik kıyı şeridine sahip olma, İstanbul ve Çanakkale gibi önemli iki boğazı sınırları içerisinde bulundurma ve Avrupa, Asya ve Ortadoğu ortasında doğal bir köprü görme özellikleriyle deniz taşımacılığı ve lojistik açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır (Vizyon 2023 Ulaştırma ve Turizm Panel Raporu, 2003). Ülkemiz ihracatının çoğunluğu deniz yolu ile yapılmaktadır. Taşıma türlerinin yıllara göre ihracat değerlerine (\$ bazında) bakıldığında, 2016 yılı itibarıyla ilk sırayı deniz yolu (%55.0), ikinci sırayı kara yolu (%31.4) ve üçüncü sırayı ise hava yolu (%12.5) almıştır. İhracatta olduğu gibi ithalatta da (\$ bazında) en çok kullanılan taşımacılık türü deniz yolu (%60.6) olmuştur. Ülkemiz, deniz yolu kabotaj taşımacılığına uygun olmasına rağmen gerçekleştirilen kabotaj taşımacılığı oldukça azdır. Bunun en temel nedeni olarak liman ve sefer maliyetlerinin yüksekliği üzerinde durulmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı, 2018). Denizyollarının ülkedeki toplam yolcu taşımadaki payı %0.56 gibi çok çok küçük bir orandır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği, 2018).

3.1.3. Mavi Yolculuk

Mavi yolculuk, Kültür ve Turizm Bakanlığınca “deniz turizminde 70’li yıllardan günümüze kadar gelişen gulet filosu kendine özgü yapısıyla ülkemizin tanıtımına katkı sağlamıştır. Bodrum’dan Güneydoğuya doğru uzanan Gökova Körfezi, Halikarnas Balıkçısı ve Azra Erhat’ın keşfettiği bir deniz yolculuğu olarak, onların bu adı vermelerinden beri ‘Mavi Yolculuk’ diye anılmaktadır” şeklinde tanımlanmaktadır (Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Türkiye, Akdeniz’de bulunan en önemli yedi “yat charter (kiralama)” rotası dahilinde olup bu rotalar;

- Güney Fransa (Monoco, Cannes)
- İtalya ve Sardinia (Sardunya adası)
- İspanya ve Balear Adaları (İbiza, Mallorca, Minorca)
- Malta ve Sicilya
- Hırvatistan ve Karadağ
- Yunanistan ve adaları (Santorini, Mykanos)
- Türkiye ve Güney Sahilleri (Bodrum, Marmaris, Fethiye ve Antalya) şeklindedir (Deniz Ticaret Odası, 2020:187).

3.1.4. Kara Yolu Taşımacılığı

Ülkemizde karayollarının uzunluğu (köy yolları dahil) 386.000 km civarındadır (KGM, 2021) ve yolcu ve yük taşımacılığının büyük çoğunluğu karayolları üzerinden yapılmaktadır. 2017 yurt içi ve yurt dışı yük dağılımına bakıldığında %90 oranla yük taşımacılığında kara yolunun payı olduğu ve yolcu taşımacılığındaki oranın ise %88.9 olduğu görülmektedir (Stratejik Yönetim Planı, 2019-2023). Diğer taraftan TÜİK/Aralık-2020 verilerine göre yaklaşık 24 milyon 145 bin taşıt trafiğe kayıtlı bulunmaktadır. Trafiğe kayıtlı toplam taşıt sayısı içerisinde en önemli yer tutan %54.3 değeri ile otomobildir (KGM, 2021). Ayrıca Karayolları Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak 31.12.2020 tarihi itibarıyla, 3.523 km (%5,2) otoyol, 31.004 km (%45.1) devlet yolu ve 34.127 km (%49.7) il yolu olmak üzere toplam 68.654 km yol ağı bulunmaktadır. Bu yol ağının 38.104 km’si sathi (yüzey) kaplama, 27.853 km’si sıcak karışım (asfalt) kaplamadır. Toplam kara yolu ağının %41’i de (28.195 km) bölünmüş yoldur (Faaliyet Raporu 2020).

3.1.4.1. Araç Kiralama Hizmetleri

Araç kiralama sektörü otomotiv, turizm ve sigorta gibi birden fazla sektör ile bağlantılı olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle ekonomide çarpan etkisi göstererek ülke ekonomisine katkısı da büyüktür (Eksin, 2008: 46). Araç kiralama sektöründe önemli bir kuruluş olarak TOKKDER faaliyet göstermektedir. TOKKDER araç kiralama kuruluşlarının tek bir yerde toplanmasını sağlamak amacı ile 1996 senesinde kurulmuş olup, kiralama unsuru altında “günlük kiralama” ve “operasyonel kiralama” olarak iki ögeyi temsil etmektedir (TOKKDER, 2021). Ülkemizde 2000 senesinden önce günlük kiralama rağbet görürken bu senenin sonrasında vergi yönünden avantajlı olması nedeni ile operasyonel kiralama rağbet görmektedir (Akay ve Türkay, 2016). 2020 yılı TOKKDER operasyonel kiralama sektör raporunda ülkemizde satışa sunulan yeni otomobillerin %9.4’ünü, yani 57.500 adet aracı ağına katmıştır. 2020 yılında sektörün büyüklüğü ise %39,6 milyar TL’ye ulaşmıştır. Araç sayısı ise 2019 yılına oranla azalıp 263 bine düşmüştür (TOKKDER, 2021). Araç kiralama sektörü özellikle yoğun turizm sezonunda bağımsız turistlere ve ziyaretçilere önemli avantajlar sunmakta olup, araç kiralama fiyatları düşük TL/Döviz kurları nedeniyle diğer ülkelere göre düşük düzeyde olduğu için önemli bir rekabet avantajı sağlamaktadır.

3.1.4.2. Araç Paylaşımı Hizmetleri

Batı ülkelerinde oldukça yaygın olan araç paylaşım sektörüne Türkiye’de de son yıllarda ilgi artmaya başlamıştır. 2015 senesinde 4,8 milyon üye, 102 bin araç olan bu pazarın, 2025 yılında 20 milyon üye ve 500 bin araca çıkacağı tahmin edilmektedir (TOKKDER, 2021). 2019 yılında İstanbul’da yeni bir araç paylaşım uygulaması başlamıştır. Garenta firması tarafından MOOV ismi ile sunulan bu araç paylaşım hizmeti İstanbul’da oluşan trafik sıkışıklığı ve araç sorununa çözüm oluşturmak amacıyla sunulmuştur (Taşımacılar.com, 2019). Araç paylaşım hizmetlerine bakıldığında, yalnızca saatlik otomobil veya bisiklet kiralama değil aynı zamanda Avrupa çapında bilinen ‘BlaBlaCar’ veya Türkiye’de bulunan ‘Birliktegit’ uygulamaları gibi hizmetlerle aynı yöne yolculuk eden insanların birlikte gitmeleri sağlanarak trafikteki araç sayısının da azaltılması teşvik edilmektedir (Shaheen vd., 2017).

3.1.4.3. Demir Yolu İşletmeciliği

Türkiye’de 1.213 km yüksek hızlı ve hızlı tren hattı ile 11.395 km konvansiyonel demir yolu hattı olmak üzere toplam 12.608 km demir yolu uzunluğu bulunmaktadır. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 11. Kalkınma Planına göre, 2023 yılında yüksek hızlı ve hızlı tren hattının 12.915 km’ye, konvansiyonel demir yolu hattının ise 12.115 km’ye yükseltilmesi planlanmaktadır. Böylece toplam 23.030 km demir yolu uzunluğuna ulaşılması hedeflenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021). Ayrıca 2019 verilerine göre, Türkiye’de toplam 19 adet yüksek hızlı tren, 125 adet elektrikli lokomotif, 556 adet dizel lokomotif ve 1.000 adet yolcu vagonu bulunmaktadır (TUİK, 2019). Dünya Ekonomik Forumunun 2015 yılında açıkladığı verilere göre, Türkiye demir yolu kalitesi sıralamasında 48. olurken demir yolu yoğunluğu sıralamasında 47. sırada yer almaktadır (TUROB, 2015) Türkiye’de 2016 yılında 176.631, 2017 yılında 182.790, 2018 yılında 185.010 ve 2019 yılında 246.013 kişi demiryollarını kullanarak seyahat etmiştir (TUİK, 2019) ve 2018 yılı itibarıyla toplam yolcu taşımacılığındaki payı sadece %1.2’ dir.

3.1.4.4. Seyahat Aracıları

Seyahat araçları kavramı genelde tur operatörleri ve seyahat acentelerini kapsamaktadır. Türkiye’de tur operatörlüğü konusunda herhangi bir sınıflandırma bulunmamakla birlikte, büyük ölçekli A grubu seyahat acentelerinin tur operatörü işlevi yerinde getirdiği söylenebilir. Türkiye’de 2002 yılında 4344 adet olan seyahat acentesi sayısı her geçen yıl düzenli bir şekilde artış göstermiş ve 2020 yılına gelindiğinde yaklaşık olarak 3 katına çıkarak 12.269 adet olmuştur. Bunun yanı sıra 2013 yılında Türkiye’de faaliyet gösteren seyahat acentelerinin %10’unun 250 bin dolardan fazla, %70’inin ise 100-150 bin dolar arasında sermayeye sahip olduğu belirtilmektedir (Kozak, vd., 2013). 2020 yılında Türkiye’de faaliyet gösteren 12.269 adet seyahat acentesinin 12.098’i A grubu, 53’ü B grubu ve 118’i de C grubu seyahat acentesinden oluşmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Seyahat acentelerinin yurt dışından turist taşıma hakkı sadece A grubunda olanlara verilmiştir. Ancak bu acentelerin büyük tur operatörleri ile finansal açıdan rekabet edebilme güçleri sınırlı olduğu için genelde bu operatörlerin temsilcileri ya da iş ortakları olarak çalıştıkları görülmektedir. Uzun yıllardır Türkiye’nin de büyük hacimli tur operatörlerine sahip olma gereği uzmanlar tarafından vurgulanmaktadır.

3.1.4.5. Türkiye’de Ulaştırma Sektörünün Rekabet Analizi

Güçlü Yönler

- Türkiye sahip olduğu coğrafi konumdan dolayı Avrupa – Asya ulaştırma ağlarının merkezinde yer almaktadır. Bundan dolayı karayolları bağlantılarına yönelik çok sayıda proje ve organizasyon içerisinde yer almaktadır. Bu proje ve organizasyonların isimleri aşağıda yer almaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2018):
 - ✓ Trans-Avrupa Kuzey Güney Otoyolu (TEM)
 - ✓ E-Yolları Ağı,
 - ✓ Avrupa, Kafkasya ve Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA),
 - ✓ Birleşmiş Milletler/Asya, Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UN/ESCAP),
 - ✓ Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ),
 - ✓ Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT),
 - ✓ Trans Avrupa Ulaştırma Ağları (TEN-T),
 - ✓ Avrasya Karayolu Bağlantıları (EATL)
- Türkiye’de karayolu yatırımları hızlanmıştır. Ülkemizde 2003 yılında 6.101 km uzunluğunda olan yol ağı, 2012 yılı itibari ile 22.100 km’ye çıkmıştır (Ulaşım ve Lojistik Master Planı, 2013). 2021 yılında karayollarında yol uzunluğumuz 26.646 km’ye ulaşmıştır.
- 2020 yılında karayolları üzerinde toplam 288.992 milyon yolcu ve 272.913 ton yük taşınmıştır (Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı, 2021a).
- İş gücü maliyetleri Avrupa ülkelerine göre daha ucuzdur.
- Türkiye’nin üç tarafı denizler ile çevrilidir. Ege ve Akdeniz kıyılarının yat turizminde önemli potansiyele sahip olması deniz yolu ulaşımının önemini yansıtmaktadır.
- Türkiye’nin yat inşasında dünyada 3. sıraya, gemi inşasında ise 6. sıraya kadar yükselen başarı öyküsü vardır. Deniz yolu taşımacılığında Türk filosu dünya sıralamasında 15. sırada yerini almaktadır. Ayrıca 2021 yılında tersane sayımız 78’e çıkmıştır (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021b).
- Hava yolu taşımacılığında Türkiye’nin önemli markası olan Türk Hava yolunun 341, Pegasus’un 93, Güneş Ekspres Havacılığın 58, Onur Hava yolunun 23, Turistik Hava yolu taşımacılığının 13, Hürkuş Hava yolu taşımacılığının 8, Tailwind Havayollarının 5, ACT Havayollarının 5, ULS Havayolları Kargo Taşımacılığının 3 uçak filosu bulunmaktadır (Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, 2020). 2021 yılının ilk altı ayında toplam 40 milyon 252 bin 328 kişi hava yolunu tercih etmiştir.
- Türkiye’nin çoğu ilinde havalimanı bulunmaktadır. Bu havalimanlarının çoğu son teknoloji gelişmelerine göre inşa edilmiştir.
- Türkiye’de son yıllarda hızlı tren yatırımları artış göstermektedir. 2023 yılında hızlı tren hat uzunluğunun 10.000 km’ye yükselmesi hedeflenmektedir (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021b). 2020 yılı sonunda yüksek hızlı tren hattında taşınan yolcu sayısı da 56,1 milyondur (Karaismailoğulları, 2021).
- Son yıllarda yerli ve yabancı turistlerin doğu ekspresine ilgisi artmaktadır.

Zayıf Yönler

- Trafik kazaları kara yolu ulaşımlarının en önemli sıkıntıları arasında yer almaktadır. Ülkemizde 2017 yılında toplam 1.202.716 trafik kazası meydana gelmiştir. Bu kazaların 182.669'u ölümlü ve yaralanmalıdır. Ayrıca kazalarda 7.427 kişi yaşamını kaybetmiş ve 300.383 kişi yaralanmıştır. Kazalarda can kaybı sayısı Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça fazladır. Örneğin, bir milyon otomobile düşen kayıp sayısı Türkiye'de ortalama 617 iken, bu rakam AB ülkelerinde 104'e kadar düşmektedir.
- Karayollarının kaza dışında trafik sıkışıklığı, gürültü, çevre kirliliği ve küresel iklim sorunlarına sebep olmaktadır. Demiryollarının da çevre kirliliğine yol açmaktadır.
- Demir yolu alt yapısı henüz yeteri kadar gelişme göstermemektedir. Günümüzde demir yolu güzergâhları, aktarma noktaları ve güzergâhları henüz yeterli sayıda ve donanımda değildir.
- Karayollarının tüm paydaşlar tarafından hemen ulaşılabilir planı eksiktir (On Birinci Kalkınma Planı Raporu, 2018).
- Türkiye ulaştırma alanında hammadde ve teknoloji konusunda dış ülkelere bağımlıdır.
- Ulaştırma işletmelerinde çalışan kalifiye personel eksikliği bulunmaktadır.
- Kurumlar arasında koordinasyon sorunları yaşanmaktadır.
- Türkiye'de deniz yolu ulaşımı bakımından liman kapasiteleri yetersizdir.

Fırsatlar

- Teknolojide meydana gelen gelişmeler ulaşım maliyetlerinde azalmaya neden olmaktadır.
- Türkiye'ye son yıllarda yabancı yatırımlar ile ulaşım faaliyetlerinin geliştirilmesi desteklenmektedir.
- Türkiye'nin önemli turizm merkezlerine sahip olmasından dolayı ulaşım yatırımlarına kamu ve özel sektör ilgi göstermektedir.
- Türkiye'de ulaşım sektörünün gelişmesi için Avrupa Birliğinin verdiği fonlar ve krediler bulunmaktadır.

Tehditler

- COVID-19 pandemisi ulaşım sektörünü durma noktasına getirmiştir.
- Küresel ısınma, deprem ve sel gibi çevre felaketleri ulaşım alt yapısı üzerinde hasara neden olmuştur.
- Türkiye'de ve komşu ülkelerde yaşanan terör olayları ve savaş durumu ulaşım sektörünün gelişimini tehdit etmektedir.
- Petrol fiyatlarının sürekli değişim göstermektedir.
- Ulaşım sektörü yoğun rekabet ortamına sahiptir.
- Havayolu taşımacılığında uçak yakıtları pahalıdır.
- Türkiye'de ulaşım araçları üzerinde vergi yükü fazladır. Bu vergi yükü de ulaşım araçlarının bilet fiyatlarının yüksek olmasına yol açmaktadır.

3.2. Komisyon Önerileri

- Türkiye'de demiryollarının tekrar turizm faaliyetleri kapsamında tercih edilen ulaşım türü olması için demiryollarının tur rotaları kapsamına alınarak turistik ürün haline getirilmesi

hedeflenmelidir. Çünkü son dönemler turistik ürün haline getirilen Doğu Ekspresi ile Kars Turlarına talep oldukça fazladır.

- Covid 19 pandemi sürecinde gerek yurtdışı gerek yurtiçi uçuşların durma noktasına geldiği havayolu ulaşımının tekrar canlanması için havayolları ve havalimanlarında akıllı turizm teknolojilerinin kullanımının artırılması sağlanmalıdır. Bu akıllı turizm teknolojileri sayesinde yolculara temassız hizmet sunumu gerçekleştirilmekte olup yolcu sağlığının da korunmasına özen gösterilmektedir.
- Karayolu ulaşımında kullanılan taşıtların hem çevreyi kirletmesi hem de petrol fiyatlarının sürekli artan bir ivme göstermesinde dolayı elektrikli araç üretimine ağırlık verilmelidir.
- Türkiye'nin kurvaziyer gemileri daha çok ülkeye çekmesi ve bu sayede deniz turizmi gelirlerini arttırması için önemli limanlarının kapasitelerini genişletmelidir.

SONUÇ

Yapılan durum analizi Türkiye'de Ulaştırma ve Seyahat İşletmeciliğinin karayolu ve havayolu işletmeciliği üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Ülkemizde son yıllarda hızlı tren yatırımlarında artış olmasına rağmen, bu yatırımların istenen boyutlara ulaşmadığı görülmektedir. Yine üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizde deniz yolu ulaşımının da olması gereken seviyeye ulaşmadığı görülmektedir.

Dünya turizminde lider konumda olan gelişmiş ülkelerin aynı zamanda dünyanın en gelişmiş ve alternatifli ulaştırma ve seyahat işletmeciliği ağına sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye turizminin en önemli dinamiklerinden olan ulaştırma ve seyahat işletmeciliğine yönelik güçlü yönlerin daha da geliştirilmesi ve geleceğe ilişkin fırsatların etkin bir şekilde değerlendirilmesi elzemdir. Karşılaşılan zayıf yönlerin bir an önce telafi edilerek geliştirilmesi ve karşılaşılması olası tehditlere yönelik önlemler alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akay, B ve Türkay, O. (2016). Araç Kiralama Sektöründe Rekabet Belirleyicilerinin İşletme Performansına Etkisi: *Turizm Destinasyonlarından Bir Araştırma*, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(27), 433-472.
- Bahar, E. (2018). Türkiye’de Havayolu İşletmeciliğinin Gelişimi, *ArelEysad*, 3(1), 25-36.
- Deniz Ticaret Odası (2020). İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Denizcilik Sektörü Raporu, İstanbul.
- Duran E. (2016) “Turist Perspektifinden” Ed. Erol Duran, Cumhur Aslan. “Turizmin Sosyal Psikolojik Dinamikleri”, Paradigma Akademi Yayınları. İstanbul.
- Eksin, İ. (2008). Satışlar %70 oranında arttı. *Rent a Car Dergisi*, 38, 8-65.
- Faaliyet Raporu (2020). <https://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Kurumsal/FaaliyetRaporu/2020FaaliyetRaporu.pdf>. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- Havayolu Sektörü Raporu (2019). https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Hava_yoluSektorRaporlari.aspx. Erişim Tarihi: 25.04.2021.
- Karaismailoğulları, M. (2021). 2020 sonunda YHT ile Taşınan Yolcu Sayısı 56.1 Milyona ulaştı. <https://www.tcdtasimacilik.gov.tr/haber/>. Erişim Tarihi: 06.08.2021.
- KGM (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı) (2021). <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Etkinlikler/Faaliyetler.aspx>. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- Kozak, M.A., Evren, S., & Çakır, O.(2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*.24(1), 7-22.
- Knoema (2019). Passengers Carried by Air Transport. <https://knoema.com/atlas/topics/Transportation/Air-transport/Passengers-carried-by-air-transport>. Erişim Tarihi: 17.04.2021.
- Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). Mavi Yolculuk. <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-271466/mavi-yolculuk.html>. Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- Sarıbaş K. S. (2017). “Ulaştırma Sistemleri İşletmeciliği (Transportation Systems Management) Ed: Atilla Akbaba, Zafer Öter, Mehmet Emre Güler, Volkan Altuntaş. “Turizm İşletmeciliği Endüstriyel ve Yönetimsel Boyutlar” Detay Yayınları, 2017.
- Sivil Havacılık Genel Müdürü (2020). Hava yolu Uçak Filosu İstatistikleri. <http://web.shgm.gov.tr/tr/kurumsal/4547-istatistikler>. Erişim Tarihi: 25.04.2021.
- Stratejik Yönetim Planı (2019-2023). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/Stratejik-Plan-2019-2023.pdf>. Erişim Tarihi: 19.01.2022.
- Shaheen, S., Stocker, A., & Mundler, M. (2017). Online and App-Based Carpooling in France: Analyzing Users and Practices – A Study of BlaBlaCar. <https://escholarship.org/content/qt3s40x2x2/qt3s40x2x2.pdf>. Erişim Tarihi: 19.01.2022.
- Taşımacılar.com (2019). İstanbul Trafikine Odaklı Çözüm. <https://www.tasimacilar.com/sekorel/istanbul-trafigine-odakli-cozum-20412h>. Erişim Tarihi: 19.01.2022.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). Yıllara göre Seyahat Acentesi Sayıları. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-243988/yillara-gore-seyahat-acentasi-sayilari.html>. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- T.C. On Birinci Kalkınma Planı (2018). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/UlastirmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>. Erişim Tarihi: 05.08.2021.
- TUİK (2019). <https://www.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- TUROB (2015). <http://www.turob.com/tr>. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2021). <https://www.sbb.gov.tr/ulastirma-gostergeleri/>, Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği (2018). <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/ulastirma-turlerine-gore-tasinan-yolcu-ve-yuk-miktari-i-85789>. Erişim Tarihi: 19.01.2022.
- TOKKDER (Tüm Oto Kiralama Kuruluşları Derneği), 2021. <https://tokkder.org/tokkder-dergi/3139>. 19.04.2021. Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- Ulaşım ve Lojistik Master Planı (2013). http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/bakka_ulasimlojistik_rapor.pdf. Erişim Tarihi: 05.08.2021.

- Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı (2021a). İstatistikler. <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/SanatYapilariBakimOnarimIsletmeBilgileri.aspx>. Erişim Tarihi: 05.08.2021.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, (2021b). Faaliyetler. [https://www.uab.gov.tr/demir yolu](https://www.uab.gov.tr/demir-yolu). Erişim Tarihi: 06.08.2021.
- Vizyon 2023 Ulaştırma ve Turizm Panel Raporu (2003). <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/DevletveIIYolEnvanteri.aspxhttps://docplayer.biz.tr/139818-Vizyon-2023-ulasirma-ve-turizm-paneli-vizyon-2023-teknoloji-ongorusu-projesi-rapor-ulasirma-ve-turizm-paneli-temmuz.html>. Erişim Tarihi: 25.04.202

4. TARİHSEL VARLIKLAR VE ÇEKİCİLİKLER

Erol Duran - Eda Hazarhun

ÖZET

Günümüzde turizm sektörü, dünya üzerinde çok önemli bir ekonomik, ekolojik, sosyal ve kültürel fenomen haline gelmiş bulunmaktadır. Günümüz turizmi deniz bileşenlerine dayalı kitlesel turizmin yanında yoğun olarak destinasyonların somut ve somut olmayan kültürel kaynakları üzerinde şekillenmektedir. Bu bölümde turizmde Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel varlıklar ve çekiciliklere ilişkin durum analizi yapılmıştır.

GİRİŞ

Ülkemiz sahip olduğu tarihsel varlıklar ve çekicilikler bakımından dünyanın en zengin kaynaklarına sahiptir. Günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen Göbeklitepe'den bu yana ülkemiz, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu durum ülkemizin aynı zamanda medeniyetler beşiği olarak anılmasına ve bir açık hava müzesi olarak görülmesine yol açmıştır.

Türkiye ve dünya turizmi ülkemizde yaşamış farklı ırk, din, dil ve yönetim şekline sahip bu uygarlıkların mirası üzerinde şekillenmektedir. Dolayısıyla Türkiye turizmi zengin ekolojik kaynaklarının yanında eşsiz derinlikte kültürel mirasının üzerinde konumlanmaktadır.

4.1. Mevcut Durum Analizi

4.1.1. Türkiye'deki UNESCO Dünya Mirası Listesi

UNESCO tarafından 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme kapsamında oluşturulan Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Listesi'ne kabul edilen miraslar olarak Türkiye'de 869 kültürel, 213 doğal ve 39 karma (kültürel ve doğal) olmak üzere toplam 1.121 miras varlığı yer almaktadır. Bu listede ülkemizden 16 kültürel ve 2 karma olmak üzere toplam 18 miras alanı vardır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021).

- İstanbul'un Tarihi Alanları
- Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası
- Hattuşaş: Hitit Başkenti (Boğazköy)
- Nemrut Dağı
- Xanthos (Ksanthos)-Letoon
- Safranbolu
- Troya Antik Kenti
- Edirne Selimiye Cami ve Külliyesi
- Çatalhöyük Neolitik Kenti

- Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı
- Bursa ve Cumalıkızık
- Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri
- Efes
- Ani Arkeolojik Alanı
- Afrodisias
- Göbeklitepe Arkeolojik Alanı
- Göreme Milli Parkı ve Kapadokya
- Pamukkale-Hierapolis

4.1.1.1. UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi

178 üye devletin toplam 1740 miras varlığı UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Ülkemizden geçici listeye ilk olarak 1994 yılında Antalya'daki Karain Mağarası alınmış olup, 2020 yılı itibariyle 78 kültürel, 3 doğal ve 2 karma olmak üzere 83 miras varlığı yer almaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021). Tablo 4.1'de söz konusu varlıklara yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Türkiye'nin UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi

Adı	Konumu	Yılı
1. Karain Mağarası	Antalya	1994
2. Urartu ve Osmanlı Eski Yerleşimi Ahlat Mezar Taşları	Bitlis	2000
3. Alahan Manastırı	Mersin	2000
4. Alanya	Antalya	2000
5. Harran ve Şanlıurfa	Şanlıurfa	2000
6. İshakpaşa Sarayı	Ağrı	2000
7. Konya Selçuklu Başkenti	Konya	2000
8. Mardin Kültürel Peyzajı	Mardin	2000
9. Selçuklu Kervansarayları	Denizli-Doğubayazıt	2000
10. St. Nicholas Kilisesi	Antalya	2000
11. St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Tarihi Çevresi	Mersin	2000
12. Sümela Manastırı	Trabzon	2000
13. Likya Uygarlığı Antik Kentleri	Antalya ve Muğla	2009
14. Perge Arkeolojik Alanı	Antalya	2009
15. Sagalassos Arkeolojik Alanı	Burdur	2009
16. Eşrefoğlu Cami	Konya	2011
17. St. Pierre Kilisesi	Hatay	2011
18. Aizanoi Antik Kenti	Kütahya	2012
19. Beçin Ortaçağ Kenti	Muğla	2012
20. Birgi Tarihi Kenti	İzmir	2012
21. Gordion	Ankara	2012
22. Hacı Bektaş Veli Külliyesi	Nevşehir	2012
23. Hekatomnos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı	Muğla	2012
24. Niğde'nin Tarihi Anıtları	Niğde	2012
25. Mamure Kalesi	Mersin	2012

26. Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi	Eskişehir	2012
27. Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi	Gaziantep	2012
28. Zeugma Arkeolojik Alanı	Gaziantep	2012
29. Sardes Antik Kenti ve Bintepeleler Lidya Tümülüsleri	Manisa	2013
30. Laodikeia Arkeolojik Alanı	Denizli	2013
31. Ceneviz Ticaret Yolu Kale ve Sur Yerleşimleri	Akdeniz-Karadeniz	2013
32. Anadolu Selçuklu Medreseleri	Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Kırşehir	2014
33. Anavarza Antik Kenti	Adana	2014
34. Kaunos Antik Kenti	Muğla	2014
35. Korykos Antik Kenti	Mersin	2014
36. Arslantepe Arkeolojik Alanı	Malatya	2014
37. Kültepe-Kaniş Arkeolojik Alanı	Kayseri	2014
38. Çanakkale ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları	Çanakkale	2014
39. Hitit Kaya Anıtı	Konya/Eflatunpınar	2014
40. İznik	Bursa	2014
41. Mahmutbey Cami	Kastamonu	2014
42. Ahi Evran Türbesi	Kırşehir	2014
43. Vespasianus-Tinus Tüneli	Hatay	2014
44. Zeynel Abidin Cami ve Mor Yakup Kilisesi	Mardin	2014
45. Akdamar Kilisesi	Van	2015
46. Aspendos Antik Tiyatrosu ve Su Kemerleri	Antalya	2015
47. Eshab-ı Kehf Külliyesi	Kahramanmaraş	2015
48. Tarihi Ahi Kenti	Bolu/Mudurnu	2015
49. Dağlık Frigya	Eskişehir, Kütahya, Afyon	2015
50. Stratonikeia Antik Kenti	Muğla	2015
51. Uzunköprü	Edirne	2015
52. İsmail Fakirullah Türbesi ve Işık Kırılma Mekanizması	Siirt	2015
53. Yıldız Sarayı Kompleksi	İstanbul	2015
54. Bodrum Kalesi	Muğla	2016
55. Sivrihisar Ulu Cami	Eskişehir	2016
56. Hacı Bayram Veli ve Çevresindeki Tarihi Alanlar	Ankara	2016
57. Sultan II. Beyazıt Han Külliyesi	Edirne	2016
58. Nuruosmaniye Külliyesi	İstanbul	2016
59. Malabadi Köprüsü	Diyarbakır	2016
60. Van Kalesi ve Van Tarihi Kenti ile Höyüğü	Van	2016
61. Kibyra Antik Kenti	Burdur	2016
62. Yivli Minare Cami	Antalya	2016
63. Assos Arkeolojik Alanı	Çanakkale	2017
64. Ayvalık Endüstriyel Peyzajı	Balıkesir	2017
65. İvriz Kültürel Peyzajı	Konya	2017
66. Priene Arkeolojik Alanı	Aydın	2018
67. Gaziantep Yeraltı Suyu Yapıları: Livas ve Kasteller	Gaziantep	2018
68. Erken Dönem Anadolu Türk Mirası: Danişmend Beyliği Başkenti Niksar	Tokat	2018
69. Justinian Köprüsü	Sakarya	2018
70. Sarıkaya Roma Hamamı	Yozgat	2018
71. Harput Tarihi Kenti	Elazığ	2018
72. Anadolu'daki Ahşap Çatılı ve Ahşap Taşıyıcılı Camiler	Konya-Eşrefoğlu Cami, Kastamonu - Mahmut Bey Cami, Eskişehir - Sivrihisar Cami, Afyon - Ulu Cami, Ankara - Arslanhane Cami	2018

73. İzmir Tarihi Liman Şehri	İzmir	2020
74. Koramaz Vadisi	Kayseri	2020
75. Zerzevan Kalesi ve Mithraeum	Diyarbakır	2020
76. Karatepe Aslantaş Arkeolojik Alanı	Osmaniye	2020
77. Beypazarı Tarihi Kenti	Ankara	2020
78. Harşena Dağı ve Pontus Kralları Kaya Mezarları	Amasya	2015
79. Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı	Antalya	2000
80. Kekova	Antalya	2000
81. Tuz Gölü Özel Doğa Koruma Alanı	Ankara-Konya-Aksaray	2013
82. Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti	Samsun	2016
83. Balıca Mağarası Tabiat Parkı	Tokat	2019

Kaynak: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021a)

4.1.1.2. UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi

UNESCO tarafından 1972 yılında düzenlenen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Türkiye tarafından 2006 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 2020 itibariyle ülkemizden bu listeye kayıtlı 20 miras varlığı bulunmaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021). Tablo 4.2’de bu miraslara verilmektedir.

Tablo 4.2. Türkiye’nin UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi

Adı	Kabul Yılı
1. Meddahlık Geleneği	2008
2. Mevlevi Sema Törenleri	2008
3. Âşıklık Geleneği	2009
4. Karagöz	2009
5. Nevruz	2009
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri vb.)	2010
7. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah	2010
8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	2010
9. Geleneksel Tören Keşkeği	2011
10. Mesir Macunu Festivali	2012
11. Türk Kahvesi ve Geleneği	2013
12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı	2014
13. İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka	2016
14. Geleneksel Çini Sanatı	2016
15. Bahar Bayramı Hıdrellez	2017
16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği	2018
17. Geleneksel Türk Okçuluğu	2019
18. Minyatür Sanatı	2020
19. Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool, Mangala	2020
20. Isık Dili (Acil Koruma Gerektiren)	2017

Kaynak: (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021).

4.1.1.3. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları

Türkiye’de 2020 yılı sonu sivil mimarlık örneği (72.897), dinsel yapılar (10.737), kültürel yapılar (13.725), idari yapılar (3.233), askeri yapılar (1.404), endüstriyel ve ticari yapılar (4.598), mezarlıklar (5.771), şehitlikler (318), anıt ve abideler (399), kalıntılar (3.064) ve korumaya alınan sokaklar (71) olmak üzere toplamda 116.217 adet korunması gereken taşınmaz kültür varlığı vardır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021b).

4.1.1.4. Sit Alanları

2020 yıl sonu itibariyle ülkemizde arkeolojik sit alanı (20.335), kentsel sit alanı (341), tarihi sit alanı (199), kentsel arkeolojik sit alanı (37), arkeolojik ve kentsel sit alanı (52), arkeolojik ve tarihi sit alanı (18), arkeolojik -tarihi kentsel sit alanı (35) ve karma alan (111) olmak üzere toplamda 21.023 alan vardır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021c).

4.1.1.5. Ören Yerleri

Günümüzde, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı 142 tescillenmiş ören yeri ziyaret edilebilmektedir. Mevcut ören yerleri 42 ilde yer almakta olup, diğer 39 ilde bir ören yeri şu an için bulunmamaktadır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021d).

4.1.1.6. Etnik Milliyetler

Anadolu tarihin en eski yerleşim yerlerine sahip olmasından dolayı ‘*Hattiler, Luviler, Hurriler, Urartular, Babiller, Lidyalılar, Persler, Süryaniler, Ermeniler, Rumlar, Araplar, Türkler*’ olmak üzere çok sayıda etnik milliyete ev sahipliği yapmıştır. Özellikle Türklerin hâkimiyeti ile birlikte, *Lazlar, Kürtler, Araplar, Zazalar ve Müslümanlar*, Balkan ve Kafkas göçlerinden sonra da Çerkez, Gürcü, Arnavut, Boşnak, Bulgar, Sırp ve *Hrvat* gibi çok çeşitli milliyete sahip gruplar Türkiye sınırları içerisinde yaşamaya başlamıştır. Bu nedenle Türkiye nüfusu içinde çok çeşitli etnik grupların yaşadığı söylenebilir (Aka, 2012). Bu kapsamda Konda’nın 2006 yılında Türkiye’de gerçekleştirdiği araştırmaya göre Türkiye’de bireyler kendilerini *Türk, Manav, Laz, Türkmen, Yörük ve Anadolu Türk Boyları, Asya Türkleri, Kafkas kökenliler, Balkan Kökenliler, Göçmen, Müslüman Türkler, Alevi, Genel (Türkiyeli, Dünyalı, Osmanlı), Kürt-Zaza, Arap, Gayrimüslim (Ermeni, Rum ve Hristiyan, Yahudi ve Süryani), Roman* ve diğer ülkelerden (*Avrupalı, Rus, İranlı, Amerika, İran vb.*) olarak tanımlamaktadır. Bu etnik grupların da kendilerine özgü kültürleri, dilleri, gelenekleri ve yaşam tarzları ülkenin kültürel zenginliğine katkıda bulunmakta ve önemli bir turizm çekiciliği yaratmaktadır.

4.2. Komisyon Önerileri

- Türkiye’de bulunan kültürel miras çekiciliklerinin restorasyonlarını gerçekleştirirken orijinalliklerinin korunmasına çok özen gösterilmelidir.
- Kültürel miras alanlarının daha çok turist çekmesi ve rekabet gücünün artırılması için tanıtım faaliyetlerine önem verilmelidir.
- Covid 19 pandemi sürecinde hem turistlerin sağlığının hem de yok olma tehlikesi altında kalan kültürel miras alanlarının korunması için akıllı turizm teknolojilerinin kullanılmasına önem verilmelidir. Dijitalleşen kültürel miras alanlarına yer ve mekân sınırı olmaksızın sanal

turlar gerçekleştirilmelidir.

- Türkiye’de yer alan kültürel miras ekiliklerine karşı farkındalığın arttırılması için üniversitelerin turizm bölümlerinde yüksek lisans ve doktora programlarında ‘kültürel miras ve turizm’ veya kültürel mirasın korunması gibi ana odağın yerel kültür olduğu çeşitli dersler açılmalıdır.

SONUÇ

Türkiye tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığından dolayı bu medeniyetlerin izlerini yansıtan çok sayıda tarihi ve kültürel çekiciliklere de sahip olmuştur. Bu kapsamda 18 tane önemli kültür eserimiz Unesco’nun dünya mirası listesinde, 83 miras varlığımız Unesco’nun geçici miras listesinde, 20 miras varlığımız ise somut olmayan kültürel miras listesinde yer almaktadır. Ayrıca Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı 204 müze, 293 özel müze, 21.023 sit alanı ve 142 tescilli ren yeri bulunmaktadır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021b; 2021c). Bu doğrultuda Türkiye sahip olduğu bu tarihi ve kültürel çekiciliklerin ulusal ve uluslararası pazarlarda etkin tanıtımını gerçekleştirerek rekabet avantajı sağlayabilir. Diğer bir taraftan tarihi ve kültürel ekicilikler turizm ürünlerinin farklılaştırılmasında da önemli rol oynayabilir. Bundan dolayı kültürel çekiciliklerin korunarak gelecek nesillere aktarılması ve yöresel mimariye göre restorasyonların gerçekleştirilmesi kültür turizminde ülkemizin rekabetçi gücünün yükselmesinde gelecek nesillere aktarılmasının ve yöresel mimariye göre restorasyonların gerçekleştirilmesinin kültür turizminde ülkemizin rekabetçi gücünün yükselmesinde etkili olacağı dşnlmektedir.

KAYNAKÇA

- Aka, M. (2012). Türkiye’de Diller ve Etnik Gruplar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı. 1(1)*, 293-297.
- Konda (2006). Toplumsal Yapı Araştırması. https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/2006_09_KONDA_Toplumsal_Yapi.pdf adresinden alındı.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021a). Dünya Miras Geçici Listesi. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44395/dunya-miras-gecici-listesi.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021b). *Türkiye Geneli Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği*. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44798/turkiye-geneli-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varlig-.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlükleri (2021c). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit- Alanlari-istatistikleri.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021d). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuze-bagli-muzeler-ve-orenyerleri.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2021). UNESCO *Dünya Mirası Listesi*. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dunya-Mirasi-Listesi>. Erişim Tarihi: 18 Nisan 2021.

5. DOĞAL VARLIKLAR VE ÇEKİCİLİKLER

İbrahim Çetin - Tuğçe Yıldırım

ÖZET

Turizm endüstrisinin gelişmesi doğal olarak turizmden yararlanan ülkelerin bu alanda birbirleri ile rekabet etmesi sonucunu meydana getirmiştir. Bu anlamda ülkelerin kendilerine daha fazla turist çekmek, turizm gelirlerini artırmak amacıyla turistik altyapı, ürün geliştirme, ürün çeşitlendirme, ürün farklılaştırma, standart kalite düzeyini geliştirme ve bunun mümkünse aşılması, tüketici tatmini, marka ve marka değeri gibi pazarlama kavramları ile turizm piyasasında kendilerine yönelik bir üstünlük elde etme çabası içinde olduğu görülmektedir. COVID 19 pandemisinin ortaya çıkması dünya genelinde çeşitli endüstrileri, işletmeleri ve ülkeler arasındaki rekabeti farklı bir düzleme taşıdığı ve rekabet araçlarında kaymalara ya da sapmalara neden olduğu görülmektedir. COVID 19 süreci ve özellikle sonrası turizm endüstrisinde rekabetin artarak devam edeceği dikkate alındığında Türkiye'nin turizm endüstrisinin diğer ülkelerle olan rekabetinde sahip olduğu üstünlükleri koruması, fırsatları değerlendirmesi, zayıf olduğu alanları güçlendirmesi ve tehditlere karşı önlemleri tespit etmesinin eskisinden çok daha fazla önem kazandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin sahip olduğu doğal kaynaklar ve bunların sunduğu turizm potansiyeli iyi şekilde korunduğu, doğru planlandığı ve etkin yönetildiğinde diğer ülkelere göre göreceli bir rekabet üstünlüğü sunması öngörülebilir. Raporun bu kısmında Türkiye'nin sahip olduğu doğal varlıklar dünyada öne çıkan ülkeler ve çekim merkezlerinin (destinasyonların) bazıları ile kıyaslanarak ortaya konulmaktadır.

GİRİŞ

Doğal kaynaklar, Uluslararası Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksinde ülkelerin diğer ülkeler ile olan rekabetinde dikkate alınan önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu iklimi ve bu iklimin özellikleri, doğal ve tabii alanları ile bunların görünümü ve göreceli güzelliği, kaynakların ve hizmetlerin temizliği ve sağlık bakımından taşıdığı özellikleri, hijyeni, tüm çevrenin korunmuş olması ve milli parklar ile doğal tabiat alanı gibi doğal alanların ve bunların barındırdığı doğal kaynakları rekabet endeksinde temel başlıklar olarak ele alınmaktadır. Bu kaynaklara sahip olan ülkeler, sahip olmayan ülkelere göre ve sahip olanların bunları etkin ve doğru biçimde kullanıp kullanmadığına göre bir rekabet üstünlüğü elde etmektedir. Bunun yanında bu doğal kaynaklara uygun, doğru ve etkin ulaşım imkanını sunan ülkeler de bir rekabet üstünlüğü elde etmektedirler.

Turizmde rekabet edebilirlik bir yandan sahip olunan doğal kaynakların turist çeken ve özellikle aynı coğrafyada yer alan diğer destinasyonların doğal kaynakları ile kıyaslanmasını gerektirirken diğer yandan bu kaynakların doğru planlanması ve yönetilmesini gerektirmektedir. Raporun bu kısmında Türkiye'nin turizm endüstrisinin diğer ülkelerle olan uluslararası rekabet analizinde sahip olduğu doğal kaynakların durumu analiz edilmektedir. Karşılaştırmanın ve analizin yapıldığı bu unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- a. Kıyısal alanlar
- b. Dağlık alanlar
- c. Akarsular, göller

- d. Ovalar, tarım alanları
- e. Ekoturizm kaynakları
- f. UNESCO onaylı varlıklar (Doğal miras)
- g. İklim, ormanlık alanlar
- h. Coğrafi yapı, flora-fauna
- i. Doğal felaket riski

Yukarıdaki unsurlar somut veriler üzerinden diğer dünya ve özellikle Avrupa ve Akdeniz ülkelerinin sahip olduğu veriler ile karşılaştırılmaktadır.

5.1. Mevcut Durum Analizi

5.1.1. Türkiye'nin Doğal Kaynak Potansiyeli

Temelde boş zaman, istek ve harcanabilir gelir ile desteklenmiş insanların buldukları yerden geçici bir süreliğine yer değiştirme olayı olarak ortaya çıkan turizm hareketlerinin özünde, birbirinden farklı ve çok çeşitli güdüler olmakla birlikte o güdülerin içinde değişmeyen ve son 30 yılda giderek artan, pandemiyle birlikte çekim etkisi iyice perçinlenmiş olan doğal alanlarda zaman geçirme güdüsünün olduğu görülür. Uluslararası turizm piyasasında eğilimin bu yönde olduğu dikkate alındığında rekabetin, çeşitli ve yüksek derecede doğal kaynak değerlerine sahip ülkelere bir fırsat sunduğu ancak bu fırsatın iyi yönetildiğinde bir anlam ifade edeceği öngörülebilmektedir. Türkiye aşağıdaki verilerle gösterildiği gibi sahip olduğu kıyıları, dağları, ovaları, ormanları, akarsuları, tarım alanları, hayvan ve bitki çeşitliliği ile turizm hareketine katılmada esas güdüsü doğa olan ve pandemi sonrası giderek artan turizm talebi için uzun dönemde bir rekabet üstünlüğü elde edebilir. Aşağıdaki alt başlıklarda bu potansiyel geniş olarak verilmiştir.

5.1.1.1. Kıyısız Alanlar

Kıyıları, morfolojik özellikleri yanında doğal ve görsel özelliklere sahip olması nedeniyle birçok kitleye hitap edebilecek rekreasyonel faaliyet alanlarının oluşumuna da olanak sağlamaktadır (Özgüç, 2011: 126). Büyük su kütlelerinin kara parçaları ile birleştiği yerler olarak tanımlanan kıyısız alanlar (Akengin vd., 2016) tarih boyunca insanlığın yerleşim yeri olarak seçtiği en önemli fiziki mekânlardan biri olmuştur. Bu alanlar günümüzün kitle turizminin yaşandığı en temel alanlar olmakla birlikte en çok turist talebi meydana getiren çekim bölgeleridir. Türkiye, 1.701 km'si Karadeniz, 1.441 km'si Marmara, 3.484 km'si Ege ve 1.707 km'si Akdeniz bölgesinde olmak üzere toplam 8333 km'lik doğal kıyı varlığına sahiptir. Bu durum ile Türkiye Avrupa Birliği ülkeleri, Karadeniz ülkeleri, Akdeniz ülkeleri ve Hazar Denizi ülkeleri içerisinde en uzun kıyı şeridinde sahip stratejik bir ülke konumundadır. Bu durum kıyı turizmi bakımından da önemli bir rekabet üstünlüğü sunmaktadır. Akdeniz çanağında sadece Yunanistan'ın (adalar ile dikkate alındığında) 13.676 km (<https://tr.wikipedia.org>) ile daha uzun bir kıyı şeridinde sahip olduğu ve Türkiye'ye bir üstünlük sağladığı görülmektedir. Deniz, kum ve güneş turizmi, deniz-yat ve mavi yolculuk bakımından kıyıların ve ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların turizm talebine yönelik değerlendirilmesinde, kıyı turizmi amaçlı planlamadaki sürdürülebilir ve etkin yaklaşımlarına ek olarak yönetim unsuru da önem kazanmıştır. Bu kapsamda etkin bir koruma -kullanma yaklaşımının yanında deniz kıyılarının ve çevresinin doğal ve jeolojik yapı estetiğinin korunması önem kazanmaktadır. Türkiye 49 ülke arasında 519 plajla üçüncü sırada yer almaktadır. Dünya sıralamasında ise 615 plaj ile İspanya ve 545 plaj ile Yunanistan'dan sonra gelmektedir. Türkiye 521 mavi bayrak ile önemli bir konumda

olmasının yanında Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerindeki tüm kıyıların mavi bayrak belgesine sahip olabilecek bir temiz deniz turizmi anlayışını hedef olarak belirlemesi gerekir. Bu durum rekabet üstünlüğü bakımından önemli bir üstünlük sunar. Bunun yanında başta Salda, Van, İznik gölü olmak üzere irili ufaklı tüm göller ile çok sayıdaki akarsuların zarar verilmeden, iklim değişikliğinden kaçınılmaz olarak etkilenmeye başladığı çağımızda acil olarak daha etkin korunması ve turizm amaçlı kullanımı için etkin koruma yaklaşımları ile sürdürülebilir planlama çalışmalarının yapılmasını gerekmektedir.

Tablo 5. 1. Dünyada Mavi Bayraklı Ülkeler ve Türkiye

Ülkeler	Kumsallar (plajlar)	Marinalar	Tekneler	Ödüllendirilmiş Alanlar
İspanya	614	96	2	712
Yunanistan	545	16	6	567
Türkiye	519	22	10	551
Fransa	410	115	-	525
İtalya	416	81	-	497
Portekiz	372	16	11	399
Danimarka	168	16	-	184
Hollanda	56	127	-	183
Almanya	44	92	-	136
İrlanda	83	10	-	93
Hırvatistan	53	26	-	79
İngiltere	77	1	-	78
Kıbrıs	68	1	-	69
İsveç	8	15	-	23
Slovenya	12	2	-	14
Bulgaristan	13	1	-	14
Letonya	13	1	-	14
Malta	11	-	-	11
Litvanya	7	-	-	7
Romanya	5	-	-	5

Kaynak: <https://www.blueflag.global/all-bf-sites>

Tablo 5. 2. Türkiye’de Mavi Bayrak ve Dağıldığı İller

İller	Kumsallar (Plajlar)	Marinalar	Bireysel Turizm Yatlar	Tekneleri
Antalya	213	5	-	10
Muğla	106	7	4	-
İzmir	66	3	-	-
Aydın	39	2	-	-
Balıkesir	36	1	2	-
Çanakkale	12	-	-	-
Samsun	13	-	-	-
Mersin	9	1	-	-
Kocaeli	7	-	-	-

Tekirdağ	6	-	-	-
Bartın	3	-	-	-
Düzce	2	-	-	-
İstanbul	2	2	-	-
Ordu	2	-	-	-
Sakarya	1	-	-	-
Kırklareli	1	-	-	-
Van	1	-	-	-
Yalova	-	1	-	-

Kaynak: <http://www.mavibayrak.org.tr>

5.1.1.2. Dağlık Alanlar

Coğrafyaların köşe taşı durumundaki simge olan dağlar tarihsel süreç içinde her zaman önemini korumuştur. Dağlık alanlar gerek özel ilgi ve gerekse dağ turizmi olarak profesyonel dağcılara tırmanma vb. gibi dağ sporları alanında çeşitli olanak sunan doğal kaynak alanlarıdır. Bununla birlikte dağ turizmi, geniş ölçekte yer aldığı coğrafi alanların ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine doğrudan katkı sunduğu gibi turistik talep ve çeşitlenme bakımından da turizm endüstrisi için oldukça önemli bir turistik ürün değeri taşımaktadır. 1800'lü yıllardan itibaren dağcılık kulüplerinin gelişmesi dağ sporlarının önemini artırdığı gibi alanını da genişletmiştir. Türkiye'de dağcılık etkinliklerinin ilk kez 1829 yılında Alman fizik insanının Ağrı Dağı'na yapmış olduğu tırmanış ile başladığı görülmektedir. Türkiye'de ilk örgütlenmenin 1928 yılında olduğu ve federasyon olarak ise 1936 yılında yapıldığı görülür (<https://tdf.gov.tr/tarihce>). Türkiye'nin dağlık alanlarının diğer ülkelerden çok daha fazla olduğu ve bu durumun doğa turizmi çatısı altında dağ turizminin yanında ya da birlikte sunulabilecek birçok doğa turizmine olanak sunduğu anlaşılmaktadır. COVID 19 öncesi patlama yaşayan turizmin tarihsel süreç içinde Alplerden Himalayalar'a doğru kaydığı, genişlediği ve giderek arttığı; pandeminin ortaya çıkmasıyla ve onun getirdiği sonuçlar ile birlikte turizmin rekabetinin doğal alanlar üzerinde olacağını öngörmek mümkündür. Turizmin birçok türünde gelişme olsa da, dağlara ve doğal alanlara olan turizm talebi ve açık-hava rekreasyon eğilimindeki artış eğilimi, dağları iç ve dış turizm talebi olarak küresel anlamda bir çekim durumuna getirmiştir. Dağlık alanların sahip olduğu biyolojik çeşitliliğe kültürel, doğal ve estetiksel değerler eklendiğinde bu yerlerin, bölgelerin ve ülkelerin turizm rekabetinde öne geçmesi öngörülebilir. Ayrıca bu alanda yapılan bir çalışmada bu alanların gelecek on yıllarda daha da önemli olacağı vurgulanmaktadır (Debarbieux vd., 2014: 6). Türkiye'de bulunan Ağrı, Nemrut, Süphan dağlarının yanında Cilo Sat dağları, Kaçkarlar, Aladağlar, Toroslar ve diğer birçok dağ ve yakın coğrafi bölgelerin tırmanıştan yürüyüşe, seyirden botanik ve araştırma turizmine elverişli olması önemli bir rekabet üstünlüğü sunmaktadır. Dağlık alanların koruma altına alınmasıyla görüldüğü gibi dağlık alanda turizm, ekonomik olarak en çekici ve uygun araziyi kullanma seçeneği ile avantajlı bir faaliyet unsurudur. Dağlık alanlarda turizmin etkisinin sürdürülebilir bir biçimde bölgeye, halka ve turistik talebe daha yararlı olması amacıyla koruma hedeflerine ulaşmanın yanında, diğer bölgelerle koridor oluşturulması ve diğer doğal kaynak kullanım biçimleriyle birleştirildiğinde daha verimli olması mümkündür. Türkiye bu anlamda birbirine yakın dağlık ve doğal alan bölgelerini doğa turizmi bakımından dağlık alanlar ile birlikte planlama ve yönetme yaklaşımı geliştirmelidir. Bu alanlarda turizm türleri geliştirilmeli ve dağlık alanların bulunduğu bölgelerde turizm alanında mikro markalar geliştirilmelidir. Sadece turizm yönünden değil orman, madencilik, bitki bilimi, mühendislik, ulaştırma vb. yönleriyle doğa ve çevrenin artan önemi karşısında dağlardaki kaynak zenginliğinin ve etkinliklerin planlanması ve yönetilmesi tüm dünyada önem kazanmaktadır. Dağlık alanların ve çevrelerinin özellikle turizmi de kapsayacak biçimde makro açıdan, bilimsel ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasının gereği ayrıca ortaya çıkmıştır.

Tablo 5. 3. Dağlık Alanlar Türkiye'nin Diğer Avrupa Ülkeleri ile Karşılaştırılması

Ülkeler	Ulusal Alan (km ²)	Dağlık Alan (km ²)	Dağlık Alan Oranı (%)
Türkiye	780120	605062	78
AB Üyesi Ülkeler	4231683	1247773	29
Tüm Avrupa Ülkeleri	6672759	2409601	36

Kaynak: European Environment Agency, Europe's ecological backbone: recognising the true value of our mountains, EEA Report No 6/2010:31.

5.1.1.3. Akarsular, Göller

Türkiye'de 25 akarsu havzası bulunmaktadır. Türkiye'de bulunan akarsuların çoğu ülke sınırları içinden doğmakta olup ülke içerisinde denize dökülmektedir. Sınırlarımız içinde doğup kendi kıyılarımızdan denize dökülen akarsulardan en önemlileri Kızılırmak (1.151 km), Sakarya (824 km), Büyük Menderes (584 km), Seyhan (560 km), Yeşilirmak (519 km), Ceyhan (509 km), Gediz (275 km) ve Küçük Menderes (129 km) nehirleridir. Türkiye sınırlarını aşan akarsular ise Fırat (Türkiye'de kalan kısmı 1.263 km), Dicle (Türkiye'de kalan kısmı 512 km), Çoruh (Türkiye'de kalan kısmı 354 km), Kura (Türkiye'de kalan kısmı 189 km), Aras (Türkiye'de kalan kısmı 548 km), Ası (Türkiye'de kalan kısmı 88 km) ve Meriç (Türkiye'de kalan kısmı 187 km) nehirleridir. Akarsulara ek olarak Türkiye'de Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda tespit edilen 320 adet doğal göl bulunmaktadır. Türkiye'deki göller arasında Van Gölü (3.713 km²), Tuz Gölü (1.300 km²), Beyşehir Gölü (656 km²), Eğirdir Gölü (482 km²) büyüklük olarak en büyük göller olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca önemli bir su ve kıyı oluşturan ve halen aktif olarak işletilen 861 adet baraj bulunmaktadır (www.dsi.gov.tr). Bu durum önemli bir kıyı alanı meydana getirmekte ve ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bir değer oluşturmaktadır. Kıyısal alanların toplumun turizm olayına katılmasına, psikolojik ve rekreatif amaçlı etkinlikler sunmasına olan katkısı giderek önem kazanmaktadır. Kıyı alanları; birey ve toplum için doğrudan olumlu psikolojik etkiler yaratan; ayrıca kaynaklar ve rekreasyonel amaçlar açısından da en yoğun insan kullanımındaki bölgeler niteliğini taşımaktadır. Bu bakımdan barajlar da dahil (Atatürk, Keban vb.) kıyı alanları, her türlü doğal su kütlesini çevreleyen kara parçası, kara ile deniz ekosistemlerinin birleştiği ve bu sistemlerin birbirini etkilediği alanlar bir bütün olarak turizmin rekreatif özelliği kapsamındadır. Toplumun yıllar içinde buralardan elde ettiği ekonomik kazanımlar ve küresel ölçekteki iklim değişiminin etkileri göz önüne alınarak öncelikle ve kesinlikle korunması gereken önemli doğal habitat alanları olarak acil eylem planlarının oluşturulması ve bu alanların bu şekilde değerlendirilmesi yararlı görülmektedir. Genel olarak tarihsel süreçte incelendiğinde kıyı alanları kendilerine özgü peyzaj değerleri ile sosyal ve kültürel açıdan insanlar için odak noktaları olmuştur (Yılmaz ve Aşur, 2019). Turizmin gelişmesiyle ve son yıllardaki eğilim ile göl ve akarsu kıyıları da turizm talebinin yoğun etkisi altına girmiştir. Bu bakımdan talebin sürdürülebilir bir biçimde yönetilmesi için ve kıyı bölgelerinin sürdürülebilir planlamasının yapılması öne çıkmıştır. Dünyadaki örneklerden bazıları (Koçan ve Ankaralı, 2020) incelendiğinde Türkiye'nin sahip olduğu potansiyeli iyi değerlendiremediği ve turizm rekabeti açısından potansiyel olmasına rağmen kullanmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göl ve akarsulardan turizm amaçlı daha etkin şekilde yararlanabilmek için çok yönlü çalışmalara gereksinim olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Salda Gölü'nde görüldüğü gibi turizm kaynak değerlerini ortadan kaldıracak turizm anlayışı uygulamalarının turizm ile ilişkilendirilemeyeceğinin toplumun her kesimine anlatılması ve Salda gibi turizme tam olarak açılmamış ve potansiyelinin yüksek olduğu alanların doğal özelliklerinin bozulmaması için korunma-kullanma dengesinin açık anlaşılır olması ve kontrol edilebilir duruma getirilmesi gerekir.

5.1.1.4. Ekoturizm Alanları ve Kaynakları

Türkiye eko (ekolojik) turizm çeşitliliği sunan doğal alanlar ve kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Dağlar, ormanlar, nehirler, akarsular, köyler, kırsal alanlar ve buralarda bulunan geleneksel ve kültürel unsurlar eko turizm ürününün temel öğelerini oluşturmaktadırlar. Tüm Türkiye’de bu unsurlar oldukça fazla sayıdadır. Dünyada eko turizm alanında gelişme göstermiş çeşitli ülkelerin bu alandaki gelişmeleri dikkate değerdir. Türkiye’de mevcut eko turizm uygulamalarının ilk örneklerinden olan Şirince köyü, içinde ve çevresinde yapılan turizm faaliyetleri ile örnek bir eko turizm alanıdır. Şirince’de yapılan turizm faaliyetlerinden köy halkının yararlanması, köy halkının el sanatları ürünlerini, el yapımı zeytinyağı, sabun gibi geleneksel kültür biçimi ile ürettiği ürünleri turistlere sunabilmesi, ekonomik ve sosyal fayda olarak eko turizmin meydana getirdiği önemli sonuçlardır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Türkiye’ye giriş yapan turistlere uygulanan anketlerde ‘doğa amaçlı’ seçeneği bulunmadığı ve bu alanda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İl Müdürlüklerinin kapsamlı bir veri toplama çalışması yapması Türkiye eko turizm arzı ve talebi konusunda doğru analizler yapabilmek için önemli ve gereklidir. Ancak Türkiye’ye gelen yabancı turistlerin ve yerli turistlerin büyük çoğunluğu tatillerinde doğada yürüyüş, trekking, rafting, foto safari, kuş gözlemciliği, yamaç paraşütü gibi doğada yapılan aktivitelere katılmayı tercih ettikleri görülmektedir (Ekoturizm Sektör Raporu, 2012:17).

Türkiye’de ilk eko turizm örneklerinin Efes Şirince, Yalova Karaca Arboretumu, Köprülü Kanyon, Naturland işletme uygulamalarında olduğu görülmekle birlikte (Çetin, 2001) daha fazla gelişme gösterilebilecek alanların markalaşacak şekilde geliştirilmesi potansiyeli unutulmamalıdır. Türkiye eko turizm için sadece Avrupa’ya karşı değil, diğer dünya ülkelerine karşı da ürün potansiyeli ve çeşitliliği olarak görece üstünlük sağlamaktadır. Ancak eko turizm alanında pazarlama yönünde sorunların olduğu, markalaşmadığı ve koruma – kullanma ile etkin yönetim anlamında sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizin her türlü doğal zenginliği bulunmasına rağmen eko turizmde rekabet üstünlüğü meydana getirebilmek için ürün çeşitliliği ve özellikli ürün meydana getirmenin yanında eko turizmin sürdürülebilir ilkelerine uygun biçimde tüm turizm paydaşlarının uyması sağlanmalıdır ve bu bağlamda aşağıdaki ilkelere uyulması gereklidir:

- Bölgeye gelen turistlere ve yerli halka, içerisinde yaşanılan doğal çevrenin korunmasına ilişkin eğitimlerin verilmesine olanak sağlanması,
- Turizmin yerel halkın gereksinimlerini karşılayan, yerel paydaşlar ve halk ile iş birliği içerisinde gelişen sorumlu bir turizm olarak görülmesinin sağlanması,
- Turizmin olumsuz etkilerinin en az düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye ilişkin uzun vadeli gözleme ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- Çevreyle uyum içerisinde, doğal hayatı koruyan turizm altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi
- Her bölge ve turizm merkezi için özel bir eko turizm politikası, stratejisi ve programının geliştirilmesi,
- Turizm endüstrisinin ve turistlerin etkilerinin yakından takip edilmesi, denetlenmesi ve koruma- kullanma yaklaşımının etkin yönetimini sağlayacak oluşumların hazırlanması ve uygulanması,
- Her bir eko turizm türü ve yörenin markalaşmasının ve etkin pazarlamanın oluşturulması gerekmektedir.

Ayrıca Türkiye’nin sahip olduğu doğal miras alanları ve bunların sunduğu çeşitli doğa turizmi ve kültürel turizm potansiyeli bakımından çok sayıda doğal alana sahip olması rekabet üstünlüğü sunması bakımından olumlu bir durumdur.

5.1.1.5. Ovalar, Tarım Alanları

Tarımsal alanlar tarım turizmi, agro turizm, çiftlik turizmi türleri gibi çeşitli isimlerle anılan turizm türleri için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu nedenle son yıllarda tarımsal arazilerin tarımsal faaliyetlere ek olarak turizm amaçlı kullanımı öne çıkmaktadır. Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında turizm alanında göreceli bir üstünlüğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye Avrupa ülkeleri içerisinde 38.328.000 ha ile en çok tarım alanına sahip ülkedir (fao.org.tr). Türkiye dünya tarımı ve tarımsal alanları içinde önemli bir yere sahiptir. Ancak tarımsal turizm anlamında Fransa, İtalya, Portekiz Avusturya gibi ülkelerin oldukça gerisindedir. Örneğin, İspanya'da on binlerce tarımsal turizm çiftlikleri ve villaları bir alt sektör oluşturmuştur. İtalya'da tarım turizminde bir trend olarak İtalyan mutfağı ve güzel manzarası ile zeytinlikler, şarap tarlaları, yağ fabrikaları, mozzarella peyniri ve meşhur makarna çeşitleri ile kartpostallık manzara ortamı İtalya'daki turizmin gelişimine katkı sunmaktadır (Krishna & Alok, 2020). Tarımsal alanlar ile köylerin turizme katılmasının giderek önem kazanması Türk turizmine değer katacak bir turizm ürünü fırsatı sunmaktadır. Ova ve tarım alanları günümüze gelinceye kadar içinde köylerin de kapsandığı kırsal alanlar dâhilinde yer almaktadır. Bu nedenle *“kırsaldaki her bir yerleşimin farklı bir kültürü ve yaşam biçimi gibi değerler de turizm açısından birer çekim gücü arz etmektedir”* (Çetin vd., 2017). On birinci kalkınma planında yer alan köylerdeki üretim ve yaşam biçimleri ile tabiat ve kültür varlıklarının korunması amacıyla köylere özgü geleneksel zanaat ve el sanatları, agro-turizm, coğrafi işaretli ürünler, süs bitkileri, bağcılık, arıcılık, balıkçılık, kümes hayvancılığı, alternatif tarım ürünleri yetiştiriciliği, tarım ve gıda ürünlerindeki geleneksel üretim ve saklama bilgisini gelecek kuşaklara taşıyacak girişimler ve işbirlikleri gibi alanların desteklenmesi yaklaşımı zaman geçirilmeden, kapsamlı olarak ve etkin biçimde uygulanmalıdır.

5.1.1.6. UNESCO Onaylı Doğal Varlıklar (Doğal Miras)

Türkiye dünya ülkeleri içerisinde UNESCO Onaylı Varlıklar alanında 18 kültürel ve doğal varlık ile oldukça zengin durumdadır.

Tablo 5.4. Dünya UNESCO Onaylı Varlıklar Listesi

	Kültürel - Doğal	Doğal
Türkiye	18	2
Arnavutluk	4	2
Cezayir	7	1
Avusturya	10	1
Belçika	13	1
Bosna Hersek	3	-
Bulgaristan	10	3
Hırvatistan	10	2
Çekya	14	-
Mısır	7	1
Fransa	45	6
Almanya	47	3
Yunanistan	18	2
Macaristan	8	1
İtalya	55	5
Portekiz	17	1
İspanya	48	6

Kaynak: <https://whc.unesco.org/en/list/>

UNESCO onaylı Dünya Doğal Mirası olarak Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) [1985], Pamukkale-Hierapolis (Denizli) [1988] hem kültürel hem doğal miras olarak listesinde. UNESCO Dünya Doğal Mirası Geçici Listesi içerisinde ise aşağıda belirtilen 4 varlık yer almıştır (<https://www.unesco.org.tr>):

- Harşena Dağı ve Pontus Kralları Kaya Mezarları (Amasya) - 2015
- Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya) - 2000
- Kekova (Antalya) - 2000
- Kemaliye Tarihi Kenti (Erzincan) - 2021

Doğal Miras olarak da,

- Tuz Gölü Özel Doğa Koruma Alanı (Ankara-Konya-Aksaray) - 2013
- Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti (Samsun) - 2016
- Ballica Mağarası Tabiat Parkı (Tokat) - 2019 onaylanmıştır.

Ayrıca, Türkiye'nin toplam olarak 1.587 mesire alanı ve şehir ormanı, 250 tabiat (doğa) parkı, 115 tabiat (doğa) anıtı ve 86 sulak alan bulunmaktadır. Bunların 14'ü Ramsar Alanı, 59'u Ulusal Öneme Sahip Sulak Alan ve 13'ü Yerel Öneme Sahip Sulak Alandır. Aynı zamanda da 84 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır ve 45 adet Milli Park alanı vardır (www.tarimorman.gov.tr). Türkiye'de bulunan 31 adet Tabiatı Koruma alanı doğa turizmi, ekoturizm vb. alanlarda büyük bir üstünlük sunmaktadır (www.tarimorman.gov.tr). Bu alanların sayısının artırılması, korumalarının, tanıtımının yapılmasının yanında etkin bir yönetim yapısına kavuşturulması gerekmektedir.

5.1.1.7. İklim, Ormanlık Alanlar

Üç tarafının denizlerle çevrili olması, yüksek sıradağların kıyıları boyunca uzanışı, yükseltinin batıdan doğuya artması ve kıyıya olan uzaklık nedenleriyle Türkiye'de sıcaklık, yağış ve rüzgârlar bölgeye ve zamana göre farklılık göstermektedir. Türkiye'nin uzun yıllar yağış ortalaması yıllık 574 mm'dir. Doğu Karadeniz Bölgesi en fazla yağış alan (1.200–2.500 mm/yıl) yerdir, İç Anadolu Bölgesi ise (Tuz Gölü çevresi) en az yağış alan (250-300 mm/yıl) yerdir. Türkiye'nin Akdeniz ve Güney Ege Bölgesi kıyı yerleşimleri dışındaki diğer bölgelerinde kış aylarında kar yağışı görülür (www.dsi.gov.tr).

Tablo 5. 5. Türkiye ve Avrupa Ülkeleri İklim Karşılaştırması - Yıllık Ortalama Değerler

	Türkiye	Almanya	İspanya	İtalya	Fransa	Portekiz	Hırvatistan	Yunanistan
Gündüz Sıcaklıkları	19.9 °C	13.8 °C	21.1°C	18.9	16.8	21.2	18.4	22.3
Gece Sıcaklıkları	8.6 °C	5.6 °C	11.2°C	10.8	7.9	12.2	10.9	12.5
Su Sıcaklığı	16.1 °C	9.9 °C	16.7°C	17.7	15.4	16.9	17.2	18.8
Reel Nem	%65	%79	%68	%70	%78	%74	%67	%66
Yağmurlu Gün Sayısı	6.5	9.9	5.9	6.4	9.0	6.2	7.8	5.1
Günlük Güneşli Saatler	6.6	4.7	7.0	5.8	5.4	7.3	6.1	7.3

Kaynak: www.worlddata.info

5.1.1.8. Coğrafi Yapı, Flora-Fauna

Doğal çevrenin kalitesi, flora (bitki) - fauna (hayvan) zenginliği ve çeşitliliği, ulusal koruma alanlarının sayısı ve büyüklükleri ile kullanılabilirliği turizmde rekabet etmede önemli bir potansiyel sunmaktadır. COVID 19 ortamında insanların ve turistik tüketicilerin bu doğal alanlara olan gereksinimi önceki zamanlardan daha farklı bir durum oluşturmaktadır. Tablo 5.6'da Türkiye'deki bölgelerin endemik bitki türü sayıları gösterilmektedir. 1.890 kadar bitki sadece coğrafi bölgelerimize özgüdür; geri kalan 1.200 kadar endemik takson ise birden fazla coğrafi bölgede yayılış göstermektedir. Türkiye'nin sahip olduğu doğal kaynak potansiyelinden olan doğal ortamdaki biyolojik çeşitliliğin turizm için günümüzde olduğu gibi gelecekte de önemli bir değer oluşturacağı açıktır. Ülkemizin sahip olduğu biyolojik zenginliklerini kaybetmeden gelişimine devam etmesi ve turizm alanında değerlendirilebilmesi için biyolojik çeşitliliğe ve doğal kaynakların korunması önem kazanmıştır. En yüksek biyolojik çeşitlilik gösteren bölgelere "hotspots" denmektedir ve toplam on iki ülke sınırlarının içinde kalmaktadır. Toplam 34 "hotspot" alanında 150.000 endemik bitki türü (dünya toplamının %50'si) yer almaktadır. Bu alanlar bir zamanlar dünyanın %15.7'sini kaplarken günümüzde "hotspot" habitatının %86'sı tahrip edildiğinden kapladıkları alan %2.5'e inmiştir. Normal şartlar altında doğada bir tür yaklaşık 300 yılda ortadan kalkmaktadır; Sequoia gibi bazı ağaçlarda bu süre istisnaî olarak uzamaktadır. Günümüzde söz konusu süre kısalmıştır (Atik vd. 2010: 6). Türkiye flora (bitki) ve fauna (hayvan) zenginliği açısından dünyada kıta özelliği gösteren nadir ülkelerden birisidir. Avrupa Kıtası'nda 12.000 civarında çiçekli bitki türü yetiştiği bilinirken ülkemizde bu sayı 10.000 civarında olup; bunlardan 3 bin kadari endemik, yani yalnız ülkemizde yetişip dünyanın başka ülkesinde olmayan, yetişmeyen, ülkemize özgü bitkilerdir. Avrupa'da yaklaşık 60.000 kadar hayvan türü yetiştiği bilinmektedir. Ülkemizde yaşayan hayvan türlerinin henüz tam bir envanteri çıkarılmamış olmakla birlikte, halen bilinen tür sayısının 40.000 olduğu, gelecekte bu sayının Avrupa rakamına ulaşabileceği, hatta belki de geçebileceği tahmin edilmektedir. Bu rakamları, özellikle bitkiler hakkında verilenleri, Avrupa ülkeleri ve komşularımızla kıyaslandığında: Floristik açıdan en zengin Avrupa ülkeleri Akdenizli olanlardır. Bunların en zengin olanlarının (Yunanistan, İtalya, Fransa, İspanya, Eski Yugoslavya) floralarındaki çiçekli bitki sayısı ise 5-6.000 tür arasındadır. Bütün Avrupa ülkelerinin endemik tür sayısı toplamı 2.600 civarındadır. En zengin olan Yunanistan'da bu sayı 1.000 civarındadır. Ülkemizde 3.000 endemik bitki türü olduğu düşünülürse bu açıdan ne kadar zengin bir potansiyele sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Komşularımız arasında en zengin flora İran'dadır ve 8.000 civarındadır. Florası henüz tam yazılmadığı için endemik tür sayısı tam bilinmemekle birlikte 2.000 civarında olduğu sanılmaktadır (<http://www.tursab.org.tr>). Kıta ülke durumunda olan Türkiye'de, farklı coğrafi bölgelerin bulunması, birbirinden değişik iklimlerin yaşanmasına, buna bağlı olarak da zengin bitki tür ve çeşitliliğin ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Bu potansiyel Covid 19 ile ortaya çıkan doğal çevre ve eko turizm odaklı turistik ürünler geliştirmek için bir fırsat olarak da değerlendirilebilir.

Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye, 11.840 damarlı bitki taksonu, ~1.500 omurgalı ve ~19.000 omurgasız tür kaydı ile biyolojik çeşitlilik açısından zengin bir ülkedir. Ancak, ülkemizin tür envanter çalışmaları tamamlanmadığından, eldeki verilerin yetersizliği nedeniyle gerçek zenginliğimiz bilinmemekte, ülkemizde toplam ~100.000 bitki, hayvan ve diğer canlı gruplarına ait tür olduğu tahmin edilmektedir (Zeydanlı vd. 2020). Bugün entegre orman yönetimi ve ormancılıktan bahsedeceksek biyolojik çeşitlilik ve onunla ilgili süreçleri belirleyen ekoloji bilimini göz önünde bulundurmadan orman gibi doğal oluşum alanlarına zarar verilmemeli ve korunmasına büyük özen gösterilmelidir. Sürdürülebilir orman yönetimi için mutlaka ekolojik tabanlı ve biyolojik çeşitliliği gözetken yaklaşımları destekleyen biçimde turizm gelişiminin sağlanması önerilebilir. Ayrıca api turizm (arı ve arı ekosistemine bağlı gelişen turizm türü) olarak son yıllarda gelişme gösteren turizm türü floraya bağlı olarak Türkiye için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu kapsamda da biyolojik zenginliğin api turizm gelişiminde bir kaynak değeri ve api turizm gelişimi için iyi değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Tablo 5.6. Türkiye’de Bölgelere Özgü Endemik Bitki Türü Sayıları

Bölge	Bitki Türü Sayısı
Akdeniz	750
Doğu Anadolu	380
Orta Anadolu	275
Karadeniz	220
Ege	160
Marmara	70
Güney Doğu Anadolu	35
TOPLAM	1890

Kaynak: Atik vd. 2010:11

5.1.1.9. Doğal Felaket Riski

Deprem, yangın ve sel dünya genelinde etkili olan doğal afetler olmakla birlikte karşımıza çıkan en önemli felaketlerden birisidir ve gerçek önemi anlaşılamamış olsa da iklim değişikliği olarak görülebilir. Bu değişikliğin sadece turizmi değil hayatın her alanını etkilediği yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır. COVID-19’un şokları ve stresleri altında iklim değişikliğinin şiddetlendirdiği trajik su felaketlerine müdahale ederken, nehir havzalarındaki tüm paydaşlara, COVID-19 kapsamında suyla ilgili afetlerden sel önleme, zararın azaltılması, afete dayanıklılık, sağlam su döngüsü ve kalite altyapısının geliştirilmesi yoluyla kalite büyümesinin gerçekleştirilmesi konusunda ortak paylaşım ve eylemlerde bulunmaları önerilmektedir (worldwaterweek.org).

Türkiye’de depremlerden sonra turizm mevsiminde ortaya çıkan en önemli doğal risklerden biri de orman yangınlarıdır. Yangınlar gerek koruma altında olmayan ve gerekse koruma altına alınan turizm kaynak değerlerini oluşturan flora ve faunanın, biyolojik çeşitliliği ve bunların doğal yaşamdaki gelişme ve yaşama ortamlarını yok etmekte ve zarar vermektedir. Küresel iklim değişikliği ile artabilecek kuraklık temelindeki doğal afetlerle daha fazla orman yangını, karbon emen yutakların ortadan kaldırılması ve daha fazla karbondioksit salımı, canlı türlerinin yaşam konforlarının olumsuz etkilenmesi, aşırı hava ve iklim olayları ve afetleri gibi çok sayıda etmenin gelecekte yerküre üzerindeki baskıyı giderek artıracığı açıktır. Bu konuda iklim değişikliğinin etkisiyle olası uzun süreli ve şiddetli kuraklıkların, sıcak hava dalgalarının ve orman yangınlarının olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak önlemlerin şimdiden kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlerce, bölgelerdeki tüm ekosistemlerde ve sosyo ekonomik sistem ve sektörlerde bilimsel/bütüncül/çok sektörlü/çok disiplinli bir yaklaşımla ve ivedilikle alınması bölgelerin koruma statülerinin kuvvetlendirilmesi ve yaban yaşamı geliştirme habitatlarının oluşturulması ve yönetim planlarının yapılması vakit geçirilmeden önerilmektedir (Türkeş ve Altan, 2013).

Özellikle Muğla bu konuda öne çıkmaktadır. Muğla, 348 orman yangınında toplam 663.10 hektar ormanlık alan kaybı ile 2008 yılının en fazla orman yangınına sahip olmakla birlikte (Türkeş ve Altan, 2013) 2021 yılına gelindiğinde de ilin yine öne çıktığı görülmektedir. Bütün bunların yanında Türkiye birçok şehrin etkilendiği, küresel ölçekte büyük bir afet riski taşımaktadır. Bu bakımdan doğal bölgeler ve bu bölgelerdeki turizm gelişiminde ve ortaya çıkabilecek risk ve krizlerin çözümü için etkin kriz yönetimi planları geliştirilmelidir.

Tablo 5.7: Türkiye’de Yanan Ormanlık Alanların Miktarı

Alan Kapsamı	Yanan Alan	Yüzde
Orman ve Diğer Ağaçlı Alan	16107.23	29.25
Diğer Doğal Alan	26147.14	47.48
Tarım	12762.58	23.18
Yapay Yüzeyler	53.4	0.1
Toplam	55070.35	100

Kaynak: San-Miguel-Ayanz vd., 2015.

Ziyaretçilerin, endüstrinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını gözeten, mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak dikkate alan turizm olarak tanımlanan sürdürülebilir turizm yaklaşımında turizm talebinin bu anlayışı benimsemesi günümüzde oldukça önemlidir. COVID 19 öncesine de rastlamış olan ve 2018 yılı içinde booking.com tarafından yapılmış bir araştırmada turistlerin % 87’sinin daha sürdürülebilir seyahat etmek istediği, % 39’unun gittiği çekim bölgesinde sürdürülebilir olduğunu (kaldığını) koruduğunu, % 43’ünün “asla, nadiren veya bazen” sürdürülebilir bir şekilde seyahat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (luggagehero.com/blog). Bu araştırmada turistlerin % 40’nın çevresel etkiyi azaltmayı amaçladıklarını ifade ettikleri bulunmuştur. Yine % 53’ünün yerel satın almayı önermesi, % 52’sinin toplu taşımayı benimsemesi, % 41’inin yalnızca yerel kaynaklı ürünleri kullanan yerel bir restoran bulmayı ve % 40’nın daha az bilinen yerleri ziyaret etmeyi istemesi, % 30’unun oteller gibi daha geleneksel konaklama yerleri yerine evre dostu sertifikalı konaklama birimlerini tercih etme istekleri 1990’lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamış olan eko turizm ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarının iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinin hızlıca görülmeye başladığı günümüzde elzem olarak uygulaması gerektiğini ortaya çıkmaktadır. Turizmdeki rekabetin bu anlamda sürdürülebilirlikteki rekabet gücüne bağlı olduğu dikkate alınmalıdır.

5.2. Komisyon Önerileri

- Ülke ve bölge bazında doğal kaynak ve kaynak değeri envanterinin gözden geçirilmesi.
- Türkiye’nin sahip olduğu doğal alanlar ve kaynak değerleri çok çeşitli ve zengindir. Bu varlıkların ve değerlerin turizm talebi için yeni bir değer ve fırsat sunduğunun turizm yönetiminde etki ve yetki sahibi organlarca anlaşılması ve konunun kapsamlı olarak nasıl değerlendirileceğine ilişkin somut çalışmalar gerektirdiğinin anlaşılması.
- Doğal kaynakların etkin şekilde korunması ve mevcut koruma yöntemlerinin geliştirilmesi.
- Doğal kaynaklara bağlı mevcut turistik ürün durumunun gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi, geliştirilmesi.
- Ülke, bölge, yöre genelinde doğa temelli turistik ürün gelişimi, bunların geliştirilmesi.
- Sürdürülebilir planlama yapılması.
- Koruma, kullanma ilkelerinin belirlenmesi.
- Stratejik plan geliştirilmesi. Orta ve kısa vadeli planlar ile önceliklerin belirlenmesi.
- Tüm paydaşlar ve kamu için etkin bir eğitim.
- Doğa temelli mevcut turistik ürünlerin durumunun iyileştirilmesi kalitenin yükseltilmesi.
- Marka ve marka değerleri yüksek doğpa temelli ürünlerin geliştirilmesi için çalışmalar yapılması.
- Yerel yönetimleri bu konularda eğitim, denetim ve kontrolünün yapılması.

- Hukuksal düzenlemeler.
- Doğa temelli ürünlere yönelik pazarlama ve tutundurma çabalarının sağlanması.
- Kriz yönetiminin oluşturulması ve stratejik planlama ve bu konuda gerçekçi ve etkin duruma kavuşulması.
- Uluslararası kurumlarla işbirliği.

SONUÇ

Sonuç olarak Türkiye'nin sahip olduğu doğal alanlar doğa odaklı çeşitli turizm türlerinin geliştirilmesine fırsat sunduğu gibi küresel alanda turizm rekabeti için göreceli üstünlük sunmaktadır. Bu potansiyelin değerlendirilmesi kapsamlı ve çok yönlü, ciddi, etkin ve gerçekçi yaklaşımlar ile sağlanabilir. Ulusal ve uluslararası paydaşların katılımı yanında ülkesel, bölgesel ve yöresel stratejik, sürdürülebilir planlama, etkin koruma ve kullanma ilkelerinin benimsenmesini gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., Dölek, İ. ve Özdemir, Y. (2016). Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası, "Türkiye'nin Denizleri ve Kıyıları, 11. Bölüm", DOI: 10.14527/9786053180647.11, https://www.researchgate.net/publication/338241444_Turkiye'nin_Denizleri_ve_Kiyilari. Erişim Tarihi: 20.06.2021.
- Atık, A.D., Öztekin, M. ve Erkoç, F. (2010). Bioçeşitlilik ve Türkiye'deki Endemik Bitkilere Örnekler. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 30(1).
- Çetin, İ. (2001). *Turistik ürünlerin çeşitlendirilmesinde eko-turizmin yapısal analizi ve Türkiye'de geliştirme stratejileri: örnek bir uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Çetin, İ., Üzümcü, T. P., ve İçöz, O. (2017). Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kırsal Turizm ve Kocaeli-Kandıra Kırsal Turizm Gelişimi Modeli. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 137-156.
- Debarbieux, B., Oiry Varacca, M., Rudaz, G., Maselli, D., Kohler, T. & Jurek, M. (eds.). 2014. *Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities*. Sustainable Mountain Development Series. Geneva, Switzerland: UNIGE, CDE, SDC, pp. 108.
- Ekoturizm Sektör Raporu (2012). Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı.
- European Environment Agency (2010). Europe's ecological backbone: recognising the true value of our mountains, EEA Report No 6/2010:31.
- Krishna, D.K. & Sahoo, A.K. (2020). Overview of Agritourism in India and World, Food and Scientific Reports ISSN 2582-5437.
- Koçan, N. ve Ankaralı, N. (2020). Akarsuların Önemi ve Farklı Kullanımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(4), 937-948.
- Özgüç, N. (2011). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul, Çantay Kitabevi.
- San-Miguel-Ayaz J; Durrant T; Boca R; Liberta' G; Boccacci F; Di Leo M; Lopez Perez J; Schulte E. Forest Fires in Europe, Middle East and North Africa 2015 . EUR 28148 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2016. JRC103326
- Türkes, M. ve Altan, G. (2013). İklimsel Değişimlerin ve Orman Yangınlarının Muğla Yöresi'ndeki Doğal Çevre, Doğa Koruma Alanları ve Biyotaya Etkilerinin Bir Ekolojik Biyocoğrafya Çözümlemesi, *Ege Coğrafya Dergisi Aegean Geographical Journal*, 22 (2), 57-76.
- Yılmaz, B. ve Aşur, F. (2019). Sürdürülebilir Kıyı Turizmi ve Rekreatif Kullanımda Peyzaj Tasarımı Önerisi: Van Gölü Kıyısından Bir Örnek." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 275-290.
- Zeydanlı, U. Tuğ, S. Yörükoğlu, G. (2020). Biyolojik Çeşitlilik ve Orman Ekosistemlerindeki Önemi Ülgen, H., Zeydanlı, U., Lise, Y. (ed.). 2020. Orman ve Biyolojik Çeşitlilik. Doğa Koruma Merkezi, Ankara.

İnternet Kaynakları

- <https://www.tarimorman.gov.tr/>. Erişim Tarihi:01.06.2021.
- <https://www.unesco.org.tr>.Erişim Tarihi:01.07.2021.
- <http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx>. Erişim Tarihi: 24.06.2021.
- <https://www.blueflag.global/all-bf-sites>. Erişim Tarihi: 24.06.2021.
- <https://tdf.gov.tr/tarihce/>. Erişim Tarihi: 15.06.2021.
- <http://www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=TUR>. Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- http://www.tursab.org.tr/dosya/1021/02mtflora2_1021_1811.pdf. Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- <https://www.worlddata.info/country-comparison.php?country1=ESP&country2=TUR>. Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- <https://www.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/754>. Erişim Tarihi:15.06.2021.
- <https://whc.unesco.org/en/list/>. Erişim Tarihi: 26.06.2021.
- <https://www.worldwaterweek.org/event/9808-post-COVID-19-river-basin-disaster-resilience-sustainability-sound-water-cycle>, Erişim Tarihi: 26.06.2021.
- <https://luggagehero.com/blog/sustainable-tourism-statistics/>, Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/uzunluklarına_göre_ülkelerin_listesi. Erişim Tarihi: 20.06.2021.

6. İNSAN YAPIMI VARLIKLAR VE ÇEKİCİLİKLER

Selda Uca - Sarp Kumlu

ÖZET

Turizm alanında destinasyonların içinde buldukları küresel rekabet ortamı, sahip olunan insan yapımı varlıklar ve çekiciliklerin önemini her geçen gün arttırmaktadır. Söz konusu varlıklar rekabet üstünlüğü yaratma konusunda destinasyonların sahip oldukları en güçlü çekim unsurları arasında yer almaktadır. Turizmde doğal ve tarihsel varlıklar her ne kadar turistleri bir destinasyona seyahat etmek konusunda güdülese de insan yapımı varlıklar ve çekicilikler de ülkelerin ve destinasyonların önemli ziyaret nedenleri arasında yer almaktadır. Türkiye, önemli ölçüde kıyıları gibi doğal çekim kaynaklarına dayalı olarak ziyaret ediliyorsa da tüm dünyada Eyfel Kulesi, Disneyland (Paris), Atomium (Brüksel), Özgürlük Anıtı (New York), müzeler ve tarihsel öneme sahip yapılar gibi insan yapımı çekicilikler de turistlerin ilgi alanına girmektedir. Tüm bu nedenlerle bu çalışmada insan yapımı varlıklar 4 farklı grupta incelenmiş ve Türkiye'nin bu alandaki rekabet gücü değerlendirilmeye çalışılmıştır.

GİRİŞ

Bir destinasyonun sahip olduğu üst yapı kaynakları genellikle turistlerin o destinasyonlara yönelik seyahatlerinin temel nedenini oluşturmaktadır. Söz konusu kaynakların turistleri o destinasyona yönelik harekete geçirmedeki gücü ve etkisi; kaynağın sahip olduğu niteliklere, eşsiz ve özel olmasına, turiste vaat ettiği deneyimin farklılığına, fiyata, ulaşılabilirliğe vb. pek çok faktöre göre değişiklik gösterebilmektedir. Kimi destinasyonlar sahip oldukları eşsiz doğal ve kültürel kaynaklar sayesinde kolaylıkla turist çekebilmektedirler. Bu tarz destinasyonlar arz kaynakları açısından önemli avantajlara ve rekabet üstünlüğüne sahip oldukları için ekstra çekicilikler yaratılmasına ihtiyaç duymamaktadırlar. Ancak son yıllarda destinasyonlar arasında artan rekabet özellikle yeteri kadar doğal ve kültürel çekiciliklere sahip olmayan destinasyonlar için farklı stratejiler geliştirilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu noktada destinasyonlar için rekabet üstünlüğü yaratabilmenin alternatif bir yolu olarak “insan yapımı varlıklar ve çekicilikler” gündeme gelmiştir. Bu kapsamda kentsel çekicilikler ve varlıklar, eğlence yerleri, alışveriş merkezleri ve spor tesisleri planlı çalışma ve stratejiler ile destinasyonlar açısından önemli fırsatlar sunabilecek arz kaynakları olarak geliştirilebilmektedir.

6.1. Mevcut Durum Analizi

6.1.1. Kentsel Çekicilikler ve Varlıklar

Kentsel çekicilikler; tarihsel değere ve öneme sahip yapılar, doğal güzellikler, kent manzarası, müzeler, sanat galerileri, tiyatrolar, spor ve özel olaylar, konaklama için tasarlanmış turizm üstyapısı, yeme-içme olanakları, turistik faaliyetlere ziyaretçilerin kolay ulaşmasını sağlamaya yönelik kent yönetimi ve kentin turistlere sunduğu imkânların ulaşılabilirliğini kolaylaştıran diğer hizmetleri içermektedir. Dünya nüfusunun yarısından fazlası bugün kentlerde yaşamaktadır ve 2030 yılına

kadar tahminen 5 milyar insanın kentsel alanlarda yaşayacağı ileri sürülmektedir (Bock, 2015: 2). Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan itibaren kentsel çekiciliklerin artırılması ve geliştirilmesine yönelik çalışmaların kamusal alanda da ön plana çıkmaya başladığı bilinmektedir. Kentsel mimarilerin yanında, yoğun kitlelere hitap edebilen festivaller de insan yapımı kentsel çekiciliklerden biridir. Bu bağlamda yiyecek kültürü ve ürün çeşitliliği açısından zengin olan Türkiye’de yiyecek festivalleri yoğun bir şekilde düzenlenmektedir; Ereğli Uluslararası Osmanlı Çileği Kültür ve Sanat Festivali, Alaçatı Ot Festivali, Manisa Mesir Macunu Festivali, Adana Lezzet Festivali, Uluslararası Urla Enginar Festivali, Uluslararası Edirne Bando ve Ciğer Festivali, Cumalıkızık Ahududu Festivali bunlardan bazılarıdır. Bu festivallere ülke içinden talep olduğu gibi yabancı turistlerin katılımları da söz konusudur. Eğlence ve sanat açısından zengin olan Türkiye’de ulusal ve uluslararası boyutta düzenlenen festivallerden bazıları; İstanbul Film Festivali, Akbank Caz Festivali, Zeytinli Rock Festivali, Antalya Film Festivali, Adana Altın Koza Film Festivali, Minyonfest şeklindedir. Bu organizasyonlar da yerel halk ve yerli turistlerin katılımının yanında yabancı turistlerin Türkiye’ye seyahatleri açısından büyük rol oynamaktadır. Ancak eski dönemlere göre özellikle uluslararası festivallerde azalma olduğunu söylemek mümkündür. 2003-2013 yılları arasında düzenlenen Rockenoke Festivali’nin Türkiye’nin uluslararası boyutta yaptığı en büyük organizasyonlardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu tarz organizasyonlar genç ve anlık karar verebilen turistleri çekmesi açısından ülke için oldukça önemlidir. Festival tarzı çekiciliklerin yanı sıra kentsel çekim faktörlerinden bir diğeri de müzelerdir. Türkiye’de kentsel çekim unsuru olarak müzelerin ön plana çıkarıldığı ve destinasyon pazarlamasında bu unsuru etkin bir şekilde kullanan örnek illerden biri Eskişehir’dir. Ulusal ve uluslararası ödüllere sahip geleneksel ve modern müzelerin kent pazarlamasında başarılı bir şekilde kullanılması ve bu alandaki yoğun tanıtım çalışmaları, Türkiye’de kültür turizminin gelişmesi konusunda pek çok şehre ilham olacak niteliktedir.

Türkiye’nin 71 ilinde Kültür ve Turizm Bakanlığı çatısındaki Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne (KVMGM) bağlı toplam 204 müze hizmet vermektedir (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021a). 2018 yılında oluşturulan istatistiklere göre ilgili müzelerde toplam 3.337.686 adet eser sergilenmektedir (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021b). KVMGM’ye bağlı müzelerin dışında, çeşitli bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler ile vakıflar da alınacak izin doğrultusunda her çeşit taşınır kültür varlığını sergileyen müzeler kurabilirler. 16 Ağustos 2021 yılı itibariyle toplam 308 özel müze hizmet vermektedir (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021c).

Türkiye’de tarihsel öneme ve değere sahip mekânların restore edilerek ön plana çıkarıldığı, farklı geleneklerin, yeme içme kültürünün ve tarımsal ürünlerin tanıtımı için festivaller düzenlendiği, bazı kentlerin tatil, spor ya da kongre merkezleri olarak küresel turizm sektörünün bir parçası hâline getirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. COVID-19’un beraberinde getirdiği zorunlu kısıtlamalar, Türkiye’de de seyahatlerin en önemli nedenleri arasında yer alan kentsel çekiciliklere olan talebin tamamen ya da kısmen ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu tedbirlerin gerekçesi ise, COVID-19’un bulaşma riskinin fazla olması nedeniyle özellikle kentsel çekim merkezlerinde insanların birbirleri ile temaslarını mümkün olduğunca azaltmaktır (TÜRSAB, 2020). Geçici olarak kabul edilebilecek pandemi sürecinden sonra kentsel çekiciliklerin turizm alanında rekabet üstünlüğü sağlayacak şekilde kullanılabilmesi için aşağıdaki öneriler getirilebilir;

6.1.2. Eğlence Yerleri – Mekânlar

Eğlence mekânları turizmin en önemli çekim unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle genç ve orta yaşlı turistlerin doğal/kültürel çekiciliklerin yanı sıra destinasyonun eğlence olanaklarını da göz önüne alarak destinasyon tercihlerini yaptıkları bilinmektedir. Türkiye eğlence turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. İstanbul, Ankara gibi metropollerin yanı sıra Antalya, Muğla, İzmir gibi turistlerin en çok tercih ettiği destinasyonlarda da gece hayatı tatillerin

ve şehir ziyaretlerinin ayrılmaz bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır. Koronavirüsün tüm dünyayı etkisi altına alması ve sosyal mesafe kavramının öncelik kazanmasıyla en çok zarar gören sektörlerden biri etkinlik ve eğlence sektörü olmuştur. Türkiye’de COVID-19 salgını nedeniyle “Umuma Açık İstirahat ve Eğlence Yerleri” olarak faaliyet yürüten ve vatandaşların çok yakın bir mesafede bir arada bulunarak hastalığın bulaşma riskini artıracakı düşünülen pavyon, diskotek, bar, gece kulüpleri vb. geçici süreliğine faaliyetleri durdurulmuştur (Sözcü Gazetesi, 2020). Ekonominin can damarı olan turizm ve onun tamamlayıcı kolları olan restoran ve eğlence sektöründe binlerce kişi çalışmaktadır. Sektörün bu yönde ciddi kayıpları bulunmaktadır. 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla bu mekânlara yönelik kısıtlamalar ortadan kalkmakla birlikte, sektörde hızlı toparlanmanın sağlanmasına ve bu çekim unsurlarına yönelik rekabet üstünlüğü sağlanabilmesine yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir;

6.1.3. Alışveriş Merkezleri

Alışveriş merkezlerinin hem kentli insanların gündelik yaşamı ve hem de turistlerin seyahat faaliyetleri açısından büyük öneme sahip oldukları bilinmektedir (Söğüt, 2020: 61). 2020 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam 454 alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bu alışveriş merkezlerinin 147 tanesi İstanbul’da olup, onu sırasıyla 38 alışveriş merkezi ile Ankara ve 28 alışveriş merkezi ile de İzmir izlemektedir (www.emlakkulisi.com). Türkiye’de bulunan alışveriş merkezlerinin birçoğu oldukça donanımlı, lüks, dünya standartlarının üzerinde ve her türlü talep ve ihtiyacı karşılayabilecek niteliktedir. Pandemi nedeniyle yaşanan iş kapasitesindeki ciddi azalmadan ötürü, alışveriş merkezleri açılmasına rağmen faaliyetlerine ara veren, mağazalarını kapatan, alışveriş merkezi bünyesinden çıkan çok sayıda firma ve mağaza bulunmaktadır. İş kapasitesindeki azalmanın en önemli nedenleri; insanların evlerinden çıkmaması, salgının genellikle temas yoluyla bulaşması kaygısı vb. hususlardır. Bu unsurlar nedeniyle insanlar ciddi anlamda e-ticarete yönelmişlerdir (Demirdöğmez vd., 2020: 133). Bu durum e-ticaret platformlarında yer alan işletmeler açısından kârlı bir tablo ortaya çıkmıştır (Arat, 2020: 107).

6.1.4. Spor Turizmi ve Aktif Spor Olanakları

Gerek coğrafi yapısı gerekse iklim özellikleri açısından Türkiye spor turizmi potansiyeli yüksek ülkelerden biridir. Türkiye’de spor turizmi deyince akla ilk olarak futbol ve golf gelmesine rağmen, Türkiye dört mevsim spor yapılmasına elverişli iklim koşullarına sahiptir. Örneğin, rafting, dalış, yamaç paraşütü ve kış sporları açısından da uygun turizm merkezleri bulunmaktadır. Golf turizmi olanakları bakımından Türkiye’deki olanaklara bakıldığında, 2018 yılı verilerine göre 18 tesisin toplamda 36 golf sahasına sahip olduğu görülmektedir. Bu tesislerin bulunduğu yerler dikkate alındığında, Antalya 11 tesis ve 24 golf sahası ile öne çıkan destinasyon konumundadır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı Antalya, Aydın, Muğla, Mersin ve Nevşehir illerini kapsayan 49 adet planlanmış golf sahasına ve 35.000 yatak kapasitesine ulaşma hedefi belirlemiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021a). Türkiye, ulusal takımların yanı sıra uluslararası birçok futbol kulübünün de belirli dönemlerde kamp yapmak için tercih ettiği önemli merkezleri ve tesisleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bölgelerden Belek-Antalya, Kızılcahamam-Ankara, Gerede-Bolu ve Davraz-Isparta ön planda yer almaktadır. Rafting konusunda elverişli yer şekillerine ve akarsulara sahip olan Türkiye’de Çoruh nehri, Köprüçay, Manavgat Çayı, Dim Çayı, Göksu Nehri, Zamantı Irmağı ve Fırat nehrinin bir kısmı bu sporun gerçekleştirilebilmesi için önemli alanlar olarak dikkat çekmektedir. Su altı dalış imkanları incelendiğinde, Antalya’nın öne çıktığı ve bu çerçevede Kemer’in de Türkiye’nin en çok dalış okulunun bulunduğu ve çeşitli dalış alanlarının yer aldığı bölge olduğu söylenebilmektedir. Antalya haricinde Balıkesir, Muğla, Çanakkale ve Mersin de önemli dalış noktalarına sahiptir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021b). Hava sporlarının bir parçası olan yamaç paraşütü olanaklarında ise Ölüdeniz-Babadağ, Pamukkale-Denizli, Gölbaşı-Ankara, Abant-Bolu, Eğirdir-Isparta, Kayseri,

İnönü-Eskişehir ve Aksu-Antalya önemli destinasyonlardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021c). Türkiye’de, kış sporlarına yönelik koşullar sunan 29 turizm merkezi / kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi de bulunmaktadır. Fakat bunlardan 9’u aktif, 7’si ise kısmi şekilde aktif faaliyet göstermektedir. Faal olarak kış turizmine yönelik hizmetler sunan 9 bölge; Palandöken- Erzurum, Uludağ-Bursa, Köroğlu-Bolu, Erciyes-Kayseri, Ilgaz-Kastamonu ve Çankırı, Sarıkamış-Kars, Kartepe-Kocaeli, Davraz-Isparta, Yıldız-Sivas şeklinde sıralanabilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021d).

COVID-19 süreci başta geniş kapsamlı katılımcılara hitap eden profesyonel spor etkinlikleri ve bunun yanı sıra spor hizmetleri sunan işletmeler, spor hizmetleri için üretim yapan tüm işkolları, spor turizmi sektörü, spor hizmetleri alanında istihdam edilen kişiler için büyük kayıplara neden olmuştur (Türkmen ve Özsarı, 2020: 55). Bu süreçte dikkat çeken hususlardan biri e-spor olanaklarında yaşanan gelişmedir. Pandemi sürecinde e-spor tüketimi %60 oranında yükselmiştir (Demirdöğmez vd., 2020: 131).

6.2. Komisyon Önerileri

✓ Ülkemizde özellikle her şey dahil otel konseptinin destinasyonlardaki bağımsız eğlence merkezleri açısından yarattığı sorunlar göz önüne alındığında, konaklama işletmeleri ve bu tarz eğlence mekânları arasındaki iş birliği koşulları artırılabilir. Belirli otellerde konaklama yapan turistlere o destinasyondaki eğlence mekânlarındaki harcamaları için belirli indirimlerin sağlanması hem mekânların iş kapasitelerini arttıracak hem de otellerin özellikle yüksek sezondaki mevcut yoğunluğu belirli saatler arasında kısıtlayabilecektir.

✓ Konaklama tesisleri bünyesindeki eğlence mekânlarının daha profesyonel yönetilmesi için organizasyon şirketlerinden destek alınabilir. Bu konuda yapılacak iş birlikleri kapsamında özellikle nitelikli/tanınmış müzik gruplarının ve müzisyenlerin program yapmaları konaklama tesislerinin iş kapasitelerini arttıracaktır.

✓ Pandemi sonrası açık hava eğlence etkinlikleri ve organizasyonlarının yapılabileceği mekânların sayısı artırılmalıdır.

✓ Farklı yaş grupları için ayrı eğlence etkinlikleri kurgulanmalı, özellikle 55 ve üstü ile diğer yaş gruplarının eğlence mekânlarında bir arada bulunma koşulları azaltılmalıdır.

✓ Kapalı eğlence mekânlarının tüm iklimlendirme ve havalandırma sistemleri için belirli standartlar oluşturulmalı ve denetimleri sağlanmalıdır.

✓ Eğlence mekânlarına pandemi sonrası hızlı bir şekilde toparlanabilmeleri için gereken teşvik ve kolaylaştırıcılar kamu tarafından sağlanmalıdır.

✓ Kentsel çekicilikleri destinasyon pazarlamasında başarılı bir şekilde kullanan yaratıcı uygulamalar örnek edinilmelidir. Örneğin; Eskişehir, İstanbul gibi marka şehirlerdeki müzecilik uygulamalarının diğer şehirlerde de yaygınlaştırılabilmesi için iş birlikleri koşulları oluşturulmalıdır. Yeteri kadar kentsel çekiciliğe sahip olmadığı düşünülen ve bu konuda yeterli girişimleri sağlayamamış olan illerde modern müze yatırımları bir çekim unsuru olarak düşünülebilir.

✓ Benzer şekilde farklı şehirlerle özdeşleştirilmiş ve farklı temalar üzerine kurgulanmış başarılı festival örnekleri de şehir pazarlamacılarının öncelikli konuları olarak ele alınmalıdır. Pandemi sonrası insanların sosyalleşme ve açık hava ihtiyaçlarının artacağı da göz önüne alındığında, bu tarz festivallerin talep yaratma açısından önemli bir strateji olarak ele alınması gerektiği söylenebilir.

✓ Kentler içerisinde alışlagelmiş çekiciliklerin yanı sıra, insanların pandemi sonrası daha fazla tercih edebilecekleri daha sakin, insan yoğunluğunun daha az olduğu, doğal ve yeşil çekicilik olanakları yaygınlaştırılmalıdır.

✓ Kentsel çekiciliklerin alışlagelmiş kullanımları COVID-19 kapsamında yeniden düzenlenmeli, uygulanabilir planlamalar yapılmalıdır.

✓ Kentsel çekim alanlarında özellikle fiziksel mesafe, el hijyeni ve solunuma yönelik görgü kuralları kalıcı önlemler olarak sürdürülmelidir. COVID-19 krizi dönüşüm üzerinden değil devamlılık üzerinden okunmalıdır.

✓ Kentsel çekim alanlarında insan yoğunluğunu azaltmak amacıyla taşıma kapasiteleri yeniden

hesaplanmalı ve bu doğrultuda ziyaretçi planlaması yapılmalıdır.

✓ Alışveriş merkezleri açısından hem niceliksel hem de niteliksel olarak rekabet avantajına sahip olan Türkiye’de özellikle büyük metropollerde konsept alışveriş merkezi yatırımları farklılık yaratabilecektir. Belirli temalara odaklanan (teknoloji, outlet, spor vb. gibi) alışveriş merkezi konseptleri tasarlanmalı ve destinasyon pazarlamasında bu konseptler aktif bir şekilde kullanılmalıdır.

✓ Türkiye’nin fiyat rekabeti açısından pek çok yabancı ülkeye göre (turistler açısından) avantajlı bir görünüm sergilemesi, alışveriş amacıyla ülkeye gelebilecek ciddi bir turist potansiyeli anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda, ülkeye yönelik alışveriş turlarının tur operatörlerinin kataloglarında daha fazla yer almasının sağlanması önemli bir strateji olarak düşünülebilir. Söz konusu turlar için iş birliği koşullarının yaratılması için gerekli yatırımlar ve anlaşmalar sağlanmalıdır.

✓ COVID-19 sonrasında başta turizm bölgelerindeki alışveriş merkezleri olmak üzere tüm ülkede hijyen ve güvenlikle ilgili standartlara tam uyum sürdürülmeli, bu konuda gerekli tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri yapılmalıdır.

✓ Ödemelerde temassız banka kartı kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

✓ Pandemi sonrası insanların spor turizmine yönelik ilgisinin daha da artacağı düşüncesinden hareketle; kamp, golf, kayak, yamaç paraşütü, rafting, binicilik, foto-safari gibi sporlara yönelik planlama ve yatırım çalışmaları yapılmalıdır.

✓ Spor turizmine yönelik farkındalık yaratabilmek için farklı spor olanaklarına ilgi duyan özel hedef pazarlara yönelmek doğru bir strateji olacaktır. Spor turizmi pazarlaması konusunda uzmanlaşmış yabancı tur operatörleri ile iş birliği koşulları geliştirilerek, ülkedeki spor olanaklarının ve elverişli destinasyonların tur programlarına dahil edilmesi sağlanmalıdır.

✓ Aktif olarak faaliyetlerini sürdüren kış sporuna yönelik bölgelerin sayısı ve kış turizmine elverişli alanlardaki spor turizmi yatırımları artırılmalıdır.

✓ Salgın döneminde insanların daha fazla önem verdiği sağlıklı yaşam anlayışından hareketle daha geniş bir farkındalık oluşturulmalı ve insanlar spor turizmine katılma konusunda teşvik edilmelidir.

✓ Spor turizmi konusunda dünyanın önde gelen ülkelerinin uygulamaları dikkate alınarak pandemi döneminde ve sonrasında spor turizmi alanında faaliyet gösteren işletmelerin kısa zamanda toparlanmasına yönelik planlar geliştirilmelidir.

✓ Spor turizminde dijitalleşme kapsamında yeni ve ilgi çekici sanal sportif ürünler tasarlanmalıdır.

SONUÇ

Bir destinasyon için arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve özellikle destinasyondaki insan yapımı varlıkların nitelik ve niceliklerinde sağlanacak gelişmeler, rekabet üstünlüğü sağlanmasında en etkili stratejilerden biri olarak önem kazanmaktadır. Destinasyonun sahip olduğu doğal ve kültürel kaynaklar ister yeterli sayıda ve nitelikte, ister sınırlı miktarda olsun; bir destinasyonun turist talep, ihtiyaç ve tercihleri doğrultusunda insan yapımı varlık ve çekicilikler konusunda da gerekli yatırımları yapması ve rekabet üstünlüğü sağlamada bu kaynakları bir pazarlama aracı olarak kullanması önem taşımaktadır. Özellikle Covid-19 pandemisi sonrası değişen ve çeşitlenen turist beklentileri destinasyonları bu alanda rekabetçi stratejiler uygulamaya yöneltmektedir. Türkiye bir destinasyon olarak sahip olduğu eşsiz doğal ve kültürel kaynakların yanı sıra, insan yapımı çekiciliklerin oluşturulmasına yönelik sunduğu fırsatlarla da güçlü bir potansiyele sahiptir. İnsan yapımı çekicilikler ve varlıklar kapsamında, kentlerde gerçekleştirilebilecek yeni, farklı ve yaratıcı turistik faaliyetlere yönelik yatırımlar, farklı konseptlerde tasarlanan eğlence mekânları ve alışveriş merkezleri, geleneksel ve e-spor olanaklarının yaygınlaştırılması ve bu spor çeşitlerine dayalı etkinliklerin geliştirilmesi ve bu kapsamda yapılacak planlamalar Türkiye’nin turizm piyasasında rekabet gücüne katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arat, A. (2020). Alışveriş Merkezlerinde Yer Alan İşyeri Kiralarına Korona Virüs (COVID-19) Salgınının Etkisi ve Çözüm Önerileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(38), 104-119.
- Bock, K. (2015). The Changing Nature of City Tourism and Its Possible Implications for the Future of Cities, *Eur J Futures Res.*, 3(20), 2-8.
- Demirdöğmez, M., Taş, H. Y. ve Gültekin, N. (2020). Koronavirüs' ün (COVID-19) E-Ticarete Etkileri, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 125-145.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021a). Golf Turizmi. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10161/golf-turizmi.html>. Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021b). Bazı Dalış Bölgeleri. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>. Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021c). Yamaç Paraşütü. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10165/yamac-parasutu.html>. Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021d). Kış Sporları Turizm Merkezlerine İlişkin Genel Bilgiler. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10177/kis-sporlari-turizm-merkezlerine-iliskin-genel-bilgiler.html>. Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021a). *Genel Müdürlüğümüze Bağlı Müzeler ve Örenyerleri*. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuze-bagli-muzeler-ve-orenyerleri.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021b). *Müze İstatistikleri*. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2021c). Özel Müzeler. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html>. Erişim Tarihi: 30.08.2021.
- Söğüt, A. (2020). COVID-19 Pandemisi Sonrası Normalleşme Sürecinin Sürdürülebilirliğe Etkisi, A. Kılıçer (Editör), *Mühendislik ve Mimarlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar*, Montenegro: Ivpe Cetinje, s. 55-67.
- Türkmen, M. ve Özsarı, A. (2020). COVID-19 Salgını ve Spor Sektörüne Etkileri, *International Journal of Sport Culture and Science*, 8(2): 55-67.
- TÜRSAB (2020). *COVID 19'un Turizme Etkileri*. <https://www.tursab.org.tr/assets/assets/uploads/ticaret-odasi/antalya-r.pdf>. Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-gece-kulupleri-bar-ve-diskotekler-kapatilacak-5681011/>. Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- <https://emlakkulisi.com/turkiyenin-avm-karnesi/659826>. Erişim Tarihi: 20.04.2021.

7. DEVLETİN TURİZMDEKİ ROLÜ VE KAMU POLİTİKALARI

Umut Avcı - Tuğçe Yıldırım

ÖZET

Raporun bu kısmında devletin turizm sektöründeki rolü, öncelikle kamusal teşvik ve destekler, kamunun vergi politikaları, turizmin örgütlenmesinde ve işleyişinde yerel yönetimlerin rolü, Türkiye'ye yönelik seyahat kolaylıkları konusunda atılan adımlar, vize muafiyetleri konuları esas alınarak incelenmiştir. Kamusal destek ve teşvikler ile vergi politikalarının içeriğinin kronolojik olarak farklılaştığı, sektörün gelişiminin ilk dönemlerinde daha çok altyapı yatırımlarına yönelik destekler hakim iken günümüzde desteklerin içeriğinin farklılaştığı görülmektedir. Devletin turizmdeki rolü, turizmin bir sistem olarak yönetiminde merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatlarının desteklerini koordineli şekilde kullanmaktan geçmektedir. Son yıllarda, turizmin yönetiminde yerelin rolünü ön plana çıkarmak ve yerelde sürdürülebilirliği sağlamak için 2019 yılında “Kapadokya Alan Başkanlığı” kurulmuştur. Türkiye’de turizmin gelişimi, sürdürülebilirliği ve tüketiciler ile hizmet üreticilerinin haklarını hukuki bir çerçevede korumak için bazı yasal düzenlemelere gitmek gerekmiş ve süreç içinde turizm mevzuatını oluşturan çok sayıda yasa, yönetmelik vb. yasal düzenleme çıkarılmıştır. Devletin turizm sektörü için yerine getirdiği bir diğer önemli fonksiyon ülkenin tanıtımıdır. Bu çerçevede, 2019 yılında kurulmuş olan Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) geleneksel örgütlenme modelinin dışında kurulmuş bir yapıdır ve birimin finansmanı için de farklı bir model geliştirilmiştir.

GİRİŞ

Ülkeler uluslararası turizm pazarından daha yüksek pay alabilmek için sürekli rekabet etmektedirler. Özellikle gelişmekte olan ve sanayileşmeyi tam olarak başaramamış ülkeler için küresel ölçekte artan turizm gelirlerinden yüksek düzeyde pay alabilmek büyük önem taşımaktadır. Turizm, döviz geliri sağlamak yanında istihdam yaratarak ülkelerin iktisadi gelişimine katkı sağlamaktadır. Turizm sektörü ülkelerin gelişimine destek sağladığı ve yeni yatırım alanları yaratmaya çalıştığı için öncelikli sektörler arasındadır. Turizm sektörünün özellikle gelişmekte olan ekonomilerde kayda değer ilerleme gösterebilmesi ve kurumsal bir yapıya dönüşebilmesi için kamusal destek ve politikalar önemli yer tutmaktadır. Göymen (2000)’e göre, devletin turizm sektörüne müdahalesi hatta turizm sektörünün içinde yer alması özellikle turizmin başlangıç evrelerinde bir zorunluluktur. Devlet başlangıç aşamasında sürecin içinde yer alarak hem tüketici odaklı olmalı hem de ülkenin uluslararası rekabetteki pozisyonunu korumak için bir girişimci rol üstlenmelidir. Ancak turizmin gelişim sürecinin ilerleyen dönemlerinde devlet bir aktör olarak genellikle eş güdümlenici gibi davranmaya başlamakta ve özellikle işletmecilik alanındaki görev ve faaliyetlerinin bir kısmını özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte yürütmektedir.

Devlet turizm sektörünün gelişiminde ve yapılanmasında işletmecilik yapmak, teşvikler sağlamak dışındaki bazı rolleri de yerine getirmelidir. Bu bağlamda, 2007 yılında en büyük kamusal aktör olan Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın hazırladığı “2023 Türkiye Turizm Stratejisi”nde Bakanlığın rolü, “turizm potansiyeli bulunan ve planlı gelişimin olması gereken alanlarda yetkili mercii olarak çalışmalarını sürdürmek ve turizm sektöründe tanıtım, pazarlama, eğitim, ar-ge alanlarında da sektöre yön gösteren yasal düzenlemeler, plan, politika ve projeleri hazırlamak” olarak açıklanmıştır. Bu açıklama, turizmin gelişim süreci içinde devletin rolünün ne düzeyde değiştiği konusunda bilgi vermektedir. Çok muhtemel ki, devletin turizm sektöründeki rolü gelecekte değişerek sürecektir.

Bu bağlamda devlet, turizmin dünyanın değişen ekonomik, sosyal ve politik koşullarına uyum sağlayabilmesi için yeniden yapılandırılması gerekliliğini göz önüne alarak bu yönde kararlar alınması ve uygulamalar yapılması için gereken adımları atacaktır.

7.1. Mevcut Durum Analizi

Raporun bu kısmında, Türkiye’de devletin turizmin gelişimi için oynadığı rol, kamusal destekler, vergi politikaları, yerel yönetimlerin rolü, seyahat kolaylıkları, turizmin yönetim organları, uluslararası ilişkiler, sürdürülebilir turizm politikaları, turizm mevzuatı, dış tanıtım ve pazarlama ile istatistiksel veri tabanı başlıkları altında incelenmiştir.

7.1.1. Kamusal Destek ve Sektörel Teşvikler

Türkiye’de turizm sektörünü yapılandırmaya yönelik ilk düzenleme 1950 yılında yürürlüğe giren 5647 sayılı “*Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu*”dur. Bu düzenlemeden kısa süre sonra, 22 Mayıs 1953 tarihinde yatırımların sayıca yetersizliğini gidermek amacıyla 6086 sayılı “*Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu*” çıkarılmıştır. Bu kanunun sağladığı teşviklerin ekonomik boyutunun yetersizliğini gidermek amacıyla 1957 yılında Turizm Bankası (TURBAN) kurulmuştur. TURBAN, kredi ihtiyacını karşılamak ve alt yapı yetersizliğini gidermenin yanında, öğretici olabilmek amacıyla 1962 yılından itibaren ülke genelinde TURBAN ismiyle konaklama tesisleri açmaya başlamıştır. Türkiye’de takip eden yıl olan 1963 yılından itibaren Planlı Döneme geçilmiş ve bu planlarda turizm altyapısını geliştirmeye yönelik teşvikler ön plana çıkmıştır (Andaç, 2006).

1980’li yılların başında alınan “*Turizm Teşvik Çerçeve Kararları*” incelenince bu kararların da yeni yatırımların özendirilmesine, sektör için yatırım sermayesi finansman olanaklarının yaratılmasına ve yabancı sermayeyi teşvike yönelik olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde, yatırımların planlanması konusunda uyumu sağlamak için “*Turizm Koordinasyon Kurulu*” oluşturulmuştur. Sektörün yapılandırılması ve mevcut işletmelere işletme sermayesi sağlamak için yapılan en kapsamlı teşvik 16 Mart 1982 tarihinde çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile gelmiştir. Bu kanun, turizm merkezlerinin belirlenmesi, kamu arazilerinin yatırımcılara tahsisi yanında elektrik, havagazı ve su ücretlerinin bölgedeki en düşük tarife üzerinden ödenmesi kolaylığı, yabancı personel çalıştırma olanağı ve haberleşme olanakları konularında girişimcilere avantajlar sunmuştur (Şanlıoğlu ve Özcan, 2017).

2000 yılından sonra sağlanan teşviklerin içeriği incelendiğinde, yatırım teşviklerinin devam ettiği, ancak sektörün yaşadığı kriz vb. olumsuzlukların etkilerini azaltacak desteklerin gündeme geldiği görülmektedir. 2000 yılından sonra sağlanan destekleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (<https://aktob.org.tr/sektorel-tesvik-ve-destekler>):

- KOSGEB tarafından sağlanan teşvikler,
- Yatırımlarda “*Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı*” kapsamında uygulanan teşvik ve destekler,
- 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile sağlanan teşvikler,
- 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nda yer alan muafiyetler,
- Türkiye İhracat Kredi Bankası (EXIMBANK) tarafından sağlanan kredi imkânları,
- Yabancı sermaye yatırımlarının teşviki,
- Yurt dışı turizm fuarlarına katılım destekleri.

Turizm sektörüne sağlanan teşvikler içinde sağlık turizminin geliştirilmesine yönelik teşviklerin son dönemde öncelikli alanlar içinde yer aldığı dikkat çekmektedir. Medikal turizm içinde

yer alan teşvikler kapsamında aşağıdaki destekler bulunmaktadır (shgmturizmdb.saglik.gov.tr):

- Yurtdışı Kira Desteği,
- Yurtdışı Reklam Desteği,
- Pazara Giriş Belgeleri Desteği,
- Marka Tescil Desteği,
- Tercüman ve Hasta Uçak Bileti Desteği,
- Yurtdışı Fuar Desteği,
- Acente Komisyon Desteği,
- Yurtdışı Danışmanlık Desteği.

Uluslararası hasta kabul eden/getiren sağlık kuruluşları ile sağlık turizmi aracı kuruluşlarına Ticaret Bakanlığı tarafından 7 milyon USD'ye kadar devlet desteği/teşvik verilmektedir. Sağlık turizmi teşvikleri Sağlık Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı'nın yetkisindedir. Sağlık turizmi teşviklerinden yararlanmak için “Sağlık Turizmi Yetki Belgesi” gerekmektedir.

7.1.2. Vergi Politikaları

Turizm sektörüne sağlanan teşviklerle birlikte kamunun vergi politikalarında da sektörü teşvik etmeye yönelik bazı düzenlemelere gittiği görülmektedir. Bu düzenlemelerin çatısını Türkiye'nin gelişmişlik göstergelerine göre altı gruba ayrılmış “Teşvik Bölgeleri” oluşturmaktadır. Türkiye'nin tüm bölgelerinde yer alan turizm işletmeleri için “KDV muafiyeti” söz konusudur. Vergi muafiyeti, 1. bölge için %15, 2. bölge için %20, 3. bölge için %25, 4. bölge için %30, 5. bölge için %40 ve 6. bölge için %50'dir. SGK İşveren Prim Muafiyeti ise, 1. bölge için 2 yıl, 2. bölge için 3 yıl, 3. bölge için 5 yıl, 4. bölge için 6 yıl, 5. bölge için 7 yıl ve 6. bölge için 10 yıldır. Tüm bölgelerde kurulacak turizm işletmeleri için “Yapı Harçları Muafiyeti”, “Emlak Vergisi Muafiyeti” ve “Damga Vergisi Muafiyeti” uygulanmaktadır.

Yukarıda belirtilen vergi ve SGK İşveren Primi muafiyetine ek olarak turizm sektörüne COVID-19 salgını nedeniyle 31 Temmuz 2020 tarihinden itibaren yeni vergi düzenlemeleri getirilmiştir. Bu çerçevede, turizm sektörü ile doğrudan ve dolaylı bağı olan konaklama ve yeme-içme sektörü gibi sektörlerde KDV oranları önce yıl sonuna kadar %8'den %1'e indirilmiştir (31 Temmuz 2020 tarih ve 31220 sayılı Resmi Gazete). KDV indirimi son olarak 22 Haziran 2021 tarih ve 31519 sayılı Resmî Gazete karar ile 1 ay daha uzatılmıştır. Görüldüğü üzere;

- Vergi politikalarında bölgesel gelişmişlik düzeyleri etkilidir.
- Vergi muafiyeti ve indirimler, daha çok işletmelerin kuruluşuna istinaden belirli dönemi kapsamaktadır.
- Kriz, salgın vb. gelişmeler vergi politikaları üzerinde etkili olmaktadır.

7.1.3. Yerel Yönetimler

Türkiye'de turizmin yönetimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ona bağlı yerel teşkilatlar tarafından sağlanmaktadır. Bu kapsamda, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile ona bağlı Turizm Danışma Büroları merkezi idare adına yerelde turizmin yürütülmesinden sorumludur. Büyükşehir Belediyesi statüsündeki şehirlerde ise yerelde turizmin geliştirilmesi ve koordinasyonuna yönelik İşler Daire Başkanlığı veya daire başkanlıkları altında Turizm Şube Müdürlüğü statüsündeki birimler tarafından yerine getirilmektedir (Pelit ve Gökçe, 2016).

5393 sayılı Belediye Kanunu yerel yönetimlere otel, motel, pansiyon, kamping gibi konaklama tesisleri yapmak ve özel müteşebbisler tarafından kurulan konaklama tesislerine işletme belgesi vermek; yiyecek-içecek tesisleri kurmak ve kurulanlara belge vermek ve denetimlerinin yapılmasını sağlamak; sinema, tiyatro, eğlence tesisleri kurmak ve kurulan tesislere belge vermek ve denetimlerini yapmak; yerel halkı turizm konusunda bilinçlendirmek için seminerler düzenlemek, toplantılar yapmak; turizm sektörüne personel yetiştirmek amacı ile çeşitli mesleki kurslar ve okullar açmak; fuarlar, sergiler, panayırklar kurmak, festivaller düzenlemek; turizm büroları açmak; belediye çalışanlarını turizm konusunda yetiştirmek; bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlere bölge hakkında bilgi verebilmek için broşür, tabela gibi tanıtım enstrümanları hazırlamak gibi birçok faaliyet alanında yetki verilmiştir (Pelit ve Gökçe, 2016).

Türkiye’de yerel yönetimlerin yetkileri arasında yer alan “*Turizm İşletme Belgesi*” vermek hakkı, 30 Mart 2021 tarihli kanun teklifi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisine alınmıştır.

7.1.4. Ülkeye Seyahat Kolaylıkları ve Vize Uygulamaları

Yabancı uyruklular Türkiye’ye yönelik seyahatlerde seyahat amacı, geldiği ülke gibi ölçütlere göre vize rejimine tabidir. Dışişleri Bakanlığı, turizm ve iş görüşmesi amacıyla yapılacak ziyaretler ile çalışma ve eğitim amacıyla yapılacak ziyaretlerde farklı vize rejimleri uygulamaktadır. Ayrıca, Türkiye’nin diğer ülke vatandaşlarına uyguladığı vize rejimi karşılıklılık ilkesi temelinde gerçekleşmekte ve ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır.

Bazı ülkelerin vatandaşları Türkiye’ye yönelik turistik amaçlı seyahatlerde vizeden muaftır. Bazıları ise, turistik amaçlı vizeleri elektronik ortamda elde edebilmektedir. Çalışma ve eğitim vizeleri için başvuru elektronik ortamda yapılabilmeyle birlikte başvuru sahiplerinin ilgili dış temsilciliklere mutlaka şahsen başvuruları gerekmektedir.

Yapılan anlaşmalar gereği Türkiye’ye bazı ülke vatandaşları ulusal kimlik belgeleri (kartları) ile giriş yapabilmektedir. Bu ülkelerin listesini İçişleri Bakanlığı aşağıdaki şekilde ilan etmiştir (mfa.gov.tr/vize-genel-bilgileri.tr.mfa):

- 1- Almanya
- 2- Belçika
- 3- Fransa
- 4- Gürcistan
- 5- Hollanda
- 6- İspanya
- 7- İsviçre
- 8- İtalya
- 9- KKTC
- 10- Lihtenştayn
- 11- Lüksemburg
- 12- Malta
- 13- Portekiz
- 14- Ukrayna
- 15- Yunanistan

7.1.5. Turizm Yönetimi

Türkiye’de turizmin yönetiminde en üst organ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı’dır. Bakanlık son statüsünü 16 Nisan 2003 tarih ve 4848 sayılı kanun kapsamında elde etmiştir. Bakanlık ilerleyen zamanda 4848 sayılı kanun ile lağvedilmiş ve 10 Temmuz 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle yeniden düzenlenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın teşkilat şeması incelenince üç farklı teşkilat birimi olduğu görülmektedir. Bunlar:

- Merkez teşkilatı,
- Taşra teşkilatı,
- Yurtdışı teşkilatıdır.

Türkiye’de turizmin yönetimi konusundaki farklı bir uygulama Kapadokya Alan Başkanlığı’nın kurulması ile ortaya çıkmıştır. Kapadokya Alan Başkanlığı, 21/05/2019 tarihli Resmî Gazetede 7174 kanun numarası ile kurulmuştur. Alan başkanlığı, Kapadokya’nın tarihî ve kültürel değerleri ile jeolojik/jeomorfolojik dokusunun ve doğal kaynak değerlerinin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılması, planlanması, yönetilmesi ve denetlenmesine ilişkin hususları düzenlemek amacıyla kurulmuştur. Benzer içerikte bir alan başkanlığı Çanakkale’de “Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı” ismiyle 19/06/2014 tarihinde 6546 kanun numarası ile kurulmuştur.

7.1.6. Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel İş Birliği Politikaları

Türkiye’nin dış politikası ve menfaatleri doğrultusunda elli dokuzu (59) ikili, üçü (3) çok taraflı ve biri (1) üç taraflı olmak üzere toplam altmış üç (63) adet “*Turizm İşbirliği Anlaşması*” imzalanmıştır. Türkiye, biri üçlü (3) ve diğerleri de çoklu olmak üzere toplam 12 adet “*Turizm İşbirliği Mutabakat Zaptı*” içindedir. Türkiye akdedilen anlaşmalar çerçevesinde 30 ülke ile “*Turizm Karma Komisyon Toplantısı Protokolü*” imzalamıştır. Anlaşma ve protokollerin yanı sıra Almanya ile 13. *Dönem Turizm İş Konseyi*, Yunanistan ile *VII. Turizm Forumu*, Suriye ile *IV. Bölgesel Turizm Toplantısı* ve Hindistan ile *I. Dönem Turizm Çalışma Grubu Toplantısı* düzenlenmiştir (<https://disiliskiler.ktb.gov.tr/>). Tablo 7.1’de, yukarıda yer alan ölçütler çerçevesinde anlaşma yapılan ülkelerin listesi yer almaktadır:

Tablo 7.1. Uluslararası Anlaşma Yapılan Ülkeler Listesi

Almanya	Güney Kore	Pakistan
Arjantin	Gürcistan	Polonya
Arnavutluk	Hırvatistan	Portekiz
Avusturya	Hindistan	Romanya
Azerbaycan	Irak	Rusya Federasyonu
Balkan Ülkeleri	İran	Sırbistan-Karadağ
Bahreyn	İspanya	Slovakya
Belarus	İsrail	Suudi Arabistan
Bosna-Hersek	İtalya	Sudan
Brezilya	Katar	Suriye
Bulgaristan	Kazakistan	Tacikistan
Cezayir	Kırgızistan	Tataristan
Çekya	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	Tayland

Çin Halk Cumhuriyeti	Küba	Tunus
Danimarka	Letonya	Türkmenistan
Emta (Doğu Akdeniz Turizm Birliği)	Litvanya	Türkiye- Bulgaristan
Endonezya	Lübnan	Türkiye-Mısır-Suriye
Estonya	Macaristan	Ukrayna
Etiyopya	Makedonya	Ürdün
Fas	Malta	Venezuela
Filipinler	Memtta	Vietnam
Filistin	Mısır	Yemen
Fransa	Moğolistan	Yunanistan
Güney Afrika	Moldova	
Güneydoğu Avrupa Ülkeleri	Özbekistan	

Kaynak: <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/>.

7.1.7. Sürdürülebilir Turizm Politikaları

Türkiye’de sürdürülebilir turizm politikaları planlı dönem öncesi (1960 ve öncesi) ve planlı dönem (1960-1980) süreci olarak iki farklı şekilde ele alınmıştır. Planlı dönem öncesi süreçte turizmle ilgili kayda değer bir politika yer almamaktadır. Ancak dünyada kitle turizminin başlamasıyla birlikte planlı dönemde Türkiye’de turizm bir sektör olarak kabul edilerek kalkınma planlarında yer almaya başlamıştır. Yine de sürdürülebilirlik kavramının kalkınma planlarına girmesi ve turizm faaliyetlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasının önemine ilk defa Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1985-1989) yer verilmiştir. Bundan sonraki süreçte kalkınma planlarında sürdürülebilir turizm kavramı yer almış ancak Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1996-2000) kavrama bir kez daha önemle vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmanın temel taşı olan çevre konusunda politikalar oluşturulmuş ve yerel halk başta olmak üzere paydaşlara çevre bilinci aşılanmaya çalışılmıştır (Soyak, 2013; SBB, 2021).

Kalkınma planlarının yanı sıra 1982 Anayasası’nda da çevrenin korunması konusu ele alınmıştır. Ancak doğrudan “sürdürülebilirlik” olgusuna yer verilmemiştir. Takip eden yıl olan 1983 yılında yayınlanan ancak 2006 yılında bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin sürdürülebilir kalkınma ve çevre ilkeleri doğrultusunda ele alındığı 2872 Sayılı Çevre Kanunu bulunmaktadır (mevzuat.gov.tr). Devam eden süreçte Türkiye’de 1995 Ulusal Çevre Stratejisi, 2002 yılında Johannesburg Zirvesi’nde Türkiye’nin sunduğu sürdürülebilir kalkınma raporu, 2003 yılında oluşturulan Sürdürülebilir Gelişme İçin Çevre Platformu ve 2023 Türkiye Turizm Stratejisi konunun önemini dile getiren sürdürülebilirlik eylemlerini içermektedir (Türkiye Çevre Vakfı, 2001; Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Eylem Planı 2007-2013). Özellikle turizmin doğaya bağlı yapısı ve çevrenin bu bağlamda büyük önem arz etmesi turizmle ilgili tüm faaliyetlerin sürdürülebilir turizm politikaları çerçevesinde devam etmesini gerektirmektedir.

7.1.8. Turizm Mevzuatı

Devletler turizmin gelişimi, sürdürülebilirliği ve tüketiciler ile hizmet üreticilerinin haklarını hukuki bir çerçeveye almak için bazı yasal düzenlemelere gitmektedir. Bu amaçla yapılan yasal düzenlemelerin kapsamı genellikle şunlardır (Demirtaş, 2010):

- Yerel ve uluslararası turizmin sağlıklı gelişimi ve faydalarının arttırılmasını sağlayıcı düzenlemeler,

- Ülkelerin veya bölgelerin turizm potansiyelini oluşturan doğal ve sosyo-kültürel kaynakların korunarak, dengeli kullanımına yönelik düzenlemeler,
- Seyahat edenlerin tatil ve seyahatleriyle hak ve hürriyetlerini belirleyici düzenlemeler.

Türkiye’de turizm mevzuatını oluşturan düzenlemeler, doğrudan ve dolaylı turizm mevzuatı olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Doğrudan turizm mevzuatı, yalnızca turizm sektörüne özgü hukuki düzenlemeler bütününden oluşur ve bu çerçevede olduğu kabul edilen üç kanun ile on iki yönetmelikten oluşmaktadır. Doğrudan turizm mevzuatı kapsamındaki düzenlemeler turizm sektörünün çok unsurlu ve karmaşık yapısından dolayı çeşitlidir ve tek bir yasal düzenleme kapsamına alınması zordur. Türkiye’de doğrudan turizm mevzuatını oluşturan yasal düzenlemeler şunlardır (Çamur, 2020):

- 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu,
- Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu,
- Kültür ve Turizm Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun,
- Türkiye Tanıtım ve Geliştirme Ajansı Kanunu (TGA),
- Seyahat Acenteleri Yönetmeliği,
- Seyahat Acenteleri Birliği Yönetmeliği,
- Yat Turizmi Yönetmeliği,
- Yatların Karasularında Seyir Esasları Yönetmeliği,
- Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik,
- Turizmi Teşvik Kanunu’nun Cezai Hükümlerinin Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik,
- Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği,
- Turizm Yatırım, İşletme ve Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Yönetmelik,
- Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik,
- Belgeli Turizm İşletmelerinde Yabancı Personel ve Sanatkârların Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik,
- Turizm Bölgeleri, Turizm Alanları ve Turizm Merkezlerinin Belirlenmesi İçin Çalışma Gruplarının Oluşturulması, Görev ve Yetkileri ile Çalışma Şekline İlişkin Yönetmelik,
- Turizm İşletmelerinin Bakanlıkla, Birbirleriyle ve Müşterileriyle İlişkileri Hakkında Yönetmelik,
- Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği,
- Deniz Turizmi Yönetmeliği,
- Turizm Tesisleri Uygulama Yönetmeliği,
- Turizm Yatırım, İşletme ve Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Yönetmelik,
- Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği,
- Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik.

Dolaylı turizm mevzuatı ise, doğrudan turizm sektörüne yönelik olmayıp farklı bir konunun düzenlenmesine hizmet için oluşturulmuş ve fakat aynı zamanda turizm sektörüne de hizmet eden ve turizm ajanları ile turistleri de ilgilendirebilecek kurallar bütünüdür (Çamur, 2020). Dolaylı turizm mevzuatının kapsamı oldukça genişletilmeye müsait bir alan olmakla birlikte, günümüzde dolaylı turizm mevzuatı kapsamında değerlendirilebilecek temel mevzuat kalemleri şunlardır (Demirtaş,

2010; Çamur, 2020):

1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu,

2872 Sayılı Çevre Kanunu,

3621 Sayılı Kıyı Kanunu,

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu,

6831 sayılı Orman Kanunu.

7.1.9. Dış Tanıtım ve Pazarlama

Türkiye'nin uluslararası alanda turizm tanıtımı ve pazarlamasına yönelik örgütlenme 1990'lı yılların ortasına kadar bürokratik ve şekilci bir yapı göstermiştir. Bu durum, bazı avantajlar sağlasa da dünyadaki yeni gelişmelere uyum sağlayacak esneklikten, profesyonellikten ve modern pazarlama anlayışından uzak bir nitelik sergilemiştir (Yavuz ve Karabağ, 2010). Tanıtım ve pazarlama süreci kronolojik olarak, Türkiye'de turizmin tanıtımı ve pazarlamasına yönelik faaliyetler ile bu faaliyetlere müdahil olan kurum ve kuruluşlar beş ayrı dönemde incelenebilir. Bunlar; (1) 1960'lar öncesi dönem, (2) Planlı Dönem, (3) 1980 sonrası dönem, (4) 1990 sonrası dönem, (5) TGA dönemi.

Türkiye'de tanıtma ve pazarlama faaliyetlerinin etkinliğini artırmak, tanıtım ve pazarlamada bilgi teknolojilerine yönelik adaptasyonu yükseltmek ve faaliyetleri daha çok destinasyon temelli yürütmek amacıyla 15 Temmuz 2019 tarihinde Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) kurulmuştur. Ajans, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olup, özel hukuk hükümlerine tabidir. Yönetim, İcra ve Danışma kurullarından oluşan ajansın karar organı Yönetim Kurulu'dur. Yönetim Kurulu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanı başkanlığında bir araya gelmiş 15 kişiden oluşmaktadır. Yürütme organı olan İcra Kurulu'nda ise Tanıtma Genel Müdürlüğünden sorumlu Bakan Yardımcısı'nın başkanlığında, Tanıtma Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Üyeleri arasından bakan tarafından seçilen 3 kişi olmak üzere 5 kişi bulunmaktadır (<https://tga.gov.tr/hakkinda>). Ajansın bütçesi farklı kalemlerden oluşmakta ve Türkiye Tanıtım ve Geliştirme Ajansı Kanunu'nun 6. maddesine göre ajans bazı turizm işletmelerinden "Turizm Payı" ismi ile kaynak temin etmektedir (Türkiye Tanıtım ve Geliştirme Ajansı Kanunu, Madde 6).

7.1.10. İstatistiksel Veri Tabanı

Türkiye'de resmi istatistiklerin tutulmasından sorumlu birim Türkiye İstatistik Kurumu'dur (TÜİK). TÜİK, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Konseyi ve Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı olarak yapılandırılmıştır. İstatistik Konseyi, Resmi İstatistik Programı ve resmi istatistikler konusunda tavsiyelerde bulunmak, ileriye yönelik görüş ve önerileri kapsayan çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı ise kararnamenin uygulanmasını sağlamak ve kararname ile kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere Merkez ve Taşra teşkilatı olarak yapılandırılmıştır. Turizm ile ilgili bazı makro verilere TÜİK üzerinden ulaşmak mümkündür. TÜİK tarafından tutulan kayıtlar ve geliştirilen istatistikler 7 uluslararası kuruma gönderilmektedir. Bunlar; ILO, EUROSAT, FAO, OECD, BM, UNECE ve WHO'dur.

Turizm ile ilgili bazı veri/istatistikler Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından oluşturulmakta ve bunlara Bakanlığın web sayfasından (<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>) veya hazırladığı basılı materyaller üzerinden ulaşılmaktadır. Bakanlığın sunduğu veri/istatistiklerin bir kısmı açık erişimde yer almaktadır. Bazılarına ise bireysel ihtiyacı karşılamak için e-devlet üzerinden talepte bulunarak ulaşmak gerekmektedir. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)

kendi web sayfasında “Turizm Veri ve İstatistikleri” menüsü altında bazıları TÜİK ve Bakanlıktan elde edilen, bazıları ise kurumun kendisi tarafından geliştirilen istatistikleri ve raporları sunmaktadır. Türkiye’de turizm istatistikleri ve raporlar turizm ile ilgili birlik, dernek ve federasyonlar tarafından (Örneğin; TÜROB, TÜROFED, AKTOB) da kendi amaçlarına yol gösterecek detayları içerir şekilde oluşturulmaktadır. Bunun dışında, turizm yatırımcıları, işletmecileri ve profesyonellerine bilgi, rapor, veri ve araştırma sunmak amacıyla kurulmuş işletmeler tarafından da istatistikler geliştirilmekte ve raporlar yayınlanmaktadır. Bu kapsamda, Turizmdatabank.com isimli internet sitesinde turizmle ilgili önemli konularda hazırlanmış rapor, araştırma ve istatistikler ile turizm yatırımları, turizm tedarikçileri gibi turizmin doğrudan etkilediği 56 sektörden haber ve analizler bulunmaktadır.

7.2. Komisyon Önerileri

Rarorda devletin turizmdeki rolüne ve politikalarına yönelik bilgiler on farklı başlık altında sunulmuştur. Komisyonumuzun önerileri de her bir başlığı kapsayacak şekilde ve maddeler halinde aşağıda yer almaktadır:

- Türkiye’de turizm sektörünü yapılandırmaya yönelik çok sayıda teşvik çıkarılmış ve yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler yıllar itibariyle farklılık göstermekle birlikte sektörü dönüştürmek için yeterli değildir. Bundan sonraki dönemde yapılacak düzenlemelerin sektörün arz potansiyelini artırmak yerine sektörün dönüşümünü sağlamaya yönelik düzenlemeler olması sağlanmalıdır,
- Vergi muafiyeti veya indirimine yönelik düzenlemelerin işletme büyüklüğü ve işletmelerin yenileme yatırımı dönemleri gibi faktörlerin göz önüne alınarak yapılması önerilmektedir. Vergi politikalarının özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin rekabet gücünü korumasına yardım edecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir,
- Türkiye’de turizmin sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik düzenlemelerin “çevreye yönelik uygulamalar” başlığı altında gerçekleştiği ve kökeninin eskilere dayandığı görülmektedir. Buna rağmen, turizmin doğaya bağlı yapısı ve çevrenin bu bağlamda büyük önem arz etmesi turizmle ilgili tüm faaliyetlerin sürdürülebilir turizm politikaları çerçevesinde devam etmesini gerekli kılmaktadır,
- Turizmin çok boyutlu bir ekonomik faaliyet olması, yasal çerçevesinin (sınırlarının) belirlenmesi konusunda bazı sorunlar yaratmaktadır. Turizm, kendi mevzuatı dışında Çevre Kanunu, Kıyı Kanunu, Orman Kanunu gibi düzenlemelerin ilgili hükümlerine uyarak faaliyet sürdürmek durumundadır. Farklı yasal düzenlemelere bağlılık bazı durumlarda işletmeler ve kurumlar açısından işleri aksamaktadır. Bu nedenle, turizm sektörünün diğer bakanlıkların yasal düzenlemelerinden arındırılacak bir kanuna ihtiyacı vardır,
- Türkiye’nin tanıtma ve pazarlama faaliyetlerinin etkinliğini artırmak amacıyla 2019 yılında TGA kurulmuştur. TGA, destinasyon temelli pazarlama faaliyetlerine odaklanmakta ve finansmanını da farklı yöntemle sağlamaktadır. Gelecek dönemde TGA’nın tanıtım faaliyetlerindeki etkinliğinin değerlendirilmesi ve gerekirse örgüt yapısında değişikliğe gidilmesi önerilmektedir,
- Türkiye turizmine ilişkin temel sorunlardan birisi de gerek ulusal gerekse bölgesel bazda istatistiklerin olmaması ile farklı kurumlara ait istatistiklerin tutarsızlığıdır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için TÜİK veya Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde bir ulusal veri tabanı kurulması önerilmektedir.

SONUÇ

Turizm sektörünün gelişimi ve sürdürülebilirliği üzerinde birçok faktör etkili olmaktadır. Bu faktörler içinde, kamu politikaları önemli yer tutmaktadır. Kamu politikaları her dönem turizm sektörü üzerinde etkili olmakla birlikte, ülkelerde turizmin ekonomik bir uğraş olarak ortaya çıkış aşaması ile kriz gibi çevresel değişimlerin sektörü olumsuz etkilediği dönemlerde daha ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de turizm sektörünün yapılandırılmasına yönelik kamusal destek ile sektörel teşvikler ilk kez 1950’li yılların başında yasal bir çerçeveye oturtularak uygulanmaya başlamıştır. İlk dönem uygulanan teşvik politikalarının genel hedefi, alt yapı eksikliğini gidermek, yatırımcıların finansman ihtiyacını gidermek, mülkiyeti kamuya ait olan ve yatırımcılara örnek olacak konaklama tesisleri kurmak şeklinde gerçekleşmiştir. İlk dönemde devletin turizmdeki rolü, teşvik politikaları sayesinde turizm sektörünün geliştirilmesi ve merkezi otoritenin belirlediği hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Devletin Türkiye turizmdeki rolü ve bu bağlamda geliştirilen kamu politikaları süreç içinde değişiklik göstermiştir. Özellikle 2000’li yıllar ile birlikte sektörün karşı karşıya kaldığı kriz vb olumsuz durumların etkilerini azaltmaya yönelik politikalar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bir kısmı bölgesel, bir kısmı ulusal ve bir kısmı ise uluslararası olan krizlerin turizm sektörü üzerinde yarattığı olumsuz etkileri azaltabilmek amacıyla süreç içinde çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır. 2000’li yıllardan sonra devletin turizm sektörüne yönelik politikaları incelenince sağlık turizmi gibi alternatif turizm türlerine yönelik teşviklerin önemli yer tuttuğu, vergi politikalarının kapsamının turizm sektörünü geliştirecek şekilde genişletildiği dikkati çekmektedir.

Devletin turizm sektörü üzerindeki rolü ekonomik nitelikli teşvikler ile sınırlı değildir. Devlet, uluslararası ilişkiler kapsamında bazı ülkeler ile vize muafiyeti, kimlik ile seyahat gibi kolaylıklar sağlayan anlaşmalar yaparak ülkenin uluslararası turizm pazarından daha fazla pay almasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de merkezi otorite çok sayıda ülke ile ikili anlaşmalar yapılarak ülkeye yönelik seyahatleri artırmıştır.

KAYNAKÇA

- Andaç, F. (2006). *Turizm Hukuku*. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Çamur, E. (2020). *Otel Konaklama Sözleşmeleri*, Ankara Üniversitesi, SBE, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Demirtaş, N. (2010). *Turizm Mevzuatı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- (2007). Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2023 Türkiye Turizm Stratejisi*.
- Göymen, K. (2000). Tourism and Governance in Turkey, *Annals of Tourism Research*, 27(4), 1025-1048.
<https://www.ktb.gov.tr/TR-96696/turkiye-turizm-stratejisi.html>. Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>. Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- <https://aktob.org.tr/sektorel-tesvik-ve-destekler>. Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/10953/0/11pdf.pdf>. Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>. Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- <https://tga.gov.tr/hakkinda/>, Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- <https://www.mfa.gov.tr/vize-genel-bilgileri.tr.mfa>. Erişim Tarihi: 28.06.2021.
- Pelit, E. ve Gökçe, Y. (2016). Belediyelerin Turizme Yönelik Faaliyetleri Yeterli Mi? Yerel Halkın Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme (Afyonkarahisar ve Sandıklı Örneği), *Verimlilik Dergisi*, (4), 91-125.
- SBB (2021). <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>. Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- Soyak, M. (2013). Uluslararası Turizmde Son Eğilimler, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4),1-18.
- Şanlıoğlu, Ö. ve Özcan, E. (2017). Türkiye’de Uygulanan Turizm Teşvik Politikaları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 97-118.
- T.C. Resmî Gazete, 31 Temmuz 2020 tarih ve 31220 sayı. <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2020-07-31>. Erişim Tarihi: 30.06.2021.
- Türkiye Tanıtım ve Geliştirme Ajansı Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190715-1.htm>. Erişim Tarihi: 25.06.2021.
- Türkiye Çevre Vakfı, (2001). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı*, Ankara: TÇV Yayınları.
- Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013), T.C. Resmî Gazete, 02/03/2007 tarih ve 26450 sayı.
- Yavuz, M. ve Karabağ, S. (2010). Ulusal Turizm Tanıtımı ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(36), 113-130.

KISALTMALAR

- TGA (Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı)
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)
- USD (Amerikan Doları)
- EMTA (Doğu Akdeniz Turizm Birliği)

8. SEKTÖREL ÖRGÜTLENME VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

İbrahim Çetin - Tuğçe Yıldırım

ÖZET

Turizmde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları; dernek, birlik ve ya federasyon gibi değişik örgütlenme biçimlerinde faaliyet gösterebilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının turizm politikası ve planlanması bakımından işlevleri; turizm paydaşları arasındaki iletişimin koordinasyonunun sağlanması, yerel halkın ve yerel paydaşların turizm planlama sürecine dahil edilmesine dair hususlarda görülmektedir. Sektörel örgütlenmeler ve sivil toplum kuruluşların aynı zamanda turizm pazarlaması, turizm yatırımları ve altyapı, istihdam, turizm eğitimi, araştırma kaynağı, turizm politikası, turistik ürün fiyatlandırma, turizm değerlerini koruma, sürdürülebilir turizm kalkınması ve destinasyon yönetimi gibi birçok alanda etkileri de bulunmaktadır. Böylelikle turizm sisteminde iş birliğinin önemi, etkilediği alanlarla görülmektedir. Turizm kuruluşları, turizmin gelişimine destek sağlayacak genel kuralları belirlemede, destinasyonda olası durumlara karşı kabul edilebilecek faaliyetleri düzenleme ve katkı sağlama, rehberlik etme, destinasyonda turizme özgü strateji ve hedefler konusunda katkı sağlama, ülke ekonomisi ve toplumun geneline olan katkısı hakkında çerçeve çizerek turizm endüstrisinin diğer sektörlerle etkin bir biçimde iletişim halinde olabilmesine olanak sağlamaktadır. Buradan hareketle bu raporda turizm kuruluşlarının diğer sektörlerle ilişkilerini düzenlemede etkin rollerine ve turizm pazarlaması bakımından işlevlerine yönelik öneriler sunulmaktadır.

GİRİŞ

Turizm bir sistem olarak birçok farklı bileşeni ya da paydaşın bir arada olmasını gerekli kılmaktadır. Bir turizm destinasyonunda çok farklı alanlardan olan dokuz farklı özellikte paydaş bulunabilmektedir Goeldner ve görme Ritchie'nin (2012: 327). Bu paydaşlar; öncelikle bölgede yaşayan yerel halk, yerel/bölgesel/ülkesel düzeyde kamu yönetimi, yerel/bölgesel/ülkesel düzeyde çevre ile ilgilenen örgütler ya da gruplar, günübirlikçi ziyaretçiler, turistler, turizm endüstrisinin alt sektörlerinin temsilcileri, destinasyon yönetim örgütleri, kültürel miras grupları, sosyal/sağlık/eğitim gruplarıdır.

Simpson (2008) turizm sistemi içinde sivil toplum örgütlerinin işlevlerini destinasyonlardaki yerel halkın yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik olarak projelerin hazırlanması ve bunların yürütülmesi, gelir dengesizliğinin ortadan kaldırılması, destinasyonun etkin yönetilmesi anlamında danışmanlık hizmetleri, turizmin yerel halk üzerindeki olumlu katkılarının artırılması biçiminde sıralanmıştır. Lovelock (2003)'a göre de STK'lar turizm sisteminde işbirliği ve paydaşlar arası koordinasyonun sağlanmasında önemlidir.

8.1. Mevcut Durum Analizi

Türkiye'de turizm konusunda faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşları da dernek, birlik veya federasyon gibi değişik örgütlenme biçimleri bulunmaktadır. Türkiye'de Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin (STGM) sivil toplum kuruluşları veri tabanında arama yapıldığında, adında "turizm" kelimesi geçen sivil toplum örgütü sayısı 137 iken, faaliyet alanı turizm olarak görülenler 93'dür (stgm.org.tr/tr/stoveritabani). Türkiye'de turizmde en etkin ve en çok tanınmış olan STK'larla

ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir (Şahin ve Ünal, 2016);

Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED), özel sektörde Türkiye’de konaklama alanında en kap örgütlenmelerden biri olarak dikkati çekmektedir. TÜROFED günümüzde 15 bölge derneği, 1.766 üye tesisi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli tesislerin yaklaşık %60’ını temsil etmesi bakımından büyük olduğu kadar turizm ile ilgili çeşitli konularda katkı sunabilecek bir paydaş özelliğindedir.

Türkiye Otelciler, İşletmeciler ve Yatırımcılar Birliği (TUROB), 1971 yılında “Marmara Bölgesi Turistik Otelciler Derneği” olarak kurulan birliğin kuruluş amacı turizmin ve sektörün yaşadığı sorunları belirleyerek bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmek, bu konuda bilimsel ve uygulamaya dönük çalışmalar yapmak, bu tür çalışmalara destek sağlamak olmaktadır.

Seyahat acenteciliği alanında en önemli kuruluş olarak 1972 yılında 618 sayılı “*Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu*” ile kurulan *Türkiye Seyahat Acentaları Birliği* (TÜRSAB) bulunmaktadır. 2019 yılı itibariyle 11.410 üyesi bulunan birlik, *Dünya Turizm Örgütü* (UNWTO), *Uluslararası Seyahat Acentaları Birlikleri Federasyonu* (UFTAA) ve Avrupa Birliği içindeki *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörleri Birliği* (ECTAA) üyesidir. Türk turizminin en önemli sorunların biri olan pazarlama sorununa dönük TÜRSAB’ın seyahat acentelerinin sektörden edindiği bilgilerin ve deneyimlerin stratejik, kısa vadeli ve taktiksel olarak değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

Türk turizm sektörünün ilk yapılanmasında öncülük etmiş olan ve Cumhuriyet Döneminin ilk turizm örgütlenmesi olarak dikkati çeken *Turing ve Otomobil Kurumu* (TURİNG) 6 Kasım 1923’de kurulmuştur. İlk olarak “Türk Seyyahin Cemiyeti” ve daha sonra “*Türkiye Turing Kulübü*” adını alan bu kuruluş Türk turizminin gelişiminde adeta bir devlet organı olarak görev yapmıştır.

Turistlerle çok yakın temas durumunda olan bir diğer meslek örgütlenmesi rehberlik örgütlenmeleri olmaktadır. Türkiye’nin Turist Rehberleri Birliği (TUREB), 22 Haziran 2012 yılında yürürlüğe giren 6326 sayılı “Turist Rehberliği Meslek Kanunu” ile kurulmuştur. Merkezi Ankara’da olan bu kuruluş, Türkiye’nin bölgesel olarak tamamında meslek odaları ile örgütlenmiş olması ve yetiştirilen rehberlerin meslek icrası aşamasında ülkemize gelen turistlere bilgilerin doğru ve etkin olarak aktarılabilmesi görevini de taşıdığı dikkate alındığında bu kurumdan Türkiye’nin bir bütün turistik ürün olarak marka değerinin artırılması ve imajının korunmasında etkin olarak yararlanılabileceği dikkate alınmalıdır.

Ayrıca Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği (TYD), *Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği* (POYD), *Turizm Araştırmaları Derneği* (TURAD), *Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği* (TUYED), *Turizm Akademisyenleri Derneği* (TUADER), *Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı* (TUGEV) gibi çeşitli sivil toplum kuruluşlarının deneyimlerinden turizm odaklı olarak yararlanmayı başarmak ve bunların katkıları ile turizme yönelik çeşitli stratejik planlamaların geliştirilmesi ve uygulanması aşamasında yararlanmak önemli bir yaklaşım olabilir. Bu kuruluşlardan krizlerin önlenmesi, kriz anında ve kriz sonlarında planlar doğrultusunda eşgüdüm içinde olunması yararlı görülmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının en başlıca faaliyetlerinden birisi turizm politikası ve planlaması alanındadır. Bu kuruluşlar turizm politikası ve planlaması, turizm sistemi içinde altı temel işlevi yerine getirmektedir. Bu işlevler; turizm gelişimine ilişkin genel kuralları belirlemek, destinasyonda kabul edilebilecek turist aktiviteleri ve davranışlarına ilişkin genel çerçeveyi çizmek, destinasyondaki tüm turizm paydaşlarına yönlendirme ve onlara rehberlik etme, destinasyonda turizme özgü strateji ve hedefler konusunda uzlaşma sağlanmasına katkı sunmak, turizm endüstrisinin ülke ekonomisi ve toplumun geneline olan katkısı konusundaki tartışmalar için çerçeve çizmek, turizm endüstrisinin diğer sektörlerle etkin bir iletişim içinde olmasını sağlamak şeklindedir (Goeldner & Ritchie, 2012:328).

Burns (2004) destinasyonlar için turizm planları oluşturulurken, yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki turizm hedefleri belirlendikten sonra, planlama sürecine toplumun her kesiminden

insanın katılımının sağlanabilmesi için, destinasyondaki sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi gerektiğini önerir. Özellikle yerel ölçekte faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, yerel halka yakın olduklarından, yerel halkın sorunlarını daha yakından izleyebilmekte ve bu sorunların turizm planlaması sürecinde dikkate alınmasına katkı sağlayabilmektedirler. Türkiye'nin turizm gelişiminde STK'ların bu etkisinden yararlanmak önem kazanmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının bir diğer önemli rolü turizm pazarlaması alanındadır. STK'lar ayrıca bölgenin çeşitli sorunlarının aşılmasında ve sahiplenilmesinde daha etkin bir rol almaktadırlar (Hassan, 2000). Bölgesel ya da yerel olarak kurulmuş destinasyon yönetim örgütleri bir çok sorumluluğu öncelikli olarak üstlenmektedirler. Bu açıdan bu kuruluşların desteklenmesi yararlıdır. Önemli birer STK olarak destinasyon yönetim örgütleri;

- Destinasyondaki turizm paydaşları arasında koordinasyonun olması, böylece turizm ile ilgili konularda tek sesliliğin sağlanması,
- Destinasyonda turizm gelişimi konusunda liderlik yapmak, yerel halkın haklarına ve turizm endüstrisinin gerekliliğine dikkat çekmek,
- Turizm gelişimine destek sağlamak,
- Destinasyona gelen ziyaretçilere yönelik, ziyaretçi bürolarının kurulması ile olası ziyaretçilere destinasyona gelmeden önce ve geldikten sonra bilgi desteği sağlamak,
- Destinasyonda, turizmin farklı alt sektörleri arasında bağlantı kurulması ve etkin bir iletişim kurulmasına katkı sağlaması bakımından etkin olarak yararlanılması gereken kuruluşlardır (Bornhorst vd., 2010).

Sivil toplum kuruluşları, yerel turistik ürün üreticilerinin, pazarlara erişiminde aracı rol üstlenmenin yanı sıra, yerel turistik ürün üreticilerinin turizm pazarlarına erişim ve analiz konusunda danışmanlık ve eğitim desteği de sunabilmektedirler (Forstner, 2004).

Turizm pazarlaması bakımından da sivil toplum kuruluşlarının yerine getirdiği bir diğer önemli işlev, turizm hizmetlerine/ürünlerine ilişkin standartların getirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Sivil toplum kuruluşları bu işlevi, turizm işletmelerine yönelik sertifikalandırma/belgelendirme uygulamaları ile hayata geçirmektedirler. Örneğin, Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (International Ecotourism Society) ekoturizm alanında faaliyet gösteren işletmelere yönelik belgelendirme çalışmaları yürütmektedir (www.ecotourism.org).

Turizmin yerel halka daha fazla katkı sağlayabilmesi bakımından sivil toplum kuruluşlarının buna katılımı önemlidir. STK'lar sürdürülebilir turizm kalkınması bakımından önemli bir işlev görerek gelirlerin eşit olmasa da dengeli dağılımı bakımından çeşitli projeler geliştirmesi mümkün olmaktadır. Bu kuruluşların yerel halka yönelik projeler geliştirmesi ve projelerin hayata geçirilmesine katkı sağlayabilirler. Turizmin gelişiminin olumsuz bir yöne girdiğinde de STK'lar bir paydaş olarak önemli bir dengeleyici unsur rolü üstlenebilir. Turizm ile sivil toplum kuruluşları, turizm araştırmaları bakımından işlevlerini, doğrudan turizm ile ilgili araştırma projeleri yürüterek veya turizm ile ilgili kongre, konferans veya çalıştay vb. bilimsel toplantılar organize ederek yerine getirebilmektedirler.

8.2. Komisyon Önerileri

Sivil toplum kuruluşları, makro anlamdaki destinasyon olarak bir ülkenin, mikro anlamda da daha küçük bir çekim yerinin her türlü turizm kaynaklarının değerlerinin tanıtımı, imajının oluşturulması, korunması, geliştirilmesi ve pazarlanması alanlarında katkı sunması sağlanmalıdır.

Ülkenin çeşitli konularda turizm politikasını belirleyen ve uygulayan daha merkezi birimlerle uyum ve koordinasyon içinde tamamlayıcı olduğu kadar daha aktif (proaktif) faaliyetler yerine getirmesi için ortam yaratılması yararlı olacaktır. Bu nedenle çeşitli sivil toplum kuruluşları arasında

sıkı bir iş birliği kurulmasının yanında etkin koordinasyon ve turizm konularında stratejik planlara bağlı kalınarak turizm pazarlamasına desteğin oluşturulması gerekir.

Sonuç olarak, STK'lar turizm pazarlaması alanında; tanıtım, tutundurma ve Türkiye için özellikle belirli dönemlerde de belirli aralıklarda aleyhte yapılan dış haberlerin imajı olumsuz etkilememesi konusunda propagandalara karşı makro ve mikro anlamda gerek web sayfaları gerek çeşitli biçimlerde zamanında ve hızlı bir şekilde karşı tanıtım faaliyetleri konusunda destek sağlayacak şekilde bir organizasyon oluşturulmalıdır.

Bu kuruluşlar her bir mikro destinasyonun kalitesinin artırılmasında da yararlanılması gereken kuruluşlar olarak görülmelidir. Bunun için bu kurumların mikro destinasyonların hizmet kalitesinin artırılmasında yöre halkının bilgilendirilmesi, eğitimi ve turizm ile ilgili çeşitli konularda iş birliğinin içine katılması yararlı görülmektedir. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşlarının da daha etkin, daha kaliteli ve daha yararlı olabilmeleri için çeşitli konularda eğitiminin sağlanması gerekir.

SONUÇ

Genel olarak sivil toplum kuruluşlarının (STK) turizm politikası ve planlaması ile turizm pazarlaması, sürdürülebilir turizm kalkınması, turizm araştırmaları ve eğitimi ve belgelendirme bakımından işlevleri yanında çok çeşitli faaliyetlerde buldukları görülr. Sivil toplum kuruluşlarının dünyadaki faaliyetlerine ve üstlenmesi gereken rollere bakıldığında bu kuruluşların özellikle tanıtım ve pazarlama alanında önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Bu kuruluşlar çeşitli basın yayın ve web ortamlarından tanıtım ve tutundurma, imaj geliştirme faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Bu kapsamda dünyaca ünlü gezginleri ve yazarları, destinasyonların güvenliği, imajı ve yeniden markalaştırmasına yönelik davet edilmeleri ve ortaya çıkan olumsuz koşulların ortadan kaldırılmasında devletin kamu diplomasisine destek verdikleri, işbirliği yaptıkları, tanıtım kampanyalarına girdikleri görülmektedir. Bunun içinde STK'ların desteklenmesi önerilmektedir (Khan, 2020).

KAYNAKÇA

- Bornhorst, T., Brent Ritchie, J.R. & Sheehan, L. (2010). Determinants of tourism success for DMOs & destinations: an empirical examination of stakeholders' perspectives. *Tourism Management*, (31), 572-589.
- Burns, P. M. (2004). Tourism planning: A third way?. *Annals of Tourism Research*, (31), 24-43.
- Forstner, K. (2004). Community ventures and access to markets: The role of intermediaries in marketing rural tourism products, *Development Policy Review*, (22), 497-514.
- Goeldner, C. & Ritchie, B. (2012) *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, Wiley Science. USA
- Hassan, S. (2000). Determinants of market competitiveness in an environmentally sustainable tourism industry. *Journal of travel research*, (38), 239- 245.
- Khan, S.L. (2020). Non-Governmental Organizations and their role in tourism revival of Jammu and Kashmir, *Mukt Shabd Journal*. Volume IX, Issue IX, September, ISSN NO 2347-3150.
- Lovelock, B. (2003). A comparative study of environmental NGOS' perspectives of the tourism industry and modes of action in the South and South-East Asia and Oceania regions. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 8, 1-14.
- Simpson, M.C. (2008). Community benefit tourism initiatives—A conceptual oxymoron?. *T o u r i s m Management*, 29, 1-18
- İnternet Kaynakları:
<https://ecotourism.org/>. Erişim Tarihi: 10.07.2021.
www.stgm.org.tr/. Erişim Tarihi: 10.07.2021.

9. GÜVENLİK SİSTEMLERİ VE TURİST GÜVENLİĞİ

Osman N. Özdoğan - H. Erhan Altun

ÖZET

Turizmde satın alma kararı, farklı risk algıları tarafından etkilenebilmektedir. Risk türleri arasında yer alan fiziksel risk, bireylerin sağlığını veya vücutsal bütünlüklerini ilgilendiren bir unsur olarak ziyaretçilerin satın alma kararlarını öncelikli olarak etkileme potansiyeline sahiptir. Turizm destinasyonlarında fiziksel riski tehdit etme potansiyeline sahip gelişmeler veya haberler, ziyaretçiler tarafından bütüncül olarak algılanmakta ve ikame destinasyonların değerlendirilmesi sonucunu doğurabilmektedir.

GİRİŞ

Dünyada 2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 küresel salgını nedeni ile turizm kapsamında yapılan seyahatlerde önemi bir düşüş yaşanmıştır. Ülkelerin sınırlarını kapatması, turist gönderen ülkelerin turist kabul eden ülkeleri riskli bulması ve seyahat kısıtlamaları nedeniyle turizm hareketlerinde önemli ölçüde bir gerileme yaşanmıştır. Ülkelerin proaktif yaklaşımı ile salgın için aldıkları önlemler sonucunda turistik hareketler kısmen de olsa kontrollü olarak yeniden başlamıştır.

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığının COVID-19 önlemleri kapsamında aldığı güvenli turizm sertifikası ile turistik destinasyonları güvenli kılama çabaları ve ülkeler arası diplomatik görüşmeler sonuç vermiş ve 2021 yaz sezonu için turizm hareketleri Haziran ayı sonu itibariyle tekrar başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, destinasyonlarda turizm personelinin aşılma öncelikleri ve alınan tedbirlerle turizm faaliyetlerinin başlamış olması sevindiricidir. Ancak destinasyon güvenliği sadece son yıllarda ortaya çıkan pandemi önlemlerinin çok ötesindedir. Ülkemizin coğrafi konumu nedeniyle Suriye iç savaşına sınır olmamız, göç dalgası içinde yer almamız ve dönemsel olarak ortaya çıkan ülkelerarası krizler nedeniyle zaman zaman turizm talebinde dalgalanmalar görülmektedir.

9.1. Mevcut Durum Analizi

Türkiye, Seyahat ve Rekabetçilik Endeksi içerisinde tüm dünya destinasyonları içerisinde 2019 verilerine göre 44. sırada yer almaktadır. Emniyet ve güvenlik endeksinde 2015 yılında 4.23 puanla 121. sırada olan Türkiye, 2017 yılında 4.05 puanla, 116. sırada, 2019 yılında 4.3 puanla 125. sıra yer almıştır. Emniyet ve güvenlik faktörü kapsamında veriler 5 alt faktörde toplanmaktadır. Buna göre; polis hizmetlerinin güvenilirliği, yol trafik kazaları, şiddet ve suçun ticari maliyetleri, terörün işletme maliyetleri, cinayet oranı ve terör olayları indeksi dikkate alınmaktadır.

Değerlendirilen endeks detayı incelendiğinde ise, yol kalitesi ve trafik kazası sıralamasında 48. sırada olduğumuz görülmektedir. Ülke genelinde özellikle turistik destinasyonlarda yol kalitesinin artırılmış olması emniyet ve güvenlik açısından ülke sıralamasını olumlu etkilese de diğer destinasyonlarla kıyaslandığında iyileştirilmesi gereken bir unsurdur. Emniyet hizmetleri ve güvenilirliği kapsamında ise 80. sırada yer alan Türkiye’de, turizm polisi ve jandarması ile turistik destinasyonlarda dil bilen, turizm farkındalığı olan kolluk kuvvetleri görevlendirilmektedir. Böylece turizm destinasyonlarında şikâyet ve sorunların kolayca çözümü daha etkili bir iletişimle sağlanabilmektedir. Ancak ender dilleri konuşabilen ve turizm eğitimi de almış personelin artırılması

gerektiği düşünölmektedir.

Suçun işletme maliyetleri indeksinde ise Türkiye 74. sırada yer almaktadır. Özellikle turistik destinasyonlarda alınan önlemlerle MOBESE kameralarının şehir giriş ve çıkışlarındaki güvenlik kontrolleri ile olası terör, kaçakçılık ve diğer suçların önlenmesi sağlanmaktadır. Özellikle Suriye ve Afganistan'dan gelen düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkelere iade edilmesi genel ölçekte ve destinasyon düzeyinde suç istatistiklerini düşürecek ve sosyal ve ekonomik olarak turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilenmesi önlenebilecektir.

Diğer bir konu ise turizm faaliyetlerinin en önemli değeri olan çevresel ve kültürel varlıkların güvenliğidir. Özellikle son dönemlerde kundaklama ya da aşırı sıcaklar nedeniyle ortaya çıkan orman yangınları turizmin en önemli girdisi olan doğal güzellikleri, orman varlığını ve içerisinde bulunan faunayı tahrip ederek bölgenin ve ülkenin turistik çekiciliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle çevre tahribatına yol açan bu tip güvenlik sorunlarına proaktif bir düşünce yapısı ile önlemler alınarak olası yangın ve terörist eylemlerin engellenmesi önemli görölmektedir.

9.2. Komisyon Önerileri

- Uluslararası haber ajanslarına konu olabilecek şiddet veya felaket haberlerinin etkilerini azaltabilecek iletişim mekanizmalarının düşünölməsi önerilmektedir.
- Türkiye'deki sağlık ve asayiş hizmetlerinin etkinliğini öne çıkaran mesajların doğru kanallarla dağıtılması önerilmektedir.
- Turistlerin destinasyondaki olası güvensiz bölgelerle ilgili bilgilendirilmelerini sağlayacak modüllerin varsa destinasyon tanıtım mobil uygulamalarına, yoksa konaklama ünitelerine entegre edilmesinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde terör eylemlerinin pek ender göröldüğü Türkiye, geçtiğimiz birkaç on yıla göre daha güvenli bir destinasyon imajı çizmektedir. Fakat nispeten yeni bir olgu olan mülteci hareketleri güvenlik algısına farklı bir boyut ilave etmektedir. Yurtdışında olumsuz siyasi gelişmeler veya mülteci hareketleriyle haber konusu olan destinasyonlar, potansiyel ziyaretçiler tarafından bütüncül olarak algılanmakta, eylemin hedefi olan bölge destinasyonun tamamı olarak değerlendirilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen 11 Eylül saldırılarının küresel ölçekte tüm uçuş faaliyetlerini uzun bir süre olumsuz yönde etkilemesi bunun bir örneğidir. Bu nedenle mülteci hareketlerinin kontrol altına alınmasına yönelik makro tedbirlere, ayrıca yerleşiklerin veya diğer turistlerin suç teşkil edecek şiddet faaliyetlerinin önlenmesi ve/veya ivedilikle cezalandırılmasına yönelik adli düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf

http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_Global_Travel&Tourism_Report_2015.pdf

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf

<https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>.

10. GENEL SAĞLIK SİSTEMİ VE SAĞLIK OLANAKLARI

Osman E. Çolakoğlu - Yunus Topsakal

ÖZET

Pek çok hastanın ülkesi dışındaki bir yerde hizmet talep etmesinin nedenleri olarak erişim zorluğu, uzun bekleme süreleri ve yüksek tedavi maliyetleri gösterilebilir. Bu talep ile sağlık turizmi hareketliliği başlamıştır. Sağlık turizmi ülkeler için gelir kaynağı olması ve istihdam sağlamasından dolayı bir pazar haline gelmiştir. Geçmişte Amerika ve Avrupa ülkelerine olan sağlık turizmi hareketliliği son yıllarda maliyetlerin az olmasından dolayı Singapur, Malezya, Hindistan gibi ülkelere yönelmiştir. Sağlık turizmi Türkiye için de önemli bir pazar olmuştur. Türkiye'nin sağlık turizmine önem vermesiyle yatırımlar ve sağlık hizmetlerinin kalitesi artmıştır. Küresel krizler turizmi hızla olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde Covid19 pandemisi sağlık turizmini derinden etkilemiştir. Ancak krizleri fırsata çeviren ülkeler sağlık turizminde gelişmeye devam edebilmiştir. Sağlık turizmi kapsamında iyi organize olan ve politikalar geliştiren ülkeler Covid19 krizini fırsata çevirebilmektedir. Türkiye iyi organize edilmiş bir sağlık turizmi ile Covid19 döneminde sağlık turizminde büyüme potansiyeline sahiptir. Bu bölümde ülkemizin sağlık sisteminde sahip olduğu sağlık olanakları istatistiklerle açıklanmıştır. Türkiye'nin mevcut durumu ve sağlık ile ilgili sorunları belirlenmiş ve öneriler sunulmuştur.

GİRİŞ

Yüzyıllardır tedavi olma amacıyla insanlar başka ülkelere gitme arayışında olmuştur. Günümüzde insanların sağlığına önem vermesi, düşük maliyetli ve kaliteli bir tedavi beklentisi, gelişmiş ülkelerde tedavi masraflarının yüksek olması, bazı ülkelerin genel sağlık sistemlerinde sıkıntıların olması gibi sebeplerden dolayı insanlar alternatif ülkelerde tedavi olma yolunu seçmeye başlamıştır. Sağlık turizmi bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile bilgiye kolay erişilmesi, ulaşım sistemlerinde gelişmeler ile seyahatin kolaylaşması ve bazı ülkelerde yeni alternatif tedavilerin keşfedilmesi ile hızla gelişmiş ve küresel bir pazar olmuştur.

Yaşanan terör olayları, doğal afetler, savaş ve salgın gibi krizler dünyada turizm hareketliliğini olumsuz olarak etkilemektedir. Geçmiş yıllarda yaşanan domuz gribi, Ebola, kolera, Mers virüsü ve Sars virüsü turizmi derinden etkilemiştir (Çeti ve Ünlüönen, 2019). Günümüzde ise küresel çapta yayılan Covid19 virüsü turizmi neredeyse durma noktasına getirmiştir. Covid19 pandemisinin ne zaman son bulacağı ve nasıl bir ekonomik etkiye sebep olacağı gibi sorular turizm sektöründe endişe yaratmaktadır (Çakır ve Barakazı, 2020).

Krizleri fırsata çevirmek mümkündür. Covid19 pandemi süreci ülkemizde iyi bir şekilde yönetilebilirse özellikle sağlık turizmi bağlamında turizmde kriz fırsata çevrilebilir. Kitle turizmine alternatif olarak Covid19 döneminde sağlık turizmine yapılacak yatırımlar ve tanıtımlar turizme olumlu etki edecektir. Çünkü her ne kadar tatil amaçlı yapılan turizm hareketliliği ertelenebilse de sağlık amaçlı yapılan seyahatlerin uzun süreli ertelenmesi pek mümkün değildir. İnsanlar Covid19 sürecinde de sağlık arayışını sürdürmektedir (Aylan, 2020). Dolayısıyla Türkiye'nin sağlık sistemi ve olanaklarının mevcut durum analizinin yapılması ve sorunların belirlenerek önerilerin verilmesi önemli görülmektedir.

10.1. Mevcut Durum Analizi

Türkiye'nin sağlık alanı ile ilgili Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan 2019 yılı istatistiklerine göre ülkemizin sağlık hizmeti veren kurumlar ve altyapı ile ilgili önemli istatistiki veriler aşağıdaki gibidir;

- Ülkemize yurtdışından gelen Türkçe bilmeyen kişilere 112, 184 veya 444 47 28 numaralı uluslararası destek hattından 7 gün 24 saat İngilizce, Almanca, Arapça, Rusça, Farsça, Fransızca olmak üzere gerekli olan dillerde sağlık konularında tercümanlık ve danışmanlık hizmeti verilmektedir. Ayrıca yaz dönemlerinde gerektiğinde gelen çağrılarının yoğunluğuna göre yabancı dil bilen yeterli sayıda tercüman sayısı arttırılmaktadır. Bu destek hattından, sağlık hizmeti alınan kuruluşun özel veya kamuya ait olduğuna bakılmaksızın ülkemizde bulunan tüm yabancılar yararlanabilmektedir.
- Sağlık Bakanlığına bağlı 895, üniversitelere bağlı 68 ve 575 de özel olmak üzere toplam 1.538 hastane bulunmaktadır.
- Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerde 143.412, üniversite hastanelerinde 42.925 ve özel hastanelerde 51.167 olmak üzere toplam 237.504 yatak vardır.
- Nitelikli yatak sayısı bağlamında Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerde 90.770, üniversite hastanelerinde 23.790 ve özel hastanelerde 33.095 olmak üzere toplam 147.655 nitelikli yatak vardır.
- Ülkemizde 10.000 kişiye düşen hastane yatak sayısı 28.6'dır. Bu oranın AB'deki ortalaması 48.7 iken OECD'de ortalaması 45.3. Dolayısıyla ülkemizde 10.000 kişiye düşen hastane yatak sayısının henüz yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir.
- Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerde 17.389, üniversite hastanelerinde 6.199 ve özel hastanelerde 16.367 olmak üzere toplam 39.955 yoğun bakım yatak vardır. Bu yoğun bakım yataklarının 25.364'ü erişkin, 12.813 yeni doğan ve 1.778'i çocuk içindir.
- Ülkemizde 10.000 kişiye düşen yoğun bakım yatak sayısı 48'dir. Bu oranın AB'deki ortalaması 12.9 iken OECD'de ortalaması 12'dir. Dolayısıyla ülkemizde 10.000 kişiye düşen yoğun-bakım yatak sayısının yüksek olduğu söylenebilir.
- Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerde, 1.064 ameliyathanede 3.562 ameliyat odası ve 3.614 ameliyat masası mevcuttur. Üniversitelere bağlı hastanelerde 166 ameliyathanede 1.066 ameliyat odası ve 1.076 ameliyat masası vardır. Özel hastanelerde 833 ameliyathanede 2.156 ameliyat odası ve 2.186 ameliyat masası mevcuttur. Toplam olarak ülkemizde 2.083 ameliyathanede 6.784 ameliyat odası ve 6.876 ameliyat masası vardır.
- Ülkemizdeki 886 hemodiyaliz merkezinde fiilen kullanılan toplam 17.759 hemodiyaliz cihazı vardır,
- Cihaz sayıları bağlamında ülkemizde fiilen kullanılan 902 adet MR, 1.213 adet BT, 6.098 Ultrason, 6.383 Doppler Ultrason, 2.714 EKO ve 961 Mamografi cihazı bulunmaktadır. Bu sayılar OECD ve AB ortalamalarına kıyasla oldukça düşüktür.
- Ağız ve diş sağlığı hizmeti veren kurum ve kuruluş sayısı 3.468'dir. Bu kurum ve kuruluşlarda toplam 25.994 diş ünitesi vardır. Diş ünitesi başına düşen nüfus 8.357'dir.

Sağlık turizmi hizmetler arası ticaret gerektiren, tıp ve turizm sektörleri arasında bağlantı kuran ekonomik bir faaliyettir. Türkiye sağlık turizmi için büyük bir potansiyeldir ve bölgesinde sağlık alanında cazibe merkezi olmayı hedeflemektedir. Türkiye'ye gelen uluslararası hasta sayısı her geçen yıl artmaktadır. Elde edilen son verilerine göre, 2019 yılında sağlık turizmi ve turist sağlığı kapsamında ülkemizde 662.087 hasta sağlık hizmeti almıştır. Sağlık ve tıbbi nedenlerle gelen bu hastalardan elde edilen turizm gelir ise; 2019 yılında 1 milyar 65 milyon 105 bin ABD dolarıdır. 2020

yılında yaşanan salgın nedeniyle gelen kişi sayısında ve gelirinde ciddi bir düşüş gözlemlenerek, sektör yılı 388 bin 150 hasta, 548 milyon 882 bin dolar gelir ile kapatmıştır. 2021 yılının ilk çeyreğinde ise; 110.716 kişi sağlık hizmeti almış ve buradan elde edilen gelir 196 milyon 734 bin ABD dolara yükselmiştir. Verilere ilişkin detaylar aşağıdaki Tablo 10.1 ve 10.2’de detaylı şekilde verilmiştir.

Şekil 10.1. Ülkemize Gelen Sağlık Turisti Sayıları

Kaynak: <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri>

Şekil 10. 2. Sağlık Turizmi Gelirleri

Kaynak: <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri>

Türkiye’ye gelen uluslararası hastaların en çok hizmet aldığı birimler; kadın hastalıkları, iç hastalıkları, göz hastalıkları, tıbbi biyokimya, genel cerrahi, diş hekimliği, ortopedi ve travmatoloji, enfeksiyon hastalıkları ve kulak-burun-boğaz gibi alanlardır.

Türkiye’deki sağlık turizmi oluşumu son yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bu hızlı gelişme sektörde bazı sorunların da çıkmasına neden olmuştur. Aşağıda bu sorunlar belli başlıklar altında ele alınmıştır.

Sektörel Sorunlar

- Hizmet standardının bulunmaması,
- Uluslararası düzeyde akreditasyon alınmaması,
- Belgesiz işletmelerin hizmet sunması,
- Paydaşlar arasındaki koordinasyon eksikliği,
- Sağlık turizmi kapsamında hizmet verecek acente ve danışmanlık şirketlerinin yetersizliği,
- Sağlık turizminden özel sektörün daha fazla yararlanması,
- Kamu sektöründe sağlık turizmi alanında hizmet sunmaması,
- Diğer ülkelerle sağlık bakım teknolojileri, malzemeler ve hasta bakım sistemlerinde farklılık,
- İşletmelerin etik kurallara uygun davranmaması,
- İşletmelerin kazanç elde etme amacıyla hastaları haklarından mahrum etme gibi durumların yaşanması,
- Denetleme ve kontrol aşamasının yetersiz olması,
- Sigorta anlaşmalarının yapılmaması,
- Hasta getiren aracı kurumlara yapılacak ödemelerle ilgili düzenlemenin bulunmaması,
- Tedavilerle ilgili yanlış bilgilendirme, ihtiyaç dışı ve gelire göre farklı tedavi sunulması gibi sorunlar,
- Komisyon ödemelerinde usulsüzlük,
- Pazarlama ve tanıtım eksikliği,
- Mevcut siyasi ve diğer krizlerin sebep olduğu olumsuz algı,
- Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren otellerin sayısının az olması ve fiyatların yüksek olmasıdır.

Hukuki Altyapı

- Mevzuatın karışık olması ve tüm ihtiyaçlara yönelik olmaması,
- Sağlık turizmi hukukuna yönelik bir düzenlemenin bulunmaması,
- Bürokratik engeller,
- Yabancı hastaların hukuki haklarının karşılanamaması ve muhatap bulamamasıdır.

Eğitim

- Yabancı dil eğitiminin yetersiz olması,
- Mevcut elemanların mevzuat konusunda yetersiz olması,
- Akademik çalışmaların azlığı,
- Sağlık turizmi kapsamında eğitim olanağının az olmasıdır.

Personel

- Ara eleman eksikliği,
- Kamu personelinin sağlık turizminden gelir elde edememesi,
- Personelde farkındalık eksikliğidir.

10.2. Komisyon Önerileri

Türkiye’de sağlık turizminin gelişmesi için en kaliteli hizmetin yerli ve yabancı turiste verilmesi gerekmektedir. Yerli turist kendi ülkesinde bölgelerarası daha kısa süreli seyahatte bulunduğu için bekleme süresi açısından daha toleranslı davranabilmektedir. Fakat yabancı turist uçakla, gemiyle, trenle, otobüsle ya da kendi aracıyla bazen belirli nedenlerle uzun süren yolculuklarla hizmete ulaştığı için daha hızlı hizmet verilmesi gerekmekte, bekleme süresi kısa olacak şekilde hizmetler hasta memnuniyeti açısından sunulmalıdır. Ülkemize sağlık turizmi kapsamında gelecek hedef kitlenin ulaşımı doğrudan uçuşlar ile yakın coğrafi bölgelerden tercih edilmelidir. Ulaşım kolay hale getirilmeli ve özel kampanyalar yapılmalıdır. Özellikle havalimanları ile sağlık turizmi hizmetinin sunulduğu destinasyonlar arasında transfer ağının hızı, gelişim açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda özellikle Atatürk Havalimanına Covid19 döneminde inşa edilen hastanelerin sürdürülebilirliği için Covid19 sonrası sağlık turizm kapsamında değerlendirilmelidir.

Sağlık turizmi ile ilgili pazarlama stratejileri geliştirilmeli uluslararası arenada tanıtımlar yapılmalıdır. Ayrıca ülke içinde de sağlık turizminin tanıtımı yapılmalı, vatandaşın farkındalığı ve duyarlılığı arttırılmalıdır. Sağlık Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında bağlantı sağlanıp, ortak pazarlama çalışmaları içine girilmeli, belirlenen ülkelere şubeler oluşturularak sağlık turizmi alanlarındaki hedef pazarlara yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Devlet veya destekleyici kaynaklarının desteğiyle hedef ülkelere yönelik tanıtım ve pazarlama konusunda yapılacak olan uluslararası fuarlara katılım sağlanmalı ve bu programlarda Türk sağlık sistemi hakkında bilgilendirme yapılmalıdır. Ülkemizde hizmet veren “şehir hastaneleri” verdiği hizmetler ve tedavi imkânları kapsamında oldukça gelişmiş sisteme sahiptir. Ayrıca şehir hastanelerinde uluslararası ilişkiler birimi da bulunmaktadır. Dolayısıyla sağlık turizm amaçlı şehir hastanelerinin potansiyeli kullanılmalı ve uluslararası tanıtımlarda şehir hastaneleri ön plana çıkarılmalıdır.

Ülkemizde sağlık turizmi alanında hizmet veren kurumlar arasında bütünlük oluşturulmalı, ayrıca akredite ve kalite belgeli kurumların ve uluslararası organizasyonlar yapan kuruluşların sayıca artması sağlanmalıdır. Tasarım aşamasında olan Türkiye Sağlık Turizm Danışma Kurulu kurulup, mevzuatlar belirlenmelidir.

Türkiye’de mevcut olan sağlık teknolojisi ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sağlık teknolojileri arasındaki farklılıkların aza indirilmesi ya da giderilmesi için üretilen veya ithal olarak alınan ürünlerin sağlık donanımının standart hale getirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de özel sağlık sektörü, medikal turizmde önemli bir rol oynamaktadır. Sağlık sunumunda en büyük paya devlet hastaneleri sahip olmasına rağmen uluslararası hastalar özel hastaneleri tercih etmektedirler. Medikal turizm hizmetlerinin % 92’sini özel sağlık sektörü sunarken, % 8’ini kamu hastaneleri sunmaktadır. Bu durum kalifiye hekimlerin daha çok özel sektörü tercih etmelerine nedene olmaktadır. Ayrıca kamu hastanelerinde sağlık turizmi gelirlerinin sağlık turizmüne hizmet veren çalışanların maaşlarına yansıtılmaması nedeniyle de hekimler daha çok özel sağlık kuruluşlarında çalışmaya yönelmektedir.

Ülkeler arasında politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel ve dinsel farklılıklar bulunması, ülkelerin ulusal sağlık bakım sistemlerinin hastaları tatmin etmelerinde farklılıklar olması, ülkeler arasındaki dil farklılıkları, sağlık bakım teknolojileri ve malzemelerindeki farklılıklar sağlık turizminin önünde bulunan engellerin bazılarıdır. Bakanlıklar ve sektörler arası koordinasyon yetersizdir. Sağlık Bakanlığı’nın kamu hastanelerinde ekonomik kriz nedeniyle, sağlık mevzuatı kapsamında, teknolojik yatırımların kısıtlanmasına yönelik uygulamaları ve insan kaynaklarının arttırılmaması sağlık turizmi olumsuz yönde etkilemektedir. Sağlık turizmi sektörünün geliştirilmesi, çağdaş standartlara kavuşturulması, hızla kalkınmakta olan Türkiye ekonomisi içerisinde olanaklıdır. Türkiye ekonomisinin sahip olduğu doğal ve insan kaynakları doğru politikalarla birleştirildiğinde, her turizm kolunda olduğu gibi, sağlık turizmi için de ilerleme yolu açılacaktır. Sağlık turizmi alanında görev yapmakta olan ve yapacak personelin yabancı dil bilgisinin artırılması, üniversitelerde verilen yabancı dil eğitimlerinin hem sayı hem de çeşitlilik olarak artırılması, yurt dışından eğitim

için gelen tıp ve hemşirelik öğrencilerinin kontenjanlarının artırılması, Sağlık ve Turizm alanında ortaöğretim, ön lisans ve lisans eğitimi verilen programlara “Sağlık Turizmi” dersinin konulması, diyetisyenlik, fizyoterapi, yaşlı bakımı ve Gerontoloji gibi bölümlerde insan kaynağı açığının giderilmesi için YÖK’e bildirimde bulunulması, özellikle yaşlı bakım ve Gerontoloji olmak üzere sağlık turizmi alanındaki bilim alanlarında meslek standardizasyonun tanımlanması, Sağlık Turizmi alanında çalışan personelin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesinde alınabilecek tedbirlerdir.

Turistlere cazip gelecek özel sağlık turizm paketleri hazırlanmalıdır. Paket içerisinde; ulaşımdan, konaklamaya, tedavi sonrası bakımdan, ücretlendirmeye kadar pek çok konuda bilgiler verilmelidir. Sağlık turizminin diğer turizm çeşitleriyle entegrasyonu sağlanarak ve daha çok gelir bırakan turizm çeşitlerinin geliştirilmesi, konaklama süresi uzatılarak konaklama alanı dışında harcama olanaklarının yaratılması ve harcama eğilimi yüksek ziyaretçilere ulaşılması yoluyla kişi başı harcamaların artırılması hedeflenmelidir.

Sağlık sigortası şirketleri ile sağlık turistlerinin, turistlerin sağlığı kapsamında yer alan yabancıların ve yerleşik yabancıların sağlığı hakkında hastaları koruyucu yönde geliştirilen paketlerin kapsamının genişletilmesi üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Diğer yandan Türkiye’deki sağlık kuruluşları ve sigorta şirketlerinin yabancı ülkelerde bu hizmetleri veren kurumlarla bağlantı ve uyumu zayıftır. Bu ilişkilerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

SONUÇ

Sağlık turizmi kendi ülkelerinde hizmet alamadıkları tedavi, güzellik ve estetik gibi sağlık hizmetlerini; sağlık hizmetlerinin teknolojik altyapısı ve kalitesinin daha iyi olması, kendi ülkelerinde maliyetlerin yüksek olması, bekleme süresinin kısa olması, tecrübeli doktorlara tedavi olma isteği, sağlık hizmeti ile beraber başka ülkelerde tatil de yapma isteği gibi sebeplerden dolayı hızla gelişmiş ve önemli bir pazar haline gelmiştir. Türkiye sağlık turizmi bağlamında yatırımlar yapmış, teşvik ve destek paketleri oluşturmuş bir ülkedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı sağlık turizminde pay almak için politikalar geliştirmiştir.

Uluslararası hasta hareketliliğini sağlayarak hedef pazarlara açılmak için aracı kurumları, sigorta şirketleri, tur şirketleri, sağlık merkezleri ve hastanelerin birlikte hareket etmesi önem arz etmektedir. Sağlık turizminde devlet desteğinin önemli bir yere vardır. Türkiye sağlık sistemi ve sahip olduğu sağlık altyapısı ile Covid19 süreci ve sonrasında sağlık turizminde önemli bir ülke konumuna gelebilir. Yurtdışında gerçekleştirilen fuarlara ve konferanslara katılımların sağlanarak uluslararası ortamlarda tanıtımların yapılarak bağlantıların sağlanması ile Türkiye’nin sağlık turizmindeki bilinirliği artırılmalıdır. Türkiye Covid19 virüsü ile mücadelede önemli tecrübe edinmiştir. Bu tecrübenin sağlık turizminde kullanılması için çalışmaların yapılması gerekmektedir. Doğru politikalar ve uluslararası standartlarla sağlık turizminin birleştirilmesi ile Türkiye’ni mevcut sağlık turizmi potansiyeli maksimum düzeyde kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Aylan, S. (2020). Covid-19 Pandemisinin Turizm Sektörüne Etkisi: Turizm Yazılı Basınında Çıkan Haberlere Yönelik Nitel Bir Araştırma, *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 3(2), 164-177.

Çakır, P. ve Barakazı, M. (2020). Koronavirüs Sürecinin Turizm Sektörüne Etkisi ve Salgına Karşı Alınan Tedbirler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 313-332.

Çeti, B. ve Ünlüönen, K. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128

<https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri>.

Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2019). <https://sbsgm.saglik.gov.tr/Eklenti/40564/0/saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf>.

KISALTMALAR

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

11. TURİZM ÜRÜNLERİ VE ALTERNATİF TURİZM

Zafer Öter - Eda Hazarhun

ÖZET

Turizm ürünleri gittikçe çeşitlenen bir görünüm arz etmektedir. Bu çeşitlenme turizm olgusunun dünyada yeni noktalara yayılmasından ve yepyeni tüketici tiplerinin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Su altı dalış amaçlı seyahat edenlerden uzay turizmine katılmaya kadar çok değişik turistik talep ve pazarlar mevcuttur. Bu dinamik turist topluluğunun uluslararası varış sayısı son 10 yılda 1 milyar kişinin üzerinde seyretmektedir. Bu nedenle turistik ürün politikalarının da bu dinamik zemine ayak uydurması gerekmektedir. Turistik ürün sunumu diğer adıyla arzı farklı katmanlarda değerlendirilmesi gereken bir durumdur. İşletmelerin turistik ürün geliştirme ve sunumu ile belde, bölge ve ülkenin toptan turistik ürün politikaları aynı yöntemle yönetilemez. Türkiye için makro turistik ürün çeşitlendirme politikası fikir ve yön belirleme noktasında üst düzeyden belirlenebilir. Ancak uygulamaya dair asıl turistik ürün geliştirme ve çeşitlendirme çalışmalarının yerelden ve alt düzeyden başlaması daha doğru görünmektedir. Örneğin; sağlık turizmi günümüz demografik gelişmeleri ve Türkiye'nin sahip olduğu insan ve altyapı potansiyeli ile gelecek vaat etmektedir. Hangi destinasyonlarda, hangi işletmelerle sağlık turizminin altyapısı ve üstyapısı oluşturulacağı konusu yerel düzeyde ayrıca planlanmalıdır. Buna benzer pek çok turistik ürün grupları bu çalışmada ele alınmıştır. Çalışmada mevcut durum analizinden sonra Türkiye'ye uygun rekabetçi turistik ürün çeşitleri ele alınmıştır. Son olarak turistik ürünlerle hedef müşterilerin eşleştirmesi gerektiğinden yeni turist tipleri ve turist davranışlarına değinilmiştir.

GİRİŞ

Ürün pazarlama biliminde insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere piyasaya sunulan somut ve soyut nitelikli mal ve hizmetlerdir. İmalat endüstrisi mobilya, makine vb. somut ürünler yani mallar üretirken, turizmi de kapsayan hizmet endüstrileri adından anlaşıldığı üzere hizmet sunumlarına odaklanır. Turizm ürünü bu nedenle farklılık arz eder. Somut unsurlardan yararlı olsa bile turizm ürünleri yoğun biçimde soyut unsurlara dayanır. Turizm ürününü oluşturan unsurlar çekicilik, ulaşılabilirlik, turizm işletmeleri, etkinlikler ve imaj olarak literatürde tanımlanmaktadır (Kozak, 2010). Çekicilikler insan yapısı ve doğal olarak temelde ikiye ayrılabilir. Dünyada bulunan doğal ve kültürel çekicilikler UNESCO gibi uluslararası örgütler tarafından tasnif edilmekte küresel ölçekte değerli bulunanların korunması sağlanmaktadır. Etkinlikler aslında bir bakıma kültürel çekiciliklerin yaşayan miras kısmını oluşturur. Diğer bir anlatımla Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) olarak sınıflandırılan birçok etkinlik ve yaşam edimleri vardır. Etkinliklerin bazıları son yıllarda üretilmiş ve tutundurulmak istenmektedir. Ulaşılabilirlik ise tüketicinin ürünle buluşması için gerekli bağlantının biçimine ilişkindir. Ulaşımın çeşitliliğinin, etkinliğin, konforun artması ve maliyetin düşmesi turizm ürününü olumlu etkiler. Ulaşım çoğunlukla turizm ürünü bileşenidir. Turizm işletmeleri ürünün parçalarından biridir. İşletmeler ve kurumlar olmadan turizm ürünü oluşturmak ve piyasaya sürmek olanak dışıdır. İmaj ise son yıllarda artan rekabetin sonucu olarak daha fazla önem kazanan bir konudur. İnsanların turizmle ilgili seçenekleri çoğaldıkça destinasyon ve işletmelerin kendilerine dair algıları yönetmesi ve istedikleri algıları tüketici zihninde oluşturması gerekmektedir. Bu ise uzun ve zorlu bir çabayı gerektirir.

Turizm ürünü turistlerin seyahatleri sırasında ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetleri kapsar.

Bu nedenle oldukça çeşitlidir. İçinde otel, otel odası, yemek, uçuş, transfer, destinasyon, rehberlik ve diğer pek çok mal ve hizmet belli oranlarda bulunabilir. Kişiyeye bağlı olarak ürün seçimleri ve tüketim davranışları değişebilmektedir. Turizm ürünlerinin küçük işletmelerden küresel firmalara kadar farklı üreticileri vardır. Özellikle tur operatörleri ve seyahat acentaları turizm ürünü oluşturmada rol oynarlar. Bu seyahat işletmecileri küçük ürün parçalarını (konaklama, yemek, rehberlik, transfer, ulaştırma, vize...) bir araya getirip paket haline getirirler ve toplu satış indirimiyle rekabetçi fiyatlar sunarlar. Günümüzde turizm ürünü gittikçe daha makro planda düşünülmemekte ve ülkelerin, destinasyonların ürün olarak pazarlanması ön plana çıkmaktadır. Zira belli bir otelin, restoranın, müzenin tek başına kendi ürünlerini pazarlaması uluslararası rekabete etki etme şansı düşüktür. Bir kentin, kentlerin oluşturduğu bölgesel birliğin, bir ülkenin ve hatta ülkelerden oluşan bir birliğin destinasyon bazlı ürün pazarlaması çok daha etkili olmaktadır. Tipik bir örnek olarak mega-etkinlik denilen Dünya Kupası futbol organizasyonu verilebilir. Birden çok ülke ortak düzenleyebilmektedir. Pek çok şehri kapsayan bu tür etkinlikler bir ülkeyi ya da belli şehirleri dünya turizminde söz sahibi yapabilmektedir. Barcelona şehri bu konuda başarılı örneklerden biri olmuştur.

Turizm ürününün özellikleri şunlardır (Özel, 2019):

- Ürün tüketimi çoğu zaman soyuttur. Aslında ürün yok olmamaktadır, sadece üründen kısıtlı bir süre yararlanmadan, deneyimden bahsedilebilir.

- Turizm ürün arzı kısa dönemde katıdır (inelastik). Ani şekilde ziyaretçi artışı olduğunda turizm işletmeleri ve destinasyonlar ürün arzını aynı hızla arttıramaz. Bu nedenle talebin sürdürülebilir artış hedeflenir. Ancak krizler vb. nedenlerle sürdürülebilir hedefler kesintiye uğrayabilir.

- Turizm talebi çok esnektir. Turistler anlık olarak tercihlerini değiştirebilmektedir. Bu değişme bazı turizm ürünleri (kongre, sağlık, din...) için daha yavaş gerçekleşebilir. Basit tatil vb. gibi niteliksiz ürünleri tüketenler kolayca destinasyon değiştirebilirler.

- Tüketim mekânı diğer ürünlerden farklıdır. Endüstriyel mallar tüketicilerin evine doğru hareket eder, turistler ise turizm ürünlerine doğru giderler. Turist ürüne erişmek için mekân değiştirmek ve belli düzeyde zahmete katlanmak zorundadır.

- Turizm ürünü depolanamaz. Zamana bağlı tüketim söz konusudur. Belli bir tarihte satışa sunulan oda, taşıt koltuğu, yemek masası, tur vb. o gün geçtiğinde depolanıp tekrar satılamaz. Bu nedenle ürün 24 saat içinde yok olmaktadır.

- Turizm ürününe olan talep zamanda ve mekânda yoğunlaşma gösterir. Belli yerler sahip oldukları çekicilikler (ör: İstanbul ve kültürel mirası) nedeniyle diğer yerlerden daha fazla insanı çeker. Yaz aylarında sahilde, kış aylarında kayak merkezlerinde yoğunlaşma görülür. Bu durum ürün arzının taleple orantılı yönetimi sorununu ortaya çıkarır.

- Turizm ürünü görünüşte kolay taklit edilebilir ancak kaliteli ürünü özünde taklit etmesi zordur. Öncelikle kuruluş yeri, marka imajı gibi nedenlerle taklit zorlaşır. Benzer hizmetleri (oda, yemek, ulaşım, rehberlik, etkinlik...) sunuyor olsalar da hizmetin sunum şekli, personelin eğitimi, davranış biçimleri, yaratılan ambiyans ve diğer nedenlerle birebir kopyalama zordur.

Turizm ürünü diğer ürünler gibi yaşam döngüsüne ya da eğrisine sahiptir. Turizm ürünü piyasaya çıkışıyla beraber pazara giriş aşaması başlar. Bu bir filizin toprakta tutunma süreci gibi zorlu bir süreçtir. Ürünün kar marjı genelde yok ya da düşüktür. Ayakta kalabilirse büyüme dönemine geçebilir. Bu dönem ürün tüketici nezdinde artarak kabul görür, karlılık artar, rekabete dayanma gücü de artar. Üçüncü aşamada doygunluk/olgunluk dönemi başlar. Ürün satışlarında ve karlılıkta yavaşlama ve yatay seyir görülür. Rekabet yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde stratejik cevaplar üretilmezse ürünün düşüş aşamasına (son aşama) geçtiği görülür. Düşüş aşaması üründe yenilik, ürün farklılaştırma, pazar bulma gibi çarelerle uzatılabilir hatta geri döndürülebilir, ancak bazı ürünlerin ömrü düşüş sonunda bitebilir. Turizm ürünlerinin hepsi aynı hızda ve benzer biçimde yaşam döngüsünden geçmezler. Destinasyonların yerel özellikleri, turizme yönelik teşvikler, bazı turizm türlerinin dünyadaki genel

yaşam evreleri, tüketicilerin değişen tercihleri, yeni altyapı yatırımları gibi muhtelif etkenler turizm ürünlerinin yaşam eğrisini dinamik olarak şekillendirir.

Turizm ürünlerinin sınıflandırılmasında dört temel grup görülmektedir. Boyuta göre (bireysel veya bileşik), alt sektörler göre (konaklama, ulaştırma vd.), ürün kapsamına göre (mal, hizmet, bölge, işletme, etkinlik), ve ürün düzeyine göre (temel, görünen, genişletilen, beklenmeyen, potansiyel) olarak ayırım yapılmaktadır.

Turizm ürünü bir bakıma turizm arzına dayalıdır. Turistik tüketim sunulan turistik arz unsurları son derece çeşitlidir. Ülkenin farklı bölgelerinde başka yerde olmayan turistik arz unsurları bulunabilir. Bu arz unsurlarını turizm ürününe dönüştürmek ya da ürün geliştirme sürecine tabi tutmak gerekmektedir. Turistik arzlar potansiyel olarak bekliyor olabilir. Önemli olan bu arzı turizm ürünü haline getirip turistlerle buluşturmadır. Bu noktada turizmde yeni ürün geliştirme sürecini tanımak gerekmektedir. Yeni ürün geliştirme sektörler farklı olsa da benzer bir süreci izler. Öncelikle iyi fikirleri bulmak gereklidir. Bu ilk aşamada farklı kaynaklardan fikir toplamak gerekmektedir. Toplanan fikirler elemeye tabi tutularak en gerçekçi fikirler belirlenir. Seçilen fikir daha sonra geliştirilir ve test edilir. Bu noktada ürün özellikleri, maliyetler ve prototip devreye girer. Sonrasında iş analizi yapılır yani fiyat, pazar, satış hacmi tahmin edilir. Sonraki aşamada Pazar testi yapılır. Yani ürünün satışa hazır versiyonları oluşturulur ve test için pazara sunulur. Olumlu dönüşler varsa, operasyonu genişletmek, üretim, kalite güvence, görev dağılımı, tedarikçi seçimi gibi işlemler yapılır. Bu teknik plan aşamasından sonra piyasaya/satış sunma gelir. Satışla beraber pazarlama karmasının etkin kullanımı gerekir. Tutundurma özel önem taşır. Son aşamada ise denetim/kontrol yapılır ve ürünün başarısı değerlendirilir. Turizm sektöründe yeni ürün geliştirme bir zorunluluktur. Değişen zamanın ruhu ve müşteri tercihleri işletmeleri ve destinasyonları yeni ürün üretmeye sevk eder. İnovasyon ya da yenilikçilik işte bu nedenle son dönemlerde gündeme sıkça gelmektedir. Turizmde ürün geliştirme bazen tamamen yeni bir tasarımla olabilir. Bazen de mevcut ürün üzerinde değişiklikler yapılır. Müşteri çeşitliliğine göre ürünler uyumlaştırılabilir. Bir hizmeti farklı bir zaman diliminde piyasaya sunmak, daha önce olmayan ek hizmetlerle (transfer, ek turlar...) ürünü zenginleştirmek gibi çözümler geliştirilebilir. Bu bağlamda, yeni ürün geliştirmek isteyen turizmcilerin dünya seyahat trendlerini, değişen turist profillerini, yeni toplumsal değerleri ve motivasyonları yakından izlemesi gerekmektedir. Yeni ürün geliştirmek isteyen turizmcilerin ziyaretçi davranışları hakkında detaylı bilgi toplaması ve bunu sistematik hale getirmesi gerekmektedir. Örneğin, Z Kuşağı ve diğer nesillerin tüketim alışkanlıkları farklılaşabilmektedir. Diğer önemli bir konu ise rekabete ayak uydurmak için rakiplerin ürün ve fiyatları hakkında güncel bilgiler toplamaktır. Genellikle üzerinde yeterli durulmayan önemli bir konu da ürün amacını belirlemektir. Ürün neden yapılmaktadır? Sadece alıcısı olduğundan ve kar etmek için mi? Bir toplumsal amaç (eğitim, dezavantajlı gruba yardım vb.) mı söz konusudur? Ya da eğlendirme mi amaçtır? (Government of Northwest Territories, 2020).

Ürün geliştirmede diğer önemli nokta ise ürünün konumlandırılmasıdır. Konumlandırma pazarlamacıların son yıllarda ağırlık verdiği bir konudur zira rekabet son derece yoğunlaşmaktadır. Konumlandırma ile tüketicinin zihninde akılda kalıcı bir imaj/algı yerleştirilmeye çalışılır. Konumlandırma ürünü ve markayı tüketici zihninde rakiplerden farklı bir yere yerleştirmekle ilgilidir. Günümüzde bu konuda İnternet ve sosyal medya çok önemli hale gelmiştir. Örneğin; arama motorlarında hızla bulunamayan ürünler ve markaların satılma şansı azalmaktadır. Konumlandırmanın yanında ürün farklılaştırma gerekmektedir. Ürün farklılaştırma aslında turistlerin satın alma ve tüketim sürecinin tamamında gerekli olan bir eylemdir. Tipik bir satın alma süreci şu aşmaları içerir (Government of Northwest Territories, 2020): seyahatin hayal edilmesi, planlama, rezervasyon, yola çıkış hazırlığı, yolculuk, destinasyonda deneyim ve dönüş, seyahat sonrası anılar ve değerlendirmeler. Bir turizm ürünü konumlandırılırken fiyat, kalite, tamamlayıcı hizmetler, çeşitlilik, personel niteliği, ürün özellikleri, özel ihtiyaçlara esnek yanıt verebilme gibi konular dikkate alınmalıdır.

Ürün büyütmek için stratejik plan gerekir. Bu bağlamda Ansoff Matrisinde bulunan 4 unsur kullanılabilir. Bunlar Pazar geliştirme, pazara nüfuz, ürün geliştirme ve çeşitlendirme stratejileridir.

Pazara nüfuzda mevcut pazarlara daha fazla ürün satışı amaçlanır. Turizmden örnek olarak, yurtdışı deniz kıyısı tatilinde Türkiye’yi tercih eden Almanların sayısını arttırmak olabilir. Ürün geliştirme stratejisinde mevcut pazarlara yeni ürünler satmak hedeflenir. Önceki örnekten devam edilirse tatil dışı amaçla Türkiye’ye gelebilecek (sağlık, iş vb.) Almanlara dönük ürünler geliştirilebilir. Pazar geliştirme stratejisinde ise mevcut ürünlere yeni Pazar aranır. Türkiye’ye tatil için gelebilecek yeni pazarlar (ör: Polonyalılar) hedef alınabilir. Son olarak çeşitlendirme stratejisi ile yeni pazarlara yeni ürünlerle girilebilir. Türkiye’ye İsviçre’den gastronomi ziyaretçileri getirmek gibi.

11.1. Mevcut Durum Analizi

Türkiye’nin turizm ürünleri destinasyon olarak ele alındığında mekânsal yoğunlaşma sorununun devam ettiği görülmektedir. Ülkeye gelen turistlerin belli destinasyonları (İstanbul, Antalya, Muğla ve diğerleri) yoğun olarak ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. 1980’lerin ortasından günümüze yeni destinasyonlar ürün çeşitlendirmesine katkıda bulundular. Bu noktada yerel yönetimlerin çabası, Kültür ve Turizm Bakanlığının politikaları, havayolu işletmeleri ve seyahat işletmeleri (tur operatörleri) ciddi katkılar sundular. Ancak, 1980’lerden günümüze deniz-güneş-kum (3S) temalı tatil Türkiye’nin temel turizm ürünü olageldi. 1990’larda Rus turistler, devamında İran vb. komşular ve Körfez Ülkelerinden gelen turistler Pazar geliştirmede seçenek oldular. 2000lerde turizmin çeşitlendirilmesi, yeni ürünler, yeni pazarlar geliştirilmesi gündeme sıkça gelmiştir. Ürün ve pazarda çeşitliliğin turizmi zaman-mekâna dengeli dağıtması hedeflenmektedir. Bu noktada belli başarılar elde edilmiştir. Örneğin, TÜRSAB’ın (2003) “Turizmi Çeşitlendirmek” başlıklı raporuna göre o dönemde seyahat acentalarının 39 farklı turizm ürünü sattığını göstermiştir. Bu ürünler içinde rafting, dalma, yamaç paraşütü, av, inanç gibi tematik ürünler bulunmuştur. Ancak kitle turizminin ezici ağırlığı günümüze değin bir sorun olarak devam etmiştir.

Türkiye’nin turizm ürünlerini çeşitlendirememesi farklı nedenlerle açıklanabilir. Öncelikle uzun yıllardır süregelen terör sorunu ülkenin belli kentlerinde turizmin gelişmesini sınırlamıştır. Bu kentler gastronomi, macera, spor, kültür, inanç vb. turizm ürünleri geliştirmek için büyük potansiyel sunmaktadır. Son yıllarda Gaziantep, Mardin, Şırnak gibi illerde terörün gerilemesiyle ürün çeşitliliği artmıştır. Terörün gerilemesi ve ulaştırma olanaklarının artması turizme katılabilecek yeni destinasyon ve ürünler için olumlu bir perspektif sunmaktadır. Türkiye doğal, tarihi, kültürel çekicilik arzı bakımından zengindir. Sorun bunların turistik ürün olarak pazarlanabilmesi ve doğru müşterilerle buluşturulmasıdır. Bu noktada, “İller ve bölgeler kaynaklarını turizm ürününe nasıl dönüştürebilir ve doğru pazarlara nasıl sunabilir?” sorusu önemlidir. Ülke genelinde sivil toplum kuruluşlarının yaygınlığı ve ekonomik farkındalığı ürün oluşturma sürecinde önemlidir. İç pazarın canlılığı da turizm ürünü oluşturmak açısından önemlidir. Ülkenin ekonomik durumu ile turizm ürünlerinin çeşitlenmesi arasında yakın bir ilişki vardır.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca düzenlenen 3. Turizm Şurasında (2007) “Turizmde Ürün Çeşitliliği ve Sürdürülebilirlik Komisyonu” kurulmuştur. Komisyon aşağıdaki turizm türlerini/ürünlerini gündeme getirmiştir:

- Deniz turizmi
- Doğa – kırsal turizm
- Düğün turizmi
- Etkinlik turizmi
- Film turizmi
- Helal turizm
- Erişilebilir turizm
- Kamp-karavan turizmi
- Kruvaziyer turizmi
- Kültür ve arkeoloji turizmi

- Lüks turizm
- Sağlık turizmi
- Spor turizmi
- Tren turizmi

Bu ürünlere bakıldığında aradan geçen 14 yılda **sağlık turizmi** dışında kayda değer bir ilerleme sağlanamadığı söylenebilir. Deniz turizmi yeni marinalarla ilerleme potansiyeli taşımaktadır. Doğa turizmi/ekoturizm bağlamında Doğu Karadeniz ilerleme kaydetmiştir ancak sorunlar vardır. Düğün turizmi parlayıp sönmüştür, Covid19 ile sıfırlanmıştır. Etkinlik turizmi İstanbul örneğinde başarılı olabilmıştır. Film turizmi bir işkolu haline dönüşmemiştir. Film platoları ve destekleyici yan sektörlerle ortaya çıkan bir kent yoktur. Helal turizm Ortadoğulu turistlerin gelmeye başlaması ile ön plana çıkmıştır. Ancak, bu konuda tanımların oturmadığı, uluslararası karşılaştırmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Erişilebilirlik konusunda ilerlemeler belli kentlerde belli turizm ürünleri için geçerlidir. Örneğin, İzmir bisiklet turizmi konusunda altyapısını ilerletmiştir. Kamp-karavan turizmi ülkenin ulaşım sistemi, yakıt ücretleri, güvenlik ve destek malzemelerinin temini konusunda eksik yönlerine rağmen Covid19 sürecinde canlanmaktadır. Yolların kalitesi artsa da otopark, kamping alanlarının yeterliliği ve özellikle oto-karavan sahipliğinin maliyeti sınırlayıcıdır. Kruvaziyer turizmi iç pazarda küçük bir kesime hitap etmektedir. Dıştan gelen kruvaziyerler ise jeopolitik sorunlardan dolayı uzun süredir beklemededir. Kültür turizmi iç ve dış turizmde varlığını sürdürmekte ancak bu kategori altında yeni ürün geliştirmek gerekmektedir. Lüks turizm Türkiye’de stratejik olarak iyi planlanmamış bir üründür. Bodrum, Gökcek, Alaçatı için özel bir lüks turizm ürünü destinasyonu konsepti geliştirilebilir. Sağlık turizmi konusunda ciddi bir başarı elde edilmiştir ve ciddi hatalar yapılmazsa devamı gelebilir. Spor turizmi konusunda bazı altyapı yatırımları görülmektedir. Covid19 bu konuda da ciddi bir daralma meydana getirmiştir. Tren turizmi kapsamında birkaç hatta popüler geziler başlamıştır. Bu noktada trenlerin konforu, diğer ulaşım modlarına bağlantı kolaylığı gibi iyileştirmeler gerekmektedir.

11.2. Türkiye’nin Turizm Ürünleri GZFT Analizi

Güçlü Yönler

- Türkiye’nin coğrafi konumu itibariyle önemli yükseltilere sahip olmasından dolayı kış sporlarına elverişli kayak merkezleri bulunmaktadır. Özellikle kış turizmi için Türkiye, Bursa Uludağ, Palandöken, Kartalkaya, Sarıkamış, Erciyes gibi çok önemli çekiciliklere sahiptir (Bucak ve Yiğit, 2018). Kültür ve Turizm Bakanlığının (2021) verilerine göre Türkiye genelinde 29 adet kayak merkezi bulunmaktadır. Bu 29 kayak merkezi içinde 9’u aktif bir şekilde kış turizmi için yerli ve yabancı turistlerin kullanımına açıktır. Bu merkezlerin isimleri şunlardır; **‘Erzurum Palandöken, Bursa Uludağ, Bolu Köroğlu Dağı, Kayseri Erciyes, Kastamonu Çankırı Ilgaz, Kars Sarıkamış, Kocaeli Kartepe, Isparta Davraz Dağı ve Sivas Yıldız Dağı’dır.** 29 kayak merkezi içinde toplam yatak sayısı 80.175’dir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Ayrıca 2026 yılında Türkiye’nin kış turizmi olimpiyatlarına aday olmasından dolayı ülke çapında kış turizmi yatırımlarında artış gözlemlenmektedir. Kış turizmi merkezlerinin uluslararası ve yerel ulaşım ağıyla entegre olması turizm açısından önemlidir.
- Türkiye elverişli tarım alanlarına sahip olduğundan çiftlik turizmi, kırsal turizm, tarım turizmi potansiyeli yüksektir. 2018 yılı verilerine göre Türkiye’de 9 çiftlik ve köy evi işletme belgesine sahip, 6 ‘da yatırım belgesine sahip 15 işletme bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019). Özellikle Türkiye’de çiftlik turizminin gelişimi Tatuta çiftliklerinin oluşumu ile hız kazanmış ve 91 çiftlik Tatuta sistemine kayıt olmuştur (Tatuta, 2019). Ülke genelinde Tatuta çiftliklerinin sayısının artması sayesinde bu çiftliklerde konaklama yapan kişilerin çiftlik içinde yeme ihtiyaçları da karşılanmaktadır. Şirince, Cumalıkızık, Safranbolu, Beypazarı da tarihi ve kültürel zenginlikleri içinde barındırarak önemli kırsal turizm alanları arasında yer almaktadır. Diğer bir

tarafından Türkiye’de çok sayıda kırsal turizmi geliştirme projeleri yürütülmektedir. Örneğin **Doğu Anadolu Bölgesinde**, Erzurum Kırsal Gelişim Projesi, Bingöl -Muş Kırsal Gelişim Projesi, Sivas-Erzincan-Tunceli Kırsal Gelişim Projesi, Doğu Anadolu Kalkınma Programı, Doğu Anadolu Turizm Gelişim Projesi, İç Anadolu Bölgesinde Çorum, Çankırı Kırsal Gelişim Projesi, Göreme Projesi, Beypazarı Projesi, **Ege Bölgesinde** Buldan Projesi, İzmir Şirince Köyü Projesi, Manisa Tekelioğlu Köyü Projesi, Winpeace (Türkiye Yunanistan Kadın Barış Girişimi- Karaburun), **Marmara Bölgesinde** Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi, İç Anadolu Bölgesinde Çorum, Çankırı Kırsal Gelişim Projesi, Yozgat Kırsal Gelişim Projesi, Göreme Projesi, Beypazarı Projesi ve **Karadeniz Bölgesinde** Ordu-Giresun Kırsal Gelişim Projesi, Küre Dağları ve Zümrüt Köyü Projesi, Kastamonu Azvaday ve Yanıkali Konağı Restorasyonu Projeleri uygulanmaktadır (Berk ve Akdemir, 2006 ; Karacan, Karacan ve Güngör, 2016).

- Türkiye Uludağ, Köroğlu, Spil, Beydağları, Bolkar, Kaçkar ve Nemrut gibi önemli dağlara sahip olduğundan dağ turizminde elverişlidir. Bu dağlarda doğa sporları, yaylacılık, yürüyüş, koşu ve çeşitli kamp faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Kış turizmi (kayak vb.) dışında dağların sunduğu olanaklar geniştir.

- Türkiye Avrupa ile kıyaslandığında çok sayıda Endemik Bitkiye sahiptir. Türkiye’de 10.000’den fazla bitki türü vardır. 10.000 bitki türünden 3000’nü endemik bitkidir. Ülkemizin bitki türlerinin zengin olmasında iklim koşulları ve jeolojik özellikler yatmaktadır (Yoğunlu, 2011). Bundan dolayıda Türkiye botanik turizmi gelişimi için oldukça elverişlidir.

- Türkiye’de yamaç paraşütü, yelken kanat, sıcak hava balonu, mikrolayt, planör ve paraşüt gibi hava sporları turizmine elverişli yerler bulunmaktadır. Özellikle **yamaç paraşütünde** Muğla- Fethiye, Denizli- Pamukkale, Ankara- Gölbaşı, Bolu- Abant Kayseri Eskişehir-İnönü, **Yelken Kanat’da** Muğla- Fethiye, Denizli- Pamukkale, Ankara- Gölbaşı, Bolu- Abant Kayseri, Eskişehir-İnönü, **Sıcak hava balonunda** Nevşehir, Denizli, Samsun, **Mikrolayt** tüm bölgelerde, **planör** tüm bölgelerde, **paraşüt** Ankara, Eskişehir, İzmir illeri öne çıkmaktadır (Diker, Çetinkaya ve Cinkara, 2016).

- Türkiye’de zengin su alanlarının ve kuşların göç yolları arasında yer almasından dolayı kuş gözlemciliği son yıllarda hızla gelişim göstermiştir. Özellikle Türkiye’de bulunan kuş türünün sayısı Avrupa’nın toplamında yer alan kuş türü kadardır. Ayrıca Türkiye’de kuş alanları projesi başlatılmıştır. Bu projenin amacı kuşların yaşamına ev sahipliği yapacağı alanların korunması, kuş türlerine karşı farkındalık yaratılması ve kuşlara ev sahipliği yapılan alanın sürekli gelişimine odaklanılmasıdır. Kuş gözlemciliğinde Meriç havzası, Marmara havzası, Susurluk havzası, Kuzey Ege Havzası, Gediz Havzası, Küçük Menderes Havzası, Büyük Menderes Havzası, Batı Akdeniz Havzası, Burdur Kapalı Havzası, Antalya Havzası, Akarçay Havzası, Sakarya Havzası, Batı Karadeniz Havzası, Kızılırmak Havzası, Yeşilirmak Havzası, Doğu Karadeniz ve Çoruh Havzaları, Konya Kapalı Havzası, Doğu Akdeniz Havzası, Seyhan ve Ceyhan Havzaları, Asi Havzaları, Fırat Havzası, Aras Havzası, Van Kapalı Havzası, Dicle Havzası önemli yerler arasında yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Türkiye’nin sulak alanları korunabildiği ölçüde ornitoturizm potansiyeli taşımaktadır.

- Türkiye’de rüzgar sörfü, dalga sörfü, skimboarding, uçurtma sörfü, uçurtma kanat, sup, yelken, parasailing, su kayağı ve mono su kayağı, wakeboard, tekne kiralama, kana sporları, serbest dalış, rafting gibi su sporlarına elverişli bölgelerimiz bulunmaktadır. Alaçatı rüzgâr sörfünde Türkiye’nin markası haline gelmiştir. Alaçatıya her sene gerek Türkiye’den gerek Dünya’dan birçok yerli ve yabancı turistler gelmekte ve rüzgâr sörfü yarışmaları gerçekleştirilmektedir. Uçurtma sörfü için İzmir, Muğla, Antalya, Çanakkale elverişli kıyılara sahiptir. Türkiye’de kano federasyonu bulunmakta ve kano faaliyetlerini geliştirmek için çalışmalar yürütmektedir. Antalya (Kemer, Kaş), Bodrum, Muğla (Marmaris, Datça) ve Çanakkale (Bozcaada, Saros Körfezi) illeri de dalış için potansiyeli yüksek illerimiz arasındadır. Rafting için Çoruh nehri en popüler

yerler arasında gelmektedir. Çoruh dışında Köprüçay, Dalaman Çayı, Çoruh Nehri, Melen Çayı, Manavgat çayı elverişli alanlar arasında yer almaktadır. Ülkemizde motorlu su sporları arasında sürat botları yer almaktadır. Sürat Botları ile offshore yarışları ülkemizin birçok göl ve deniz kıyısında gerçekleştirilmektedir. Bu yarışları izlemek ve katılmak için yerli ve yabancı turistler ülkemize gelmektedir (Uyrun, 2020).

• Api turizmde Türkiye’de potansiyeli yüksek olan Ege, Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri önemli merkezler arasında yer almaktadır. Özellikle Muğla, Ordu, Adana illeri arı çiftliklerinden dolayı api turizmde önem kazanmaktadır. Bu yerler dışında Aydın, Sivas, İzmir, İçel, Erzincan ve Samsun illeri de api turizmde diğer potansiyeli yüksek illerimiz arasında yer almaktadır (Suna; 2018; Kayral Arı Çiftliği, 2021).

• Türkiye’de Dark turizmde, **‘Yedikule zindanları, Kanlı Kuyu, Genç Osman’ın öldürüldüğü oda, Altın Kapı, Zindan Kuleler, Madımak Otel, Sinop Cezaevi, Ulucanlar Cezaevi, eski çağlardan kalan Tümülüsler ve Nekropoller, Çanakkale Şehitlik Anıtı, Sakarya Şehitliği ve Zafer Anıtı, Malazgirt Savaş Alanı, Çanakkale Savaş Alanı, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık savaş alanlarına ev sahipliği yapan Afyonkarahisar ve Dumlupınar bölümleri başkomutan tarihi milli parkı, Anıtkabir, Dolmabahçe (Atatürk’ün Vefat ettiği oda), Soma ve Marmara Depremi Alanları’** önemli merkezler arasında yer almaktadır (Alili, 2017; Çetinsöz ve Temiz, 2016).

• Türkiye’de kültür, sanat, yiyecek ve içecek, spor ve iş olmak üzere 1254 tane festival düzenlenmektedir (Giritligiloğlu, Olcay & Özekici, 2015). Festivaler arasında İstanbul Uluslararası Dans Festivali, İstanbul Film Festivali, Uluslararası Portakal Çiçeği Karnavalı, Uluslararası Urla Enginar Festivali, Tekirdağ Kiraz Festivali, Kuşadası Gençlik Festivali, Bozcaada Caz Festivali, Uluslararası Antalya Film Festivali, Akbank Caz Festivaleri yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

• Türkiye tarih boyunca çok sayıda medeniyete ev sahipliği yaptığından dolayı çok sayıda inanç turizmi çekiciliğine ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca son yıllarda inanç turizmi bakımından Türkiye’ye gelen turist sayısında artış yaşanmaktadır. Türkiye’ye inanç turizmi kapsamında 2016 yılında 47.329 turist gelirken 2017 yılında ise bu sayı 27.005 kişidir (Tuik, 2018). Türkiye’de İslamiyet’e ait eserler İstanbul, Edirne, Bursa, Şanlıurfa, Bitlis, Konya, Aksaray, Manisa da yer almaktadır. Ayrıca İstanbul, Manisa, Edirne, Ankara Musevilere, Nevşehir, Hatay, Isparta, İstanbul’da Hristiyanlara ait önemli çekiciliklere ev sahipliği yapmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2017) göre Hristiyanlar için Türkiye’de aşağıdaki merkezler önemlidir;

- **Hatay- Merkez:** St. Pierre Anıt Müzesi
- İçel Tarsus: St. Paul Anıt Müzesi
- İzmir-Selçuk: Meryem Ana Evi
- **Antalya- Demre:** St. Nicolo Kilisesi
- **Bursa-İznik:** Ayasofya Cami
- **Manisa- Alaşehir:** Alaşehir Kilisesi
- **Manisa- Akhisar:** Akhisar Kilisesi
- **Isparta- Yalvaç:** Pisidia Antik Kenti
- **Nevşehir- Derinkuyu:** Ortodoks Kilisesi
- **Denizli-Pamukkale:** Laodikya Antik Kenti.

• Türkiye’ye gelen turistlerin seyahat motivasyonları arasında dördüncü sırada alışveriş bulunmaktadır. 2018 yılı verilerine göre ülkeye gelen turistlerin 1. 390 bini alışveriş amaçlı seyahat gerçekleştirmiştir (Türsab Web Sayfası, 2019). Türkiye’de İstanbul, Antalya, Nevşehir ve İzmir’de yerli ve yabancı turistler için alışveriş turizmde önemli kentlerimiz arasında yer almaktadır. Özellikle Nevşehir ve çevresinde yöresel çanak çömlek takı ve süs eşyaları turistler için ilgi çekicidir (Tosun ve diğerleri, 2007). Alışveriş turizmi farklı boyutlarda gelişmektedir. Ege kıyılarında Yunan Adalarından gelen ziyaretçiler, İstanbul’a Doğu Avrupa ve Asya ülkelerinden

gelip alışveriş yapanlar, Shopping Fest gibi etkinlikler bu alanı genişletmektedir.

• Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ipek yolu projesi başlatılmıştır. Bu proje kapsamında ipek yolu üzerinde bulunan önemli kervansarayların envanterleri çıkarılmıştır. Bu belirlenen kervansarayların restorasyonları için çalışmalar başlatılmıştır. Bu proje sayesinde Türkiye’de ipek yolu turizmi de gelişmeye başlamıştır. Bu kervansarayların ismi aşağıdadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021)

- *Sultan Hanı (Aksaray)*
- *Sarı Han (Nevşehir)*
- *Şarapsa Han (Antalya)*
- *Ak Han (Denizli)*
- *Ağzıkara Han (Aksaray)*
- *Alara Han (Antalya)*
- *Silahtar Mustafa Paşa*
- *Kervansarayı (Malatya)*
- *Çardak Han (Denizli)*
- *Susuz Han (Burdur)*
- *İncir Han (Burdur)*
- *Alay Han (Aksaray) dır.*

• Türkiye’nin Avrupa ülkelerine yakınlığı ve önemli hava limanlarına direk uçuş imkânları kongre turizmi açısından ilgi çekici hale getirmektedir. Özellikle Amerika, Ortadoğu ve Avrupa’nın birçok noktasından İstanbul’a seferler gerçekleştirilmektedir. Yine Ege kıyılarından Kuşadası, Marmaris, Bodrum, Fethiye, Akdeniz kıyılarından Mersin, Antalya ve Alanya otelleri özellikle akademik toplantılar, satış ve bayilik toplantılarına ev sahipliği için çok uygundur. Ayrıca Kapadokya, Ankara ve Bursa ‘da önemli tarihi ve kültürel değerleri sayesinde kongre turizmi için önemli illerimiz arasında yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

• Türkiye irili ufaklı yaklaşık 40.000 mağara ile mağara turizminde önemli potansiyele sahiptir. Türkiye’nin en uzun mağarası 16 km ile birlikte Beyşehir Gölü Batısındaki Pınarözü Mağarasıdır. En derin mağarası ise Anamur’un kuzeyinde Çukurpınar Düdenidir. Ayrıca aşağıda turizme açık önemli mağaraların isimleri yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

- Buz Mağarası (Ağrı)
- Damlataş Mağarası (Antalya)
- Dim Mağarası (Antalya)
- Karain Mağarası (Antalya)
- Yalandünya Mağarası (Antalya)
- Zeytintaşı Mağarası (Antalya)
- Gürcüoğlu Mağarası (Bartın)
- İnsuyu Mağarası (Burdur)
- Oylat Mağarası (Bursa)
- Tuz Mağarası (Çankırı)
- Zindan Mağarası (Isparta)
- Cennet ve Cehennem Obruکلarı (Mersin)
- Dilek Mağarası (Mersin)
- Eshab-ı Keyf Mağarası (Mersin)
- Köşebükü Mağarası (Mersin)
- YarımBurgaz Mağarası (İstanbul)
- Yediuyurlar Mağarası (İzmir)
- Eshabı- Keyf Mağarası (Kahramanmaraş)
- Mencilis Mağarası (Karabük)

- Dupnisa Mağarası (Kırklareli)
- Tınaztepe Mağarası (Konya)
- Fosforlu Mağarası (Muğla)
- Yerküpe Mağarası (Muğla)
- İnatlı Mağarası (Sinop)
- Balıca Mağarası (Tokat)
- Çalköy Mağarası (Trabzon)
- Cehennemağzı Mağarası (Zonguldak)
- Gökgöl Mağarası (Zonguldak)

• Türkiye kültür turizminde rekabet avantajı sağlayacak önemli çekiciliklere sahiptir. Unesco'nun kültürel miras listesinde yer alan çekiciliklerimiz aşağıda listelenmiştir (Unesco, 2021).

- Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas)
- İstanbul'un Tarihi Alanları (İstanbul)
- Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir)
- Hattuşa: Hitit Başkenti (Çorum)
- Nemrut Dağı (Adıyaman)
- Hieropolis-Pamukkale (Denizli)
- Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla)
- Safranbolu Şehri (Karabük)
- Truva Arkeolojik Alanı (Çanakkale)
- Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)
- Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya)
- Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa)
- Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir)
- Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Diyarbakır)
- Efes (İzmir)
- Ani Arkeolojik Alanı (Kars)
- Aphrodisias (Aydın)
- Göbekli Tepe (Şanlıurfa)
- Arslantepe Höyüğü (Malatya) 2021

Unesco'nun 2021 yılında güncellenen listesine göre 85 kültürel mirasımız da geçici listede yer almaktadır (Unesco, 2021).

- Karain Mağarası (Antalya) 1
- Urartu ve Osmanlı Eski Yerleşimi Ahlat Mezar Taşları (Bitlis)
- Alahan Manastırı (Mersin)
- Alanya (Antalya)
- Harran ve Şanlıurfa (Şanlıurfa)
- İshakpaşa Sarayı (Ağrı)
- Konya Selçuklu Başkenti (Konya) 2000
- Mardin Kültürel Peyzajı (Mardin) 2000
- Selçuklu Kervansarayları Denizli-Doğubayazıt Güzergâhı 2000
- St. Nicholas Kilisesi (Antalya) 2000
- St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Tarihi Çevresi (Mersin) 2000
- Sümela Manastırı (Trabzon) 2000
- Likya Uygarlığı Antik Kentleri (Antalya ve Muğla)
- Perge Arkeolojik Alanı (Antalya)
- Sagalassos Arkeolojik Alanı (Burdur)
- Eşrefoğlu Camii (Konya)
- Hatay, St. Pierre Kilisesi (Hatay)

- Aizanoi Antik Kenti (Kütahya)
- Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla)
- Birgi Tarihi Kenti (İzmir)
- Gordion (Ankara)
- Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir)
- Hekatomnos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla)
- Niğde'nin Tarihi Anıtları (Niğde)
- Mamure Kalesi (Mersin)
- Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir)
- Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep)
- Zeugma Arkeolojik Alanı (Gaziantep) 2012
- Sardes Antik Kenti ve Bintepeleler Lidya Tümüülüsleri (Manisa) 2013
- Laodikeia Arkeolojik Alanı (Denizli)
- Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Ceneviz Ticaret Yolu'nda Kale ve Sur Yerleşimleri
- Anadolu Selçuklu Medreseleri (Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Kırşehir)
- Anavarza Antik Kenti (Adana)
- Kaunos Antik Kenti (Muğla)
- Korykos Antik Kenti (Mersin)
- Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya)
- Kültepe- Kanesh Arkeolojik Alanı (Kayseri)
- Çanakkale ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları (Çanakkale)
- Eflatun Pınar: Hitit Kaya Anıtı (Konya)
- İznik (Bursa)
- Mahmutbey Camii (Kastamonu)
- Ahi Evran Türbesi (Kırşehir)
- Vespasianus - Titus Tüneli (Hatay)
- Zeynel Abidin Camii ve Mor Yakup (St. Jacob) Kilisesi (Mardin)
- Akdamar Kilisesi (Van)
- Aspendos Antik Kenti Tiyatrosu ve Su Kemerleri (Antalya)
- Eshab-ı Kehf Külliyesi (İslami-Osmanlı Sosyal Kompleksi) (Kahramanmaraş)
- Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu)
- Dağlık Frigya (Eskişehir, Kütahya, Afyon)
- Stratonikeia Antik Kenti (Muğla)
- Uzunköprü (Edirne)
- İsmail Fakirullah Türbesi ve Işık Kırılma Mekanizması (Siirt)
- Yıldız Sarayı Kompleksi (İstanbul)
- Bodrum Kalesi (Muğla)
- Sivrihisar Ulu Camii (Eskişehir)
- Hacı Bayram Camii ve Çevresindeki Tarihi Alanlar (Ankara)
- Sultan II. Beyazın Han Külliyesi (Edirne)
- Nuruosmaniye Külliyesi (İstanbul)
- Malabadi Köprüsü (Diyarbakır)
- Tuşpa/Van Kalesi, Van Tarihi Kenti ve Höyüğü(Van)
- Kibyra Antik Kenti (Burdur)
- Yivli Minare Camii (Antalya)
- Assos Arkeolojik Alanı (Çanakkale)
- Ayvalık Endüstriyel Peyzajı (Balıkesir)
- İvriz Kültürel Peyzajı (Konya)
- Priene Arkeolojik Alanı (Aydın)
- Gaziantep Yeraltı Suyu Yapıları: Livas ve Kasteller (Gaziantep)

- Erken Dönem Anadolu Türk Mirası: Danişmend Beyliği Başkenti Niksar (Tokat)
- Justinian Köprüsü (Sakarya)
- Sarıkaya Roma Hamamı (Yozgat)
- Harput Tarihi Kenti (Elazığ)
- Anadolu'daki Ahşap Çatılı ve Ahşap Taşıyıcılı Camiiler (Konya-Eşrefoğlu Camii, Kastamonu-Mahmut Bey Camii, Eskişehir-Sivrihisar Camii, Afyon-Afyon Ulu Camii, Ankara-Arslanhane Camii)
- İzmir Tarihi Liman Şehri (İzmir)
- Koramaz Vadisi (Kayseri)
- Zerzevan Kalesi ve Mithraeum (Diyarbakır)
- Karatepe Aslantaş Arkeolojik Alanı (Osmaniye)
- Beypazarı Tarihi Kenti (Ankara)
- Mardin Midyat Çevresi (Tur Abdin) Geç Antik ve Orta Çağ Kilise-Manastırları (Mardin)
- Karma (Doğal ve Kültürel) Miraslar:
- Harşena Dağı ve Pontus Kralları Kaya Mezarları (Amasya)
- Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya)
- Kekova (Antalya)
- Kemaliye Tarihi Kenti (Erzincan)
- Doğal Miras
- Tuz Gölü Özel Doğa Koruma Alanı (Ankara-Konya-Aksaray)
- Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti (Samsun)
- Ballica Mağarası Tabiat Parkı (Tokat)

• Av turizminde de Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre son yıllarda gelişim görülmektedir. Bakanlığın verilerine göre A grubuna ait 162 acente av turizmi için izin belgesine sahiptir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021d). Yine Tarım ve Orman Bakanlığının istatistiklerine göre av turizmi kapsamında Türkiye'ye 2000 ile 2018 yılları arasında gelen turist sayısı 17.565'i yabancı, 5.395'i yerli olmak üzere toplam 22.960 kişidir.

• Türkiye'de son dönemlerde sporculara iyi hizmet sunmak için uluslararası standartlara uygun golf tesislerinin hizmete girmesi ile golf turizminde önemli gelişimler kaydedilmeye başlamıştır. Türkiye Golf Federasyonu verilerine göre 2018 yılında 18 tesisin kendisine ait 36 golf sahası bulunmaktadır. Aşağıda tablo 1 'de Türkiye'de aktif bulunan golf tesislerinin isimleri ve saha sayıları yer almaktadır; (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021)

Tablo 11.1. Türkiye'de Aktif Bulunan Golf Tesisleri

Yer	Tesis	Saha Sayısı
İstanbul	Kemer	2
İstanbul	Marmara	2
Antalya	AGC Courses	2
Antalya	Carya	1
Antalya	Cornelia Courses	3
Antalya	Gloria Courses	6
Antalya	Kaya Palazzo	1
Antalya	Lykia Links	1

Antalya	Montgornie	1
Antalya	National	4
Antalya	Nobilis	1
Antalya	Suerno Courses	2
Antalya	Titanic Golf Courses	4
Bodrum	Bodrum Golf Kulübü	1
Bodrum	Regnum Golf Country	1
Aydın	Kuşadası International Golf	1
Ankara	Ankara Golf	2
Samsun	Samsun Golf Kulübü	1

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021

Türkiye'nin golf turizminde önemli destinasyonu Antalya'dır. Bu kapsamda 2008 yılında Uluslararası Golf Tur Operatörleri tarafından Belek, Avrupa'nın en iyi golf bölgesi ödülüne layık görülmüştür. Belekte, yer alan 11 turizm tesisi kendi bünyelerinde 27 golf merkezine sahiptir. Beleğe her yıl çok sayıda yerli ve yabancı turist golf oynamaya gelmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021)

- Ülkemiz sahip olduğu Jeotermal kaynaklar açısından Dünya'da ilk yedi ülke arasında yer aldığından sağlık turizmi potansiyeli yüksek ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca Avrupa'da kaynak potansiyeli bakımından birinci sırada yer almaktadır. 2023 yılında termal turizmi potansiyelinin daha da artırılması ve termal yatak kapasitesinin 500.000 'e çıkarılması planlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021)
- Anadolu topraklarında çok çeşitli milletler yaşam sürdürdüğünden farklı kültürler Türk mutfağının da zenginleşmesini sağlamıştır (Şengül, 2016). Ayrıca coğrafi işarete sahip çok sayıda ürün ve yemek de gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Coğrafi işarete sahip ürünler arasında '*Türk Rakısı, Antep Fıstığı, Bozdağ Kestane, Çorum Leblebisi, Şanlıurfa Biberi, Adana Kebabı, İnegöl köftesi*' ve diğer çok sayıda lezzet yer almaktadır (Atilla, 2012). Ayrıca yemekler dışında çok sayıda gastronomi müzeleri ve gastronomi festivallerine de sahip olan Türkiye bu çekicilikleri ile gastronomi turizmi potansiyeli yüksek ülkeler arasında yer almaktadır.
- Turizm sektöründe çalışacak nitelikli eğitime sahip genç nüfus fazladır.
- Turizm eğitimi ve araştırması konusunda Türkiye'nin altyapısının güçlü olması.
- Ulaşım imkanları gelişmiştir. (Özellikle havayolu ve karayolu ulaşımı gelişmiştir)
- Türk halkının misafirperver yapısı sosyolojik olarak turizmi olumlu etkilemektedir.
- Devletin turizm sektörüne yönelik teşvikleri vardır.
- Türkiye'nin iklimi alternatif turizm ürünlerinin gelişimini desteklemektedir.
- Türkiye 1980lerden bu yana uluslararası turizmde kendine yer edinmeyi başarmış ve dünyada en çok turist çeken ilk 10 ülkeden biri haline gelmiştir.
- Türk Hava Yolları dünyanın en geniş uçuş ağına sahip olarak Türkiye'nin turizmi açısından olumlu etkide bulunmaktadır.
- Başta Almanya olmak üzere pek çok ülkede çalışan Türk vatandaşları hem dış turizm açısından bir temel pazarı meydana getirmekte, hem de yurtdışında Türkiye'nin tanıtımında

etkili olmaktadır.

- Fosil yakıtları sonrası yenilenebilir enerjiye geçiş sürecinde Türkiye'nin enerji maliyetleri düşecek, elektrikli ulaşım araçlarının yaygınlaşması turizmi ve genel ekonomiyi olumlu etkileyecektir.

Zayıf Yönler

- Alternatif turizm türlerinin geliştiği alanlarda altyapı ve üst yapıyı yetersizliği.
- Turizmin deniz-güneş-kum (3S) kitle turizmi anlayışına göre tasarlanması ve dürdürülebilir modele geçişte yaşanan zorluklar.
- Alternatif turizm türlerinin geliştiği alanlarda yöresel hediyelik eşya dükkânları ve türlerinin azalışı. Hediyelik eşyaların özgünlükten uzaklaşması, yerel el sanatlarının zayıflaması.
- Özel sektör ve yerel belediyelerin alternatif turizm ürünlerine duyarsız yaklaşım göstermesi
- Doğal ve kültürel miras alanlarının yeterince korunamaması
- Kültürel miraslarda orijinaline uygun olmayan restorasyon yanlışları
- Türkiye ekonomisinde yüksek enflasyon ve dalgalı kur sorunları
- Pazarlama politikalarında yetersizlik ve pazar darlığı.
- Alternatif turizm türlerine yatırımlarda finansal sıkıntılar meydana gelmesi
- Bazı şehirlerde sorunlu kentleşme süreci
- Kırsal turizm alanlarında çalışan personelin yabancı dil sorunu
- Kırsal turizm faaliyetleri bünyesinde hizmet veren işletmelerde temizlik ve hijyen sorunu
- Kırsal turizm işletmelerinde internet problemlerinin yaşanması
- Bazı turistik destinasyonlarda toplu ulaşım yetersizliği (turistin taksiciler vb. esnafla sorunlar yaşaması)
- Türkiye'nin deprem kuşağında yer alması
- Türkiye sınırlarında terör ve siyasi belirsizlikler (Irak, Suriye)
- Turizmin coğrafi ve zamansal yoğunlaşma problemi (yaz ayları, güney ve batı illeri)
- İmaj sorunu (özellikle sosyal medya ve yeni tanıtım mecralarının yetersiz kullanımı)

Fırsatlar

- Dünya'da son yıllarda deniz kum güneş üçlüsünden alternatif turizm ürünlerine trendlerin artması,
- Türkiye'nin 10. kalkınma planı ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 planlarında alternatif turizm türlerinin gelişimine öncelik verilmesi.
- Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki alternatif turizm ürünlerine hibe desteği vermesi
- Türkiye'nin rakip destinasyonlara kıyasla alternatif turizm ürünlerinin fiyatlarının daha ucuz olması
- Dünya genelinde ulaşımın gelişmesi
- İnternet erişiminin dünyada yayılması sonucu kendi seyahatini organize eden insan sayısının artması
- Yaşlanan Avrupa kıtası, Japonya, Rusya gibi ülkelerin sağlık turizmi ürünlerine olan ihtiyacı

- Eğitim amacıyla Türkiye'ye gelen yabancı öğrenci sayısının artması
- Asya ekonomilerinin (Çin, Hindistan, Güney Kore, Vietnam...) güçlenmesi
- Türk devletleri işbirliği olanaklarının genişlemesi
- Türkiye'nin turizme sunulmuş otel vb. üstyapısının nispeten genç olması
- Türk toplumunun artan çevre duyarlılığı ve sürdürülebilir turizm ürünlerine talep
- Yeni ucuz havayolu firmalarının hizmet vermesi, havaalanlarının artması
- Terörün doğu ve güneydoğu illerinin gündeminden kalkması

Tehditler

- COVID 19 pandemisinin ortaya çıkması ve Dünya'da turizm faaliyetlerinin durma noktasına gelmesi, yeni salgınların çıkma olasılığı
- Küresel ısınmanın önemli alternatif turizm türleri alanlarını tehdit etmesi.
- Uluslararası göç hareketlerinin Türkiye'yi etkilemesi
- Uluslararası turizmde rekabetin gittikçe artması
- Bazı alternatif turizm türlerinin gelişiminde bölge halkının tepki göstermesi
- Avrupa Birliği ülkelerinin bilgi ve finans yönünden Türkiye'ye göre rekabetçi avantaj yakalaması
- Endemik bitki türleri ve ekosistem yaşayan bazı canlıların soyu tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalması
- Turizm alanlarında bilinçsizce yapılan yatırımların doğayı bozması
- Turizmde imaj sorunu
- Ülkeler arasında yaşanan siyasi gerginlikler
- Turizm sektöründe yaşanan krizler ve çalışma koşullarının belirsizliği nedeniyle nitelikli işgücünün başka sektörlerle yönelmesi

11.3. Komisyon Önerileri

Türkiye turizminin uluslararası planda rekabetçi gücünü arttıracak olan alternatif turizm türleri/ürünleri olarak aşağıdaki liste ortaya çıkmıştır. Bu turizm türlerinin bir kısmı Türkiye'de mevcuttur ve ürün olarak halihazırda pazarlanabilmektedir. Yaygın olmayan veya yeni ortaya çıkan turizm türlerinin ürün geliştirme açısından dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

1- Dağcılık ve Kış Turizmi: Fransa, İsviçre, İtalya örnekleri daha iyi incelenerek kayak destinasyonları desteklenmelidir. Teknik altyapıları modern ve güvenli olmalıdır. Dağcılık ve kış turizmi özellikle yerli turistler için daha fazla cazip hale getirilmelidir. Düşük sezonlarda öğrenciler ve sabit gelirliler için kampanyalar düzenlenmelidir. Mağara turizmi, yamaç paraşütü, dağlarda gerçekleştirilen macera turizmi ürünleri gibi tamamlayıcı ürünler birlikte pazarlanmalıdır. Belli dağlar özel çekicilikler olarak planlanmalı ve markalaşma çalışmaları başlatılmalıdır.

2- Yer Şekilleri Turizmi: Jeo turizm ülkemizde iyi tanınmasa da potansiyel taşıyan bir turizm türüdür. Kapadokya başta olmak üzere pek çok destinasyon ilgi çekici yeryüzü formasyonlarına sahiptir. Ziyaret alanlarının güvenliği ve denetimi sağlanarak yerel bilgi sahibi turist rehberleri gözetiminde gelişebilecektir. Bu konuda illerin turizm müdürlükleri

üniversitelerle işbirliği yapmalıdır. *Foto Safari Turizmi* jeoturizm alanlarında uygulanabilir. Botanik, kuş gözlemciliği gibi turizm ürünleriyle birleştirmenin yolları düşünülmelidir.

3-Ekoturizm/kırsal turizm: Genellikle dağlık alanlardaki yerleşimleri ve çekicilikleri kapsayan ekoturizm yükselen bir eğilim olmuştur. Çiftlik turizmi, yabani beslenme turizmi, gastronomi turizmi, milli parkların ziyaretleri, trekking vb. muhtelif kırsal faaliyetler ekoturizm kapsamında ürün haline getirilmelidir. Seyahat acentaları bu konuda yerel yönetimler ve girişimcilerle ortak projeler yapmalıdır. Kültür ve Bakanlığı ekoturizm merkezleri (destinasyonları) ilan etmeli ve buralarda turistik ürünleri ve yatırımları teşvik etmelidir. Kampçılık ve karavan turizmi, bisiklet turizmi kırsal alanlarda, doğal çekiciliklerle iç içe daha da gelişecektir. Bu nedenle yeni kamp alanları tespit edilerek işletmeye açılmalıdır.

4-Av Turizmi: Oldukça yüksek gelir getiren bir turistik ürün çeşididir. Türkiye'nin avlakları ve konuya ilgi duyan turizmcileri mevcuttur. İnsansız hava araçları gibi teknolojik gözetimle, yangın ve diğer çevre risklerine karşı sıkı önlemler eşliğinde geliştirilebilir. Av turizmi; yerli silah, bıçak ve diğer avcılıkla bağlantılı malzeme geliştiren sektörlerin de işbirliğini sağlayacak şekilde planlanmalıdır.

5-Spor Turizmi: Türkiye'nin spor altyapısı gelişmektedir. Olimpiyat vb. küresel spor oyunlarına ev sahipliği yapma potansiyeli vardır. Büyük spor kulüplerinin spor turizmi ürünleri geliştirmek için merkezi ve yerel idarelerle çalışması gerekmektedir. Antalya golf, futbol gibi spor türlerinde başarı kazanan bir destinasyon olmuştur. Farklı spor türleri diğer illerde niş pazarlar meydana getirebilir. Spor turizminin gelişiminde yeni nesillerin spor bilinciyle yetiştirilmesi temeldir. Bu nedenle, her türlü sportif faaliyete, jimnastik, takım sporları vb. türler için kulüplere ve lisanslı sporcu sayısının artmasına önem vermelidir. 2021 Tokyo olimpiyatlarında Mete Gazoz (Okçuluk) örneğinde olduğu gibi az yapılan spor türlerinde de başarı elde edilebilir. Başarı hikayeleri canlı tutulmalı, başarılı sporcuların sponsorluğu için teşvikler verilmelidir. Şehirlerin sportif faaliyetlere ev sahipliği yapabilecekleri entegre spor komplekslerine sahip olması gerekmektedir. Spor merkezleri bir salon ve bir stadyum anlayışının ötesine geçmelidir. Spor kompleksleri olabildiğince çeşitli (yüzme, suni tırmanma alanları, paten, halı saha, basket potaları...) spor türlerine ev sahipliği yapmanın ötesinde bir rekreasyon ve rehabilitasyon alanı olarak da planlanmalıdır. Bu tür geniş kompleksler yerel yönetimlerce ancak iyi düzenlenmiş kurallar ışığında işletilmelidir. Bu bağlamda şehirlerin en rahat ulaşılan ve maksimum ziyaretçiye uygun mesafede sportif mekan için arsa üretilmelidir. Yaşlı binaların geri dönüşümü bu konularda fırsat sunabilir.

6-Sağlık Turizmi: Son yıllarda en başarılı gelişme kaydeden turizm türüdür. Başarılı ürünler ortaya çıkmıştır. Diş tedavisi, saç ekimi, göz tedavisi gibi konularda markalaşan destinasyonlar, hastaneler ve sağlık personeli artmaktadır. Bu noktada artık markalaşma ve uluslararası hizmet kalitesini hedeflemek gerekmektedir. Şehirlerin hangi sağlık turizminde uzmanlaşacağı kendi haline bırakılmamalıdır. Stratejik yol gösterilmeyen kentler tüm ürünleri sunmaya çalışarak birbirleriyle yıkıcı rekabete girebilirler. Özellikle talebin araştırılması için çabalar artmalıdır. Dünyada en çok sağlık turisti üreten ülkeler ve vatandaşları üzerine detaylı analizler yapılarak müşteri beklentileri en ince ayrıntısına kadar öğrenilmelidir. Talebin özelliklerine göre sağlık turizmi ürünlerinin geleceği şekillendirilmelidir. Güncel turist davranışlarına göre dijital arınma turizmi, api-turizm (arıcılık turizmi), doğum turizmi gibi yeni formları niş ürünler olarak belli kentlerde geliştirilebilir. Yeni ürün geliştirme çalışmalarının merkezi bir planlamayla stratejik bakış açısıyla yapılması gerekir.

7-Golf Turizmi: Seçkin ama küçük bir gruba hitap eden golf turizmi son yıllarda çevresel etki bakımından eleştiri de almaktadır. Golf turizmi artık Antalya ile özdeşleşti. Yeni destinasyonlar üretmek yanlış olacaktır. Antalya'nın bu alandaki markalaşması desteklenmelidir. Dünyanın en iyi golfçülerine özel teşvikler sunularak buralarda uluslararası golf sporu eğitimi vb.

etkinlikler geliştirilebilir. Daha özel gruplar için yeni golf turnuvaları (ör: dünya liderlerinin, yazarların, iş insanlarının, bilim insanlarının katıldığı) ürün olarak tasarlanabilir. Golf sahalarının etkinlik turizmi kapsamında sınırlı açılımı da yapılabilir. Lüks turizm konseptini yatçılık ve golf turizmi ile birleştiren bir anlayış Göcek (Fethiye) ve Bodrum özelinde geliştirilebilir.

- 8-İnanç (din) temelli turizm:** Türkiye farklı dinlerin geçmişten bu yana bir arada yaşaması nedeniyle inanç turizmi potansiyeli yüksektir. Selçuk-Efes'te bulunan Meryemana evi bir hac merkezidir. Hıristiyanlar için önem taşıyan rotalar, yapılar, etkinlikler çeşitlidir. Yahudiler için de önemli yapı ve merkezler vardır. Müslümanlar için özellikle İstanbul, Şanlıurfa, Konya gibi kentlerde yapılar, etkinlikler önem taşımaktadır. Son yıllarda talebi artan Müslüman-dostu (helal) turizm konsepti uluslararası sertifikaların tanınması ile Türkiye'ye daha fazla ziyaretçi çekebilecektir.
- 9- Kültür turizmi:** Kültürü çok derin, zengin ve çeşitli olan Türkiye yeni kültür turizmi ürünleri geliştirmelidir. UNESCO kültürel miras listelerine giren çekicilikler ayrı bir markalama ile uluslararası pazarlara tanıtılmalıdır. Kültürel mirasın tespiti, korunması, bakımı, turizme kazandırılması konularında çalışmalar yoğunlaşmaktadır. Kültürel mirasın sadece arkeolojik kalıntılar, ören yerleri ve tarihi binalardan ibaret olmaması gerekir. Endüstriyel miras (ör: Zonguldak'ta madencilik, Eskişehir'de demiryolu, Bursa'da otomotiv, Denizli'de tekstil vb.) turistik ürün olarak düzenlenebilir. Askeri miras turizmi Türkiye'de geliştirilebilecek diğer bir ürün konseptidir. Tarihi önem taşıyan savaş alanlarının, cephelerin sınırları tespit edilmeli, levhalandırma çalışmaları ile ziyarete uygun hale getirilmelidir.
- 10- Kongre/Fuar (MICE) Turizmi:** Bu turizm türü büyük kentlerin rekabetiyle şekillenmektedir. Pandemi nedeniyle daralma yaşanmıştır. Ancak düğün ve alternatif etkinliklerle mevcut tesisler yerel nüfusa yönelebilir. Türkiye'de yüksek gelir elde etmek isteyen kentler MICE ürünleri geliştirmek için rekabete girişmektedir. Oysa bu ürünlerin alıcısı son derece bilinçli ve dikkatli tercih yapmaktadır. Bu yüzden uluslararası rekabette söz sahibi olmak için sadece İstanbul bu alanda markalaşmalıdır. Diğer şehirlerde MICE tesisleri yatırımları israfa yol açabilir. Küçük ölçekli etkinlikler İstanbul dışına kaydırılabilir.
- 11- Deniz/su temelli turizm ürünleri:** Bu alanda Türkiye'nin özellikle deniz turizmi bakımından olanakları geniştir. Yat turizmi, kurvaziyer, sörf ve diğer deniz turizmi faaliyetleri için altyapı belli oranda mevcuttur. Su altı dalış, rekreatif balık avı, göl ve akarsularda tekne turları, rafting ve diğer etkinlikler için yerel girişimcilere teşvik verilmelidir. Son yıllarda deniz kirlenmesi ve kaza riskleri arttığından mevzuatın güncellenmesi elzemdir.
- 12- Eğitim/gençlik turizmi:** Türkiye'de eğitim kaliteleri tartışmalı da olsa üniversitelerin sayısı artmıştır. Yabancı öğrenci sayısı da artmaktadır. Dünyada eğitim turizmi için büyük rekabet yaşanmaktadır. Eğitim turizmi için Türkçenin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması önemlidir. Ayrıca, yabancı öğrencilerin burs vb. yollarla desteklenmesi gerekmektedir. Eğitim ücreti alınmayan bir öğrenci yaşadığı kentte farklı sektörlerle ekonomi katkı sağlayacaktır. Yabancı dillerde (İngilizce vb.) Türkiye'de yabancı öğrencilere eğitim vermek bazı kent ve üniversitelerde desteklenebilir. Ancak, bütün illerde yabancı dilde eğitimin teşvik edilmesi verimsizliğe ve gelen öğrencilerde tatminsizliğe yol açabilir. Uluslararası akreditasyon almak üniversiteler açısından desteklenmelidir.
- 13- Düğün/balayı Turizmi:** Evlilikle bağlantılı seyahatler Türkiye turizmi açısından fırsatlar sunmaktadır. İç piyasada İzmir gelinlik üretimi konusunda uzmanlaşmıştır. İstanbul'da bulunan özel tesisler ve Antalya'nın konsept otelleri düğün turizmi konusunda belli bir marka değeri taşımaktadır. Geçmişte elde edilen birikim incelenerek bu alanda hizmet veren tesislere özel etiket verilebilir. Düğünler aynı zamanda bir etkinlik turizmi olarak pazarlanmaktadır. Bozulmamış doğası ile Kaş, Kalkan, Sarıgerme gibi seçkin balayı

destinasyonları markalanabilir.

14- Ulaşım temelli turizm ürünleri: Yat, demiryolu, bisiklet, otopark, balon, 4x4 arazi araçları, kruvaziyer gemileri gibi muhtelif ulaşım aracına bağlı oluşan turizm ürünleri vardır. Bu ürünler destinasyon bazında ve rota olarak düşünülmelidir. İzmir örneğinde olduğu gibi bazı kentlerin bisiklet yolları artmaktadır. Galataport benzeri limanlar kruvaziyer açısından olumludur. Doğu Karadeniz’de ve Doğu Akdeniz’de yeni kruvaziyer limanları için uygun yerler bulunabilir. Trenle seyahat konusunda ülke çapında geçerli kartlar çıkartılmalıdır. Tren turları için seyahat acentalarının teşvik edilmesi yerinde olacaktır.

Yukarıda sıralanan turizm türleri/ürünleri 90’den fazla alternatif seyahat ürünü incelenerek en uygun olan 14 grup meydana getirilmiştir. Bu ürünleri satın alması beklenen turistlere dair yapılan taramada ise aşağıdaki liste elde edilmiştir. Bu liste de geniş bir turist tipolojisi seçkisinden alınarak daha az sayıda gruba indirgenmiştir. Bu yeni turist tiplerinin bazıları niş pazar olarak az sayıdadır. Bazıları daha örgütlü olarak erişilebilir durumdadır. Bu turist tiplerini hedef pazar olarak tayin edip Türkiye’ye çekmenin yolları aranmalıdır.

1- Aktif/Dışa Dönük Turistler: Bu turistler literatürde gezgin, bireysel, başboş, maceraperest, Farklılık arayan, kaçak, sıra dışı, hayalperest turist gibi farklı tanımlamalara konu olmuştur. Temel özellikleri kalabalık gruplarla seyahat etmemek, özgürce seyahatlerini planlamak ve az bilinen rotaları tercih etmektir. Sırt çantalı, bisikletli, çadırılı, karavanlı olarak ortaya sıkça çıkan bu turistlerin sayıları artmaktadır. Eğitimli, cesur, yenilikçi, sosyal medya ve yeni uygulamaları iyi bilen, doğaya saygılı turistler olarak değerlendirilmektedir. Bu turistlere ulaşmak için sosyal medyada ve İnternet üzerinde kurulmuş çeşitli dernekler ve kulüpleri yakından takip etmek gerekmektedir. Küçük ölçekli turizm işletmeleri ve yenilikçi girişimcileri bu turistlerle buluşturacak fuar benzeri organizasyonlara ihtiyaç vardır.

2- Kitle Turisti: Örgütlü, bireysel kitle turisti, içe dönük turist, kaygılı turist, charter turisti, kuşkucu, tutumlu turist gibi tanımlamalar bu turisti anlatmaya çalışır. İlk grubun aksine bu grup üyeleri psikolojik olarak korunmacı ve içe dönük olup daima seyahat güvenliği şemsiyesi altında olmak ister. Özellikle az bildikleri, farklı kültürü olan yerlerde seyahat acentası ve turist rehberine yoğun ihtiyaç duyarlar. Yabancı dil bilgileri az olabilir. Bu turistler güvenlik, sağlık vb. endişelerini yoğun yaşadıklarından onlara hizmet veren turizm işletmelerinin çok dikkatli davranıp doğru personelle çalışmaları gerekir. Bu turistleri çeşitli şikayet olanakları, acil destek ve başvuru uygulamaları gibi rahatlatıcı çözümlerle kazanmak gerekmektedir. Bu turistlerin çoğu klasik tatil (deniz/kayak) satın alırlar ve en bilinen turistik destinasyon ve rotaları tercih ederler.

3- Elit Turist: Son yıllarda seçkin ve yüksek harcama potansiyeli olan bu grubun sayısı artmıştır. Sıkça kendi yat, uçak, özel araçları ve personeli ile seyahat eden bu turistler için deneyimin kalitesi ve rahatsız edilmemek temel gereksinimdir. Bodrum’un bu konuda başarılı ürünler sunabildiği görülmüştür. Bu turistler lüks turizm hizmetlerini ve yüksek standartları bekler. Jet sosyete, ünlü turizmi, şımarık turist gibi tanımlamalar ile anlatılmaktadır. Bu turist için destinasyon ve tesisin sunabildiği olanaklar önemlidir. Tüm mutfaklar, zengin gastronomik seçenekler, kaliteli altyapı (iletişim, ulaşım, sağlık, güvenlik) ve kendileri gibi olan insanlara yakın olmak önem taşıdığından bu pazara sunulacak ürünler özel tasarım olarak hazırlanmalıdır.

4- Misyoner/Hacı: Bu turistler manevi ihtiyaçları ön planda tutar. Konforu önemsemeyenler çoktur. Bu grup için ziyaret ettikleri dini vb. çekiciliğin güvenli biçimde deneyimlenmesi esastır. Anlam arayışı içinde olan bu turistler için uygun fiyatlı hizmetler sunan tesisler ve işletmelerin bulunması gereklidir. Belli tarihlerde bazı çekiciliklerin aşırı ziyaretçi çekmesi sağlık, kaza vb. riskleri arttırdığından taşıma kapasitesi konusuna dikkat edilmelidir.

5- Antropolog/Kültür Turisti: Bu turistler bilgiye, öğrenmeye, keşfe, kültüre önem veren seyyah özellikleri taşıyan kişilerdir. Dışadönük ve yalnız gezebilen de vardır bir acenta/rehber eşliğinde gezen de. Seyahat görgüleri son derece yüksektir. Çok sık seyahat edebilirler. Uzun süre bir destinasyonda

kalabilirler. Bu kişiler için ilgi duydukları konuya dair ziyaret seçeneklerinin bol olması gerekir. Örneğin; müzeler, kütüphaneler, araştırma merkezleri, ören yerleri, sergiler, festivaller gibi somut ve somut olmayan kültürel mirasın başarıyla yıl boyu bu kişilere sunulması gerekir.

6- İş İnsanları: Materyalist olabilirler, zamanları çok değerlidir. Seyahat bütçesini şirketler karşılayabilir. İş yanında yerel ziyaret seçenekleri isterler. Büyükşehirlerde, özellikle İstanbul'da yaygın beklenebilir. Güvenlik, iyi çalışan kent altyapısı ve canlı bir kültürel yaşam tercihlerini olumlu etkiler.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında öncelikle Anholt endeksi olarak bilinen yerlerin/ülkelerin çekicilik ve rekabet gücüne dair ipucu veren endeks incelenmiştir. Devamında Türkiye'nin mevcut turistik ürünlerinin durumu analiz edilmiştir. Güçlü ve zayıf yönler irdelenmiştir. Bunların yanında fırsat ve tehditlere yer verilmiştir. Türkiye'nin turistik ürün politikalarının genellikle yıllardır merkezi organlar tarafından hazırlandığı ve bu geleneğin sona erdirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Zira, bir üst organın belli uzmanların görüşüne başvurarak planladığı ürünlerin yerel ve işletmesel boyutta hayata geçirilmesi pek çok zaman mümkün olmamıştır. Uzun süreli planların ve stratejilerin başarısızlığının gerisinde yatan temel neden budur. Turistik ürün politikalarında rekabetçi yapıya kavuşmak için bu raporda az sayıda turistik ürünün Türkiye'ye rekabetçi avantaj sağlayabileceği öngörülmüş ve bunlar listelenmiştir. Türkiye'nin farklı bölge ve beldelerinde farklı turistik ürün/ler veya ürün grupları piyasaya sunulmalıdır. Ancak, pazar araştırmaları yapılmadan ve de özellikle iç turizm ayağı ile beldenin çekiciliklerinin sürdürülebilirliği sağlanmadan sadece aktif dış turizmi hedefleyen bir ürün geliştirme modeli yetersiz olacaktır. Türkiye için doğru turistik ürünler sudaki halkalar gibi birbirini besleyen yapıda olmalıdır. Öncelikle çekiciliklerin ve tesisin bulunduğu yerleşimde yaşayanların turistik ürünleri kullanmaları, devamında yakın şehirlerde yaşayanlara buraların pazarlanması, devamında Türkiye'nin diğer il ve ilçelerinden çekiciliklere talebin oluşturulması, devamında komşu ülkelerden gelecek ziyaretçilere yönelik ürünlerin geliştirilmesi, son olarak da kısa ve uzun mesafeli komşu olmayan ülkelerden ziyaretçi akışı yaratabilecek bir ürün portföyü ortaya konmalıdır. Çalışmada bu ürün grupları ve yeni müşteri tipleri en sonda belirtilmiştir. İnce ayarlı planlamalar yerel ölçekten başlayarak çok katımlı projelerle gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Alili, M. (2017). Avrupa'daki ve Türkiye'deki hüzün turizmi destinasyonlarının karşılaştırılması üzerine teorik bir çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 40-50.
- Berk, A., & Akdemir, Ş. (2006). Impacts of rural development projects on rural areas in Turkey : A study on Yozgat rural development project. *Journal of Applied Sciences*, 6(9), 1894.
- Bucak, T., & Yiğit, S. (2018). Türkiye'de kış turizmi kapsamında düzenlenen etkinliklerin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sivas Turizmi Kongresi*, 23-25 Şubat, Sivas.
- Çetinsöz, C.B., & Temiz, G. (2016). Alternatif bir turizm türü olarak Türkiye'nin karanlık (Dark) turizm potansiyeli. IMCOFE. https://www.academia.edu/29592079/Alternatif_Bir_Turizm_T%C3%BCr%C3%BC_Olarak_T%C3%BCrkiye_nin_Karanl%C4%B1k_Dark_Turizm_Potansiyeli. Erişim Tarihi: 30.07.2021.
- Diker, O., Çetinkaya, A., & Cinkara, A. (2016). Hava sporları turizmi ve Safranbolu'nun hava sporları potansiyelinin belirlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(1), 85-100.
- Karacan, S., Karacan, E., & Güngör, Y. (2016). Kırsal Turizm ve alternatif turizm hizmetleri, <http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/ekarcan/bildiri/ekarcan22.12.2016-14.39.04bildiripdf>, Erişim Tarihi: 30.07.2021.
- Kayral Arı Çiftliği (2021). Dünya'da ve Türkiye'de arıcılık. <https://www.kayralariciftligi.com/blog-detay/dunyada-ve-turkiye-de-aricilik>. Erişim Tarihi: 30.07.2021.
- Kozak, N., Kozak, M.A., & Kozak, M. (2013). *Genel Turizm İlkeler Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). <https://www.ktb.gov.tr/TR-96269/turizm-cesitleri.html>. Erişim Tarihi: 30.07.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). Turizmde Ürün Çeşitliliği ve Sürdürülebilirlik Komisyonu Raporu. <https://turizmsurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/57385,turizmdeuruncesitliliGISURDURULEBILIRLIKKOMISYONRAPORU-.pdf?0>, Erişim Tarihi: 16.06.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). Turizm İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9581/turizm-istatistikleri.html>. Erişim Tarihi: 30.07.2021
- Suna, B. (2018). Api turizmin Türkiye'deki yeri ve önemi. *Uludağ Arıcılık Dergisi*. 18(1),42-51.
- Şengül, S. (2016). Türkiye'nin gastronomi turizmi destinasyonlarının belirlenmesi: Yerli turistler üzerine bir araştırma. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*. 20(37), 376-396.
- Tatuta (2019). www.tatuta.org. Erişim Tarihi: 25.07.2021.
- World Economic Forum (2020). The Global Competitiveness Report. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf . Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- Yoğunlu, A. (2011). Ekonomik değeri olan bitkiler raporu. https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/. Erişim Tarihi: 29.07.2021

12. YEREL TOPLUMUN TURİZME KARŞI TUTUMU

Kamil Unur - Ferhat Şeker

ÖZET

Sürdürülebilir bir turizm gelişiminin gerçekleştirilebilmesi için yerel halkın turizme karşı tutumunun olumlu olması ve turizm faaliyetlerine destek vermesi gerekmektedir. Eğer yerel halkın turizme karşı olumlu bir tutumu varsa, turistlerle olan ilişkilerde daha ılımlı bir tavır sergilemekle birlikte yerel halk turizmin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Aksi yönde bir tutum, yani yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumu, turizmin gelişmesine zarar verebilir.

Turizm, hem yerel hem de ulusal ölçekte gelir getirici bir faaliyet olarak görülürken, literatürde, bir toplulukta turizmin başarılı bir şekilde gelişmesi için ev sahibi toplulukların desteğinin gerekli olduğu konusunda fikir birliği vardır. Örneğin Jackson'a (2008) göre, turistik bir bölgenin kalkınması, yerel halkın turizmi benimseyip, içselleştirdiği ölçüde mümkün olabilecektir. Benzer şekilde Lee (2013), yerel halkın desteğinin turizm endüstrisinin politik, fizyolojik, sosyo kültürel, ticari ve ekonomik istikrarı için gerekli güvencyi sağlayacağını savunmaktadır. Henderson (2007) ise, yerel halkı turistik ürünün bir parçası olarak gördüğünden, yerel halkın turizme karşı tutumunun asla göz ardı edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde, yerel halkın katılımı, iş birliği ve desteği dışında kalan turizm politikalarının yerel halktan büyük eleştiri, direniş ve olumsuz tepkiler alma olasılığı daha yüksektir (Tournois & Djeric, 2018).

Bazı sakinler turizm gelişimini olumsuz bir çağrışımla (örneğin yerel kültür, miras ve çevre üzerinde olumsuz etki) algılayabilirken, bazıları daha fazla istihdam fırsatları, döviz kazançları ve artan gelir gibi olumlu sonuçlar için turizmi bir kolaylaştırıcı olarak algılayabilir (Stylidis ve diğerleri, 2014). Bu nedenle yerel halkın turizme karşı tutumunun bölgedeki turizmin gelişimi açısından önem taşıdığını söylemek mümkündür.

GİRİŞ

Yerel halkın turizme yönelik farklı tutumlarının nedenlerini anlamaya ilişkin çeşitli modeller geliştirilmiştir. Doxey'in (1975) geliştirdiği irridex (kızgınlık) modeli yerel halkın turizmi kabul etme biçimlerine dair sonuçlar üretebilen ilk modeldir. Turizmin sosyo kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerine dayanan bu modele göre, yerel halkın turizme karşı tutumu "çoşku", "ilgisizlik", "rahatsızlık" ve "düşmanlık" olmak üzere dört evreden geçmektedir. Turizmin bir toplumda ortaya çıktığı ilk zamanlarda halkın onu coşkulu bir ruh haliyle karşılayacağını savunan Doxey (1975), turizmin gelişiminin devam etmesiyle halkta zamanla bir ilgisizliğin olabileceğini belirtmektedir. İlgisizliğin olduğu durumlarda, turizm yerel halktan kopuk ve kontrolsüz bir şekilde büyümeye devam ederse, toplumda rahatsızlık ve kaygı sürecinin temeli atılacaktır. Yerel halkın desteğini almayan aşırı turizm hareketlerinin devamının son aşamasında, yerel halk tarafından turizme ve turiste karşı düşmanca tavır geliştirilecektir (Doxey, 1975: 195). Yerel halkın turizme karşı tutumu o bölgedeki turizmin gelişimi açısından önem taşır. Turizmin olası etkilerine karşı olumsuz tutum sergileyen veya turiste karşı kin ve nefret besleyen yerel halk bölgedeki turizm gelişimini birçok açıdan sekteye uğratabilir. Bu nedenle yerel halkın turizme karşı tutumunun bilinmesi ve turizm politikalarının elde edilen bilgiler ışığında geliştirilmesi gerekir.

12.1. Mevcut Durum Analizi

Türkiye’de yerel halkın turizme karşı tutumunun mevcut durum analizi, Doxey (1975) irridex (kızgınlık) modeli üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu modele göre yerel halkın turizme karşı tutumunun geçirdiği aşamalar Tablo 12.1’de detaylandırılmıştır.

Tablo 12. 1. Yerel Halkın Turizme Karşı Geliştirdiği Tutumun Aşamaları

AŞAMALAR	ÖZELLİKLER
1. Aşama: <i>Coşku/Sevinç</i>	Yeni başlayan turizm hareketlerinden dolayı, yerel halkta turizmi ve turistleri kabul etme davranışıyla birlikte aşırı bir mutluluk gözlemlenmektedir.
2. Aşama: <i>İlgisizlik/Kayıtsızlık</i>	Turizmin giderek ilerlemesi, yerel halk ile turistler arasındaki ilişkiyi daha çok ticari boyuta taşımaktadır. Bu aşamada turistler kazanç kapısı olarak görülmeye başlanır ve turistlerle ilişkiler daha resmi bir hal alır.
3. Aşama: <i>Rahatsızlık/Kaygı</i>	Turizm doyum noktasına yaklaştığında ve turizmin olumsuz çevresel etkileri ortaya çıkmaya başladığında yerel halkta turizm sektörü ile ilgili kuşkular doğmaya başlar.
4. Aşama: <i>Düşmanlık/Nefret</i>	Hayat pahalılığı, betonlaşma, suç oranlarının artması gibi bütün kötü şeylerin sorumlusu olarak turistler görülmeye başlanır ve turistler artık istenmez.

Kaynak: Doğan ve Üngüren, 2010: 399.

Dünya’da, özellikle turistler açısından popüler olan destinasyonlarda yapılan tutum araştırmalarına bakıldığında, Barselona (İspanya) ve Venedik’te (İtalya) son zamanlarda turistlere karşı açık bir düşmanlık yaşandığı görülmektedir (Kim vd., 2020). Bu destinasyonlarda yerel halkın tutumunun Doxey’in “Düşmanlık/Nefret” olarak adlandırdığı 4. aşamada olduğu söylenebilir. Türkiye’de yerel halkın turizme ve turizmin etkilerine yönelik algı ve tutumlarını belirlemeye ilişkin yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda ise düşmanlık aşamasının aksine henüz *coşku ve yer yer de ilgisizlik* aşamasında bulunduğu görülmektedir. Türk halkının turistlere karşı tutum ve davranışlarını ve turizme bakış açılarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar aşağıda özetlenmektedir.

Konuya ilişkin olarak son 10 yılda yapılan araştırmalar, bu konuda önemli bilgiler vermektedir. Bertan’ın (2009) Pamukkale’de (Denizli) yaşayan 244 kişiyle yaptığı çalışmasına göre yerel halk, Pamukkale’nin turizm açısından önemli bir yere sahip olduğunu ve Pamukkale’nin turizm sektörü ile daha da gelişebileceğini düşünmektedir. Iğdır şehir merkezinde yaşayan 500 kişinin turizme karşı tutumunun araştırıldığı çalışmada Bayat (2010), yerel halkın turizmle ilgili olumlu görüşlere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özdemir ve Kervankıran (2011), Afyonkarahisar’da yaşayan 1.025 kişiyle yürüttüğü araştırmasında yerel halkın genelinin turizmin Afyonkarahisar’daki gelişimine olumlu baktıklarını ortaya çıkarmıştır. Doğan ve Üngüren’in (2012) Isparta’da 785 kişiyle yaptığı çalışmanın sonucuna göre, katılımcılar turizm konusunda şehrin önemli bir potansiyele sahip olduğunu düşünmekte ve turizm gelişimini desteklemektedir. Bilim ve Özer’in (2013) araştırmasının sonucuna göre, Konya’da yaşayan yerel halk, turizmin ekonomik etkilerinden dolayı turizm faaliyetlerine karşı olumlu tutum sergilemektedir. Kervankıran’ın (2014) çalışmasının sonuçlarına göre; araştırmaya katılmayı kabul eden Beypazarı (Ankara) halkı turizmin ekonomik, sosyo kültürel ve çevresel olarak olumlu etkileri olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Vatan ve Zengin (2015) çalışmasının bulgularına göre, Söğüt’te (Bilecik) yaşayan yerel halk, turizmin bölgenin kalkınmasına ve kentleşmesine yardımcı olacağını düşünerek turizme destek vermektedir. Akdu ve Ödemiş’in (2018) araştırmasının sonuçlarına göre Gümüşhane halkı turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel olarak negatif etkilerinin olduğunu düşünmemektedir. Ataman ve Özer (2020) Mardin ilinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının genel itibarıyla olumlu olduğu ve turizm gelişimine yönelik algı

düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çolak ve Batman'ın (2021) çalışmasında, Taraklı'da (Sakarya) yerel halkın turizmin varlığından mutluluk duyduğu tespit edilmiştir. Karakaş ve Şengün (2016) tarafından Diyarbakır'da; Altay ve Aydın (2020) tarafından Safranbolu'da; Güneş ve Alagöz (2018) tarafından Erzincan'da; Alaeddinoğlu (2008) tarafından Sivas ilinde yapılan çalışmalarda halkın turizme bakış açılarının olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Sınırlı sayıda da olsa, yerel halkın turizme karşı tutumunun olumsuz doğru kaydığını gösteren çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Sandal ve Karademir (2016) Kahramanmaraş'ta yaşayan yerel halkın turizme ve turiste bakış açısını değerlendirmek amacıyla 643 kişiye anket uygulamıştır. Anketlere uygulanan analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılanların yarıya yakını turisti Kahramanmaraş'ın gelişmesine katkı sağlayan, döviz bırakan ve yardım edilmesi gereken kimse olarak görürken, diğer yandan da katılımcıların bir kısmı turisti Türk toplumuna kötü örnek olan, yabancı ajan veya hastalık yayan kişi olarak değerlendirmiştir. Baykan'ın (2007), Ürgüp'te (Nevşehir) yaşayan 697 kişiyle yürüttüğü çalışma sonuçlarına göre ise; yerel halkın %58'i turizmin ahlâki değerleri azalttığını düşünmekte ve %65,3'ü yöredeki ticari ahlâkın bozulmasından turizmi sorumlu tutmaktadır. Son olarak, Kuvan ve Akan'ın (2005) araştırmasına göre Belek'te (Antalya) yaşayan yerel halk, bölgede turizmi geliştirme amacıyla yapılan altyapı ve üstyapı çalışmalarının bölgenin ormanlık yapısında ciddi düzeyde olumsuz etki yarattığını düşünmektedir.

12.2. Komisyon Önerileri

- Çoğu destinasyonda yerel halkın turistlere ve turizme karşı düşmanlık beslemeye başlamamış olması, bunun asla meydana gelmeyeceği anlamına gelmez. Bu yüzden, henüz bu aşamaya gelinmeden gerekli tedbirler alınmalıdır, turizmden ve turistten yerel halkın özellikle ekonomik anlamda faydalanması sürdürülmelidir.
- Turizmi bir iş kapısı olarak gören yerel halk zamanla maddi açıdan turizmden eskisi kadar verim alamaz hale gelebilir. Bu yüzden, turizmin yalnızca ekonomik etkileri değil sosyal, kültürel, psikolojik ve eğitsel katkılarına da vurgu yapılmalıdır. Bu kapsamda halkın daha fazla bilinçlenmesi ve geleceğe sürdürülebilir bir destinasyon bırakılabilmesi için çeşitli seminer, konferans veya eğitim çalışmaları düzenlenebilir.
- Yerel halka turizmin sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda da faydalarının olduğu ve toplumlar arası barış ve huzur için bir gereklilik olduğu etkili bir şekilde anlatılmalıdır.
- Kültürel farklılıklardan dolayı turistlere karşı ön yargılı olunan yerlerde turistlerin kültürleri ve yaşam tarzlarıyla ilgili olarak yerel halk bilinçlendirilmeli, Türk kültürünün bir parçası olan misafirperverlik, turizm için bir avantaja dönüştürülmelidir. Yerel halkın turistler ile anlaşabilmeleri ve iletişim kurabilmeleri durumunda, turistlere karşı olumlu tutumun gelişme ihtimali daha olasıdır. Bu nedenle bir taraftan yerel halkın yabancı dil bilgisinin geliştirilmesine destek olunmalı ve turistlerle etkileşimde bulunabilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır. Diğer taraftan da turistlerin Türkçe öğrenebilecekleri seçenekler sunulmalıdır.
- Özellikle turistlerle doğrudan teması olan kişilere ve gruplara (*taksi ve dolmuş şoförleri, tur teknelerinde çalışanlar, hediyelik eşya satıcıları* vb. gibi) çeşitli eğitimler verilerek kendilerini geliştirmeleri sağlanmalı ve turizm sektörü ve turistlerle ilgili bilinçlendirilmeli ve yabancı dil bilgisi iyileştirilmelidir.
- Turizm işletmeleri, istihdam konusunda bölge insanına öncelik tanınmalıdır.
- Turizm faaliyetleri yöredeki küçük ve orta ölçekli işletmelerle de yürütülerek kazancın yöre halkına kalması sağlanmalıdır. Bunun için turistik bölgelerde yatırım yapmak isteyen yerel halka düşük faizli krediler sağlanmalı, sektörde hizmet vermek isteyen halk turizm konusunda bilinçlendirilmelidir.

- Sektör temsilcileri, politika yapıcılar, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları, turizm faaliyetleri içerisinde yerel halkı dâhil etmeli ve desteklerini almalıdır.
- Yerel halkta, yaşadığı bölgeyi temsil ettiği ve destinasyon imajını etkilediği konusunda farkındalık yaratılmalıdır. Yerel halkın turizme ve turiste karşı tutumunun olumlu olarak sürdürülebilmesi için halka belirli dönemlerde turizm konulu eğitimler verilmelidir.
- Turistik bölgelerde altyapı ve üstyapı imkânları geliştirilirken yerel halkın tepkisini çekmemek adına doğal çevrede tahribata neden olunmamalıdır.
- Kalkınma stratejileri detaylı planlanmalı ve uygulanması için yerel halkın desteği ve katılımı sağlanmalıdır. Turizm faaliyetleri, turistik bir bölgenin çevresinde bulunan yerleşimleri de kapsayacak şekilde yayılarak bölgesellikten arındırılmalı, uzun vadede toplumun daha geniş bir tabanına yayılmalıdır.
- Yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumları da dikkate alınmalı, geliştirilen negatif tutumun nedenleri derinlemesine analiz edilmeli, olumsuzlukların ortadan kaldırılması için gereken çaba gösterilmeli, olumsuz algı ve tutumlar turiste karşı bir kin veya nefrete dönüşmeden önce gerekli tedbirler alınmalıdır.

SONUÇ

Sonuç olarak, Türkiye’de farklı bölgelerde yerel halkın turizme karşı tutumlarının araştırıldığı literatür incelendiğinde Türkiye’nin çoğu bölgesinde halkın turisti ve turizm gelişimini hala coşkuyla karşıladığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında çevreye duyarlı, sürdürülebilir bir turizm gelişiminin gerçekleştirilebilmesi için yerel halkın algılamalarının ve tutumlarının düzenli aralıklarla ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, turizm planlama çalışmalarının yerel halk, yerel ve merkezi yönetim, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, uzmanlar, üniversite ve özel sektör temsilcilerinin katılımının sağlanmasıyla, turizm gelişiminin hedeflerine, sürdürülebilir turizm çalışmaları çerçevesinde daha sağlıklı bir şekilde ulaşılabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akdu, U. ve Ödemiş, M. (2018). Examining the Impacts of Tourism on Gumushane Residents According to the Doxey Index. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(2), 33-45.
- Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas kentinde halkın turiste ve turizme bakışı, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 2-24.
- Altay, T. ve Aydın, F. (2020). Yerel halkın turizme yaklaşımı: Safranbolu örneği, *Türk Coğrafya Dergisi*, 75, 81-94 . DOI: 10.17211/tcd.714040.
- Ataman, D. ve Özer, Ö. (2020). Mardin Yerel Halkının Turizm Algısının Turizmi Destekleme Niyeti Üzerindeki Etkisi. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2(2), 203-215.
- Bayat, G. (2010). Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanması: Iğdır Halkı Üzerine Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*. Kafkas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kars.
- Baykan, E. (2007). Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması: Ürgüp Yöresine Yönelik Bir Uygulama, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bertan, S. (2009). Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 204-214.
- Bilim, Y. ve Özer, Ö. (2013). Yerel Halk Gözüyle Konya'da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri. Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu.
- Çolak, O. ve Batman, O. (2021). Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Taraklı'da Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 149-174.
- Doğan, H. ve Üngüren, E. (2012). Yerel Halkın Isparta Turizmine Yönelik Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 103-122.
- Doxey, G.V. (1975). A Causation Theory Of Visitor-Resident Irritants, Methodology, And Research Inferences, *Sixth Annual Conference Proceedings of the Travel Research Association*, San Diego, CA: Travel and Tourism Research Association, 195-198.
- Güneş, E. ve Alagöz, G. (2018). Yerel Halkın Turizm Algısı: Erzincan'da Bir Araştırma, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 409-442.
- Henderson, J.C. (2007). Corporate Social Responsibility and Tourism: Hotel Companies in Phuket, Thailand, after the Indian Ocean Tsunami. *International Journal of Hospitality Management*, 26(1), 228-239.
- Jackson, L.A. (2008). Residents' Perceptions of The Impacts of Special Event Tourism. *Journal of Place Management and Development*, 1(3), 240-255.
- Karakaş, A. ve Şengün, H. (2017). Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumları . *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (15), 183-202.
- Kervankıran, İ. (2014). Beypazarı/Ankara Örneğinde Turizmin Ekonomik, Toplumsal ve Çevresel Etkilerine Yerel Halkın Yaklaşımı. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 133-153.
- Kim, G., Duffy, L.N. & Moore, D. (2020). Tourist attractiveness: Measuring residents' perception of tourists. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(6), 898-916.
- Kuvan, Y. ve Akan, P. (2005). Residents' Attitudes toward General and Forest- Related Impacts of Tourism: The Case of Belek, Antalya. *Tourism Management*, 26(5), 691-706.
- Lee, T.H. (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management*, 34, 37-46.
- Özdemir, M.A. ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 1-25.
- Sandal, E.K. ve Karademir, N. (2016). Kahramanmaraş'ta Halkın Turizme Bakışı. *Türk Coğrafya Dergisi*, 66, 63-70.
- Stylidis, D., Shani, A., & Belhassen, Y. (2017). Testing an integrated destination image model across residents and tourists. *Tourism Management*, 58, 184-195.
- Tournois, L. & Djeric, G. (2018). Evaluating urban residents' attitudes towards tourism development in Belgrade (Serbia). *Current Issues in Tourism*, 22(14), 1670-1678.
- Vatan, A. ve Zengin, B. (2015). Söğüt İlçesinde Kültürel Miras ve Yerel Halkın Turizme Bakış Açısı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, 634-650.

13. İNSAN KAYNAKLARI VE TURİZMDE İSTİHDAM

Umut Avcı - Tuğçe Yıldırım

ÖZET

Turizm endüstrisi ekonomik, sosyal ve kültürel yönde birçok olaya etki etmektedir. Bu alanlarda turizm endüstrisi istihdam noktasında büyük bir öneme sahiptir. Turizm sektörü yarattığı istihdam olanaklarıyla ülke ekonomisi için çok önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin etkili ve doğru kullanılması için nitelikli eğitim sisteminden yararlanılmaktadır. Bu doğrultuda da ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında mesleki eğitim veren kurumların niteliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu nokta da bu raporda ülkemizin turizmdeki işgücü arzı, talebi, kadınların turizmdeki işgücünde yer alma ve turizm eğitimi konusundaki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Turizm, emek yoğun bir sektörün parçası olarak başarısı büyük oranda çalışanların performans ve verimliliğine bağlı bir sektördür. Özellikle kitle turizminden alternatif turizm alanlarına yönelmek için çalışanların bilgi, uzmanlık ve becerilerine olan ihtiyaç hızla artmaktadır. Sektörün insan kaynağı ihtiyacını karşılamak için makro ve mikro ölçekte planlamalar yapılmaktadır. Makro ölçekte, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında mesleki turizm eğitimi veren okullar açmaya veya verilen eğitiminin niteliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de de 1960’lı yıllardan itibaren mesleki turizm eğitimi vererek sektör için işgücü arzı oluşturmaya çalışan okullar açılmıştır. Bunun yanında, kamu ve özel sektör tarafından açılan farklı kurslar aracılığıyla sektörün ihtiyaç duyduğu insan kaynağı sürekli olarak giderilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de turizm sektöründe, sektörün hızla büyümesi, işgören devir hızının yüksekliği ve sektörden ayrılarak başka alanlarda istihdam olanağı arayan çalışanlar nedeniyle sürekli işgücü talebi ortaya çıkmaktadır. İşgücü talebi, 2020 ve 2021 yıllarında Covid-19’un neden olduğu sektörel daralma nedeniyle azalmış olsa da 2022 yılında itibaren hızla artmaya başlamıştır. Son yıllarda turizm sektörü, ihtiyaç duyduğu insan kaynağını sağlamak için dijital insan kaynakları platformlarından ve üniversitelerin turizm eğitimi veren birimlerince düzenlenen kariyer etkinliklerinden yararlanmaktadır. Ancak bu sistemlerin işleyebilmesi ve sektörün ihtiyaç duyduğu insan kaynağı arzının devamlılığının sağlanabilmesi için yaygın ve örgün turizm eğitiminin her düzeyde devam ettirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, diğer sektörlerle göre görece fazla olan kadın istihdamının oranının artırılması sektörün ihtiyaç duyduğu insan kaynağı talebini karşılamak için bir gereklilik olarak görülmektedir.

13.1. Mevcut Durum Analizi

Raporun bu kısmında, turizmde işgücü arzı ve talebinin durumu, sektörün ihtiyaç duyduğu insan kaynağının temininde güncel bir uygulama olan “insan kaynakları sistemleri”, kadınların turizm sektöründe istihdam sürecine dahil olma oranı ve Türkiye’de turizm eğitimine yönelik durum sayısal veriler üzerinden incelenmiştir. Yukarıda belirtilen konular raporun bu kısmında ayrı başlıklar altında sunulmaktadır.

13.1.1. İşgücü Arzı

Türkiye’de turizm sektöründe turist rehberliği mesleği dışında istihdam edilebilmek için herhangi bir sertifika, diploma vb. kritere sahip olmanın gerekmemesi aktif çalışma belgeleri üzerinden arz hesaplaması yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Türkiye’de eylemli/eylemsiz, ülkesel/bölgesel rehber sayısının toplamı 11.380’dir. Turizm sektöründeki eğitilmiş iş gücü arzının büyüklüğünü eğitim kurumlarının mezunlarını göz önüne alarak tahmin etmek mümkündür. Bu büyüklük de potansiyel bir büyüklüğü göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de 2021 yılı istatistiklerine göre lise düzeyinde turizm eğitimi alan 37.516 öğrenci vardır. Üniversite düzeyinde ise (ön lisans ve lisans), 2020 yılında 29.337 kişi eğitim almak için Yükseköğretim Kurumlarına yerleşmiştir (MEB İstatistikleri, 2021; YÖK İstatistikleri, 2021).

13.1.2. İşgücü Talebi

Sektörün işgücü talebine ilişkin bilgi verebilmek için istihdam rakamları üzerinden hareket etmek gerekir. SGK verilerine göre, Konaklama, Yiyecek-İçecek Hizmetleri, Havayolları, Seyahat Acentaları ile Spor, Eğlence Dinlenme faaliyetleri alanlarında çalışanların sayısı 2019 yılında 1.26 milyon olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranı 2020 yılında COVID-19 nedeniyle %14.3 oranında azalmış ve 1.08 milyon olarak gerçekleşmiştir. Tablo 13.1’de turizm sektörünün alt alanları açısından çalışan sayısı ve değişim oranlarını görmek mümkündür.

Tablo 13.1. Turizm Sektöründe 2019 ve 2020 Yılı İstihdamı

	Çalışan Sayısı (bin kişi)	Değişim Oranı	İstihdam Kaybı (bin kişi)
	2020 Temmuz	2019/2020	2019/2020
Konaklama	296,1	32,5	180
Yiyecek ve İçecek	653,6	2,9	19
Spor, Eğlence ve Dinlenme	54,1	8,6	55
Seyahat Aracıları (Acenta vb.)	49,5	21	49,5
Hava yolu	29	0,7	30
Toplam İstihdam	1.082,5	14,3	333,5

Kaynak: 2019 yılı SGK İstatistikleri, 2020 yılı SGK İstatistikleri

Sektörel işgücü talebini İŞKUR’un verileri üzerinden de incelemek mümkündür. Bu bağlamda, İŞKUR’a 2020 yılı içinde “Konaklama ve Yiyecek İçecek Hizmeti Faaliyeti” alanında işverenlerden açık pozisyonlar için gelen talep sayısı toplam 81.578’dir. İŞKUR bu açık pozisyonlara **57.428** kişiyi yerleştirmiştir (İŞKUR 2020 Yılı İstatistikleri).

13.1.3. İnsan Kaynakları Sistemleri

Turizm sektöründe işveren ve potansiyel işgörenler birkaç istisna uygulama dışında diğer sektörlerdeki sistemler/araçlar ile bir araya gelmektedir. İşgören ve işvereni internet üzerinden bir araya getiren en büyük platform iLab Holding iştiraki olarak 1999 yılından bu yana faaliyette olan www.kariyer.net’tir. Platform yıllık 25 milyon aday ile çok sayıda işvereni buluşturmaktadır. Türkiye’de sektör ayrımı yapmaksızın iş arayanların %75’i bu platformu tercih etmektedir (ComScore, 2020). Platformda yayınlanan aylık iş ilanı sayısı 18.000’dir. Türkiye’de kariyer.net dışında işgören ve işvereni bir araya getiren “yenibiriş.com, toptalent.com, eleman.net, startupsjobs.istanbul, secretcv.com, elemanonline, linkedin.com, randstad, StepStone, FussionPeople, Indeed, Glasdoor, LinkUp,

Monster, Bigumigu, CareerJet, Jooble” gibi platformlar söz konusudur. İşgöreni ve işvereni bir araya getiren bir diğer aracı kuruluş İŞKUR (Türkiye İş Kurumu)’dur. İŞKUR’a 2020 yılında turizm ile ilgili alanlarda gelen açık işler ile bunların karşılanma sayıları Tablo 13.2’de yer almaktadır.

Tablo 13.2. Turizm Sektöründe 2020 Yılı Açık İşler ve Yerleştirme Oranları

	Açık İşler	İşe Yerleştirme	Karşılanma Oranı
Turizm ve Otelcilik Elemanı	21.664	22.484	% 103
Servis Elemanı (Garson)	23.062	16.068	% 69
Aşçı Yardımcısı	4.969	4.009	% 80
Aşçı	7.281	2.472	% 33
Resepsiyon Görevlisi	2.421	1.228	% 50
Komi	2.049	1.079	% 52
Toplam İstihdam	61.446	47.340	% 77

Kaynak: 2020 Yılı İŞKUR İstatistikleri.

Turizm sektörüne özgü özellik gösteren, işveren ile turizm öğrencileri/mezun adaylarını bir araya getiren bir diğer uygulama üniversiteler tarafından düzenlenen ve “kariyer günleri”, “istihdam fuarları” gibi isimlerle anılan etkinliktir. Türkiye’de Tablo 13.3’te yer alan üniversiteler tarafından düzenli olarak turizm ile ilgili kariyer etkinliği düzenlenmektedir:

Tablo 13.3. Turizmde Kariyer Etkinliği Düzenleyen Devlet Üniversiteleri

Afyon Kocatepe Üniversitesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Mersin Üniversitesi
Akdeniz Üniversitesi	Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Alaattin Keykubat Üniversitesi	Erciyes Üniversitesi	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Anadolu Üniversitesi	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi	Gazi Üniversitesi	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Pamukkale Üniversitesi
Adnan Menderes Üniversitesi	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Balıkesir Üniversitesi	Kırklareli Üniversitesi	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Süleyman Demirel Üniversitesi
Selçuk Üniversitesi	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

13.1.4. Kadınların Turizm İşgücünde Yer Alma Oranı

Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizmde Kadın Küresel Raporu, turizmde kadın işgücü istihdamının diğer sektörlerde daha yüksek olduğunu göstermektedir (Global Report on Women in Tourism, 2019). Dünya Turizm Örgütü’nün *Arnavutluk, Bolivya, Cape Verde, Kosta Rika, Gana, Hindistan, Japonya, Meksika, Fas, Nepal, Nikaragua, Paraguay, Peru, Kore Cumhuriyeti, İspanya, Uganda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri*’nde yaptığı incelemede kadın istihdamının oranı %54 olarak belirlenmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü’ne (ILO) göre, dünya

genelinde Konaklama ile Yiyecek ve İçecek Hizmetleri alanında istihdam edilen kadınların oranı %54.2'dir. Turizmde kadın istihdam oranının ortalaması AB ülkelerinde %31.9'dur (EUROSTAT Database, 2020). Türkiye'de turizm sektöründe kadın istihdam oranı 2014 yılında ise %29.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, 2019 yılında %31.9'a yükselmiştir (ILO 2020 Database).

13.1.5. Turizm Eğitimi

Türkiye'de turizm eğitiminin Millî Eğitim Bakanlığı ve Basın-Yayın, Turizm Genel Müdürlüğü iş birliği ile Ankara'da 1953 yılında açılan turistik garson kursları ve aynı şekilde İzmir'de 1955 yılında Ticaret Lisesi'nde açılan ve benzer müfredatı uygulayan kurslarla başladığı bilinmektedir. Günümüzde Türkiye'de örgün turizm eğitimi ortaöğretim (lise), ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde MEB ile YÖK'e bağlı birimler tarafından verilmektedir. Türkiye'de 2020 yılında önlisans ve lisans düzeyinde eğitim veren kurumlara yerleşen öğrenci sayıları Tablo 13.4'te; lise düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin detayları ise Tablo 13.5'te yer almaktadır.

Tablo 13.4. 2020 Yılında Yükseköğretim Kurumlarına Yerleşen Öğrenci Sayıları

Önlisans		Lisans	
Programlar	Sayı	Bölümler	Sayı
Aşçılık	6294	Seyahat İşl. ve Turizm Rehberliği	114
Aşçılık (AÖF)	1743	Turizm İşletmeciliği (Fakülte)	8058
Turizm ve Seyahat Hizmetleri	1790	Turizm İşletmeciliği (Yüksekokul)	250
Turizm ve Otelcilik	6166	Turizm Rehberliği	1632
Turizm ve Otelcilik (AÖF)	615	Otel Yöneticiliği	20
Turizm Animasyonu	266	Turizm ve Otel İşletmeciliği	29
Turist Rehberliği	1549	Seyahat İşletmeciliği	36
Kültürel Miras ve Turizm	88	Yiyecek ve İçecek İşletmeciliği	104
Kültürel Miras ve Turizm (AÖF)	308		
Sağlık Turizmi İşletmeciliği	275		
Toplam	19.094	Toplam	10.243

Kaynak: YÖK İstatistikleri, <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>

Türkiye'de turizm sektöründe doğrudan istihdam edilen kişi sayısı 1.08 milyon olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de lisans, ön lisans ve orta öğretim düzeyinde turizm eğitimi alan öğrenci sayısı göz önüne alınca sektörün turizm eğitimi almış nitelikli çalışana sahip olma konusunda orta ve uzun vadede sorun yaşamayacağı söylenebilir.

Tablo 13.5. Türkiye’de Ortaöğretim (Lise) Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrenci Sayıları

İl	Kurulunan ve Yeniden Kurulan Okullar	Yeniden Kurulan Okullar	Eğitim	İstif
Akşehir	43	24	172	
Aksaray	34	33	271	
Alayunt	43	33	201	
Amasya	208	448	233	
Ankara	34	65	42	
Ankara	45	75	267	
Ardahan	11	111	59	
Artvin	155	111	159	
Balıkesir	269	439	239	
Bartın	45	108	154	
Bilecik	39	107	67	
Bingöl	212	129	601	
Birdir	29	129	277	
Burdur	455	455	302	
Burdur	478	1.040	3.124	
Burdur	47	209	129	
Burdur	42	121	224	
Burdur	248	218	208	
Burdur	221	247	240	
Burdur	27	28	261	
Burdur	122	229	121	
Burdur	139	179	213	
Burdur	122	207	261	
Burdur	47	179	23	
Burdur	48	77	174	
Burdur	69	122	2	
Burdur	41	309	261	
Burdur	242	411	48	
Burdur	15	264	129	
Burdur	103	268	29	
Burdur	21	69	68	
Burdur	27	84	267	
Burdur	149	109	101	
Burdur	128	307	3	
Burdur	39	94	1	
Burdur	84	241	2	
TÜRKİYE TOPLAM	21.829	24.000	47.263	

Kaynak: MEB. <http://mtegm.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 18.06.2021.

13.2. Komisyon Önerileri

Türkiye’de turizm sektörünün insan kaynağı arzını tespit edebilmek ve sektörde eksik istihdam yaşanmasını engellemek için çalışma belgesi/ruhsatname zorunluluğu getirilmesi ve insan kaynağı arzı hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Sektörde nitelikli hizmet sunabilmek için toplan çalışan sayısının belirli kısmını (oran olarak belirlenebilir) turizm eğitimi alanlardan oluşturulması önerilmektedir. İşverenler ile adayları bir araya getiren farklı dijital platformlar yer almaktadır. Bu platformlara ilave sadece turizm eğitimi alan ve staj yapma yükümlülüğü olan öğrenciler için ayrı bir platform oluşturulması ve öğrencilerin yeteneklerine göre staj yeri/pozisyon seçme olanağı kazanması meunların sektöre bağlılığını artırmak açısından faydalı bir uygulama olacaktır. Çünkü, Türkiye’de her yıl turizm eğitimi almaya başlayan yeni öğrenci sayısı rekabet halinde olduğumuz ülkelere oranla yeterli olmakla birlikte sektörde istihdamın sürekliliğinde bir sorun yaşanmaktadır. Bu sorunun ortadan kaldırılması için potansiyel adayların öğrencilik döneminden itibaren sektörle olan ilişkilerinin pozitif tutulması gerekmektedir. Bu ihtiyaç özellikle ortaöğretimde eğitime devam eden öğrenciler için daha elzemdir.

SONUÇ

Turizm sektörü ve işletmelerinin devamlılığı için işgücü arzı ile talebi arasındaki dengenin sağlanması önem taşımaktadır. Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilebilmek için turist rehberleri dışında yasal bir kriterin ve meslek yasasının olmaması sektör için işgücü arzını hesaplamayı ve hatta tahmin etmeyi imkansız kılmaktadır. Sektörün işgücü arzı daha çok eğitim kurumlarından mezun olarak sektöre istihdam edilmek durumunda olan işgücü sayısının toplamı üzerinden tahmin edilmektedir. Bu tür bir hesaplamanın ortaya çıkardığı sonuç sadece eğitilmiş işgücü sayısı hakkında bilgi verecektir. Diğer taraftan, sektörün ihtiyaç duyacağı işgücü talebini tahmin edebilmek de kolay değildir. Türkiye’de SGK istatistikleri üzerinden istihdam edilen kişi sayısı ile İŞKUR’a işverenlerden açık pozisyonlar için gelen talep sayısı dikkate alınarak işgücü talebi konusunda kısmen de olsa bilgi sahibi olmak mümkündür. Türkiye’de iş talep edenler ile işverenler farklı sistem veya yöntemlerle bir araya gelmektedir. Son yıllarda dijital platformlar işgören adaylarının ve işverenlerin bir araya gelmesinde tercih edilen yöntemlerden birisidir. Bunun yanında, turizm işletmeleri genç yeteneklere ulaşabilmek amacıyla Yükseköğretim Kurumları tarafından yapılan kariyer etkinlikleri ile istihdam fuarlarına dahil olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de otuz üniversite öğrencileri/mezun adayları ile işverenleri bir araya getirmek için genellikle bahar dönemlerinde istihdam etkinlikleri yapmaktadır. Türkiye’de turizm sektörünün ihtiyacı olan nitelikli insan kaynağını yetiştirmek için her yıl önlisans düzeyinde 20.000 civarında, lisans düzeyinde 10.000 civarında ve ortaöğretim düzeyinde 20.000 civarında öğrenci mesleki eğitim sistemine dahil olmaktadır.

KAYNAKÇA

- YÖK İstatistikleri (2021). <https://yokatlas.yok.gov.tr/index.php>. Erişim Tarihi: 18.06.2021.
- (2019). Global Report on Women in Tourism-2019, <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420384>. Erişim Tarihi: 18.06.2021.
- İŞKUR (2020). Yılı İŞKUR İstatistikleri, <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/>. Erişim Tarihi: 18.06.2021.
- MEB (2021). MEB Öğrenci İstatistikleri, <https://mtegm.meb.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 18.06.2021.
- YÖK (2020). YÖK Öğrenci İstatistikleri, <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>. Erişim Tarihi: 18.06.2021.

14. ULUSLARARASI FİRMALARIN İŞ/YATIRIM YAPMA POTANSİYELİ

Osman E. Çolakoğlu - Yunus Topsakal

ÖZET

Ekonomilerin dışa açılması, uluslararası firmaların yatırımlarına yönelik engellerin kaldırılması, firma satın almaları ve firmaların birleşmeleri 1990'lı yıllarda hız kazanmıştır. Dış kaynak sağlamak, yeni teknolojilere sahip olmak, üretimi ve istihdamı arttırmak gibi nedenlerle ülkeler yabancı firmaların yatırımlarına ihtiyaç duyabilmektedir. Ancak küresel krizler yabancı yatırımları durdurabilmektedir. Günümüzde yaşanan COVID19 pandemisi ile yabancı yatırımlar azalmış ve hatta durma noktasına gelmiştir. Hatta bazı yabancı firmalar halihazırdaki yatırımlarını çekmiştir. Türkiye hizmet ihracatı bakımından turizm sektörü ile yabancı firmaların yatırım/iş yaptığı önemli ülkelerden biridir. COVID19 ile beraber Türkiye'deki turizm sektörüne yapılan yabancı yatırımlar etkilenmiştir. Bu bölümde COVID19 ile beraber ortaya çıkan yatırım riskleri, uluslararası firmaların yatırım yapma tercihlerindeki değişimler gibi konuların mevcut durum analizi çıkarılmış ve ardından önerilerde bulunulmuştur.

GİRİŞ

Uluslararası firmalar ülkelerde iki farklı şekilde iş yapmaktadır (Lebe ve Başar, 2008). Birincisi tahvil ve hisse senedi gibi yatırımlar araçlarını satın almaktır. İkincisi ise fabrika, otel, teknoloji gibi alanlarda yatırımlar yapmak veya bu alanlarda hâlihazırda var olan işletmeleri satın almaktır. Kısacası uluslararası firmalar farklı ülkelerde mevcut firmayı satın alma, ortaklık kurma, yeni firma kurma, mevcut firmalara teknoloji transferi gibi şekillerle yatırım yapmaktadır (Yavan ve Kara, 2003). Ancak uluslararası firmaları bir ülkede iş yapmaya iten veya iş yapmamasına neden olan bazı unsurlar vardır. Bu unsurlara örnek olarak; iş yapılacak ülkelerdeki iş yapma kolaylığı, mülkün tescili, elektrik bağlama, inşaat izni alma, işe başlama, vergilerin ödenmesi, sınır ötesi ticaret, kredi alma, azınlık yatırımları koruma, bürokrasi, siyasi hesap verilebilirlik, etnik gerginlikler, kanun ve düzenlemeler, siyasette ordunun rolü, iflas çözümleri, sosyoekonomik şartlar, yozlaşma ve yatırımcı profili sayılabilir (Önalınış, 2017).

Turizm endüstrisinin dünyada 9-10 trilyon dolarlık ekonomik bir etki alanı olduğu bilinmektedir (Gigder, 2020). Turizm ülkelerde vergi geliri, istihdam, ödemeler dengesi sorunlarının giderilmesi için önemlidir (Bahar ve İlal, 2020). Türkiye'de turizm bağlamında uluslararası firmaların iş yaparak yatırım gerçekleştirmesini zorunlu hale getiren bazı sebepler vardır. Bu sebeplerden bazıları ülkemizde turizm için yatırım amaçlı fonların kıtlığı, dış pazarlarda talep yaratma, döviz gelirini arttırma, risk paylaşımını sağlama ve uluslararası firmaların tecrübesinden faydalanma gibi nedenlerdir (Güven, 2008). Turizm endüstrisi ülkemizin hem döviz getirisi hem de rekabetçilik bağlamında en önemli sektörlerinden biridir. Çünkü Türkiye'de istihdamın ortalama %8'i turizmden oluşmaktayken, makroekonomik olarak yaklaşık %2.5'lik katma değeri bulunmaktadır (Dündar ve Bahar, 2020). Ancak Çin'de 2019 son çeyreğinde ortaya çıkıp 6 ay sürede tüm dünyaya yayılan COVID19 ile dünya çapında turizm faaliyetleri durma noktasına gelerek ekonomik bir kırılma sürecine girmiştir. Günümüzde halen normalleşme adımları dikkatli ve yavaş atılmakta ve turizm faaliyetleri halen COVID19 etkisinin altındadır (Turan, 2020). Bu kapsamda turizm ile ilgili uluslararası firmalar da iş yapamaz duruma gelmiş ve yatırımlarını gözden geçirmeye başlamıştır.

Ülkelerin yaklaşık %96'sı COVID19 Pandemisini önlemek amacıyla Nisan 2020'de seyahat etmeyi kısıtlamıştır (UNWTO, 2020). Ülkemiz ise dokuz Avrupa ülkesine yönelik tüm uçuşları 13 Mart 2020'de askıya almışken, 21 Mart 2020'de uçuşları askıya alınan ülke sayısı 68'e ulaşmıştır (Bişkin, 2020). Bundan dolayı tüm dünyada ekonomik kırılma yaşanmıştır. Ekonomik sorunları çözmek amacıyla ülkeler ekonomik teşvikler vermiş ve finansal piyasalara likidite ve parasal kaynaklar sağlamıştır. Bu kaynak ve teşviklerle beraber artık kademeli normalleşme ile ekonomik faaliyetler tekrar canlanmaya başlamıştır, fakat turizm gibi belirli sektörlerde COVID19'un yarattığı etkinin telafi edilmesi uzun vadede olacağı tahmin edilmektedir (Kaçmaz, 2020).

COVID19 ile birlikte 2020 yılında uluslararası turizm firmalarının hisse senetlerinde ciddi düşüş yaşanmıştır. Örneğin 2020 yılında Marriott grubunun hisse senetleri %62 oranında ve MGM grubun hisse senetleri %75 oranında düşüşü görmüştür. Uluslararası turizm firmalarından önemli olanlardan biri olarak Hilton grubu da yaşayacağı zararı 25-50 milyon dolar arasında olacağını tahmin etmektedir (OECD, 2020). KPMG şirketinin Türkiye'de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda ülkemizde Mayıs ayında firmaların %86'sının COVID 19'dan olumsuz etkilendiği belirlenmiştir. Turizm yatırım teşviki kapsamında, ülkemizdeki turizm yatırım teşviki alan otellerden 44'ünün yatırım teşvik belgesi Eylül 2020'de iptal edilmiştir. Ekim 2021'de ise 7 otel projesinin yatırım teşvik belgesi iptal edilmiştir. Ülkemizden yurt dışında yapılan otel yatırımlarında iptal edilmeye başlamıştır. Örneğin, Süzer turizm grubu COVID19'un etkilerinin öngörülemezliğinden dolayı Amerika'da yapacağı otel yatırımını geri çekmiştir.

14.1. Mevcut Durum Analizi

COVID19'un ekonomik olarak nasıl bir etkisinin olacağını tahmin etmek şu an için kolay değildir. Fakat turizm endüstrisinin COVID19 pandemisinden ciddi ölçüde olumsuz etkileneceği ortadadır. Bu kapsamda şu mevcut durum ve öngörülerde bulunulabilir;

- Uluslararası firmaların yatırım risklerini tespit etmek eskisi kadar kolay olmayacaktır. Dolayısıyla yapay zekâ gibi teknolojiler aracılığıyla sınırsız olasılıklı senaryo planlarının hazırlanması uluslararası firmaların iş yapma kararlarında etkili olacaktır.
- Geçmiş verilerin kullanılarak geleceği tahmin etme daha çok hata payı içermeye başlayacaktır. Çünkü COVID19 döneminde tüketicilerin beklentileri, ihtiyaçları ve davranışları da değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla uluslararası firmalar iş yapma için hassas analizleri içeren stratejik planlar yapmaya başlayacaktır.
- COVID19 ile uluslararası firmaların zor kararlar alması gündeme gelmiş, fakat kaygılardan dolayı çoğu kararların uygulamaya koyulmadığı görülmektedir. Dolayısıyla uluslararası firmaların iş yapma için şu an beklemede olduğu söylenebilir.
- COVID19 ile tedarik zincirlerinde de olumsuzluklar yaşanmıştır. Bundan dolayı uluslararası firmalar iş yapma ve yatırım kararları alırken ülkelerdeki tedarik zincirlerinin durumunu da göz önünde bulunduracağı öngörülebilir.
- COVID19 ile yaşanan kısıtlamalardan dolayı ülkelerde yerel tedarik zincirleri kurulmuştur. Bu tedarik zincirlerinin sürekliliğinin sağlanması bazı ülkelerde garanti altına alınmıştır. COVID19 sonrası ülkeler bu yerel tedarik zincirlerinin üretim kabiliyetini arttırarak uluslararası firmaların ülkelerinde iş yapma potansiyelini arttırabilecektir.
- COVID19 öncesi elinde yüklü miktarda kaynak olan özel ve devlet sermaye fonları bulunmaktaydı. COVID19 döneminde durma noktasına gelen uluslararası yatırımlardan dolayı bu kaynaklar kullanılmamıştır. Bu özel ve devlet sermaye fonlarının sahipleri COVID19 sonrası elindeki kaynakları hızlıca yatırıma çevireceği göz önünde bulunarak ülkemizin bu sermaye sahiplerine yönelik şimdiden ülkemizde iş yapma potansiyeli yaratması

gerekmektedir. Örnek olarak, pandemi döneminden ciddi etkilenen bir uluslararası kurvaziyer firmasına Suudi Arabistan varlık fonunun fırsatçı bir yatırım yapmış olması gösterilebilir.

- Pandemi döneminde uluslararası firmalar ana faaliyet kolları olmayan işleri gözden geçirmeye başlayarak bu yan faaliyetlerden çıkma kararı alma yoluna gitmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde faaliyet gösteren uluslararası firmalardan ana faaliyet alanı turizm olmayanların yatırımlarını geri çekme eğilimine gireceği öngörülebilmektedir. Dolayısıyla ülkemizden çekilme riski olan uluslararası turizm firmalarının yaratacağı açığı kapatmak için ana faaliyet kolu turizm olan uluslararası firmaların ülkemizde yatırım ile iş yapmasına yönelik politika ve stratejiler geliştirmelidir.

14.2. Komisyon Önerileri

COVID19 ile birlikte uluslararası toplantılar artık dijital ortamda gerçekleştirilmiştir. COVID19 sonrası da uluslararası ortaklıklar, saha ziyaretleri, hisse devirleri gibi işlemlerin dijital ortamda yapılacağı öngörülebilmektedir. Dolayısıyla ülkeler uluslararası firmaların iş yapma potansiyelini arttırması için teknoloji altyapısını iyileştirmeli ve geliştirmelidir.

Dünya çapında uluslararası firmaların yatırımlarının ve iş yapma ortamlarının değişikliklere uğradığı bu dönemde Türkiye birçok konuda oldukça avantajlı bir konumdadır. Turizm endüstrisi bağlamında ülkemiz altyapı, üstyapı, yetişmiş bir genç iş gücüne ve yeterli birikime sahiptir. Mevcut havalimanları ve üstyapı göz önünde bulundurulunca ülkemiz turizm kapsamında uluslararası firmaların iş yapma fırsatları bulacağı bir merkez gibidir. Buna rağmen, COVID19 öncesinde uluslararası firmaların bazı nedenlerden (özellikle sınır komşularımızda yaşanan siyasi ve askeri krizler) dolayı ülkemizden yatırımlarını çekmeye başlaması ve şu an satın alma ve birleşme oranının GSYİH içindeki payının % 1 olduğu (dünya ortalaması % 4) (Kaçmaz, 2020) düşünüldüğünde ülkemizin uluslararası yatırım kapsamında potansiyelini tam anlamıyla kullanamadığı söylenebilir. COVID19 sonrası dönemde Türkiye'nin uluslararası firmaların iş yaptığı bir merkez olması için turizm ile ilgili kamu ve özel sektör kesimin hızlı bir reformu hayata geçirerek ülkemizin turizm marka değerini uluslararası firmalara tanıtması gerekmektedir.

Devlet desteğiyle geliştirilmiş *bir dijital dünya hâkimiyeti sağlanarak uluslararası firmaların ülkemizde dijital ortamda da iş yapma potansiyeli ve olanakları arttırılmalıdır*. Mevcut uluslararası turizm firmalarının yatırımları garanti altına alınarak COVID19 dönemine uyumlu bir şekilde bu yatırımlar kullanılmalıdır. Bu bağlamda ülkemizin COVID19 sonrası 5 yıllık bir turizm planına ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Özellikle ilk yıllar turizmde sağlık sorunlarının yok edilmesi ve hijyenin kalıcı bir şekilde sağlanmasına odaklı kaynak ayırımı yapılmalıdır. Turizm endüstrisi emek yoğun bir sektör olduğundan dolayı işsiz kalan turizm personeli ile ilgili gerekli raporlar hazırlanmalı ve uluslararası firmalara bu konuda devlet desteği sağlanmalıdır. Özellikle acentecilik gibi hizmet sağlayan uluslararası firmaların COVID19 döneminde gerçekleştirdikleri otel ön ödemeleri, yurtdışı tahsilatları gibi konularda ülkemiz yasal düzenlemeleri sağlayıp uluslararası turizm firmalarını zor duruma sokup ülkemizde iş yapma isteklerini yok etmemelidir.

COVID19 ile birlikte turistler farklı turizm türlerine yönelmeye başlamıştır. Bu kapsamda ülkemiz özellikle izole tatil, eko-köyler, ekoturizm gibi turizm türlerinde büyük bir potansiyele sahiptir. Bu türden turizm faaliyetleri uluslararası mercilerde ülkemize yapılacak turizm yatırım fırsatları olarak uluslararası firmalara tanıtılmalıdır. Türkiye uluslararası turizm firmalarına yatırım ile ilgili önemli teşvikler vermektedir. Bu teşvikler güvence altına alınarak uluslararası firmalara anlatılmalıdır. Ülkemiz sadece uluslararası değil yerli yatırımcılara da turizm sektörü ile ilgili verdiği teşvikler kapsamında turizme yatırım yapılacak ideal bir ülkedir. Turizm Teşvik Kanununa göre turistik tesis yatırımları için orman ve hazine arazileri 49 yıllığına düşük kira miktarları ile yatırımcılara tahsis edilebilmektedir. İlaveten, faiz desteği, personel sigorta prim desteği, vergi indirimi, gümrük

vergi muafiyeti, KDV muafiyeti, indirimli elektrik, doğalgaz ve su tarifeleri gibi teşvikler turizm yatırımcılarına sağlanmaktadır. COVID19 sonrası Türkiye'nin uluslararası turizm yatırımcılarını ülkeye çekebilmesi için bu teşviklerin ve fırsatların uluslararası ortamda dile getirilmesi ve uluslararası firmalarla özel toplantılar yapılarak teşvikler hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Türkiye'nin turizm sektörüne yönelik yabancı sermaye çekme konusunda önemli adımlar atmış olmasında rağmen COVID19 ile beraber yabancı sermayeler geri çekilmeye başlamış ve neredeyse durma noktasına gelmiştir. Uluslararası firmalar kaygılarından dolayı yatırımları ile ilgili kararlar almayı ertelemiş ve hem devlet hem de özel firmaların elinde yüklü miktarda fon birikmiştir. COVID19 sonrası bu fonlar ile uluslararası firmalar yatırım yapmaya başlayacaktır. Bu noktada Türkiye'deki mevcut uluslararası turizm firmalarının yatırımları ayağa kaldırılmalı ve COVID19 dönemine uyumlu bir şekilde sokulmalıdır. Türkiye uluslararası turizm firmalarına yatırım ile ilgili verdiği önemli teşvikleri uluslararası firmalara anlatılmalıdır. Ayrıca turizm sektörüne sıfırdan uluslararası yatırımların yapılması için hukuksal güvencenin verilmesi, bürokrasinin azaltılması ve yolsuzlukların önüne geçilmesi gibi önlemlerin alınması gerekmektedir. COVID19 ile değişen turizm eğilimlerinin ve yeni turizm türlerinin belirlenerek ülkemizin bu turizm türlerinde potansiyelinin olduğu uluslararası firmalara anlatılmalıdır. COVID19 dönemi ve sonrası turizme yönelik uluslararası firmaların yatırımları ile ilgili strateji ve politikaların belirlenerek uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Bahar, O. ve İlal, N.Ç. (2020). Coronavirüsün (COVID-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.
- Bişkin, C. (2020). *Gün Gün Coronavirüs Salgınının Turizme Yansımaları*. <https://www.turizmgunlugu.com/2020/03/21/coronavirus-ve-turizm/>. Erişim tarihi: 29.05.2021.
- Dündar, Y. ve Bahar, O. (2020). *Turizm Güvenliği*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gigder (2020). *COVID-19 Sonrası Turizm Trendleri ve Uluslararası Yatırımlar*. İstanbul: Gayrimenkul Yurt Dışı Tanıtım Derneği.
- Güven, Y. (2008). Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3(1), 75-97.
- Kaçmaz, G. (2020). *Küresel Salgının Gölgesinde Değişen Yatırım İklimi*. KPMG COVID-19 Gündem Raporu, s.12-13.
- Lebe, F. ve Başar, S. (2008). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dışlama Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *TİSK Akademi*, 3(6), 183-199.
- OECD (2020). *Tourism Policy Responses*. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=COVID-19_Tourism_Policy_Responses. Erişim Tarihi: 29.05.2021.
- Önalımsı, Ç. (2017). İş Yapma Kolaylığı Kriterleri ile Ülke Sıralamaları: Smaa Yöntemleri ile Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Turan, O. (2020). Yöneticilerin Zor Görevi. KPMG COVID-19 Gündem Raporu, s.7-8.
- UNWTO (2020). *COVID - 19 Related Travel Restrictions A Global Review For Tourism*. https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-04/TravelRestrictions_0.pdf. Erişim Tarihi: 29.05.2021.
- Yavan, N. ve Kara, H. (2003). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 19-42.

KISALTMALAR

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

UNWTO: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü

15. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ ERİŞİMİ VE KULLANIMI

Emrah Özkul - Sarp Kumlu

ÖZET

Teknolojinin gelişimine bağlı olarak insanların hayatlarında önemli bir yere sahip olan bilgi teknolojilerinin bugün hemen hemen her alanda kullanımı söz konusudur. Bu teknolojiler özellikle gelişmiş ülkelerde yoğun kullanım ve erişime sahipken, gelişmekte olan ülkeler de bu anlamda yatırımlar yapmaktadır. Turizmde bilgi teknolojilerinden özellikle, internet, mobil teknolojiler ve akıllı uygulamalar vb. kapsamında yoğun bir şekilde yararlanılmaktadır. Turizm endüstrisinde bilgi teknolojisi kullanımının çift taraflı uygulandığını söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle endüstri içinde tüketiciler tatil planlarını yaparken, destinasyonlar ise tanıtım faaliyetleri amacıyla bu teknolojilerden faydalanmaktadır. Bu etkileşim içinde bilgi iletişim teknolojilerinin turistlerin turizm faaliyetlerine katılma konusunda karar vermelerinde önemli bir araç olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle rekabet ortamında fark yaratmak isteyen işletmeler bu alandaki gelişmeleri takip ederek güncel uygulamalarla faaliyetlerini veya çekiciliklerini turistlere sunmaktadır. Bu bölüm, öncelikle bilgi teknolojilerine erişim ve kullanımı, mevcut durum ve değişimleri ve son olarak akıllı turizm destinasyonlarını örnekleriyle beraber açıklayarak geleceğe yönelik rekabet açısından yapılabilecek faaliyetler açısından öneriler sunmaktadır.

GİRİŞ

Bilgi teknolojileri, ağ sistemleri üzerinden elde edilen verilerin işlenerek son tüketiciye sunulmasını ifade eden bir teknolojidir. Bu teknolojiler içinde internet, mobil teknolojiler ve akıllı uygulamalar mevcuttur. Birçok sektörün yoğun bir şekilde kullandığı bilgi iletişim teknolojileri işletmelere rekabet avantajı sağlayarak tüketici ile sürekli etkileşim halinde olmalarına olanak tanımaktadır. Hizmetler sektörü altında bulunan ve insan odaklı bir yapıya sahip olan turizm endüstrisi her dönemin teknolojik uygulamalarına göre kendini güncelleyen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, bilgi iletişim teknolojilerini de en yoğun kullanan endüstrilerden biri olarak gösterilmektedir.

Turizm endüstrisi içinde bilgi iletişim teknolojileri çift yönlü kullanılmaktadır. Destinasyonlar çekme faktörleri, turistler ise itme faktörleri için bu teknolojiye faydalanmaktadır. Bilgi teknolojileri, tatil öncesi, sırası ve sonrasında kullanılabilir. Turistler, daha çok tatil hakkında bilgi edinme, başkalarının tavsiyelerine ulaşma, deneyimlerini paylaşma gibi durumlarda bu teknolojileri kullanırken, destinasyonlar ise çekici unsurlarını (doğal kaynaklar, hizmetler vb.) tanıtma, ilgi çekici ve rakiplerinden farklı olduğunu vurgulama ve alt yapılarla destekleyici içerikler sunma gibi çalışmalar için kullanılmaktadır. Bu kapsamda, bilgi teknolojilerinin turizmin operasyonlarında hem arz hem talep açısından yoğun şekilde kullanılan ve rekabet avantajı sağlamada önemli bir araç olduğunu söylemek mümkündür.

15.1. Mevcut Durum Analizi

15.1.1. Türkiye’de Bilgi Teknolojileri Erişimi ve Kullanımı

Türkiye’de Aralık 2020 sonu itibarıyla 82.128.104 mobil (GSM) abone mevcuttur. Bu sayı, %98.2 yaygınlık oranına karşılık gelmektedir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2020). Evden internete erişim imkânı ise 2020 yılında %90.7’ye ulaşmıştır (TÜİK, 2021). Toplam 63 ülke arasında yapılan dijital rekabetçilik dünya sıralamasına göre 2020 yılında bilgi, teknoloji ve geleceğe hazırlık konusunda ABD ilk sıradayken, Türkiye 2019 yılında 52., 2020 yılında da 44. sırada yer almıştır (IMD, 2020). ‘*Yarınların pazarlarına*’ hazırlık için özellikle dijital yetenek noktasında eğitim müfredatlarını güncelleme, Ar-Ge ve yenilik konularına yatırım yapma gibi hususlarda Türkiye az hazırlıklı olan ülkelerden biridir (Dünya Ekonomik Forumu, 2020).

Türkiye’de 4.5G teknolojisine 2016 yılında geçilmiştir. Ardından ise 2017 yılında 5G teknolojilerinin geliştirilmesi ve uygulanması için Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından ODTÜ, Bilkent ve Hacettepe Üniversiteleri ile operatörler arasında “5G Vadisi Açık Test Sahası Protokolü” imzalanmıştır (KPMG, 2018). 2020 yılında 5G testleri başarıyla sağlanmıştır ve 2023 yılında ilk 5G hizmetini vatandaşların hizmetine sunulması hedeflenmektedir. We Are Social (2020) raporuna göre Türkiye’de 62 milyon internet kullanıcısı ve 54 milyon sosyal medya kullanıcısı mevcuttur. Türkiye İnternet kullanım istatistiklerine bakıldığında genel kullanıcı sayısı 62 milyondur. İnternet kullanıcıları günde ortalama olarak 7.5 saat İnternet’te zaman harcamaktadırlar. Türkiye’de mobil kullanıcı sayısı 58 milyondur. Alexa sıralamasına göre Türkiye’de en çok kullanılan arama motoru Google olarak belirlenmiştir. Türkiye adresli milli arama motoru olarak Turkcell tarafından 2017 yılında geliştirilmiş olan “yaani” arama motoru faal olarak hizmet vermektedir.

Bilgi teknolojileri rekabet avantajı sağlayan kaynakları ifade etmektedir. Rekabet avantajı için rakiplerin taklit edemeyeceği ve uygulayamayacağı stratejiler geliştirilmelidir. Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle beraber iş yapış şekilleri ve tüketici beklentileri değişmişken, aynı zamanda ülkelerarası sınırlar da ortadan kalkmaya başlamıştır. Özellikle COVID-19 döneminde dijitalleşme hız kazanmış, rekabet koşulları da aynı oranda değişim göstermiştir. Mevcut rekabet avantajını kaybetmemek veya geliştirmek için diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de bilgi teknolojilerine uyum sağlanması gerekmektedir. Çünkü bilgi teknolojilerinin sağladığı imkânları fırsata çeviremeyen sektörlerin ve işletmelerin rekabet etme imkânı daha zor olmaktadır. Ancak bilgi teknolojilerinin destinasyonlarda aynı şekilde kullanımı ile destinasyonlar farklılaşmak yerine sıradanlaşmaktadır. Bu noktada destinasyon rekabetçiliği konusu önem kazanmaktadır. Turizm destinasyonlarının sıradanlaşması ile turizm pazarında var olan rekabet daha da artmıştır. Son dönemde, turizm destinasyonlarının başarılı olması artık turistlerin (özellikle Z kuşağı turistlerin) davranışlarını önemli düzeyde etkileyen ve bilgi akışı sağlayan, bilgi teknolojilerine bağlı rekabet edebilirliklerine bağlıdır (Komsic & Dorcic, 2016). Destinasyon rekabetçiliği ile turizm işletmeleri ve destinasyonlar yeni rekabet avantajları geliştirebileceği gibi mevcut rekabet avantajlarını iyileştirebilirler. Bilgi teknolojileri ile destinasyonlar yeteri kadar doğal turizm kaynağı olmasa bile destinasyonlarını çekici hale getirebilirler (Boes vd., 2015).

15.1.2. Bilgi Teknolojileri Kullanımı ve Erişiminde Mevcut Durum ve Değişimler

Turizm dünyada teknolojiyi en çok kullanan endüstrilerden biridir. Özellikle son dönemde piyasada rekabet avantajı sağlamayı amaçlayan işletme ve destinasyonlar bu alanda oldukça yüksek yatırımlar yapmışlardır. Bu yatırımlar yoğunlukla reklam ve tanıtım üzerinedir. Bunun yanında tüketiciler de tatil planlama süreçlerinde akıllı telefonları aracılığıyla bilgiye ulaşmakta ve karşılaştırmalar yapmaktadırlar. Ardından karar sürecinde de yine tercih ettikleri ulaşım aracının

bileti için akıllı telefon, tablet veya bilgisayar gibi teknolojik araçları kullanmaktadırlar. Ayrıca tatil sonrası da tatil deneyimleri için sosyal medya gibi internet platformları üzerinden değerlendirmeler yapmaktadırlar (Nuenen & Scarler, 2021). Özellikle COVID-19 döneminde turizm endüstrisinin her alanında (konaklama, seyahat, yiyecek & içecek) temasın azaltılması için teknoloji yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu doğrultuda, COVID-19 sonrasında da internet, mobil ve akıllı uygulamaların kullanımının turizm endüstrisinde önemli rekabet avantajları sağlayacağı düşünülmektedir.

- **İnternet:** Turizm endüstrisinin gelişiminde internetin büyük aracı rolü olduğu düşünülmektedir. En temel açıdan bakmak gerekirse, turistler tüm seyahat planlarını internet üzerinden ikinci bir gerçek veya tüzel kişiye ihtiyaç duymadan gerçekleştirebilmektedirler. Evlerinde oturdukları sırada belirledikleri tarih için biletlerini (uçak, tren, otobüs) alabilmekte ve gidecekleri yerden araçlarını kiralayabilmektedirler. Bunun yanında, konaklama için otel ve oda seçimini de internet üzerinden kolaylıkla yapabilmektedirler (Hossain vd., 2020). Hatta bazı işletmelerde gitmeden önce alerjileri olan yemekleri seçebilmekte veya özel isteklerini belirtebilmektedirler. Bu anlamda, turizm destinasyonlarının küresel turizm pazarında rekabet edebilmek için gerekli olan çevrimiçi varlığı ve çevrimdışı bağlantıyı artırmaları gerekmektedir. Yüksek rekabet ortamında faaliyetlerini sürdüren turizm işletmelerinin mevcut konukları korumak ve yeni konuklara erişebilmek için internet üzerindeki dağıtım kanallarını genişletmeleri gerekmektedir. Örneğin, akıllı telefonlar artık insanların ayrılmaz bir parçaları hâline gelmeye başlamıştır. Buradan yola çıkarak, destinasyonların akıllı turistlerin seyahatlerini kolaylaştırmak adına mobil seyahat, konaklama ve yiyecek-içecek uygulamaları tasarımlarının rekabet açısından önemli bir adım olacağı düşünülmektedir (Adeola & Evans, 2019). Yukarıda belirtilenler turizm için internetin önemini ortaya koymaktadır. Türkiye turizm noktasında dünya çapında rekabet eden önemli destinasyonlardan biridir. Ancak ne yazık ki internet kullanımı konusunda sağlanan imkânlarda rakiplerinden oldukça geri kaldığını söylemek mümkündür. 2017 yılında indirme hızı 3.96 Mbps iken, 2017 yılında 4.90, 2019 yılında 5.27 olarak ölçülmüştür. Burada bir artış söz konusu olsa da diğer ülkelere göre bu artışın oranı bir sorun olarak görülmektedir. Bunu kanıtlar nitelikte, Türkiye 2018 yılında, 83. sıradayken, 2018 yılında 91., 2019 yılında ise 102. sıraya gerilemiştir (Sade, 2019).
- **Mobil Teknolojiler:** Mobil teknolojiler turizm endüstrisinin yapısında ciddi değişimler ve gelişmeler yaratmıştır. Rekabet avantajı sağlamak adına destinasyonlar, üst düzey konukseverlik, hizmetlerin rahatlığı, özelleştirilmesi ve kişiselleştirilmesi için konuklarına çevrimiçi hizmetler geliştirmektedirler. Ziyaretçiler kalış süreleri boyunca uygulama aracılığıyla herhangi bir istek veya problemlerini çevrimiçi bir şekilde belirterek, personelden anlık karşılık alabilmektedirler. Bu durum konuk memnuniyeti açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır (Han vd., 2021). Daha geniş bir açıdan bakıldığında mobil teknolojiler, rezervasyon, destinasyon ön araştırması, seyahatin planlanması, değiştirilmesi, karşılaştırılması gibi birçok konuda turistlerin anlık işlem yapmalarına olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra insanların seyahat motivasyonlarının oluşmasında, seyahatleri sırasında ve sonrasında (tatmin, haz durumlarında) da mobil teknolojilerin yoğun kullanımı mevcuttur. Seyahat öncesi motive olabilmek adına planlama yapan turistlerin, fiyat, yorum, değerlendirme gibi değişkenlere göre karar verme süreçleri başlamaktadır. Karar verme süreçleri tamamlanan turistler seyahatleri sırasında, harita, herhangi bir faaliyet için ani karar verme ve anlık hazlarını paylaşma durumlarını da yine mobil teknolojiler aracılığıyla yapmaktadırlar.

- **Akıllı Uygulamalar:** 21.yüzyılda teknoloji değişimi ve gelişimi en üst düzeylere gelmiştir. Mobil teknolojilerin internet ile birleştirilmesiyle sanal dnyalar oluşturılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda sanal, artırılmış ve karma gerçeklik, robotlar, yapay zekâ, tanıma teknolojileri gibi kavramlar gündeme gelmiştir. Birçok alanda kullanılan bu teknolojilerin son dönemde, özellikle COVID-19 ile beraber turizm endüstrisinde yoğunlaştıkları görölmektedir (Demirezen, 2019). COVID-19 sırasında bazı müzeler, turlarını turistlere sanal olarak sunma girişiminde bulunmuşlardır. Artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik teknolojisinin kullanıldığı bu turlarda, insanlar mobil cihazları ile katılım sağlayabilmektedirler. Daha yüksek deneyim yaşamak isteyenler ise sanal gerçeklik gözlüğü ve kulaklık kullanabilmektedirler. Bu turlar sırasında aynı zamanda eserler hakkında bilgiler de alan turistler sanal seyahatlerini bu şekilde gerçekleştirmektedirler. Bunun yanında, yok olmak üzere olan destinasyonlar da ikinci şans turizmi kapsamında yine bu ileri teknolojiler ile programlandırılarak turistlere tekrar sunulmaktadır (Sucaklı ve Güzel, 2020). Seyahatlerini normal bir şekilde gerçekleştirmek isteyen turistler için de birçok teknolojik girişim mevcuttur. Bu teknolojilerden biri tanıma sistemidir. Bu sistem, parmak izi, yüz, retina vb. ile kimlik tanımayı içermektedir. Özellikle seyahat ve konaklama sırasında teması en aza indiren teknoloji, turistlere COVID-19 noktasında güven ve rahatlık sunmaktadır. Yine yiyecek içecek ve konaklama işletmelerinde de artırılmış gerçeklik teknolojisi QR kodu ile insanların sipariş verebilmelerini ve herhangi bir hizmet almadan konaklayacakları odaları satın alabilmelerini sağlamaktadır. Tüm bu uygulamalar, COVID-19 önlem kapsamında ikili ilişkileri en aza indirmek isteyen turistlerin güvenle kullanabilecekleri sistemler olarak gösterilmektedir. Robotlar ve yapay zekâ da son dönemde turizm endüstrisinde kullanılmaya başlanmış önemli teknolojilerdir. Özellikle güvenliğin sağlanması açısından yasal olmayan durumları tespit etmede, COVID-19 ateş ve hatta vücut tepkimelerinin anlık ölçümünde bu teknolojilerden faydalanılmaktadır. Tüm bu uygulamaların, seyahat eden turistlerin kendilerini güvende hissetmeleri açısından önemli faktörler oldukları düşünölmektedir.

15.1.3. Akıllı Turizm Destinasyon alışmaları (Dünyadan Örnekler)

Türkiye’de akıllı turizm destinasyonları ile ilgili daha çok kavramsal çalışmalar ve çalıştaylar yapılmıştır. Bunlardan biri Antalya’da yapılan “Antalya kapsamında Turizm 4.0” projesidir. Bu proje kapsamında *Brüksel, Porto, Salzburg, Valencia, Venedik, Dubai, Lyon ve Helsinki* destinasyonlarının başarılı uygulamaları incelenerek Antalya Akıllı Turizm Destinasyonu geliştirmek için önerilerde bulunulmuştur (Işık vd., 2019). 2018 yılında Avrupa Birliği’nin erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve kültürel miras ve yaratıcılık açısından destinasyonları desteklemek üzere başlattığı Avrupa Akıllı Turizm Bařkentleri yarişmasının birincileri *Helsinki* ve *Lyon* şehirleri olmuştur. 2019 yılında ise *Londra, Helsinki ve Barselona* Avrupa Akıllı Turizm Başkenti unvanına layık görölmüştür. Nitekim 2020 yılında İspanya’nın *Málaga* ve Hollanda’nın *Gothenburg* şehri Avrupa Akıllı Turizm Bařkentleri yarişmasında birlikte birinciliği paylaşmıştır. Avrupa Birliği akıllı turizm başkenti seçilen şehirlerin başarılı performansının ardında yatan gerçek, hiç kuşkusuz, değişen teknolojik gelişmelere ve sosyo-ekonomik koşullara ayak uydurmuş olmalarıdır. Dolayısıyla Avrupa Akıllı Turizm Başkenti seçilen şehirlerden *Helsinki, Lyon* ve *Málaga* destinasyonlarının birinci olmasının altında yatan etkenlerin ve başarılı uygulamalarının neler olduğuna kısaca bakılarak kıyaslama yapmanın Türkiye’de turizm şehirlerinin Avrupa Akıllı Turizm Başkenti yarişmasına başvurup bu unvanı olabilmesi için faydalı olacağı düşünölmektedir.

- **Helsinki (Finlandiya):** Helsinki’nin 2018 yılında *Avrupa Akıllı Turizm Başkenti* unvanı almasında etkili olan uygulamalardan biri akıllı toplu taşıma sistemidir. Helsinki’de “*Uber boat*” isimli sistem üzerinde çalışılmakta ve açık sokaklarda sürücüsüz otobüsler projesi denenmektedir. Bu unvan dışında Helsinki 2015 yılında erişilebilir kentler yarişmasında ikincilik ödölüne layık görölmüştür. Helsinki kentinde turizm merkezlerine çeşitli dillerde

yardım isteyenler için “*Helsinki Helpers*” isimli sistem yerleştirilmiştir. Kentte yaşayan ve turistlere tavsiyeler veren yerel halkın kullandığı MyHelsinki.fi web adresi hizmet vermektedir (Avrupa Birliği, 2020).

- *Lyon (Fransa)*: Lyon destinasyonunun en önemli özelliklerinden biri hareketi kısıtlı olan turistlere uyarlanmış *akıllı tabelalar ve ulaşım ağının* mevcudiyetidir. Lyon’da hareketi kısıtlı bireyler bağımsız bir şekilde ulaşım ağlarını kullanabilmektedirler. Görme engellilere özel olarak da müzelerde sanat eserlerine dokunarak deneyime imkânı sağlanmaktadır. Lyon akıllı turist kartı ile entegre olan “*onlylyon experience*” ile konum tabanlı olarak turistlere kalabalık ile ilgili bilgi sağlamaktadır. Turistler UNESCO listesinde yer alan Boyalı Duvar Resimlerini artırılmış gerçeklik uygulamaları kullanılarak deneyimleyebilmektedirler (Avrupa Birliği, 2020).
- *Málaga (İspanya)*: Málaga’da tüm yollar aynı düzeyde yapılandırılmış kaldırımlara sahiptir. Bunun dışında, yaya yolları renklerle ayrıştırılmıştır. Málaga kentine ait uygulama (aplikasyon) EMT görme engelli ziyaretçilere hitap eden işlevlere sahiptir. Şehirdeki sekiz plajın tamamında engelli rampaları, kumsal boyunca denize kadar uzanan yürüyüş parkurları, kolayca erişilebilir kabinler ve oturma alanları bulunmaktadır. Málaga’nın Elektrikli Ulaşım Planı kentte büyük ölçüde yeşil ulaşım yatırımlarının yapılmasını sağlamıştır. Müzelere ve yerel turizm ofislerine yönelik uygulamaları mevcut olup, bu uygulamalar aracılığıyla işitsel ve görsel şehir rehberlik hizmeti sunulmaktadır. Şehrin stratejik noktalarına QR kodlar ve sesli yönlendirmeler (*beacon*) yerleştirilmiştir. Málaga Belediyesi, kara yolu trafik kazalarının sanal olarak takip edilebileceği bir akıllı ulaşım yönetim sistemi geliştirmektedir (Avrupa Birliği, 2020).

15.2. Komisyon Önerileri

- ✓ Büyük veri için platform oluşturma,
- ✓ Bakanlık tarafından paydaşların da dâhil olduğu bir turizm mobil uygulaması geliştirme,
- ✓ Akıllı turist kartları geliştirip uygulamaya koyma,
- ✓ Belli turistik noktalarda ücretsiz wi-fi hizmeti sağlamak,
- ✓ Turistik alanlarda bilgi sağlama amacıyla QR kod kullanımını arttırma,
- ✓ Seyahat ve konaklama sırasında teması en aza indirecek tanıma teknolojilerinin kullanılması,
- ✓ Özellikle kültür ve miras kapsamında sanal turların alternatif olarak turistlere sunulması,
- ✓ COVID-19 önlemleri kapsamında destinasyonlarda yapay zekâ ile ateş ölçümü ve vücut tepkimelerinin takibinin sağlanması,
- ✓ Özellikle yiyecek-içecek işletmelerinde ikili ilişkileri en aza indirmek amacıyla siparişlerin QR kod aracılığıyla alınması,
- ✓ Alınan önlemler ve kullanılan akıllı uygulamaların turistlere gösterimi açısından reklam ve tanıtım faaliyetlerinde internetin yoğun bir şekilde kullanılması,
- ✓ Turistlerin COVID-19 konusunda soru işaretlerinin belirlenerek internet ortamında yoğun çaba ile bu soru işaretlerinin giderilmesi,
- ✓ Akıllı şehirler, buna bağlı olarak akıllı destinasyonlar oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılması.

SONUÇ

Turizm endüstrisi bilgi iletişim teknolojilerini en yoğun şekilde kullanan endüstrilerden biridir. Bu teknolojilerin seyahate karar verme aşamasında web sitesi gibi uygulamaları ön plana çıkarken, tatil sırasında navigasyon, sosyal medya, tatil sonrasında ise yine sosyal medya veya internet siteleri gibi deneyim veya eleştiri paylaşma platformları bulunmaktadır. Bugün tatil planı yapan turistler öncelikle ellerindeki mobil teknolojilerin içindeki verilerden yola çıkarak karşılaştırmalar yapmaktadır. Bu karşılaştırmalar içinde destinasyonlar tarafından sunulan çekicilik unsuru içerikler olabileceği gibi, deneyim yaşamış olan turistlerin paylaştıkları yorumlar, puanlamalar ve tavsiyeler de bulunmaktadır.

Neredeyse tüm aşamalarında bilgi teknolojilerine bağlı olarak faaliyet gösteren turizm endüstrisi içinde rekabet avantajı elde etmek adına destinasyonların günceli, hatta geleceği takip ederek stratejiler belirlemeleri gerekmektedir. Bu stratejileri oluştururken, bugünün hizmetinden ödün verilmemelidir. Çünkü eş zamanlı üretim tüketimin söz konusu olduğu turizm endüstrisinde insanların elektronik ağızdan ağıza paylaşımları işletmenin imajında çok önemli bir role sahiptir. Bu nedenle hem operasyon sırasında hem insanların deneyimlerini paylaştıkları platformlarda aktif hareket ederek, işletmenin kendini ifade edebilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Adeola, O. & Evans, O. (2019). Digital tourism: Mobile phones, internet and tourism in Africa, *Tourism Recreation Research*, 44(2), 190–202.
- Avrupa Birliği (2020). *Compendium of Best Practices: 2019 & 2020 European Capital of Smart Tourism Competitions*, Brussels.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2020). *Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Raporu*. <https://www.btk.gov.tr/pazar-verileri>. Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- Boes, K., Buhalis, D. & Inversini, A. (2015). Conceptualising Smart Tourism Destination Dimensions. In I. Tussyadiah, ve A. Inversini, (Eds.), *Information and Communication Technologies in Tourism*, 391-403. Springer.
- Demirezen, B. (2019). Artırılmış Gerçeklik ve Sanal Gerçeklik Teknolojisinin Turizm Sektöründe Kullanılabilirliği Üzerine Bir Literatür Taraması. *Uluslararası Global Turizm Araştırma Dergisi*, 3(1), 1-26
- Dünya Ekonomik Forumu (2020). *The Global Competitiveness Report*. Cenevre: Dünya Ekonomik Forumu.
- Han, S.H., Lee, J., Edvardsson, B. & Verma, R. (2021). Mobile Technology Adoption Among Hotels: Managerial Issues and Opportunities. *Tourism Management Perspectives*, 38, 100811
- Hossain, M.A., Suchana, J.J. & Avi, M.A.R. (2020). Promoting Bangladesh Tourism Through the Internet: Theoretical Perspectives and Empirical Evidence, *Canadian Journal of Business and Information Studies*, 2(5), 87-95.
- IMD (2020). *World Digital Competitiveness Ranking*. www.imd.org/wcc. Erişim Tarihi: 27.04.2021.
- İşık, S., Çelik, P., Topsakal, Y., Mehter, A.S. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2019). Turizm 4.0. İçinde: Erdem, Ş. ve Sekreter, S. (Ed.) *Endüstri 4.0*, ATSO, Antalya, s. 129-174.
- Komsic, J. & Dorčić, J. (2016). Tourism Destination Competitiveness and Online Reputation: Conceptualization and Literature Framework Analysis, *Proceedings of Tourism & Hospitality Industry, Croatia*, 144-157.
- KPMG (2018). 5G'ye ne kaç var? <https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2018/08/5g-ye-kac-var.html>. Erişim Tarihi: 22.04.2021.
- Nuonen, T. & Scarles, C. (2021). Advancements in Technology and Digital Media in Tourism, *Tourism Studies*, 21(1), 119-132
- Sade, G. (2019). Ülkelerin internet hızı sıralaması: Türkiye 102. basamağa geriledi, zirvede Tayvan var. Euronews. <https://tr.euronews.com/2019/08/16/ulkelerinde-internet-hizi-sralamasi-turkiye-102-basamaga-geriledi-zirvede-tayvan-var>. Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- Sucaklı, G. ve Güzel, T. (2020). Müze turizminde artırılmış gerçeklik teknolojisi uygulamaları; Dünya ve Türkiye örnekleri. *Journal of Tourism Research Institute*, 1(2), 71-82
- TÜİK (2021). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679). Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- We Are Social (2020). Digital 2020: Turkey. <https://datareportal.com/reports/digital-2020-turkey>. Erişim Tarihi: 15.04.2021.

16. FİYAT REKABETİ

Emrah Özkul - Selda Uca - Emre Samancıoğlu

ÖZET

Küresel çapta artan rekabet ortamı, destinasyonların kendilerini öne çıkartabilecek rekabet gücü faktörlerini dikkatli bir şekilde ele alması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Fiyat, bu faktörler arasında en önemlilerden biri olmaktadır. Türkiye'nin, turizm endüstrisindeki fiyat unsuru bakımından Akdeniz Çanağında yer alan rakiplerine göre öne çıktığı belirtilebilmektedir. Konaklama, yiyecek içecek, ulaştırma ve paket tur fiyatları açısından rakiplerinden daha avantajlı fiyat olanaklarına sahip olduğu görülse de fiyat avantajını azaltıcı unsurların da bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Özellikle enflasyon baskısı ve döviz kurunda yaşanan artışlar arz kaynakları üzerinde olumsuz etkiler yaratarak hizmet kalitesinde düşüölere neden olabilmektedir. Bunun yanında Covid-19 sürecinde küresel anlamda yaşanan gelişmelerin işletmelerin uygulamalarında ve fiyat politikalarında değişiklikler yarattığı da görülmektedir. Bu bölümde turizm endüstrisinde Türkiye'nin fiyat unsuru bakımından mevcut durumu ortaya konularak devlet tarafından turizm işletmelerine sağlanabilecek tedbirlere ve işletmelerin uygulamalarına yönelik öneriler sunulmaktadır.

GİRİŞ

Ekonominin küreselleşmesinin rekabetin şiddetini arttırdığı turizm endüstrisinde ekonomik amaçlara ulaşmak öncelikli bir duruma gelmiştir (Croitoru, 2011). Pazarın genişliği, talep düzeyi, teknoloji, destek endüstriler, ulusal ve uluslararası anlamda oluşturulan politikalar, fiziksel ve beşeri kaynaklar gibi unsurlar rekabet avantajı yaratmada ön plana çıkmaktadır (Gupta, 2009). Seyahat ve turizm politikaları kapsamında değerlendirilebilecek en önemli rekabet gücü göstergelerinden biri de "fiyat" unsurudur. Küresel turizm pazarında Türkiye'nin rekabet gücü açısından en avantajlı olduğu göstergelerden birinin "fiyat rekabetçiliği" olduğu bilinmektedir. 2019 yılında Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanan "Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi'nde Türkiye fiyat rekabetçiliği göstergesinde 5,6 endeks değerisiyle 140 ülke arasında 48. sırada yer almıştır. Türkiye turizm alanında doğrudan rekabet hâlinde olduğu Akdeniz Çanağı ülkelerinin pek çoğundan (Fransa, İspanya, İtalya, Yunanistan gibi) daha avantajlı konumdadır (Dünya Ekonomik Forumu, 2019a).

16.1. Mevcut Durum Analizi

Türkiye'nin fiyat rekabeti açısından mevcut durumu konaklama, ulaştırma, yiyecek içecek ve seyahat işletmeleri açısından değerlendirilerek Covid-19 döneminde fiyatlar bağlamında uygulamaya konulan tedbirler ve değerşen fiyat düzeyleri vurgulanmaktadır.

16.1.1. Konaklama Fiyatları

Turizm ve otelcilik sektörü küresel ekonomi içinde gelişim sürecindeyken hem ulusal hem de uluslararası çapta rekabet de artarak devam etmektedir (Tsai vd., 2009). Konaklama işletmelerinin yoğun rekabet ortamında oluşturdukları fiyatların, doluluk oranları ve mevcut oda başına gelir (RevPAR) değerşkenlerine yönelik performanslarıyla ilişkisi bulunmaktadır (Tuna vd.,

2019). Bu çerçevede veri ve analiz şirketi STR'nin 2019 yılında Avrupa'daki 27 ülke üzerinden yaptığı değerlendirme sonucunda sunduğu doluluk, ortalama oda fiyatı ve ortalama oda başı gelir değişkenlerini içeren verilerde, Türkiye tüm değişkenler açısından Avrupa ortalamalarının aşağısında kalmıştır. Avrupa'nın ortalama oda fiyatları 2019 yılında 113.3 Euro olarak belirlenmiştir. Buna karşın aynı yıl Türkiye ortalamaları 77.4 Euro seviyelerinde gerçekleşmiştir (TÜROB, 2020a). Türkiye, WEF'in yayınladığı Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi'nde otel fiyatları endeks sıralamasında 82.8 Dolar ortalamasıyla 8. sırada yer almaktadır. Bu endekste 2019 yılında Avrupa ortalaması 126 Dolar olarak belirtilmektedir. Türkiye'nin Akdeniz Çanağındaki diğer bazı rakiplerinin otel fiyat endeksindeki performansı incelendiğinde, Mısır'ın 74 Dolar ile 4., İspanya'nın 137 Dolar ile 64., Yunanistan'ın 163 Dolar ile 83., Fransa'nın 169 Dolar ile 90. ve İtalya'nın 181 Dolar ile 93. sırada bulunduğu görülmektedir (Dünya Ekonomik Forumu, 2019b).

Konaklama işletmeleri turistik ürünün stoklanamazlık özelliği dolayısıyla talepte düşüş yaşandığı dönemlerde odaların boş kalmamasına yönelik tedbirler almakta ve bu kapsamda oda satış fiyatlarında indirimler yaparak doluluk oranlarını artırmaya çalışmaktadır (Kim vd., 2019). COVID-19 salgını konaklama işletmelerinin uzun süreler kapalı kalmasına ve maliyetlerinde önemli oranlarda artışlar meydana gelmesine sebep olmuştur. Haziran 2020 itibarıyla ulusal ve uluslararası seyahat hareketleri kısmi şekilde tekrar başlamıştır fakat açılış yapan oteller bekledikleri veya maliyetlerini karşılayacak olan fiyat seviyelerini belirleyememişlerdir. Pandemi kaynaklı turist sayısının düşmesi ve bireylerin alım gücünde yaşanan azalmalar nedeniyle otelcilik sektörü bu dönemdeki oda fiyatının aksine işletmelerdeki turist hareketliliğini yavaş da olsa artırmaya yöneltmiştir. TÜİK verilerine göre; Türkiye'de faaliyet gösteren otellerin gecelik konaklama fiyatları 2021 Mart ayında % 5.84 artış göstermiştir. Mart ayında ülke genelinde 12 aylık ortalama enflasyon (TÜFE) % 13.18 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda otel fiyatlarındaki artış, enflasyonun 7.3 puan altında kalmıştır. COVID-19 sürecinin, otellerde müşteri ve dolulukları düşürmesi, gecelik otel fiyatlarının da gerilemesine neden olmuş, fiyat artışlarını sınırlandırmıştır. 2020 Mart ayında % 15.5 olan fiyat artışı, bu yıl ancak % 5.84 olarak gerçekleşmiştir (Turizm Data Bank, 2021). 2020 yılının ilk 9 ayını içeren STR raporu ise ortalama oda fiyatlarının Avrupa'da yaklaşık % 17 düşüşle 94.4 Euro, Türkiye'de % 9 düşüşle 72.0 Euro seviyelerine gerilediğini göstermektedir (TÜROB, 2020b).

16.1.2. Ulaştırma Fiyatları

Türkiye'nin, denizyolları ulaşımında önemli rotaların üzerinde yer alan bir destinasyon olduğu, son yıllarda liman ve havaalanı yatırımlarını artırdığı ve karayollarını geliştirme çalışmaları bakımından birtakım avantajlara sahip olduğu, ulaştırma sektöründe ilerleme aşamasında bulunduğu söylenebilmektedir. Akaryakıt fiyatlarının yüksek olması ve döviz kurunda yaşanan artışlar sebebiyle ulusal paranın değer kaybı ise ulaştırma fiyatları açısından Türkiye'nin bu alandaki rekabet avantajını azaltıcı nitelikte etki yaratmaktadır. Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi'nde ülkelerarası ulaşım fiyatlarını karşılaştırma konusunda referans olan, cent bazında ve litre başına yapılan hesaplamalarla oluşan akaryakıt fiyatları sıralamasında 2019 yılında Türkiye 140 ülke arasından 122. sırada bulunmaktadır. Bu değişken çerçevesinde Akdeniz Çanağında bulunan rakiplerden Mısır'ın en ucuz akaryakıt kullanan ülkelerden biri olduğu ve 3. sırada yer aldığı dikkat çekmektedir. Listede bulunan diğer rakiplerden İspanya 103., Fransa 114., Yunanistan 120. ve İtalya 135. olarak sıralanmaktadır. Bunun yanında hava ulaşım fiyatlarında önemli bir gösterge olan bilet vergileri ve havaalanı ücretleri endeksinde ise Türkiye az maliyet içeren hava yolu hizmetleri sunması bakımından Akdeniz Çanağındaki önemli rakiplerinin önünde, 29. sırada yer almaktadır. Bu endekste İspanya 37., Yunanistan 51., İtalya 61., Mısır 69. ve Fransa 85. sırada kendine yer bulmaktadır (Dünya Ekonomik Forumu, 2019b). Bununla birlikte 2021 yılı fiyatlarına bakıldığında Türkiye'de benzin fiyatlarının 0.92 Dolar ile Rusya, Belarus ve Ukrayna'dan sonra Avrupa'da en ucuz ülke konumunda olduğu da görülmektedir. Bu durum TL'nin Dolar ve Euro karşısında son 2 yılda uğradığı kayıplardan kaynaklanmaktadır.

COVID-19'un yayılmaya başlamasıyla birlikte dünyadaki birçok ülke seyahat kısıtlamalarına gitmiştir; bu nedenle ulaşım pandemiden en başta zarar gören sektörlerden biri olmuştur. Ülkeler arası hava ulaşimleri durmuş, ülke içi şehirler arasındaki seyahatlere çeşitli yasaklar getirilmiştir. Bu süreçte Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı otobüsle şehirlerarası ulaşımında hem fahiş fiyat artışlarını hem de işletmelerin yaşayabilecekleri ekonomik zorlukları önleyebilmek amacıyla "baz fiyat" düzenlemelerine gitmiştir (NTV, 2020). Firmaların haziran ayının başlamasıyla % 50 kapasite sınırı nedeniyle iki kat fiyat artışı gerçekleştirerek verdikleri ulaşım hizmetlerinde bakanlık tarafından yapılan bu düzenlemeler sonrasında fiyatlarda yaklaşık % 30 oranında düşüş sağlandığı açıklanmıştır (Anadolu Ajansı, 2020). TÜİK verilerine göre, hava ulaşımında ise 2020 yılında ilk sekiz ay dikkate alındığında yolcu taşımalarında bir önceki yıla göre yaklaşık % 63 düşüş yaşanmıştır (Bakırcı, 2020). Seferlerin azaltılması ya da durdurulmasının neden olduğu talep düşüşlerinin Türk hava yolu işletmelerine maliyeti aylık 100-120 milyon dolar civarındadır (Turizm Günlüğü, 2020). Pandemi sürecindeki maliyet artışlarının etkisi ve seyahat kısıtlamalarının azaltılması ya da kaldırılması sonucu bireylerin turizme talebinin fazlaşması hava yolu ulaşımında bilet fiyatlarına artış olarak yansıtılabilecektir. TÜİK'in Nisan 2021 yılına ilişkin açıkladığı enflasyon rakamlarına göre ulaştırma bir önceki yılın aynı ayına göre % 29.31 ile en çok artış yaşanan sektör konumundadır (Turizm Güncel, 2021).

16.1.3. Yeme-İçme Fiyatları

Turizme katılan bireyler bütçeleri dahilinde farklı yiyecek içecek işletmelerini tercih edebilmektedirler. Ürünlerin kalitesi ve miktarı, servis hizmetlerinin kalitesi, kalifiye personel, işletmenin bulunduğu konum ve oluşturduğu atmosfer fiyatın belirleyicisi olan önemli unsurlardır (Benli, 2018). Türkiye'ye seyahat eden turistlerin 2019 yılı harcamalarında yeme-içme 6.75 milyar Dolar civarında bir paya sahiptir (TÜİK, 2020). Türkiye'de turistik tüketim bağlamında yeme içme fiyatları iç turizm ve dış turizm çerçevesinde iki farklı açıdan ele alınabilir. Yabancı turistler Türkiye'deki ulusal para biriminin yabancı para birimleri karşısında yaşadığı değer kayıpları nedeniyle diğer ülkelere göre daha az maliyetle ve uygun fiyatlarla yeme içme gereksinimlerini karşılama şansı edinebilmektedirler. Buna karşın iç turizm açısından bir değerlendirme yapıldığında, yeme içme fiyatlarında gerçekleşen enflasyonist fiyat artışları tüketicilerin alım gücünü düşürmektedir ve bu açıdan yerli turistlerin yüksek fiyatlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır.

COVID-19'un gerektirdiği "yeni normal" şartları yiyecek ve içecek işletmelerini belirsiz durumlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Sosyal mesafe açısından gelen tedbirlerle işletmelerin kapasite kullanımlarında önemli düşüşler beklenmektedir. Sağlık konusunda yaşanan endişeler, seyahatlerdeki düşüşler, tüketici tercihlerindeki dönüşümler ve ekonomik ortam yiyecek ve içecek sektörü üzerinde etki yaratmaktadır (Okat vd., 2020). Pandemi tedbirleri doğrultusunda İçişleri Bakanlığı mart ayının ortasından başlayacak şekilde restoranlara misafir ağırlama yönünden kısıtlamalar ve paket servis ya da gel-al olarak hizmetlerini sürdürmelerine yönelik kurallar getirmiştir (Deloitte, 2020). Haziran ayının başına kadar devam eden bu kısıtlama ve kuralların ardından kur atışları, bu süreçte az iş yapılması ve iş yerlerinin açılmaması durumları yeme içme fiyatlarında artış meydana getirmiştir (Sözcü, 2020). TÜİK (2021a) Nisan TÜFE verilerine göre lokanta ve otellerdeki fiyatlar bir önceki yılın aynı ayına göre % 16.8, önceki aya göre ise % 7 oranında artış göstermiştir.

16.1.4. Paket Tur Fiyatları

Türkiye, 2019 yılında elde ettiği turizm gelirlerin % 26.5'ini paket turlardan kazanmıştır. Bu oran yıllık turizm gelirlerinin dörtte birinden daha fazla paya sahip olan paket turların, Türk turizminin sunduğu önemli turistik ürünlerden biri olduğunun göstergesidir (Yaşar, 2021). Turistlerin 2019 yılındaki paket tur harcamaları 9.16 milyar Dolar seviyelerine ulaşmıştır (TÜİK, 2020). Sektör

temsilcilerinin yaptığı açıklamalarda Türkiye'ye yönelik paket tur fiyatlarının 2019 yılı Nisan-Ekim döneminde rakipleri İspanya ve Yunanistan'dan daha fazla olduğunu, Türkiye'de 2019 yılı itibariyle önceki dönemlere göre daha pahalı paket tur satışları yapıldığını ifade eden görüşleri turizm basınında yer almaktadır (Turizm Güncel, 2019).

Pandemi ile birlikte seyahat kısıtlamaların yaygınlaşması ve sağlık yönünden güvenli seyahat konusunda endişelerin artması birçok turistin erken rezervasyon aracılığıyla almış olduğu paket turlarını iptal etmesine neden olmuştur. Bu sebeple, ödenen ücretlerin belirlenen süre içinde seyahat acenteleri ve tur operatörleri tarafından geri ödenmesi durumu oluşmuştur. Bu durum, paket tur dâhilinde hizmet satın alınan diğer turizm işletmelerine ödemeleri gerçekleştirmesi sebebiyle seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin finansal açıdan sorunlarla karşılaşmalarına sebebiyet vermiştir. Süreç içinde işletmeler çeşitli devlet destekleri ve düzenlemelerle varlıklarını zorlu koşullar altında devam ettirmeye çalışmış, bunun yanı sıra dünyanın birçok ülkesinde sektör içinde iflaslar da yaşanmıştır. TUİK'in (2021b) yayınladığı 2020 verilerine göre pandeminin etkisiyle paket tur harcamaları % 77.5 azalarak 2.06 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir. Şubat 2021 enflasyon verilerine göre paket turlar diğer harcama gruplarına göre fiyat artışı daha az olan ve pandemi sürecinde enflasyonu düşük gerçekleşen kalemlerden biri olmuştur (TCMB, 2021).

16.2. Komisyon Önerileri

Konaklama İşletmeleri Açısından

- Konaklama işletmelerinin Covid-19 sürecinde yaşadıkları maliyet artışlarını fahiş fiyatlarla tüketicilere yansıtılmaları ve rekabetçi fiyatlamaya politikalarına devam etmeleri,
- Otellerin Covid-19 sürecinde almak zorunda kaldığı kredilerin faiz ve ana para ödemelerine yeni düzenlemeler yapılması,
- Konaklama hizmetleri kapsamındaki KDV oranının kalıcı olarak belirli seviyelere düşürülmesi,
- İç pazarın daha fazla önemsenmesi ve iç pazara yönelik uygun fiyat düzeylerinin belirlenmesi,
- Konaklama işletmelerine yönelik uygun kredi olanakları sunulması,
- İstihdamın sürekliliğini sağlayabilmek kısmi maaş ödemelerinin yapılması ve sigorta giderlerinin desteklenmesi.

Ulaştırma İşletmeleri Açısından

- Ulaşım işletmelerine yönelik Covid-19 dönemindeki vergi indirimleri ve düzenlemelerinin süresinin uzatılması,
- Petrol fiyatlarında yaşanan hızlı artışın önüne geçilebilecek tedbirler alınması,
- Sürdürülebilir ulaşım politikalarının güçlendirilmesiyle uzun vadeli maliyet ve fiyat avantajı yaratılması,
- Ulaşım hizmetlerinde tüketiciler için esnek ödeme kampanyaları oluşturulması.

Yiyecek İçecek İşletmeleri Açısından

- Yiyecek-içecek işletmelerine kira desteği sağlanması ve kira ödemelerine yönelik düzenlemeler yapılması,
- Ekonomik desteklerin yanında yiyecek-içecek işletmelerine kriz yönetimi ve fiyat belirleme stratejileri konularında danışmanlık desteklerinin verilmesi,
- Salgın sürecinde tüketicilerin yiyecek – içecek fiyat algıları ve beklentileri yönünde bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi ve sonuçların ilgili paydaşlarla paylaşılması.

Seyahat Acenteleri Açısından

- Seyahat acentelerine Covid-19 sürecinin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirebilmek için verilecek devlet desteklerinin artırılması,
- Covid-19'un tüketicilerin satın alma gücünde yarattığı azalışlar değerlendirilerek paket tur satışlarına ilişkin farklı kampanyalar planlanması,
- İç ve dış pazar arasında fiyat dengesi sağlanması.

SONUÇ

Fiyat, rekabet alanlarında destinasyonların ve işletmelerin gücünü belirleyen temel faktörlerden biri olmaktadır. Turizm endüstrisinde Türkiye'nin fiyat unsuru açısından rakipleriyle karşılaştırması gerçekleştirildiğinde, yüksek rekabet gücüne sahip olduğu ifade edilebilmektedir. Turizm işletmelerinin rekabetçi fiyat uygulamaları ve yabancı turistler için fiyatların uygunluk göstermesi Türkiye'ye yönelik turizm hareketlerinde çekicilik oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır. Covid-19 ile beraber turizm işletmelerinin karşılaştığı ekonomik sorunlar ve alınan tedbirlerin yetersiz kalması fiyatlar seviyesinde istikrarsızlaşmaya sebebiyet vermiştir. Bunun yanında ülkemizde yaşanan enflasyonist fiyat artışları hem işletmelere faaliyetlerini devam ettirebilme konusunda çeşitli sıkıntılar yaşatmakta hem de özellikle yerli turistlerin seyahatlere katılmasını zorlaştırmaktadır. Döviz kurlarındaki artış ise turizmden elde edilen gelirlerin turist sayısına göre istenen seviyelerde gerçekleşmesi bakımından engel oluşturabilmektedir. Mevcut durum dahilinde devlet tarafından sağlanan desteklerinin yeterli düzeyde olması ve gerekli tedbirlerin uygun şekilde alınabilmesi bu sorunların aşılabilmesi noktasında önem arz etmektedir. Covid-19 döneminde meydana gelen yeni değişimler çerçevesinde turizm işletmelerinin de belirledikleri fiyat düzeylerinde yerli ve yabancı turistler arasında denge oluşturabilecek bir politika izlemeleri gerekmektedir.

FİYAT REKABETİ SWOT ANALİZİ

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none">• Rekabetçi fiyat politikaları uygulanması• Dış turizmdeki önemli pazarlar için Türkiye'nin turistik ürün fiyatlarının uygun olması• Turistik ürün ve fiyat çeşitliliğinin fazlalığı	<ul style="list-style-type: none">• Ulusal paranın yabancı para birimleri karşısında yaşadığı değer kayıpları• COVID-19 döneminde turizm işletmelerine verilen devlet desteklerinin yetersiz kalması• Enflasyon nedeniyle yaşanan fiyat artışları• Turizm işletmelerinin COVID-19 sürecinde alınan kısıtlama kararları nedeniyle yaşadıkları finansal krizler
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none">• Pandemi döneminin yaratmış olduğu psikolojik baskılar ve sosyalleşme ihtiyaçlarının insanları seyahat etme konusunda güdülemesi ve bu ihtiyaçların karşılanması konusunda pek çok insan için fiyatının satın alma kararındaki öneminin azalacak olması• Turizm sektöründe finansal kayıplara karşın paydaş iş birliğinin gelişmesi ve bunun sektörel toparlanmaya katkı sağlayabilecek olması	<ul style="list-style-type: none">• COVID-19 sonrasında turizm işletmelerinin beklendikleri fiyat seviyelerine kısa sürede çıkamayacak olmaları• Fiyat rekabetinin COVID-19 sonrası dönemde daha fazla artacağı beklentisi

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı (2020). *Tavan Fiyat Uygulaması Otobüs Bilet Fiyatlarını Düşürdü*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/tavan-fiyat-uygulamasi-otobus-bilet-fiyatlarini-dusurdu-/1878659>, Erişim Tarihi: 28.04.2021.
- Bakırcı, M. (2020). COVID-19 Pandemisinin Türkiye Hava yolu Ulaşımına Etkisi, *Türk Coğrafya Dergisi*. 76, 45-58.
- Benli, S. (2018). Yiyecek-İçecek Sektörü, *Genel Turizm*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Croitoru, M. (2011). Tourism Competitiveness Index – An Empirical Analysis Romania vs. Bulgaria, *Theoretical and Applied Economics*. 9 (562): 155-172.
- Deloitte (2020). *COVID-19 Etkisinde Restoran Sektörünün Bugünü ve Geleceği*. <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consumer-business/articles/COVID-19-etkisinde-restoran-sektorunun-bugunu-ve-gelecegi.html>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Dünya Ekonomik Forumu (2019a). *The Travel and Tourism Competitiveness Report 2019: Travel and Tourism at a Tipping Point*. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf, Erişim Tarihi: 26.04.2021.
- Dünya Ekonomik Forumu (2019b). *Travel & Tourism Competitiveness Index*. <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2019/rankings/#series=TTCI>. Erişim Tarihi: 27.04.2021.
- Gupta, S. D. (2009). *Comparative Advantage and Competitive Advantage: An Economics Perspective and Synthesis*. Canada: St Thomas University Press.
- Kim, M., Roehl, W. & Lee, S.K. (2019). Effect of Hotels' Price Discounts on Performance Recovery After a Crisis, *International Journal of Hospitality Management*. 83, 74-82.
- NTV (2020). *Otobüs Bileti Fiyatlarına Yeni Düzenleme Geliyor*. <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/otobus-bilet-fiyatlarinayeni-duzenleme-geliyor>. Erişim Tarihi: 27.04.2021.
- Okat, Ç., Bahçeci, V. ve Ocağ, E. (2020). COVID-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Neden Olduğu Krizin Yiyecek İçecek İşletmeleri Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi, *International Journal of Contemporary Tourism Research*. 4(2), 201-218.
- Sözcü (2020). *Biriken Zamlar Patladı: Lokantalar ve Ulaşım Enflasyonu Uçurdu*. <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/biriken-zamlar-patlayinca-enflasyon-sert-yukseldi-5913566/>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- TCMB (2021). Şubat Ayı Fiyat Gelişmeleri. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/>. Erişim Tarihi: 14.05.2021.
- Tsai, H., Song, H. & Wong, K.K.F. (2009). Tourism and Hotel Competitiveness Research, *Journal of Travel & Tourism Marketing*. 26 (5-6), 522–546.
- Tuna, M., Türkmendağ, Z. ve Keleş, A. (2019). Kıyı Otellerinde Fiyatı Etkileyen Unsurların Belirlenmesi: Paydaş Bakış Açısı, *Turizm Akademik Dergisi*. 6 (2), 153-168.
- Turizm Data Bank (2021). *Otel Fiyatlarındaki Artış Düşmeye Devam Ediyor*. <https://www.turizmdatabank.com/otel-fiyatlarindaki-artist-dusmeye-devam-ediyor/>. Erişim Tarihi: 13.05.2021.
- Turizm Güncel, (2019). *Türkiye Paket Tur Fiyatı İspanya'dan 3 Euro Daha Pahalı*. <https://www.turizmguncel.com/makale/turkiye-paket-tur-fiyat-i-spanyadan-3-euro-daha-pahali>. Erişim Tarihi: 13.05.2021.
- Turizm Güncel (2021). *Enflasyon Rakamları Açıklandı, İşte Otellerdeki Son Durum*. <https://www.turizmguncel.com/haber/enflasyon-rakamlari-aciklandi-iste-otellerdeki-son-durum>. Erişim Tarihi: 13.05.2021.
- Turizm Günlüğü (2020). *Pandemide En Çok Zarar Eden Havayolları*. <https://www.turizmgunlugu.com/2020/08/08/pandemide-en-cok-zarar-eden-hava-yollari/>. Erişim Tarihi: 13.05.2021.
- TÜİK (2020). *Harcama Türlerine Göre Turizm Geliri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV-Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2019-33669>. Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- TÜİK (2021a). *Tüketici Fiyat Endeksi (Tüfe) Yıllık %17,14, Aylık %1,68 Arttı*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Nisan-2021>. Erişim Tarihi: 13.05.2021.
- TÜİK (2021b). *Turizm Geliri Geçen Yılın Aynı Çeyreğine Göre %50.4 Azaldı*. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=37438>, Erişim Tarihi: 27.04.2021
- TÜROB (2020a). *STR 2019 Aralık Raporu*. <http://www.turob.com/tr/istatistikler/str-2019-aralik-raporu>. Erişim Tarihi: 27.04.2021.
- TÜROB. (2020b). *Açık Otellerde Sonbahar % 44.9 Dolulukla Başladı*. <http://www.turob.com/tr/bilgi-merkezi/basin-bultenleri/acik-otellerde-sonbahar--449-dolulukla-basladi>, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

Yaşar, İ. (2021). Türkiye'ye Gelen Yabancı Turistlerin Tatil Tercihleri ve Satın Alma Davranışları Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(3), 252-272.

KISALTMALAR

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WEF: Dünya Ekonomik Forumu

SEKTÖREL RAPORLAR - 1 (Seyahat Acentaları)

Hamit KUK - TÜRSAB Yönetim Kurulu Üyesi

COVID-19 salgını insan sağlığına olumsuz etkilerinin yanı sıra ekonomik açıdan da küresel ölçekte ciddi zararlara yol açmıştır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından yapılan değerlendirmeye göre 2020 yılında uluslararası turizm hareketlerinde yüzde 73 oranında gerileme kaydedilmiştir. Yaşanan düşüş neticesinde uluslararası seyahat sayısı 1 milyar 462 milyondan 394 milyon seviyesine düşmüştür.

UNWTO tarafından açıklanan verilerde, Akdeniz'e kıyısı olan turizm destinasyonlarında yaşanan kayıplar dikkat çekmiştir. Türkiye'nin en önemli rakibi konumunda bulunan ülkelerden İspanya'ya giden ziyaretçi sayısında yaşadığı kayıp % 78 olurken, İtalya'nın kaybı % 61, Yunanistan'daki gerileme % 77, Portekiz'deki düşüş ise % 76 oldu (Kaynak UNWTO)

Türk Turizmde Pandemi Nedeniyle Oluşan Kayıplar

Pandemi öncesi dönemde yakaladığı ivme ile Türkiye ekonomisine katkısını artıran turizm sektörü, koronavirüs salgınından büyük zarar görmüştür. Türk turizmi de 2020 yılında dünya turizmdeki düşüşe paralel bir şekilde ciddi bir gerileme yaşamıştır. Yabancı ziyaretçi sayısı yaklaşık % 72 oranında gerileyerek 12.7 milyon seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yurtdışında yaşayan vatandaş ziyaretçileri de eklediğimizde 2020 yılında gelen ziyaretçi sayısı 15.9 milyon olmuştur. 2020 yılında turizm gelirlerimiz % 65 gerileme ile yaklaşık 12 milyar Dolar düzeyine düşmüştür.

Pandemi Sonrası Rekabet

Pandemi nedeniyle uluslararası turizmde birçok ülke, büyük kayıpları yaşarken 2021 yılı ve sonrasındaki dönemde bu kayıpların telafi edilmesine odaklanmış durumdadır. Bu çerçevede dünya turizmdeki rekabetin hiç olmadığı kadar keskinleşmesi, ülkeler arasında turizm yarışının artması beklenmektedir.

Pandemi koşullarının giderek yumuşadığı ve ortadan kalktığı pandemi sonrası dönemde tüketicilerin tatil talebinde de yükseliş yaşanacağı değerlendirilmektedir. Talep artışın sadece tatil amaçlı seyahatlerde değil aynı zamanda iş seyahatleri ve MICE turizmi alanı başta olma üzere tüm alanlarda yaşanacağı öngörülmektedir.

Turizmdeki talep artışına karşın, artan uluslararası rekabetle birlikte dünya turizmde yeni dengelerin oluşacağı, yepyeni paradigmalara ulaştığı bir döneme gireceğimiz değerlendirilmektedir. Bu geçiş sürecinde ülkeler arasındaki rekabet artarken, marka bağımlılığı ve uygun fiyat beklentisinin yerini hijyen ve güvenli tatil konusundaki beklentilerin almaya bir süre daha devam etmesi beklenmektedir. Turizmde yeni normal olarak adlandırılan yeni dönemdeki beklentileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Trendler

Yine pandemi döneminde insanlar sağlıklarının ne kadar önemli olduğunun ayırıcına daha fazla varmışlardır. Bu da termal, sağlık turizmi gibi alanlarda bir artış eğilimini beraberinde getirecektir. Bunun yanı sıra pandemi süreci ile birlikte *kamp-karavan*, *ev kiralama*, *doğa turizmi* benzeri alanlara ciddi bir talep oluşmuştur. Pandemi sonrasında da bu turizm türlerine olan ilginin devam edeceğini öngörüyoruz.

İç turizm pazarı

Pandemi sonrasında iç turizmde de önemli bir hareketlilik beklenmektedir. Artan seyahat ve sosyalleşme özlemi başta arkadaş-akraba ziyaretleri olmak üzere iç turizm pazarında belirgin bir hareketliliğe yol açacaktır. Ayrıca pandemi öncesinde favori olan yurt içi tatil destinasyonlarına da yeniden bir yöneliş gündeme gelecektir.

Genç kuşaklarda beklenti ve trendler

Özellikle genç kuşaklarda da tatil ve seyahat özleminin, *influencer* ya da *youtuber* benzeri bu kuşaklar üzerinde etkili olan kanaat önderlerinin de etkisiyle pandemi sonrası dönemde daha da canlanacağını, buna bağlı olarak macera ve deneyim turizminde yeniden bir yükseliş yaşanacağını tahmin ediyoruz.

Hijyen ve sağlık kuralları belirleyici olacaktır

Pandeminin, hijyen ve sağlık kuralları ile ilgili beklenti çıtasını yükselten bir etkisi de olmuştur. Bu yöndeki beklentilerin pandemi sonrasında da devam etmesi ön görülmektedir. Bu beklentilerden geri adım atılmayacağı gibi, hijyen ve sağlık kuralları, pandemi sonrası dönemdeki turizm talebini şekillendiren etkenler arasında önemini ve yerini korumaya devam edecektir.

Dijitalleşme etkisi

Seyahatlere ve turizme olduğu kadar sosyal hayata ve çalışma koşullarında da önemli dönüştürücü etkileri olan pandemi süreci, yükselme eğilimindeki dijitalleşmenin yardımıyla pek çok alanda önemli değişikliklere neden olmuştur. Bunun sonucunda evden çalışmanın getirdiği kolaylıklar, maliyet azlığı gibi avantajlar işvereni de çalışma modellerini yeniden gözden geçirmeye itmiştir. Dijitalleşme hızı artarken, pandemi süreci ile birlikte yeni bir dijital dönüşümün hayatımıza girmesi söz konusudur. Bu dönüşümün hızla yayılacağını ve turizm sektöründe de önemli etki ve sonuçlara yol açacağını tahmin ediyoruz. Söz konusu dijital dönüşüm sürecinin tatil ve seyahat anlayışları üzerinde de önemli etkileri olacaktır. Örneğin, pandemi öncesi dönemde yeni trendler arasında gösterilen iş ve tatilin birleştirildiği “Bleisure” benzeri tatil türlerinin pandemi sonrasında da rağbet gören türler arasında yer alacağını söyleyebiliriz.

Pandemi nedeniyle birçok ülke sınırlarını kapatmış, turizm amaçlı uluslararası uçuşları askıya almıştır. Özellikle son dönemde COVID-19’un mutasyon geçirmiş farklı varyantlarının rastlandığı ülkelere sınırlamalar getirilmiştir. Bu bağlamda çok sayıda ülke; Güney Afrika, İngiltere, Brezilya başta olmak üzere Afrika ve Güney Amerika bölgelerinden ülkelere gelecek vatandaşlara sınırlarını kapatmıştır. Bununla birlikte pandemi döneminde ülkelerin aldığı kısıtlama kararları her ülke için farklılık göstermektedir.

Bu sınırlama kararları ve kapanmalar nedeniyle uluslararası turizm hareketlerindeki gerileme 2021 yılının ilk aylarında da devam etmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından açıklanan verilere göre; 2021 Ocak dönemi itibariyle uluslararası seyahat sayısı 2020 yılına göre % 87 oranında düşüş göstermiş durumda.

UNWTO 2021’in ilk çeyreğinde uluslararası turizm hareketlerinin pandemi öncesi dönem olan 2019 yılına nazaran % 85 oranında daralacağını da açıklamıştır. Bu ise 2019’un ilk çeyreğine göre 260 milyon daha az uluslararası seyahat yapıldığı anlamına gelmektedir.

SEKTÖREL RAPORLAR - 2 (Havacılık)

Murat Hatipoğlu - SUN Express Akdeniz Satış Müdürü

1. COVID 19 Sonrası Havacılıkta Avantajlar

- Türk bayraklı havayollarını güçlü filo yapısı.
- Düşük maliyet ve uygun bilet fiyatı.
- Türkiye'nin Turizm açısından lokasyonu (konumu).

2. COVID 19 Sonrası Havacılıkta Dezavantajlar

- Turizmde dönemsellik (sezonluk).
- Turizmde kırılgnlık.
- Havacılıkta sert rekabet.

3. COVID 19 Sonrası Havacılıkta Fırsatlar

- Yeni destinasyonlara uçuşlar başlatılarak ürün çeşitliliğinin artırılması.

4. COVID 19 Sonrası Havacılıkta Riskler

- Arz talep dengesinin pandemi sonrası bozulması sebebi ile bitirici rekabet ortamı oluşarak havayollarının iflasa gitmesi.
- Belirsizliğin devam etmesi durumunda havayollarının planlama yapmakta zorlanmaları sebebi ile filodaki uçak sayılarında ve istihdamda azaltmaya gidilmesi.

5. Destinasyon Planlaması

Pandemi süresince ağır hasar alan Havacılık sektörü pandemi sonrası en kısa sürede kendini toparlayabilmek adına kârlı ve talebin yoğun olduğu destinasyonlara yönelecektir. Bu doğrultuda misafir edilecek turist sayısında ciddi rol oynayan havayollarının beklenen kârlılığı dışında kalan destinasyonlara uçuşlarının devam etmesi ya da yeni başlatılması ciddi önem arz etmektedir. Ancak, bu gibi durumlarda yaşanacak zararı üstlenmek istemeyen havayollarına dış desteğın sağlanması sonucu frekans artışında ve/veya yeni destinasyonlara uçuşların başlatılmasında ciddi rol oynayacaktır.

6. Destinasyon Rekabeti

Turizm pazarında Türkiye ile rekabet eden ülkelerin havayolları, güçlü pazarlara yüksek frekans sayısında uçuş gerçekleştirerek ülkelere gelecek turist sayısını arttırmaya çalışacaktır. Bu doğrultuda ülkemize gelecek turist sayısını artırarak turizm pazarından beklenen payı almak için özellikle Türk Bayraklı havayollarının desteklenerek diğer ülkelerin pazara sunduğu koltuk kapasitesi ve fiyat konusunda rekabetçi olunabilmesi gerekecektir. Örnek olarak Mısır Hükümeti Avrupa'dan gelecek her uçuş için havayollarına uçuş başı maddi destek vererek frekans sayısını arttırmaya yönelik önlemler almaya çalışmaktadır.

7. Destinasyon Engeli

Turizm Bölgelerine turist gönderen ülkeler kendi milli bayraklı havayollarını korumak adına karşı ülkelerin havayollarına çeşitli engeller koyarak karşılıklı uçuş sayısının artmasına fırsat vermemektedir. Rekabetin oluşmaması ve pazara sunulan koltuk sayısının arttırılamaması ülkemize gelen turist sayısını da doğru orantılı olarak etkilemektedir. Bu bağlamda otoritelerin konunun Türkiye açısından önemini göz önünde bulundurarak engellerin aşılmasında çaba sarf etmesi gerekmektedir.

SEKTÖREL RAPORLAR - 3 (Profesyonel Animatörler Derneği)

PAYD - Profesyonel Animatörler Derneği

Eren Güngör - Önceki Dönem Başkanı

Birçok bilim insanını ve siyasetçinin dile getirdiği gibi, pandemi sonrası yeni bir dünyanın bizi beklediğini COVID-19 pandemisi sonrası çoğu iktisadi ve siyasi analizin ve modelin değişmesi ve güncellenmesi gerekeceğini hem çok duyduk hem de şu anda bile bunu yaşamak da ve tecrübe etmekteyiz.

Bu salgın, insanlığı hiç alışık olmadığı bir tür zorunlu sosyal izolasyon sürecine sokarak, hayatımızın kendi insiyatifimizin dışına çıkmasına neden oldu. Böylesi potansiyel değişimlere paralel olarak, bu sürecin ortaya çıkarmış olduğu durum yaşamın her alanında sosyal ilişkilerin yeniden düzenlenmesini de beraberinde getirdi ve getirmeye devam ediyor.

Tarihte görülen her felaket gibi bu salgının da sağladığı avantajları ve dezavantajları ile birlikte değerlendirilmesi gerekir. Bir kere bu salgın tehditliyle her şeyden önce insan olduğumuz gerçeğini bir kez daha algıladık. Öte yandan bu süreç sağlığın ne kadar önemli olduğunu, maddiyatla ölçülen şeylere gereğinden fazla anlam yüklediğimizi, doğayla uyumlu yaşamamız gerektiği gerçeğini bir kez daha fark etmemizi sağladı. Bu süreç Turizm mesleğinde hizmet veren her türlü departmanı etkilese de, özellikle tabanı sosyal ilişki ve toplu katılım dinamiklerine dayanan *Eğlence Hizmet Sektörü* bu konuda en çok etkilenen ve yenilikçi çözümler bulması gereken sektör olarak karşımıza çıkıyor.

Turizm sektöründe pandemi nedeniyle uygulanan kısıtlamalar çok farklı olumlu bir gelişmeyi de hem işletme yöneticileri hem de tesis de konaklayan misafirler açısından da ortaya koydu. Bireyler yalnız yaşamının uzun süreli tek başına kısıtlı bir alanda vakit geçirmenin ne kadar zor olduğunu, sosyalleşme, iletişim kurma, paylaşma arzusunun TATİL anlamında bile ne derecede önemli olduğunu ve aslında bunların insan organizmasının ve ana amacı dinlenme ve eğlence olan tatil aktivitesinin, hayata uyum sağlamak için, deneyimledikleri tecrübelerden zevk almanın ne kadar temel ihtiyaç olduğunu sanki yeniden keşfetmiş oldular. İnsanın ailesi ve sevdikleriyle ya da tanımadıkları bireylerle karşılıklı etkileşim içerisinde olmanın, bir şeyler paylaşmanın akıl ve ruh sağlığı ve tabii ki bunların doğrudan etkilediği fiziksel sağlık için temel besin kaynakları olduğu bir kez daha hatırlandı. Bu ihtiyaçları gidermek adına temas kurma ihtiyacı ve tatil aktivitesini en anlamdır an etkenlerin başında eğlence operasyonunun vazgeçilmez olduğu bilinci de arttı.

Eğlence hizmeti yeme ve içme, hijyen ve temizlik gibi gereklilik olarak öncelik sırasında daha altlarda bulunduğu pandemi sonrası Global ölçekli her kriz ve yaşanacak afet, siyasi problem gibi dış faktörler devreye girdiğinde yine ilk tasarruf edilecek hizmet eğlence hizmetleri olacağından, mevcut hizmet sağlayıcılarının sadece mali olarak risk alma kredisi ve kapasitesi yüksek olan firmaların programladıkları hizmeti sunmak için mali riskleri göze alarak uygulayabileceği, bu hizmet sağlayıcılara taşeron hizmet veren her türlü küçük ve orta ölçekli işletmelerin ise riski alamayarak yada mali krizlerini çözemeyerek bu hizmetleri daha fazla sunamayacağı aşikardır. Bu da mevcut eğlence hizmet sağlayıcı firmaların sayısında ciddi bir düşüş yaşanacağı ve kalanlarında bu artan maliyetlerden dolayı hizmet bedellerini artırmak zorunda olması anlamı taşıyacaktır. Tesislerin yeterli hizmet sağlayıcı bulamaması da ya da artan eğlence maliyetlerinde karşılayamamasından dolayı sektör daha başka yeni problemlerle yüzleşecek görünüyor.

Pandemi sonrası değişen dinamikler, eğlence sektörünün kademeli olarak karşılaşacağı kısıtlamalar, sektörümüzün dış kaynaklı gösteri ve event hizmeti sağlayan firmaların yabancı personel ile çalışma zorunluluğu ve bu personel maliyetlerinin mevcut ekonomimizde yabancı para birimleri

karşısındaki durumu gereği artan maliyetler, Eğence sektöründe firma ve yerel işletmelerde çalışan kalifiye personel sıkıntıları göz önünde bulundurulduğunda pandemi sonrası Eğence Hizmetlerini daha da zor günler beklemektedir.

TURİZMDE MESLEKİ SORUNLAR ÇALIŞTAY RAPORU

Komisyon Başkan

Prof. Dr.Derman KÜÇÜKALTAN, İzmir Kavram M.Y.O

Komisyon Başkan Yrd.

Doç. Dr.Oğuz DİKER, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr.Fatih ÇAVUŞOĞLU, Dumlupınar Üniversitesi

Çalışma Grubu Başkanları

Meslek Yasası Çalışma Grubu

Doç. Dr.Rahman TEMİZKAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdam Çalışma Grubu

Doç. Dr.Bayram Şahin, Balıkesir Üniversitesi

İşletmelerde Çalışma Koşulları Çalışma Grubu

Doç. Dr.Bekir EŞİTTİ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Gastronomi Mezunları İstihdamı Çalışma Grubu

Doç. Dr.Turgay BUCAK, Dokuz Eylül Üniversitesi

Raportörler

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Sarıbaş, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Akkaşoğlu, Doğu Üniversitesi
Öğr. Gör. Elif Zeynep ÖZER, İstanbul Gelişim Üniversitesi
Seda Genç, Kaya İzmir Thermal & Convention Hotel

Üyeler

Suat Tural (Başkan) , TürkiyeTurist Rehberleri Birliği (TUREB)
3. Dönem (2019-2022)
Savaş Çolakoğlu (Başkan), Uluslararası SKAL Dernekleri Federasyonu (2019-2021)
Ferhat İlker Ünsever (Hukuk Başdanışmanı), Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)
Aykut Bakay (Yön. Kur. Üyesi), Turizm Otel Yöneticileri Derneği (TUROYD)
Ercan Çek (Genel Sekreter Yardımcısı), Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD)
Mustafa Cem Artekin (Yön. Kur. Üyesi), Türkiye Özel Sektör Havacılık İşletmeleri Derneği
(TÖSHİD) (2019-2022)
Oktay Sezer (Yön. Kur. Üyesi), Profesyonel Animasyon Yöneticileri Derneği (PAYD)
Burhan Sili (Dernek Başkanı), Alanya Turizm İşletmecileri Derneği/TGA
Selçuk Akıltopu (Yönetim Kurulu Üyesi), Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (AKTOB)
Aykut Yenice (Başkan), Türkiye Lokantacılar ve Pastacılar Federasyonu
(2010-2021)

Zeki AÇIKÖZ (Başkan), Türkiye Aşçılar Federasyonu, (TAFED)
Hüseyin KOCABEY (Başkan), İstanbul Turizm Aşçılar Derneği
Ebru KORALI (Yönetim Kurulu Üyesi), Turizm Restoran Yatırımcıları ve Gastronomi İşletmeleri
Derneği (TURYİD)
Erdem Daşcı (Dernek Başkanı), METİOD
Erdoğan Özkan (Dernek Başkanı), ATİOYOMED
Soner İnal (Dernek Başkanı), ATMED
Ali Dede Coşkuner (Dernek Başkanı), NEVTİM
Furkan Mustafa Onursoy (Dernek Başkanı), ERTUMED
Feridun Ergün (Dernek Başkanı), BTİOYOMD
Yusuf Kayaalp (Dernek Başkanı), ÇATİOD
Tarhan ÖZKAYA (Dernek Başkanı), TİC.TUR.MEZ.DER.
Prof. Dr. Suavi Ahipaşaoğlu, Beykoz Üniversitesi
Prof. Dr. Nuray Türker, Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Doğan, Batman Üniversitesi
Doç. Dr. Duygu Eren, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Cenk Murat Koçoğlu, Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Gör. Ceyhun Akyol, Artvin Çoruh Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi H. Kader Şanlıöz Özgen, Özyeğin Üniversitesi
Öğr. Gör. Elif DENİZCİ, Bilkent Üniversitesi
Nedim Akbayrak (Genel Müdür), The Marmara Bodrum Hotel
Sadi Yıldırım (Genel Müdür Yardımcısı), Limak/Limra Hotel Kemer
Murat Hatipoğlu (Akdeniz Satış Müdürü), Sun Express
Gözde Kaydırak (Satış Pazarlama Direktörü), Radisson İzmir Aliğa
Emrullah Akçakaya, Novus Otel İşletme ve Danışmanlık Şirketi
Fatih Kartal, Kaya İstanbul Fair & Convention Hotel
Seval Yorulmaz, Kaya İzmir Thermal & Convention Hotel
Veysel Kavrayan (Genel Koordinatör), Uluslararası Haber Ajansı / Türkuaz Haber Ajansı

ÖZET

Hammurabi yasalarından itibaren ele alınan, iş, işçi ve meslek (ustalık) gibi hususlara yönelik bakış açısı tarihsel süreç içerisinde gelişmiştir. Ortaçağ süresince Avrupa’da kısmi olarak engellemeler olsa bile özellikle İslam coğrafyasında söz konusu kavramlara yönelik kutsiyet atfı ile yasal haklar ile belirli imtiyazlar tanınmıştır. Sonraki süreçte özellikle insan hakları ve hukukunda yaşanan gelişmeler sayesinde önemli kazanımlar elde edilmiştir. Bu kazanımlar kendilerini ilerleyen süreçte meslek standartları içerisinde de hissettirmiştir. Fakat mesleki standartlar bakımında elde edilecek gelişmeler ülkelerin hukuk sistemlerine bağlı kalmıştır.

Hizmetler sektörü çatısı altında yer alan turizm sektörü emek-yoğun ve insan odaklı bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm sektöründe hizmeti üreten de tüketen de insandır. Özellikle ürünlerle rekabet üstünlüğü elde etmenin zorlaşması, rekabet avantajı elde etmek için hizmette farklılaşmanın önemli bir hal alması, turizm sektöründe hizmet üreten insanların tatmininin sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Turizm sektöründe hizmet kalitesinin artırılmasının başlıca koşullarından birinin, hizmeti üreten insanların tatmin düzeylerinin artırılması olduğu bilinmektedir. Bu ise meslek standartlarını iyileştirecek yasalarla gerçekleştirilecektir.

Her ne kadar turizm sektöründe doğrudan ya da dolaylı olarak üç milyon çalışan istihdam ediliyor olsa da sektörde çalışma koşullarını kapsamlı bir şekilde olumsuz etkileyen birçok unsurun bulunduğu görülmektedir. GZTF analizi ile tespit edilen sektörde söz konusu çalışma koşullarına yönelik zayıflıklar ve tehditlerin denetlenmesi, yasal boşlukların giderilmesi ve iş tanımlarının düzeltilmesi ile ifade edilen bu büyük iş gücü daha fazla nitelik kazanacak ve sektörde devamlılıkları olabilecektir. Ayrıca sektörde son yıllarda ucuz iş gücü olarak geçici istihdam edilen stajyerler, taşeron çalışanlar ve geçici yabancı iş gücü konuları da sektördeki çalışanların işlerinin devamlılığı açısından büyük sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenlerle turizm işletmelerinde çalışma koşullarının iyileşebilmesi için merkezi otorite tarafından sektördeki iş çeşitliliği de göz önüne alınarak meslek yasası çıkarılmalı ve işletmelere sürekli denetim yolu ile gerçekleştirilmesi istenilen düzenlemeler denetlenmelidir.

Turizm sektöründe çalışma ortamının sürekli iyileştirilmesine ve kurumsallaşmaya azami önem verilmelidir. Mesleğe yeni başlayan gençlerin gözünde turizm sektörü eski itibarına kavuşturulmalı ve meslek sevdirmelidir. Bu yönde staj yönetimi anlayışı değiştirilmeli ve işbaşı eğitim uygulaması anlayışı sayesinde üniversite ile işletmeler arasında kurulan ve öğrencinin işletmede bulunduğu süre boyunca müştereken yönetilen bir eğitim uygulaması anlayışına geçilmelidir (Akşit vd., 2016; Eşitti, 2019).

Nitelikli iş gücünün desteklenmesi devletin personele ayırdığı bütçenin kendisine geri dönmesini sağlayacak bir unsurdur. Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ile Aşçılık programı mezunlarının oldukça geniş istihdam alanı bulunmakla birlikte, alanların yeni popüleriteye kavuşmasıyla istihdam alanı genişliğinin farkındalığı henüz oluşmaktadır. Gıdanın dahil olduğu her alanda eğitimini almış kişilerin bulunması iş verimliliğinin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca; geçmiş yıllarda, eğitilmiş çalışanın bulunmaması dolayısıyla oluşturulmuş departmanlar için, alanında uzman kişilerin yerleştirilebilmesi ile geneli genç olan mezunların geleceğe dair yönelimlerini ve enerjilerini olması gereken kısma kanalize edilmiş olacaktır. Yasa, kanun ve yönetmeliklerle bu mezunlar desteklenmelidirler.

Bu noktada, hizmeti üreten insanların tatmininin sağlanmasına engel oluşturabilecek unsurların ortaya konmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, bu komisyonda, turizm sektöründeki mesleki sorunların ortaya konması ve çözüm önerileri sunulması amacıyla dört farklı alt çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu alt gruplar; “Meslek Yasası Çalışma Grubu”, “Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdam Çalışma Grubu”, “Gastronomi Mezunları İstihdamı Çalışma Grubu” ve “İşletmelerde Çalışma Koşulları Çalışma Grubu” olarak adlandırılmışlardır. Bu çalışma gruplarında hem ülkemizdeki turizm sivil toplum kuruluşlarının, hem alanında uzman turizm akademisyenlerinin, hem de turizm sektöründe hizmet veren bazı sendikaların görüş, düşünce ve önerileri alınarak, sorunların geniş bir perspektifle ortaya konması amaçlanmıştır. Ortaya konan sorunlara yönelik olarak çözüm önerileri geliştirilmiş ve raporlanmıştır.

GİRİŞ

Türkiye milli gelir içerisindeki en büyük pay sahibi olan turizm sektörü, istihdama en fazla katkı sağlayan sektördür. Türkiye turizm sektörü sahip olduğu potansiyel ile sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde parametreler açısından da değerlendirildiğinde birçok alanda öne çıkmaktadır. Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerdeki turizm talebi içerisinde değerlendirildiğinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte, devlet politikaları ile birlikte şekillenen turizm yatırımları açısından da cazibeye sahiptir. Turizmin hemen her türüne ev sahipliği yapabilmekle birlikte, sahip olduğu turizm altyapısı da Türkiye turizmini bahsedilen konularda öne çıkaran unsurlardandır.

Yatırım ve talep noktasında sahip olduğu potansiyel ile uygulamadaki başarısının yanında, hizmet kalitesinin bütün bileşenleri ile geliştirilmesi, Türkiye turizm sektörü açısından rekabetin sürdürülebilirliği adına önem taşımaktadır. Hizmet kalitesini etkileyen temel bileşenlerden birisi insan kaynağıdır. 1970’lerin başında turizmde nitelikli meslek elemanları yetiştirmeye yönelik eğitim yatırımları, aradan geçen 41 yılda nitelik ve nicelik açısından büyüyerek belirli bir noktaya gelmiştir. Günümüzde kamu ya da özel teşebbüsler tarafından lise eğitimlerinin yanında önlisans ve lisans ile lisansüstü seviyelerine turizm eğitimleri yürütülmekte, bunun yanında turizmin faaliyet konusunu oluşturan hizmet iş kollarında verilen özel kurslar bu eğitimleri desteklemektedir. Turizm alanında eğitim veren kurum ve kuruluşlar, eğitim alanların mesleki yeterliliklerinin yanında yabancı dil yetkinliklerinin geliştirilmesi, bu bağlamda da uluslararası niteliklere uygun meslek elemanları yetiştirme çabası içerisindeyler.

Fakat her sektöre bağlı iş kollarında olduğu gibi turizm sektörü açısından da mesleki sorunlar söz konusudur. Bu sorunlar kimi zaman sektörün değişen ihtiyaçlarına karşılık gelmemesi bakımından eğitim kurumlarından kaynaklandığı, kimi zaman da eğitim kurumlarında verilen teorik eğitimlerin sektörde yeterli niteliklerde uygulama olanağı sunulmaması gerekçeleri ile farklı platformlarda turizm sektörü paydaşları tarafından dillendirilmektedir.

Ülkemizin 2023 vizyonu başta olmak üzere muasır medeniyetler seviyesini hedefleyen gelişimine katkıda bulunmak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı himayelerinde gerçekleştirilecek olan Turizm Zirvesi kapsamında turizm paydaşlarının katılımlarıyla, sektöre yönelik sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirileceği Turizm çalıştayının temel konularından birisi de “turizmde mesleki sorunlar” başlığı altında toplanmıştır. Bu başlık altında oluşturulan alt komisyonlar ile birlikte çalışma grubunun temel çalışma amacı, turizm mesleği ile ilgili yukarıda belirtilen şekilde, her biri birbirinden kıymetli paydaş görüşlerinin bir araya getirilerek, turizmde mesleki sorunlara yönelik hususların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin oluşturulmasıdır.

Bu bağlamda ilgili komisyon, turizmde faaliyet gösteren farklı STK, firma ve birlik temsilcileri, mezun dernekleri, akademisyenler ile diğer paydaşlardan oluşan, meslek yasası, sektör-akademi ilişkisi ve nitelikli istihdam, işletmelerde çalışma koşulları ile gastronomi mezunları istihdamı başlıklarında dört çalışma grubundan oluşmuştur. Farklı tarihlerde gerçekleştirilen toplantılar ile ortaya konulan sorunlar ve çözüm önerileri raporlaştırılarak kamuoyuna sunulmuştur.

Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN

KOMİSYON BAŞKANI

1. MESLEK YASASI ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

1.1. Mevcut Durum Analizi

Turizm sektörü mevcut durum analizi turizm eğitimi, istihdam, mezunlar ve turizm işletmeleri başlıkları altında ele alınmıştır.

1.1.1. Turizm Eğitimi

- 2019 yılında Türkiye’de **133** üniversitede, **293** okulda ve **498** programda turizm eğitimi verilmektedir. Önlisans düzeyinde turizm eğitimi veren **meslek yüksekokulu sayısı 184** ve 2020 yılı itibarıyla ön lisans eğitimi alan toplam öğrenci sayısı 100,823’tür (tuader.org). 2018-2019 yılı turizm ön lisans eğitiminden **mezun olan öğrenci sayısı 10,280**’dir. Lisans düzeyinde turizm eğitimi veren fakülte ve yüksekokul sayısı 109 ve 2020 yılı itibarıyla lisans eğitimi alan toplam öğrenci sayısı 85,322’dir. 2018-2019 yılı turizm lisans eğitiminden **mezun olan öğrenci sayısı 10,898**’dir (istatistik.yok.gov.tr).
- Türkiye genelinde ön lisans ve lisans düzeyinde turizm eğitimi alan toplam öğrenci sayısı 185,602’dir. Her yıl ön lisans ve lisans düzeyinde ortalama yirmi bin öğrenci turizm eğitimi alarak öğrenim gördükleri okuldan mezun olmaktadır (istatistik.yok.gov.tr).

1.1.2. İstihdam

- Aşağıda Tablo 1’de turizm sektöründe istihdam edilen çalışanların turizm sektörü içerisindeki dağılımına yer verilmiştir. 2020 yılında turizm endüstrisinde istihdam edilen sigortalı çalışan sayısı %8 artarak 1 milyon 86 bin kişiye ulaşmıştır. 2021 Ocak itibarıyla sektörde sigortalı çalışan sayısı %10,2 düşerek 975.347 kişi olmuştur (turizmdatabank.com).

Tablo 1. Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Çalışan Sayısı

	2021	Değişim
Yiyecek İçecek Hizm.	613.729	-13
Konaklama	237.623	-2,6
Spor, Eğl.Dinl.Faal	48.959	-10
Seyahat Ac.Tur Op.Hiz	46.177	-13
Havayolu	28.859	-3,3
Turizm Toplamı	975.347	-10,2
Türkiye Toplamı	15.055.602	6,4

1.1.3. Mezunlar

- Turizm eğitimi alan bireylerin sektörde çalışma durumları çeşitli bilimsel araştırmalarda ele alınmıştır. Gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda turizm eğitimi alan bireylerin önemli bir kısmının mezun oldukları turizm sektöründe çalışmadıkları ortaya çıkmıştır (Avcıkurt vd., 2012; Cankül, 2016; Köşker ve Unur, 2017; Ceviz, 2018).

1.1.4. Turizm İşletmeleri

- Mayıs 2021’ den itibaren Turizm İşletme (Bakanlık) Belgeli konaklama tesis sayısı 5374’tür.

Bu işletmeler içerisinde 749 işletme beş yıldızlı, 899 işletme dört yıldızlı ve 1129 işletme üç yıldızlı otel işletmesidir (yigm.ktb.gov.tr).

- Mayıs 2021'den itibaren Türkiye genelinde 11410 seyahat acentası faaliyet göstermektedir (yigm.ktb.gov.tr).
- Nisan 2021 yılı itibarıyla Turizm İşletme ve Turizm Yatırım belgeli deniz turizmi tesis sayısı 38'dir (yigm.ktb.gov.tr).

1.2. Komisyon Önerileri

- Kültür ve Turizm Bakanlığında belgeli turizm işletmelerinin (Konaklama, Seyahat, Yiyecek İçecek ve Rekreasyon İşletmeleri) orta ve üst düzey yöneticilerinin turizm önlisans ve lisans düzeyinde diploma sahibi olan profesyonel turizm yöneticileri tarafından yönetilmesi zorunlu hâle gelmeli.
- Profesyonel Turizm Yöneticiliği mesleği yasayla tanımlanmalı ve kapsamı ortaya konulmalı.
- Profesyonel Turizm Yöneticiliği Meslek Kanunu ile birlikte profesyonel turizm yöneticileri meslek odası kurulmalı.
- Profesyonel turizm yöneticiliği meslek kanunu, profesyonel turizm yöneticilerinin mevsimlik çalışma koşullarından kaynaklanan kayıpların (maddi, SGK, iş güvencesi vb.) telafisi için düzenlemeler getirmeli. Sektörde istihdam edilen nitelikli ve eğitilmiş personelin 12 ay istihdam edilebilmesi noktasında yasal düzenlemeler yapılmalı.
- Turizm işletmelerinde orta ve üst düzey yöneticilerin dışında kalan çalışanların en az %50'si önlisans, lisans veya lisansüstü düzeyde turizm diplomasına sahip olmalı.
- Otel işletmelerinde Genel Müdürlük pozisyonunda çalışabilmek için 'Müdürlük Sertifikası' uygulaması getirilmeli. Otel işletmelerinde yönetici pozisyonunda çalışabilmek için turizmde lisans eğitim almış ve sektörde en az beş yıl deneyim sahibi olma şartı aranmalı.
- Mevcut turizm fakülteleri, zincir otel işletmeleri ile ilişkilendirilmeli (tıp fakültesi-hastane çalışma örneğinde olduğu gibi)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşların turizm ile ilgili birimlerinde akademik turizm eğitimi almış personel istihdamının en az %50 seviyesine çıkartılmalıdır. Kamudaki Kredi Yurtlar Kurumu, Sosyal Tesisler, Konaklama Tesisleri, Yiyecek İçecek Tesisleri, Hastaneler gibi ağırlama işinin icra edildiği kurumlarda yönetici personel alımlarında turizm diplomalı profesyonel turizm yöneticilerinin istihdamı sağlanmalıdır.

2. SEKTÖR-AKADEMİ İLİŞKİSİ VE NİTELİKLİ İSTİHDAM ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

2.1. Mevcut Durum Analizi

Sektör akademi iş birliğinde temel amaç, bilginin üretildiği yer olan üniversiteler ile üretilen bilgiyi uygulamaya döken sektörü, her iki tarafa da fayda sağlayacak şekilde bir araya getirmektir. Bu iş birliği çerçevesinde yürütülecek çalışmalar ve elde edilecek çıktılarının her iki tarafa da sağlayacağı faydaları aşağıda yer almaktadır.

Üniversitelere Sağladığı Faydalar:

- Öğrenciler için staj, burs ve istihdam olanağı sağlaması,
- Eğitim ve araştırma faaliyetlerine destek sağlaması (etkinliklere sponsorluk, alt yapı geliştirme desteği vb.),
- Diğer üniversitelere karşı rekabet üstünlüğü sağlaması ve tercih edilirliliği artırması,
- Daha güçlü bir kurum imajı oluşturulması,
- Öğretim planlarının geliştirilmesi ve güncellenmesi konusunda fayda sağlaması,
- Bilimsel yayınlara katkı sağlaması,
- Sektörün kaynaklarından yararlanma.

Sektöre Sağladığı Faydalar:

- Araştırma ve eğitim maliyetlerinin azalması,
- Sektörün kalifiye işgören ihtiyacının karşılanması,
- Proje desteklerinden ve teşviklerden yararlanılması,
- İşletmelere rekabet üstünlüğü sağlaması,
- İşletmenin saygınlığını artırması,
- Sorunlara bilimsel çözümler sağlaması,
- Yeni ürün gelişimine katkı sağlaması,
- Bölgesel kalkınma ve sorunların çözümüne katkı sağlaması,
- Üniversitenin kaynaklarından yararlanma.

Bu bölümde sektör-akademi ilişkisi ve nitelikli istihdama ilişkin mevcut durum analizine yer verilmiştir. Mevcut durumun tespitinde GZFT (SWOT) analizinden faydalanılmıştır. Akademi-sektör ilişkisine yönelik güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

Sektör - Akademi ilişkisi - Güçlü Yönler

- Gelişmeye ve yeniliğe açık akademik gücün var olması,
- Uluslararası indekslerde taranan dergilerin var olması,
- Öğretim elemanlarının uluslararası yazarlarla işbirliği içerisinde yayın yapabilmesi,
- Uluslararası tecrübeye sahip akademik birikimin varlığı,
- Proje yürütme ve tamamlama tecrübesine sahip akademik birikimin varlığı,
- Turizm eğitimi veren kurumlarda deney, pilot üretim gibi faaliyetleri gerçekleştirmek için uygulama alanlarının varlığı (mutfak, otel, restoran, laboratuvar vb.)

- Üniversitelerin kütüphanelerinde elektronik ve basılı kaynaklara sahip olunması ve çevrimiçi erişim imkânlarının sunulması,
- Yeterli yabancı dil bilgisine sahip olan öğretim elemanlarının bulunması,
- Yabancı dilde eğitim veren kurumların olması,
- Alternatif seçmeli yabancı dil eğitimlerinin sunulması,
- Sektör tecrübesine sahip öğretim elemanlarının olması,
- Lisans düzeyinde turizm eğitimi veren okulların uluslararası değişim programlarına sahip olması,
- Ders içeriklerinin Bologna sürecine uygun hale getirilmiş olması,
- Öğretim elemanlarının ulaşılabilir olması,
- Mesleki staj zorunluluğunun olması ve sonrasında istihdam altyapısının oluşması,
- Turizmin farklı alanlarına ilişkin lisansüstü eğitim programlarının olması,
- Sektör temsilcilerinin akademiye değer görüyor olması,
- Akademik kadroların sektörde değer görüyor olması,
- Üniversitelerde istihdam ve kariyer danışmanlık hizmetlerinin varlığı,
- Sektörde inceleme, araştırma, geliştirme ve uygulama faaliyetleri için uygun bir ortamın olması,
- Sektörün büyüme potansiyelinin yüksekliği,
- Sektörün istihdam talebinin yüksek olması,
- Ülkedeki turizm yatırımlarındaki artış ve devamlılık,
- Kriz yönetimleri konusunda akademi ve sektörün deneyimli olması,
- Turizm eğitimi veren üniversite ve program sayısının çokluğu,
- Eğitim öğretime devam eden öğrenci sayısının yeterli olması,
- Üniversite mezunlarının sektörün farklı alanlarında çalışabilme olanağı,
- Üniversite – sektör iş birliğinin kariyer günleri, protokoller, toplantı ve organizasyonlar aracılığı ile giderek artması,
- Akademisyenlerin sektör ile ilgili yaptığı akademik çalışmaların artışı,
- Üniversiteler arasındaki pozitif rekabet ve özel üniversitelerin yeni program çalışmaları,
- Üniversitelerin müfredat çalışmalarının ve eğitime yönelik yazılı kaynakların giderek çeşitlenmesi,
- Üniversitelerde uygulamalı derslerin ve uygulama olanaklarının artması,
- Sektördeki tecrübelerini yansıtmaya gayretinde olan akademisyenlerin çabaları,
- Son yıllarda sektörde nitelikli iş gücüne verilen önemin artması,
- Akademi sektör işbirliği çerçevesinde sektör temsilcilerinin “Turizm Haftası”, “Kariyer Günleri” ve “Webinar” gibi etkinliklere katılımları.

Sektör - Akademi İlişkisi - Zayıf Yönler

- Turizm eğitimi veren kurumların yaşadıkları bütçe sorunları ve teknolojik olanakların ve kaynakların yetersizliği,

- Bilimsel araştırmalara ve geliştirme faaliyetlerine verilen desteklerin yetersizliği,
- Niteliği yüksek bilimsel araştırma yürüten ğretim elemanlarına sektörel desteğin sınırlılığı,
- Sektörlere yönelik bilimsel organizasyonların yeterli olmaması,
- Yeni kurulan bazı bölümlerde akademik ve idari kadronun oluşum aşamasında olması,
- Uygulama alanlarına sahip olmayan eğitim kurumlarının bulunması ve öğrencilerin pratik yapma olanaklarının kısıtlı olması,
- Öğrencilerin ve mezunların yabancı dil düzeylerinin yetersiz olabilmesi,
- Sektör ihtiyaçlarına yönelik müfredatların hazırlanması ile ilgili sorunların olması,
- Öğrencilere sunulan kariyer danışma hizmetlerinin sınırlılığı,
- Teknik altyapısı yetersiz olan turizm okullarına yüksek kontenjan verilerek eğitim kalitesinin düşürülmesi,
- Turizm alanındaki işletmelerin bilgi paylaşımına olan olumsuz yaklaşımı ve araştırmaya yönelik veri elde etmenin zorluğu,
- Yabancı dilde eğitim verebilecek akademik personel bulma zorluğu,
- Turizm sektörünün bir meslek yasasının olmaması, mesleki yeterliliklerin sınırlı olarak belirlenmiş olması,
- Sektör - niversite iş birliklerinin yeterli düzeyde olmaması,
- Öğrencilerin mezuniyete kadar nitelikli staj ve n çalışmalarını tamamlamamaları,
- Staj konusunda niversiteler arasında staj süresi ve başlama zamanı açısından farklı uygulamaların olması,
- Üniversitelerin müfredat dışında diğer konularda aktif rol almaması (zel kurslar düzenleme, özel ihtisas grupları oluşturup kurslar açma, kısa kurslarla belge verebilme, vb.)
- Üniversitelerin mezun olan öğrencileriyle iletişimlerini kaybetmesi,
- Yükseköğretimde ortaya çıkan kontenjan sorunları ve turizm meslek lisesi öğrencilerine yönelik pozitif ayrımcılığın sınırlı kalması,
- Üniversite mezunlarının örgütlenme sorunları,
- Öğrenci ve mezunlar arasında sektöre yönelik güven sorunları,
- Sektör alışanlarının ve mezunların sezonluk çalışma, özlük hakları, iş güvencesi, ücret ve alışma Şartlarına yönelik sorunları,
- Turizm işletmelerinin eğitime yönelik bütçelerinin olmaması, sınırlı olması veya yöneticilerin olumsuz yaklaşımları,
- Turizm işletmelerinin yeni mezunlara deneyim kazandıracak faaliyetlerde bulunmak yerine nitelikli işgören arayışında olmaları,
- Bazı akademisyenlerin sektöre uzak olmaları, endüstrideki eğilimler ve uygulamalar konusunda bilgilerini gncelleyememeleri ve yetersiz sektör deneyimine sahip olmaları,
- Turizm eğitiminde endüstrinin rolünün iyi tanımlanmamış olması,
- Turizmin alt alanlarına ilişkin özgün eğitimlerin verilememesi nedeniyle sektörün ihtiyaçlarının

istihdam boyutu ile karşılanamaması,

- Sektörün iş gücünde ihtiyaç duyduğu niteliklere uygun kalifiye eleman yetiştirmesinde eksikliklerin bulunması,
- Sektördeki kurumsallaşma sorunları ve işgören devir hızının yüksek olması,
- Akademik personelin turizm mevzuatı ve hukukuna tam olarak vâkıf olmaması,
- Turizm eğitiminde kullanılan kaynakların çeşitlendirme sorunları,
- Sektörde tecrübesi olmayan öğretim elemanı ve öğretim üyelerinin öğrencileri yanlış yönlendirmeleri.

Sektör - Akademi İlişkisi - Fırsatlar

- Çok sayıda ulusal ve uluslararası turizm kongresinin düzenlenmesi,
- Eğitimde yeni teknolojik gelişmelerin sunduğu imkânlar,
- Hizmet sektöründe nitelikli eleman ihtiyacının artması,
- Dünyada ve Türkiye’de turizmin krizlere rağmen Covid-19 dönemi dışında büyüme eğiliminde olması,
- Covid-19 salgınının ülke ekonomilerine verdiği zarar sonrasında turizm sektörünün ekonomilerin iyileşmesi açısından öneminin anlaşılması,
- Devlet destekli projeler arasında turizm konulu projelerin ilgi görmesi ve artış göstermesi,
- AB uyum süreci ve mesleki yeterlilikler çerçevesinde yapılan çalışmalar kapsamında diplomalı işgörenlerin artan önemi,
- Üniversitelerin pandemi süresince uzaktan eğitimi deneyimlemiş olması,
- Üniversite mezunlarının örgütlü olarak seslerini duyurma isteklerinin güçlenmesi ve mezun derneklerinin ortak çalışmalar yürütmesi,
- Meslek yasasının çıkarılması için tüm paydaşların ortak çalışma çabaları,
- Çevrim içi iletişim ve sosyal medyanın güçlenmesiyle birlikte örgütlenme olanaklarının artması,
- Turizm alanında eğitim alan genç nüfus oranının yüksek olması,
- Yeni neslin çağın ihtiyaçlarını ve eğilimlerini yakından takip edebilmesi, dijitalleşen dünyaya hızlı ayak uydurabilmesi,
- Gelişen bilgi teknolojileri ve internet ile akademi – sektör işbirliğinin güçlenmesi.

Sektör - Akademi İlişkisi - Tehditler

- Dış göçler sebebiyle ortaya çıkan nüfus hareketliliğinin ucuz iş gücüne dönüşerek nitelikli çalışan sorununu büyütmesi,
- Türkiye’deki turizm eğitimi alan öğrencilerin artışının gelecek ve iş bulma konusunda yarattığı kaygı,
- Üniversite yerleştirmelerinde hizmet endüstrisinin özellikleri göz önünde bulundurulmadan adayların puan ve sıralamaya göre yerleştirmeye tabi tutulması,
- Öğrenci kontenjanlarına YÖK tarafından müdahalenin artacağı endişesi,
- Küresel salgınlar,
- Ülkeler arasındaki siyasi krizler,

- Terör,
- İklim krizleri,
- Finansal krizler,
- Yatırımların geri dönüş sürelerinin uzaması sebebiyle, yatırımcıların turizme yatırım isteklerinin azalması,
- Sektördeki işletmeler ve ürünler arasındaki haksız rekabet,
- Bölgesel rekabette diğer ülkelerde yapılan yatırımların gelişmesi ve rekabetin artması sebebiyle fiyatların düşmesi,
- İşverenlerin meslek yasasına yönelik olumsuz görüşleri,
- Sektörden uzaklaşan mezunların başka sektörlerde iş arayışlarına girmesi,
- İşgörenlerin turizm endüstrisine yönelik güven kaybı ve endişenin artması,
- Üniversitelerin bazı bölümlerine olan talebin düşmesi ve bölümlerin kapanma tehlikesi,
- Hizmet endüstrisindeki işlerin düşük statülü iş olarak değerlendirilmesinin turizm eğitimi alma konusunda yarattığı olumsuzluklar,
- Farklı bölüm mezunlarının da turizm sektöründe çalışabilmeleri,
- Uluslararası zincir işletmelerin farklı ülkelerde sağladığı çalışma olanakları nedeniyle nitelikli istihdamın yer değiştirmesi.

GZFT (SWOT) analizi ile birlikte güçlü ve zayıf yanlar, olası fırsatlar ve tehditler değerlendirilerek, sorunların belirlenmesinde ve çözüm önerilerinin sunulmasında atılması gereken en doğru adımlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Raporun bir sonraki bölümünde sektör-akademi ilişkisi ve nitelikli istihdama ilişkin belirlenen temel sorunlar ve sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yer verilmiştir.

2.1.1. Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdama İlişkin Belirlenen Temel Sorunlar

Sektör-akademi ilişkisi ve nitelikli istihdama ilişkin gerçekleştirilen GZFT analizi ile mevcut durum tespiti yapılmaya çalışılmış ve sorunlar dört temel başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar maddeler halinde aşağıda gösterilmiştir:

- Eğitim ve akademiden kaynaklanan sorunlar
- Meslek ve sektörden kaynaklanan sorunlar
- Öğrencilerden kaynaklanan sorunlar
- Akademi – sektör arasındaki ilişkiler ve uyumsuzlıklardan kaynaklanan sorunlar

Bu bölümde “Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdam” çalışma grubunun belirlediği temel sorunlar maddeler halinde sıralanmıştır.

2.1.2. Eğitim ve Akademiden Kaynaklanan Sorunlar

- Müfredat sektörün ihtiyaçlarına cevap vermemektedir,
- Uygulama eğitimlerine ayrılan ders sayıları yetersizdir,
- Turizm eğitimi alan öğrencilere yeterli uygulama alanları sunulmamaktadır,

- Yabancı dil eğitimi yeterince verilememektedir,
- Yabancı dil eğitimi farklı dil alternatifleriyle zenginleştirilememektedir,
- Akademik kadronun sektör deneyimleri sınırlıdır,
- Akademik kadrolara atandıktan sonra sektörle ilişkiler zayıflamaktadır,
- Akademik araştırmalarda sektörel ihtiyaçlar sınırlı değerlendirilmektedir,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına sektörel araştırmalara ayıracakları yeterli kaynak sağlanmamaktadır,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında teknolojik gelişmeler yeterince takip edilememektedir,
- Turizm okulları ve mezun sayısı plansız şekilde artmaktadır,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin sektörde kalma oranları düşük olmaktadır,
- Turizm eğitimi alan öğrenciler gelecek kaygısı yaşamaktadır,
- Turizm eğitimi almamış öğretim üye ve görevlileri turizmle ilgili derslere atanmaktadır,
- Mesleki turizm eğitimi veren kurumların yöneticilerinin öncelikli turizm eğitimi almış öğretim üyeleri arasından seçilmemesi,
- Turizm eğitim kurumlarında görevlendirilecek öğretim elamanları ilanlarında ilgisiz alanlara yönelik atamaların yapılması,
- Üniversiteler sektörden kopuk olarak algılanmaktadır,
- Öğretim elemanları bilimsel çalışmalarında sektörün ve bölgenin ihtiyaçlarını göz ardı etmektedirler,
- Öğretim elemanları işbirliği çalışmalarına yayın odaklı yaklaşmaktadır,
- İş birliği çabaları genellikle danışmanlık konularında yoğunlaşmakta ve bireysel düzeyde kalmaktadır,
- Halihazırda meslek erbabı niteliklerine ilişkin YÖK ve Üniversiteler tarafından belirlenmiş olan standartlar kısmen güncel değildir.

2.1.3. Meslek ve Sektörden Kaynaklanan Sorunlar

- Staj dönemlerinde öğrencilere yeterli işbaşı eğitimleri verilmemektedir,
- Öğrencilere staj dönemlerinde farklı departmanlarda staj yapma olanağı sunulmamaktadır,
- Turizm öğrencileri sektör tarafından ucuz iş gücü olarak görülmektedir,
- Mezun öğrenciler yeteneklerine göre konumlandırılmamaktadır,
- Mesleki değerler yeterince öğretilmemektedir,
- Sektör mevsimlik olarak görülmektedir,
- Sektördeki yoğun çalışma koşulları mezunların sektörden uzaklaşmalarına neden olmaktadır,
- Sektördeki düşük ücretlendirme mezunların sektörden uzaklaşmalarına neden olmaktadır,
- Sektörde eğitilmiş iş gücüne yeteri kadar değer verilmemektedir,
- Sektörde özlük haklarıyla ilgili sıkıntılar yaşanmaktadır,

- Sektörde çok sayıda sektör dışından gelen işgörenler bulunmaktadır,
- Turizm eğitimi almamış kişiler yönetici pozisyonlarında görev almaktadır,
- Sektör krizlerden çok kolay etkilenmektedir,
- Kriz durumlarında sektör çalışanlarına yeterince destek verilmemektedir,
- Sektörde yer alan aile işletmeleri profesyonel olmayan hizmet sunmakta ve turizm eğitimi alan mezunlara yeteri kadar önem vermemektedir,
- Sektörde yatırımların geri dönüş hızının düşük olması yatırımların farklı sektörlerle kaymasına neden olmaktadır,
- Turizm sektöründe meslek yasası bulunmamaktadır,
- Öğrenciler istihdam kaygısı yaşamaktadırlar,
- Öğrenciler kendilerini değersiz hissetmektedirler,
- Sektör üniversitelerin bilimsel faaliyetlerinden yeterince haberdar olmamaktadır,
- Sektör bilimsel bilgi ve faaliyetlere yeterince değer vermemektedir,
- Sektör eğitim öğretim faaliyetlerine ve bilimsel çalışmalara destek olma konusunda isteksizdir,
- Sektör akademinin uzmanlığına ve işbirliğine ihtiyaç duymamaktadır,
- Meslek ve sektöre ilişkin mevzuat eskimiş olup istihdam odaklı güncel ihtiyaçları karşılamamaktadır,
- Nitelikli eleman istihdamı konusunda sektörün üniversite ve alan mezunlarını istihdam etme konusundaki motivasyonları zayıftır,
- Sektördeki paydaşların üniversite öğrencileri ile eğitim sürecindeki ilişkileri zayıftır.

2.1.4. Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlar

- Öğrenciler yabancı dil eğitimine yeterince önem vermemektedirler,
- Öğrenciler eğitimleri sonrasında yeterli tecrübeyi edinmeden yönetici olarak görev yapmayı beklemektedirler,
- Öğrenciler staj dönemlerini verimli geçirmemektedirler,
- Öğrenciler tercih dönemlerinde karakteristik özelliklerini ve yeteneklerini göz ardı ederek puan odaklı tercih yapmaktadırlar,
- Öğrenciler zorunlu staj dönemleri dışında çalışmadan mezun olmaktadır,
- Öğrenciler sektörden çekinmektedirler,
- Öğrenciler kendilerini geliştirmeye yönelik ek eğitimlerden faydalanmamaktadırlar,
- Öğrenciler kendileri için düzenlenen etkinliklere yeteri kadar ilgi göstermemektedirler,
- Öğrenciler meslekleriyle ilgili gelişmeleri takip etmemektedirler,
- Öğrenciler ders dışı etkinliklere önem vermemektedirler,
- Öğrenciler uzaktan eğitim dönemini verimli geçirmemektedirler.

2.1.5. Sektör - Akademi Arasındaki İlişkiler ve Uyuşmazlıklardan Kaynaklanan Sorunlar

- Akademi - sektör işbirlikleri yeterli düzeyde değildir,
- Akademi ve sektör arasında ortak projeler geliştirilmemektedir,
- Akademisyenler ve sektör temsilcileri sadece özel günlerde bir araya gelmektedirler,
- Akademi - sektör ilişkileri kariyer günleriyle kısıtlı kalmaktadır,
- Sektör tarafından akademik araştırmalara yeterince destek verilmemektedir,
- Akademi sektörü araştırma sahası olarak kullanmakta, sektör ise akademiye yeterince içselleştirmemektedir,
- Üniversitelerin araştırma konuları olarak turizm uygulamalarına yönelik çalışmalarının sınırlı olmaktadır,
- Öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin yeterli araştırma ve iyileştirme yapılmamaktadır,
- Ortak hedeflere sahip olmalarına rağmen akademi ve sektör farklı beklentileresahip olmaktadır.
- Akademi ve sektör birbirleri arasında yapılan işbirliklerinden fayda görmedikleri gerekçesiyle işbirliği konusunda istekli olmamaktadır,
- Akademi ve sektör arasında güven eksikliği bulunmaktadır,
- TÜRSAB, TUREB, TÜROB, TÜROFED vb. gibi meslek birlikleri veya örgütlerinin bölgesel ve yerel organları ile yereldeki üniversiteler arasında işbirliği ağları yok denecek kadar azdır. Bu durum, sadece kurumsal düzeyde değil, proje ve etkinlikler noktasında da zayıftır.

2.2. Komisyon Önerileri

Bu bölümde “Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdam çalışma grubunun belirlediği temel sorunların çözümüne ilişkin önerilerine yer verilmiştir.

Eğitim ve Akademiden Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

- Müfredat, sektörün ihtiyaçlarına cevap vermelidir,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının sayıları sınırlı tutulmalıdır,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına ayrılan öğrenci kontenjanları düşürülmelidir,
- Mesleki eğitiminin ön planda olduğu yüksekokullar ve meslek yüksekokulları desteklenmelidir,
- Sektörün değişen ihtiyaçları sürekli olarak takip edilmelidir,
- Sektörün ihtiyaçları doğru şekilde belirlenmeli ve ihtiyaca uygun eğitimler verilmelidir,
- Hızla değişen teknoloji takip edilmeli ve eğitime yansıtılmalıdır,
- Uygulama eğitimlerine ayrılan ders sayıları artırılmalıdır,
- Turizm eğitimi alan öğrencilere yeterli uygulama alanları sunulmalıdır,
- Yabancı dil eğitiminin niteliği artırılmalı ve nicelik olarak zenginleştirilmelidir,
- Akademik kadrolara atandıktan sonra sektörle ilişkilerin kopmayacağı bir model geliştirilmelidir,
- Akademik araştırmalarda sektörel ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmalıdır,

- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına sektörel araştırmalara ayıracakları yeterli kaynak sağlanmalıdır,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarına yeterli araştırma ve geliştirme desteği sağlanmalıdır,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında teknolojik gelişmeler takip edilmeli ve teknolojik yeniliklere uyum sağlanmalıdır,
- Turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin sektörde kalma oranlarını artırıcı çalışmalar yapılmalıdır,
- Mesleki derslere turizm eğitimi almış öğretim üye ve görevlileri atanmalıdır,
- Lisans düzeyinde eğitim alan turizm öğrencilerinin en az iki yabancı dil öğrenerek mezun olmaları sağlanmalıdır,
- Öğrencilerin eğitim aldıkları bölümlere ilişkin zorunlu staj sayısı ve süreleri artırılmalıdır.
- Üçüncü ve dördüncü sınıfa gelen öğrencilerin bir dönem okulda teorik eğitim alırken, ikinci dönemlerinde işletmelerde uygulamaya yönelik eğitimler alacakları bir eğitim modeli oluşturulmalıdır,
- Turizm okulları buldukları bölgelerdeki turizm faaliyetlerine yönelik eğitimlerle desteklenerek bazı alanlarda ihtisaslaşabilmelidirler (gastronomi turizmi, kültür turizmi, kış sporları vb.),
- Üniversiteler bir envanter oluşturarak yapmış oldukları bilimsel çalışmalarını sektörün faydalanabileceği somut çalışmalar halinde sunmalıdır,
- Öğretim planlarının oluşturulma ve güncellenme safhalarında sektörün görüşü alınmalıdır,
- Sektör temsilcileri yarı zamanlı ders verme şeklinde veya derslere konuşmacı olarak davet edilmelidir,
- Üniversiteler, turizm işletmelerinin faydalanabileceği ve işletmelerin performansını artırmaya yönelik eğitimler gerçekleştirmelidir,
- Avrupa Birliği, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları vb. kuruluşlardan finansal destek sağlanarak sektör-akademi ilişkisini güçlendirecek projeler geliştirilmelidir,
- Öğretim elemanlarının sektörle koordinasyonlarının sürekliliği açısından işbaşında destekleme eğitimleri için uygun bir ortam sağlanmalı aynı zamanda öğretim elemanları teorik bilgileri ile sektörü desteklemelidir,
- Turizm eğitimi veren kurumlar nitelik açısından güçlendirilmelidir,
- Turizm eğitimi veren kurumlarda profesyonel işgören ve yönetici yetiştirme temel amacı oluşturulmalıdır.

Meslek ve Sektörden Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

- Turizm alanı ile ilgili bölümlerden mezun olmuş/olacak olan iş gücünün sektör temsilcileri tarafından nitelikleri ve hedefleri göz önünde bulundurularak istihdamları sağlanmalıdır,
- Turizm alanı ile ilgili bölümlerin öğrencileri farklı departmanları tanımaları açısından staj dönemleri boyunca çeşitli uygulamalı eğitimlere tabi tutulmalıdır,
- Sektör tarafından staj dönemleri, eğitimin bir parçası olarak görülmelidir,
- Sektörü sezonluk olmaktan çıkaracak alternatif turizm çeşitlerinin uygulanabileceği çalışma alanları geliştirilmelidir,

- Sektör çalışanlarının çalışma koşulları, ücretleri, çalışma saatleri, lojmanları ve diğer özlük hakları iyileştirilmelidir,
- Sektörde turizm eğitimi almış kalifiye çalışan sayısı artırılmalıdır,
- Yönetici pozisyonundaki kişiler turizm alanında diploma sahibi kişilerden oluşmalıdır,
- Sektör temsilcileri üniversiteler tarafından gerçekleştirilen bilimsel faaliyetleri takip etmelidir,
- Sektör bilimsel bilgi üretimi ve eğitim öğretim faaliyetlerine daha fazla destek sağlamalıdır,
- Kısa, orta ve uzun vadeli planlar hazırlanarak uygulamaya konulması için sektör paydaşları örgütlenmelidir,
- Turizm işletmelerinin işletme ruhsatı ve/veya belgelendirme sırasında nitelikli çalışan bulundurması ile ilgili, bakanlık, resmi kurum ve kuruluşlar tarafından denetlenebilir çalışan sayısı kotası konulmalıdır,
- Turizm işletmelerinin nitelikli mezun istihdam etmesi için vergi ve SGK teşvikleri ile desteklenmeli ve işletmelerin nitelikli işgören maliyetlerinin yükü hafifletilmelidir,
- Öğretim elemanları sektör toplantılarına davet edilmelidir,
- STK'lar, hatta Bakanlık işbirliği çabalarına destek olmalı, işbirliği çalışmalarında aktif rol almalı ve işbirliğini güçlendirmelidir,
- Ön lisans, lisans veya lisansüstü düzeyde turizm eğitimi almış elamanlar sadece sektörde değil kamuda da istihdam edilmelidir,
- Meslek ve sektöre ilişkin mevzuatta hem yasal hem de yönetmelikler düzeyinde nitelikli istihdamı teşvik eden, artıran ve motive eden düzenlemeler yapılmalıdır,
- Turizm okullarından mezun olmuş diplomalı gençlerin sektörde istihdam oranlarını artıracak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Halihazırda güncellenecek olan Turizm Teşvik Kanunu ve Seyahat Acentaları kanununda özellikle konaklama ve seyahat işletmeleri bağlamında, nitelikli eleman istihdamı zorunlulukları konusundaki oranlar artırılmalı (Örneğin konaklama işletmeleri ile ilgili sadece 4 ve 5 yıldızlı otellerle sınırlı olan nitelikli-alanında uzman işgören zorunluluğu hem diğer konaklama işletmeleri için de genişletilip toplam işgören sayısına göre de oranları artırılabilir. Aynı zamanda seyahat acentaları için de sadece 1 olan bu nitelikli işgören düzenlemesi toplam istihdam edilen işgören sayısına göre oransal olarak artırılmalı; yiyecek içecek işletmeleri için de benzer düzenlemeler yapılmalıdır) ve sektörün üniversite ve alan mezunlarını istihdam etme konusundaki motivasyonları devlet teşvikleri ile de desteklenmelidir,
- Eğitim hayatındaki başarılı öğrencilerin sektördeki özel ya da sivil toplum kuruluşları tarafından burs, kariyer olanakları, ödül vb. araçlarla desteklenmesine yönelik uygulamalar ve programlar geliştirilmelidir.

Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

- Sektör-akademi işbirliği ile öğrencilerden kaynaklanan sorunlar tespit edilmeli ve önlemler alınmalıdır,
- Öğrencilerin sektörden uzaklaşmalarını önleyici çalışmalar yapılmalıdır,
- Yabancı dil sorununu çözülmesinde alternatif aktif öğrenme yöntemleri kullanılmalı ve özellikle mesleki yabancı dil derslerinin niteliği artırılmalıdır,
- Öğrenciler sektörle daha sık bir araya getirilmelidir,
- Akademi-sektör işbirliği ile öğrencilerin staj dönemlerini daha verimli geçirmeleri

sağlanmalıdır,

- Öğrenciler zorunlu staj dönemleri dışında da mesleki bilgi ve tecrübelerini artırmak amacı ile çalışmaya teşvik edilmelidir,
- Öğrenciler kendilerini geliştirmeye yönelik ek eğitimler konusunda bilinçlendirilmeli ve teşvik edilmelidir,
- Öğrencilerin meslekleriyle ilgili gelişmeleri takip etmeleri sağlanmalıdır.

Akademi – Sektör Arasındaki İlişkiler ve Uyuşmazlıklardan Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

- Sektör ve akademi arasında yaşanan uyumsuzlukların kaynağı tespit edilmelidir,
- Akademi - sektör ilişkileri/işbirlikleri staj dönemleriyle sınırlı tutulmamalı, tüm yıla yayılmalı, ilişkiler artırılarak ortak projeler geliştirilmeli ve akademi – sektör iletişimini geliştirici çalışmalarda bulunulmalıdır.(Sektör temsilcilerinin eğitim kurumlarına davet edilmesi ve öğrencilerle bir araya gelmesi;sektör temsilcileri için, sektörün ihtiyaçlarına yönelik akademik eğitim programlarının sayısının artırılması; sektör tarafından akademik araştırmalara daha fazla destek verilmesi; akademi – sektör ilişkileri ile ilgili raporların hazırlanması ve hazırlanan raporların üniversitelerin yönetimlerine, bakanlıklara, ilgili resmi kurum ve kuruluşlara sunulması; karşılıklı eğitim, seminer vb. etkinlikler düzenlenerek bilgi ve tecrübe aktarımı yapılması; akademi ve sektörü bir araya getiren ulusal ve uluslararası katılımlı toplantıların artırılması; güncel gelişmelerden her iki tarafın da birbirini haberdar etmesi vb.),
- İşbirliği çabalarının bireysel düzeyden kurumsal düzeye geçmesi için hem akademi hem de sektörde birimler oluşturulmalıdır,
- Öğrencilerin gelecek kaygılarını ve sektörden uzaklaşmalarını giderici ortak motivasyon artırıcı etkinlikler düzenlenmelidir,
- Meslek yasası çalışmalarında turizm eğitimi veren kurumlardan mezun olanlara öncelik tanınmalı ve diplomalarının değerinin artması sağlanmalıdır,
- Turizm işletmeleri dışında gerekli görülmesi durumunda diğer özel sektör işletmelerinde akademisyenlerin gelişimleri için ortam yaratılmalı ve protokoller yapılmalıdır (Örneğin yeni bilgisayar programları için alınacak eğitimler, dijital dönüşüm eğitimleri, siber güvenlik eğitimleri, Mutfak ekipmanları üretim tesisleri, porselen fabrikaları, cam fabrikaları, tekstil eğitimler vs.),
- Turizm işletmelerinin sınıflandırılma çalışmalarında, sektörün gelişimi, faaliyetler, ürün gelişimi vb. konularda mutlaka akademinin görüşü alınmalıdır,
- Meslek örgütlerinin (TÜRSAB, TUREB, TÜROB, TÜROFED vb.), üniversitelerin özellikle turizm okulları ve akademisyenleri ile birlikte proje ve etkinlik odaklı işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle kendine ait bütçesi olan bu kuruluşların, mesleki yeterlilik, istihdam ve turizmi geliştirmeye yönelik üniversite projelerini destekleyecek-finance edecek programları geliştirmesi sağlanmalıdır.

3. İŞLETMELERDE ÇALIŞMA KOŞULLARI ÇALIŞMA GRUBU

3.1. Mevcut Durum Analizi

Güçlü Yönler

İşletmeler açısından;

- Ulusal ve uluslararası otel gruplarının Türkiye'nin çeşitli illerine yayılan büyüme stratejileri ile sektörün sürekli yatırım alması,
- Turizm tesislerinin fiziki şartlarının rakip ülkedeki işletmelere göre oldukça iyi olması,
- Turizm alanında yükseköğrenim görmüş personel sayısının çok olması,
- Türkiye'nin kültürel, tarihi, doğal miras çeşitliliği ve zenginliğine sahip olması,
- Alternatif turizm olanaklarının bulunması ve buna bağlı olarak iş kollarının gelişmeye açık olması,
- Turizm ürünlerinin çeşitliliği ve sürdürülebilir olması,
- Kalite yönetim sistemleri, mükemmellik uygulamaları, güvenli turizm gibi belgelendirmelerle hizmet standartlarının yüksek tutulması,
- Pandeminin yarattığı kriz sonrası sektörün "sıçrama potansiyelinin" bulunması,

Çalışanlar açısından;

- Konaklama başta olmak üzere turizm endüstrisindeki işlerin dünya çapında geçerli standartlarda meslek niteliğinde olması,
- Sektörün nitelikli personele sürekli olarak ihtiyaç duyması, çeşitli vasıflar ve yetkinlik düzeylerindeki personeller için de sektörde pek çok iş kolunun bulunuyor olması,
- Turizm işletmelerinin çalışanlarına vizyon sağlamaları ve çalışanların küresel bir iş ağına sahip olmalarını sağlaması,
- Sektörde pratik yönetim şeklinin ve yetki devrinin bulunması ile yönetici-çalışan arasında rol paylaşımlarının olması,
- Çalışanların çeşitli gruplardan ve statülerden insanlarla bir araya gelmeleri sonucu sosyal sermayelerini geliştirmeleri,
- Mesleki eğitim veren kamu ve özel kurumların fazlalığı ve çeşitliliği,
- Dijitalleşen diğer sektörlerle nazaran turizmde işlerin insan odaklı olması ve beşeri kaynak ihtiyacının her daim bulunması,
- Mutfak sanatları alanında ülkenin zenginliği ve çalışanlara nitelikli iş sunuyor olması,
- Türk çalışanların misafirperver olmaları ve servis bakış açısının olumlu olması,
- Çalışanlar ve misafirler kapsamında oluşan kültürel çeşitlilik ile çalışanların kültürel zenginlik, genel kültür ve kişisel gelişim fırsatlarının yoğun olması,
- Turizm faaliyetleri büyük oranda boş zaman etkinlikleri olarak gerçekleştiğinden ve misafirlerle olumlu etkileşimler yaşandığından, özellikle yüz yüze yapılan işler kapsamında misafir memnuniyetine yönelik uygulamaların çalışanların doyum ve motivasyonlarını artırması.

Zayıf Yönler

- Çalışma saatlerinin yoğun ve esnek olması ve buna bağlı olarak çalışma ortamında geçirilen zamanın fazlalığı sonucu iş ve özel hayat dengesinde çalışanların sorunlar yaşamaları,
- Çalışanların yeterli izin haklarının bulunmaması, mevcut izinlerinin ihlali, izin günlerinde işle ilgilenmek zorunda bırakılmaları,
- Fiziksel ve zihinsel açıdan çalışanları yoran bir sektör olması, çalışanlarda aile ve sosyal yaşamın sınırlanması, tükenmişlik, depresyon vb. psikolojik sorunların yaygınlaşması,
- Çalışanların tükenmişlik ve mesleğe yabancılaşma vb. gibi algılarının yüksek olması,
- Çalışan devir hızının yüksek olması,
- Örgütsel bağlılıktan daha yüksek oranda yöneticiye bağlılık bulunması ve yöneticinin işten ayrılması durumunda tüm ekibin kaybedilmesi,
- Turizm ve otelcilik alanlarının gençlerin nazarında itibarının düşük olması ve sektöre güven duymamaları ile kariyer planlamalarına dâhil etmemeleri,
- Yükseköğrenim müfredatlarının eski ve yetersiz oluşu, mesleki eğitimde sektörün genel zorluğunun yeterince öğretilmiyor oluşu,
- Dil veya mesleki gelişim başta olmak üzere çeşitli kişisel gelişim fırsatları için ek ödeme olanaklarının sunulmaması,
- Sendikalaşmanın yaygın olmaması veya desteklenmemesi,
- Meslek yasasının olmaması ile beraber, sektörde çalışma koşullarına yönelik pek çok yasal boşluğun da bulunması ve sektörün doğal yapısı nedeniyle denetlenmesinin güç olması,
- Çalışanların özlük haklarının verilmemesi; çalışanların sigorta, barınma, dinlenme, giyinme, yeme-içme ve diğer çalışma destek alanlarının yetersiz, bakımsız olması,
- Ödenen maaş ve diğer ücretlerin diğer sektörlerle nazaran düşük kalması,
- Çalışanların işletme içi ve dış çevresel koşullara bağlı olarak işleriyle ilgili gelişmeleri takip etmemesi,
- Sektöre yönelik öğretilen paket programlarının eski veya yetersiz olmaları,
- Sektörün yoğun olarak kitle turizmine yönelmiş olması,
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun görüldüğü, kadın ve erişim gereksinimi olan bireylere sağlanan hakların yetersiz kaldığı, mobbing vb. psikolojik tutumların normal kabul edildiği bir sektör olması,
- Özellikle turizm gelişimi aşamasında olan yerlerde kültürel çatışmalar sonucu kadınlara yönelik istismar, hor görme vb. çeşitli olumsuz bakış açılarının yüksek olması,
- İşbaşı eğitimlerinin yeterli, çeşitli, güncel ve düzenli olmaması (çalışan başına aylık/haftalık ortalama saat vb. standartların olmaması),
- İşbaşı eğitimlerinde etik, genel görgü ve davranışlar, otelcilik yaklaşımları, sürdürülebilirlik, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi doğrudan çalışma yaşamına etki eden yaklaşımları odağa alan içeriklerin bulunmaması,
- Örgütsel bağlılık, motivasyon, değer görme, performans değerlendirme ve kariyer planlama vb. çağdaş örgütsel yaklaşımlar konusunda tutarlı uygulama ve standartların olmaması,
- Uygulanan kalite yönetim sistemlerinin ve kurumsallaşma çalışmalarının yazıda kalması, içselleştirilmemesi, tüm uygulamalara yansıtılmaması,

- Sektörün, hitap edilen pazarlara bağlı olarak, bu ülkelerden gelen turistlere hizmet edecek yabancı çalışan istihdamına gereksinim duyması,
- Stajyer öğrencilerin ucuz iş gücü olarak görülmesi ve özellikle lise stajyerlerinin ağır koşullar altında çalıştırılarak meslekten soğutulması,
- Stajyer öğrencilere yasal hakları olan asgari ücret ödemelerinin yapılmıyor olması,
- Stajyerlerin stajları boyunca sadece işletmelerin ihtiyacı olduğu departmanlara yerleştirilmesi, işletmelerde her departmanı içeren sağlıklı bir oryantasyon yapılmaması. Bu sebeple öğrencilerin mezun olduklarında otellerin hangi alanlarda kariyer yapmanın kendilerine daha uygun olup olmadığını bilememeleri.

Fırsatlar

İşletmeler açısından;

- Küresel turizm hareketliliğinin yaşanılan tüm krizlere rağmen gelişim yönelimini sürdürebilme imkânı,
- İşletmelerin kapasite olarak büyüme imkânının bulunması,
- Turizm Geliştirme Ajansı (TGA) ile elde edilen fonlar sayesinde tanıtım yapılabilme potansiyelinin bulunması,
- Sektör ve akademinin birlikte çalışabilme potansiyelinin bulunması,
- Küresel turizm markalarının Türkiye’de genişleme ve yayılma planlarının bulunması,
- Stajların amaca yönelik olarak doğru yönetilmesi ile nitelikli personel kazanma potansiyeli olması,
- Diğer sektörlerin de gelişmekte olması ile potansiyel turizm talebi oluşturma etkisi,
- Ülkede keşfedilmemiş birçok bölge ve ürünün bulunması,
- Ülkenin girişimciliğe yönelik fırsatlar sunuyor olması ve sektöre yönelik teşviklerin sayısının artması,
- Ülkenin coğrafi konumu ve iklimi sayesinde dört mevsim turizm faaliyetlerine fırsat tanınması,
- Sektörün dikey ve yatay bütünleşmelere açık olması,
- Ülkenin kültürel çeşitliliğinin sektör çalışanlarının özellikle Doğu ülkelerine yayılma stratejisi planlayan Batı kaynaklı turizm firmalarında kariyer yapma olanaklarını teşvik etmesi (Batı-Doğu kültürel dengeleri yönetmede Türk çalışan ve yöneticilerinin dünyaca bilinen beceri ve başarıları),
- Dünya çapında turizm sektörünün çeşitli alanlarında üst düzey kariyer olanakları elde etmiş çok sayıda Türk yöneticinin (expatriate) olması,
- Dijitalleşme, endüstri 4.0 ve turizm 4.0 gelişimleri kapsamında yeni iş fırsatlarının ve kariyer olanaklarının ortaya çıkması,
- Gelişen İnternet teknolojileri ile turizm ürünlerinin erişilebilirliğinin yükselmesi, talebin artış potansiyelinin yüksek olması,
- Boş zaman etkinliği olarak turizm faaliyetlerinin çeşitli ürünler ve deneyimler kapsamında temel gereksinimler ve yaşam kalitesi açısından önemini yükselmesi,
- Yenilikçilik ve girişimcilik yaklaşımlarının yayılması ile yeni iş fırsatlarının ve çalışan geliştirme olanaklarının ortaya çıkması, var olanların geliştirilmesi,
- 1 Haziran 2019 tarihinde yayımlanan Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik

bağlamında oluşturulan standartların geliştirilmeye açık olarak bir çalışma zemini oluşturması,

Çalışanlar açısından;

- Sektörün çalışanlara kişisel gelişim imkânı sunması,
- Çalışanların sosyal ve kültürel sermayelerini geliştirebilmeleri,
- Dijitalleşme ile yeni kariyer fırsatlarının ortaya çıkması,
- Yurt dışı kariyer imkânı sunması,
- Sektörün iş kolu olanaklarının çeşitliliği ve fazlalığı,
- Çalışanlara farklı kültürlere hâkim olma imkânı sunması,
- Çalışanlara uygulamalı olarak kişisel gelişim imkânı sunması,
- Ulusal ve uluslararası sahada Türklerin sahip olduğu tur operatörü ve seyahat acentelerinin fazla olması,

Tehditler

Sektör işletmelerinin yapıları nedeniyle sezonluk olmaları,

- Turizm talebinin her türlü siyasal, sosyal ve doğal olaylardan etkilenen oldukça esnek bir sektör olması,
- Çalışanlarda hizmet algısının oturmamış olması,
- Diğer sektörlerin çalışanlara daha iyi çalışma koşulları sunabilmesi,
- Sektörde işletme sahiplerinin ve çalışan yöneticilerin birçoğunun turizm eğitimi almamış olması,
- Çalışanların algıladıkları statü düşüklüğü,
- Kaliteli çalışanların yurt dışına gitme eğilimi,
- Yurt dışı tecrübesi olan çalışanların bu tecrübelerini aktarmalarının güç olması,
- Yabancı çalışan sayısının denetlenmemesi ve bu çalışanlarının sayısının yüksek olması,
- İş yerine değil yöneticiye bağlılığın yüksek olması,
- Sektörde personel devir oranının oldukça yüksek olması,
- Sektörde standartlaşma ve kurumsallaşmanın yetersizliği ve içselleştirilmemesi,
- Staj ve işbaşı eğitimlerde öğrencilere yönelik etik ve ahlaki tutum eğitimlerinin verilmemesi,
- Yerli zincir işletmelerin kaliteleri ile ilgili sahip olunan olumsuz algı,
- Çalışanlara değer verilmemesi,
- Sektörde işverenlerin çoğunlukla düşük vasıflı çalışan gereksinimi duyması, yüksek öğrenim görmüş çalışanların gerekli olmadığına dair inançlarının olması,
- İş kollarında liyakat ve ehliyetin aranmaması,
- Psikolojik şiddet (Mobbing)'in sektörde yaygınlığı,
- Sektörel meslek sahibi çalışanların aranmıyor oluşu,
- Turizm sektöründe çalışanların genel eğitim seviyesinin düşük olması,
- Pandemi gibi belirsizlik dönemlerde çalışanlara desteklerin yetersiz kalması,
- İş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin verilmiyor olması veya bu eğitimlerin formaliteyi

karşılama amacıyla gerçekleştirilmesi,

- Taşeron yapılanmaların sürekli çalışan personele alternatif oluşturacak boyutlarda olması,
- Kayıt dışı çalıştırılma durumlarının çokluğu ve doğal karşılanması,
- Sektörün emektar çalışanlarına sahip çıkmaması, cinsiyet eşitsizliği, cam-tavan ve işte var olamama (presenteeism) gibi çalışanları derinden etkileyen konuların göz ardı edilmeleri,
- Hizmet içi eğitim eksikliği,
- Sektörde yer alan işletmelere yönelik denetlemelerin yapılmaması,
- Kariyer yönetimi eksikliği,
- Genç kuşakların iş beğenmemesi,
- Turizm sektöründe işletmelerin ve çalışanların yerel çevre ve halkla bütünleşmelerini teşvik eden projelerin yetersiz olması,
- Turizm işletmelerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamındaki bilgi, yaklaşım ve uygulamalarının eksik olması,
- Türkiye'nin dış ilişkileri, içinde bulunduğu stratejik ve jeopolitik konumunun zaman zaman yarattığı sıkıntılar sebebi ile bundan en çok negatif etkilenen sektörün turizm olması ve bunun sektörün geleceğini belirsizleştirilmesi,

3.1.1. Temel Sorunlar

Gerçekleştirilen GZTF analizi ile ortaya çıkan en temel sorun meslek yasasının olmaması ve çalışan odaklı denetimlerin kapsamı ve eksikliği konularıdır. Turizm sektöründe çalışan güvenlik görevlilerinin dahi yasası mevcuttur ve belgeleri ile gerekli yasal yükümlülükleri taşımaları bir zorunluluktur. Hem sektörün devamlılığını sağlamak hem de nitelikli işgücünü korumak adına kamu otoritesi tarafından yasal mevzuatların çıkarılmaması ve yürürlükte olanların takip edilmemesi sektörde çalışma olanakları sınırlandırmaktadır.

Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında turizm sektöründeki genel olarak ücretler düzeyi oldukça düşüktür. Bununla beraber işletmeler, iş görenlerine yasal haklarıyla ilgili çeşitli sorunlar çıkarmaktadır. Örneğin, bazı işletmeler ödediği maaşı bordroda eksik tutarda göstermektedir. Ayrıca işten çıkarılacak olan veya işletme kaynaklı herhangi bir nedenle işten ayrılmak zorunda olan işgörenlerin kıdem ve ihbar tazminatlarının verilmemesi veya tazminat tutarı üzerinden pazarlık yapmak zorunda bırakılarak kesinti yapılması sektörde sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Liyakata dikkat edilmeksizin tanıdık işe alımı ve terfiler, turizm eğitimi almamış kişilere istihdam olanağı yaratılması, cam-tavan sendromu, liyakat eksikliği ve cinsiyet eşitsizliği konuları, işte var olamama vb. sorunların göz ardı edilmesi sektörde örgütsel yapıyı ve işe bağlılığı bozucu unsurlar olarak görülmektedir. Özellikle yasal çalışma saatlerine (günlük sekiz saat) riayet edilmemesi, çalışanların izin haklarının ihlal edilmesi ve çalışanlardan çalışma saatleri dışında özveride bulunmalarının doğal karşılanması hem yeni iş gücü açısından hem de sektör içinde kariyer hedefi olan personel için olumsuz bir bakış açısı doğurmaktadır. Çalışma koşulları ile ilgili oluşan bu algı, turizm sektöründe gelecek kaygısı yaratılmasına ve iş-yaşam dengesi açısından sorun oluşturmaktadır. Tüm bu olumsuz durumlar, gençlerin bu sektöre yönelik algılarını olumsuz etkilemekte, onların nazarında turizm alanındaki işlerin itibarını düşürmekte ve bu nedenle nitelikli istihdam sorunları yaratmaktadır. Bununla beraber, turizmin sadece gençlere yönelik iş alanları sunan, belirli bir yaşın üzerindeki çalışanların tercih edilmediği ve istihdam dışı bırakıldığı algısı da bir başka sorundur.

3.2. Komisyon Önerileri

- İşletmelerde çalışma koşullarının iyileşebilmesi için Turizm Meslekler Yasası oluşturulmalı,
- Turizm sektörü dahilinde bulunan iş kollarının tümü merkezi otorite tarafından düzenli olarak denetlenmeli,
- Yabancı çalışan sayısı sınırlandırılmalı ve denetlenmeli,
- Sezonluk destinasyonlarda özellikle zincir işletmelerde, çalışan personelin 12 ay kadroda tutulması zorunluluğu getirilmeli ve bu konuda çeşitli teşvikler, eğitim projeleri gibi etkinlikler geliştirilerek desteklenmeli,
- Turizm sektöründe atamalar ve terfiler hak edişe göre yapılmalıdır. Bilimsel temeli olan, kapsamlı ve bütüncül performans değerlendirme sistemi kullanılmalı,
- Personel seçimi ve kariyer planlama konularında sektör yöneticilerine eğitimler verilmeli,
- Mesleki eğitim almış ve turizm sektöründe ilerlemek isteyen çalışanlara fırsat tanınmalı,
- Çalışanlar arasında işbirliği artırılmalı,
- İş gücü tasarrufu kabul edilebilir sınırlarda tutulmalı ve bu durum da otorite tarafından denetlenmeli,
- Mesleğe yeni başlayan gençlerin gözünde turizm sektörü eski itibarına kavuşturulmalı ve meslek sevdirmeli,
- Mevzuat gereği stajyerlere yapılması gereken ücret ödemeleri denetlenmeli,
- Staj yapan öğrencilere mesleki yönelim analizleri, kariyer belirleme ve yönlendirmelerle danışmanlık yapılmalı,
- Turizm sektörü çalışanlarında ekip ruhu ve beceri-yetkinlik geliştirmeye başta eğitim ve yaratıcılık olmak üzere çeşitli odaklarda projeler geliştirilmeli, bu konudaki proje çağrıları ve hibe olanakları artırılmalı,
- Turizm sektörü çalışma saatleri yasalarla düzenlenip denetlenerek iyileştirilmeli,
- Çalışanların mesai saatleri dışındaki özel hayatlarına saygı duyulmalı,
- Çalışanların aldığı ücret ve ek gelirler (prim, ikramiye, ulaşım, konaklama, kreş yardımı, eğitim ve kişisel gelişim vb.) iyileştirilmeli,
- İşbaşı, mesleki ve turizm eğitimi kurumlarındaki müfredatlara sürdürülebilirlik, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi toplumsal gelişimi teşvik edecek içerikler eklenmeli ve bu eğitimler sürekli olarak yinelenmeli,
- Çalışanların kullandıkları lojmanlar, dinlenme, yeme-içme ve diğer tüm destek alanlarının hijyen ve kalite açısından denetlenmesi gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'deki mevcut iyi örneklerin standartları incelenerek yaygınlaştırılmalı ve belgelendirme esaslarına dahil edilmeli,
- Turizm çalışanlarının yabancı dil düzeylerinin yükseltilmesi için devlet, eğitim kurumları ve işletmeler işbirliği ile programlar düzenlenmeli, İngilizce başta olmak üzere hedef pazarlarda konuşulan yabancı dil bilgisi bir meslek standardı haline getirilmeli,
- Turizm sektöründeki işletmelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik stratejik planlar yapmaları ve bunları hayata geçirmeleri konusunda yönlendirilmeli ve denetlenmeli,
- Turizmin bir yaşam kariyeri olarak benimsenmesine yönelik projeler geliştirilmeli, her yaşta bireyin çalışma ve kariyer yapma fırsatı bulduğu sürdürülebilir bir çalışma deneyimi sunan bir kapsama kavuşturulmalıdır.

4. GASTRONOMİ MEZUNLARI İSTİHDAMI ÇALIŞMA GRUBU

4.1. Mevcut Durum Analizi

Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ve Aşçılık programı mezunları eğitim almış oldukları alanda işe grime zorlukları ile karşılaşmaktadırlar. Sektörde uzmanlık alanı olan bölümü okumadan, usta-çırak ilişkisi ile yetişmiş nitelikli ve niteliksiz pek çok çalışan bulunmaktadır. İlgili alanda eğitim almış, nitelikli iş gücüne yer açmak ve mezun olan -genellikle genç yaş aralığındaki- kişilerin enerjilerini doğru kanallara yönlendirerek verimli iş gücünü artırmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünün multidisipliner yapısıyla bölümün mezunları pek çok farklı sektörde istihdam edilebilir nitelikte iş gücüdür. Aşçılık programı ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarının istihdam gereklilikleri “Çalışma Grubunun Önerileri” başlığı altında yer almaktadır.

4.2. Komisyon Önerileri

- Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin (Cumhurbaşkanı Kararının Tarihi: 31/5/2019 Sayısı: 1134, Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi: 1/6/2019 Sayısı: 30791) ikinci kısmın (Tesis Türleri) ikinci bölümünde yer alan (Gastronomi Tesisleri) 26. maddesinin 5) (Ek:RG-4/4/2020-31089-C.K-2360/2 md.) (a) bendine ilave olarak eklenen “7) Çalışan personelin en az yüzde yirmisinin konusunda eğitim almış olması,” (Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, 2021), “7) Çalışan personelin en az %50’sininkonusunda eğitim almış olması,” şeklinde değiştirilmelidir.
- Belediye belgeli restoranlarda veya konaklama tesislerinde mutfakta çalışan personelin en az %50’sinin Gastronomi ve Mutfak Sanatları veya Aşçılık eğitimi almış olmalıdır. Bakanlık belgeli konaklama işletmeleri için ruhsatlandırma ve belgelendirme kriterlerinde “Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ve aşçılık programı mezunlarının çalıştırılması” şeklinde ibare yer almalıdır.
- Zincir otel ve restoranlar, üniversitelerin ilgili bölümleriyle ortak protokol düzenleyip Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ve Aşçılık programı mezunu öğrencilere istihdam sağlamaları için anlaşmalar yapmalı ve buralarda eşit çalışma fırsatı oluşturulmalıdır.
- Yenilen yemekle ilgili yargıya intikal eden durumlarla ilgili olarak yargı mensuplarına danışmanlık yapabilecek Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları istihdam edilmelidir.
- Yenilen yemeğin alınan karara etkisi bulunduğu gerekçesiyle; kamu bürokrasisinde, üst düzey yönetimde bulunan kişilere danışmanlık yapacak Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları istihdam edilmelidir.
- İlgili kültür araştırmalarına gastronomi alanında danışmanlık yapmak üzere Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları istihdam edilmelidir.
- İlgili arkeolojik kazılarda gastronomi alanında danışmanlık yapmak üzere Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları istihdam edilmelidir.
- Sosyoloji araştırma merkezlerinde gastronomi alanında danışmanlık yapmak üzere Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları istihdam edilmelidir.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığında ve bağlı birimlerinde en az iki çalışan, Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarından istihdam edilmelidir.

- Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ve birimlerinde en az iki çalışan, Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarından istihdam edilmelidir.
- Gastronomi tesislerinin hizmet aldığı **tedarik zinciri, satın alma, depolama, pazarlama ve reklam departmanında** Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları çalıştırılmalıdır.
- Turizm Danışma Bürolarında (Tourism Information Offices) Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarından en az bir çalışan istihdam edilmelidir.
- Gastronomik Kimliği ile tescil almış olan (Afyonkarahisar, Gaziantep, Hatay) ve metropol şehirlerin ilgili müzelerinde Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda; medyada sağlığı bozucu bilgiler aktaran kişilere ve programlara karşı, yetkili bir Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Meslek edindirme kurslarında, yiyecek içecek kapsamında verilen tüm eğitimlerde Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarına liselerin yiyecek içecek ile ilgili bölümlerinde eğitim vermek üzere atanma hakkı verilmelidir.
- Aşçılık ile Gastronominin ve bu alanları kapsayan alt meslek birimlerinin tanımı yasal olarak yapılmalıdır.
- Gıda üretim süreçlerinde ve muhafaza koşulları kriterlerinin oluşturulması aşamalarında Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ve aşçılık programı mezunları da istihdam edilmelidir.
- Her türlü gıda üretim sürecinde ve muhafaza koşulları kriterlerinin oluşturulması aşamalarında Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümüne Aşçılık programı mezunu istihdam edilmelidir.
- Türk Dil Kurumunda gastronomi terimlerinin Türkçeleştirilmesi üzerine çalışmalar yapılabilmesi için Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ve aşçılık programı mezunları istihdam edilmelidir.
- Gastronomi rehberliği yapabilmeleri ve/veya rehberlere destekleyici danışman olarak çalıştırılmaları için Turizm Rehberliği alanında Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunları istihdam edilmelidir.
- Ülkenin endemik gıdalarının ve bitkilerinin ortaya çıkarılabilmesi adına Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilerek GastroBotanik çalışmalar yapılmalıdır.
- İlgili kurum ve kuruluşlarda Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarıyla Gastronomi komisyonu oluşturulmalıdır.
- Gastronomi tesislerinde özellikle mutfak içi tasarım için iç mimara danışmanlık yapacak Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Gıda üretimi yapılan her işletmede ARGE departmanında Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Mutfak ve restoran planlaması ile tasarımı alanlarında Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Kamu kurum ve kuruluşlarındaki yiyecek içecek işletmelerinde ve/veya Gastronomi tesislerinde Mutfak Koordinatörü departmanı bulunmalı ve buralarda Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunu istihdam edilmelidir.
- Kamu kurum ve kuruluşlarında yemek envanteri çıkarmak için uzman olarak Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ile Aşçılık programı mezunu istihdam edilmelidir.

- Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü ve Aşçılık Programı mezunu kişilerin diplomaları ile yiyecek içecek işletmesi açma yetkisi verilmelidir.
- KOSGEB ve ilgili teşviklerden Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü ile Aşçılık Programı mezunu kişiler diplomalarıyla kendi alanlarında öncelikli olarak teşvikten faydalanmalıdırlar.
- Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü lisansüstü programlara alım şartı olarak sadece “Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü” ve eşdeğerliği olan “Yiyecek İçecek Hizmetleri Yönetimi”nden mezunlar alınmalıdır.
- Akademik kadrolarda Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü mezunlarının yer almasına öncelik tanınmalıdır.
- YÖK’ün danışma kurulunda Gastronomi ve Mutfak Sanatları alanında bir akademisyen bulunmalıdır.

5. TURİZM İŞKOLU SENDİKASI GÖRÜŞLERİ

- Sektördeki en büyük sorunlardan birisi liyakat ve kalifiye işçiliğin yerini ucuz işçiliğin alması ve mevsimlik işçi sorunudur.
- Diğer bir meslek sorunu ise ülkemizde her il ve neredeyse her ilçede bulunan ve tüm halka hizmet veren devlet misafirhanelerindeki (öğretmenevleri, hakim evleri, vilayet evleri, hekim evleri vb.) çalışanların durumudur. Burada çalışan işçi arkadaşlarımızın herhangi bir statüsü yoktur.
- Turizm Sektöründe mesleki sorunlardan birisi yaş sorunusudur. Prezantabl görünüşün önemi nedeniyle çalışanlar belli bir yaştan sonra sektörde kendilerine yer bulamamaktadır. Dolayısıyla yetişmiş, kalifiye elemanın yerini deneyimsiz elemanlar almaktadır.
- Turizm sektöründeki çalışanlar için en büyük ve önemli sorunlardan birisi sendikal örgütlenmenin önündeki engellerdir. Sendikalı turizm çalışanları ile çalışma benimsenmelidir.
- Turizm sektörünün mesleki sorunlarından birisi de sektörün tehlikeli iş kollarına girmemesi ve iş sağlığı ve güvenliğine yeterince önem verilmemesidir. Oysaki çalışılan bölümler ve teçhizatlar dolayısıyla iş sağlığı ve güvenliğine daha çok önem verilmelidir.
- Turizm sektöründe %15 hizmet bedeli sistemi, yeniden uygulanmalı. Ücret politikaları, eğitimi, kalifiye işçilere de cazip hale getirilmelidir.
- Deniz-Kum-Güneş diye özetlenen sezonluk turizmden çıkmak için gerekli yatırımlar yapılmalıdır. Ucuz turizm-ucuz işgücü-kalitesiz ürün-her şey dahil sarmalından derhal çıkılmalıdır. Sezon uzatılmalı, mümkün olduğunca 12 aya çıkartılmalıdır.
- 81 ile, 3600 ilçeye yayılmakta olan turizm, topyekûn kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır.
- Turizm çeşitlendirilmeli; Kültür Turizmi, Sağlık Turizmi, İnanç Turizmi, Spor Turizmi, Kış sporları merkezleri yapay kar ve buz pistleriyle donatılmalı, Kongre Turizmi, Yayla ve Alternatif Turizm olanakları, Festivaller, kaplıca ve ılıcalar verimli kullanılmalıdır.
- İşsizlik Sigortası, yeniden ve işçilerin ihtiyaçları gözetilerek yeniden düzenlenmeli, ilave hane yaşam desteği sigortası oluşturulmalı, sigortalı-sigortasız çalışan ayırımı yapmaksızın uygulanabilir hale getirilmelidir.
- Stajyer öğrencilerin gerçekten staj yapması sağlanmalıdır.
- Sigortasız, kayıt dışı işçi çalıştırılması, kaçak yabancı işçi çalıştırılması derhal durdurulmalıdır. Bu konuda devletin denetim mekanizması güçlendirilmelidir.
- Fazla çalışmalar ücretlendirilmelidir. Sürekli fazla çalıştırma yerine eksik kadrolar tamamlanmalıdır.
- Kadın işçilerin sorunları çözülmeye çalışılmalı, doğum ve mazeret izinleri kullanılabilir.
- İşbaşı eğitimleri ile personelin seviyesi yükseltilmeli, sertifikasyon sağlanmalıdır.
- Sezonluk işçiler sezon sonu askıda dahi olsalar işsizlik sigortasından yararlanmalıdır.
- Turizm Politikaları belirlenirken, Bakanlık, işveren ve işçi temsilcileri birlikte çalışmalıdır.
- 50-60 milyar Dolar cari açık ancak Turizmin gelirleriyle ve tetiklediği 52 sektörün kazanımlarıyla kapatılabilir.
- Bir Turizm iş yasayı yapılacaksa işçi haklarını geriye götüren bir içerik olmamalıdır. Tam tersine işçileri ve çalışma koşullarını iyileştiren yapıda olmalıdır ki kalifiye eğitilmiş işgücünün sektörden kaçmaktan vazgeçmesini sağlamalıdır. Turizm cazip çalışılabilir geleceği ve

güvencesi olan bir çalışma alanı haline gelmelidir.

- 172 sayılı ILO sözleşmesi Türkiye tarafından imzalanmalıdır.
- Turizm mesleği; insanca çalışılabilir, insanca yaşanabilecek bir ücret ve çalışma açısından süreklilik kazanılabilir bir hale gelmelidir.
- Turizm birkaç yıl içerisinde, doğru ve bütünlüklü sosyal diyaloglar sonucu oluşturulacak politikalarla ve doğru uygulamalarla, 70 milyon Turist ve 70 Milyar Dolar Turizm geliri elde edebilen, 5 milyon Turizm işçisini istihdam edebilen bir sektör haline gelebilir.

SONUÇ

Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdam çalışma grubu olarak öncelikle mevcut durumu tespit etmek amacıyla GZFT analizi gerçekleştirilmiştir. GZFT analizi ile birlikte güçlü ve zayıf yanlar, olası fırsatlar ve tehditler değerlendirilerek, sorunların belirlenmesinde ve çözüm önerilerinin sunulmasında atılması gereken en doğru adımlar belirlenmeye çalışılmıştır. Raporun devamında sektör-akademi ilişkisi ve nitelikli istihdama ilişkin belirlenen temel sorunlar ve sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Sorunlar “Eğitim ve Akademiden Kaynaklanan Sorunlar, Meslek ve Sektörden Kaynaklanan Sorunlar, Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlar ve Akademi-Sektör Uyuşmazlığından Kaynaklanan Sorunlar” başlıkları altında ele alınmış, çalışma grubunda yer alan akademisyenler ve sektör temsilcileri tarafından tartışılarak belirlenmiştir. Sonuç bölümünde ise maddeler halinde ifade edilen sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdama ilişkin belirlenen sorunlardan ilki *Eğitim ve Akademiden Kaynaklanan Sorunlar* olarak ifade edilmiştir. Eğitim ve akademiden kaynaklanan sorunların temelinde müfredat, alternatif yabancı diller ve uygulama dersleri ile ilgili sorunların olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda öğretim üye ve elemanlarının sektör ile olan kopuk bağları da altı çizilmesi gereken diğer bir sorun olarak görülmüştür. Sorunlara ilişkin çözüm önerilerinde müfredatın sektörün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak düzenlenmesi, yabancı dil eğitimlerine yönelik bir model geliştirilerek iyileştirmelerin yapılması ve üniversitelerin sektör ile olan ilişkisinin artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Aynı zamanda uygulama otellerinde dinamik turizm operasyonlarının öğretilmesinin mümkün olmadığı, zira uygulama otellerinin teknik ve teknolojik olanaklarının sektördeki otellerle kıyaslanamayacak derecede sınırlı olduğuna dair görüşler dile getirilmiştir.

Üniversitelerin mutlak suretle sektör yöneticilerini uygulamalı ve teorik derslerinde davetli konuşmacı olarak değerlendirilmeleri gerektiğine dair görüşler belirtilmiştir. Sosyal medya yöneticisi, satın alma uzmanı, CRM, dijital pazarlama uzmanı, veri yöneticiliği, veri mühendisliği ve getiri yönetimi gibi alanlarda spesifik(özellik) eğitimler verilerek sektörün ihtiyacı karşılanmalı ve daha yenilikçi okul – işyeri modelleri geliştirilmeli görüşleri de üzerinde durulması gereken önemli hususlar arasındadır.

Teorik eğitimleri verebilecek akademisyenlerin aynı zamanda uygulamalı eğitimler konusunda bilgi sahibi olup olmamaları, bu dersleri yürütüp yürütemeyeceklerine ilişkin doğru bir değerlendirme yapılmalı, teorik ve uygulamalı eğitimlerin kimler tarafından verileceği eğitim yöneticileri tarafından sınırları çizilmelidir.

Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdama ilişkin belirlenen sorunlardan ikincisi *Meslek ve Sektörden Kaynaklanan Sorunlar* olarak ifade edilmiştir. Meslek ve sektörden kaynaklanan sorunların temelinde çalışma koşulları, özlük hakları, sektöre olan güvensizlik gibi sorunların öğrenciler üzerinde olumsuz etkiler bıraktığına ilişkin görüşler ön plana çıkmıştır. Meslek yasası ve bilimsel faaliyetlere destek konusu da üzerinde yoğunlaşılan diğer bir husus olarak değerlendirilmiştir. Turizm sektörüne ilişkin destekler, gerekli iyileştirmeler ve meslek yasası ile birlikte öğrencilerin de sektöre olan güvenlerinin artacağı hususunda görüş birliğine varılmıştır.

Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdama ilişkin belirlenen sorunlardan üçüncüsü *Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlar* olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerden kaynaklanan sorunların temelinde yabancı dil bilgisi, nitelik ve ilgisizlik gibi konuların olduğu görülmektedir. Öğrencilerden kaynaklanan sorunların çözümünde eğitim ve sektörün ortak hareket etmesi gerekliliğine ilişkin görüş hâkim olmuştur. Öğrencilerin eğitim süreleri boyunca okul içi ve dışı faaliyetlerle gelişimleri desteklenmeli, staj dönemleri eğitimin bir parçası olarak görülmeli ve mezuniyet sonrası kariyer basamaklarına ilişkin yönlendirmeler doğru şekilde yapılmalıdır ifadelerine yer verilmiştir. Aynı

zamanda öğrencilerin sektöre ilişkin tedirginliklerini ve gelecek kaygılarını giderici iyileştirme çalışmaları yapılmalı, öğrenciler turizm sektörünün en önemli gerekliliklerinden biri olan yabancı dil konusunda bilinçlendirilmeli ve desteklenmelidir.

Sektör-Akademi İlişkisi ve Nitelikli İstihdama ilişkin belirlenen sorunlardan sonuncusu *Akademi-Sektör Uyuşmazlığından Kaynaklanan Sorunlar* olarak ifade edilmiştir. Akademi-sektör uyuşmazlığına ilişkin temel sorunun iletişim eksikliği, benzer hedefler için ortak hareket edememe ve karşılıklı bilgi alışverişinin eksikliğinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Aynı zamanda sektörün öğrenciye karşı olan bakış açısı ve öğrencilerin sektörde değerlendirilme koşulları ile ilgili sorunların da ön plana çıktığı görülmüştür. Bu sorunların çözümünde en önemli adımlardan birinin etkin iletişimin olduğu sonucuna varılmıştır. Akademi ve sektör arasında kurulacak etkin bir iletişim ağı ile birlikte bilgi alışverişi, ortak projeler, çalıştaylar, eğitimler, seminerler, araştırma ve geliştirme gibi konularda ortak hareket edilebilir, öğrencilerin mezuniyete kadar olan süreçteki gelişimleri takip edilebilir ve desteklenebilir bulgularına yer verilmiştir.

Her ne kadar turizm sektöründe doğrudan ya da dolaylı olarak üç milyon çalışan istihdam ediliyor olsa da sektörde çalışma koşullarını kapsamlı bir şekilde olumsuz etkileyen birçok unsurun bulunduğu görülmektedir. GZTF analizi ile tespit edilen sektöresöz konusu çalışma koşullarına yönelik zayıflıklar ve tehditlerin denetlenmesi, yasal boşlukların giderilmesi ve iş tanımlarının düzeltilmesi ile ifade edilen bu büyük iş gücü daha fazla nitelik kazanacak ve sektörde devamlılıkları olabilecektir. Ayrıca sektörde son yıllarda ucuz iş gücü olarak geçici istihdam edilen stajyerler, taşeron çalışanlar ve geçici yabancı iş gücü konuları da sektördeki çalışanların işlerinin devamlılığı açısından büyük sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenlerle turizm işletmelerinde çalışma koşullarının iyileşebilmesi için merkezi otorite tarafından sektördeki iş çeşitliliği de göz önüne alınarak meslek yasası çıkarılmalı ve işletmelere sürekli denetim yolu ile gerçekleştirilmesi istenilen düzenlemeler denetlenmelidir.

Turizm sektöründe çalışma ortamının sürekli iyileştirilmesine ve kurumsallaşmaya azami önem verilmelidir. Mesleğe yeni başlayan gençlerin gözünde turizm sektörü eski itibarına kavuşturulmalı ve meslek sevdirmelidir. Bu yönde staj yönetimi anlayışı değiştirilmeli ve işbaşı eğitim uygulaması anlayışı sayesinde üniversite ile işletmeler arasında kurulan ve öğrencinin işletmede bulunduğu süre boyunca müştereken yönetilen bir eğitim uygulaması anlayışına geçilmelidir (Akşit vd., 2016; Eşitti, 2019). Öğrenciler işletme ile irtibat kurduğunda ve işletmede bulunduğu süre zarfında kendilerinden sorumlu işletme personelinin bilmeli ve bu personele ulaşabilmelidir. Staj yapan öğrencilere sektörde kalabilmeleri için mesleki yönelim analizleri, kariyer belirleme ve yönlendirmelerle hem akademik hem de sektör yöneticileri tarafından danışmanlık yapılmalıdır.

Nitelikli iş gücünün desteklenmesi devletin personele ayırdığı bütçenin kendisine geri dönmesini sağlayacak bir unsurdur. Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ile Aşçılık programı mezunlarının oldukça geniş istihdam alanı bulunmakla birlikte, alanların yeni popüleriteye kavuşmasıyla istihdam alanı genişliğinin farkındalığı henüz oluşmaktadır. Gıdanın dahil olduğu her alanda eğitimini almış kişilerin bulunması iş verimliliğinin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca; geçmiş yıllarda, eğitilmiş çalışanın bulunmaması dolayısıyla oluşturulmuş departmanlar için, alanında uzman kişilerin yerleştirilebilmesi ile geneli genç olan mezunların geleceğe dair yönelimlerini ve enerjilerini olması gereken kısma kanalize edilmiş olacaktır. Yasa, kanun ve yönetmeliklerle bu mezunlar desteklenmelidirler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, turizm sektöründe konaklama, seyahat, yiyecek içecek ve rekreasyon işletmelerinde icra edilen ağırlama hizmetlerine yönelik insan kaynağı yetiştirmek üzere ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde yeterli sayıda öğretim kurumları kurmuş olduğu ve bu kurumlara ciddi miktarda kaynak tahsis ettiği görülmektedir. Buna karşın turizm sektöründe ağırlama hizmetleriyle ilgili işlerde istihdam edilen personelin önemli bir kısmının da ilgili öğretim kurumlarında eğitim almamış kişilerden oluştuğu bilinmektedir. Bununla birlikte, bu öğretim kurumlarından

mezun olanların önemli bir kısmının aldıkları eğitime uygun olarak turizm sektöründeki işletmelerde mesleklerini icra etmemeleri sebebiyle turizm sektörünün nitelikli personel açığının devam ettiği sektör temsilcileri tarafından sıklıkla dile getirilmeye devam etmektedir.

- 1- Devlet tarafından her düzeydeki turizm öğretimine yapılmış olan yatırımların amacına ulaşması,
- 2- Turizm diplomalı nitelikli insan kaynağının turizm sektörüne dahil edilebilmesi ile sektörün nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması,
- 3- Turizm işletmelerinin liyakat sahibi turizm profesyonellerince yönetilerek hizmet kalitesinin artırılması,
- 4- Türkiye'deki turizm işletmelerinin dünya piyasasında nitelik odaklı rekabet üstünlüğü sağlayabilmesi,
- 5- Böylece, daha nitelikli turizm hizmeti talep eden ve daha yüksek harcama gerçekleştiren turistlerin ağırlanması ile sürdürülebilirliğe de katkı sağlayarak turizm gelirlerinin ve kişi başı turist harcamalarının artırılması için "Profesyonel Turizm Yöneticiliği" meslek kanununun çıkartılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Çıkarılacak olan "Profesyonel Turizm Yöneticiliği Meslek Kanunu" ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndanbelgeli turizm işletmelerinin (Konaklama, Seyahat, Yiyecek İçecek ve Rekreasyon İşletmeleri) orta ve üst düzey yöneticilerin turizm ön lisans ve lisans düzeyinde diploma sahibi olan "Profesyonel Turizm Yöneticiliği" meslek erbabı tarafından yönetilmesi zorunlu hale getirilmelidir. Böylece, "Profesyonel Turizm Yöneticiliği Meslek Kanunu" ile meslek odası kurulmalı ve bu meslek örgütü eliyle meslek erbabının da ulusal ve yerel turizm planlamasına katkı sunmasının yolu açılmalıdır. Turizm diplomalı insan kaynağının turizm işletmelerine kazandırılmasında "Profesyonel Turizm Yöneticiliği Meslek Kanunu" çıkartılmasının istenen olumlu katkıyı yapabilmesi için "Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik" kapsamında eklenecek bir madde ile turizm işletmelerinin üst ve orta düzey yöneticilerinin tamamının,yöneticiler dışındaki personelin %50'sinin turizm lisesi,ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde turizm diploması sahibi çalışanlardan oluşması gerektiği öngörülmektedir. Üniversiteler ile ulusal ve uluslararası zincir işletmeler arasında kurulacak stratejik iş birlikleri mezunların sektörün beklentilerine daha uygun olarak yetişmelerine katkıda bulunacaktır.

Kamudaki Kredi Yurtlar Kurumu, Sosyal Tesisler, Konaklama Tesisleri, Yiyecek İçecek Tesisleri, Hastaneler, Havaalanları, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Marinalar ve Yat Limanları gibi ağırlama ve hizmet işinin icra edildiği kurumlarda yönetici personel alımlarında turizm diplomalı profesyonel turizm yöneticilerinin istihdamının zorunlu hâle getirilmesi bu tür kamu hizmetlerindeki niteliği de arttıracaktır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizm ile ilgili bölümlerinde akademik turizm eğitimi almış personel istihdamının en az %50 seviyesine çıkartılması görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşit, A., Arpat, B. ve Kalfa, V. R. (2016). Bir İşveren-Öğrenci Buluşması Modeli–Meslek Yüksekokullarında İşbaşı Eğitimi Programında Öğrenci Algılarının Belirlenmesi: Honaz Meslek Yüksekokulu Örneği, Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi (ss. 1099-1108). Türkiye: Bilecik
- Avcıkurt, C., Deveci, B. Ve Türkmen, S. (2012). Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu (BTİÖYO) Mezunlarının Turizm Sektöründeki İstihdam Profili, Turizm Eğitimi Konferansı- Tebliğler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 3381- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları: 366- Genel Yayın Dizisi: 75, ss. 109-119.
- Bolat, T., SEYMEN, O., BOLAT, O., & Kinter, O. (2017). Turizm Sektöründe Çalışma Koşulları Algısı, Hizmet Verme Yatkınlığı ve Mesleki Yabancılaşma İlişkisi: Turizm Eğitim Alan Öğrenciler Açısından Bir Değerlendirme. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(3), 401-430.
- Cankül, D. (2016). “Turizm Diplomalı Nitelikli Personelin Sektöre Kazandırılmasında Ortak Akıl”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Ceviz, C. (2018). “Turizm Lisans Mezunlarının İstihdam ve Kariyer Durumlarının İncelenmesi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eşitti, B. (2019). Turizm Yüksek Öğretiminde İşbaşı Eğitim Uygulaması: Turizm Akademisyenlerinin Beklentileri . Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi , Prof.Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu Özel Sayısı , 24-34 . DOI: 10.17123/ataad.636716
- Köşker, H., ve Kamil, U. (2017). Turizm lisans öğrencilerinin turizm sektöründe çalışma eğilimleri üzerine bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 126-141.
- Şanlıöz-Özgen, H. K. (2020). Özyeğin Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Turizmde Mesleki Sorunlar Çalışması Notları.
- http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf
- <https://tuader.org/2019/09/11/2019-yks-turizm-yerlestirme-istatistikleri/>
- <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201136/turizm-yatirim-ve-isletme-bakanlik-belgeli-tesis-istati-.html>
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9579/turizm-tesisleri.html>
- <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/82586,deniz-turizmi-istatistik-30042021pdf.pdf?0>
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1134&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

CRM: Customer Relationship Management -Müşteri İlişkileri Yönetimi

ÇATİOD: Çanakkale Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Mezunları Derneği

GZFT: Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

SWOT: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

TAFED: Türkiye Aşçılar Federasyonu

TGA: Turizm Geliştirme Ajansı

TUREB: Türkiye Turist Rehberleri Birliği

TURYID: Turizm, Restoran Yatırımcıları ve Gastronomi İşletmeleri Derneği

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜROB: Türkiye Otelciler Birliği

TÜROFED: Türkiye Otelciler Federasyonu

TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

TURİST REHBERLİĞİNİN SORUNLARI KOMİSYONU

Başkan

Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU, Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Başkan Yardımcıları

Doç. Dr. Tolga Fahri ÇAKMAK, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Karadeniz Ereğli
Turizm Fakültesi

Arş. Gör. Hasret ULUSOY, Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

Suat TURAL, Turist Rehberleri Birliği (TUREB) 3. Dönem (2019-2022)
Başkanı

Adem BİÇER, TUREB 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Üyesi

Ozan Sayın, TUREB 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Üyesi

Fuat TURAN, ANRO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkanı

Hasan ERDOĞAN, ADRO Yönetim Kurulu Başkanı

Denizhan SEZGİN, BURO Yönetim Kurulu Başkanı

Macit ŞAŞZADE, İZRO Yönetim Kurulu Başkanı

Hamdi TURHAN, MUTRO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkanı

Yunis ÜNAL, NERO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkanı

Müslüm ÇOBAN, ŞURO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkanı

Hasan ÇELİMLİ, ÇARO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkan
Yardımcısı

Esmeray AKAY, İRO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkan
Yardımcısı

Fatih COŞKUN, MUTRO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Başkan
Yardımcısı

Ahmet Zeki APALI, ARO Yönetim Kurulu Üyesi

Atilla Şükrü NİLGÜN, ARO 3. Dönem (2019-2022) Yönetim Kurulu Üyesi

Fulya Tekin İSTİKBAL, Turist Rehberi

Özden BAŞAK, Turist Rehberi, Avukat

Mert Taner ERKEN, Turist Rehberi

Özdal Değirmencioğlu, Emekli Öğretim Elemanı, Turist Rehberi

Doç. Dr. Ali TÜRKER, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek
Yüksekokulu

Doç. Dr. Gül Erkol BAYRAM, Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik
Yüksekokulu

Doç. Dr. Hande AKYURT KURNAZ, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Doç. Dr. Özlem GÜZEL, Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Doç. Dr. Uğur CEYLAN, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Tavşanlı Uygulamalı
Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Uysal YENİPİNAR, Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Doç. Dr. Sinan GÖKDEMİR Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Alaattin BAŞODA, Aksaray Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Nalan ALBUZ, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Karadeniz Ereğli
Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Nazım ÇOKIŞLER, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Nermin AYAZ, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Vedat ACAR, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Arş. Gör. Merve OFLUOĞLU, Harran Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği
Yüksekokulu

ÖZET

Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında turizm sektöründe önemli bir yeri olan turist rehberlerinin sorunlarının tespit edilerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla “Turist Rehberliğinin Sorunları Komisyonu” oluşturulmuştur. Komisyon, bir başkan, iki başkan yardımcısı, onsekiz sektör temsilcisi ve Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinde görev yapmakta olan ondört akademisyen olmak üzere toplam otuzbeş üyeden oluşmaktadır. Komisyon üyelerinin katılımı ile çeşitli tarihlerde gerçekleştirilen on üç komisyon toplantısı yapılmış olup, toplantıların tümü çevrimiçi olarak düzenlenmiş ve hepsi kayıt altına alınmıştır. Turist Rehberliğinin Sorunları Komisyonu’nun ilk toplantısı 16.04.2021 tarihinde gerçekleştirilmiş, bu toplantıda turist rehberliği GZFT (Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analizinin yapılması, sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması amacıyla komisyon üyelerinin yazılı görüşlerinin alınması hususunda karara varılmıştır. Bu karar doğrultusunda görüş formu oluşturulmuş ve tüm komisyon üyelerine gönderilmiştir. Komisyon üyelerinden gelen görüşler değerlendirmeye alınmış ve ilerleyen süreçlerde yapılan toplantılarda bu yazılı değerlendirmeler tartışmaya açılarak fikir alışverişinde bulunulmuş ve güçlü bir işbirliği içerisinde ortak karara varılarak komisyon raporuna işlenmiştir. Yapılan toplantıların sonucunda Türkiye’de turist rehberliğinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri tespit edilmiş, sorunlar saptanmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Turist Rehberliği Sorunları Komisyonu’nun 21.05.2021 tarihinde yapılan çevrimiçi toplantısında Türkiye’de turist rehberliği mesleğinin ve turist rehberlerinin birtakım güçlü yönlere sahip olduğu saptanmıştır. Güçlü yönler, turist rehberliği mesleğinin özelliklerinden, mesleğin bir kanuna tabi olmasından, turist rehberlerine çeşitli fırsatlar sunmasından, mesleki örgütlenmeye sahip olmasından, turist rehberlerinin yetkinliklerinden ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamalarından kaynaklanmakta ve mesleği geliştirici bir etki oluşturmaktadır.

Turist Rehberliği Sorunları Komisyonu’nun 26.05.2021 tarihinde yapılan çevrimiçi toplantısında Türkiye’de turist rehberliğinin birtakım zayıf yönlere sahip olduğu saptanmıştır. Zayıf yönler, güçlü yönler gibi turist rehberliğinin iç çevre faktörlerinden kaynaklanmakta olup, mesleğin sahip olduğu olumsuz özellikler, turist rehberlerinin sahip olduğu ağır çalışma koşulları, yasal düzenlemeler ile ilgili sıkıntılar ve kaçak rehberlik faaliyetleri mesleğin zayıf yönlerini ve gelişmesinin önündeki engelleri oluşturmaktadır.

Turist Rehberliği Sorunları Komisyonu’nun 28.05.2021 tarihinde yapılan çevrimiçi toplantısında Türkiye’de turist rehberliğinin birtakım fırsatlara sahip olduğu saptanmıştır. Fırsatlar, turist rehberliğinin dış çevre faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Mesleğin gelişiminde yararlanılabilecek çalışma fırsatlarına sahip olması, entelektüel birikim ve nitelik kazanımı, kolay iş bulabilme/kurabilme olanağı ve ülkenin zengin değerleri gibi durumlar, rehberlikte uzmanlaşmaya, sektörel işbirliğine, akademik çalışmalara ve Türkiye’nin pazar payına yönelik gelişimler ile seyahat etme isteğinin ve rehberli turlara ilginin artmasına yönelik eğilimler turist rehberliğinin fırsatlarını oluşturmaktadır.

Turist Rehberliği Sorunları Komisyonu’nun 02.06.2021 ve 04.06.2021 tarihinde yapılan çevrimiçi toplantılarında Türkiye’de turist rehberliğinin birtakım tehditlere sahip olduğu saptanmıştır. Turist rehberliği mesleğinin yetki, unvan ve hizmet alanının izinsiz olarak sınırlandırılmaya çalışılması, mesleğe kabulde yabancı dil zorunluluğunun kaldırılmasına yönelik baskıların bulunması, turist rehberliği eğitiminin plansız gelişimi ve buna yönelik baskıların varlığı, yaşanan krizler, dijitalleşme, yasa dışı rehberlik faaliyetleri ve bunların denetlenmesindeki eksiklikler, profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentalarının ve turist rehberlerinin varlığı, değişken kültür ve turizm politikaları ve kriz dönemlerinde turist rehberlerinin maddi olarak desteklenmemeleri gibi turist rehberliğinin dış çevre faktörlerinden kaynaklı tehditler, mesleğin gelişiminin önündeki temel engelleri oluşturmaktadır.

Türkiye’de turist rehberliğinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri tespit edildikten sonra çeşitli tarihlerde toplam yedi çevrimiçi toplantı gerçekleştirilerek turist rehberliğinin temel sorunları saptanmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. 09.06.2021, 11.06.2021, 16.06.2021 ve 18.06.2021 tarihlerinde yapılan toplantılarda turist rehberliğinin sorunları; mesleğin 6236 sayılı yasa ile kazanılan hakların kaybedilmesi tehlikesi ile karşı karşıya olması, profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentalarının bulunması, turizm paydaşları arasındaki koordinasyon istenilen düzeyde olmaması, turist rehberlerinin turizm çalışanları ve firmaları ile sorunlar yaşaması, yasa dışı rehberlik faaliyetlerinin devam etmesi ve cezai yaptırımların yetersiz olması, turist rehberlerinin kriz dönemlerinde yeterli devlet desteği alamaması, mesleğin tüketici kamuoyunda istenilen düzeyde tanıtılmasına yönelik gerekli kamu desteğinin alınmaması, turist rehberlerinin, mesleğin sezonluk karakteri nedeniyle gelir dengesizliği yaşamaları, tur programlarının, zaman ve fiziki koşullar dikkate alınmadan hazırlanmasının bazı önemli sorunlar yaratması, ören yerlerinde bulunan esnafın, turist rehberlerine satış baskısı yapmaları, tekelleşen acentaların, hem tur hem de rehber piyasasını baskı altına almaları, meslek yasasının kamu kurumlarınca yeterince tanınmaması ve uygulanmaması, farklı eğitim programlarından mezun rehberlerin niteliklerinin farklılaşması sonucu hizmet kalitesinin olumsuz etkilenmesi ve mezunlar arasında haksız rekabetin ortaya çıkması, destinasyonların altyapı ve planlama eksikliğinden kaynaklanan sorunların, Türk turizmini ve rehberlerin çalışma şartlarını olumsuz etkilemesi, ülke tanıtımında önemli rol alan turist rehberlerinin yurtdışı çıkışlarının kolaylaşması için yeşil pasaport talebine olumlu cevap verilmemesi ve yurtdışı turizm fuarlarında ve ülke tanıtımlarında turist rehberlerinin tecrübesinden yararlanılmaması şeklinde belirlenmiştir. 23.06.2021, 25.06.2021 ve 07.07.2021 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantılarda, bir önceki paragrafta belirtilen sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Turist Rehberliği Komisyonu’nun 16.04.2021 ile 07.07.2021 tarihleri arasında gerçekleştirdiği çevrimiçi toplantılar sonrasında nihai rapor oluşturulmuştur. Türkiye’de turist rehberliğinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri ile sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri raporun devamında detaylı olarak belirtilmektedir.

GİRİŞ

Geçmiş çok eskilere dayanan turist rehberliğinin var oluşundan bu yana bünyesinde barındırdığı çok çeşitli görevleri ve sorumlulukları ile birlikte mesleğin özelliklerinden kaynaklanan güçlükleri ve sorunları, hem mesleğin gelişimine hem de meslek erbaplarının gelişimine her daim katkıda bulunmuştur. Temelinde yol göstermek, bilgi aktarmak, ülkeyi ve yöreyi tanıtmak, iletişim kurmak ve turistlerin seyahatlerini kolaylaştırmak olan mesleğin karmaşık yapısı, mesleği çok yönlü, profesyonel, dinamik, disiplinler arası ve sorumluluk alanı yüksek bir meslek haline getirmiştir. Ülkenin, toplumun ve kültürün aynası konumunda olan turist rehberleri sundukları hizmet ile hem destinasyon hem de kültürel aktarım açısından oldukça önemli kazanımlar elde edilmesine yardımcı olmaktadır. Böylesine önem arz eden bir meslekte karşılaşılan sorunların tespit edilip çözüme kavuşturulması, mesleğin geleceği ve gelişimi için son derece önem taşımaktadır.

Turist rehberliği mesleğine yönelik ilk yapılanmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlamıştır (Tanrısever, 2019: 63). Rehberliğin kurumsallaşması adına atılan ilk adım, 29 Ekim 1890 tarihinde 190 sayılı “Seyyahine Tercümanlık Edenler Hakkında Nizamname” olmuştur. Ancak nizamname öncesi ve sonrasında uygulamaya ilişkin sorunlar var olmaya devam etmiştir. 8 Kasım 1925 tarihinde 2730 sayılı “Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edenler Hakkında Talimatname” çıkarılmıştır. Bu iş kolunun gelişmesi ve amacına uygun hizmet verilebilmesi için çeşitli düzenlemelere gidilmiş; farklı kurum ve kuruluşlar (İstanbul İli İktisat Müdürlüğü, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, İstanbul Belediyesi, Basın Yayın İstanbul İl Müdürlüğü, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Milli Türk Talebe Birliği) tarafından kurslar düzenlenmiştir. 1963 yılında kurulup, 1965 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ismini alarak, bakanlık kurs açmaya başlamış, kurs verme karmaşası 02.07.1986 tarihinde 19152 resmi gazete sayılı “Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği” yürürlüğe girene dek sürmüştür. 1988, 1995 ve 2005 yıllarında yönetmelikte değişiklikler yapılarak 2012 yılına kadar varlığını korumuştur. 22 Haziran 2012 tarihinde 6326 sayılı “Turist Rehberliği Meslek Kanunu” ile turist rehberliği bir meslek olarak kabul edilmiş ve 26 Aralık 2014 tarihinde 28568 sayılı “Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu ile turist rehberliği mesleği; yasa ile korunan, kendi yasasına sahip bir meslek konumuna gelmiştir. 2021 yılı itibarı ile kamu kurumu niteliğinde olan Turist Rehberleri Birliği çatısı altında kayıtlı 13 meslek odasında; 8648 eylemli, 2792 eylemsiz olmak üzere toplam 11440 turist rehberi bulunmaktadır (Turist Rehberleri Birliği [TUREB], 2021).

6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda yer alan tanıma göre turist rehberliği hizmeti; *“Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini”* ifade etmektedir (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Bu tanımdan hareketle değerlerin ve varlıkların tanıtılması, gezdirilmesi ve seyahat acentası tarafından turun yürütülmesi, turist rehberliğinin temel işlevlerini oluşturmaktadır (Köroğlu, 2020: 4).

Pek çok karmaşık süreç dâhilinde hazırlanan turların başarı ile gerçekleştirilmesi bu meslek grubunun bilgi, beceri ve deneyimine bağlı olmaktadır. Bu bağlamda mesleğin icrası sırasında turist rehberlerinin üstlendikleri çok sayıda yükümlülük bulunmaktadır. Turistler ile en fazla iletişim kuran ve etkileşim halinde olan turist rehberleri; ziyaret edilen bölgeyi koruma, turistlere unutulmaz bir tur deneyimi yaşatma, ülkeyi temsil etme, turu başarılı bir şekilde yönetme, kişisel ve mesleki gelişimini aksatmama ve sürekli öğrenme görevlerini üstlenmektedir (Köroğlu, 2019: 25). Turist rehberleri, üstlendikleri birçok yükümlülüğün yanı sıra ülkesinin kültürel ve milli değerlerini tanıtmak sureti ile ülke imajının olumlu yönde gelişmesine destek sağlamak şeklinde stratejik bir öneme sahiptirler. Tüm bu stratejik önemi de içeren görevleri sebebi ile her ülke; kendi tarihi, kültürü ve coğrafyası gibi ziyaretçilerin merak ettikleri konularda, değerlerini en iyi şekilde tanıttacak yabancı dil bilen turist

rehberleri yetiştirmekte, turist rehberliği mesleğini kültürlerinin yayılması noktasında önemli bir aracı olarak görmektedir. Öte yandan yasalarla belirlenen sınırlar çerçevesinde turist rehberi olmaksızın tur yapmak Türkiye’de ve pek çok dünya ülkesinde mümkün değildir.

Turist rehberliği mesleğini icra eden turist rehberleri, hizmet sundukları zaman diliminde birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Her ne kadar turist rehberliği meslek hakları, yasa ile koruma altına alınmış olsa da mesleğin işleyişi noktasında hala çok ciddi sorunlar yaşanmakta, bu sorunlar meslek erbaplarını ve meslek birliklerini zor durumlarda bırakabilir nitelikte olayların gelişmesine sebebiyet verebilmektedir.

Turist rehberliği sorunları son yıllarda akademik çevrelerde de sıklıkla ele alınmaya başlanan bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alanda hem belgeye dayalı çalışmalar hem de ampirik çalışmaların artması sorunların belirlenmesi noktasında önemli bir görev üstlenmektedir. Yapılan çalışmalar hem turist rehberlerinin hem de turist rehberliği mesleğinin sorunlarını ortaya koymuş, mevcut durumun tespit edilmesi noktasında farkındalık kazanılmasını sağlamıştır. İlgili alanyazında mesleğin mevsimsel olması (Ababneh, 2017; Güzel ve Köroğlu, 2015; Güzel, Türker ve Şahin, 2014), mesleğin iş güvencesinin olmaması (Batman, 2003; Güzel ve Şahin, 2018; Yazıcıoğlu, Tokmak ve Uzun, 2008), yapılan turlarda taban ücretin ödenmemesi (Ap ve Wong, 2001; Çetin ve Kızıllırmak, 2012; Köroğlu, 2011), yasa dışı rehberlik faaliyetlerinin bulunması (Çakmak, 2019a; Çakmak, 2020; Çetin ve Kızıllırmak, 2012; Köroğlu, 2011; Yarcın, 2007), meslek yasası merkezli sorunların bulunması (Eser ve Şahin, 2020; Güzel ve Köroğlu, 2015; Hacıoğlu, Saylan ve Sümbül, 2018), turist rehberlerinin meslekten ayrılması (Gökdemir ve Hacıoğlu, 2018), kadın turist rehberlerinin meslekte sorun yaşamaması (Erkol Bayram, İpar, Keskin ve Ak, 2018; Köroğlu, Şahin ve Tetik, 2007; Köroğlu, Ulusoy Yıldırım ve Balıkoğlu, 2020; Zengin, Erkol ve Eker, 2014) mesleğin dışsal faktörlere bağlı olması (Ahipaşaoğlu, 2006; Çolakoğlu, Efendi ve Epik, 2014) ve mesleğin krizlerden hızlı etkilenmesi (Güzel ve Şahin, 2018) gibi konuların ele alındığı görülmektedir.

Tüm bu sorunların çıktısı olarak sektördeki yansımaları bakıldığında ise turist rehberlerinin turizm sektörü içerisinde yaşadıkları sorunlar sebebi ile başta istihdam ve gelir kaybına uğramaları, rehberler arasında haksız rekabetin yaşanması, sosyal güvence ile ilgili sorunlar yaşamaları, yasa dışı rehberlik faaliyetleri sebebi ile ülkenin zarar görmesi ve imajının zedelenmesi, eğitim sistemindeki sorunlar sebebi ile kalifiye eleman hususunda sıkıntılarının yaşanması gibi birbirini etkileyen pek çok sorun ile karşı karşıya kaldığı görülebilmektedir (Güzel vd., 2014; Ünal, Güzel, Yaşar ve Keleş, 2021; Çakmak, 2019b). Buradan hareketle 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu sonrası süreçte de pek çok mesleki sorunun varlığını sürdürdüğü ve meslek örgütleri ile turist rehberlerine çeşitli zorluklar yaşattığı sonucuna varılabilmektedir.

Bu çalışma, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde gerçekleştirilmekte olan 2021 Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında Turist Rehberliğinin Sorunları Çalıştayı adı altında oluşturulmuş olan komisyon tarafından yapılmış olup sektör ve akademinin bir araya gelerek gerçekleştirdiği bir dizi toplantı sonrasında ortaya çıkmış bir rapor niteliğini taşımaktadır. Sektör ve akademi temsilcileri, Turist Rehberliğinin Sorunları Çalıştayı aracılığı ile turist rehberliği mesleğinin mevcut durumundan hareketle sahip olduğu güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini belirlemiş, mesleki sorunlarını irdeleyerek çeşitli çözüm önerileri geliştirmiştir.

1. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Türkiye’de turist rehberliğinin mevcut durumunun tespitine yönelik güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi, dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditlerin tespit edilmesi amacıyla GZFT analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Buna bağlı olarak da sorunların doğru saptanması ve bu sorunlara yönelik somut/uygulanabilir çözüm önerilerinin sunulması hedeflenmiştir.

GZFT analizinin amacı bir organizasyonun içsel ve dışsal faktörlerini göz önünde bulundurarak hedeflerine ulaşmak için kullanabileceği güçlü yönlerini ve fırsatlarını belirlemek ve aynı zamanda zayıf yönlerinin ve tehditlerinin etkilerini azaltmaya çalışmaktır. GZFT analizi, bir organizasyonun hem iç hem de dış çevrelerinde karşılaştığı performansın önündeki geliştiricileri ve engelleyicileri dikkate alan bir yaklaşımdır. Bir organizasyonun kontrolünde olan zayıf yönler, istenen performansın engelleyicileri iken, güçlü yönler arzu edilen performansı artırıcıdır. Fırsatlar güçlendiricidir ve tehditler arzu edilen performansın önündeki engellerdir, ancak bunlar bir organizasyonun kontrolü dışında kabul edilmektedirler (Leigh, 2006: 1090). Bu nedenle turist rehberliğinin güçlü ve zayıf yönlerinin, fırsatlarının ve tehditlerinin doğru belirlenmesi, mesleğin gelişimi ve turist rehberlerinin istenilen performans düzeyinde hizmet sunumu açısından büyük önem taşımaktadır. Aşağıda Türkiye’de turist rehberliğinin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri detaylı olarak belirtilmiştir.

Güçlü Yönler

- Mesleğin 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu’na tabi olması ve bu kanunla koruma altına alınmış olması
- Mesleğin turist rehberlerinin bireysel gelişimine katkı sağlaması
- Ülkenin zengin değerlerinin mesleğin icra edilmesinde önemli bir avantaj sağlaması
- Turist rehberlerinin üst düzey niteliklere sahip olması
- Turist rehberlerinin ülke tanıtımında stratejik bir rol üstlenmeleri
- Turist rehberlerinin iyi seviyede en az bir yabancı dilde yetkin olmaları
- 39 farklı dilde turist rehberliği hizmeti sunulması
- Mesleğin icrasında isteğe bağlı/esnek çalışma imkânının bulunması
- Mesleğin yeni yerleri, insanları ve kültürleri tanıma fırsatı sunması
- Yurt çapında mesleki örgütlenmeye sahip olması
- Türk turist rehberliğinin uluslararası saygınlığının bulunması
- Turist rehberlerinin turistlerin tüketim davranışlarına yön vererek ülke ekonomisine katkı sağlaması
- Meslek kuruluşlarının uluslararası örgütlere üye olması
- Mesleğin yeni neslin beklentilerine uygun olması
- Turist rehberlerinin meslekleri icrası boyunca Türkiye’yi ve Türk insanını temsil ediyor olmaları
- Turist rehberliği mesleğinin kamusal alanda tanınması ve temsiliyette güç kazanması

Zayıf Yönler

- Turist rehberliği mesleğinin dışsal faktörlerden (kriz, savaş, terör olayları, salgın hastalıklar vb.) kolay etkilenmesi
- Turist rehberlerinin çalışma koşullarının -sanıldığı gibi aksine- zorlu, ağır ve değişken olması

- Turist rehberliği mesleğinde sosyal güvence karmaşasının yaşanması
- Turist rehberlerinin iş güvencesinin olmaması
- Turist rehberliği mesleğinin ülkemizde tanınmışlık düzeyinin düşük olması
- Turist rehberliği mesleğinin beklenen saygınlığa ulaşmaması
- 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'na rağmen kaçak rehberlik faaliyetlerinin engellenememesi
- Turist rehberliği mesleğinin sezonluk olması
- Turist rehberlerinin dayanışma ve işbirliği eksikliğinin bulunması
- Yasal düzenlemelerin tam olarak uygulanmaması
- Yasal düzenlemelerin farklı mevzuatlar ile çelişmesi
- 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda taban ücretin altında çalışmama zorunluluğu olmasına rağmen bazı turist rehberlerinin taban ücretin altında alışması
- Meslek kuruluşlarının kurumsallaşmaması
- Kamu kurumları istihdamlarında (müzeler, yerel yönetimler vb.) turist rehberlerinin gözardı edilmesi
- Turist rehberlerinin kriz dönemlerinde yeterli maddi desteği alamaması

Fırsatlar

- Turist rehberliği mesleğinin, turist rehberlerine çok kültürlü ortamlarda bulunup kendilerini geliştirme ve çalışma fırsatı sunması
- Mesleğin, turist rehberlerine çok yönlü entelektüel birikim ve nitelik kazanmalarına katkı sağlaması
- Ülkemizin turistik ürüne dönüştürülmüş ve dnştrlme potansiyeli bulunan zengin değerlerinin mesleki avantaj sağlaması
- Mesleğin kazandırdığı üstün nitelikler sayesinde farklı sektörlerde de turist rehberlerine kolay iş bulabilme/kurabilme imkânı sunması
- Mesleğin doğası gereği birden fazla yabancı dil öğrenmeyi özendirmesi/kolaylaştırması
- Pandemi sonrasında seyahat etme isteğinin artması
- Artan "zel ilgi turlarına" paralel olarak rehberlikte uzmanlaşmanın önem kazanması
- Yurtdişi ve yurt dışında yapılacak tanıtım faaliyetlerinde turist rehberlerinin değerlendirilebilmesi
- İç pazarda turistik hareketlere paralel olarak rehberli turlara ilginin giderek artması
- Paydaşlarla yapılan işbirliklerinin sektörel gelişimi hızlandırması
- Turist rehberliğine yönelik akademik çalışmaların nitelik yönünden gelişmeye başlaması
- Uluslararası turistik hareketliliğin artması sonucu Türkiye'nin pazar payının büyümesi
- lke turizmini 12 aya yayma çabasının olması

Tehditler

- Farklı isimler altında (Alan kılavuzu, cami rehberi, turizm zabıtası, mihmandar, tur animatr, tur operatörü/acenta temsilcisi (repesantlar) vb.) turist rehberliği mesleğinin yetki ve unvanının tehdit edilmesi ve turist rehberlerinin iş alanlarının daraltılması

- Turist rehberliği mesleğine kabulde yabancı dil bilme zorunluluğunun kaldırılmasına yönelik baskıların bulunması
- Turist/turizm rehberliği bölümlerinin (örgün, uzaktan eğitim, tezsiz yüksek lisans vb.) plansız bir şekilde açılmaya ve kontenjanlarının artırılmaya devam edilmesi
- Turist rehberliği mesleğinin yaşanan krizlerde işsizlik, ekonomik dar boğaz gibi tehditlerle karşı karşıya kalması Dijitalleşmenin (akıllı rehberlik uygulamaları, sesli rehberlik vb.) artması ile birlikte turist rehberliği hizmetine olan talebin azalması ihtimali
- Yasa dışı rehberlik yapan kişilerin ve farklı meslek mensuplarının sürekli artması
- Profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentalarının ilgili yasalara rağmen turist rehberlerini taban ücretin altında çalıştırmaya yönelik baskıların bulunması
- İhtiyaç olmamasına rağmen turist rehberliği sertifika programlarının düzenlenmesine yönelik kamu kurumlarının baskısı
- 6326 sayılı kanuna aykırı biçimde rehber yetiştirme kursu açma teşebbüsünde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının varlığı (özellikle il kültür turizm müdürlükleri, halk eğitim merkezleri, yerel yönetimler vb.)
- Mülki idare tarafından yasa dışı rehberlik faaliyetlerinin durdurulmasına ve denetlenmesine yönelik yeterli desteğin verilmemesi
- Maliyet düşürme gerekçesiyle turist rehberliği hizmet alanının daraltılma girişimlerinin bulunması
- Maliyeti düşürme amacıyla turist rehberliği hizmetinin sadece müzeler ve ören yerleri ile sınırlandırılmaya (nokta rehberlik) çalışılması
- Profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentalarının varlığının turist rehberlerinin çalışma şartlarını zorlaştırması
- Taban ücretin altında çalışan ve çalışmaya eğilimi olan turist rehberlerinin bulunması ve bu durumun tespit edilememesi
- Ülkede uygulanan değişken kültür ve turizm politikaları sonucu Türkiye'nin Avrupa pazarından giderek uzaklaşması ve turist kalitesinin düşmesi
- Kriz dönemlerinde turist rehberlerine maddi destek sağlanmaması nedeniyle turist rehberlerinin sektörden uzaklaşmaları
- Bazı yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdikleri turlarda 6326 sayılı yasaya rağmen turist rehberi bulundurmamaları ve bu yöndeki ısrarlı tutumları
- Bazı kamu kurum ve kuruluşlarının, turist rehberliği meslek birlik ve odalarının yetkilerini kısıtlamaya çalışması

2. Komisyon Önerileri

1. Meslek, 6326 sayılı yasa ile kazanılan hakların kaybedilmesi tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Çözüm Önerisi:

- 6326 sayılı yasa, stratejik önemini kabul ederek mesleği kanunla korunan bir meslek haline getirmiştir. Hiçbir koşulda mesleğin kazanımlardan taviz verilmemeli, olası yasa değişikliklerinde mesleğin koşullarının iyileştirilmesi yönünde kararlar alınmalıdır.

1.1. Bazı seyahat acentaları, ticari kaygılarla turist rehberliği mesleğinin olmaısa olmaı yabancı dil bilme zorunluluğunu kaldırmaya yönelik baskılar yapmaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Meslek doğası gereği yabancı dil bilmeyi gerektirir. Bu sebeple söz konusu nitelikten vazgeçilemeyeceği kabul edilmeli ve ülke turizminin yüksek kalitesini korumak üzere farklı taleplere izin verilmemelidir.
- Turist rehberliği mesleğinin Türkiye’de ortaya çıktığı ilk tarihten itibaren var olan ve çıkış noktasının temel taşlarından biri olan yabancı dil bilme zorunluluğu korunmalıdır.

1.2. 6326 sayılı yasanın 7. maddesinde mesleğin yalnızca turist rehberleri tarafından sunulması gerekliliği ve 1618 sayılı yasanın ilgili maddesinde, tur ve paket turlarda bir rehber bulundurma zorunluluğu olduğu halde, alan kılavuzluğu ile ilgili getirilen kanuni düzenlemeler, bu kanunlarla çelişmekte ve turist rehberlerine münhasır yetki alanına girmektedir.

Çözüm Önerileri:

- Turizm sektörünü ilgilendiren yasa ve düzenlemeler arasında birbiriyle çelişen kararlara yer verilmemelidir.
- Turist rehberlerine münhasır yetki alanına giren alan kılavuzları ile ilgili kanuni düzenlemeler kaldırılarak turist rehberlerinin hak ihlallerinin önüne geçilmelidir.

1.3. Tur maliyetini düşürme amacıyla turist rehberliği hizmeti “nokta (yerinde) rehberlik” gibi uygulamalarla sadece müze ve ören yerleri ile sınırlandırılmaya çalışılmaktadır ve rehberlerin turun yönetimindeki önemli sorumlulukları göz ardı edilmektedir.

Çözüm Önerileri:

- Turist rehberliği hizmetinin kısıtlanması, tur maliyetini düşürme unsuru olarak görülmemelidir.
- Paket turlarda “Nokta (yerinde) rehberlik” gibi uygulamaların yaygınlaştırılmaya çalışılması mesleğin mevcut kazanımlarına zarar vermektedir. Ülke turizminin yüksek kalitesini korumak üzere farklı taleplere izin verilmemelidir.
- 6326 sayılı yasaya göre turist rehberinin grubu yönlendirme ve programı yürütme görevleri bulunmaktadır. Ülke turizmi, bugünkü kalitesine bu uygulamayla ulaşmıştır. Bu sebeple bütün organize tur, paket tur faaliyetlerinde turun başlangıç noktasından bitiş noktasına kadar rehber bulundurulması gerektiği konusunda yasalarda mevcut bulunan hükümler uygulanmalıdır. Uygulanmadığı takdirde cezai yaptırımlar ivedilikle işleme alınmalıdır.

2. Profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentaları, turist rehberlerine 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Yasası’na rağmen taban altı yeumiye ile çalışmaya yönelik baskı yapmakta ve bu durum diğer seyahat acentaları ve rehberler arasında haksız rekabet yaratmaktadır.

Çözüm Önerisi:

- Kanuna uymayan, haksız rekabet yaratan acente ve rehberler için kamu destekli denetimler artırılmalı ve cezai yaptırımlar ağırlaştırılmalıdır.

3. Turizm paydaşları arasındaki koordinasyon istenilen düzeyde değildir.

Çözüm Önerisi:

- Turizm paydaşları arasında sık sık istişare toplantıları yapılmalı, yaşanan sorunlar masaya yatırılmalıdır.

4. Turist rehberleri, turizm çalışanları (şoför, taşımacı, otel / restoran / müze ve ören yeri personeli vb.) ve firmaları ile sorunlar yaşamaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Turizm çalışanlarının özellikle şoförlerin özlük haklarının mevzuatla koruma altına alınması sağlanmalı ve çalışma koşulları iyileştirilmelidir.
- Turizm çalışanları ve firmalarına yönelik hizmetiçi eğitimler verilmeli ve mesleki yeterlilik belgesi zorunlu hale getirilmelidir.
- 3. Turizm Şurası Turizm Eğitimi İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyon raporunun 74 numaralı kararına uygun olarak turizm işletmelerinde çalışanların turizm eğitimi almış olanlardan istihdam edilmeleri sağlanmalıdır.

5. Yasa dışı rehberlik faaliyetleri devam etmektedir.

Çözüm Önerileri:

- Yayınlanabilecek bir genelge ile şehirlerarası yollarda kolluk kuvvetlerince yapılan denetimlerde -güvenlik açısından da- turizm araçlarında rehber bulunup bulunmadığı denetlenmelidir.
- Turların yoğun olduğu dönemlerde (hafta sonu, bayramlar vb.), mülki amirin yetkili kıldığı daha fazla sayıda personel ile denetimlere katılım sağlanmalıdır.
- Denetimlerin artırılması için denetimlere katılan personele kamu tarafından verilen harcırah miktarı artırılmalıdır.
- Turist rehberliğinin yasa ile korunan bir meslek olduğu bilincinin kamuoyunda oluşturulmasına yönelik devlet desteği sağlanmalıdır.

6. Yasa dışı rehberlik faaliyetlerine yönelik cezai yaptırımlar yetersizdir.

Çözüm Önerileri:

- Yasa dışı rehberlik faaliyetinde bulunan kişilere uygulanan para cezalarının caydırıcılık kastı ile artırılması sağlanmalıdır. Bu para cezalarına ilişkin tutanakların denetimlerde hazır bulunan kolluk gücü tarafından yerinde tanzim edilerek ilgililere derhal tebliğ edilmesi sağlanmalıdır.
- Yasa dışı rehberlik faaliyetlerinin Kabahatler Kanunu hükümlerinin yanı sıra Cumhuriyet Savcılıkları tarafından Türk Ceza Kanunu'nda yer alan "dolandırıcılık" suçu kapsamında işlem görmesi sağlanmalıdır.
- Yasa dışı rehber kullanan kişi ve kuruluşlara uygulanan para cezalarının caydırıcılık kastı ile artırılması sağlanmalıdır. Bu para cezalarına ilişkin tutanakların denetimlerde hazır bulunan kolluk gücü tarafından yerinde tanzim edilerek ilgililere derhal tebliğ edilmesi sağlanmalıdır.

7. Turist rehberleri, kriz dönemlerinde yeterli düzeyde devlet desteği alamamaktadır.

Çözüm Önerisi:

- Kriz dönemlerindeki ekonomik destek, hibe ve istihdam planlamalarında turist rehberlerinin öncelikli grupta yer almaları sağlanmalıdır.

8. Talep edilmesine rağmen mesleğin tüketici kamuoyunda istenilen düzeyde tanıtılmasına yönelik gerekli kamu desteği alınamamaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Turist rehberliği meslek örgütleri tarafından mesleğin bilinirliğini artırmak adına yapımı gerçekleştirilen tanıtımlar için (kamu spotu, afiş, film vb.) merkezi ve yerel yönetimler tarafından ücretsiz yayın desteği sağlanmalıdır.
- Turizm amaçlı ülkesel ve bölgesel tanıtımlarda (afiş, film vb.) turist rehberlerinin anlatımlarına yer verilerek mesleğin bilinirliğinin artırılmasına katkıda bulunulmalıdır.

9. Turist rehberleri, mesleğin sezonluk karakteri nedeniyle gelir dengesizliği yaşamaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Ülke turizminin 12 aya yayılabilmesi politikası benimsenmelidir.
- Turist rehberlerinin sezon dışında yerel yönetimlerde şehirlerin tanıtımlarında ve yurtdışı fuarlarda istihdam edilmeleri sağlanmalıdır.

10. Tur programları, zaman ve fiziki koşullar dikkate alınmadan hazırlanmakta ve bu programların uygulanmasında kaza riski, tur programının yetişmemesi, grubun geç saatlerde otele varışı, şoförün yorgun ve uykusuz olması vb. önemli sıkıntılar yaşanmaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Tur programlarının hazırlanmasında turist rehberlerinin tecrübelerinden yararlanılmalıdır.
- Karayolları Trafik Kanunu mevzuatı uygulanmalıdır.
- Tur programlarına belirli standartlar getirilmelidir.

11. Profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentaları, tur programlarında satışa yönelik mağazaları belirtmemekte ve yasal olmayan şekillerde turist rehberlerine hem satış hem de programın eksiksiz tamamlanması yönünde baskı yapmaktadır.

Çözüm Önerisi:

- Acente-Rehber sözleşmesine aşağıda belirtilen içerikte bir madde eklenmelidir.

“Kanunlar uyarınca rehber tur programı içeriğini aynen icra etmekten sorumludur. Zorunlu bir neden olmaksızın turun süre ve güzergahını değiştiremez, müşteri ile yapılan sözleşmede açıkça taahhüt edilen ve verilen hizmetle doğrudan ilgili olanlar hariç olmak üzere ve müşterinin bilgisi dışında müşteriyi alışverişe götüremez.”

12. Ören yerlerinde bulunan esnaf, turist rehberlerine satış baskısı yapmaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Acenta, turu satarken, esnafın satış baskısı yapabileceği ya da satış yapmak için ısrarcı bir tavır takınabileceği konusunda müşteriye yazılı bir ön bilgilendirme yapmalı, müşteriyi uymalıdır vb.
- Turizm polisi veya (bilgilendirilmiş) kolluk kuvvetinin müze ve ören yerlerinde bulunması ya da hızlı erişebilecek konumda olması sağlanmalıdır.
- İlgili yasalara istinaden turist rehberi, şikâyetçi olma hakkını kullanılabilmelidir.
- Yukarıda belirtilenler, acentalar tarafından da desteklenmelidir ve sözleşmeye ek madde olarak konulmalıdır.

13. Tekelleşen acentalar, hem tur hem de rehber piyasasını baskı altına almaktadır.

Çözüm Önerisi:

- 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un turizm sektöründe etkin olarak uygulanması sağlanmalıdır.

14. Meslek yasası kamu kurumlarınca yeterince tanınmamakta ve uygulanmamaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Meslek odaları, sorumlu buldukları illerdeki kamu kurum ve kuruluşlarını düzenli ziyaret ederek mesleği ve meslek mevzuatını yetkililere tanıtmalıdır.
- Meslek Kanunu ile ilgili kamu spotları oluşturularak kamu kurumları düzenli aralıklarla bilgilendirilmelidir.

15. Farklı eğitim programlarından (önlisans, lisans, tezsiz yüksek lisans, sertifika programı) mezun rehberlerin niteliklerinin farklılaşması sonucu hizmet kalitesi olumsuz etkilenmekte ve mezunlar arasında haksız rekabet ortaya çıkmaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Turist rehberliği tezsiz yüksek lisans programlarından mezun olabilmek için rehberlik mesleğine kabulde gereken dil puanına sahip olma zorunluluğu getirilmeli, ders programlarında Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'nde belirtilen dersler uygulanmalıdır.
- Ön lisans mezunları ve tezsiz yüksek lisans program mezunları bölgesel turist rehberi, lisans mezunları ülkesel turist rehberi olmalıdır. Bölgesel turist rehberlerinin ülkesel turist rehberi olabilmesi için lisans tamamlamaları zorunlu hale getirilmelidir. Turist rehberliği mevzuatı buna göre düzenlenmelidir.

16. Destinasyonların altyapı ve planlama eksikliğinden kaynaklanan (yolcu indirme-bindirme cepleri, otopark, tuvalet yetersizliği vb.) sorunlar, Türk turizmini ve rehberlerin çalışma şartlarını olumsuz etkilemektedir.

Çözüm Önerisi:

- Yetkili kamu idareleri tarafından, sadece bu işlerin kontrolünü yapacak birimlerin oluşturulması, varolan birimlerin daha etkin çalışması sağlanmalıdır.

17. Ülke tanıtımında önemli rol alan turist rehberlerinin yurt dışı çıkışlarının kolaylaşması için yeşil pasaport talebine olumlu cevap verilmemektedir.

Çözüm Önerisi:

- 15 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip turist rehberlerine yeşil pasaport verilmesi sağlanmalıdır.

18. Defalarca önerilmesine rağmen yurtdışı turizm fuarlarında ve ülke tanıtımlarında turist rehberlerinin tecrübesinden yararlanılmamaktadır.

Çözüm Önerisi:

- Yurtdışı turizm fuarlarında en az bir turist rehberinin görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

Diğer Öneri

- TURAK Akreditasyon şartları arasında yer alan yabancı dil öğretimi koşullarının benimsenmesi için turist/turizm rehberliği eğitimi veren programlar teşvik edilmelidir.

SONUÇ

Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında turizm sektöründe önemli bir yeri olan turist rehberlerinin sorunlarının tespit edilerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla sektör temsilcilerinin ve akademisyenlerin bir araya gelerek oluşturduğu “Turist Rehberliğinin Sorunları Komisyonu” tarafından gerçekleştirilen on üç çevrimiçi toplantı sonrasında ortaya çıkarılan bu raporda; Türkiye’de turist rehberliğinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri tespit edilmiş, sorunlar saptanmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Türkiye’de turist rehberliğinin sahip olduğu güçlü yönlerinin ve fırsatlarının mesleği geliştirici bir rol oynadığı ve varolan potansiyelin mesleğin ve turist rehberlerinin gelişiminde ve hizmet sunumunda daha verimli olarak nasıl değerlendirilebileceği noktasında önemli bir avantaj ve yol gösterici olduğu görülmektedir. Bu güçlü yönler ve fırsatlar, mesleğin hedeflerine ulaşması, rekabet avantajı sağlaması ve turist rehberlerinin istenilen performans düzeyinde hizmet vermeleri için önemle değerlendirilmelidir.

Türkiye’de turist rehberliğinin güçlü yönlerinin ve fırsatlarının yanında zayıf yönlerinin ve tehditlerinin de bulunduğu ve bunların güçlü yönler ile fırsatlarından daha fazla olduğu, raporda ortaya çıkan önemli bir sonuçtur. Zayıf yönlerin ve tehditlerin, mesleğin gelişmesinin önündeki engelleri ve dezavantajları oluşturduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle zayıf yönlerin ve tehditlerin ciddiyetle ele alınması, zayıf yönlerin geliştirilmesi, tehditlerin ortadan kaldırılmasına yönelik gerekli önemlerin alınması ve raporda belirtilen çözüm önerilerinin dikkatle değerlendirilip uygulamaya konulması büyük önem taşımaktadır.

Turist rehberliğinin GZFT analizi, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, paydaşlar, araştırmacılar vb. tarafından turist rehberliği mesleğinin gelişmesinde ve buna yönelik stratejik planlamaların yapılmasında bir rehber olarak kullanılmalı, mesleğin daha iyi noktalara ulaşması ve hak ettiği değere kavuşması sağlanmalıdır.

Raporda detaylı olarak belirtilmiş olan GZFT analizi, Türkiye’de turist rehberliğinin mevcut durumunun anlaşılmasında ve sorunların daha iyi değerlendirilip uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesinde önem taşımaktadır. Raporda mesleğin temel sorunlarına yönelik, gerçekçi, soruna odaklı ve uygulanabilir çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu noktada;

- 6326 sayılı yasa ile kazanılan hakların kaybedilmesi tehlikesine yönelik; 6326 sayılı yasanın stratejik öneminin kabul edilmesi ve hiçbir koşulda mesleğin kazanımlardan taviz verilmemesi, turist rehberliğinde yabancı dil bilme zorunluluğunun her koşulda korunması, ilgili yasa ve düzenlemelerde birbiriyle çelişen kararların alınmaması, alan kılavuzları ile ilgili kanuni düzenlemelerin kaldırılarak turist rehberlerinin hak ihlallerinin önüne geçilmesi, turist rehberliği hizmetinin kısıtlanmasının tur maliyetini düşürme unsuru olarak görülmemesi ve bütün organize tur, paket tur faaliyetlerinde rehber bulundurulması gerektiği konusunda yasaların uygulanması, uygulanmadığı takdirde cezai yaptırımların ivedilikle işleme alınması,
- Profesyonel iş tutumu sergilemeyen seyahat acentalarına yönelik; kamu destekli denetimlerin artırılması ve cezai yaptırımların ağırlaştırılması,
- Turizm paydaşları arasındaki koordinasyonun artırılmasına yönelik; paydaşlar arasında sık sık istişare toplantılarının yapılarak yaşanan sorunların masaya yatırılması,
- Turist rehberleri, turizm çalışanları (şoför, taşımacı, otel / restoran / müze ve ören yeri personeli vb.) ve firmaları ile yaşanan sorunlara yönelik; gerekli önlemlerin alınması,

- Yasa dışı rehberlik faaliyetlerinin önlenmesine yönelik; yayımlanabilecek bir genelge ile kolluk kuvvetlerince yapılan denetimlerde -güvenlik açısından da- turizm araçlarında rehber bulunup bulunmadığının denetlenmesi, mülki amirin yetkili kıldığı daha fazla sayıda personel ile denetimlere katılım sağlanması, katılan personele kamu tarafından verilen harcırahın artırılması,
- Mesleğin yasa ile korunan bir meslek olduğu bilincinin kamuoyunda oluşturulmasına yönelik; devlet desteğinin sağlanması, yasa dışı rehberlik faaliyetinde bulunan kişilere ve yasa dışı rehber kullanan kişi ve kuruluşlara uygulanan para cezalarının caydırıcılık kastı ile artırılması ve bu faaliyetlerin “dolandırıcılık” suçu kapsamında işlem görmesinin sağlanması,
- Kriz dönemlerindeki ekonomik destek, hibe ve istihdam planlamalarında turist rehberlerinin öncelikli grupta yer almalarının sağlanması,
- Mesleğin bilinirliğini artırmak adına gerçekleştirilen tanıtımlar için (kamu spotu, afiş, film vb.) merkezi ve yerel yönetimler tarafından ücretsiz yayın desteğinin sağlanması ve tanıtımlarda (afiş, film vb.) turist rehberlerinin anlatımlarına yer verilmesi,
- Ülke turizminin 12 aya yayılabilmesi politikasının benimsenmesi, turist rehberlerinin sezon dışında yerel yönetimlerde şehirlerin tanıtımlarında ve yurtdışı fuarlarda istihdam edilmelerinin sağlanması,
- Tur programlarının hazırlanmasında turist rehberlerinin tecrübelerinden yararlanılması ve programlara belirli standartların getirilmesi, acenta-rehber sözleşmesinin güncellenmesi,
- Satış baskısı yapan esnafa yönelik; acentanın müşteriye yazılı bir ön bilgilendirme yapması, müşteriye uyarması, turizm polisi veya (bilgilendirilmiş) kolluk kuvvetinin müze ve ören yerlerinde bulunması ve turist rehberinin şikâyetçi olma hakkını kullanması,
- Tekelleşen acentalara yönelik; 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un turizm sektöründe etkin olarak uygulanmasının sağlanması,
- Meslek yasasının tanınmasına yönelik; meslek odalarının mesleği ve meslek mevzuatını yetkililere tanıtması ve meslek kanunu ile ilgili kamu spotları oluşturulması,
- Farklı eğitim programlarından mezun rehberlerin niteliklerinin farklılaşması sonucu ortaya çıkan sorunlara yönelik, turist rehberliği tezsiz yüksek lisans programlarından mezun olabilmek için rehberlik mesleğine kabulde gereken dil puanına sahip olma zorunluluğunun getirilmesi, ders programlarında Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği’nde belirtilen derslerin uygulanması, ön lisans mezunları ve tezsiz yüksek lisans program mezunlarının bölgesel turist rehberi, lisans mezunlarının ülkesel turist rehberi olmalarının ve bölgesel turist rehberlerinin ülkesel turist rehberi olabilmesi için lisans tamamlamalarının zorunlu hale getirilerek mevzuatın buna göre düzenlenmesi,
- Destinasyonların altyapı ve planlama eksikliğinden kaynaklanan sorunlara yönelik; yetkili kamu idareleri tarafından, sadece bu işlerin kontrolünü yapacak birimlerin oluşturulması, varolan birimlerin daha etkin çalışmasının sağlanması,
- 15 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip turist rehberlerine yeşil pasaport verilmesi,
- Yurtdışı turizm fuarlarında en az bir turist rehberinin görevlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ababneh, A. (2017). Tourist Guides and Job Related Problems, Analysis and Evidence from Jordan. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18 (2), 200-217.
- Ahipaşaoğlu, S. (2006). *Turizmde Rehberlik* (Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ap, J. ve Wong, K. (2001). Case Study On Tour Guiding: Professionalism, Issues And Problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Batman, O. (2003). Türkiye’de Profesyonel Turist Rehberlerinin Mesleki Sorunlarına Yönelik Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 115-132.
- Çakmak, T. F. (2019a). Yasa Dışı Rehberlik Faaliyetlerinin İçerik Analizi Yoluyla İncelenmesi: İstanbul Rehberler Odası Örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 6 (2), 31-41.
- Çakmak, T. F. (2019b). Turist Rehberliğinin Açmazları. S. Eser, S. Şahin, C. Çakıcı (Ed.), *Turist Rehberliği* içinde (s. 287-306) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çakmak, T. F. (2020). Turist Rehberlerini Yasa Dışı Çalışmaya Yönlendiren Etmenler Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2 (2), 91-107.
- Çetin, G. ve Kızıllırmak, İ. (2012). Türk Turizmde Kokartlı Turist Rehberlerin Mevcut Durumunun Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 307-318.
- Çolakoğlu, O. E., Efendi, E. ve Epik, F. (2014). *Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği* (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Erkol Bayram, G., İpar, M. S., Keskin, M. ve Ak, S. (2018). Kadın Rehberlerin Toplumsal Roller ve Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Cinsiyet Temelli Sorunlar. N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç ve H. Ulusoy Yıldırım, (Ed.), *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* içinde (s. 427-445). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Eser, S. ve Şahin, S. (2020). Turist Rehberliği Mesleğinde Yaşanan Güncel Sorunlar Üzerine Bir İnceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 1344-1355.
- Gökdemir, S. ve Hacıoğlu, N. (2018). Turist Rehberlerinde Tükenmişlik ve Meslekten Ayrılma Niyeti. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (39), 511-541.
- Güzel, F. Ö. ve Köroğlu, Ö. (2015). Turist Rehberlerinin Mesleklerine Yönelik Pozitif ve Negatif Yönlü Algılarının İçerik Analizi Yöntemi İle Belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16 (1), 155-174.
- Güzel, F. Ö., Türker, A. ve Şahin, İ. (2014). Profesyonel Turist Rehberlerinin Algıladıkları Mesleki Engelleri Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 173-190.
- Güzel, Ö. ve Şahin, İ. (2018). Turist Rehberlerinin Bakış Açısıyla Türkiye’de Yaşanan Olumsuz Güncel Gelişmelerin Mesleğe Etkileri ve Çözüm Önerileri. N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç ve H. Ulusoy Yıldırım, (Ed.), *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* içinde (s. 427-445). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hacıoğlu, N., Saylan, U. ve Sümbül, G. (2018). Türkiye’deki Profesyonel Turist Rehberlerinin Sorunları ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma. N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç ve H. Ulusoy Yıldırım, (Ed.), *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* içinde (s. 446-455). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köroğlu, A. (2019). *Turist Rehberlerinin Rollerini*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö. (2011). İş Doyumu ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Performansla İlişkisi: Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma (Yayımlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Köroğlu, Ö. (2020). *Turist Rehberliğinde Mesleki Gelişim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö., Şahin, S. ve Tetik, N. (2007, Eylül). *Turizm Sektöründe Bayan Çalışanların Sorunları: Bayan Profesyonel Turist Rehberlerinin Karşılaştıkları Sorunları Belirlemeye Yönelik Sınırlı Bir Örnek Üzerinde Araştırma*. Sakarya Üniversitesi Karasu Meslek Yüksekokulu I. Ulusal Türkiye Turizmi Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara: Detay Yayıncılık, 719-739.
- Köroğlu, Ö., Ulusoy Yıldırım, H. ve Balıkoğlu, A. (2020). Kadın Turist Rehberlerinin Mesleki Sorunlarının Belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 26-40.
- Leigh, D. (2006). SWOT Analysis, J. A. Pershing (ed.), *Handbook of Human Performance Technology Principles, Practices, and Potential* in (p. 1089-1108) 3rd Edition, USA: Pfeiffer,
- Tanrısever, C. (2019). Turist Rehberliği Mesleğinin Tarihçesi, Ö. Köroğlu, Ö. Güzel (Ed.), *Kavramdan Uygulamaya Turist Rehberliği Mesleği* içinde (s. 53-74) Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Turist Rehberleri Birliği (2021). Rehber İstatistikleri. Web: <http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/> Erişim Tarihi: 25.08.2021.
- Turist Rehberliği Meslek Kanunu (2012). Madde 2. Web: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm>. Erişim tarihi: 25.08.2021.
- Ünal, C. Güzel, Ö. Yaşar, M. ve Keleş, N. F. (2021). Turizm Rehberliği Lisansüstü Eğitiminde Alan Dışı Öğrenci Alımı Paradoksu. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32 (2), 184-200.
- Yarcan, ř. (2007). Profesyonel Turist Rehberliğinde Mesleki Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18 (1), 33-44.
- Yazıcıoğlu, İ., Tokmak, C. ve Uzun, S. (2008). Turist Rehberlerinin Rehberlik Mesleğine Bakışı. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 8 (2), 1-19.
- Zengin, B., Erkol, G. ve Eker, N. (2014, Kasım). Rehberlik Mesleğinde Bir Engel Olarak Cinsiyet Ayrımcılığı: Bayan Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma. 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, Gazi Üniversitesi, Ankara: Nobel Yayıncılık, 1144-1159.

KISALTMALAR

- ADRO:** Adana Bölgesel Turist Rehberleri Odası
- ANRO:** Ankara Turist Rehberleri Odası
- ARO:** Antalya Turist Rehberleri Odası
- BURO:** Bursa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
- ÇARO:** Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası
- GZFT:** Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
- İRO:** İstanbul Turist Rehberleri Odası
- İZRO:** İzmir Turist Rehberleri Odası
- MUTRO:** Muğla Turist Rehberleri Odası
- NERO:** Nevşehir Turist Rehberleri Odası
- şURO:** şanlıurfa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
- TUREB:** Turist Rehberleri Birliği

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNİN SORUNLARI (LİSANSÜSTÜ)

Başkan

Prof. Dr. Oktay EMİR Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Başkan Yardımcıları

Prof. Dr. Mahmut DEMİR Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. İrfan MISIRLI Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Asım SALDAMLI Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Murat GÜMÜŞ Batman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Prof. Dr. H. Hüseyin SOYBALI Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi
Prof. Dr. Alptekin SÖKMEN Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Bahattin ÖZDEMİR Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Kemal BİRDİR Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Ali ÖZTÜREN Doğu Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Serkan BERTAN Pamukkale Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Yusuf AYMANKUY Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Murat YEŞİLTAŞ Burdur MAKÜ, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Doç. Dr. Ali AVAN Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Özgür ÖZER Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Gül Erbay ASLITÜRK Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Ahu AYYILDIZ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali DALGIÇ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Arş. Gör. Alparslan GÜVENÇ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Arş. Gör. Hazal Ezgi ÇELEBİ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi

ÖZET

Türkiye’de yüksek lisans düzeyinde verilen turizm eğitimine ilişkin bu raporda fakültelerde yer alan bölümlere ilişkin mevzuat kaynaklı sorunlardan eğitim-öğretim ve müfredat kaynaklı sorunlara kadar farklı başlıklar altında saptanmış sorunlar ve çözüm önerileri yer almaktadır. Sektörde akademik anlamda gelişim göstermek, sektöre dair akademik çalışmalar yapmak ve turizm sektörünün pek çok alanına katkı sağlamak isteyen kişilere, yüksek lisans eğitimleri turizm ana bilim dalı başkanlıklarında sunulmaktadır.

Turizm Fakültesi bölümlerinde verilen eğitimler ve uygulanan programlar ile turizm sektörüne değer katacak öğrenciler yetiştirilmekte ve sektörün geleceği hem ulusal hem de uluslararası boyutta düşünülmektedir. Bunun için pek çok kriter eğitim sürecinde öne çıksa da önemli olan eğitimin hangi niteliklerde verildiğidir. Bu sebeple, lisans eğitimi sonrasında hem kendini geliştirmek ve hem de sektörü akademik boyutta kavramak isteyen öğrenciler için turizm yüksek lisans eğitimleri oldukça önem arz etmektedir. Turizm, emek yoğun bir sektör olduğundan dolayı, turist memnuniyeti işletmeler için her daim ilk önceliklidir. Bu nedenle misafirlerin sunulan hizmetten en iyi şekilde memnun kalması için, kalifiye yani eğitilmiş personellere her zaman ihtiyaç bulunmaktadır. Misafirlere nasıl davranılacağı, işletmenin ne şekilde yönetileceği ve sürekli değişen pazar koşullarına karşı en hızlı şekilde nasıl ayak uydurulacağı gibi daha pek çok durum turizm eğitimi ile iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Eğitilmiş ve teknik kapasitesi yüksek olan personeller ile sunulan turistik hizmetler, turistlerin memnuniyetini artırmasının yanı sıra, ülke içerisinde bıraktıkları gelirin de artmasına sebep olacaktır. Turist başına elde edilen ortalama gelir de bu şekilde yükselecektir.

Lisans eğitimi sonrasında bilim uzmanlığı derecesi vermek üzere açılan Turizm ve Otel İşletmeciliği alanında Türkiye’deki ilk program 1981 yılında Hacettepe Üniversitesi bünyesinde faaliyetlerine başlamıştır. 1982 yılında İstanbul Üniversitesi, ilerleyen yıllarda Gazi Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve diğer üniversitelerde de lisansüstü düzeyde turizm programları açılmıştır.

Sorunların ve bunlara yönelik üretilen çözüm önerilerinin yer aldığı bu çalışma, Türkiye’nin farklı üniversitelerinde yer alan turizm alanındaki uzman öğretim üyelerini bir araya getirmiş, bilimsel yaklaşım ile yürütülen görüşmeler sonucunda, turizm lisansüstü eğitimine dair sorunlar dört başlık altında toplanmıştır. Bu sorun başlıkları:

- Eğitim-öğretim ve müfredat kaynaklı sorunlar,
- Mevzuat kaynaklı sorunlar,
- Öğretim üyeleriyle ilgili sorunlar,
- Öğrencilerle ilgili sorunlar olarak saptanmıştır.

GİRİŞ

Bu rapor, Türkiye’de turizm lisansüstü eğitimine dair sorunlar ile ilgilidir. Bu raporun kapsamı, genel hatlarıyla turizm lisansüstü eğitim-öğretim ve müfredatın niteliği, akademik kadro, öğrenci ve mevzuat kaynaklı sorunlardan oluşmaktadır. Turizm bölümlerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmekte olan akademisyenler, zaman içerisinde hem kendi yaşadıkları hem de öğrenciler aracılığıyla bizzat tanık olduğu sorunları, gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda bilimsel bir disiplin içerisinde ve gözleme dayanarak ortaya koymuşlardır.

Dört başlık altında toplanan sorunların neler olduğu, bu raporda yer alan “Mevcut Durum Analizi” başlığı altında yer almaktadır. *Mevzuat kaynaklı sorunlar*; program açma kriterlerinin üniversitelere göre farklı uygulanması, ana bilim dallarının farklı enstitülere bağlı olması, programlara alım kriterlerinin düşük olması (Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı, Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı -ALES- ve Yükseköğretim Kurumları Yabancı Dil Sınavı), disiplinlerarası programların işlevsizliği, program açılmasındaki koşulların yetersizliği, öğretim elemanı yetkinliklerine bakılmaksızın program açılması, program gereklerinin dikkate alınmaması, lisansla örtüşmeyen lisansüstü programların bulunması gibi hususlardan oluşmaktadır. *Eğitim-öğretim ve müfredat kaynaklı sorunlar* incelendiğinde; çok fazla sayıda program açılmasının nitelik kaybına yol açması, müfredatların öğretim üyelerine göre hazırlanması, araştırma yöntemleri ve istatistik derslerinin yetersiz olması, uzmanlık alanı derslerinin kâğıt üzerinde kalması ve ders içeriklerinin öğrenci odaklı sunum tekniği baskın olacak bir biçimde planlanması gibi sorunlar tespit edilmiştir. Öğretim üyeleri ile ilgili sorunlar incelendiğinde; derslerin düzenli işlenmemesi, ders seçimi ve yönlendirmede özensizlik olması, öğretim elemanı yeterliliklerinin doğru değerlendirilmemesi, danışmanlık iş yükünün dikkate alınmaması, akademisyenlerin disiplinlerarası çalışmayı benimsememesi, öğretim üyeleri ile öğrenci arasındaki kuşak çatışmalarının akademik tatminsizlik yaratması, ana bilim dallarındaki kadro yetersizliği ve öğretim üyelerinin akademik etik kurallarını fazla önemsememesi gibi sorunlar öne çıkmıştır. Öğrencilerle ilgili sorunlar; öğrencilerin akademik etik kurallarını fazla önemsememesi, öğrencilerin matematik, istatistik vb. temel bilgilerinin yetersiz olması, çalışma ve tez konularının güncel olmaması, öğrenci niteliklerinin beklenen düzeyde olmaması; öğrencilerin tez aşamasında motivasyon kaybı yaşaması şeklinde sıralanabilir.

Mevcut durum analiz edildikten sonra, Turizm Lisansüstü Eğitim Komisyonu saptanan sorunlar için öneriler getirmiştir. *Eğitim-öğretim ve müfredat kaynaklı sorunların çözümü* için ana bilim dallarında oluşturulacak alt komisyonlar aracılığı ile program amaçlarının gözden geçirilmesi, bölgesel ve sektörel ihtiyaçların dikkate alınarak amaçların belirlenmesi ve düzenlenmesi, ana bilim dalı başkanlıkları tarafından gerekli görülmesi durumunda farklı bölümlerde yer alan uzman öğretim üyeleri tarafından programa ders önerisi istenilmesi ve gerekli olan derslerin bölümde açılmasının sağlanması gibi öneriler getirilmiştir. *Mevzuat kaynaklı sorunlar için* ise ders içeriklerinin belirlenmesi konusunda bir eğitim komisyonunun kurulması ve içeriklerin bu komisyon tarafından belirlenmesi, program açma kriterlerine yönelik standart bir uygulamanın getirilmesi, ilgili ana bilim dallarının aynı enstitüye bağlı olmasının sağlanması, amaç, içerik, kapsam ve işleyiş bakımından benzer olan ana bilim dallarının bir çatı altında toplanması ve standarda bağlanması, norm kadroların ilgili ana bilim dallarında formasyon ve eğitim almış öğretim üyelerine tahsis edilerek kullanılmasının sağlanması konuları ön plana çıkmıştır. Öğretim üyeleri ile ilgili sorunlara yönelik sunulan çözüm önerileri ise genellikle öğrencilerden derslerin işleyişi ile ilgili geri bildirim sağlanması için dilek, öneri ve şikâyet sisteminin kurulması veya her yarıyıl sonunda öğrencilerden anket formları aracılığıyla veri toplanarak gerekli analizlerin yapılması; ders görevlendirmelerinde lisans ders yüklerinin de dikkate alınması ve bu amaçla lisans ve lisansüstü ders yüklerini bir arada gösteren ders görevlendirme çizelgelerinin kullanımının sağlanması ve bu yolla lisans ve lisansüstü ders yüklerinin dağılımında denge kurulabilmesi; öğrencinin ilgisine ve çalışma alanlarına uyumlu derslerin öğrenci ile görüşülerek seçilmesinin sağlanması; ayrıca lisansüstü giriş sınavında ana bilim dalında danışmanlık yapan ve tez yöneten tüm öğretim üyelerinin görevlendirilmesi ile öğretim üyelerinin danışmanlık yapmak

istedikleri öğrencileri tanımaları ve seçmelerinin sağlanması konularından oluşmaktadır. Öğrenciler ile ilgili sorunlar için getirilen çözüm önerileri kapsamında, lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin kamu kurumlarında istihdamına öncelik verilmesi ve özel sektörde üst konumlarda istihdamları konusunda nitelikler yönetmeliğinde değişikliğe gidilmesi; paydaşlarla yapılacak protokoller ile tez konularının sektör ile hayata geçirilebilir şekilde projelendirilmesi ve mevzuat ve meslek kanunları ile ilişkilendirilmesi; lisansüstü eğitim başvurularının e-devlet üzerinden yapılmasının sağlanarak birden fazla programa aynı anda başvuru yapılmasının önüne geçilmesi; alım kriterlerinde yabancı dil şartının tüm üniversitelerde aranması ve yabancı dil puan barajının yükseltilmesi konuları yer almaktadır.

Türkiye’de turizm alanında lisansüstü eğitim verilen programlarda yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri, aşağıda yer alan başlıklar altında detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Komisyon bünyesinde bulunan akademisyenlerin tecrübelerine dayanarak, bilimsel bir yaklaşımla tespit edilen ve çözüm önerileri sunan konular 2021 yılında gündeme getirilmiş olması nedeniyle bu alandaki en güncel düşünceleri ve yaklaşımları içermektedir. Aynı zamanda bu çalışmanın pandemi döneminde yürütülmesi, akademisyenlerin bu konuda derinlemesine düşünmesini sağlamış ve hem ulusal hem de uluslararası alanlarda sektörün değişen dinamizmi doğrultusunda yeni turizm dengelerine uyum sağlamak için yapılması gereken eylem planları için de ön hazırlık olarak değerlendirilmiştir.

1. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Tespit Edilen Sorunlar

Eğitim-Öğretim ve Müfredat ile İlgili Sorunlar

- Programların amacının belirsiz olması,
- Çok fazla sayıda program açılmasının nitelik kaybına yol açması,
- Müfredatların öğretim üyelerine göre hazırlanması (Örneğin, ABD'deki öğretim üyeleri pazarlama çalışıyorsa tüm derslerin pazarlama içerikli olması),
- Araştırma yöntemleri ve istatistik derslerinin yetersiz olması,
- Müfredatın lisans eğitiminden çok farklı olmaması,
- Programlarla uyumsuz derslerin olması,
- Uzmanlık alanı derslerinin kâğıt üzerinde kalması,
- Bilim felsefesi ve bilim sosyolojisi alanlarına değinilmemesi,
- Yöntem derslerinin nicel araştırma yöntemleri odaklı olması,
- Ders içeriklerinin güncel olmaması,
- Uluslararası trendlerin takip edilmemesi ve programların bunlara göre güncelleştirilmemesi,
- Ders içeriklerinin öğrenci odaklı olacak biçimde planlanması,
- Teknoloji temelli ders ve araştırmaların yetersiz olması,
- Uygulamalı derslerin yetersizliği,
- Tezli yüksek lisans programlarının tamamen akademik kariyer odaklı olması ve öğrencilerin sektöre geçişine yardımcı olacak yapıda olmaması,
- Yeni alanyazın oluşturma, araştırma yapma ve veri toplama sistemlerine uzak durulması eğitim-öğretim ve müfredat ile ilgili sorunları oluşturmaktadır.

Mezuat Kaynaklı Sorunlar

- Çok farklı isimlerde yüksek lisans programları açılması,
- Aynı içerikte farklı isimlerle programlar açılması,
- Program açma kriterlerinin üniversitelere göre değişkenlik göstermesi,
- Tezsiz lisansüstü programlarında bir kriterin olmaması,
- Uzaktan eğitim lisansüstü programlarında bir kriterin olmaması,
- Konjonktüre göre lisansüstü programların açılması,
- Ana bilim dallarının farklı enstitülere bağlı olması,
- Norm kadro sorunu,
- Öğrenci alım kriterlerinde belirli standartların olmaması,
- Programlara alım kriterlerinin düşük olması (Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı, Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı ve Yükseköğretim Kurumları Yabancı Dil Sınavı),
- Yabancı uyruklu öğrenci alımıyla ilgili sorunlar,
- Disiplinlerarası programların işlevsizliği,

- Program açılmasıdaki koşulların yetersizliği,
- Kontenjan belirlemede bir kriter olmaması,
- Enstitü örgütlenmesindeki yapısal sorunlar,
- Enstitü bütçesindeki kısıtlar,
- Lisansla örtüşmeyen lisansüstü programların bulunması,
- Lisansı henüz yeterli olmayan birimde lisansüstü program açılması,
- Öğrenci kayıtları ve öğrenim süresindeki sürekli değişen durumlar (Örneğin, atılma, kayıt silme vb.),
- Öğretim elemanı yeterliliklerine bakılmadan program açılması ve programın gereklerinin dikkate alınmaması,
- Ana bilim dalı başkanlarının alanlarının bölümle uyumlu olmaması,
- YÖK'ün (Yükseköğretim Kurulu) denetim eksikliği,
- Normal eğitim süresinden önce lisansüstü mezuniyetin sağlanması (Örneğin, en az 4 yıl/8 dönem olan bir programın 2 yılda bitirilmesi),
- Ara dönemlerde öğrenci alımının oluşturduğu dönemsel uyumsuzluk mevzuat kaynaklı sorunlar arasında yer almaktadır.

Öğretim Üyeleri ile İlgili Sorunlar

- Derslerin yürütülmesi ile ilgili sorunlar (düzenli olarak yapılmaması, yayın odaklı çalışılması, derslere yeterince hazırlık yapılmaması),
- Öğretim üyelerinin yetkinlikleri ile ilgili sorunlar (yetkinliklerden doğru şekilde yararlanılmaması, alan dışı öğretim üyelerinin yeterince verimli olmaması ve öğretim üyelerinin kendilerini yeterince güncellememesi),
- Danışmanlık hizmetleriyle ilgili sorunlar (iş yüklerinin göz ardı edilmesi, danışmanlık yapılan öğrenci sayısının fazlalığı, öğrencilerin yönlendirilmesinde yetersizlikler, tez yönetmede yetersizlikler ve danışman seçimlerinde yaşanan sorunlar),
- Tez jüriyetleri ile ilgili sorunlar (tez izleme komitelerinde ve tez savunmalarındaki sorunlar),
- Kadrolarla ilgili sorunlar (öğretim üyesi sayısındaki yetersizlikler ve öğretim üyesi atamalarında sorunlar),
- Disiplinlerarası çalışma anlayışı ile ilgili sorunlar (disiplinlerarası çalışmaya yeterince yatkınlık gösterilmemesi ve farklı disiplinlerden öğretim üyelerinin nicelik olarak yetersizliği),
- Etik konularla ilgili sorunlar (etik kurallarına yeterince özen gösterilmemesi ve öğretim üyeleri arası çekişmelerin öğrenciye olumsuz yansımaları),
- Finansal sorunlar (öğretim üyesi maaşlarının yetersizliği ve öğretim üyesi yetiştirmeye ayrılan kaynakların yetersizliği) öğretim üyeleri ile ilgili sorunları oluşturmaktadır.

Öğrenciler ile İlgili Sorunlar

- Öğrenci niteliklerinin beklenen düzeyde olmaması,
- Öğrencilerin tez aşamasında motivasyon kaybı yaşaması,
- Lisansüstü eğitimin akademik kadroya geçiş aşaması olarak görülmesi,
- Çalışma sonuçlarının paydaşlara ulaştırılmaması,

- Bazı üniversitelerde lisansüstü öğrenci talebinin düşük olması,
- Öğrencilerin lisansüstü eğitimin amacı konusunda yetersiz bilgiye sahip olması,
- Uluslararası öğrencilerin eğitim için değil ülkede kalmak için kayıt yaptıırıyor olması,
- Makale/bildiri gibi çalışma konularının ve tez konularının güncel olmaması,
- Tez konularında genelde farklı alanda yapılmış çalışmaların isim değişikliği ile önerilmesi,
- Tezin hizmet satın alma yöntemiyle yazdırılmasına yönelik eğilimin artması,
- Öğrencilerin birden fazla üniversiteye başvurabilmesi, diğer üniversitedeki ABD'yi kazanması ve kayıt yaptıırmaması nedeniyle kontenjanın boş kalması,
- Öğrencilerin yabancı dil bilgisi seviyelerinin yetersiz olması,
- Öğrencilerin matematik, istatistik vb. temel bilgilerinin yetersiz olması,
- Öğrencilerin en kolay geçebileceği dersi ve hocayı seçmesi,
- Öğrencilerin akademik etik kurallarını fazla önemsememesi,
- Öğrencilerin istedikleri danışman ile çalışmaması ve danışmanı seçebilseler dahi danışmanın yoğun olmasından kaynaklı öğrenciye zaman ayıramaması,
- Öğrenciye bilimsel çalışma ya da tez yazımında kendi cümlelerini kurma imkânı tanınmaması ve yeni alanyazın oluşturulmasına izin verilmemesi öğrenciler ile ilgili sorunları oluşturmaktadır.

2. KOMİSYON ÖNERİLERİ

Eğitim-Öğretim ve Müfredat ile İlgili Çözüm Önerileri

- Ana bilim dallarında oluşturulacak alt komisyonlar aracılığı ile program amaçlarının gözden geçirilmesi, bölgesel ve sektörel ihtiyaçların dikkate alınarak amaçların belirlenmesi ve düzenlenmesi çözüm sağlayabilir
- Program açılmasının önüne geçmek zor olmakla beraber, YÖK'ün program açılmasını zorlaştırıcı kriterler getirmesi önerilebilir.
- Programlara bağlı olarak benzer nitelikteki ve içerikteki derslerde kısıtlamaya gidilebilir. Ders verecek öğretim üyelerinin doçentlik alanlarıyla ilgili bir düzenleme yarar sağlayacaktır.
- Ana bilim dalı başkanlıkları tarafından gerekli görülmesi durumunda farklı bölümlerde yer alan uzman öğretim üyeleri tarafından programa ders önerisi istenilmesi ve gerekli olan derslerin bölümde açılması çözüm olabilir.
- Müfredatların kurullarda kapsamlı bir biçimde incelenmesi, bölgesel ve sektörel ihtiyaçlar dikkate alınarak zenginleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Derslerin kurullarda kapsamlı bir biçimde incelenmesi sorunun çözümüne fayda sağlayacaktır.
- Uzmanlık alan derslerinin kontrolü ana bilim dalı başkanlıkları ve enstitüler tarafından yapılmalıdır. Öğretim üyeleri tarafından belirtilen gün ve saatlerde uzmanlık alan dersinin yapılıp yapılmadığının kontrolü lisansüstü öğrencisine haftalık olarak ne yapıldığı sorularak kontrol edilmelidir. Aynı zamanda, uzmanlık alan dersinin kapsamı haftalık ders planlanmasına benzer şekilde haftalık konular şeklinde planlanmalıdır.
- Programlara nitel araştırma yöntemlerini içeren derslerin konulması gerekmektedir.
- Öğretim üyeleri tarafından verdikleri derslerin içeriklerinin güncelleştirilmesi, dünya eğilimlerinin takip edilmesi, farklı ülkelerdeki farklı üniversitelerde okutulan benzer derslerin içeriklerinin takip edilmesi sağlanmalı ve sektörel örneklere yer verilmelidir.
- Her sene oluşturulacak komisyonlar yurt içi ve yurt dışı programlarını gözden geçirerek ana bilim dallarında gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamalıdır. Teknoloji temelli ders ve araştırmalar yapılması hususunda ana bilim dallarına bütçe desteği sağlanmalıdır. Öğrencilerin ve öğretim üyelerinin uygulamaya yönelik (nöropazarlama vb.) araştırmalar yapabilmeleri için fırsat sağlanmalıdır (teknik altyapı, laboratuvar, gerekli teçhizat, teknolojik donanımlı mutfak, mutfak araç gereci vb.).
- Öğretim üyelerinin ve öğrencilerin karşılıklı tartışma ortamında dersleri işlemeleri hususunda motivasyon sağlanmalı, derslerde akademik bilginin verilmesinin yanı sıra sektör uygulamalarına da yer verilmelidir. Dönem içerisinde sektör temsilcilerinden de destek alınarak, akademi-sektör iş birliği desteklenmelidir.
- Alanda uzman akademisyenlerin ders tekliflerinde bulunması ve program içeriklerinin de buna uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Uygulamalı derslerin sayısını artırmak için ihtiyaç duyulan eğitmen ve atölye sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Sadece Gastronomi ve Mutfak Sanatları değil, Turizm Rehberliği, Turizm İşletmeciliği ve Rekreasyon Yönetimi bölümlerinde de uygulama ve alan çalışmalarının artırılması gerekmektedir.
- Uygulamalı derslerin sayısını artırmak için gerekli nitelikte insan ve altyapı (örneğin, uygulama mutfağı, restoranı vb.) ihtiyacı karşılanmak zorundadır. Altyapı yetersizliği giderilmeden başarılı olmak mümkün değil ve bunun için de bütçe ihtiyacı var. Uygulamalı ders sayısı artırıldığında sektöre geçiş de kolaylaşacaktır.

- Yurt içindeki dergilerin orijinal çalışma içeriklerini yeniden tanımlaması gerekmektedir. Belirli alışkanlıklar doğrultusunda hazırlanmış çalışmalar orijinal çalışma olarak kabul edilmemelidir. Benzer şekilde çok eski ve çok çalışılmış konularda yayın olarak kabul edilmemelidir. Ancak bu şekilde farklı çalışmalara yönelen akademisyenlerin elde ettiği bilgiyi öğrencilere aktarması söz konusu olacaktır. Üniversiteler, akademisyenlere kendilerini geliştirmeleri ve yeni yöntemleri öğrenmeleri için zamansal fayda ve maddi olanak sağlamalıdır.

Mezuar Kaynaklı Sorunlar ile İlgili Çözüm Önerileri

- Uluslararası gelişme eğilimleri de dikkate alınarak bölge ihtiyaçlarına yönelik lisansüstü programlar açılmalı, içerik ve program çıktıları açısından benzerlik taşıyan programlar bir isim altında toplanmalıdır.
- Ders içeriklerinin belirlenmesi konusunda bir eğitim komisyonunun kurulması ve içerikleri bu komisyonun belirlemesi sağlanmalıdır.
- Program açma kriterlerine yönelik standart bir uygulamanın getirilmesi gerekmektedir.
- Program mezunlarının haklarının korunması gerekmektedir. Hakların bilimsel gerçekler ışığında belirlenmesi ve sürdürülmesi sağlanmalıdır.
- Tezsiz yüksek lisans programlarının açılması hususunda kriterlerin belirlenmesi gerekir ve kriterlere uymayan tezsiz yüksek lisans programlarının açılmasına kesinlikle izin verilmemelidir. Tıpkı tezli lisansüstü programlarında istenen ALES, yabancı dil ve lisans not ortalaması gibi kriterler belirlenmelidir. Bu kriterler hem katılımın yüksek olmasını hem de tezsiz lisansüstü programların eğitim kalitesinin standartlaşmasını sağlar.
- Lisansüstü uzaktan eğitim programları içinde kriterlerin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca lisansüstü uzaktan eğitim programı verecek üniversitelerin eğitim altyapısının uluslararası standart düzeyine getirilmesi, bu programı yürütecek öğretim üyelerinin yeni teknolojilere uyum sağlayacak düzeyde eğitilmesi ve bu yönde sertifika programlarının düzenlenmesi gerekmektedir.
- İlgili ana bilim dallarının aynı enstitüye bağlı olması sağlanmalıdır.
- Norm kadroların ilgili ana bilim dallarında formasyon ve eğitim almış öğretim üyelerine tahsis edilerek kullanılması sağlanmalıdır. İlgili ana bilim dalı ile eğitim altyapısı olmayan öğretim üyelerinin kendi alanlarıyla ilgili bölümlere geçişinin sağlanması gerekmektedir.
- Öğrenci alım kriterlerinde standartların net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Kolaycı yaklaşımla sadece lisansüstü programların kontenjanlarının doldurulması için öğrenci alımı doğru değildir. Nitelikli ve standartlara uygun öğrenci alımı için başvuru aşamasında ilgili ana bilim dallarına yönelik alınacak öğrencilere ilişkin yapılan başvuru kriterlerinde ALES, dil vb. puanları kabul edilebilir düzeyde olmalıdır.
- Daha uygun disiplinlerarası programların açılması özendirilmelidir.
- Akademik kadrolar nicelik ve nitelik açısından genişletilmeli, program yeterliliği kapsamında belirli dersler için mevcut bulunmayan öğretim üyeleri tamamlanmalı ve mekânsal yetersizlikler giderilmelidir.
- Üniversitelerin akademik kadro ve mekânsal kapasitesi dikkate alınarak, öğretim üyelerinin ilgili lisansüstü programları etkin ve verimli olarak yürütebileceği düzeyde kontenjanlar belirlenmelidir.
- Enstitü yönetimi kadrolarının lisansüstü eğitim konusunda bilgili olmaları ve aralıklı olarak faaliyette buldukları işler ve yenilikler konusunda eğitim seminerlerine katılmaları gerekir. Bu hususla ilgili üniversite rektörlüğüne belirli aralıklarla enstitü örgütlenmesine dair yaşanan sorunlar ve varsa çözüm önerileri iletilmelidir.

- Zaman, kaynak ve fayda yönünden lisans programlarıyla örtüşmeyen programların açılmasına izin verilmemesi gerekmektedir. Lisans programlarıyla örtüşmeyen lisansüstü programlar var ise içerik olarak benzerlik sağlanması için bunlar üzerinde revize çalışmaları yapılmalıdır.
- Eğitim öğretim altyapısı ve öğretim üyesi yeterli olmayan lisans programlarında lisansüstü programların açılmasına izin verilmemesi gerekir.
- Öğrenci kayıtları ve öğrenim sürelerinde standartlar sağlanmalıdır. Özel durumlar için koşullar net bir şekilde belirlenmelidir. Bu durum ilgili üniversite ve enstitünün internet sayfasında yönetmelikler kısmında mutlaka belirtilmelidir ve bununla ilgili belgeler her sene kayıt yaptıran ya da yenileyen tüm öğrenci ve ders veren tüm öğretim üyelerine gönderilmelidir.
- Ana bilim dalı başkanları belirlenirken ilgili bölümden formasyon eğitimi olan öğretim üyelerinin olmasına öncelik verilmesi gerekmektedir. Atama kriterlerinde bir madde eklenerek ana bilim dalı başkanlarının alanlarının bölümle uyumlu olma şartı getirilebilir (Örneğin doktora ve/veya doçentlik alanı bu alandan olma şartı gibi).
- YÖK'ün ilgili lisansüstü programlarda hem performans yönünden hem de sistemin işleyişi yönünden sıkı bir denetim ve kontrol sürecini sağlaması gerekmektedir.
- Lisansüstü mezuniyet sürecinin standart olarak uygulanması gerekmektedir. Bir dönemde alınabilecek ders sayısında sınırlamalar getirilmelidir. Enstitü, tez öğrencisinin danışmanından gerekli durumlarda bir rapor ya da bilgilendirme istemelidir.
- Lisansüstü öğrenci başvurularında standart bir uygulamanın yürütülmesi gerekmektedir. İlgili eğitim öğretim dönemi başında öğrenci başvurularının alınması ve bu sürecin standart olarak üniversitelerin tamamı tarafından uygulanması sağlanmalıdır.
- Ara dönemde gelen öğrencilerin oryantasyonunun sağlanması ve yaşanan uyumsuzluğun giderilmesi için asgari bir sayı belirlenmelidir.
- Yabancı öğrenci kabul kriterlerinin gözden geçirilmesi ve başvuru yapan yabancı öğrencilerin dosyalarının detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir.
- Açılması düşünülen lisansüstü program ile ilgili eğitim formasyonu ve öğretim elemanı yeterli olmayan programların açılmasına kesinlikle izin verilmemelidir. Nicelikten çok niteliğe odaklanılmalıdır. Öğretim elemanı kadrosuna göre değil programın gerekliliklerine bakılarak ders açılmalıdır.

Öğretim Üyeleri ile İlgili Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

- Öğrencilerden derslerin yapılışı ile ilgili geri bildirim alınmalıdır. Bunun için dilek, öneri ve şikâyet sistemi kurulabilir veya her yarıyıl sonunda öğrencilerden anket formları aracılığıyla veri toplanarak gerekli analizler yapılabilir.
- Ders görevlendirmelerinde lisans ders yükleri de dikkate alınmalıdır. Bu amaçla lisans ve lisansüstü ders yüklerini bir arada gösteren ders görevlendirme çizelgeleri kullanılabilir ve bu yolla lisans ve lisansüstü ders yüklerinin dağılımında denge kurulabilir.
- Öğrencilere dersten başarılı olmak ya da tezi bitirmek için ön koşul olarak yayın yapma şartı getirilmemelidir. Birçok lisansüstü programda öğrencilerinden öğretim hayatları boyunca bir bildiri hazırlayıp, sunması ve/veya bir makale yayınlaması beklenmektedir. Bu bağlamda danışmanların öğrencilerini yönlendirmeleri doğaldır. Ancak bu konu, öğrenci için bazı şeylerin ön şartı olarak öne sürülmemelidir.
- Öğretim üyelerinin hem lisans hem de lisansüstü öğretimde uzmanlık alanları ile ilgili konularda ders vermeleri ve tez yönetmeleri teşvik edilmeli ve sağlanmalıdır. Bunun için ana bilim dalı başkanlıkları ders görevlendirmeleri, derslerin ve tezlerin öğrenim üyelerince yürütülmesi sürecini yönetmelidir.

- Ana bilim dalında ders veren ve tez yöneten öğretim üyelerinin çalışma alanlarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Ana bilim dalında ders veren ve tez yöneten öğretim üyelerinin çalışma alanlarının tespitine yönelik toplantı, görüşme vb. yapılabilir.
- Öğretim üyeleri, araştırma yöntemleri ve teknikleri ile ilgili eğitim içeriğine sahip seminerlere yönlendirilmeli ve katılım için teşvik edilmelidir. Bunlarda yeni araştırma yöntemleri yer almalıdır. Ayrıca öğretim üyelerinin akademik veri tabanlarının kullanımı konusunda bilgilendirilmesi sağlanabilir. Bunun için bölüm veya fakültede çeşitli seminerler düzenlenebilir. Bunlara ek olarak, gerek öğretim üyelerinin gerekse öğrencilerin empati yeteneklerini ve kişisel gelişimlerini geliştirmeye yönelik seminer ve etkinlikler yapılabilir.
- Alan dışı öğretim üyelerinin sadece kendi uzmanlık alanları ile ilgili seçmeli dersleri vermeleri sağlanabilir. Güncel lisansüstü eğitim-öğretim çerçeve yönetmeliğine göre alan dışı öğretim üyelerinin kadroları ilgili bölüm/ana bilim dalında olsa da tez yönetmesi uygun değildir. Ancak tez yönetmeleri durumunda alan dışı öğretim üyelerine tez danışmanlığı yaparlarken akademik destek verilebilir. Bu amaçla alandan öğretim üyeleri ile alan dışı öğretim üyelerinin tezlerin yürütülmesinde iş birliği yapması ve söz konusu iş birliklerinin ödüllendirilmesi sağlanabilir.
- Lisansüstü danışmanlıkları için esaslar belirlenebilir ve uygulanabilir. Bu amaçla danışman atamaları ve danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili ilkeleri içeren bir metin hazırlanıp uygulamaya alınmalı ve takibi yapılmalıdır. Bu çerçevede öğrencinin çalışma konusu ile uyumlu tez danışmanı ataması yapılabilmesi, öğretim üyelerinin lisans ve lisansüstü ders yükleri ile unvanları da göz önünde bulundurularak uygun sayıda danışmanlık verilebilmelidir. Ayrıca öğretim üyelerine son iki yıl içindeki yayın performansına göre danışmanlık verilebilir.
- Genç akademisyenlerin öncelikle bir adet yüksek lisans tezi yönetmesi sağlanmalıdır. Sonrasında tez danışmanlığı sayısı sırasıyla önce 2, sonra 3 ve daha fazla şeklinde arttırılmalıdır. Yüksek lisans tezi yönetip tamamlamamış ya da belirli bir sayıda yönetmemiş/tamamlamamış öğretim üyesine doktora tez danışmanlığı verilmeyebilir. Hatta tez danışmanı atamalarında ana bilim dalı kurulunca alınacak ilke kararları uyarınca öğretim üyeleri için en az bir yıl izleme ve yetiştirme süreci öngörülebilir.
- Öğrencinin ilgisine ve çalışma alanlarına uyumlu derslerin öğrenci ile görüşülerek seçilmesi sağlanabilir. Ayrıca lisansüstü giriş sınavında ana bilim dalında danışmanlık yapan ve tez yöneten tüm öğretim üyelerinin görevlendirilmesi ile öğretim üyelerinin danışmanlık yapmak istedikleri öğrencileri tanımaları ve seçmeleri sağlanabilir.
- Tez savunması vb. jüri kararlarının yakından izlenmesi sağlanmalıdır. Bunun için tez jüri üyelerinin görevlendirilmesi, tez jüri toplantılarının yapılması ve sonuçlarının raporlanması ile ilgili matbu evrakların kullanılması, düzenli şekilde doldurulması ve zamanında teslim edilmesi konusunda süreç yakından izlenmelidir.
- Tez izleme komitelerinin ve tez savunmalarındaki jürilerin tez konusu ile ilgili uzmanlığı olan veya en azından konu ile ilgili çalışmaları bulunan öğretim üyelerinden oluşturulması sağlanabilir.
- Kadro aktarımlarında ana bilim dallarındaki lisansüstü program sayıları ve öğrenci sayıları dikkate alınmalıdır. Kadro aktarımı ve atamalarında lisansüstü programların nicel ve nitel ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde planlama yapılmalı ve akademik atama ve yükseltme ölçütleri bu doğrultuda güncellenmelidir. Kadroya atamalarda akademik atama ve yükseltme ölçütlerine uyulmalı ve takibi yapılmalıdır.
- Norm kadro uygulaması esnetilmeli ya da kaldırılmalıdır. Tüm sorunların kaynağında yatan bu durumun ortadan kaldırılması için tüm akademik camia ile iş birliği ve lobicilik yapılmalıdır. Mevcut norm kadro uygulaması ilgili olarak da norm dışı kadroların üniversite içerisinde ana bilim dalları arasında adil bir şekilde kullanılması için ilgili kişi ya da kurumlar nezdinde

girişimlerde bulunulmalıdır.

- Farklı disiplinlerden öğretim üyelerinin bir arada çalışabileceği araştırma projeleri üretilmeli ve öğretim üyelerinin bu projelerde birlikte yer alması sağlanmalıdır. Bu bağlamda disiplinler arası proje fikirleri için teşvik edilmeli, söz konusu projelerde görev alan öğretim üyeleri ödüllendirilmelidir. Söz gelimi disiplinlerarası çalışmaya yönelik akademisyenlerin danışmanlık için öğrenci seçiminde avantajlı kılınması sağlanabilir.
- İlgili ana bilim dalı ile uyumlu ve ilişkili olabilecek farklı disiplinleri tanımak ve çalışmalara konu edebilmek için bu disiplinlerde bulunan akademisyen ve uygulamacıların katılımları ile toplantılar düzenlenebilir.
- Lisansüstü tez çalışmalarında öğrencilere gerekirse farklı disiplinlerden eş danışmanlar atanarak disiplinlerarası araştırma konularını içeren tezler yaptırılması sağlanabilir. Bu sayede zamanla disiplinlerarası konularda yetişmiş akademisyen açığı giderilebilir.
- Öğretim üyeleri etik kurallar konusundaki seminerlere yönlendirilebilir. Bu amaçla, öğretim üyelerinin etik kurallarla ilgili düzenlenen seminerler konusunda bilgilendirilmesi, bölüm veya fakülte içinde bu tür seminerlerin düzenlenmesi, katılımın teşvik edilmesi ve ödüllendirilmesi sağlanmalıdır.
- Fakülte - bölüm - ana bilim dalındaki öğretim üyeleri arasında çekişmeler olmaması için kurum kültürü oluşturulması yönünde çalışmalar yapılabilir. Ayrıca bu çekişmelerden öğrencilerin mağduriyet yaşayabilecekleri ve bunun şikâyet ve idari veya cezai soruşturma konusu olabileceği öğretim üyelerine anlatılmalıdır. Sözü edilen sorunların parçası olan akademisyenlere uyarı yapılması ve gerekirse danışmanlık sınırlaması getirilmesi sağlanabilir.
- Öğretim üyesi yetiştirmeye daha fazla kaynak ayrılması sağlanabilir. Bu amaçla öğretim üyesi ihtiyaçları planlanmalı; plana uygun yetiştirme programları tanımlanmalı ve bunlar için kaynak ayrılmalı; kaynakların etkin kullanımı denetlenmeli; tüm bunlar için farklı disiplinlerin ihtiyaçlarını gözetebilecek çalışma grupları oluşturulmalıdır

Öğrenciler ile İlgili Çözüm Önerileri

Akademisyen yetiştiren lisansüstü programlarla, mesleki yeterliliklerin artırıldığı ve uzmanlaşmanın sağlandığı programlar ayrıştırılmalı ve mevcut üniversitelerin kapasitelerine göre bu programların açılmasına izin verilmelidir.

Daha nitelikli eğitim-öğretim için lisansüstü programların kontenjanları azaltılmalıdır.

- Lisansüstü alım sınavlarında adayların alan bilgilerinin yanı sıra psikolojisi, beklentileri, hedefleri vb. de ölçümlenmelidir.
- Tez hazırlık çalışması ve tez çalışması derslerinde öğrenciye motivasyonu artırıcı danışmanlık hizmeti verilmelidir.
- Ana bilim dallarında derse giren tüm öğretim elemanlarının katılımıyla her hafta motivasyon artırıcı etkinlikler gerçekleştirilmelidir.
- Lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin kamu kurumlarında istihdamına öncelik verilmelidir ve özel sektörde üst konumlarda istihdamları konusunda nitelikler yönetmeliğinde değişikliğe gidilmelidir.
- Paydaşlarla yapılacak protokoller ile tez konuları sektör ile hayata geçirilebilir şekilde projelendirilmeli, mevzuat ve meslek kanunları ile ilişkilendirilmelidir.
- Ana bilim dalı bünyesinde yapılan çalışmaların sonuçları belirlenen takvim dâhilinde ilgili paydaşlarla seminer şeklinde paylaşılmalıdır.
- Lisansüstü eğitiminin amacına yönelik bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmeli ve her

toplantıda öğrencilere anket yaparak öğrencilerin lisansüstü eğitime yönelik bilinç düzeyleri belirlenmelidir.

- Lisansüstü eğitime yönelik oryantasyon eğitimi verilmeli, psikolojik danışmanlık mekanizması teşvik edilmelidir.
- Lisans eğitiminin son yılında lisansüstü eğitim öğretim olanakları ve amacı hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme seminerleri düzenlenmelidir.
- Uluslararası öğrenciler de Türk öğrenciler için uygulanan lisansüstü öğrenci alım kriterlerine tabi tutulmalıdır.
- Lisansüstü eğitimde çalışma konularının özgün ve güncel olmasını teşvik edebilecek başta mali destek olmak üzere çeşitli özendiriciler kullanılmalıdır.
- Ayın-yarıyılın-akademik yılın güncel çalışması seçilerek takdir belgesi ve küçük hediyeler verilmelidir.
- Tez önerileri ana bilim dalı bünyesinde tez savunması gibi ilgili öğrenci tarafından savunulmalı ve güncel/özgün olmayan konular kabul edilmemelidir.
- İntihal yazımları ile tarama yapılarak benzer çalışmaların olup olmadığı ve benzerlik dereceleri tespit edilmelidir ve ilgili kanıtlar tez önerisi ile birlikte sunulmalıdır.
- Usule uygun olmayan hizmet satın almaların hukuki açıdan oluşturacağı sakıncalar, bilimsel etik kurallar, sık yapılan hatalar ve örnekler altı ayda bir düzenlenecek bilgilendirme toplantıları ile öğrencilere anlatılmalıdır.
- Uygun olmayan hizmet alımlarına yönelik ilgili yasal mevzuat ve yaptırımlar düzenlenmelidir.
- Lisansüstü eğitim başvurularının e-devlet üzerinden yapılması sağlanmalı, birden fazla programa aynı anda başvuru yapılması önlenmelidir.
- Alım kriterlerinde yabancı dil şartı tüm üniversitelerde aranmalıdır ve yabancı dil puan barajı yükseltilmelidir.
- Altyapısı hazır turizm programlarına dil puanı ile öğrenci alınmasının yolu açılmalıdır.
- Lisans programlarında isteğe bağlı hazırlık sınıfları tekrar isteğe bağlı olmaktan çıkarılıp eskiden olduğu gibi zorunlu hale getirilmelidir.
- Müfredata “Zorunlu Temel İstatistik” dersi eklenmelidir. Lisans programlarında temel düzeyde matematik ve istatistik derslerine ağırlık verilmelidir.
- Danışman ataması öncesi tüm öğrencilerden beklentilerinin ve ilgi alanlarının tespit edilmesi amacıyla geliştirilecek ortak formlar ile bilgi alınmalıdır.
- Derslere bir ya da birden fazla ön koşul konularak belirli dersler birbiriyle grup olarak bağlantılı hale getirilmelidir.
- Üniversitelerde bilimsel araştırma yöntemleri kapsamında verilen dersler içerisinde bilimsel etiğin önemi, etik dışı kuralların nedenleri ve sonuçları kapsamlı bir şekilde anlatılmalıdır.
- Öğrencilerin dönem içerisinde sundukları raporların veya projelerin özgünlüğü ve etik kurallarını değerlendiren standart bir uygulama düzenlenmelidir.
- Danışman atamalarında öğretim üyelerinin performansına göre hareket edilmelidir.
- İlgili ana bilim dalı başkanlığınca alınacak karar doğrultusunda tüm ödev/proje/makale vb. çalışmalarda alanyazının belirli bir oranının (Örneğin, %20 gibi) öğrencinin kendi cümleleriyle oluşturulması zorunlu hale getirilmelidir.
- Akademik yazım kuralları konusunda ders dışı etkinlikler ile öğrenciler desteklenmelidir.

SONUÇ

T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde 4. Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı (HESTOUREX), Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD) iş birliğinde 7-9 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilecek olan Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında “Turizm Yükseköğretiminin Sorunları” teması altında “*Lisansüstü Turizm Eğitimi Sorun Tespiti ve Çözüm Önerisi Çalışması*” düzenlenmiştir. Başkanlığını Prof. Dr. Oktay Emir’in; başkan yardımcılığını Prof. Dr. Mahmut Demir, Doç. Dr. Ali Avan, Doç. Dr. İrfan Mısırlı ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Dalgıç’ın yaptığı çalışmada Türkiye’nin farklı üniversitelerinin Turizm Fakültelerinde görevli 24 öğretim üyesi yer almıştır.

COVID-19 salgını nedeniyle çevrim içi ortamda düzenlenen ve çalışmaların ön hazırlığının yapıldığı toplantıların ilki, Dr. Öğr. Üyesi İrfan Mısırlı’nın moderatörlüğünde, komisyon başkanı, komisyon başkan yardımcıları ve komisyon üyelerinin tamamının katılımıyla gerçekleşmiştir. Toplantı; ön hazırlık, turizm eğitiminde sorunların belirlenmesi ve çözümlerin ortaya konulması olmak üzere üç aşamadan oluşmuştur. Ön hazırlık aşamasında yapılan beyin fırtınasının ardından sorun belirleme aşamasına geçilmiştir. Toplantıda, lisansüstü turizm eğitiminde dört başlık altında ortaya konulan sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmesi için komisyon alt grupları oluşturulmuştur.

Eğitim-öğretim ve müfredat ile ilgili sorunlar başlığı altında belirlenen sorunların temelinde turizm alanındaki lisansüstü eğitim programlarının oluşturulmasında kurumların mevcut akademik kadrosuna göre eğitim-öğretim programı oluşturması yatmaktadır. Dolayısıyla her bir eğitim kurumundaki akademisyenlerin özelliklerine göre oluşturulan programların birbirinden farklı olması, beraberinde yukarıda belirtilen sorunların oluşmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Komisyon çalışmalarında sorunlara ilişkin çözüm önerileri de farklı yaklaşımları ortaya çıkarmıştır.

Bu kapsamda ana bilim dallarında oluşturulacak alt komisyonlar aracılığı ile program amaçlarının gözden geçirilmesi, bölgesel ve sektörel ihtiyaçların dikkate alınarak amaçların belirlenmesi ve düzenlenmesi çözüm sağlayabilir. Program açılmasının önüne geçmek zor olmakla beraber, YÖK’ün program açılmasını zorlaştırıcı kriterler getirmesi kısmen belirli bir düzen getirecektir. Hatta programlara bağlı olarak benzer nitelikteki ve içerikteki derslerde kısıtlamaya gidilebilir. Ders verecek öğretim üyelerinin doçentlik alanlarıyla ilgili bir düzenleme yarar sağlayacaktır. Ana bilim dalı başkanlıkları tarafından gerekli görülmesi durumunda farklı bölümlerde yer alan uzman öğretim üyeleri tarafından programa ders önerisi istenilmesi ve gerekli olan derslerin bölümde açılması çözüm olabilir. Ayrıca derslerin zorunlu hale getirilmesi ve uzman hocalar tarafından verilmesinin sağlanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan, müfredatların ilgili kurullarda kapsamlı bir biçimde incelenmesi, bölgesel ve sektörel ihtiyaçlar dikkate alınarak zenginleştirilmesi sağlanmalıdır. Derslerin kurullarda kapsamlı bir biçimde incelenmesi sorunun çözümüne fayda sağlayacaktır. Aynı zamanda, uzmanlık alan dersinin kapsamı haftalık ders planlanmasına benzer şekilde haftalık konular şeklinde planlanmalıdır. Programlara belirtilen derslerle ilgili bölüm dışından öğretim üyesi bulunarak derslerin konulması gerekmektedir.

Lisansüstü turizm eğitiminde araştırma yöntemlerinin önemli bir sorun olduğu görüşüne ilişkin çözüm önerilerinde de ortaya çıkan sonuçlardan birisi, öğretim üyelerinin de bu konuda yeterli olması gerektiğidir. Programlara nitel araştırma yöntemlerini içeren daha fazla sayıda derslerin konulması gerekmektedir. Öğretim üyeleri tarafından verdikleri derslerin içeriklerinin güncelleştirilmesi, dünya eğilimlerinin takip edilmesi, farklı ülkelerdeki farklı üniversitelerde okutulan benzer derslerin içeriklerinin takip edilmesi, sektörel örneklere yer verilmesi sağlanmalıdır. Teknoloji temelli ders ve araştırmalar yapılması hususunda ana bilim dallarına bütçe desteği sağlanmalıdır. Öğrencilerin ve öğretim üyelerinin uygulamaya yönelik (nöropazarlama vb.) araştırmalar yapabilmeleri için fırsat sağlanmalıdır. Öğretim üyelerinin ve öğrencilerin karşılıklı tartışma ortamında dersleri işlemeleri hususunda motivasyon sağlanmalı, derslerde akademik bilginin verilmesinin yanı sıra sektör

uygulamalarına da yer verilmelidir. Dönem içerisinde sektör temsilcilerinden de destek alınarak, akademi-sektör iş birliği desteklenmelidir.

Uygulamalı derslerin sayısını artırmak için ihtiyaç duyulan eğitmen ve atölye sorunları çözümlenmelidir. Sadece Gastronomi ve Mutfak Sanatları değil, Turizm Rehberliği, Turizm İşletmeciliği ve Rekreasyon Yönetimi bölümlerinde de uygulama ve alan çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Uygulamalı derslerin sayısını artırmak için gerekli nitelikte insan ve altyapı (örneğin, uygulama mutfağı, restoranı vb.) ihtiyacı karşılanmak zorundadır. Altyapı yetersizliği giderilmeden başarılı olmak mümkün değildir ve bu yüzden, bütçe ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Uygulamalı ders sayısı artırıldığında sektöre geçiş de kolaylaşacaktır.

Mevzuat kaynaklı sorunlar turizm eğitiminin lisans ve önlisans düzeyinde olduğu kadar lisansüstü düzeyde de ciddi boyuttadır. Ancak bu konuda Turizm Yükseköğretim Kurumlarının tek başına karar alması ve ilgili mevzuatı düzenlemesi mümkün değildir. Aslında tüm sorunların temelinde belki de mevzuat kaynaklı sorunlar daha etkin rol oynamaktadır. YÖK, üniversiteler, enstitüler, Turizm Fakülteleri, ilgili bölümler ve ana bilim dalları mevzuat kaynakları sorunların etkisi altında çözüm ararken konuyla ilgili düzenlemelere doğrudan müdahil olamaması çözümleri de etkisiz kılmaktadır.

Mevzuat kaynaklı sorunlar ile ilgili çözüm önerileri dikkate alındığında; uluslararası gelişme eğilimleri de dikkate alınarak bölge ihtiyaçlarına yönelik lisansüstü programlar açılmalı, içerik ve program çıktıları açısından benzerlik taşıyan programlar bir isim altında toplanmalıdır. Program açma kriterlerine yönelik standart bir uygulamanın getirilmesi gerekmektedir. Program mezunlarının haklarının korunması gerekmektedir. Hakların bilimsel gerçekler ışığında belirlenmesi ve sürdürülmesi sağlanmalıdır. İlgili ana bilim dallarının aynı enstitüye bağlı olması sağlanmalıdır. Amaç, içerik, kapsam ve işleyiş açısından benzer olan ana bilim dallarının bir çatı altında toplanması ve standarda bağlanması sağlanmalıdır.

Öğrenci alım kriterlerinde standartların net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Kolaycı yaklaşımla sadece lisansüstü programların kontenjanlarının doldurulması için öğrenci alınmaması gerekmektedir. Nitelikli ve standartlara uygun öğrenci alınması için başvuru aşamasında ilgili ana bilim dallarına yönelik alınacak öğrencilere ilişkin yapılan başvuru kriterlerinde ALES, dil vb. puanları kabul edilebilir düzeyde olmalıdır.

Zaman, kaynak ve fayda yönünden lisans programlarıyla örtüşmeyen programların açılmasına izin verilmemesi gerekmektedir. Lisans programlarıyla örtüşmeyen lisansüstü programlar var ise içerik olarak benzerlik sağlanması için bunlar üzerinde revize çalışmaları yapılmalıdır. Eğitim öğretim altyapısı ve öğretim üyesi yeterli olmayan lisans programlarında lisansüstü programların açılmasına izin verilmemesi gerekir. Ana bilim dalı başkanları belirlenirken ilgili bölümden formasyonu ve eğitimi olan öğretim üyelerinin olmasına öncelik verilmesi gerekmektedir. Atama kriterlerinde bir madde eklenerek ana bilim dalı başkanlarının alanlarının bölümle uyumlu olma şartı getirilebilir. Örneğin doktora ve/veya doçentlik alanı bu alandan olma şartı gibi.

YÖK'ün ilgili lisansüstü programlarda hem performans yönünden hem de sistemin işleyişi yönünden sıkı bir denetim ve kontrol sürecini sağlaması için mevzuat ile ilgili yeni düzenlemeler getirmesi gerekmektedir. Yabancı öğrenci kabul kriterlerinin gözden geçirilmesi ve başvuru yapan yabancı öğrencilerin dosyalarının detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir. Açılması düşünülen lisansüstü program ile ilgili eğitim formasyonu ve öğretim elemanı yeterli olmayan programların açılmasına kesinlikle izin verilmemelidir. Nicelikten çok niteliğe odaklanılmalıdır. Öğretim kadrosuna göre değil programın gerekliliklerine bakılarak ders açılmalıdır.

Öğretim üyeleri ile ilgili sorunlar yalnızca lisansüstü programlara özgü değildir. Aynı zamanda farklı eğitim düzeylerinde öğretim üyelerinden kaynakları sorunların temelinde nitelik düşüklüğü yer almaktadır. Turizm ile eğitim kurumlarının son yıllardaki artışına göre öğretim üyelerindeki niceliksel artış niteliksel olarak lisansüstü turizm eğitimine çok fazla katkı sağlayamamıştır. Özellikle turizm

disiplininden uzak, mesleki eğitim, deneyim ve bilimsel çalışmaları olmayan kişilerin dahi Turizm Fakültelerinde kadro alması, sonuçta aynı alandan lisansüstü eğitim programlarında ders vermesi önemli nitelik kaybına neden olmaktadır.

Bu kapsamda geliştirilen çözüm önerileri de farklılaşmaktadır. Öğrencilerden derslerin yapılışı ile ilgili geri bildirim alınmalıdır. Bunun için dilek, öneri ve şikâyet sistemi kurulabilir veya her yarıyıl sonunda öğrencilerden anket formları aracılığıyla veri toplanarak gerekli analizler yapılabilir. Ders görevlendirmelerinde lisans ders yükleri de dikkate alınmalıdır. Bu amaçla lisans ve lisansüstü ders yüklerini bir arada gösteren ders görevlendirme çizelgeleri kullanılabilir ve bu yolla lisans ve lisansüstü ders yüklerinin dağılımında denge kurulabilir. Öğrencilere derste başarılı olmak ya da tezi bitirmek için ön koşul olarak yayın yapma şartı getirilmemelidir. Birçok lisansüstü programda öğrencilerinden öğretim hayatları boyunca bir bildiri hazırlayıp, sunması ve/veya bir makale yayınlaması beklenmektedir. Bu yönde danışmanların öğrencilerini yönlendirmeleri doğaldır. Ancak bu konu, öğrenci için bazı şeylerin ön şartı olarak öne sürülmemelidir.

Öğretim üyelerinin hem lisans hem de lisansüstü öğretimde uzmanlık alanları ile ilgili konularda ders vermeleri ve tez yönetmeleri teşvik edilmeli ve sağlanmalıdır. Bunun için ana bilim dalı başkanlıkları ders görevlendirmeleri, derslerin ve tezlerin öğretim üyelerince yürütülmesi sürecini yönetmelidir. Ana bilim dalında ders veren ve tez yöneten öğretim üyelerinin çalışma alanlarının açıkça belirlenmesi gerekmektedir. Ana bilim dalında ders veren ve tez yöneten öğretim üyelerinin çalışma alanlarının tespitine yönelik toplantı, görüşme vb. yapılabilir. Öğretim üyelerinin araştırma yöntemleri konusundaki seminerlere yönlendirilmesi sağlanabilir ve bunlara katılımı teşvik edilebilir. Bunlarda yeni araştırma yöntemleri yer almalıdır. Ayrıca öğretim üyelerinin akademik veri tabanlarının kullanımı konusunda bilgilendirilmesi sağlanabilir. Bunun için bölüm veya fakülte içinde çeşitli seminerler düzenlenebilir. Bunlara ek olarak, gerek öğretim üyelerinin gerekse öğrencilerin empati yeteneklerini ve kişisel gelişimlerini geliştirmeye yönelik bilgilendirmeler ve toplantılar yapılabilir.

Alan dışı öğretim üyelerinin sadece kendi uzmanlık alanları ile ilgili seçmeli dersleri vermeleri sağlanabilir. Güncel lisansüstü eğitim-öğretim çerçeve yönetmeliğine göre alan dışı öğretim üyelerinin kadroları ilgili bölüm/ana bilim dalında olsa da tez yönetmeleri uygun değildir. Ancak tez yönetmeleri durumunda alan dışı öğretim üyelerine tez danışmanlığı yaparlarken akademik destek verilebilir. Bu amaçla alandan öğretim üyeleri ile alan dışı öğretim üyelerinin tezlerin yürütülmesinde iş birliği yapması ve söz konusu iş birliklerinin ödüllendirilmesi sağlanabilir. Lisansüstü danışmanlıkları için esaslar belirlenebilir ve uygulanabilir. Bu amaçla danışman atamaları ve danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili ilkeleri içeren bir metin hazırlanıp uygulamaya alınmalı ve takibi yapılmalıdır. Bu çerçevede öğrencinin çalışma konusu ile uyumlu tez danışmanı ataması yapılabilmeli, öğretim üyelerinin lisans ve lisansüstü ders yükleri ile unvanları da göz önünde bulundurularak uygun sayıda danışmanlık verilebilmelidir. Ayrıca öğretim üyelerine son iki yıl içindeki yayın performansına göre danışmanlık verilebilir. Genç akademisyenlerin öncelikle bir adet yüksek lisans tezi yönetmesi sağlanmalıdır. Sonrasında tez danışmanlığı sayısı sırasıyla önce 2, sonra 3 ve daha fazla şeklinde arttırılmalıdır. Yüksek lisans tezi yönetip tamamlamamış ya da belirli bir sayıda yönetmemiş/ tamamlamamış öğretim üyesine doktora tez danışmanlığı verilmeyebilir. Hatta tez danışmanı atamalarında ana bilim dalı kurulunca alınacak ilke kararları uyarınca öğretim üyeleri için en az bir yıl izleme ve yetiştirme süreci öngörülebilir.

Öğrencinin ilgisine ve çalışma alanlarına uyumlu derslerin öğrenci ile görüşülerek seçilmesi sağlanabilir. Ayrıca lisansüstü giriş sınavında ana bilim dalında danışmanlık yapan ve tez yöneten tüm öğretim üyelerinin görevlendirilmesi ile öğretim üyelerinin danışmanlık yapmak istedikleri öğrencileri tanımaları ve seçmeleri sağlanabilir. Tez savunması vb. jüri kararlarının yakından izlenmesi sağlanmalıdır. Bunun için tez jüri üyelerinin görevlendirilmesi, tez jüri toplantılarının yapılması ve sonuçlarının raporlanması ile ilgili matbu evrakların kullanılması, düzenli şekilde doldurulması ve zamanında teslim edilmesi konusunda süreç yakından izlenmelidir. Tez izleme komitelerinin ve

tez savunmalarındaki jürilerin tez konusu ile ilgili uzmanlığı olan veya en azından konu ile ilgili çalışmaları bulunan öğretim üyelerinden oluşturulması sağlanabilir. Kadro aktarımlarında ana bilim dallarındaki lisansüstü program sayıları ve öğrenci sayıları dikkate alınmalıdır. Kadro aktarımı ve atamalarında lisansüstü programların nicel ve nitel ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde planlama yapılmalı ve akademik atama ve yükseltme ölçütleri bu doğrultuda güncellenmelidir. Kadroya atamalarda akademik atama ve yükseltme ölçütlerine uyulmalı ve takibi yapılmalıdır. Norm kadro uygulaması esnetilmeli ya da kaldırılmalıdır. Tüm sorunların kaynağında yatan bu sorunun ortadan kaldırılması için tüm akademik camia ile iş birliği ve lobicilik yapılmalıdır. Mevcut norm kadro uygulaması ilgili olarak da norm dışı kadroların üniversite içerisinde ana bilim dalları arasında adil bir şekilde kullanılması için ilgili kişi ya da kurumlar nezdinde girişimlerde bulunulmalıdır.

Farklı disiplinlerden öğretim üyelerinin bir arada çalışacağı araştırma projeleri üretilmeli ve öğretim üyelerinin bu projelerde birlikte yer alması sağlanmalıdır. Bu bağlamda disiplinler arası proje fikirleri teşvik edilmeli, söz konusu projelerde görev alan öğretim üyeleri ödüllendirilmelidir. Söz gelimi disiplinlerarası çalışmaya yönelen akademisyenlerin danışmanlık için öğrenci seçiminde avantajlı kılınması sağlanabilir. İlgili ana bilim dalı ile uyumlu ve ilişkili olabilecek farklı disiplinleri tanımak ve çalışmalara konu edebilmek için bu disiplinlerde bulunan akademisyen ve uygulamacıların katılımları ile toplantılar düzenlenebilir.

Lisansüstü tez çalışmalarında öğrencilere gerekirse farklı disiplinlerden eş danışmanlar atanarak disiplinlerarası araştırma konularını içeren tezler yaptırılması sağlanabilir. Bu sayede zamanla disiplinlerarası konularda yetişmiş akademisyen açığı giderilebilir. Öğretim üyeleri etik kurallar konusundaki seminerlere yönlendirilebilir. Bu amaçla öğretim üyelerinin etik kurallarla ilgili düzenlenen seminerler konusunda bilgilendirilmesi, bölüm veya fakülte içinde bu tür seminerlerin düzenlenmesi, katılımın teşvik edilmesi ve ödüllendirilmesi sağlanmalıdır. Öğretim üyesi yetiştirmeye daha fazla kaynak ayrılması sağlanabilir. Bu amaçla öğretim üyesi ihtiyaçları planlanmalı; plana uygun yetiştirme programları tanımlanmalı ve bunlar için kaynak ayrılmalı, kaynakların etkin kullanımı denetlenmeli; tüm bunlar için farklı disiplinlerin ihtiyaçlarını gözetebilecek çalışma grupları oluşturulmalıdır.

Lisansüstü turizm eğitiminde öğrenciler ile ilgili sorunlar, aslında ilk üç başlıktaki sorunların yarattığı bir durumdur. Mevzuatın dışındaki eğitim-öğretim ve öğretim üyelerinin neden olduğu durumlar beraberinde öğrencilerle ilgili olumlu ya da olumsuz bir sonucun oluşmasını ortaya çıkarmaktadır. Zira bu konuda, sorunların tek başına öğrencilerle ilgili olduğunu söylemek doğru olmayacaktır.

Dolayısıyla öğrencilerle ilgili sorunları çözüm önerileri kapsamlı bir şekilde bakılması gerekir. Bunun için daha nitelikli eğitim-öğretim için lisansüstü programların kontenjanları azaltılmalıdır. Lisansüstü alım sınavlarında adayların alan bilgilerinin yanı sıra psikolojisi, beklentileri, hedefleri vb. de ölçümlenmelidir. Tez hazırlık çalışması ve tez çalışması derslerinde öğrenciye motivasyonu arttırıcı danışmanlık hizmeti verilmelidir. Lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin kamu kurumlarında istihdamına öncelik verilmelidir ve özel sektörde üst konularda istihdamları konusunda nitelikler yönetmeliğinde değişikliğe gidilmelidir. Paydaşlarla yapılacak protokoller ile tez konuları sektör ile hayata geçirilebilir şekilde projelendirilmeli ve mevzuat ve meslek kanunları ile ilişkilendirilmelidir.

Lisansüstü eğitiminin amacına yönelik bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmeli ve her toplantıda öğrencilere anket yaparak öğrencilerin lisansüstü eğitime yönelik bilinç düzeyleri belirlenmelidir. Lisansüstü eğitime yönelik oryantasyon eğitimi verilmeli ve psikolojik danışmanlık mekanizması teşvik edilmelidir. Lisans eğitiminin son yılında lisansüstü eğitim öğretim olanakları ve amacı hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme seminerleri düzenlenmelidir. Uluslararası öğrenciler de Türk öğrenciler için uygulanan lisansüstü öğrenci alım kriterlerine tabi tutulmalıdır. Lisansüstü eğitimde çalışma konularının özgün ve güncel olmasını teşvik edebilecek başta mali destek olmak üzere çeşitli özendiriciler kullanılmalıdır.

Tez önerileri ana bilim dalı bünyesinde tez savunması gibi ilgili öğrenci tarafından savunulmalı ve güncel/özgün olamayan konular kabul edilmemelidir. İntihal yazılımları ile tarama yapılarak benzer çalışmaların olup olmadığı ve benzerlik dereceleri tespit edilmelidir ve ilgili kanıtlar tez önerisi ile birlikte sunulmalıdır. Usule uygun olmayan hizmet satın almaların hukuki açıdan yaratacağı sakıncalar, bilimsel etik kurallar, sık yapılan hatalar ve örnekler altı ayda bir düzenlenecek bilgilendirme toplantıları ile öğrencilere anlatılmalıdır. Lisansüstü eğitim başvurularının e-devlet üzerinden yapılması sağlanmalı, birden fazla programa aynı anda başvuru yapılması önlenmelidir. Alım kriterlerinde yabancı dil şartı tüm üniversitelerde aranmalıdır ve yabancı dil puan barajı yükseltilmelidir. Altyapısı hazır turizm programlarına dil puanı ile öğrenci alınmasının yolu açılmalıdır.

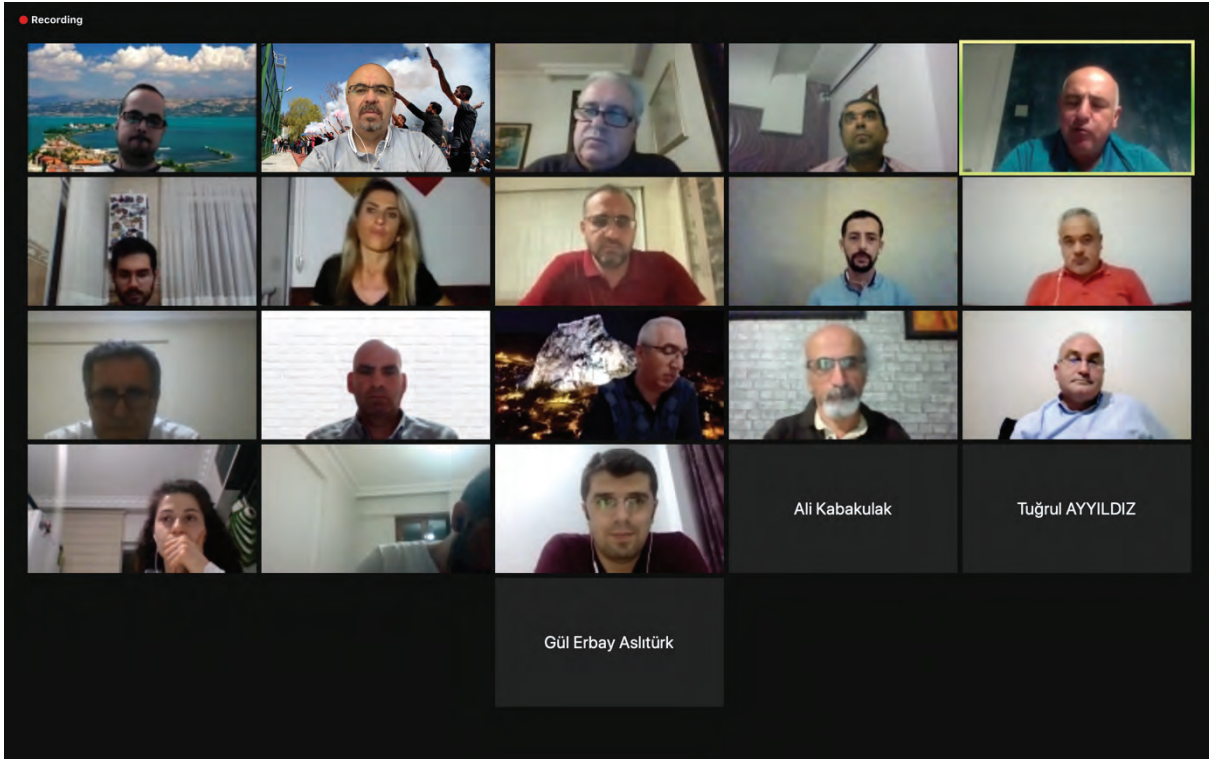
Danışman ataması öncesi tüm öğrencilerden beklentilerinin ve ilgi alanlarının tespit edilmesi amacıyla geliştirilecek ortak formlar aracılığıyla bilgi alınmalıdır. Derslere bir ya da birden fazla ön koşul konularak belli dersler birbiriyle grup olarak bağlantılı hale getirilmelidir. Üniversitelerde bilimsel araştırma yöntemleri kapsamında verilen dersler içerisinde bilimsel etiğin önemi, etik dışı kuralların nedenleri ve sonuçları kapsamlı bir şekilde anlatılmalıdır. Öğrencilerin dönem içerisinde sundukları raporların veya projelerin özgünlüğü ve etik kurallarını değerlendiren standart bir uygulama düzenlenmelidir. Akademik yazım kuralları konusunda ders dışı etkinlikler ile öğrenciler desteklenmelidir.

Sonuç itibarıyla, lisansüstü turizm eğitiminde ortaya çıkan sorunların eğitim-öğretim, mevzuat, öğretim üyeleri ve öğrenciler başlıkları altında toplanmış ve buna ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur. Ancak teknolojik gelişmeler ve eğitim sisteminin değişmesi, öğrencilerdeki değişen eğitim gereksinimi, öğretim üyelerinin beklentileri gibi pek çok etken turizm eğitiminin geleceğini etkileyebilecektir. Dolayısıyla, burada belirlenen sorunlar ve çözüm önerileri ile sınırlı kalınmaması lisansüstü turizm eğitiminin gelişmesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Akademik Turizm Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Muğla Üniversitesi, Bodrum, 23–26 Nisan 2009.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, II. Akademik Turizm Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Muğla Üniversitesi, Fethiye, 22-25 Nisan 2010.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Konulu Akademik Ders Kitapları (Moderatör: İrfan Mısırlı), Marmaris, 27–30 Ekim 2011, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Alanında Doçentlik Sınavları (Hazırlayanlar: Nazmi Kozak, Metin Kozak), Manavgat, 11–14 Nisan 2013, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, (Hazırlayanlar: Nazmi Kozak, Özkan Tütüncü, Metin Kozak), Dokuz Eylül Üniversitesi, Bodrum, 17–22 Nisan 2014, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Gastronomi Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), 26 - 27 Şubat 2015, Antalya, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizmde Personel İstihdamı Akademi-Sektör İşbirliği(Seyahat Acentacılığı) (Moderatör: İrfan Mısırlı), Ankara, 8-9 Mayıs 2015, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Rehberliği Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 7-9 Nisan 2016, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Örgün ve Yaygın Eğitimde Eko-Turizm Bilincinin Geliştirilmesi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Sinop Üniversitesi, Sinop, 22–25 Eylül 2016, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Sektöründeki Krizin Kapadokya’da Ekseninde Yönetimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Kapadokya Meslek Yüksekokulu, Nevşehir, 9-10 Aralık 2016, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, KKTC Turizminin Geçmişi, Mevcut Durumu ve Gelecekle İlgili Vizyonunun Belirlenmesi (Moderatör: Özkan Tütüncü), Uluslararası Final Üniversitesi, Girne, 24-25 Ocak 2017, İstanbul: Final Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, 21.yy’da Turizm ve Otelcilik Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2-5 Mayıs 2019, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Doğa Turizmi Arama Konferansı ve Pınarbaşı Çalıştayı (Moderatör: İrfan Mısırlı), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 26-29 Eylül 2019, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Fakültelerinin Akademik Yapılanması Nasıl Olmalıdır? (Moderatör: İrfan Mısırlı), Antalya Bilim Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 26-29 Aralık 2019, Ankara: Detay Yayıncılık.

Ek- Komisyon toplantılarından görüntü

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNİN SORUNLARI (LİSANS)

Başkan

Prof. Dr. Oktay EMİR Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU

Başkan Yardımcıları

Prof. Dr. Beykan ÇİZEL Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç Dr. Çağrı Hale ÖZEL Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. İrfan MISIRLI Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

Prof. Dr. Erkan SAĞLIK, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Ahmet KÖROĞLU, Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa TEPECİ, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İşletme Fakültesi
Prof. Dr. Mehmet Emre GÜLER, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Gökalg Nuri SELÇUK, Atatürk Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Mehmet Oğuzhan İLBAN, Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Uygulamalı

Bilimler Yüksekokulu

Prof. Dr. Şirvan DEMİR, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler
Fakültesi

Doç. Dr. Savaş ARTUĞER, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Doç. Dr. İbrahim İLHAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Doç. Dr. Ahmet BAYTOK, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Doç. Dr. Onur ÇAKIR, Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin TÜRKMEN, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler
Meslek Yüksekokulu

Dr. Öğr. Üyesi Eren ERKILIÇ, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Ardeşen Turizm Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Elif ACUNER, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Ardeşen Turizm Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer VATANSEVER TOYLAN, Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ece DOĞANTAN, Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Engin BAYRAKTAROĞLU, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Arş. Gör. Dr. Arzu TOKER, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Arş. Gör. Dr. Burak DÜZ, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Arş. Gör. Serhat AYDIN, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

TURİZM REHBERLİĞİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU

Başkan Yardımcıları

Prof. Dr. Elbeyi PELİT Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. İrfan MISIRLI Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

Prof. Dr. İbrahim YILMAZ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Medet YOLAL Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Bekir Bora DEDEOĞLU Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Gökhan AYAZLAR Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Seda ŞAHİN Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Seden DOĞAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Ömer ÇOBAN Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Özcan ZORLU Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Uğur AKDU Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Yalçın ARSLANTÜRK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. Yasin KELEŞ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Duygu YETGİN AYGÜN Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Eda Rukiye DÖNBAK Adıyaman Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Doğanay ERGEN Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Gaye DENİZ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Nihat ÇEŞMECİ Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Remziye EKİCİ ÇİLKİN Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Arş. Gör. Ali KABAKULAK Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Arş. Gör. Melisa ATEŞ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi
ANRO Yönetim Kurulu Üyesi Ankara Turist Rehberleri Odası
Birsen BULAN

GASTRONOMİ VE MUTFAK SANATLARI BÖLÜMÜ KOMİSYONU

Başkan Yardımcıları

Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Doç. Dr. İrfan MISIRLI Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

Prof. Dr. Atilla AKBABA İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Fügen ÖZKAYA Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan TURGUT Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Murat TOSUN Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Sibel ÖZİLGİN Yeditepe Üniversitesi
Doç. Dr. Alper KURNAZ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Aslı ALBAYRAK İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. Duran CANKÜL	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ece KONAKLIOĞLU	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Gürkan AKDAĞ	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. H. Rafet YÜNCÜ	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet SARIOĞLAN	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Özge SAMANCI	Özyeğin Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel ÖNÇEL	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Şevki ULEMA	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit SORMAZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Esat ÖZATA	Beykent Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Melek ZOR	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Osman GÜLDEMİR	Anadolu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oya ÖZKANLI	Gaziantep Üniversitesi
Araş. Gör. Dr. Selin İLSAY	Balıkesir Üniversitesi
Araş. Gör. Beyza UYANIK	Anadolu Üniversitesi

REKREASYON YÖNETİMİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU

Başkan Yardımcısı

Doç. Dr. Emre Ozan AKSÖZ Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

Prof. Dr. Alper ÇABUK	Eskişehir Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ	Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Göknül Nur KOÇAK	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Ali YAYLI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Murad Alpaslan	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Aydın YILMAZER	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi. Ebru GÖZEN	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi. Taki Can METİN	Kırklareli Üniversitesi
Araş. Gör. Dr. Kübra AŞAN	Sinop Üniversitesi
Araş. Gör. Dr. Tuba TÜRKMENDAĞ	Atatürk Üniversitesi
Araş. Gör. Dr. Cem YEŞİLYURT	Adıyaman Üniversitesi
Araş. Gör. İpek İtir CAN	Anadolu Üniversitesi
Araş. Gör. Damla ERDEM	Kırklareli Üniversitesi
Araş. Gör. Muhammed KAVAK	Anadolu Üniversitesi
Araş. Gör. Soner SÖYLER	Dokuz Eylül Üniversitesi

ÖZET

Türkiye’de lisans düzeyinde verilen Turizm İşletmeciliği eğitime yönelik hazırlanan bu raporda fakültelerde (ve yüksekokullarda) yer alan bölümlere ilişkin eğitim-öğretim niteliğinden öğrencilere ilişkin sorunlara kadar farklı başlıklarda sorunlar ve çözüm önerileri yer almaktadır.

Türkiye ekonomisi için gelir getirici, istihdam sağlayıcı özellikleri bulunan turizm endüstrisi; Türkiye’nin imaj çalışmaları ve tanıtımı için de önemlidir. Türkiye’ye sosyo-ekonomik katkıları bulunan turizm, emek-yoğun bir endüstridir. Tüm emek-yoğun endüstrilerde olduğu gibi turizmde de işgücünün niteliği, endüstrinin niteliğini arttırmaktadır. Üniversitelerde yer alan Turizm İşletmeciliği bölümleri, nitelikli işgücünün yetiştirildiği yerlerdir. Lisans düzeyinde verilen turizm eğitimi, paydaşların uyum içinde faaliyet göstermesiyle başarıya ulaşmaktadır.

Türkiye’de lisans düzeyinde verilen Turizm İşletmeciliği eğitimi ilk olarak 1965-1966 yıllarında Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulunda “Turizm Eğitimi” adı altında başlamıştır. Turizm endüstrisinin gösterdiği hızlı gelişim, Türkiye’nin dünyada en fazla turist çeken on ülke arasında olmasını sağlamış, bu gelişmeyle birlikte turizm gelirleri artmış, turizm sektörüne yönelik biliç artmış ve ihtiyaçlar doğrultusunda günümüzde Türkiye’nin farklı şehirlerinde, onlarca üniversitede Turizm İşletmeciliği eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Turizm endüstrisi, kendi iç dinamiklerine sahiptir. Bu durum Turizm İşletmeciliği eğitime de yansımaktadır. Tüm dünyada ortaya çıkan gelişmeler, yeni eğilimler, arz ve talep taraflarında yaşanan değişimler, turizm endüstrisinde ve Turizm eğitiminde sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sorunların tespiti ve çözümü, uzun bir süredir turizm akademisyenlerinin gündemindedir. 2009-2019 yılları arasında Anatolia Turizm Akademisi tarafından gerçekleştirilen Arama Konferansları, turizm eğitiminde yaşanan sorunlar, akademik kitapların niteliği, akademi-turizm endüstrisi iş birliği, turizmde yeni eğilimler, eğitim yöntemi teknolojileri gibi farklı konuları gündemine almıştır. Belirli dönemlerde yapılan sorun tespit ve çözüm üretimi odaklı çalışmaların Turizm İşletmeciliği eğitime ve doğrudan turizm endüstrisine katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu etkinliklerin sonuçları, karar alıcıların başvurabileceği önemli referansları ortaya koymaktadır.

Bu raporda sonuçlarına yer verilen çalışma, Türkiye’nin farklı üniversitelerinde Turizm İşletmeciliği alanındaki uzman öğretim üyelerini bir araya getirmiş, bilimsel yaklaşımla yapılan ön görüşmelerde Turizm İşletmeciliği sorunlarının beş başlık altında toplandığı saptanmıştır. Bu sorun başlıkları:

- Yapısal ve Yönetmel Sorunlar,
- Müfredat (Eğitim-Öğretim Niteliği) ile İlgili Sorunlar,
- Akademik Kadro Sorunları,
- Öğrenciler ile İlgili Sorunlar,
- İşyerinde Eğitim (Staj) ile ilgili Sorunlar olarak ifade edilmiştir.

Turizm İşletmeciliği bölümlerinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin uygulayıcısı olan akademisyenler, tespit ettikleri sorunları bilimsel bir disiplin içerisinde ve gözleme dayanarak ortaya koymuştur. Beş başlık altında yer alan sorunların neler olduğu, bu raporda yer alan “Mevcut Durum Analizi” başlığı altında yer almaktadır. Yapısal ve yönetmel sorunlar, turizm paydaşları arasındaki eşgüdümlü eylem eksikliği, destinasyon yönetimindeki sorunlar, çözüme yönelik kararların uygulamaya geçirilememesi, turizmde istihdam sorunları gibi hususlardan oluşmaktadır. Müfredat ile ilgili sorunlar; müfredat kapsamının genişliği, müfredat içerisindeki sorunlar, yabancı dil eğitimindeki eksiklikler, uygulama derslerinin azlığı, ders materyalleri ve kullanımına ilişkin sorunlara dikkat çekmektedir. Akademik kadro sorunları; öğretim elemanlarının sektör tecrübesi, yetkinlik, uzman eğitici eksikliği, motivasyon düşüklüğü gibi problemler olarak tespit edilmiştir. Öğrenciler ile ilgili tespit edilen sorunlar, öğrencilerin tercih süreçlerinde yaşadığı bilinçsizlik, düşük puanlar, kariyer planlaması eksikliği, mezunların koordine edilmesinde yaşanan eksiklikler, sektöre katılımın düşük olmasıdır. Son olarak İş yerinde eğitim (staj) ile ilgili sorunlar; stajyerlerin denetlenme imkanının olmaması, staj sürelerinde standardizasyon eksikliği, staj esnasında yapılan yanlış uygulamalar, stajyer ücreti problemlerinden oluşmaktadır.

Mevcut Durum Analizi ile tespiti yapılan sorunlar için Turizm İşletmeciliği Komisyonu öneriler

getirmiştir.Yapısal ve Yönetmel Sorunların çözümü için paydaşlar arasında iş birliği ve koordinasyonun sağlanması, Turizm Şuralarının iki yılda bir düzenlenmesi, kamuda turizm mezunlarının istihdam edilmesi, turizm eğitim kurumlarının ortak çalışmalar yapması gibi öneriler sunulmuştur. Müfredat ile ilgili çözüm önerileri arasında seçmeli derslerin bölgesel ihtiyaçlara göre oluşturulması, ders içeriklerinin Z kuşağının beklentilerinin ve uluslararası pazarın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, yabancı dil eğitiminde ders saatlerinin arttırılarak dil bilgisi yerine iletişimin hedeflenmesi, ders materyallerinin zenginleştirilmesi, uygulamalı eğitim modellerinin ön plana çıkarılması yer almaktadır. Akademik kadro ile ilgili çözüm önerilerinin bir kısmı akademisyenlerin sektör deneyimlerinin arttırılması, yeni atamalarda sektör deneyimi ön koşulunun aranması, hizmet içi eğitimlerin gerçekleştirilmesi, sektör ve eğiticiler arasında iletişim sağlamak için bir koordinasyon merkezinin kurulması, misafir öğretim elemanı uygulamasının yapılması, yabancı dilin geliştirilmesi için sektörle işbirliği yapılması, öğretim elemanlarının yurtiçi ve yurtdışında ders vermek üzere görevlendirilmelerinin kolaylaştırılması ile ilgilidir. Öğrenciler ile ilgili çözüm önerileri kapsamında, turizm bölümlerinin tanıtımının arttırılması, Turizm İşletmeciliği bölümlerinde kontenjanların azaltılması, bölümü öğrenciler için cazip kılma adına burslar verilmesi, öğrencilerin kariyer planlarının oluşması, tüm fakültelerde mezun derneklerinin kurulması ve mezunlarla fakülte arasındaki ilişkilerin sürdürülmesi yer almaktadır. Son olarak İşyerinde Eğitim (staj) ile ilgili önerilerden öne çıkanları staj dönemlerinde akademisyenlerin denetleme yapabilmesi, denetmen eğiticilerin konaklama ve diğer ihtiyaç maliyetlerinin karşılanması, akademik takvimin turizm sezonuna göre ayarlanması, stajyer ücretlerinin her yıl güncellenmesi ve staj için asgari ücret belirlenmesi şeklindedir.

Türkiye’de Turizm İşletmeciliği eğitimi veren lisans programlarında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri, aşağıdaki başlıklar altında detaylarıyla aktarılmıştır. Bahsi geçen eğitim konusunda uzman olan akademisyenlerin yıllar süren tecrübelerine dayanarak, bilimsel bir yaklaşım içerisinde tespit ettiği ve çözüm önerileri getirdiği hususlar, 2021 yılında gündeme getirilmiş olması nedeniyle bu alandaki en güncel kanaatleri içermektedir. Turizm İşletmeciliği eğitiminin en büyük çıktısı, turizm endüstrisinde çalışarak Türkiye’ye ekonomi başta olmak üzere farklı sahalarda fayda sağlayacak nitelikli personeldir. Bu nedenle, bu raporda yer alan tespit ve önerilerin karar alıcılar tarafından benimsenmesi ve uygulanması, turizm eğitiminin ve endüstrisinin sürdürülebilir gelişimi için önemlidir.

GİRİŞ

Bu rapor, Türkiye’de Turizm İşletmeciliği bölümlerinin sorunları ile ilgilidir. Bu raporun kapsamı, genel hatlarıyla Turizm İşletmeciliği bölümündeki eğitim öğretimin niteliği, akademik kadro, öğrenci, staj, yapısal ve yönetsel sorunlardan oluşmaktadır.

Turizm, hizmet sektörü kapsamında ülke ekonomileri için başta gelen sektörlerden biridir. Turizmin planlanması, ilgili politikaların üretilmesi ve uygulanması, sektörün emek yoğun yapısı göz önünde bulundurulduğunda nitelikli iş gücünü gerektirmektedir. Bu yapıya ulaşmanın yolu ise Turizm İşletmeciliği eğitiminden geçmektedir. Başka bir ifadeyle turizmin ihtiyaç duyduğu emeğin üretilmesinde katkısı olabilecek başlıca kurumlar, Turizm İşletmeciliği eğitiminin verildiği yüksekokullar ve fakültelerdir.

Lisans eğitimi, en az sekiz yarıyıl ya da dört yılı kapsayan yükseköğretim türüdür. Ülkemizde lisans düzeyinde turizm eğitimi, yüksekokul ve fakülte kapsamındadır. Turizm İşletmeciliği programlarının misyonlarına bakıldığında genel olarak hem kamuya hem de özel sektöre nitelikli personel yetiştirme ifadesi öne çıkmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek ise turizm eğitimi ile mümkün olmaktadır. Bu eğitim süreci, tüm paydaşların uyum içinde faaliyet göstermeleri sonucunda başarı ile sonuçlanmaktadır. Nitekim bu kapsamda ayrıntılı planlar yapılmakta ve Turizm İşletmeciliği programının çıktıları, alan yeterlilikleri ve öğretim amaçları ifade edilmektedir.

Türkiye’de ilk olarak 1965-66 yılında Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulunda lisans düzeyinde başlanan turizm eğitimi, her geçen yıl niceliksel ve niteliksel olarak artış göstermiştir. Bugün gelinen noktada ise lisans düzeyinde fakülte, yüksekokul ve bu yapıya bağlı farklı programlarla turizm eğitime devam edilmektedir. Eğitim tarafının değişim ve gelişiminin yanında turizm sektörü de dinamik bir şekilde gelişmektedir. Diğer taraftan söz konusu değişimler, çeşitli nedenlerden dolayı birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar, bazen kendi dönemine özgü olmakla birlikte bazen de orta ve uzun vadede geçerli olabilmektedir. Bu sorunların tespit edilmesi, tanımlanması ve çözüm yollarının geliştirilmesi için paydaşların bir araya gelerek bilgi üretmesi gerekmektedir. Bu kapsamda grup çalışması temeline dayalı, farklı konularla ilgili stratejileri geliştirmede ortak akıl yaratmayı amaçlayan katılımlı bir planlama yolu olarak “Arama Konferansları” yapılmıştır. Bu konferanslar 2009-2019 yılları arasında Anatolia Turizm Akademisi tarafından yapılmıştır.

İlk arama konferansı, akademik turizm eğitime odaklanmış olup ana sorunlar, yönetsel, program geliştirme, mevzuat, insan kaynakları, sektör, fiziksel altyapı, organizasyon, öğrenciler ve akademik yeterlilikler olarak sınıflandırılmıştır. 2010 yılında gerçekleştirilen arama konferansında ise sorunlar, bir önceki yıla göre daha spesifik bir hal almış olup lisansüstü turizm eğitime odaklanmıştır. Bu arama konferansındaki sorunlar ise program geliştirme, ders planları, eğitimde kalite, kültürel farklılıklar, öğretim kadrolarının nitelik ve nicelik sorunları, sektör ve kurumlar arası işbirliği, araştırma, yayın, tez konusu, maddi kaynaklar, turizmin çok disiplinli yapısı, turizm eğitiminin algılanma farklılığından kaynaklanan sorunlar olarak belirlenmiştir. 2011 yılına gelindiğinde yapılan arama konferansında turizm alanındaki akademik kitaplar ele alınmıştır 2013 yılındaki arama konferansı turizm alanındaki doçentlik sınavlarına odaklanırken, bir sonraki yılda ise rekreasyon ve rekreasyon yönetimi programlarının amaçları üzerine çalışılmıştır. 2015 yılında yapılan iki arama konferansında ilki gastronomi eğitimi, ikincisi ise turizmde personel istihdamı akademi-sektör işbirliği kapsamında gerçekleşmiştir. 2016 yılındaki ilk arama konferansı turizm rehberliği, ikinci konferans daha spesifik bir alan olarak örgün ve yaygın eğitimde eko-turizm bilincinin geliştirilmesi, üçüncü konferans ise destinasyon özelinde turizm sektöründeki krizin Kapadokya ekseninde yönetimi konusu olmuştur. 2017 yılındaki arama konferansı bir önceki yıla benzer bir şekilde belirli bir destinasyona yönelik Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) turizminin geçmişi, mevcut durumu ve gelecek ile ilgili vizyonunun belirlenmesi olarak sunulmuştur. 2019 yılında 21.yy’da turizm ve otelcilik eğitimi başlıklı arama konferansında temel çalışma grupları; eğitim öğretim programları, kurumsal dönüşüm, eğitim kurumları iş birliği, eğitim ve yönetim teknolojileri olarak belirlenmiştir. Aynı yıldaki diğer arama

konferansları, sırasıyla doğa turizmi ve turizm fakültelerinin akademik yapılanması konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Turizm fakülteleri akademik yapısı odağındaki arama konferansındaki çalışma grupları, kurumsal yapı, akademik kadro, eğitim ve öğretim niteliği, paydaşlarla ilişkiler ve alana özgü araştırmalar ve yayınlar olarak belirlenmiştir.

Arama konferanslarına ek olarak Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Zirvesi ile ilgili çalıştay komisyonları raporlarına bakıldığında öne çıkan Turizm Yükseköğretimi sorunları bulunmaktadır. Bunlar arasında akademi, sektör ve ilgili sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği, sektörün ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanacak müfredat ve eğitim sistemleri öne çıkan sorunlar olarak yer almaktadır. Bunun yanında öğrencilerin sektör ile olan ilişkilerinin daha erken yaşta başlaması, akademik takvim ve staj düzenlemeleri gibi değişiklikler de öneri olarak sunulmuştur.

Görüldüğü üzere yapılan arama konferansları, hem üst çatı olarak kabul edilebilecek sorunlara hem de spesifik alanlara yönelik gerçekleşmiştir. Genel olarak kabul edilebilecek konu başlıkları akademik turizm eğitimi, gastronomi eğitimi, turizm fakültelerinin akademik yapılanmaları, turizm rehberliği olurken doğa turizmi, ekoturizm ve belirlenen destinasyonlarının sorunları ise alt alanlar olarak ifade edilebilir. Bu bilgilerden hareketle, Türkiye’de bir taraftan turizmin akademik yönü diğer taraftan sektör yönü değişim halindeyken belirli dönemlerde bu tarz ortak akıl toplantılarının gerekliliğinden söz edilebilir. Bu toplantılar, kısaca ifade etmek gerekirse hem dönemin ihtiyaçlarına cevap vermek hem de orta ve uzun vadede detaylı planlamalar yapmak için faydalı kabul edilebilir.

1. TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU

1.1. Mevcut Durum Analizi

Bu bölümde Türkiye’de lisans düzeyinde verilen Turizm İşletmeciliği eğitimine ilişkin mevcut sorunlar, beş başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar, Yapısal ve Yönetsel Sorunlar, Müfredat (Eğitim-Öğretim Niteliği) ile İlgili Sorunlar, Akademik Kadro Sorunları, Öğrenciler ile İlgili Sorunlar, İşyerinde Eğitim (Staj) ile ilgili sorunlardır.

Yapısal ve Yönetsel Sorunlar

- Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) (Üniversiteler) ve turizm sektörünün (ve meslek örgütleri) bir arada turizm eğitiminde bütünleşik bir strateji/uygulama prensipleri belirlememesinden dolayı eğitimde birbirinden bağımsız karar ve uygulamalar
- Türkiye’de destinasyon yönetimi örgüt modellerinin olmaması ve ilgili kurumların ortak çalışmaması nedeniyle bölgenin ihtiyacına cevap verebilecek turizm eğitiminin gelişmemesi
- Turizm eğitimi ile ilgili Turizm Şuralarında alınan politik kararların uygulamaya geçirilmemesi
- Turizm Eğitimi almış mezunlara kamuda yeterli istihdam sağlanmaması (Bakanlık, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Belediyeler vb.)
- Turizm fakültelerinin ve bölümlerinin plansız bir şekilde açılarak turizm sektörünün ihtiyacını karşılamaktan uzak mezunlar yetiştirmesi
- Fakültelerin kuruluş yeri planlamasının yapılmaması
- Turizm fakültelerindeki eğitimin süresinin halihazırda fazla olduğu konusundaki tartışmalar
- Taşrada ve büyük şehirlerde turizm eğitimi veren kurumların arasındaki iş birliğinin eksik olması

Müfredat (Eğitim-Öğretim Niteliği) ile İlgili Sorunlar

- Turizm İşletmeciliği Bölümü müfredatının bütün alanların ihtiyacını nasıl karşılayacağını belirsiz olması, müfredat kapsamının çok geniş olması
- Müfredattaki temel alanların ve uygulamalı derslerin stajla ilişkisinin olmaması
- Müfredatta uygulamaya yönelik alanlarda (muhasabe ve cost gibi) eksiklik olması
- Yabancı dil eğitiminde ve öğretiminde sorun olması
- Müfredatın akredite edilmesi konusunda sorun yaşanması
- Turizm İşletmeciliği bölümlerinin ortak ders müfredatının olmaması
- Uygulama derslerinin sayısının az olması
- Uluslararası düzeyde turizm eğitiminin olmaması
- Teorik derslerin öğrencilerin ihtiyacını karşılamaması
- İnteraktif eğitim videolarının kullanılmaması
- Uygulamalı ders videolarının profesyoneller tarafından verilmemesi
- Teorik olarak öğretilen ve uygulamalı eğitimde kullanılan terimlerin uyumsuz olması
- Müfredattaki ders içeriklerinin değişimi yansıtmaması, müfredatın değişen dünyaya ve yeni kuşağa uyum sağlamaması

- Dil derslerini telafi ederken Avrupa Kredi Transfer Sisteminde (AKTS) sorunların yaşanması
- Ders içeriklerinin değişmesi ve daha fazla dijital malzeme kullanılması gerektiği
- Fakültelerin kurulduğu bölgelerde bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde derslerin olmaması
- Deneysel ve kinestetik öğrenme yöntemlerinin eksik olması
- Uzaktan eğitime hazırlıksız olunması
- Teorik ders sürelerinin Z kuşağı için uzun olması

Akademik Kadro Sorunları

- Öğretim elemanlarının sektör deneyiminin eksik olması
- Öğretim elemanlarının yetkinliğinin yetersiz olması (eğiticilerin eğitiminin yetersiz olması)
- Öğretim elemanlarının sektörle iletişiminin ve bağının düşük olması
- Norm kadro sıkıntısı nedeniyle öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarına göre ders verememesi
- Belirli alanlarda uzmanlaşmış öğretim elemanı eksikliğinin olması
- Seçmeli yabancı dil derslerini verecek öğretim elemanı bulmada sorunların yaşanması
- Öğretim elemanlarının motivasyonunun düşük olması
- Öğretim elemanlarının akademik anlamda yurt dışı deneyimlerinin eksik olması
- Öğretim elemanlarının farklı üniversitelerde ders verebilme olanaklarının kısıtlı olması

Öğrenciler ile İlgili Sorunlar

- Öğrencilerin program tercihi konusunda bilinçsiz olması
- Turizm İşletmeciliği lisans programlarına yerleşme puanlarının düşük olması
- Turizm İşletmeciliği programlarını tercih eden öğrencilerin görece orta-alt gelir grubuna dahil öğrencilerden oluşması
- Kariyer planlamasının etkin bir şekilde yapılamaması
- Fazla öğrenci sayısı nedeniyle uygulamalı eğitimde problem yaşanması
- Mezun derneklerinin ve mezunların okulla iş birliğinde olmaması
- Öğrencilerin mezuniyetten sonra sektörde kalma oranının düşük olması

İşyerinde Eğitim (Staj) ile İlgili Sorunlar

- Staj döneminde öğrencilerin denetlenmesi için bütçenin olmaması
- Üniversitelerin staj sürelerinin birbirleri ile uyumsuz olması
- Turizm işletmelerinde stajyer öğrencilerin çalıştırılma koşullarının düzenlemeye tabi olmaması (yasa, yönetmelik vb.) (Staj süresince öğrencilerin istedikleri departmanda çalışamaması, çalışma saatlerinin çok uzun olması, konaklama, yeme-içme gibi şartların yetersiz veya kötü olması)
- Yönetim stajı uygulamalarının yetersiz oluşu (Dünyaya entegre olabilecek, etkileşimli staj programlarının mevcut olmaması)
- Stajyerlerin ücret problemlerinin olması

2. Komisyon Önerileri

Yapısal ve Yönetimsel Sorunlarla İlgili Çözüm Önerileri

- Kültür ve Turizm Bakanlığı ile YÖK (Üniversiteler) ve turizm sektörü (ve meslek örgütleri) arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.
- Turizm Destinasyon Yönetim Örgütleri kurulmalıdır.
- Turizm Şuraları iki yılda bir düzenlenmelidir.
- Bakanlık, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Belediyeler, Turizm Destinasyon Yönetim Örgütleri vb. yerlerde turizm akademisyenleri ve mezunları istihdam edilmelidir.
- Yükseköğretim Kurumu nezdinde girişimlerde bulunarak araştırma ağırlıklı eğitim verecek olan turizm fakülteleri belirlenmelidir. Geri kalanlar ise yüksekokul çatısında sektörel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde uygulama ağırlıklı birimler haline getirilmelidir. Daha fazla turizm fakültesi açılmamalıdır.
- Öğrencilerin eğitim sürelerinde sektörde azami çalışmalarına olanak tanınmalıdır (eğitim sürelerinin en az yarısını işbaşında geçirmeleri).
- Turizm eğitim kurumları arasında ortak çalışmalar ve projeler gerçekleştirilmelidir.
- Siyasi partilerin eylem planlarında turizm için önemli olan politikalar yer vermeleri sağlanmalı ve uygulamada takipçisi olunmalıdır.
- Yükseköğretim Kurulu nezdinde girişimlerde bulunulmalıdır (kuruluş yeri, farklı eğitim yeri, turizm fakültesi sayısı).

Müfredat (Eğitim-Öğretim Niteliği) ile İlgili Çözüm Önerileri

- Turizm paydaşları (turizm sektörü, sivil toplum kuruluşu, akademisyen ve öğrenci temsilcileri) ile turizm eğitimi ve gereklilikleri konusunda bir çalıştay düzenlenip ihtiyaç analizi yapılmalıdır.
- Bölgesel ihtiyaçlar çerçevesinde seçmeli dersler oluşturulmalıdır.
- Üniversite-sektör iş birlikleri sağlanmalı, sektör beklentileri tespit edilmeli, ders içerikleri, öğretme yöntem ve süreleri, Z kuşağının özellikleri, sektörün beklentileri ve uluslararası pazar dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.
- İldeki otel/seyahat acenteleri ile protokol yapma zorunluluğu getirilmelidir.
- Müfredat içerisine ticaret matematiği, maliyet kontrolü ve getiri yönetimi gibi dersler seçimlik ders olarak konulmalıdır.
- Yabancı dil ders saatleri artırılmalıdır.
- Dil bilgisi yerine iletişim hedeflenmelidir. Doğal ana dil edinimi örnek alınmalıdır.
- Öğrenci değişim programları, yaygın hâle getirilmelidir. Yurtdışından çeşitli üniversitelerle öğrenci değişim programları protokolleri arttırılmalıdır.
- Yabancı dil eğitimi için öğrencilerde yabancı dilin önemini kavrayabileceği farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.
- Akreditasyon kurumlarının standartları yakalanmalıdır, akreditasyon çalışmaları için maddi kaynak sağlanmalıdır.
- Tüm turizm fakülteleri, turizm yüksekokulları ve diğer fakültelerin çatısı altında bulunan turizm ile ilgili bölüm temsilcileri bir araya gelmeli ve dış paydaşların da fikri alınmalı, bölgesel müfredatların ortaya konması sağlanmalıdır.

- Zorunlu derslerde ortak, seçmeli derslerde ise bölgesel ihtiyaçlar çerçevesinde müfredatın oluşturulması sağlanmalıdır.
- Turizm eğitimi verilen kurumlarda 7+1 sisteme geçişin sağlanması ile sektörün ihtiyacını karşılayacak düzeyde eleman yetiştirilmesi ve öğrencilere mezuniyet öncesi iş deneyiminin kazandırılması sağlanmalıdır.
- Uygulama derslerinde öğrencilerin karşılaşılabilecekleri riskleri bertaraf etmek için öğrencilerin sigortalı yapılması amacıyla üniversitelerin katma bütçesinden öğrenci sayısına göre bütçe ayrılmalıdır.
- Yalnızca ulusal akreditasyon kuruluşları değil uluslararası kuruluşlar da incelenmelidir.
- Uluslararası öğrenci değişim programları ve yurtdışı staj imkanlarının geliştirilmesine yönelik fakülte düzeyinde çalışmalar yapılmalıdır.
- Teorik dersler, farklı öğretim materyalleri ile zenginleştirilmelidir.
- Teorik derslerin interaktif bir biçimde işlenmesine yönelik Turizm İşletmeciliği bölümleri ortak müfredatında belirtilen derslere yönelik ortak içerikler hazırlanmalı ve ilgili öğretim elemanının ders içeriğine müdahale etmeden bu içerikler önerilmelidir.
- İnteraktif eğitim videolarının kullanılmasının teşvik edilmesinin önemine ilişkin farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.
- İnteraktif eğitim videoları, uygulamalı dersler için hazırlanmalıdır.
- Videoların hazırlanması için içerik oluşturulmalı, uygun ortam ve kaynaklar sağlanmalı, uzmanlar belirlenmeli ve belirli periyotlarla güncellenecek videolar çekilmelidir.
- Her döneme konulacak mesleki yabancı dil dersleri ile genel olarak İngilizce olan mesleki terimlerin öğretimi sağlanmalıdır.
- Staj süresinin en az yarısının ilk iki yarıyıl sonunda yapılması zorunlu olmalıdır.
- Seçmeli dersler her yıl güncellenmelidir.
- Turizm İşletmeciliği eğitimi veren birimler arasında ortak dijital platform oluşturulmalıdır.
- İş yükü hesaplanmasına yönelik Eğitim Fakültelerinden eğitim alınmalıdır.
- Derslerin içerikleri ekonomi, muhasebe, pazarlama vb. gibi konuları fazlasıyla içermektedir. Otel işletmesinin olmazsa olmazı rezervasyon, resepsiyon, online satış, satış kanalları, satışta kâr maksimizasyonu, internete dayalı yeni teknolojik uygulamalar, sosyal medya, internet üzerinden eğitim modülleri gibi konular da içeriğe eklenmelidir.
- Öğretim elemanları, belirli sürelerde eğiticinin eğitimi programlarına katılmalıdır.
- Üniversitelerde teknik altyapı geliştirilmelidir.
- Fakülteler ya da ilgili bölümlerin ortak müfredatı hazırlanırken genel teorik ve uygulamalı derslerin yanında bölgesel özelliklere uygun derslerin, o bölgede bulunan okullara önerilmesi sağlanmalıdır.
- Ders dinleme gibi pasif öğrenmenin yerine hareket ve eylem odaklı olan uygulamalı eğitim ön plana çıkarılmalıdır.
- Deneye dayalı öğrenme teknikleri uygulanmalıdır.
- Yazılım sistemleri geliştirilmeli, yeteri düzeyde ve gereken donanımlar sağlanmalı, politikalara yönelik uyumlaştırmalar gerçekleştirilmeli, dijitalleşme ve teknoloji yaygınlaştırılmalı ve bu süreçlere ait izlenimlerin raporları iyi tutulmalıdır.

- Alt yapı yetersizlikleri, üniversite yönetimi tarafından giderilmelidir.
- Teorik derslerde oyunlaştırma teknikleri kullanılarak dersler cazip ve eğlenceli hâle getirilmelidir.

Akademik Kadro ile İlgili Çözüm Önerileri

- Öğretim elemanları, deneyimli sektör temsilcilerini misafir konuşmacı olarak davet etmelidir.
- Uygulamalı eğitimlerin ilgili sektörle işbirliği içerisinde yürütülmesi sağlanarak hem öğrencilerin birebir sektör koşulları altında deneyim kazanmaları sağlanmalı hem de güncel uygulamalara ilişkin öğretim elemanlarına gözlem yapma ve uygulamaları deneyimleme şansı kazandırılmalıdır.
- Pilot turizm işletmeleri (konaklama işletmesi, seyahat acentası, yiyecek-içecek işletmesi vb.) belirlenmeli ve yoğunluğun az olduğu dönemlerde akademisyenlerin sektörel deneyimleri artırılmalıdır.
- Uygulamalı dersleri verecek öğretim elemanları için yeni atamalarda ve görevlendirmelerde sektör deneyimine sahip olma ön koşulu aranmalıdır.
- Özellikle deneyim gerektiren uygulamalı dersler için, alanında yüksek başarı gösteren sektör profesyonellerinin fakültelerde uygulamalı eğitim vermeleri kolaylaştırılmalı, teşvik edilmelidir.
- Değişen çağ ve koşullara uygun olarak öğretim elemanlarının hizmet içi eğitimlere tabi tutulması sağlanmalıdır.
- Öğretim elemanlarının Turizm İşletmeciliği alanındaki beceri ve yetkinliklerini güncellemelerini sağlayacak yurtiçi ve yurtdışındaki lider eğitim kurumları tarafından düzenlenen seminer, kurs, sertifika programlarına katılımları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Eğitimcilerin bir yılda uzmanlık alanını içeren eğitim alması zorunlu hâle gelmelidir.
- Sürekli eğitim merkezi kurularak çeşitli eğitim programları oluşturulmalıdır.
- Bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda öğretim elemanları ile kamu ve özel sektör temsilcilerinin düzenli olarak bir araya gelebileceği arama konferansları, workshoplar, çalıştaylar gibi etkinlikler düzenlenmelidir.
- Sektör ve öğretim elemanları arasında iletişimin sağlanması için bir koordinasyon merkezi kurulmalıdır.
- Turizm işletmeleriyle stratejik işbirlikleri ve ikili anlaşmalar yapılarak akademisyenlerin sektörden sürekli güncel verilere ulaşması kolaylaştırılmalı, ürettikleri yeni bilgilerin doğrudan sektörde uygulanmasında danışmanlık yapabilmeleri sağlanmalıdır.
- Sektör temsilcileri ve üniversite öğretim elemanları arasındaki bağı güçlendirecek ve sektörün ihtiyacı olan bilgiyi üretecek projeler geliştirilmelidir.
- Turizm İşletmeciliği müfredatında bulunan alan dersleri ve alan dışı uzmanlık gerektiren dersler için (yabancı dil dersleri, bilgi teknolojileri, matematik vb.) norm kadro sayısı yerine ihtiyaç analizi yapılarak liyakat ve uzmanlık temelinde kadro planlamaları yeniden yapılmalıdır.
- Misafir öğretim elemanı uygulaması yapılmalıdır.
- Fakültelerde eksikliği hissedilen uzmanlık alanlarına yönelik (getiri yönetimi, iş geliştirme, dijital girişimcilik, yabancı dilde eğitim verebilme vb.) planlamalar yapılarak ve yeni atanacak veya kariyerinin başındaki öğretim elemanlarının bu alanlarda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.
- Bölüm başkanlarının görüşü ile akademik kadro ihtiyacının tespiti işlerlik kazanmalıdır.

- Lisans programlarında turizm sektöründe talep gören yabancı dillere yönelik dönüşümlü olarak rektörlük tarafından atanan kadrolar yerine, turizm alanında mesleki yabancı dil konusunda uzmanlaşmış yabancı dil okutmanları/öğretim elemanları fakülte bünyesinde istihdam edilmelidir.
- Fakülte veya yüksekokullarda görev yapan öğretim elemanlarının yurt dışındaki üniversitelerde misafir öğretim üyesi programları çerçevesinde yabancı dil pratiği yapması sağlanmalıdır.
- Yabancı dil gelişiminin sağlanması ve mesleki yabancı dilin daha etkin bir şekilde kullanılması için sektörle işbirliği sağlanmalıdır.
- Yurtdışında bulunan dil okullarıyla anlaşma sağlanarak öğretim elemanlarının buralarda yabancı dil eğitimi alması sağlanmalıdır.
- Öğretim elemanlarının motivasyonunu düşüren faktörler belirlenmeli ve belirlenen problemlerin çözümlerine ilişkin öğretim elemanlarına rehberlik edilmelidir.
- Öğretim elemanlarının ders verme performansı, yayın performansı, atıf alma, sektörle işbirliği yapma, düzenledikleri etkinlikler de göz önüne alınarak akademisyenleri maddi ve manevi olarak teşvik edecek ve destekleyecek ödüllendirme mekanizmaları kurulmalıdır.
- Öğretim elemanları arasında eşit sorumluluk ve yetki paylaşımı sağlanmalıdır.
- Öğretim elemanının görevli bulunduğu kurumca yabancı dil öğretimi için laboratuvar ve ekipmanların temini gibi gereksinimler karşılanmalıdır.
- Kuruma karşı aidiyet duygusu oluşturulmalı ve motive edici etkinlikler düzenlenmelidir.
- Erasmus programları dışında öğretim elemanlarının yurt dışında ders almalarını ve vermelerini kolaylaştırıcı ve destekleyici kısa ve uzun vadeli yeni uygulamalar geliştirilmelidir.
- Farabi gibi programların dışında öğretim elemanlarının yurt içinde farklı üniversitelerde görev alabilmeleri için kolaylaştırıcı uygulamalar yapılmalıdır.
- Öğretim elemanlarının yurt içinde ders vermeleri için görevlendirilmeleri konusunda kolaylık sağlanmalıdır.

Öğrenciler ile İlgili Çözüm Önerileri

- Turizm İşletmeciliği bölümlerinin amaçlarını tanıtmak ve mesleğin popülaritesini öğrenciler arasında arttırmak amacı ile tanıtım faaliyetleri yapılmalıdır.
- Turizm İşletmeciliği programlarının kontenjanları azaltılmalıdır.
- Öğrencilerin Turizm İşletmeciliği programlarını tercih etmeleri için çeşitli kurum ve kuruluşlarca burs çağruları hazırlanmalıdır.
- Öğrenciler kariyer planı oluşturmanın gerekliliği yönünde bilinçlendirilmelidir; Turizm İşletmeciliği bölüm başkanlıkları ve akademik danışmanlar, belirli bir sistem dahilinde öğrencilerin kariyer planlarını takip etmelidir. Öğrencilerin bu konuda kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanmalıdır.
- Öğrenci sayısı optimum seviyede tutularak uygulamalı eğitimin kalitesinin artırılmalıdır.
- Mezun derneği olmayan fakülteler için mezun dernekleri oluşturulmalıdır.
- Mezun dernekleri, fakülte yönetimleri ile iş birliği ve iletişim içinde olmalıdır.
- Öğrenciler, mezuniyet öncesinde, turizm sektörünün kendileri için sunacağı kariyer olanakları konusunda bilgilendirilmelidir, öğrencilerin bu yönde teşvik edilmelidir, mezunlarla öğrenciler arasındaki iletişim canlı tutulmalıdır.

İşyerinde Eğitim (Staj) ile ilgili Öneriler

- Yükseköğretim Kurumları Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliğinde (Taslak Metin) lisans düzeyinde staj döneminde öğrencilerin denetlenmesi için görevlendirme ve bütçe tahsisi hususuna yer verilmelidir.
- Turizm fakülte veya yüksekokullarında staj uygulamalarının denetlenmesi için bütçe talep edilmeli, kaynak ayrılmalı ve gerekli komisyonlar kurularak staj denetlemeleri belirli bir süre içerisinde gerçekleştirilmelidir.
- Stajyer kabul eden işletmeleri denetleyici komisyon üyelerinin konaklama ve yeme içme ihtiyaçlarına yönelik destek sağlanmalıdır.
- Kaynak ayrılmasının haricinde staj uygulamalarının teknoloji yardımı ile denetlenmesi için cep telefonu uygulaması geliştirilmeli ve staj yapan öğrencilerin günlük fotoğraf, görev ve sorumluluklarını uygularken paylaşımlar yapması ve konum bilgileri takip edilerek staj takibi gerçekleştirilmelidir.
- Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı'nda turizm yükseköğretim kurumları yöneticileri ve Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) bir araya gelerek kaynak kullanımı hususu görüşülmelidir. Staj denetimleri ve takibi için kaynak ayrılması kararlaştırılmalıdır.
- Üniversite yönetimleri ile staj denetlemeleri üzerine fakülte yöneticileri, yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmelidir.
- Staj yeri olarak kabul edilecek işletmeler ile stajyer öğrenci göndermeden denetleme hususları görüşülmelidir.
- Turizm yükseköğretim kurumları bir araya gelerek web ve cep telefonu staj takip uygulamasının yapılabirliği tartışılmalı ve olumlu bir karar sonucunda proje hazırlanarak staj takip uygulaması somut hale getirilmeli ve uygulamaya konulmalıdır.
- Staj sürelerinin gerek dünyadaki uygulamaları gerekse Türkiye'deki uygulamaları incelenerek, turizm eğitimi verilen lisans düzeyindeki eğitim kurumlarında görevli öğretim üyelerinden ve sektör temsilcilerinin katılımı ile oluşturulacak komisyon tarafından bütün turizm yükseköğretim kurumlarında uygulanacak tek bir staj süresi belirlenmelidir. Staj süresi, 60-90 gün aralığında olmalıdır.
- Turizm sektörü sezon başlama ve bitiş tarihleri belirlenmeli, turizm yükseköğretim kurumlarının akademik takvimleri ilgili tarihlere göre hazırlanmalıdır.
- Stajyer çalıştırma koşulları yasa, yönetmelik vb. şekilde detaylı bir şekilde hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır. Bu koşullar; staj süresinin net bir şekilde belirlenmesi, öğrencilerin bütün departmanlarda rotasyon şeklinde belirli sürelerde görevlendirilmesi, staj süresince konaklama imkânlarının sağlıklı bir şekilde sağlanması, staj görevlerinin net bir şekilde belirlenmesi, öğrencilere yaptırılmaması gereken görevlerin açık bir şekilde ifade edilmesi ve iş güvenliği hususunun ön plana çıkarılması şeklinde sıralanabilir.
- Staj ve iş birliği anlaşmaları, yukarıda ifade edilen ve geliştirilmesi gereken koşulların sağlandığı işletmelerle yapılmalıdır.
- Stajyer kabul edecek işletmeler ile çalışma saatleri, öğrencilerin çalışacakları departmanlar ve diğer konularla ilgili olarak her iki tarafı da koruyacak karşılıklı protokoller imzalanmalıdır.
- Yükseköğretim Kurumları Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliği'nde çalışma koşullarına yönelik protokol yapılması hususunun zorunlu hale getirilmesi istenmelidir.
- Staj uygulamaları konusunda sektör temsilcilerine bu hususlar iletilmelidir.
- Öğrencilerin staj uygulamalarını gerçekleştirdikleri yerlerde rotasyonlu bir şekilde farklı

departmanların yönetim kısımlarındaki görev ve sorumlulukları tecrübe etmeleri sağlanmalıdır.

- Çıkarılabilecek yasa ve yönetmelikte bu konuya yer verilmeli ve staj işbirliği anlaşmalarında yer alması sağlanmalıdır.
- Stajyer çalıştırma koşulları yasa, yönetmelik şeklinde detaylı bir şekilde hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır. Stajyer ücretleri, net olarak ifade edilmeli ve her yıl güncellenmelidir.
- Staj ve işbirliği anlaşmalarında ücret ile ilgili koşullar, net bir şekilde belirtilmelidir.
- Yükseköğretim Kurumları Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliği'nde asgari ücret koşulları belirlenmelidir.

SONUÇ

“Daha iyi bir dünya için turizm” temasıyla, T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde 4. Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı (HESTOUREX), Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD) iş birliğinde 7-9 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilecek olan Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında “Turizm Yükseköğretiminin Sorunları” teması altında “*Turizm İşletmeciliği Lisans Eğitimi Sorun Tespiti ve Çözüm Önerisi Çalışması*” düzenlenmiştir. Başkanlığını Prof. Dr. Oktay Emir’in; başkan yardımcılığını Prof. Dr. Beykan Çizel, Doç. Dr. Çağıl Hale Özel ve Doç. Dr. İrfan Mısırlı’nın yaptığı çalışmada Türkiye’nin farklı üniversitelerinin turizm fakültelerinde görevli 17 öğretim üyesi yer almıştır.

Covid-19 salgını nedeniyle çevrimiçi ortamda düzenlenen ve çalışmaların ön hazırlığının yapıldığı toplantıların ilki, Doç. Dr. İrfan Mısırlı’nın moderatörlüğünde, komisyon başkanı, komisyon başkan yardımcıları ve komisyon üyelerinin tamamının katılımıyla gerçekleşmiştir. Toplantı; ön hazırlık, turizm eğitiminde sorunların belirlenmesi ve çözümlerin ortaya konulması olmak üzere üç aşamadan oluşmuştur. Ön hazırlık aşamasında yapılan beyin fırtınasının ardından sorun belirleme aşamasına geçilmiştir. Toplantıda, Turizm İşletmeciliği bölümlerinde verilen eğitim ile ilgili 48 sorun ortaya konulmuş ve bütün sorunlar ayrı ayrı ele alınmıştır. Belirlenen sorunlar; *Yapısal ve Yönetimsel Sorunlar, Müfredat (Eğitim-Öğretim Niteliği) ile İlgili Sorunlar, Akademik Kadro Sorunları, Öğrenciler ile İlgili Sorunlar ve İşyerinde Eğitim (Staj) ile ilgili Sorunlar* başlıkları altında toplanmış ve sorunlara çözüm önerileri getirebilmek için bu aşamada komisyon alt grupları oluşturulmuştur. Her bir alt komisyon, belirlenmiş sorunlara çeşitli çözüm önerileri sunmuştur. Bu çözüm önerilerine niceliksel olarak bakıldığında yapısal ve yönetsel sorunlara yönelik sekiz, müfredata yönelik 35, akademik kadroya yönelik 29, öğrencilere yönelik sekiz ve son olarak staja yönelik 20 çözüm önerisi sunulmuştur.

Yapısal ve yönetsel sorunlara ilişkin çözüm önerilerine bakıldığında öne çıkan durum ilgili paydaşlarla işbirliği ve koordinasyonun daha etkin ve verimli bir şekilde yapılması gerekliliğidir. Bununla birlikte bölgesel ihtiyaca yönelik turizm örgütlerinin kurulması ve bu örgütlerde turizm işletmeciliği mezunlarına iş imkanı verilmesi gündeme gelmiştir. Bu durum bilindiği üzere turizm işletmeciliği üzerine bir meslek yasasının olmaması ile açıklanabilir. Bu kategoriye yönelik diğer çözüm önerilerine bakıldığında temel eksikliğin turizm işletmeciliği meslek yasasının olmaması öne çıkmaktadır. Turizm işletmeleri, turizm işletmeciliği mezunlarını tercih ettiğinde mezun olarak bekleyenlerin sayısında azalmayı da etkileyeceklerdir. Buna bağlı olarak meslek yasası, giderek artan sayıdaki turizm fakültesi ve birçok fakülte için kontenjanların dolmaması sorununa da yarar sağlayacaktır. Bunlara ek olarak turizm eğitimi veren kurumlar arasında da işbirliği vurgusunun yapıldığı görülmektedir.

Diğer bir kategoride eğitim ve öğretim niteliğine yönelik çözüm önerileri yer almaktadır. En fazla çözüm önerisinin geliştirildiği kısım olan müfredatta önceki bölüme benzer olarak işbirliğinin gerekliliği öne çıkmıştır. Özellikle turizm işletmeciliği kapsamında yürütülen derslerin güncel, sektör ihtiyaçlarına yönelik, uygulama temelli, yabancı dil ağırlıklı olması sonucuna ulaşılmıştır. İlgili müfredatlar oluşturulurken Z kuşağının özelliklerinin diğer bir deyişle öğrenci psikolojisinin de ihtiyaç analizi yapılmalıdır. Sürekli değişen ve gelişen turizm sektörüne yönelik planlanması gereken müfredat diğer taraftan öğrenci istek ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmalıdır. Öğrencilere yönelik yabancı dil derslerinin yazma, okuma becerisinden çok dinleme, anlama ve konuşma becerilerine ağırlık vermesi temel amaç olmalıdır. Lisans düzeyinde eğitim veren kurumlarda teorik derslerin önemi büyük olsa da bu derslere yönelik öğretim metotları güncellenmeli ve zenginleştirilmelidir. Öğretimde oyunlaştırmanın kullanımı, artırılmış gerçeklik, yapay zeka, sanal gerçeklik gibi modern tekniklerin benimsenmesi ve buna uygun altyapılar geliştirilmesi müfredatların güncel olmasının yanında vizyon sahibi olmasını da sağlayacaktır. Bununla birlikte sosyal medya eğitimin her anında aktif olarak kullanılmalıdır. Bu durum öğrenciler için olumlu motivasyon sebebi olabilir. Zorunlu dersler dışında kalan her türlü seçmeli ders için daha fazla ve mümkünse her yıl farklılaşan seçenekler öğrencilere sunulmalıdır.

Diğer bir alt başlık akademik kadro ile ilgili sorunlara yönelik çözüm önerilerinden oluşmaktadır. Bu kısımda 29 madde olarak çözümler sunulmuştur. Yine bu bölümde de öğretim elemanlarının sektör temsilcileri ile dersleri kapsamında işbirliği geliştirmesinin yararlı olacağı tespit edilmiştir. Bu şekilde öğrenci yalnızca teorik ders almamış bunun yanında uygulamanın nasıl yapıldığını öğrenmiş olacaktır. Bu işbirliklerinin pilot turizm işletmeleri olarak geliştirilmesi de daha yararlı olacak ve sistematik sürdürülebilir bir hal alacaktır. Özellikle uygulamalı derslerde sektör deneyimi olan akademik kadro tahsisi gereklidir. Buna yönelik akademik kadroların uygulamaya yönelik kişisel gelişimlerinin önü açılmalı ve destek sağlanmalıdır. Yapılan bilimsel araştırmaların ve projelerin sektörde kullanılması için yeni çözümlerin geliştirilmesi akademik kadronun da kendini güncellemesi bakımından önem arz etmektedir. Akademik kadro için öncelikle liyakat ve uzmanlık temelli planlamaların yapılması yanında ihtiyaç analizinin de doğru yapılması önemlidir. Akademik kadroya ilişkin daha verimli bir teşvik sistemi kurulmalıdır. Bu sistemde yalnızca yayın odaklı olmaktan ziyade etkinlik, işbirliği, ders verme performansı da göz önünde bulundurmalıdır. Akademik kadronun yurtdışı ve yurtiçi etkinliklere katılımı daha fazla desteklenmelidir.

Bir sonraki faktör ise öğrencilerle ilgilidir. Öğrenciler ile ilgili sorunlara sekiz madde şeklinde çözüm önerisi geliştirilmiştir. Bu çözüm önerilerine niteliksel olarak yaklaşmak daha doğru olacaktır. Öne çıkan çözüm önerisi öğrenci ile iletişimin en başından kariyer planını hayata geçirmeye kadar uzanması ve hatta sonrasında devam etmesidir. Eğitim sırasında ise öğrenciye kendini ifade etme anlamında özgür bir ortamın sağlanması önemlidir. Kendini ifade eden bir öğrenci eğitim sürecinin kendisine kazandırdığı yeteneklerin farkında olarak sektöre adım atacağı öngörülebilir.

Son olarak iş yerinde eğitim ile ilgili 20 çözüm önerisi bulunmaktadır. Staj özellikle turizm işletmeciliği eğitimi için büyük önem taşımaktadır. Müfredat başlığında öne çıkan uygulama derslerinin eksikliğinden de bu durum anlaşılmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi, edinilen teorik bilgilerin karşılığının bulunması ve öğrencilere sektöre başlamadan önce deneyim kazandırması bakımından staj önemlidir. Buna yönelik olarak staj sürelerinin yetersiz kaldığı ve uzatılması gerekliliği ifade edilmiştir. Staj denetleme sürecinde ise daha aktif ve katılımcı mümkünse yerinde olması öneriler arasında yer almaktadır. Staj yeri seçiminden staj bitimine kadar olan sürede ise düzenlemeler (işletmenin uygunluğu, stajyer ücretleri, stajyerin fiziki olanakları vb.) yasa veya ilgili yönetmelikte yer almalıdır. Stajyer kabul edecek işletmeler ile çalışma saatleri, öğrencilerin çalışacakları departmanlar ve diğer konularla ilgili olarak her iki tarafı da koruyacak karşılıklı protokoller imzalanmalıdır. Yükseköğretim Kurumları Uygulamalı Eğitimler Çerçeve Yönetmeliğinde çalışma koşullarına yönelik protokol yapılması hususunun zorunlu olarak yapılması koşulu istenmelidir. Nitekim olumsuz bir staj deneyimi sonrası öğrenci turizm sektörüne karşı olumsuz bir tutum geliştirmektedir.

Hem öğrencinin hem işyerinin denetimi konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca staj takvimi eğitim veren bütün kurumların akademik takvimi göz önünde bulundurularak yayınlanması ve tutarlılık sağlanmalıdır. Böylece stajyer öğrenci ve işletmeler sezona başlamadan planlamalarını yaparak olası mağduriyetleri ortadan kaldırma fırsatı yakalayabilir.

KAYNAKÇA

- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Akademik Turizm Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Muğla Üniversitesi, Bodrum, 23–26 Nisan 2009.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, II. Akademik Turizm Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Muğla Üniversitesi, Fethiye, 22-25 Nisan 2010.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Konulu Akademik Ders Kitapları (Moderatör: İrfan Mısırlı), Marmaris, 27–30 Ekim 2011, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Alanında Doçentlik Sınavları (Hazırlayanlar: Nazmi Kozak, Metin Kozak), Manavgat, 11–14 Nisan 2013, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, (Hazırlayanlar: Nazmi Kozak, Özkan Tütüncü, Metin Kozak), Dokuz Eylül Üniversitesi, Bodrum, 17–22 Nisan 2014, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Gastronomi Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), 26 - 27 Şubat 2015, Antalya, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizmde Personel İstihdamı Akademi-Sektör İşbirliği (Seyahat Acentacılığı) (Moderatör: İrfan Mısırlı), Ankara, 8-9 Mayıs 2015, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Rehberliği Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 7-9 Nisan 2016, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Örgün ve Yaygın Eğitimde Eko-Turizm Bilincinin Geliştirilmesi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Sinop Üniversitesi, Sinop, 22–25 Eylül 2016, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Sektöründeki Krizin Kapadokya’da Ekseninde Yönetimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Kapadokya Meslek Yüksekokulu, Nevşehir, 9-10 Aralık 2016, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, KKTC Turizminin Geçmişi, Mevcut Durumu ve Gelecekle İlgili Vizyonunun Belirlenmesi (Moderatör: Özkan Tütüncü), Uluslararası Final Üniversitesi, Girne, 24-25 Ocak 2017, İstanbul: Final Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, 21.yy’da Turizm ve Otelcilik Eğitimi (Moderatör: İrfan Mısırlı), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2-5 Mayıs 2019, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Doğa Turizmi Arama Konferansı ve Pınarbaşı Çalıştayı (Moderatör: İrfan Mısırlı), Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 26-29 Eylül 2019, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, Turizm Fakültelerinin Akademik Yapılanması Nasıl Olmalıdır? (Moderatör: İrfan Mısırlı), Antalya Bilim Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 26-29 Aralık 2019, Ankara: Detay Yayıncılık.
- TÜRSAB, (-----). Türkiye Turizm Zirvesi Çalıştay / Komisyonları, Turizm Yüksek Öğretimin Sorunları.

Ek- Komisyon toplantılarından görüntü

Turizm İşletmeciliği Lisans Programı GZFT Önerileri - Microsoft Word

Stiller

G

- Turizm İşletmeciliği mezunu akademisyen ve yöneticilerin artması;
- Zorunlu staj derslerinin olması;
- Uluslararası öğrenci dolaşım imkanlarının artması;
- Fakülteler arası işbirliğinin artması;

Z

- Yabancı dil ve ikinci yabancı dil eğitiminin yeterli seviyede olmaması;
- Staj haricinde iş başı eğitim ve uygulama derslerinin yeterli olmaması;
- Turizm İşletmeciliği ile ilgili ortak ders müfredatının oluşturulamamış olması;

F

- Nitelikli turizm çalışanı ihtiyacının artması;
- Endüstrideki dış paydaşların turizm eğitimine önem vermeleri;
- Disiplinler arası iletişimin artması;
- Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle öğretim olanaklarının yaygınlaşması;

T

- Fakülteler için ayrılan bütçenin yetersiz olması;
- Fakülte sayısındaki artış ile doğru orantılı olarak mezun sayısındaki artış;
- Mezunlar için kamuda yeterli istihdam olanaklarının bulunmaması;

Sayfa: 1 / 1 | Sözcük: 6 | Türkçe

TURİZM REHBERLİĞİ BÖLÜMÜ

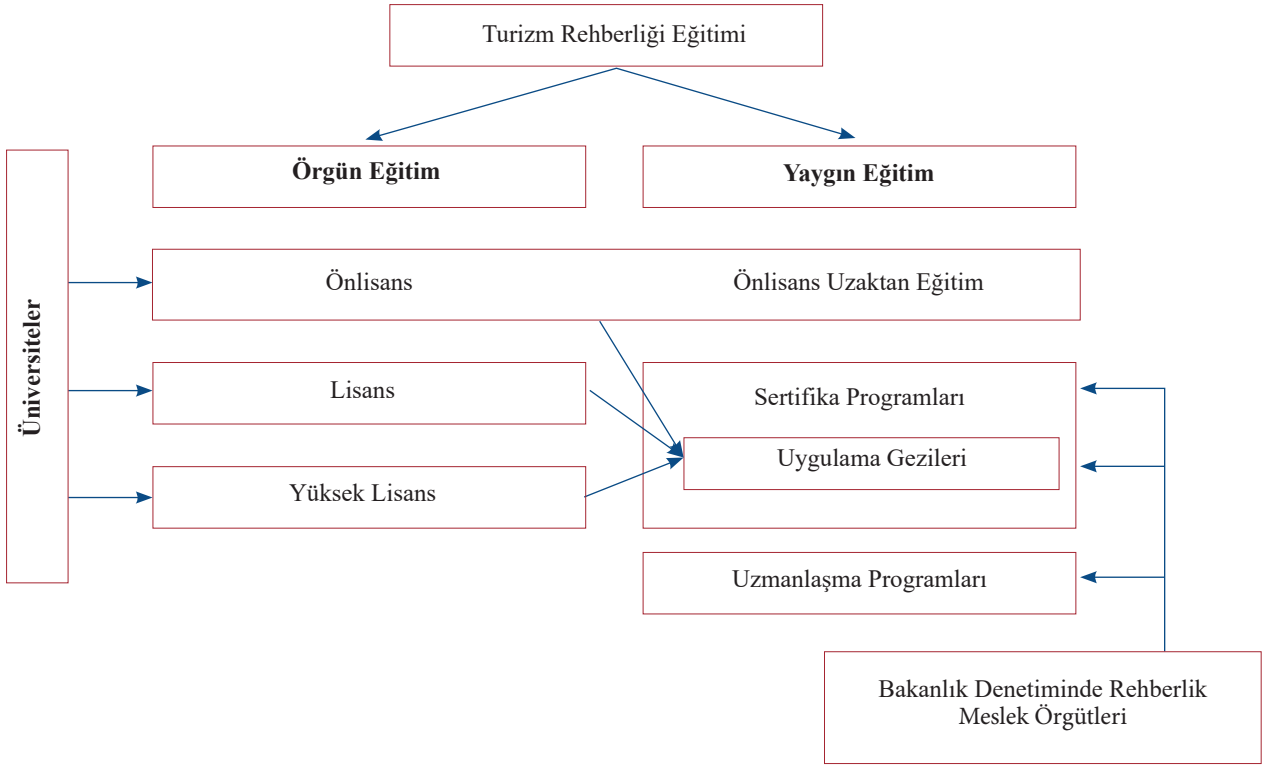
1. Mevcut Durum Analizi

Toplumda önemli ve saygın bir yere sahip yükseköğretim kurumları olan üniversiteler, (Erdem, 2013: 109) ülkelerin kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Karakütük vd., 2008). Toplumsal gelişimin merkezinde yer alan üniversiteler, bilim ve bilgi üretimi ile değişmeyi ve gelişmeyi temsil ederek yöresel, bölgesel ve küresel olarak toplumların sosyal ve ekonomik refahına katkıda bulunmaktadır (Erdem, 2013: 109). Dolayısıyla üniversiteler, ülkelerin; ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerini sağlayacak gelecek nesillerin yetiştirilmesinde önemli bir misyon üstlenmektedirler. Üniversitelerin vermiş olduğu iyi bir eğitim ile yetiştireceği nitelikli insan kaynağı, ülkelerin sahip olduğu çekiciliklerin tanıtılmasına ve dış dünyada iyi bir imaj oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Tanıtımların yapılarak ülkelerin dünyaya açılması da ancak turizm aracılığıyla gerçekleştirilebilecek bir durumdur. Tanıtımların yapılmasında ve ülkelerin çekiciliklerinin pazarlanmasında görev alacak olan en önemli turizm paydaşları da turist rehberleridir. Ülkesini en iyi şekilde tanıtmayı, sevdirmeyi, ülkesi hakkında olumlu imaj oluşturmayı, var ise olumsuz imajı ortadan kaldırmayı, turistlerde ülkelerini tekrar ziyaret etme isteği oluşturmayı, bir yandan turistleri eğlendirmeyi diğer yandan onları bilgilendirmeyi amaç edinen rehberler, ülkenin adeta dışa dönük yüzüdür. Bu anlamda son derece önemli olan rehberlik mesleği, mümkün olan en üst düzeyde nitelikli, yetişmiş veya kendini yetiştirmiş, ülkesini en iyi şekilde tanıtacak, gezi süresince misafirlerine her konuda yardımcı olacak bireyler tarafından icra edilmelidir. Dolayısıyla bu durum rehberlik eğitiminin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir (Eker ve Zengin, 2016).

Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde düzenlenmektedir. Örgün eğitim önlisans düzeyinde üniversitelerin meslek yüksekokulları bünyesinde iki yıllık programlarda; lisans düzeyinde fakülte veya yüksekokullar bünyesinde ve yüksek lisans düzeyinde ise sosyal bilimler enstitüleri, turizm araştırmaları enstitüsü ve lisansüstü eğitim enstitüleri bünyesinde yürütülmektedir. Ancak, günümüzde örgün eğitim kurumlarından mezun olmak, mesleği icra etmek için yeterli değildir. Bunun yanı sıra turist rehberi olabilmek için gerekli şartları da (yabancı dil sınavı, uygulama gezileri) tamamlamak gerekmektedir. Öte yandan, yaygın eğitim, rehberlik eğitiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Farklı seviyelerde eğitim veren örgün eğitim programlarından mezun olan turist rehberi adaylarının, rehberlik ruhsatnamesi alarak mesleğe başlayabilmeleri için, yaygın eğitim alanında söz sahibi olan meslek örgütlerince düzenlenen uygulama gezilerine katılması zorunludur (Çeşmecı, 2020). Bu kapsamda, Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi Şekil 1’de özetlenmektedir.

Şekil 1 incelendiğinde, Türkiye’de turizm rehberliği eğitiminin parçalı bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu parçalı yapı da bir takım sorunları meydana getirmektedir. Bu sorunların başında eğitim açısından farklı programların olması, önlisans programlarının turist rehberliği; lisans programlarının ise turizm rehberliği olarak adlandırılması dikkat çekmektedir (Pelit ve Katırcıoğlu, 2018). Türkiye’de örgün eğitimde önlisans ve lisans programlarında ortaya çıkan bu ikilik temelde aynı çıktıya sebep olacak eğitimi sunması ve bu eğitim programlarının standart bir müfredata sahip olmaması (İşçeli ve Kılıç, 2018), önlisans ve lisans eğitimi arasında herhangi bir farklılığın olmaması ve aynı olanaklara hem önlisans hem de lisans öğrencilerinin ulaşabiliyor olması öğrencilerin kariyer düşüncelerini ve planlarını etkilemektedir (Çakmak, 2018). Şahin ve Şahin’in (2007) yapmış oldukları bir çalışmada, turizm rehberliği eğitiminin farklı öğretim düzeyinde ve niteliklerde yürütülmesinin hem turist rehberleri arasında bir çatışmaya, hem de eğitim alan öğrencilerin motivasyonlarında bir düşüşe neden olduğu tespit edilmiştir. Bu durum olumsuz mesleki tutumlara ve iş doyumsuzluğuna da zemin hazırlamaktadır.

Şekil 1: Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi

Kaynak: Eker ve Zengin, 2016 ve Çeşmeci, 2020’den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Turizm rehberliği eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, turizm rehberliği eğitiminde belirlenen temel sorunlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Temizkan vd., 2013; Yenipınar vd., 2014; Kürkçü, 2017):

- Rehberlik eğitimin farklı kurum ve eğitim düzeylerinde veriliyor olması,
- Ders ad ve içeriklerinin farklı olması,
- Uzmanlık alanı dışında eğitim veren akademisyenlerin varlığı,
- Alan tecrübesine sahip akademisyen eksikliği,
- Rehberlik bölümlerinin gün geçtikçe plansız ve hesapsızca artışı,
- Yabancı dil eğitimindeki yanlışlıklar ve sonuç olarak yabancı dil sınavlarındaki başarısızlık,
- Nadir dilde rehber yetiştirme konusunda çözüm bulamama,
- TUREB, meslek odaları ve eğitim kurumları arasında iş birliği eksikliği,
- Uygulama gezilerinin süreç ve içeriklerinin belirlenmesindeki yanlışlıklar,
- Uygulama gezilerini gerçekleştirmedeki finansal kısıtlar,
- Öğrencilerin staj olanaklarının yetersizliğidir.

Turizm rehberliği eğitimi üzerine yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde ise, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de turizm rehberliği eğitimi üzerine çok farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. Duman ve Mil (2008)’in Türkiye’de turizm rehberliği eğitiminin yapısını inceledikleri araştırmada ihtiyaca uygun nitelikli turist rehberi yetiştirilmesinin önünde bazı engellerin olduğu belirtilmiştir. Bunlar:

- (a) Turizm rehberliği eğitiminin parçalanmış ve standart olmayan yapısı (3–6 aylık kurslar, önlisans ve lisans düzeyinde eğitim verilmesi),
- (b) Turizm rehberliği eğitimi veren okullarda öğretim elemanı yetersizliği,
- (c) Önlisans ve lisans düzeyinde sadece İngilizce dilinden rehber yetiştirilmesinden dolayı İngilizce bilen rehber sayısının fazlalığı olarak belirlenmiştir.

Yenipınar ve Kardaş'ın (2019) yaptıkları araştırmada, lisans eğitim programlarındaki temel teorik derslerin beklentileri karşılar nitelikte olduğu ancak turizmde güncel konular, yabancı dil eğitimi, bölgesel temalı dersler ve teknik uygulamalı derslerin nispeten sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Özellikle farklı bir dile ve kültüre sahip turistlere hizmet veren turist rehberlerinin yabancı dil eğitiminde de başarısız olması; kurumlar tarafından verilen eğitimin kısıtlı veya yetersiz olması; yabancı dil puanının yanı sıra farklı puan türlerinden yükseköğretime geçiş imkânının verilmesi, mesleğin başında yabancı dil problemini çözümlenemeyen kişilerin, mesleğe aidiyetini yitirmesine ve sektörde hiç çalışmamasına neden olmaktadır (Eker ve Zengin, 2016: 68). Hem yerel halk hem de turistlerle doğrudan iletişim kurma yeteneğine sahip olması gereken turist rehberlerinin özellikle yabancı dile hâkimiyet konusunda sıkıntılarının olmaması bir zorunluluktur (Lovrentjev, 2015: 557). Aksi takdirde mesleğin gerekliliklerini yerine getirmek konusunda öğrencilerin zorlanması ve mesleği icra edememesi olağan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu yabancı dile hâkimiyet yalnızca rehberlerin edinmesi gereken bir yetenek olarak algılanmamalı, yabancı dil yeteneği turizm endüstrisinde turistlerle etkileşimin yoğun olduğu hemen hemen tüm turizm işletmeleri için gerekli olup, turizm eğitimi veren tüm kuruluşlar için önem arz etmesi gereken hususlar arasında yer almaktadır (Kozak, 2009: 3).

Tanrısever, Bektaş ve Koç (2019) yaptıkları çalışmada Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) 2018 yılı verilerinden yararlanarak dünyada en çok ziyaret edilen ülkeler ve turizmde yükselişte olan ülkelerin turizm rehberliği eğitim sistemini incelemişlerdir. Çalışmada ABD ve Fransa'da mesleğin icrası için profesyonel eğitim şartının aranmadığı, eğitim süresi en kısa üç hafta ile Güney Afrika Cumhuriyeti, en uzun ülke ise beş yıl ile Arjantin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca elde edilen diğer bulgulara göre, Avrupa'da turizm rehberliği eğitiminin üç ay ile iki yıl arasında değiştiği; verilen eğitimler incelendiğinde ise, ortak olan konulardan bazılarının Tarih, Sanat Tarihi, Dinler Tarihi, Arkeoloji, Coğrafya, Mitoloji, Sosyoloji ve Toplum Bilimi olduğu ortaya çıkmıştır.

Turizm rehberliği yabancı dil puanı ile öğrenci alan bir programdır. Turizm eğitimi içinde yer almasından dolayı aynı zamanca tecrübe kazanılması ve uygulama yapılması gereken bir program olan turizm rehberliği programlarında staj yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Staj yapma yükümlülüğü önlisans programları (30 iş günü) ve lisans programları için (örn: Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi 60 iş günü) farklılaşmaktadır. Hatta önlisans ve lisans programlarındaki staj süreleri fakülte/yüksekokul yönetimlerinin yapmış oldukları farklı uygulamalardan dolayı (Çanakale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakülteleri'nde staj süresi 90 gün) kendi içlerinde de değişebilmektedir. Bu ve buna benzer birçok soruna uzun yıllardır turizm ve turizm rehberliği bölümlerinde görev yapan akademisyenler tarafından yapılan çalışmalarda yer verilmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, turizm rehberliği eğitiminde Türkiye'de bir standardın olmadığını belirtmek mümkündür. Bu durum da eğitimde öğrenciler arasında fırsat eşitsizliğine, farklı düzeylerde rehberlik eğitimi almış meslektaşlar arasında çatışmalara neden olmakta, turist rehberliği mesleğinin gelişmesini ve saygın bir meslek olarak görülmesini ve eğitimde kurumsallaşmayı da engelleyebilmektedir.

Öte yandan, 2020 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu incelendiğinde, önlisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi, 28 üniversitede toplam 43 turist rehberliği programı yer almaktadır. Bu üniversitelerden altısı vakıf üniversitesidir. Lisans düzeyinde Türkiye'de 34 devlet üniversitesinde turizm rehberliği programı yer almaktadır. Üniversitelerin 30'u fakülte (37 program

ile), altısı (11 program ile) yüksekokuldur. Turizm rehberliği bölümünde “yabancı dil” puanı ile yerleştirme yapılmaktadır. Toplamda 48 turizm rehberliği programı bulunmaktadır. Ayrıca dil puanı ile turizm rehberliği programı olan üç vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinin turizm rehberliği programlarından ikisi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu’nda, bir tanesi ise İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi’nde yer almaktadır. Seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği programı iki devlet üniversitesinde ve eşit ağırlık puan türünden öğrenci kabul etmektedir. Genel bir değerlendirme ile toplamda 37 üniversitede turizm rehberliği programı bulunmaktadır. Bu kapsamda, turizm rehberliği, seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği bölümlerinin bulunduğu üniversiteler, puan türleri, kontenjanları ve yerleşen sayılarına bağlı olarak bölümlerin doluluk oranlarına ait bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. 2020-2021 yılında türkiye’de lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi yürüten üniversiteler

	Üniversite Adı	Okul Türü	F. / Y.O.	Bölüm Adı	Puan Türü	Kontenjan	Yerleşen Sayısı	2020 Doluluk Oranı (%)
1	Adıyaman Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
2	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
			Turizm F.	Turizm Rehberliği (İÖ)	DİL	41	41	100
3	Akdeniz Üniversitesi	Devlet	Turizm F. (Manavgat)	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
			Turizm F. (Manavgat)	Turizm Rehberliği (İÖ)	DİL	52	52	100
			Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
4	Aksaray Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
5	Anadolu Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
6	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	EA	62	62	100
7	Atatürk Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	31	31	100
8	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
			Turizm F.	Turizm Rehberliği (İÖ)	DİL	41	41	100
9	Balıkesir Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
			Turizm F.	Turizm Rehberliği (İÖ)	DİL	41	41	100
10	Batman Üniversitesi	Devlet	Tur. İşl ve Otelcilik Y.O	Turizm Rehberliği	DİL	31	31	100
11	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100

12	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	EA	52	52	100
13	Çankırı Karatekin Üniversitesi	Devlet	İlgaz Tur. İşl ve Otelcilik Y.O	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
14	Ege Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	57	57	100
15	Erciyes Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
16	Gümüşhane Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
17	Harran Üniversitesi	Devlet	Tur. ve Otel İşl. Y.O	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
18	İsparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
19	İskenderun Teknik Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	21	21	100
20	İstanbul Gelişim Üniversitesi	Vakıf	İktisadi, İdari ve Sosyal Bil. F.	Turizm Rehberliği (Burslu)	DİL	8	8	100
			İktisadi, İdari ve Sosyal Bil. F.	Turizm Rehberliği (%50 indirimli)	DİL	42	18	42,9
21	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
22	Karabük Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	31	31	100
23	Kastamonu Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
24	Kırklareli Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
25	Mardin Artuklu Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	31	31	100
26	Mersin Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
27	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
28	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100

29	Nişantaşı Üniversitesi	Vakıf	Uygulamalı Bilimler Y.O	Turizm Rehberliği (Ücretli)	DİL	1	-	-
			Uygulamalı Bilimler Y.O	Turizm Rehberliği (Burslu)	DİL	6	6	100
			Uygulamalı Bilimler Y.O	Turizm Rehberliği (%50 indirimli)	DİL	36	18	50
30	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	52	52	100
31	Pamukkale Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
32	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	62	62	100
			Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
33	Selçuk Üniversitesi	Devlet	Turizm F. (Beyşehir)	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
34	Selçuk Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	31	31	100
35	Sinop Üniversitesi	Devlet	Tur. İşl. ve Otel. Y.O	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
			Tur. İşl. ve Otel. Y.O (İ.Ö.)	Turizm Rehberliği	DİL	36	36	100
36	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Devlet	Turizm F.	Turizm Rehberliği	DİL	41	41	100
37	Yaşar Üniversitesi	Vakıf	Uygulamalı Bilimler Y.O	Turizm Rehberliği (Ücretli)	DİL	3	-	-
			Uygulamalı Bilimler Y.O	Turizm Rehberliği (Burslu)	DİL	4	4	100
			Uygulamalı Bilimler Y.O	Turizm Rehberliği (%50 indirimli)	DİL	23	18	78,3
TOPLAM (DEVLET ÜNİVERSİTESİ)						1921	1921	100
TOPLAM (VAKIF ÜNİVERSİTESİ)						123	72	88,56
GENEL TOPLAM						2044	1993	97,5

Kaynak: Yök Atlas, 2020.

Raporun buraya kadar olan kısmında genel bağlamda, turizm rehberliği bölümlerine ilişkin mevcut durum incelenmiş ve turizm rehberliği lisans eğitimi ile ilgili birçok sorun olduğu (müfredat, staj, akademisyen istihdamı, mevzuat, yabancı dil, akademi-sektör iş birliği vb.) yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Ancak, turizm rehberliği lisans eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların her biri turizm rehberliği lisans eğitimine farklı açılardan ve konulardan yaklaştığından dolayı ilgili kurum ve kuruluşlara getirilen öneriler de bir yönüyle hep eksik kalmıştır. Bu nedenle turizm rehberliği

bölümlerinde verilen lisans eğitiminin derinlemesine incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve dolayısıyla da mevcut durumu ortaya çıkarmak için (GZFT analizi) turizm rehberliği lisans eğitiminde güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditlerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 2001-2021 yılları arasında turizm rehberliği lisans eğitimi ile ilgili kronikleşmiş sorunların olması, önerilerin tam anlamıyla uygulamaya geçilememesi, kapsamlı bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. GZFT analizi ile birlikte turizm rehberliği eğitime bir bütün olarak yaklaşmış ve yıllar içinde değişen koşullarla birlikte güncel gelişmeleri de lisans eğitimine dahil edip kronik sorunlara daha etkin ve kalıcı çözümler getirilmesi hedeflenmiştir. Bu yüzden mevcut durum analizine ihtiyaç duyulmaktadır. GZFT olarak da bilinen durum analizi, İngilizce; Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats kelimelerinin baş harflerinden oluşur (SWOT). GZFT analizinde S ve W organizasyonun güçlü ve zayıf olduğu noktaları, O ve T de fırsatları ve tehditleri ifade etmektedir. GZFT analizinde amaç; gerek iç çevrenin gerekse dış çevrenin etkenlerini göz önünde bulundurarak, fırsatlardan ve güçlü özelliklerden maksimum seviyede faydalanılacağı, zayıf yönlerin ve tehditlerin etkisinin minimum olacağı stratejiler belirlemek ve geliştirmektir (Kozak vd., 2016). Turizm rehberliği eğitiminin güçlü ve zayıf yönleri, karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditler turizm rehberliği alanında uzman olan komisyon üyeleri tarafından ve literatür incelemesi sonucu, konuyla ilgili bugüne kadar gerçekleştirilmiş çalışmalar detaylıca incelenerek belirlenmiştir. Bu araştırmalara ek olarak alanında uzman olan komisyon üyelerinden Turizm rehberliği eğitiminin güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditleri hakkında görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Komisyon üyelerinden gelen görüşler ve literatür incelemesi sonucu ortaya çıkan Türkiye’de turizm rehberliği lisans eğitiminin güçlü ve zayıf yönleri aynı zamanda karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditler aşağıda sunulmuştur.

Güçlü Yönler

- İlgili bölümlerde rehberlik çalışma kartı sahibi ve rehberlik mesleğinin uygulama boyutunu yakından takip eden öğretim elemanlarının bulunması,
- Turizm rehberliği programlarının İngilizcenin yanı sıra ikinci hatta üçüncü bir yabancı dil öğrenme fırsatı sunuyor olması,
- Eğitim verilen alanın bir meslek yasasına sahip olması (6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu),
- Eğitim sürecinde Turist Rehberleri Birliği (TUREB), meslek odaları ve alanla ilgili diğer birlikler/dernekler tarafından eğitim kurumları ile iş birliği sağlanabilmesi,
- Derslerin çeşitliliği itibarıyla hem alan bilgisi hem de genel kültürü yüksek, iletişim becerisi kuvvetli ve entelektüel bireyler yetiştirilmesi,
- Turizm rehberliğinin disiplinlerarası bir çalışma alanı olması,
- Seyahat acentalarının turlarda turist rehberi çalıştırma mecburiyeti bulunduğu için sektördeki turist rehberi ihtiyacının öğrenciler tarafından olumlu olarak algılanması,
- TUREB’in mevcut öğrenciler için TUREB Akademi’yi devreye sokmuş olması,
- Turist rehberliği mesleğinin kişisel marka yaratmak için uygun bir meslek olmasının öğrenciler açısından çekici bulunması,
- Meslekte taban ücret uygulaması bulunmasının öğrenciler açısından motivasyon yaratması,
- Tecrübeli turist rehberlerinin mesleki deneyimini eğitimler, paneller, uygulama gezileri aracılığıyla öğrencilerle paylaşabiliyor olması,
- Üniversitelerin turizm rehberliği bölümleri tarafından 2018 yılından itibaren “Ulusal Turist Rehberliği Kongresi” düzenlenmesi,
- Dünyada turizm rehberliği alanında lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim veren nadir programların bulunması,

- Turizmde diğer iş kollarının (otel, seyahat acentası, restoran vb.) kuruluş maliyetleri yüksek iken turist rehberi olmak için entelektüel sermaye gerekmesi, parasal maliyetinin olmaması ya da diğer iş kollarına göre çok az olması (sadece uygulama gezileri için ödenen ücret, ruhsatname ve çalışma kartı alınırken ödenen ücretler),
- “Dünya Rehberler Günü” farkındalığının oluşturulmuş olması,
- Mesleğin ülke turizmine sağladığı katkı nedeniyle icra edenlere tanıtım elçiliği misyonu yüklenmesinin öğrenciler açısından önemli bulunması,
- Teorik eğitimin çoğu fakülte/yüksekokulda uygulamayla desteklenmesi,
- Tercih edilen bir alan olması sebebiyle programlara ilişkin kontenjanların boş kalmaması,
- Derslerin işleniş sırasında günümüz teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılması,
- Müfredatta öğrencilerin kişisel gelişimini desteklemeye yönelik derslerin yer alması ve yaşam boyu öğrenmeye katkısının olması,
- Rehberlik eğitimiyle ülkeye ve turist rehberliği mesleğine olan aidiyet duygusunun artırılması,
- Sektörde çalışan kadın işgücü sayısını artırması ve cinsiyet ayrımcılığının bulunmadığı bir alan olması,
- Turist rehberliği alanyazının derinlik kazanmaya başlamış olması ve alanda nitelikli öğretim elemanı sayısının artması,
- Turizm rehberliği eğitim düzeyinin daha çok lisans düzeyinde olmasının rehberlerin mesleki yeterlilik düzeyini ve hizmet kalitesini güçlendirmesi,
- Bölümden mezun olan bireylerin diğer alanlarda da (Arkeoloji, Sanat Tarihi, Coğrafya vb.) bilgi sahibi olması,
- Farklı alanlarda lisans eğitimini tamamlamış kişilerin de ilgisini çeken bir bölüm olması,
- Türk vatandaşlarının yurt içi ve yurt dışı seyahatlere daha fazla katılması sebebi ile mesleğin daha iyi anlaşılması,
- Farklı alanlarda uzmanlaşabilmek için bilgi tohumlarının lisans düzeyinde atılması,

Zayıf Yönler

- Turizm rehberliği bölümlerinin isimleri ve müfredatında bir standardizasyonun olmaması,
- Turist rehberliğinde uzmanlaşma konularına lisans programı müfredatında sınırlı düzeyde yer verilmesi,
- Kısıtlı olanaklar sebebi ile lisans düzeyindeki birçok programda, rehberlik eğitiminin uygulama ile desteklenmesini sağlayacak sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, headset, uygulama laboratuvarı gibi teknik / teknolojik olanakların bulunmaması,
- Teorik eğitimin etkililiği noktasında dönem içi düzenlenen teknik geziler için araç, personel ve bütçe gibi kısıtların bulunması,
- Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğinde sertifika programında yer alan derslerin bazı fakülte müfredatında yer almaması,
- Staj uygulamalarında öğrencilerin çok büyük bir bölümünün rehberlik faaliyetini deneyimleyememesi,
- Standart bir staj işleyişi noksanlığı ve bazı kurumlarda öğrencilere alan dışı staj imkânı sunulması,
- Rehberlik bölümü öğrencilerinin deneyimli rehberler yanında apranti (yardımcı rehberlik)

olarak stajlarını gerçekleştirilmesi yönünde gerekli yasal düzenlemelerin henüz oluşturulmamış olması,

- Lisans programlarında çalışma kartı sahibi akademisyenler olmakla birlikte, söz konusu akademisyenlerin genel toplam içerisinde (özellikle ders veren öğretim üyeleri bağlamında) yeterli sayıda bulunmaması,
- Rehberlik bölümlerine öğrenci kabulünde yabancı dil puanları için bir alt sınır (baraj) belirlenmemiş olması,
- Öğrencilerin önemli bir kısmının Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'nde belirlenen yabancı dil sınavlarından (YDS, TUREB tarafından düzenlenen yabancı dil sınavı vb.) başarısız olması,
- Turizm rehberliği eğitimi için öngörülen nadir dillerin öğretilmesi noktasında ilgili dersleri yürütecek akademik personel temininde sorunlar yaşanması ve özel sektörden sürekli istihdam yönünde yasal düzenlemelerin eksikliği,
- Akademik takvim itibarıyla eğitim sürecinin turist rehberliği icra dönemiyle belli ölçüde çakışıyor olması,
- Bölümde yer alan akademisyenlere yönelik doçentlik başvurusunda “Turizm Rehberliği” anahtar kelimesinin olmayışı,
- Üniversite-sektör işbirliği noktasında yaşanan sıkıntılar,
- Bazı turizm rehberliği bölümlerinin ders programlarında ağırlıklı olarak işletmecilik (muhasabe, istatistik, matematik vb) derslerinin bulunması,
- Bazı turizm/turist rehberliği müfredatında uygulama derslerinin yetersiz olması,
- Öğrencilerin turist rehberi olma şartlarını bilmeksizin bölümü tercih etmesi,
- Ülkede rehber olabilmeye yönelik dörtlü (Sertifika programı, Önlisans, Lisans, Lisansüstü) yapının çözülememesi,
- Lisans eğitimi veren bazı kurumların akreditasyon sürecinden uzakta kalması,
- Bazı programlarda derslerin mevcut kadroda yer alan öğretim elemanlarına göre düzenlenmesi,
- Eğitim gezilerinin öğrenciler için pahalı olması,
- Yeterli öğretim elemanı kadrosu olmadan, plansız ve gereksinimler düşünülmeden program açılması,
- Programa girişte yabancı dil puanı ile ilgili bir alt sınır olmaması,
- Ortaöğretim kurumlarının rehberlik hizmetlerinde mesleğin yeterince tanıtılmaması,
- Öğrencilerin bilinçsizce İngilizce öğretmenliğine alternatif olarak bu bölümü seçmeleri,
- Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) koyduğu zorunlu dersler (girişimcilik, kariyer planlama vb.) ve öğrencilerin turizm işletmelerinde çalışabilmeleri için konulan işletme dersleri ile müfredatta veya mesleğe ilişkin temel derslerin yeterince verilememesi/ özgülendirilememesi,
- Rehberlik bölümlerini tercih eden yabancı uyruklu öğrencilerin bölümü bilinçsizce tercih etmesi (vatandaşlık almadan ruhsatname alamayacaklarını bilmemeleri) ve Türkiye'nin tarihi, coğrafyası ve kültürü konusunda temel bilgilerden yoksun olmaları,

Fırsatlar

- Alternatif ve özel ilgi turizmi çeşitlerinin fazlalaşması sonucu mesleki açıdan uzmanlaşmanın önem kazanması,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle turist rehberliği alanında bilgiye erişmenin kolaylaşması,
- Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle turistik pazarlara yakınlığının mesleğe yönelik sağladığı avantajların bulunması,
- Toplumsal ilginin turist rehberliği mesleğine yansımalarının olumlu olması,
- Turistlerin zaman kısıtı yaşaması nedeniyle turist rehberlerine ihtiyaç duyması,
- Turizm rehberliği öğrencilerine yönelik sosyal medya platformlarında eğitim ve bilgi alışverişi amaçlı grupların (ATRO Akademi, Geleceğin Rehberleri vb.) oluşmaya başlaması ve bu yöndeki artış eğilimi,
- Özellikle engelli turistlere yönelik uzmanlaşma ve özel eğitilmiş rehberlerin yetiştirilmesi,
- Turistlerin seyahat beklentilerinin değişmesi, turist tiplerinin farklılaşması ve eğitilmiş turistlerin artmasının turist rehberliği mesleğinin önemine dikkat çekmesi,
- Ülkemizde çok sayıda doğal ve kültürel çekiciliklerin bulunması sebebiyle rehberlere duyulan gereksinimin artması,
- Turizm rehberliği eğitimi veren bölümlerin büyük ölçüde turizm merkezlerinde bulunması,
- Gelecekte ulaşım ağlarının çeşitlenmesi ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle seyahatin herkes için erişilebilir olacak olması,
- Değişim programları ile öğrenciler ve öğretim elemanları için yurtdışı eğitim imkânlarının yaygınlaşması,
- Yerli turistlerin son yıllarda rehberli kültür turlarına ilgi göstermesi ile iç pazarın deniz-alternatif turizm çeşitlerine yönelmesi,
- TUREB ve meslek odaları tarafından yapılan uzmanlık eğitimlerinin artması,
- Meslek odalarının uzmanlaşma eğitimleri ile turist rehberi akademisyenlerin de kendilerini geliştirme imkânı bulması,
- Turizm rehberliği lisans eğitiminde çalışma kartı sahibi ders veren öğretim elemanı sayısının yakın bir gelecekte önemli ölçüde artış gösterecek olması,
- Lisans düzeyindeki eğitim kurumları ile TUREB, meslek odaları, alanla ilgili diğer birlikler/dernekler ve sektördeki kurumlar arasında artan iş birliğinin eğitim kalitesini yükseltici etken olarak değerlendirilmesi,
- Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte seyahate ve mesleğe yönelik ilginin artması,
- Medyada turizme yönelik yapılan programlarda turist rehberlerinin ve meslek örgütlerinin görüşlerinin alınmasının mesleğe prestij kazandırması,
- Turist rehberliği alanında alınan eğitimle iş imkânı çeşitliliğinin öğrenciler açısından bir avantaj olarak algılanması,
- Erasmus Programı için Avrupa'daki kurumlarla anlaşmaların çeşitlendirilmesi imkânı,
- Turizm rehberliği eğitiminin vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olan uygulama gezilerinin TUREB tarafından gerçekleştiriliyor olması,

- Mesleği icra edebilmek için yabancı dil şartı olması, -
- Somut Olmayan Kültürel Miras'a (SOKÜM) olan ilginin artması ile yerel rehberlere ihtiyaç duyulması,
- Deneyimli turist rehberlerin dijital olanaklarla rehber adaylarına mesleği tanıtarak özendirilmesi,

Tehditler

- Gündemde olan Türkçe rehberlik tartışmalarının uygulamaya dönüşmesi durumunda turizm rehberliği öğrenci profilinin olumsuz yönde değişmesi yönündeki kaygılar,
- Turizm rehberliği eğitiminde halen önlisans eğitimine devam ediliyor olması ve bu durumun lisans eğitime yönelik motivasyonu önemli ölçüde olumsuz etkilemesi,
- Rehberlik bölümleri kontenjanlarının 20-30 yerine 50-60 düzeyinde tutulmasına bağlı olarak eğitim kalitesinin düşmesi olasılığı ve artan mezun sayısının, orta ve uzun vadede istihdam sürdürülebilirliği hususunda tehdit oluşturması,
- İlgili yasa ve yönetmeliklerde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı doğrultusunda sertifika programlarının açılabilmesinin belirtilmesi,
- Nadir dillerde rehber adaylarının yetiştirilmesi amacı güden tezsiz yüksek lisans programlarına lisans diploma ortalaması haricinde herhangi bir kriter olmaksızın öğrenci kabulünün devam etmesi ve bu tür girişimlerin lisans öğrencileri ve lisans düzeyinde eğitim almak isteyen adaylar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkinin giderek artış göstermesi,
- Lisans eğitimi almadan da bölgesel sertifika programları ve önlisans diploması aracılığıyla mesleğe girişin mümkün olması,
- Uygulama destekli eğitim almayan rehber adaylarının sektörün ihtiyaçlarını karşılayamama ihtimali.

Yukarıda yer alan GZFT analiziyle, turizm rehberliği lisans bölümlerinde uzun zamandır yer alan sorunlar, bölümün imkanları, fırsatları ve gelecekte turist rehberliği mesleğini bekleyen tehditler belirlenerek turizm rehberliği lisans eğitiminde gerekli önlemler de alınarak öğrencileri geleceğe daha donanımlı hazırlamak amaçlanmaktadır. Mevcut durum analizinde her bir başlık altında yer alan maddelerin mümkün olduğunca hayata geçirilmesi ve iyileştirilmesi turizm rehberliği eğitiminde kaliteyi artıracak, öğrenciler daha donanımlı ve bilgili bir şekilde bölümden mezun olacaklardır. Türkiye'de yer alan turizm rehberliği bölümlerinin tümünde müfredatın uyumlaştırılması ile öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sağlanacaktır. Özellikle, 2019 yılı sonundan bu yana yaşanan koronavirüs (COVID-19) salgınından dolayı tüm alanlarda yaşanan dijital dönüşümler turizm rehberliğinde de dönüşümü elzem kılmıştır. Turist rehberliği mesleğinde son dönemlerde teknolojiye ayak uydurmak için lisans eğitiminde sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamalarının müfredata konulması, teorik derslerin uygulamalı olarak yapılması ve öğrencilerin mezun olduklarında çok yönlü donatılmaları da amaçlanmaktadır. Mevcut durum analizi, turizm rehberliği lisans eğitimi araştırmalarında ilgili taraflara/kişilere/kurum ve kuruluşlara sunulan önerilerin, öneri olmaktan çıkıp uygulamaya geçmesi durumunda turizm rehberliği lisans eğitiminde ciddi dönüşümlere neden olacaktır. Bu durum da turizm sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli, yabancı dil konuşabilen, sektörü ve mesleği tanıyan, turistlere nasıl davranacağını ve ülkeyi en iyi şekilde nasıl tanıttığını bilen turist rehberlerini yetiştirmede üniversitelerin elini güçlendirecektir. Eğitim, turist rehberliği mesleğinde kaliteli hizmet verilmesini, kaliteli hizmet ise bilinirliği ve markalaşmayı sağlayacaktır.

Turizm rehberliği lisans eğitiminin durumunun ortaya konulması için turizm alanında deneyimli komisyon üyeleri tarafından öncelikle ilgili literatürde turizm rehberliği lisans eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar (örn. Değirmencioğlu, 2001; Kuşlivan ve Çeşmeci, 2002; Nebioğlu, 2009; Gül, 2012; Yenipinar ve Zorkirişçi, 2013; Temizkan vd., 2013; Lovrentjev, 2015; Eker ve Zengin,

2016; Kozak vd., 2016; Kürkçü, 2017; İşçeli ve Kılıç, 2018; Yenipınar ve Kardaş, 2019; Tanrısever vd., 2019) incelenmiştir. Bu kapsamda, araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalarda ulaştıkları sonuçlar komisyon üyelerince bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Özellikle 2016 yılında 9. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Turizm Rehberliği Eğitimi Arama Konferansı raporundan da yararlanılmıştır. Ayrıca Turizm Zirvesinde “Turizm Yükseköğretiminin Sorunları” teması altında “*Turizm Rehberliği Lisans Eğitimi Sorun Tespiti ve Çözüm Önerisi Çalışması*” kapsamında Türkiye’deki Turizm Rehberliği bölümlerinde görev yapan akademisyenler ve sektör temsilcilerinden oluşturulan komisyon üyelerinin her birinden lisans eğitimine ilişkin görüşleri ve GZFT analizi kapsamında değerlendirmeleri alınmıştır. Bu bağlamda yapılan geri bildirimler değerlendirilmiş, mevcut durum (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) dört başlık altında toplanmıştır. Bahsedilen başlıklar altında yer alan durumlara ilişkin komisyon üyelerince çözüm önerileri de getirilmiştir. Bununla birlikte, turizm rehberliği lisans eğitimine ilişkin sorunlar belirlenerek altı başlık altında toplanmıştır. Bunlar: *Eğitim programları ile ilgili sorunlar, akademik kadro ile ilgili sorunlar, yabancı dil ile ilgili sorunlar, staj ile ilgili sorunlar, mevzuattan kaynaklı sorunlar ve sektör-akademi işbirliği ile ilgili sorunlar* şeklinde kategorize edilmiştir. Daha sonra komisyon üyeleri tarafından her bir başlık altındaki sorunlara ilişkin çözüm önerileri getirilmiştir. Ayrıca her bir başlık altında yer alan sorun ile ilgili de çözüm önerileri, izlenecek yöntem, hangi kurum ve kuruluşların sorumluluk alanında olduğu ve zaman planlaması (kısa, orta, uzun vade) eylem planında ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Eğitim Programları ile İlgili Sorunlar

- Turizm rehberliği bölümlerinin isimleri ve müfredatında bir standardizasyonun olmaması,
- Teorik eğitime destek olarak düzenlenen teknik geziler için araç, personel ve bütçe kısıtlarının bulunması,
- Mesleği icra edebilmek adına uygulama eğitiminin yetersiz kalması,
- Bazı turizm rehberliği bölümlerinin ders programlarında ağırlıklı olarak işletmecilik (muhasabe, istatistik, matematik vb) derslerinin bulunması,
- Rehberlik alan derslerinin az ya da temel seviyede olması,
- YÖK’ün koyduğu zorunlu dersler (girişimcilik, kariyer planlama vs.) ve öğrencilerin turizm işletmelerinde çalışabilmeleri için konulan işletme dersleri ile müfredatta özgülleşilememesi veya mesleğe ilişkin temel derslerin yeterince verilememesi,
- Ortaöğretim kurumlarının rehberlik hizmetlerinde mesleğin yeterince tanıtılmaması sebebiyle öğrencilerin bilinçsizce yaptıkları bölüm seçimleri,
- Lisans eğitimi veren bazı kurumların akreditasyon sürecinden uzakta kalması.

Akademik Kadro ile İlgili Sorunlar

- Lisans programlarında çalışma kartı sahibi akademisyenler olmakla birlikte, söz konusu akademisyenlerin genel toplam içerisinde (özellikle ders veren öğretim elemanları bağlamında) yeterli sayıda bulunmaması,
- Turizm rehberliği eğitimi için öngörülen nadir dillerin öğretilmesi noktasında ilgili dersleri yürütecek akademik personel temininde sorunlar yaşanması,
- Öğretim elemanlarının gereğinden fazla ders yükünün olması.

Yabancı Dil ile İlgili Sorunlar

- Öğrencilerin önemli bir kısmının yabancı dil sınavlarında (YDS, TUREB tarafından yapılan yabancı dil sınavı) başarısız olması,

- Yabancı dil öğretiminde yaşanan sorunlar,
- Rehberlik bölümlerine öğrenci kabulünde yabancı dil puanları için bir alt sınır (baraj) belirlenmemiş olması,
- Bazı Turizm Rehberliği programlarının yabancı dil puanıyla öğrenci almaması.

Staj ile İlgili Sorunlar

- Öğrencilerin staj çalışma koşullarının yetersiz ya da kötü olması,
- Öğrencilerin stajlarını gerçekleştirirken rehberliği deneyimleyememesi,
- Üniversitelerin staj sürelerinin birbirinden farklı olması (Örn; Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi 60 gün, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Balıkesir Üniversitesi 90 gün vb.),
- Stajyer öğrencilerin yaşadıkları ücret problemleri,
- Bütçe yetersizliğinden dolayı staj denetimlerinde karşılaşılan sorunlar,
- Stajlarda öğrencilerin amaç dışı çalıştırılması.

Mezvuattan Kaynaklanan Sorunlar

- Rehberlik bölümü öğrencilerinin deneyimli rehberler yanında apranti (yardımcı rehberlik) olarak stajlarını gerçekleştirmesi için gerekli yasal düzenlemelerin henüz oluşturulmamış olması,
- Turist rehberi olabilmeye yönelik dörtlü (sertifika programı, önlisans, lisans, lisansüstü) yapının çözülememesi,
- Uygulama eğitim gezilerinin maliyetlerinin yüksek olması,
- Rehberlik bölümlerini tercih eden yabancı uyruklu öğrencilerin bölümü bilinçsizce tercih etmesi (vatandaşlık almadan ruhsatname alamayacaklarını bilmemeleri) ve Türkiye'nin tarihi, coğrafyası ve kültürü konusunda temel bilgilerden yoksun olmaları,
- Akademik takvimin turizm bölümlerine göre düzenlenemeyişi,
- Yeterli öğretim elemanı kadrosu olmadan, plansız ve gereksinimler düşünülmeden bölüm açılması,
- Turizm rehberliği öğrencilerine müze-ören yerlerinin ücretsiz olmaması.

Sektör ve Akademi İşbirliği ile İlgili Sorunlar

- Sektörün turizm rehberliği bölümlerine maddi katkıda bulunmaması,
- Öğrencilerin seyahat acentelerinde yaptıkları stajlarında rehberlik dışında görevlendirilmeleri,
- Sektör ve turizm rehberliği bölümlerinin koordinasyon eksikliği,
- Üniversite-sektör işbirliğinin az ya da yetersiz olması.

2. Komisyon Önerileri

Lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitime yönelik yapılan GZFT analizi ve belirlenen sorunlar doğrultusunda turizm rehberliği (lisans) eğitiminin geliştirilmesine yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

Eğitim Programları ile İlgili Çözüm Önerileri

- Üniversitelerde turizm rehberliği bölümlerinde okutulan dersler arasında farklılıklar olduğu görölmektedir. Üniversiteler arasında yaşanan eğitim farklılıkları giderilmeli ve bölüm müfredatı standartlaştırılmalıdır.
- Turizm rehberliğiyle ilgili alan dersleri yoğunlukta olmalıdır.
- Müfredatta işletmecilik dersleri yerine daha çok turizm rehberliğine yönelik dersler yer almalıdır.
- Müfredata uygulama dersleri eklenerek turizm rehberliğinde işbaşı eğitime önem verilmelidir.
- Müfredata öğrencilerin uzmanlaşmasına fırsat verecek şekilde uzmanlık alan dersleri eklenmelidir.
- Uygulamalı eğitim gezilerine ağırlık verilmeli ve mümkün olduğunca öğrencilere rehberlik yapma pratikleri sunulmalıdır.
- Turizm rehberliği eğitiminde, acil yardım uzmanlığı eğitimleri öğrencilere uygulamalı bir şekilde verilmelidir.
- Dersler, teknolojik imkânlar üst düzeyde kullanılacak şekilde kurgulanmalıdır.
- Alan ziyareti yapılmasının mümkün olmadığı durumlar için artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik gibi teknolojilerin kullanılabileceği laboratuvarlar kurulmalıdır.
- Teknolojik altyapılar yardımıyla çağın gereklerine uygun eğitim yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır.
- Mevcut rehberlik programları uluslararası standartlara ve akreditasyona uygun hâle getirilmelidir.
- Turizm rehberliği eğitiminde çevrimiçi eğitim-öğretim platformları güçlendirilmelidir.
- Turizm rehberliği öğrencileri engelli turistlere yönelik turları karşılayacak bilinçte ve beceride yetiştirilmelidir.
- Teorik eğitimin uygulama ile tamamlanabilmesi için üniversite rektörlüklerinde teknolojik yatırımlar ve araç tahsisi özelinde bütçe kalemleri oluşturulması sağlanmalıdır.
- Çevre, tarih ve kültürel varlıkları koruma bilincinin geliştirilmesine yönelik dersler müfredata eklenmelidir.

Akademik Kadro ile İlgili Çözüm Önerileri

- Turizm rehberliği bölümlerinde turist rehberliği alanında alanyazına katkı sağlayan bilimsel çalışmaları bulunan ve çalışma kartına sahip kişilerin atanması esas alınmalıdır.
- Meslek için önemli olduğu düşünölen Sanat Tarihi, Arkeoloji, İkonografi, Dinler Tarihi, Türk Tarihi gibi derslerde alanla ilgili tecrübeli akademisyenlerden yararlanılmalı ya da fakültede kadrolu araştırma görevlilerinin bu alanlarda ileri düzeyde uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.
- Turizm ekseninde multidisipliner akademik araştırmaların gelişmesi sağlanmalıdır.
- Teorik derslerin yanı sıra öğretim elemanlarının uygulamaya yönelik derslere de önem vermeleri sağlanmalıdır.
- Alan derslerine giren öğretim elemanlarının sektör tecrübesi bulunmalıdır.

Yabancı Dil ile İlgili Çözüm Önerileri

- Başta Çince, İngilizce, Rusça, Arapça, Almanca, İspanyolca ve Farsça olmak üzere ölkemizin turizmdeki ana pazar hedefleri doğrultusunda yabancı dillerin öğretilmesine önem verilmeli

ve bu eğitimleri verecek yabancı eğitimciler istihdam edilmelidir.

- Yabancı dil eğitimini veren öğretim elemanları öğrencilerin derslerde daha fazla pratik yapmalarını özendirilmelidir.
- Bölüme öğrenci kabulünde yabancı dil puanı barajı oluşturulmalıdır, yabancı dil yeterliliklerini kanıtlayamayan öğrencilere zorunlu hazırlık sistemi getirilmelidir.
- Nadir dillerde alternatifli hazırlık programları oluşturulmalıdır.
- Özellikle nadir diller gibi farklı dilleri öğrenmek isteyen öğrenciler için alternatif yabancı dil dersleri sunulmalıdır.
- Turist rehberliği mesleğine kabul için gerekli olan yabancı dil puanını öğrencilerin eğitim öğretime devam ederken almaları teşvik edilmelidir.
- Öğrencilerin motive edilmesi ve sahada turist rehberi olarak görev yaparken daha deneyimli olması adına gerek öğren yerleri eğitim ziyaretleri, gerek müzeler, gerekse yabancı dil eğitimindeki pratik becerileri yap-yaşa-öğren çerçevesinde daha çok aktivite ile desteklenmelidir.

Stajlar ile İlgili Çözüm Önerileri

- Eğitim gezilerinin staj sürelerine ek olarak düzenlenmesi ve öğretim sürecinde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin staj yaptığı yerlerin turist rehberliği alanına uygun olmasının gerekliliği staj yönergelerinde açıkça belirtilmelidir.
- Staj süreleri ilgili mevzuata uygun hale getirilmeli, dönem içi ve dönem sonu olarak güncellenmeli, denetimleri etkin bir şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Üniversitelerin staj yönergelerinde düzenlemeler yapılmalıdır.
- Bütün turizm rehberliği eğitimi verilen üniversitelerde staj için tek bir süre belirlenmelidir.
- Stajyer öğrenciler için ücretler net olarak ifade edilmeli ve her yıl güncellenmelidir. İşletmelerin stajyerlere verdikleri ücretin kontrolü sağlanmalıdır.
- Staj denetimleriyle ilgili fakültelerde/yüksekokullarda ayrı bir bütçe ayrılmalı ve bir komisyon oluşturularak denetimler gerçekleştirilmelidir.
- Stajyer öğrencilerin amaç dışı çalıştırılması denetimlerle engellenmelidir.
- Seyahat acentelerinde staj yapan öğrenciler için en az 30 gün olmak üzere turlarda turist rehberlerine eşlik edecek şekilde stajı planlanmalıdır.

Mevzuatla İlgili Çözüm Önerileri

- Turizm rehberliği eğitiminin standartlaştırılması kapsamında lisans düzeyinde ülkesel turist rehberleri yetiştirilmelidir ve tek bir standart getirilmelidir.
- Lisans programlarında öngörülen staj uygulamasının rehberlik faaliyetlerinin deneyimlenmesi ve gerçekleştirilmesi için TUREB öncülüğünde apranti rehberlik uygulamalarının staj amaçlı kullanımı mümkün kılınmalıdır.
- Uygulama eğitim gezilerinin yüksek ücretinden dolayı turizm rehberliği bölümü öğrencilerine yönelik çeşitli sponsorluklarla bu gezilerin öğrenci bütçesine uygun hâle getirilmelidir.
- Bölümü tercih edecek yabancı uyruklu öğrencilerin tercih kılavuzuna, bölümden mezun olsalar bile Türkiye vatandaşlığı almadan ülkemizde rehberlik yapamayacakları konusunda bilgi verilmelidir.
- Akademik takvimin tüm turizm bölümlerine yönelik düzenlenmesi sağlanmalıdır.

- Yeterli sayıda öğretim elemanı olmadan, plansız ve gereksinimler hesaplanmadan bölüm açılmasına müdahale edilmelidir.

Sektör ve Akademi İşbirliği ile İlgili Çözüm Önerileri

- Üniversitelerde turizm rehberliği bölümlerinin açılmasında ve kontenjanlarının belirlenmesinde rehberlere ihtiyaç olan bölgeler ve diller belirlenerek sektörün ihtiyaçları dikkate alınarak planlama yapılmalıdır.
- Hali hazırda meslek yüksekokullarında eğitim veren turist rehberliği programlarından mezun olacak öğrenciler ile lisans düzeyinden mezun olacak öğrencilerin mesleki yetkilerinin yeniden tanımlanması için TUREB, TÜRSAB, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile istişareler yapılmalıdır.
- Turizm Fakültesi Dekanları Konseyi (TURDEK) altında bölüm başkanlarından oluşan bir yapılanma kurulmalıdır ve bu yapı TURDEK ile eşgüdümlü çalışmalıdır.
- Deneyimli turist rehberlerinin öğrenciler ile tecrübelerini paylaşacağı seminerler, söyleşiler düzenlemelidir.
- TUREB bünyesinde rehberlik eğitimi özelinde kurul veya komisyon oluşturulmalıdır.
- TUREB, TÜRSAB, Akademi ve Bakanlığın mesleği etkileyecek konularla ilgili ortak akılla hareket ederek nihai karar vermeleri sağlanmalıdır.
- Üniversiteler buldukları illerde faaliyet gösteren meslek odaları ile iletişime geçerek işbirliği yapmalı ve taleplerini dile getirmelidir.

Bu raporda, turizm rehberliğinin turizm eğitimi kapsamında değerlendirildiği ve turizm rehberliği eğitiminde beklenenin ülkesini tanıtabilecek donanımlı, en az bir yabancı dili ana dili seviyesinde konuşabilen, turistlere yaklaşımıyla örnek olabilen insan kaynağı yetiştirmek olduğuna değinilmiştir. Ancak, turizm rehberliği lisans eğitiminde birçok sorunun bulunduğu bunların başında ise, eğitimde farklı yapıların olması (önlisans, lisans, lisansüstü, sertifika programları) bunun da eğitimde ikiliğe neden olduğu, yabancı dil puanı ile öğrenci alınmasına rağmen öğrencilerde yabancı dil probleminin olduğu (Düşük yabancı dil puanı ile turizm rehberliği bölümlerine yerleşilmesi, YDS’de istenen en az 75 puanın lisans eğitimi süresince alınamaması veya TUREB’in açmış olduğu yabancı dil sınavlarından başarısız olunması, öğrencilerin turistlerle yabancı dilde konuşamaması), program isimlerinin (turizm rehberliği veya turist rehberliği) farklı adlarla halen açılıyor olması, staj ile ilgili sorunlar, staj süresinin üniversitelerde farklı uygulanması, bütçe yetersizliğinden dolayı staj denetimi sorununun yaşanması, müfredata ilişkin sorunlar, ders adlarının her üniversitede aynı isim ve içeriğe sahip olmaması, yasa ve yönetmeliklerdeki boşluklar vb. Nedenler gelmektedir. Bu sorunlar turizm rehberliği lisans eğitiminde 2001 yılından beri yapılan akademik çalışmalarda sürekli benzer ifadelerle ortaya koyulmaktadır. Kronik sorunların en aza indirilmesi ve daha kaliteli eğitimin verilmesi için GZFT analizi yapılmış ve bu kapsamda sistemli bir dönüşüm için eylem planı hazırlanmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, eğitim programları, akademik kadro, yabancı dil, staj ile ilgili sorunlar, mevzuattan kaynaklanan sorunlar ve sektör-akademi iş birliğinden kaynaklı sorunlar olmak üzere altı başlık altında sorunlar gündeme getirilmiştir. Eylem planında altı başlık ve bu başlıklara ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri, ilgili kurum/kuruluşlar hangi yöntem/proje ile ne kadar sürede (kısa, orta, uzun vade) yapılabileceğine ilişkin zaman planına yer verilmiştir. GZFT analizi mevcut durumu gözler önüne sererken eylem planı da yöntemi ve zaman yönetimini ortaya koyarak çözüm önerileri getirmektedir.

EĞİTİM PROGRAMLARI İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

	SORUN	ÇÖZÜM ÖNERİSİ	İLGİLİ KURUM-KURULUŞ	İZLENECEK YÖNTEM/PROJE	SÜRE/VADE
1	<ul style="list-style-type: none"> Turizm rehberliği bölümlerinin isimleri ve müfredatında bir standardın olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> Turizm rehberliği bölümlerinin isimlerinde bir standartlaşma sağlanmalıdır. 	YÖK, ilgili Üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> Her üniversite açılmasını istediği programla ilgili olarak en az 5 farklı üniversiteden öğretim üyelerinin katılımı ile çalıştay düzenleyebilir ve ortak bir karar verilebilir. 	Orta vade 6-24 ay
2	<ul style="list-style-type: none"> YÖK'ün koyduğu zorunlu dersler (girişimcilik, kariyer planlama vs.) ve öğrencilerin turizm işletmelerinde çalışabilmeleri için konulan işletme dersleri ile müfredatta özgülleşilememesi 	<ul style="list-style-type: none"> Müfredatlarda alanla ilgili derslere ağırlık verilmelidir. 	YÖK, ilgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> YÖK, ilgili üniversite ve fakültelerin katılım sağlayacağı bir toplantı ya da çalıştay düzenlenerek konu hakkında bir standardın getirilmesi sağlanmalıdır. 	Orta vade 6-24 ay
3	<ul style="list-style-type: none"> Teorik eğitime destek olarak düzenlenen teknik geziler için araç, personel ve bütçe gibi kısıtların bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> TUREB ile iş birliği geliştirilerek, teknik geziler için alandan rehber tahsisi sağlanmalı ve rehberlik ücretlerinin TUREB tarafından karşılanması yönünde girişimler gerçekleştirilmelidir. 	TUREB, ilgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> TUREB ve ilgili üniversiteler arasında bir protokol yapılabilir ve üniversiteler yıl içerisinde düzenleyecekleri teknik gezileri planlayarak TUREB'e sunulabilir. 	Kısa vade 6 ay
4	<ul style="list-style-type: none"> Mesleği icra edebilmek adına uygulama eğitiminin yetersiz kalması 	<ul style="list-style-type: none"> Teorik eğitimin uygulama ile tamamlanabilmesi için üniversite rektörlüklerinde teknolojik yatırımlar ve araç tahsisi özelinde bütçe kalemleri oluşturulması sağlanmalıdır. Müfredata uygulama dersleri eklenerek turist rehberliğinde işbaşı eğitime önem verilmelidir. Teknolojik altyapılar yardımıyla çağın gereklerine uygun eğitim yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır. 	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler, bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Turizm rehberliği bölümüne bünyesinde yer veren fakültelerin dekanları ve bölüm başkanları rektörleri ile görüşerek bölümün taşıması gereken yeterlilikler sunulabilir. İlgili bölümlerde öğretim elemanları bir araya gelerek müfredat güncelleme çalışmaları yapılabilir. 	Orta vade 6-24 ay

5	<ul style="list-style-type: none"> Bazı turizm rehberliği bölümlerinin ders programlarında ağırlıklı olarak işletmecilik (muhasabe, istatistik, matematik vb) derslerinin bulunması Rehberlik alan derslerinin az olması 	<ul style="list-style-type: none"> Müfredatta işletmecilik dersleri yerine daha çok turizm rehberliğine yönelik dersler yer almalıdır. Müfredata uygulama dersleri eklenerek turist rehberliğinde işbaşı eğitime önem verilmelidir. 	İlgili üniversiteler, ilgili fakülte ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Öğretim planları (müfredat) güncel gelişmelere göre belirli aralıklarla güncellenebilir. Müfredata öğrencilerin uzmanlaşmasına fırsat verecek şekilde uzmanlık alan dersleri eklenmelidir. 	Orta vade 6-24 ay
6	<ul style="list-style-type: none"> Orta öğretim kurumlarının rehberlik hizmetlerinde mesleğin yeterince tanıtılmaması sebebiyle öğrencilerin bilinçsizce yaptıkları bölüm seçimleri 	<ul style="list-style-type: none"> Ortaöğretim kurumları ile iletişime geçilerek turizm rehberliği mesleğinin tanıtımının yapılması sağlanmalıdır. 	İlgili orta öğretim kurumları, ilgili üniversiteler, ilgili fakülteler, bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Üniversitelerin turizm rehberliği bölümleri orta öğretim kurumlarıyla iletişime geçerek bölümün tanıtımının yapılması sağlanmalı ve öğrenci adaylarına fakültede tanıtımlar gerçekleştirilmelidir. 	Uzun vade 24 ay ve üzeri
7	<ul style="list-style-type: none"> Lisans eğitimi veren bazı kurumların akreditasyon sürecinden uzak kalması 	<ul style="list-style-type: none"> Kurumların eğitim kalitesinin artırılması kapsamında akredite olabilmeleri için başvurularını teşvik edilmelidir. 	YÖK, ilgili üniversiteler, ilgili fakülteler, bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Üniversiteler ilgili fakülteleri akreditasyona başvurularını hususunda desteklemeli ve akreditasyonla ilgili bir bütçe ayırmalıdır. 	Orta vade 6-24 ay

YABANCI DİL İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

	SORUN	ÇÖZÜM ÖNERİSİ	İLGİLİ KURUM-KURULUŞ	İZLENECEK YÖNTEM/ PROJE	SÜRE/ VADE
1	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilerin önemli bir kısmının yabancı dil sınavlarında başarısız olması 	<ul style="list-style-type: none"> Müfredatta yer alan yabancı dil ders saati sayısı artırılmalıdır. Öğrenci alım şartı olarak taban dil puanı belirlenmelidir. Yabancı dil eğitimi veren öğretim elemanlarında sürekli değişikliğe gidilmemelidir. 	<p>Üniversite rektörlükleri, İlgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları</p>	<ul style="list-style-type: none"> İlgili programların öğretim elemanları bir araya gelerek tüm turizm rehberliği programlarının müfredatında yer alan yabancı dil ders saati konusunda fikir birliğine varılabilir. 	<p>Orta vade 6-24 ay</p>
2	<ul style="list-style-type: none"> Yabancı dil öğretiminde yaşanan sorunlar 	<ul style="list-style-type: none"> Özellikle nadir diller gibi farklı dilleri öğrenmek isteyen öğrenciler için farklı yabancı dil dersleri sunulmalıdır. Öğrencilerin yabancı dil derslerinde daha fazla pratik yapmaları özendirilmelidir. Müfredatta yer alan yabancı dil derslerinin saati artırılmalıdır. 	<p>İlgili üniversiteler, İlgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları</p>	<ul style="list-style-type: none"> Müfredatta güncelleme çalışmaları yaparken yabancı dil derslerinin saatleri göz önüne alınmalıdır. Yabancı dil derslerine giren öğretim elemanlarının anadili ya da o dilde eğitim almış olmasına dikkat edilmelidir. 	<p>Orta vade 6-24 ay</p>
3	<ul style="list-style-type: none"> Rehberlik bölümlerine öğrenci kabulünde yabancı dil puanları için bir alt sınır (baraj) belirlenmemiş olması 	<ul style="list-style-type: none"> Bölüme öğrenci kabulünde yabancı dil puanı barajı oluşturulmalıdır. Yabancı dil yeterliliklerini kanıtlayamayan öğrencilere zorunlu hazırlık sistemi getirilmelidir. 	<p>YÖK, İlgili Üniversiteler</p>	<ul style="list-style-type: none"> YÖK ve üniversiteler arasında ortak görüşmeler ve çalıştay gerçekleştirilerek konu hakkında bir ortak görüş belirlenebilir. 	<p>Orta vade 6-24 ay</p>
4	<ul style="list-style-type: none"> Bazı turizm rehberliği programlarının yabancı dil puanıyla öğrenci almaması 	<ul style="list-style-type: none"> Turizm Rehberliği programı için yabancı dil zorunluluğu getirilmelidir. 	<p>YÖK, İlgili üniversiteler</p>	<ul style="list-style-type: none"> Turizm Rehberliği Bölümü bulunan tüm programlarda yabancı dil puanı için bir standart getirilmelidir. 	<p>Uzun vade 24 ay ve üzeri</p>

AKADEMİK KADRO İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

	SORUN	ÇÖZÜM ÖNERİSİ	İLGİLİ KURUM-KURULUŞ	İZLENECEK YÖNTEM/PROJE	SÜRE/VADE
1	<ul style="list-style-type: none"> Lisans programlarında çalışma kartına sahip akademisyenler olmakla birlikte, söz konusu akademisyenlerin genel toplam içerisinde (özellikle ders veren öğretim üyeleri bağlamında) yeterli sayıda bulunmaması 	<ul style="list-style-type: none"> Meslek için önemli olduğu düşünülen Sanat Tarihi, Arkeoloji, İkonografi, Dinler Tarihi, Türk Tarihi vb. Alanında uzman akademisyenlerden yararlanılmalı ya da fakültede kadrolu araştırma görevlilerinin bu alanlarda ileri düzeyde uzmanlaşmaları sağlanmalıdır. Turizm Rehberliği bölümlerinde turist rehberliği alanında alanyazına katkı sağlayan bilimsel çalışmaları bulunan ve çalışma kartına sahip kişilerin atanması esas alınmalıdır. 	<p>Üniversite rektörlükleri, İlgili fakülteler, İlgili bölüm başkanlıkları</p>	<ul style="list-style-type: none"> Üniversite rektörlükleri ve YÖK'ten kadro talebinde bulunurken bu hususa dikkat edilmelidir. 	<p>Orta vade 6-24 ay</p>
2	<ul style="list-style-type: none"> Turizm rehberliği eğitimi için öngörülen nadir dillerin öğretilmesi noktasında ilgili dersleri yürütecek akademik personel temininde sorunlar yaşanması 	<ul style="list-style-type: none"> Başta Çince, İngilizce, İspanyolca, Rusça, Arapça, Almanca ve Farsça olmak üzere ülkemizin turizmdeki ana pazar hedefleri doğrultusunda yabancı dillerin öğretilmesine önem verilmeli ve bu eğitimleri verecek yabancı eğitimci istihdam edilmelidir. 	<p>YÖK, İlgili Üniversiteler</p>	<ul style="list-style-type: none"> Anadili olan yabancı dil öğretim elemanlarının istihdam edilmesi. 	<p>Orta vade 6-24 ay</p>
3	<ul style="list-style-type: none"> Öğretim elemanlarının gereğinden fazla ders yükünün olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Öğretim elemanlarının ders yüklerinde eşit bir dağılım yapılması sağlanmalıdır. 	<p>İlgili fakülteler, İlgili bölüm başkanlıkları</p>	<ul style="list-style-type: none"> Bölüm başkanlıkları tarafından bu durumun kontrolü sağlanmalı ve eşit dağılımın yapılması sağlanmalıdır. 	<p>Kısa vade 6 ay</p>

STAJLAR İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

	STAJLAR İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ				
	SORUN	ÇÖZÜM ÖNERİSİ	İLGİLİ KURUM-KURULUŞ	İZLENECEK YÖNTEM/PROJE	SÜRE/VADE
1	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilerin staj çalışma koşullarının yetersiz ya da kötü olması 	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilerin staj yaptığı yerlerin turist rehberliği alanına uygun olmasının gerekliliği staj yönergelerinde açıkça belirtilmelidir. Öğrencilerin çalışma koşulları, çalışma saatleri vb. staj süresince geçerli olacak koşullar bir liste haline getirilip işletmeleri sunulmalıdır. 	Sektör temsilcileri, İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilerin staj yaptıkları işletmelerle çalışma koşulları hakkında bir anlaşma yapılmalıdır. 	Orta vade 6-24 ay
2	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilerin stajlarını gerçekleştirirken rehberliği deneyimleyememesi 	<ul style="list-style-type: none"> TUREB öncülüğünde Yardımcı rehber (apranti) uygulamalarının staj amaçlı kullanımı mümkün kılınmalıdır. Seyahat acentelerinde staj yapan öğrenciler için en az 30 gün olmak üzere turlarda turist rehberlerine eşlik edecek şekilde stajı planlanmalıdır. 	TUREB, İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Üniversitelerin staj yönergelerinde düzenlemeler yapılmalıdır. 	Orta vade 6-24 ay
3	<ul style="list-style-type: none"> Üniversitelerin staj sürelerinin birbirinden farklı olması (Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi 60 gün, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Balıkesir Üniversitesi 90 gün) 	<ul style="list-style-type: none"> Bütün Turizm Rehberliği eğitimi verilen üniversitelerde staj Staj süresi standart hale getirilmelidir (60-90 gün). 	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> İlgili bölümlerdeki öğretim elemanlarından oluşan bir komisyon kurularak staj süreleri üzerinde konuşularak tüm bölümlerde geçerli standart bir staj süresi belirlenmelidir. 	Orta vade 6-24 ay
4	<ul style="list-style-type: none"> Stajyer öğrencilerin yaşadıkları ücret problemleri 	<ul style="list-style-type: none"> Stajyer öğrenciler için ücretler net olarak ifade edilmeli ve her yıl güncellenmelidir. İşletmelerin stajyerlere verdikleri ücretin kontrolü sağlanmalıdır. 	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilerin staj yapacakları işletme ile ücret konusunda protokoller yapılmalıdır. 	Orta vade 6-24 ay

5	<ul style="list-style-type: none">• Bütçe yetersizliğinden dolayı staj denetimlerinde karşılaşılan sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Staj denetimleriyle ilgili ayrı bir bütçe ayrılmalı ve bir komisyon oluşturularak denetimler gerçekleştirilmelidir.	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• Staj uygulamalarının denetimi için bütçe talep edilmelidir.	Orta vade 6-24 ay
6	<ul style="list-style-type: none">• Stajlarda öğrencilerin amaç dışı çalıştırılması	<ul style="list-style-type: none">• Stajyer öğrencilerin amaç dışı çalıştırılması denetimlerle engellenmelidir.	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• Üniversite rektörlüklerinden bütçe talep edilerek denetimlerin sıklaştırılması sağlanarak durum kontrol altına alınmalıdır.	

MEVZUATTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

	SORUN	ÇÖZÜM ÖNERİSİ	İLGİLİ KURUM-KURULUŞ	İZLENECEK YÖNTEM/PROJE	SÜRE/VADE
1	<ul style="list-style-type: none">• Rehberlik bölümü öğrencilerinin deneyimli rehberler yanında apranti (yardımcı rehberlik) olarak stajlarını gerçekleştirmesi için gerekli yasal düzenlemelerin henüz oluşturulmamış olması	<ul style="list-style-type: none">• Lisans programlarında öngörülen staj uygulamasının rehberlik faaliyetlerinin deneyimlenmesi ve gerçekleştirilmesi için TUREB öncülüğünde apranti rehberlik uygulamalarının staj amaçlı kullanımı mümkün kılınmalıdır.	İlgili üniversiteler, TUREB, ilgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• TUREB ve üniversiteler arasında konuyla ilgili anlaşma sağlanabilir.	Orta vade 6-24 ay
2	<ul style="list-style-type: none">• Turist rehberi olabilmeye yönelik dördü (Sertifika programı, Önlisans, Lisans, Lisansüstü) yapının çözülememesi,	<ul style="list-style-type: none">• Turizm rehberliği eğitiminin standartlaştırılması kapsamında lisans düzeyinde ülkesel turist rehberleri yetiştirilmelidir ve tek bir standart hale getirilmesi gerekmektedir.• Sertifika programı, önlisans ve lisansüstü eğitimle mezun olanlar bölgesel, lisans programından mezun olanlar ülkesel turist rehberi olabilir.	YÖK, TUREB, ilgili üniversiteler, fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• Konuyla ilgili taraflar bir araya gelerek turist rehberi olabilmek için tek bir standart belirlemelidir.	Uzun vade 24 ay ve üzeri
3	<ul style="list-style-type: none">• Uygulama gezilerinin maliyetlerinin yüksek olması	<ul style="list-style-type: none">• Uygulama eğitim gezilerinin yüksek ücretinden dolayı turizm rehberliği bölümü öğrencilerine yönelik çeşitli sponsorluklarla öğrenci bütçesine uygun hâle getirilmelidir.• Uygulama eğitim gezilerinin ücretlerinin TUREB ve üniversite temsilcilerinin bir araya gelerek ihale sonucuyla belirlenmelidir.	TUREB, üniversiteler	<ul style="list-style-type: none">• Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'nde uygulama gezileri ile ilgili olan madde/ maddelerde düzenleme yapılabilir.	Orta vade 6-24 ay

5	<ul style="list-style-type: none"> • Rehberlik bölümlerini tercih eden yabancı uyruklu öğrencilerin bölümü bilinçsizce tercih etmesi (vatandaşlık almadan ruhsatname alamayacaklarını bilmemeleri) ve Türkiye'nin tarihi, coğrafyası ve kültürü konusunda temel bilgilerden yoksun olmaları 	<ul style="list-style-type: none"> • Bölümü tercih edecek yabancı uyruklu öğrencilerin tercih kılavuzuna, bölümden mezun olsalar bile Türkiye vatandaşlığı almadan ülkemizde rehberlik yapamayacakları konusunda bilgi verilmelidir. • Bölümü tercih edecek yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe temel dil bilgisinin yanı sıra, Türkiye tarihi ve coğrafyası konusunda bir temel ön eğitimin verilmesi sağlanmalıdır. 	YÖK, ilgili üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> • YÖK, üniversiteler ve TUREB'in de görüşlerini alarak, yabancı uyruklu öğrencilerin hangi koşullarla bölümlere alınabileceği konusunda belirli kriterler oluşturabilir. 	Orta vade 6-24 ay
6	<ul style="list-style-type: none"> • Üniversitelerin akademik takvimlerinin turizm bölümlerine göre düzenlenemeyişi 	<ul style="list-style-type: none"> • Akademik takvimin tüm turizm bölümlerine yönelik düzenlenmesi sağlanmalıdır. 	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler	<ul style="list-style-type: none"> • Akademik takvimde turizm fakültelerine yönelik bir düzenleme yapılarak daha esnek olmaları sağlanabilir. 	Orta vade 6-24 ay
7	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli öğretim elemanı kadrosu olmadan, plansız ve gereksinimler düşünülmeden bölüm açılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli sayıda öğretim elemanı olmadan, plansız ve gereksinimler hesaplanmadan bölüm açılmasına müdahale edilmelidir. 	İlgili üniversiteler, ilgili fakülteler	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli sayıda öğretim elemanı sayısına ulaşmış, bir plan dahilinde bölüm açılmalıdır. 	Uzun vade 24 ay ve üzeri
8	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm rehberliği öğrencilerine müze-ören yerlerinin ücretsiz olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> • Konuyla ilgili B-bakanlık, TUREB ve üniversite yetkilileri bir araya gelerek öğrencilerin müze-ören yerlerine ücretsiz girebilmeleri hususunda görüş alışverişinde bulunmalıdır. 	Bakanlık, TUREB, ilgili üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> • Bakanlık, TUREB ve ilgili üniversite yetkilileri bir araya gelerek turizm Rehberliği öğrencilerine müze-ören yerlerinin ücretsiz olması hususunda bir protokol imzalayabilir. 	Orta vade 6-24 ay

SEKTÖR VE AKADEMİ İŞBİRLİĞİ İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SORUN	ÇÖZÜM ÖNERİSİ	İLGİLİ KURUM-KURULUŞ	İZLENECEK YÖNTEM/ PROJE	SÜRE/ VADE
1 • Sektörün turizm rehberliği bölümlerine maddi katkıda bulunmaması	<ul style="list-style-type: none">• Dönem içinde yapılan uygulama gezilerinde araç, rehber tahsisi yapılmada TUREB'le iletişime geçilerek bu konularda destek alınmalıdır.• Uygulama eğitim gezilerinin ücretlerinde rehberlik bölümü öğrencilerine sponsor olunmalı ya da indirim sağlanmalıdır.• Rehberlik öğrencilerine müze kartları ücretsiz verilmelidir.	TUREB, TÜRSAB, Meslek Odaları, Seyahat acenteleri, İlgili Üniversiteler, İlgili fakülteler ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• İlgili kurum ve kuruluşlarla iletişime geçilip seçenekler sunulabilir.	Orta vade 6-24 ay
2 • Öğrencilerin seyahat acentelerinde yaptıkları stajlarında rehberlik dışında görevlendirilmeleri	<ul style="list-style-type: none">• Bölüm öğretim elemanları öğrencilerin staj yaptıkları işletmeyle yakın temas kurmalıdır.	TUREB, TÜRSAB, İlgili fakülte ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• Öğrencilerin stajları esnasında turlarda rehberin yanında apranti rehber olarak çıkmaları sağlanabilir.	Orta vade 6-24 ay
3 • Sektör ve turizm rehberliği bölümlerinin koordinasyon eksikliği	<ul style="list-style-type: none">• Sektör ve bölümler arasında iş birliği ve iletişim güçlendirilmelidir.	TUREB, TÜRSAB, İlgili fakülte ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• İş birliği sağlamak/ güçlendirmek amacıyla paydaşlar bir araya gelerek etkinlikler düzenlemelidir.	Orta vade 6-24 ay
4 • Üniversite ve sektörün birlikte ortak faaliyetler yapmaması ya da az yapması	<ul style="list-style-type: none">• TUREB ve meslek odalarıyla birlikte düzenli olarak toplantılar yapılarak nelerin yapılacağı belirlenmelidir.• Turist rehberlerinin eğitim ve öğretime katkı vermeleri sağlanmalıdır.	TUREB, TÜRSAB, İlgili fakülte ve bölüm başkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• Mesleğe ilişkin öğrencileri geliştirecek konferans ve seminerler düzenlenmelidir.• Derslerde turist rehberlerinden deneyimlerini paylaşmaları istenebilir.	Orta vade 6-24 ay

SONUÇ

“Daha iyi bir dünya için turizm” temasıyla, T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde 4. Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı (HESTOUREX), Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD) iş birliğinde 7-9 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilecek olan Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında “Turizm Yükseköğretiminin Sorunları” teması altında “Turizm Rehberliği Lisans Eğitimi Sorun Tespiti ve Çözüm Önerisi Çalışması” düzenlenmiştir. Başkanlığını Prof. Dr. Oktay Emir’in; başkan yardımcılığını Prof. Dr. Elbeyi Pelit ve Doç. Dr. İrfan Mısırlı’nın yaptığı çalışmada Türkiye’nin farklı üniversitelerin turizm alanında çalışan öğretim üyeleri ve sektör temsilcileri yer almıştır.

Lisans düzeyinde gerçekleştirilen turizm rehberliği eğitimi nitelikli profesyonel turist rehberlerinin yetiştirilmesinde oldukça önemlidir. Lisans eğitiminde sorunların ve eksiklerin belirlenmesi yüksek kalitede eğitimin verilerek nitelikli rehberlerin yetişmesi açısından önemli olmaktadır. Turizm rehberliği programlarının yüksek öğrenim düzeyindeki sorunları eğitim veren kurumlar, yasal düzenlemeler ve turist rehberliği mesleğine ilişkin sahadaki uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Günümüzde ülkelere ve ülkelerin sahip olduğu turistik değerlere bağlı olarak farklılaşan turizm rehberliği eğitimi, Türkiye’de önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde sürdürülmektedir. Bununla birlikte farklı eğitim seviyelerinden mezun olan bireylerin aynı çalışma kartına sahip olabilmesi, eğitim içeriği ve kalitesi sorusunu gündeme getirmektedir. Turizm rehberliği alanı meslek yasasına sahip olması bakımından kurumsallaşma yolunda olan bir programdır. Eğitim programlarına ilişkin sorunları çözenin etkili yollarından birinin, sorunun kaynaklarını tespit etmek suretiyle muhatapları ile bu sorunları paylaşmaktan geçtiği söylenebilir.

Turizm rehberliği programına ilişkin sorunlar kaynakları açısından incelendiğinde; eğitim programlarından kaynaklanan sorunlar, akademik kadro ile ilgili sorunlar, yabancı dil ile ilgili sorunlar, stajlar ile ilgili sorunlar, mevzuattan kaynaklanan sorunlar ve sektör ve akademi iş birliği ile ilgili sorunlar olmak üzere altı gruba ayrılabilir. Bu noktada yapılan GZFT analizi ve öneriler incelendiğinde, sorunların büyük ölçüde eğitim programları ile ilgili olduğu ve sorunların çözümünde de sorumluluğun büyük kısmının eğitim kurumlarına düştüğü söylenebilir. Çünkü çağdaş eğitim sistemi, eğitim kurumlarına öğrencilerini iyi yetiştirmenin yanı sıra, öğrencilerinin çıkarları için diğer paydaşlarla işbirliği yapma rolünü de yüklemektedir. Bu nedenle eğitim kurumları öncelikle kendilerini doğrudan ilgilendiren sorunlara eğilmeli, ardından diğer sorunların çözümüne yönelik paydaşlar nezdinde girişimlerde bulunmalıdır. Bazı adayların lisans eğitimi yerine ön lisans eğitimi alarak mesleğe iki yıl daha erken katılma isteği öncelikle lisans düzeyindeki eğitime yönelik motivasyonu azaltmaktadır. Bunun yanı sıra, lisans programlarında özellikle kadro ve bütçe özelinde karşılaşılan kısıtlamalar eğitim içeriği ve kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Lisans eğitiminde teorik eğitimlerde deneyimli turist rehberlerinden yeteri kadar faydalanılamaması, eğitici niteliğinin denetlenmemesi, alan uygulamaları ve yabancı dil pratiklerinin yeterli düzeyde olmaması, staj uygulamasının amacı doğrultusunda gerçekleştirilememesi, eğitimde teknolojik altyapının tesis edilememiş olması başlıca sorunlar olarak göze çarpmaktadır. Turizmdeki yeni eğilimlere paralel olarak mesleğin gereksinim duyduğu teorik, teknik ve uygulamalı ders kapsamı da değişmektedir. Üniversiteler değişken ve gelişen bu koşullara uygun eğitim programları güncellemelidir.

Turizm rehberliği eğitimine ilişkin sorunlara bakıldığında diğer bir kategori, akademik kadro ile ilgili sorunlardır. Akademik kadro ile ilgili sorunlara bakıldığında, turizm rehberliği bölümünde alan dışı öğretim elemanın fazlalığı, öğretim elemanlarının alandaki tecrübelerinin az olması ve nadir dillerde eğitim veren öğretim elemanı sayısının az ya da yetersiz olması ve bu gruptaki sorunlar olarak sıralanmaktadır. Bu sorunlara çözüm önerisi olarak, öğretim elemanı atamalarında turizm rehberliği bölümlerine öncelik verilmelidir. Turizm rehberliği bölümüne öğretim elemanı talebinde bulunurken çalışma kartı sahibi olmasına ve sektör deneyiminin olmasına dikkat edilmelidir. Nadir dillerde eğitim verecek anadili olan ya da o dilde eğitim almış olan öğretim elemanları tahsis edilmelidir.

Öğrencilerin staj çalışma koşullarının yetersiz ya da kötü olması; öğrencilerin stajlarını gerçekleştirirken rehberliği deneyimleyememesi; üniversitelerin staj sürelerinin birbirinden farklı olması

(Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi 60 gün, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Balıkesir Üniversitesi 90 gün); stajyer öğrencilerin yaşadıkları ücret problemleri; bütçe yetersizliğinden dolayı staj denetimlerinde karşılaşılan sorunlar; stajlarda öğrencilerin amaç dışı çalıştırılması stajlar ile ilgili sorunlar arasında yer almaktadır. Stajla ilgili sorunlara eğitim gezilerinin staj süresine dâhil edilmesi ve öğretim sürecinde gerçekleştirilmesi sağlanmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Öğrencilerin staj yaptığı yerlerin turist rehberliği alanına uygun olmasının gerekliliği staj yönergelerinde açıkça belirtilmelidir. Staj süreleri ilgili mevzuata uygun hale getirilmeli, dönem içi ve dönem sonu olarak güncellenmeli, denetimleri etkin bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Üniversitelerin staj yönergelerinde düzenlemeler yapılmalıdır. Bütün turizm rehberliği eğitimi verilen üniversitelerde staj için ortak bir süre belirlenmelidir. Stajyer öğrenciler için ücretler net olarak ifade edilmeli ve her yıl güncellenmelidir. İşletmelerin stajyerlere verdikleri ücretin kontrolü sağlanmalıdır. Staj denetimleriyle ilgili fakültelerde/yüksekokullarda ayrı bir bütçe ayrılmalı ve bir komisyon oluşturularak denetimler gerçekleştirilmelidir.

Bir diğer alt başlık yabancı dil ile ilgili sorunlardır. Bu sorunlar öğrencilerin önemli bir kısmının yabancı dil sınavlarında (YDS, TUREB tarafından yapılan yabancı dil sınavı) başarısız olması, yabancı dil öğretiminde yaşanan sorunlar, bazı turizm rehberliği programlarının yabancı dil puanıyla öğrenci almaması şeklinde sıralanmaktadır. Bu sorunlara çözüm önerileri şunlardır: Yabancı dil eğitimini veren öğretim elemanları öğrencilerin derslerde daha fazla pratik yapmalarını özendirmelidir. Bölüme öğrenci kabulünde yabancı dil puanı barajı oluşturulmalıdır, yabancı dil yeterliliklerini kanıtlayamayan öğrencilere zorunlu hazırlık sistemi getirilmelidir. Nadir dillerde alternatifli hazırlık programları oluşturulmalıdır. Özellikle nadir diller gibi farklı dilleri öğrenmek isteyen öğrenciler için alternatif yabancı dil dersleri sunulmalıdır. Turist rehberliği mesleğine kabul için gerekli olan yabancı dil puanını öğrencilerin eğitim-öğretime devam ederken almaları teşvik edilmelidir. Öğrencilerin motive edilmesi ve sahada turist rehberi olarak görev yaparken daha deneyimli olması adına gerek ören yerleri eğitim ziyaretleri, gerek müzeler, gerekse yabancı dil eğitimindeki pratik becerileri yap-yaşa-öğren çerçevesinde daha çok aktivite ile desteklenmelidir.

Mevzuattan kaynaklanan sorunlar; turizm rehberliği bölümüne kabulde herhangi bir yabancı dil sınırının olmaması, rehberlik bölümü öğrencilerinin deneyimli rehberler yanında apranti (yardımcı rehberlik) olarak stajlarını gerçekleştirmesi için gerekli yasal düzenlemelerin henüz oluşturulmamış olması, ülkede rehber olabilmeye yönelik dörtlü (Sertifika programı, Önlisans, Lisans, Lisansüstü) yapının çözülememesi ve uygulama eğitim gezilerinin maliyetlerinin yüksek olması şeklinde sıralanabilir. Bu sorunlara çözüm önerileri şunlardır: Lisans programlarında öngörülen staj uygulamasının rehberlik faaliyetlerinin deneyimlenmesi ve gerçekleştirilmesi için TUREB öncülüğünde apranti rehberlik uygulamalarının staj amaçlı kullanımı mümkün kılınmalıdır. Rehber olabilmek için tek bir standart getirilmelidir. Sertifika programı, önlisans ve lisansüstü eğitimle mezun olanlar bölgesel, lisans programından mezun olanlar ülkesel turist rehberi olabilir. Uygulama eğitim gezilerinin ücretleri TUREB ve üniversite temsilcilerinin bir araya gelmesiyle ihale sonucuyla belirlenmelidir.

Bir diğer grup, sektör ve akademi iş birliğinden kaynaklı sorunlardır. Turizm rehberliği eğitiminde nitelik artışı sağlanması bağlamında bir diğer önemli taraf TUREB ve ilgili yasal kuruluşlardır. Özellikle 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu ve Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğinde lisans düzeyinde eğitime alternatif teşkil eden uygulamaların yer almaması son derece önemlidir. Diğer yandan bu kurum ve kuruluşların lisans programlarında gerçekleştirilen teknik gezi uygulamalarına destek olması bir zorunluluktur. Nitekim lisans eğitim kurumları esasen bu kurumlara ve rehberlik alanına meslektaş yetiştirmektedirler. Dolayısıyla, apranti rehberlik, teknik gezilerde ücretsiz rehber tahsisi, müze ve ören yeri girişlerinde rehberlik bölümü öğrencilerine ücret muafiyeti sağlanması gibi hususlar için bu kurumların yoğun çaba harcaması gerekliliği bulunmaktadır. Diğer yandan üniversiteye veya akademiye karşı olumsuz tutum içinde olan rehberlere akademinin tek amacının nitelikli rehberler yetiştirmek olduğu hatırlatılmalı, nitelikli rehberler yetiştikçe mesleğin saygınlığının artacağı konusunda bilinç kazandırılmalı, akademi-sektörün iş birliği artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Çakmak, T. F. (2018). *Turist Rehberliğinin Açmazları*. S. Eser, S. Şahin ve C. Çakıcı (Ed.), Turist Rehberliği, Ankara: Detay Yayıncılık, 287-306.
- Çeşmeci, N. (2020). *Turist Rehberlerinin Eğitimi ve Belgelendirilmesi*, E. Düzgün (Ed.), Örnek Olaylarla Turist Rehberliği İçinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Değirmencioğlu, Ö. (2001). Türkiye’de Turizm Rehberliği Eğitimi Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 189-196.
- Duman, G. ve Mil, Z. (2008). Akademik Görüş: Turist Rehberliği ve Eğitimi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 5 (4).
- Eker, N. ve Zengin, B. (2016). Turizm Rehberliği Eğitimi Müfredatlarının Uygulama Yeterliliğinin Profesyonel Turist Rehberleri Bakış Açısıyla İrdelenmesi. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 5(2), 4-19.
- Erdem, A. R. (2013). Bilgi Toplumunda Üniversitenin Değişen Roller ve Görevleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 3 (2): 109-120.
- Erdoğan, S. B. ve Yılmaz, G. (2012). Günümüzde Turizm Eğitiminin Yükseköğretim İçerisindeki Yeri, Turizm Eğitimi Konferansı-Tebliğler. Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayını, 17-19 Ekim. Ankara. ss.17-31.
- İşçeli, Z. ve Kılıç, G. (2018). Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Fakültelerin Müfredatlarının İncelenmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1 (1), 41- 56.
- Karakütük, K., Tunç, B., Özdem, G. ve Bülbül, T. (2008). *Eğitim Fakültelerinin Öğretim Elemanı Profili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No:205.
- Kozak, M. A. (2009). Akademik Turizm Eğitimi Üzerine Bir Durum Analizi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 1-20.
- Kozak, N., Ateş, S., Kozak, M. ve Tanrıseven, C. (2016). 9. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Turizm Rehberliği Eğitimi Arama Konferansı. 7-9 Nisan, İstanbul.
- Kürkçü, M. (2017). Turist Rehberliği Eğitimi Sorunları, Sektöre Etkileri ve Çözüm Önerileri, 3. Turizm Şurası, 1 -3 Kasım 2017, Ankara. ss. 267-276.
- Kuşlivan, S. Çeşmeci, N. (2002). Türkiye’de Turist Rehberliği Eğitiminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması Turizm Eğitimi Konferansı, 11-13 Aralık 2002, Turizm Bakanlığı, Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Lovrentjev, S. (2015). Education of Tourist Guides: Case of Croatia. *Procedia Economics and Finance*, 23, 555-562.
- Nebioğlu, K. G. (2009). *Türkiye’de Profesyonel Turist Rehberliği Eğitimi: Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen Turist Rehberliği Eğitimlerinin Uzaktan Eğitim Modeli ile Verilmesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Pelit, E. ve Katırcıoğlu, E. (2018). Turist Rehberliği Mesleğinde Taraflar Açısından Yaşanan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1 (2), 74-94.
- Şahin, B. ve Şahin, S. (2007). Türkiye’de Turist Rehberliği Eğitimi: Yaygın ve Örgün Alanların Görüşlerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Uygulama. Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu, 21-23 Kasım 2007. İzmir, 202-215.
- Tanrıseven, C., Bektaş, İ. ve Koç, D. E. (2019). Dünyada Turist Rehberliği Eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 2(1), 44-56.
- Temizkan, S. P., Temizkan, R. ve Tokay, S. (2013). Turist Rehberliği Meslek Kanunu ve Turist Rehberi Eğitiminde Yeni Bir Paradoks, 14. Ulusal Turizm Kongresi, 5-8 Aralık, 2013, Kayseri, 474-486.
- Yenipınar, U. ve Kardeş, K. (2019). Turizm Rehberliği Bölümleri Müfredat Geliştirme Önerisi. *Journal of Travel and Tourism Research*, (14), 1-26.
- Yenipınar, U. ve Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Turist Rehberliği Eğitimi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 111-136.
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.
- Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), Lisans Atlası, Turizm Rehberliği, (2021). <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>. (Erişim tarihi: 06.05.2021).

KISALTMALAR

Bakanlık: Kùltür ve Turizm Bakanlığı

F: Fakùlte

HESTOUREX: Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı

POYD: Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği

SOKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miras

TUADER: Turizm Akademisyenleri Derneği

TUREB: Turist Rehberleri Birliği

TURDEK: Turizm Fakùltesi Dekanları Konseyi

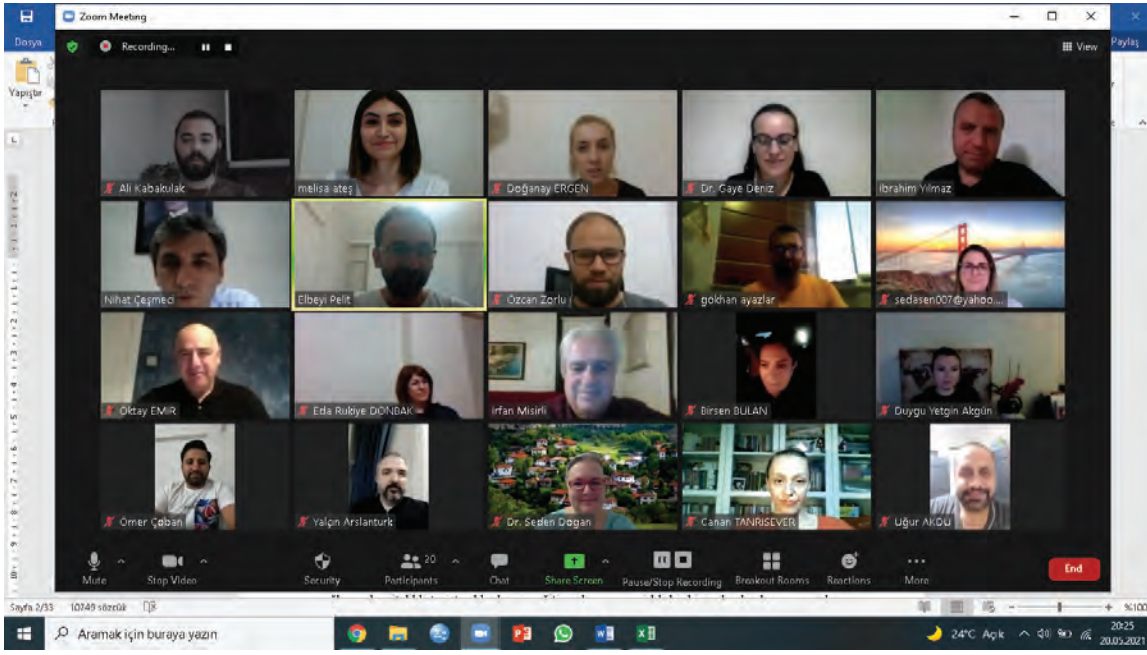
TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

YDS: Yabancı Dil Sınavı

Y.O: Yüksekokul

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

Ek- Komisyon toplantularından görüntü

GASTRONOMİ VE MUTFAK SANATLARI BÖLÜMÜ KOMİSYONU

1. Mevcut Durum Analizi

Yükseköğretim düzeyindeki gastronomi eğitimi GMS bölümü adı altında verilmektedir. İçerik veya isim bakımından benzerlik gösteren programlar, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından geliştirilen ISCED'e (Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması) uyumlu olacak şekilde sınıflandırılmıştır. Otel, restoran ve yiyecek sağlama kapsamındaki programlar "Gastronomi ve Mutfak Sanatları" adı altında birleştirilmiştir (Cankül ve Yıldız, 2020: 3004). Dört yıllık gastronomi lisans programları Türkiye'de devlet ve vakıf üniversitelerinin Turizm Fakülteleri, Güzel Sanatlar, Sanat ve Tasarım Fakülteleri, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulları ve Turizm İşletmeciliği ve Otel Yüksekokulları bünyesinde eğitim vermektedir (Samancı, 2020: 92).

YÖK Atlas'ın 2020 verilerine göre Türkiye'de fakülte bünyesinde 102 adet (42 devlet ve 60 vakıf) GMS bölümü bulunmaktadır. Fakülte haricinde Türkiye'de yüksekokul bünyesinde 34 adet (13 devlet ve 21 vakıf) GMS programı bulunmaktadır (YÖK Atlas, 2020). Açılan GMS programlarının 88 tanesi (48 devlet ve 40 vakıf) aktiftir. Devlet üniversitesi bünyesinde olan programların 33'ü "Turizm Fakültesi", 1'i "Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi", 1'i "Uygulamalı Bilimler Fakültesi", 6'sı "Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu", 1'i "Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu", 1'i "Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu", 5'i "Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu" çatısı altındadır. Vakıf üniversitesi bünyesinde olan programların 7'si "Güzel Sanatlar Fakültesi", 7'si "Sanat ve Tasarım Fakültesi", 5'i "Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi", 2'si "Turizm Fakültesi", 2'si "Uygulamalı Bilimler Fakültesi", 1'i "Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi", 1'i "Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi", 7'si "Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu", 3'ü "Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu", 2'si "Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu", 1'i "Turizm ve Mutfak Sanatları Yüksekokulu", 1'i "Uygulamalı Sosyal Bilimler Yüksekokulu" ve 1'i "Uygulamalı Yönetim Bilimleri Yüksekokulu"ndadır (YÖK Genel Sekreterliği, 2020).

GMS lisans eğitimi, alanda yetişen öğrencilerin nitelikli bireyler olarak çalışma hayatına atılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Babaç ve Önçel, 2018: 282). Gastronomi eğitiminin amacı; "alanın tanımlarında yer alan tüm sektör ve bilimler için uzman eleman yetiştirmek" olarak ifade edilmiştir (Sarıoğlan, Avcıkurt ve Sezen, 2020: 3409). Bir toplumun gastronomi alanında yeterli bilgi ve birikim düzeyine ulaşabilmesi için toplumun mutfak ve yemek kültürü her ne kadar önemli olsa da tek başına yeterli görülmemektedir. Bu noktada gastronomi eğitiminin öneminin altı çizilmektedir (Bucak ve Yiğit, 2018: 821). Son zamanlarda popüleritesi giderek artan GMS bölümü kapsamında, bazı yetersizlikler ve problemler nedeniyle nitelikli iş gücü yetiştirme konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Öğrencilerin aktif olarak yer aldığı gastronomi eğitiminin kalitesi fiziksel imkânlar, müfredat, eğitmen, öğrenci ve veri tabanları boyutları gibi unsurlar kapsamında belirlenmektedir (Cankül, 2019). Yılmaz (2019), gastronomi eğitiminde tanım ve kapsamın tam olarak belirlenememesinin nedenlerini alanının hem sosyal bilimler hem de fen bilimleri ile ilişkili olması ve çok disiplinli olması ile akademik açıdan gastronominin çalışma alanının tam olarak belirlenememesi olarak aktarmıştır. Bu bağlamda alanda önemli görülen bir diğer konu ise meslek kanununun oluşturulmasına yöneliktir. Meslek kanununun oluşturulmasının programın kapsam ve çerçevesinin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (ÜGKOK, 2020).

GMS bölümü teorik eğitimleri olduğu kadar uygulamalı eğitimleri de içermektedir. GMS eğitiminin sorunlarını belirlemek ve geleceğe yönelik iyileştirmelerde bulunmak için program müfredatı önem arz etmektedir. Teori ve uygulamanın iç içe olduğu gastronomi eğitimi, öğrencilere edindikleri bilgi ve donanımı uygulama sahasında somut örneklerle dönüştürme fırsatı tanımaktadır (Samancı, 2020: 94). Cankül (2019), GMS eğitimi müfredatını bir restoranın menüsüne benzeterek ele almıştır. Bir menü nasıl ki hedef pazar, üretim stratejisi, pazarlama faaliyetleri ve personel kalitesi

gibi unsurları yansıtıyorsa müfredatın da belli başlı unsurları yansıtıyor olması gerektiği ifade edilmiştir. GMS eğitiminde müfredatın belirlenebilmesi için öncelikle gastronomi kavramının doğru bir şekilde tanımlanması gerektiği ifade edilmektedir. Gastronomi alanı teorik dersler ağırlıktayken; Mutfak Sanatları alanında uygulama derslerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Öğrencilerin teori ve uygulama dersleri ile alana ilişkin bilgi ve beceri kazanmasının yanı sıra eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık gibi beceriler geliştirmesi de amaçlanmaktadır (Samancı, 2020). Bu bağlamda GMS eğitime belirli bir kapsam ve çerçeve oluşturulması, program müfredatı ile ilgili sorunların çözümüne yönelik bir öneri olarak değerlendirilmiştir. Program müfredatları her bir yükseköğretim kurumunun kendi dinamiklerine göre farklılık gösterebilmekle birlikte; zorunlu olabilecek nitelikteki derslerin standardize edilmesinin GMS eğitimdeki bazı sorunlara çözüm olabileceği düşünülmüştür. GMS bölümü ders programlarında zorunlu/asegari olarak yer alabileceği düşünülen dersler ve bu ders isimlerine yönelik alternatifler şu şekilde belirtilmiştir (ÜGKOK, 2020);

Birinci ders önerileri;

- Gastronomiye Giriş
- Gastronomi Bilimine Giriş
- Gastronomi ve Mutfak Sanatlarına Giriş
- Gastronomi Tarihine Giriş
- Gastronomi ve Yiyecek Tarihi

İkinci ders önerileri;

- Mutfak Matematiği ve Terminolojisi

Üçüncü ders önerileri;

- Yiyecek İçecek Yönetimi
- Yiyecek İçecek Hizmetleri Yönetimi

Dördüncü ders önerileri;

- Beslenmenin Temel İlkeleri

Beşinci ders önerileri;

- Gıda Bilimi ve Teknolojisi

Altıncı ders önerileri;

- Gıda Güvenliği ve Hijyen

Yedinci ders önerileri;

- Temel Mutfak Uygulamaları 1
- Mutfak Uygulamaları 1
- Temel Mutfak 1
- Pişirme Yöntemleri
- Yemek Pişirme Teknikleri
- Temel Pişirme Teknikleri

Sekizinci ders önerileri;

- Gıda Mevzuatı

Dokuzuncu ders önerileri;

- Temel Mutfak Uygulamaları 2
- Mutfak Uygulamaları 2

Onuncu ders önerileri;

- Pastacılık
- Temel Pastane Uygulamaları
- Temel Pastacılık
- Pastane Uygulamaları

On birinci ders önerileri;

- Türk Mutfağı
- Türk Mutfak Kültürü
- Türk Mutfak Kültürü ve Uygulamaları
- Türk Mutfak Uygulamaları
- Türk Mutfağı 1 ve 2

On ikinci ders önerileri;

- Dünya Mutfağı 1 ve 2
- Uluslararası Mutfaklar
- Dünya Mutfağı

On üçüncü ders önerileri;

- Unlu Mamuller
- Ekmekçilik ve Unlu Mamuller

On dördüncü ders önerileri;

- Menü Planlama ve Maliyet Kontrolü
- Yiyecek İçecek Maliyet Kontrolü
- Yiyecek İçecek Maliyet Kontrolü ve Analizi

On beşinci ders önerileri;

- Menü Planlama
- Menü Yönetimi
- Menü Yönetimi ve Planlaması

On altıncı ders önerileri;

- Servis ve Bar Uygulamaları
- Servis Teknikleri
- Servis Sistemleri
- Yiyecek İçecek Üretimi ve Servisi
- Yiyecek İçecek Servisi

- Servis ve Protokol Kuralları

On yedinci ders önerileri;

- Gastronomide Yeni Akımlar
- Gastronomide Yeni Trendler

Gastronomi eğitimi mesleki ve teknik bilgiler içerdiğinden, söz konusu programda özel öğretim yöntemlerinden faydalanılması gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede mesleki kazanımlar ve gastronomi eğitimden beklenen çıktılar arasındaki ilişkinin güçleneceği ifade edilmiştir. Araştırmacılar, işbirlikçi eğitim modeli, proje tabanlı eğitim modeli, sorgulama temelli eğitim modeli, sınıf dışı eğitim modeli, probleme dayalı eğitim modeli ve 5E-7E modelini gastronomi eğitiminde uygulanabilecek olan özel öğretim yöntemleri olarak ele almışlardır (Sarıoğlan, Avcıkurt ve Sezen, 2020). Gastronomi eğitiminin mevcut durumuna yönelik tespitler içeren bir çalışmada; gastronomi programının diğer alanlarla olan ilgisinin vurgulanması, kültür ve sanat içerikli derslerin programa dâhil edilmesi, öğrencilerin aşçılık dışındaki mesleki yeterliliklerine ve istihdam olanaklarına da önem verilmesi, öğrencileri mutfakta yaratıcılığı destekleyen çalışmalara yönlendirilmesi gibi çeşitli öneriler geliştirilmiştir (Babaç ve Önce, 2018).

Uygulama derslerine ilişkin daha önce yapılmış çalışmalara bakıldığında malzeme temin edilmesi ve finansman (V. Ulusal Aşçılık Kampı Çalıştayı, 2019: 3), uygulama alanlarının yetersizliği, hatalı mutfak planlamaları, sabit ekipmanların ve set üstü ekipmanların yetersizliği, mutfağının fiziki durumunun ve kapasitesinin yetersizliği gibi sorunların ön plana çıktığı görülmektedir (Arıkan, Altunöz Sürücü ve Arman, 2018). Gastronomi eğitimi ve bu eğitimin verilebilmesi için bölüm kurulması belirli bir mesai ve maliyet harcamayı gerektirmektedir. Bu noktada bölümlerde bütçe ve satın alma sorunları yaşanabilmektedir (Bucak ve Yiğit, 2018). Gastronomi eğitimine yönelik yapılan bir çalışmada; bazı ülkelerdeki benzer müfredatlar ile kıyaslandığında Türkiye’de gastronomi eğitimi veren kurumların dünya mutfakları uygulamalı ders ağırlığının daha düşük olduğu saptanmıştır. Konuyla ilgili olarak uluslararası mutfaklar konulu ders sayılarının artırılması, toplam ders sayısının dengeli bir şekilde dağılımı, uygulamalı derslerin artırılması ve müfredatta öğrencilerin mutfak becerilerini geliştirmeye yönelik derslere yer verilmesi gibi bazı öneriler geliştirilmiştir (Çarbuğa, Aydın, Sormaz ve Yılmaz, 2018: 7).

Bu alandaki eğitimin önemine vurgu yapan bir diğer önemli konu ise Türkiye’de ve dünyada gastronomi turizminin gelişimi olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda gastronomi turizminin ön plana çıkması, sektörün nitelikli çalışan ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Gastronomi turizminin dinamikleri, gastronomi eğitimi alan ve alanında uzmanlaşmış kişilerin sektöre kazandırılmasını gerekli kılmıştır (Babaç ve Önce, 2018: 283). Dolayısıyla programın değişen çevre koşullarına uyum sağlayabilecek insan gücü yetiştirebilmesi de önem arz etmektedir (Bucak ve Yiğit, 2018: 821). Yükseköğretim kurumlarının sektörün beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek öğrenciler yetiştirebilmek için ise nitelik ve nicelikte uygulamalı derslerine önem vermesine ve bu derslerin alanında uzman kişilerce verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Sormaz, Arman ve Erdem, 2020: 217). Türkiye’deki gastronomi eğitimini ele alan bir çalışmanın sonuçlarına göre gastronomi programlarındaki teorik eğitimin uygulama dersleri ile pekiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ekincek, Özgür Göde, Önce ve Yolal, 2017: 36). Gastronomi eğitiminde uygulama derslerinin verimliliğini artırma noktasında öğrencilerin sektör profesyonelleri ile buluşturulmasının da önemli olduğu ifade edilmektedir (Kurnaz, Babür ve Aykurt Yılmaz, 2018: 518). Yükseköğretim kurumlarının program müfredatını belirlerken sektörün beklentilerini ve sektördeki gelişmeleri göz önünde bulundurması önem arz etmektedir. Bu noktada öğrencilerin bilgi ve becerilerini uygulama alanında pekiştirebilmesi için mutfak uygulamalarına yönelik eğitim ve etkinliklerin artırılması ve desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Sormaz, Arman ve Erdem, 2020).

Bölüm kontenjanları ve bu kontenjanlardaki yoğunluk eğitim kalitesine etki eden

unsurlardan biri olarak ifade edilmiştir (ÜGKOK, 2020). Gastronomi eğitimi veren fakülte ve yüksekökol yönetimlerine yönelik olarak; devlet ve vakıf üniversitelerinde kurulacak olan uygulama mutfaklarının eksiklerinin giderilmesi için uzmanlar tarafından incelenmesi, uygulama mutfaklarının kurulması ve bölümlerin açılması için denetleyiciler tarafından belirli standartların belirlenmesi gibi öneriler sunulmuştur (Bucak ve Yiğit, 2018). Gastronomi eğitimine yönelik ele alınan konulardan bir diğeri ise öğrenci değişimidir. Öğrenci değişim programları kapsamında yurt dışındaki eğitim kurumları ile anlaşmalar yapılması, eğitimin kalitesini artırmaya yönelik öneriler kapsamında yer almaktadır (Bucak ve Yiğit, 2018). Ancak program müfredatlarının yurt dışı ile farklılık göstermesi öğrenci değişimlerinde sorun oluşturabilmektedir. Bu noktada İspanya ve Güney Amerika'daki bazı kurumların program içeriği olarak Türkiye'deki yükseköğretim kurumları ile benzerlik gösterdiği ifade edilmiştir. Hırvatistan, Polonya, İtalya, Almanya ve İspanya program kapsamında anlaşma yapılabilecek olan ülke önerileri olarak sunulmuştur (ÜGKOK, 2020).

Komisyon üyeleri ile toplantılar yapılarak GMS eğitiminin mevcut durum analizi yapılmıştır. Toplantılar süresince bölümün güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmiş, bölüme yönelik fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir.

Güçlü Yönler

Komisyon üyeleri ile yapılan toplantılar sonucu GMS bölümünün tespit edilen güçlü yönleri şu şekildedir:

- Mevcut talebi karşılayabilecek sayıda bölüm olması,
- Çok disiplinli yapıya uygun akademik kadroya sahip olunması,
- Eğitim için zengin içerik oluşturabilme olanağı,
- Eğitime destek verecek sektör temsilcilerinin mevcudiyeti,
- GMS öğrencilerinin çok disiplinli eğitim alması,
- Farklı disiplinlerdeki ulusal ve/veya uluslararası iş birliklerinin yapılıyor olması,
- Bölümü seçen öğrencilerin nitelikli ve bilgi düzeylerinin yüksek olması (tercih sıralaması açısından),
- Bölümlerin öğrenci doluluk oranlarının yüksek yüzdeye sahip olması,
- Türk kültürünün korunması ve canlı tutulması için kültürün önemli bir parçası olan yemek kültürü alanında çalışılıyor olması,
- Bütün dünyada artan bir ilgi gören mutfak sanatları ve gastronomi alanına eğitilmiş ve kalifiye personel yetiştiriliyor olması,
- Yaratıcılığı ve inovasyonu destekleyen bir bölüm olması,
- Yurt içi ve yurt dışında istihdam olanağının yüksek ve çeşitli olması,
- Verilen teorik derslerin uygulamalarla desteklenmesi,
- Araştırma sahasının çok zengin olması,
- Akredite edilmiş bölümlerin olması,
- Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kalkınma amaçlarının birçoğunu destekliyor olması,
- Yeni öğrencilerin potansiyel girişimci olması ve yaratıcı, yenilikçi ve taze bilgilerle sektöre girecek olmalarıdır.

Zayıf Yönler

Komasyon üyeleri ile yapılan toplantılar sonucu GMS bölümünün tespit edilen zayıf yönleri Şu Şekildedir:

- Bölümlerde alanda uzman olmayan (akademik ve/veya iŐ tecrübesi açısından) öğretim elemanlarının bulunması,
- Uygulama derslerini yürütecek yeterli nitelik ve nicelikte öğretim elemanlarının bulunamaması,
- Bölümler arası müfredat uyumsuzluğu olması,
- Doktora programı açılmasının önünde engellerin bulunması,
- İlgili alanyazında konuyla ilgili indeksli dergilerde taranan akademik çalışma azlığı
- Uygulama alanları noksanlığı ve yetersizliği,
- Özellikle devlet üniversitelerinin büyük bir kısmında sarf malzemesi temininde sorunlar yaşanması,
- Bölümün sürdürülebilirlik maliyetinin yüksek olması,
- Eğitim programlarına ilişkin ulusal çerçeve program eksikliği,
- Bölüm mezunlarının yasal bir iŐ tanımının ve unvanlarının olmaması ve bundan kaynaklanan istihdam sorunları,
- Staj-iŐbaŐ uygulamaları konusunda eğitim kurumları ile sektör temsilcileri arasındaki uyumsuzluk-iletiŐimsizlik,
- Türk mutfağına ait özgün tarif ve tekniklerin yeterince standart hale getiril(e)memiŐ olması,
- Erasmus anlaşmaları için Avrupa'da denk olan lisans programlarının azlığı,
- Bazı bölümlerde mesleki yabancı dil eğitiminin yetersiz oluşu,
- Bazı bölümlerin basılı kaynaklara ulaşma ve açık erişim olanaklarının kısıtlı olmasıdır.

Fırsatlar

Komasyon üyeleri ile yapılan toplantılar sonucu belirlenen GMS bölümünün fırsatları Şu Şekildedir:

- Sektörün eğitilmiş ve nitelikli personel ihtiyacının olması,
- Sektörün, turizmin ve özellikle gastronomi turizminin yıldan yıla hem Türkiye'de hem de dünyadaki birçok ülkede genişlemesi, ekonomik hacminin artması,
- Öğrencilerin hazır bulunuŐluk düzeylerinin ve motivasyonlarının yüksek olması,
- Uluslararası öğrencilerin tercih ettiğı bölüm olması,
- Bölüm mezunları için akademik kariyer imkânı bulunması,
- GMS'nin ileride alt çalışma alanlarının doğması sonucunda ileri uzmanlaşmaya fırsat vermesi,
- Bütün dünyada sürdürülebilir yemek kültürü ve çevre, israf ve açlık gibi konulara verilen önemin artmasıyla birlikte GMS eğitiminin bu konulardaki katkı ve öneminin dikkat çekmeye başlamış olması,
- Medya desteğinin artarak devam etmesi,
- Son zamanlarda sektörde Türk markalarının dünyaya açılma çabaları,
- Üniversitelerin diğer bölüm öğrencilerinin çift ana dal ve yandal yapmak istedikleri bir bölüm olması nedeniyle karşılıklı iŐ birliğı taleplerinin/anlaşmalarının zengin olması,

- Devletin önem ve desteğinin artarak devam etmesi,
- Disiplinle ilgili akademik ve /veya popüler etkinliklere yönelik talebin artarak devam etmesi,
- Lisans eğitimi sonrasında lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) eğitimi olanaklarının olması,
- Yabancı yatırımcıların ilgisini çeken yapıya sahip olmasıdır.

Tehditler

Komisyon üyeleri ile yapılan toplantılar sonucu belirlenen GMS bölümünün tehditleri şu şekildedir:

- Türkiye’de ve dünyada bu alanda farklı seviyelerde ve farklı yapılarda eğitim kurumlarının sayısının artması,
- Lisans eğitime alternatif kısa süreli kursların varlığı,
- Bölümlerin kontenjanlarının her yıl artması,
- Bölüm sayısının fazla olması; halen hızla ve kontrolsüz şekilde yenilerinin açılıyor olması,
- GMS bölümlerinin farklı fakültelerin altında açılabiliyor olması,
- Alanın anabilim dalı olarak tanınırlığının yeterli olmaması ve bundan kaynaklanan sorunlar,
- Gastronominin doçentlik alanında sadece turizm altında anahtar kelime olarak yer alması,
- Kamuoyu nezdinde GMS bölümünün sadece aşçı yetiştiren ve yemek pişirme eğitimi veren bir bölüm olarak algılanması,
- Makro değişkenlere karşı kırılgan bir sektör olması,
- Dersleri yürüten öğretim elemanlarının alana yönelik çalışmalarının yetersizliği,
- Bölüm açılması için asgari şartı karşılayacak öğretim üyesi uzmanlık alanının sınırlandırılmış olmasıdır.

2. Komisyon Önerileri

Komisyon üyeleri ile yapılan toplantılar sonucunda GMS eğitime ilişkin öneriler belirlenmiştir. Bu öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- GMS eğitiminin niteliğini artırmak için ulusal lisans programları çalışma grubu kurularak eş güdüme yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Özellikle sağlık bilimleri alanında (beslenme ve diyetetik gibi) olduğu gibi bölümlerin çıktığı hedeflerine uygun bir çerçeve programı hazırlanmalı ve yayınlanmalıdır.
- GMS bölümlerindeki kontenjanlar azaltılmalıdır (Bölümlerin kontenjanları belirlenirken özellikle uygulama alanlarının kapasiteleri ve güvenli/sağlıklı eğitim standartlarına uyumluluğu göz önünde bulundurulmalıdır).
- Yeni GMS bölümleri açılmasında mevcut kriterlerin yanında uygulama alanları gibi teknik ve akademik kriterlere dikkat edilmelidir.
- GMS bölümlerinin ulusal ve uluslararası akreditasyon kurumlarının kriterlerinin yabancı dil kredi saati öncelikli olmak üzere yeniden güncellenmelidir.
- Öğretim elemanları için hizmet içi eğitim olanağı sağlanmalıdır.
- Öğretim elemanlarının GMS alanındaki beceri ve yetkinliklerini güncellemelerini sağlayacak seminer, kurs, sertifika programlarına katılımları teşvik edilmelidir.

- Donanımlı öğretim elemanı yetiştirilmesi için doktora programlarının açılmasında belirlemiş kriterler (multidisipliner yapıyı gözeterek) gözden geçirilmelidir.
- GMS bölümlerinin içeceklerle ilgili uygulama alanlarının oluşturulması teşvik edilmelidir.
- Bölümlerde uzmanlaşma (bölgesel mutfak, özellikli mutfak, yiyecek ve içecek işletmeciliği, restoran işletmeciliği gibi) teşvik edilmelidir.
- Öğretim elemanları alanla ilgili ulusal ve/veya uluslararası indeksli dergilerde taranan akademik çalışma yapımları için teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Uygulama alanlarının nitelik ve nicelik eksikleri belirlenerek üniversite yönetimi tarafından bu eksikliklerin giderilmesi teşvik edilmelidir.
- Sarf malzemesi temini konusunda kontenjanlar doğrultusunda üniversite yönetimi tarafından bütçe ayrılmalıdır.
- Mutfak eksenli araştırmaları destekleyecek ulusal ve/veya uluslararası fonlar oluşturulmalıdır (örneğin YÖK, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜBİTAK bünyesinde gibi).
- GMS mezunları için meslek kanunu çıkarılmalıdır.
- Sektör üniversite iş birliğinin artırılmasını teşvik edecek programlar hazırlanmalıdır.
- Türk mutfağının tanıtılması için uluslararası akademik çalışmalar ve/veya etkinlikler teşvik edilmelidir.
- Basılı kaynak ve açık erişim için olanaklar artırılmalıdır.
- GMS bölümlerinin sadece aşçı yetiştiren ve yemek pişirme eğitimi veren bir bölüm olarak algılanmasının önüne geçmek için kamuoyu çalışması (sosyal ve akademik mecralarda tanıtılması gibi) yapılmalıdır.
- GMS bölümlerinin öncelikli alan olarak değerlendirilmesi önerilmelidir.

SONUÇ

COVID-19 salgını nedeniyle çevrim içi ortamda gerçekleşen toplantılar süresince GMS lisans eğitimine ilişkin GZFT analizi yapılmış, komisyon üyelerince belirlenen zayıf yönler ve tehditler çerçevesinde öneriler geliştirilmiştir.

Zayıf yönlerin belirlenmesi amacıyla yapılan toplantıda öğretim elemanları, müfredat, akademik çalışma, uygulama alanları ve sarf malzemeleri, doktora programı, basılı kaynak erişimi, staj uygulamaları gibi konularda zayıf yönler tespit edilmiştir. Tehditlerin belirlenmesi amacıyla yapılan toplantıda eğitim kurumları, kurslar, kontenjan, aşçılık algısı, alan çalışmaları gibi tehditler tespit edilmiştir.

Tüm komisyon üyelerinin katılımı ile belirlenen zayıf yönler ve tehditlere ilişkin yine üyelerin katılımlarıyla öneriler de geliştirilmiştir. Uygun müfredat hazırlanması, ulusal çerçeve programı oluşturulması, bölüm kontenjanlarının sınırlandırılması, bölüm açma kriterlerinin güncellenmesi, öğretim elemanlarının hizmet içi eğitimle desteklenmesi, öğretim elemanlarının seminer, kurs ve sertifika programlarına katılımının teşvik edilmesi, doktora programı açma kriterlerinin güncellenmesi, uygulama alanı ve sarf malzeme temini konusunda üniversite yönetiminin destek olması, meslek kanunu çıkarılması, sektörle işbirliğinin artırılması gibi öneriler sunulmuştur. Sunulan bu öneriler tüm ülkedeki GMS bölüm yönetimleri ve bünyelerindeki öğretim elemanları, devlet ve vakıf üniversite yönetimleri, YÖK, akreditasyon kuruluşları ve sektör temsilcileri iş birliği neticesinde gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, E., Altunöz Sürücü, Ö., & Arman, A. (2018). Yükseköğretim Kurumlarındaki Eğitim Mutfaklarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm ve Önerileri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 592-601. doi:10.21325/jotags.2018.231
- Cankül, D. (2019). Assessing the quality of gastronomy education: Turkey case. *Electronic Journal of Social Sciences*, 18(70), 986-1001. doi:10.17755/esosder.491083
- Cankül, D., & Yıldız, E. (2020). Gastronomi mi Yiyecek İçecek İşletmeciliği mi? *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3002-3020. doi:10.21325/jotags.2020.748
- Çarbuğa, Ü., Aydın, M., Sormaz, Ü., & Yılmaz, M. (2018). Gastronomi Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarının Uygulamalı Meslek Derslerinin Değerlendirilmesi. *International Journal of Tourism and Social Research*(3), 14-23.
- Ekincek, S., Özgür Göde, M., Öncel, S., & Yolal, M. (2017). Gastronomy and Culinary Arts Education in Turkey: Department Head's Perspective. *Studia Universitatis Baes-Bolyai, Negotia*, 62(1), 23-43. doi:10.24193/subbnegotia.2017.1.02
- Kurnaz, A., Babür, T., & Aykurt Yılmaz, H. (2018). Gastronomi Eğitiminde Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: Mengen Ulusal Aşçılık Kampı. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(8), 505-520. doi:10.26466/opus.36117
- Samancı, Ö. (2020). Gastronomi: Disiplinler Arası Bir Buluşma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 92-95.
- Sormaz, Ü., Arman, A., & Erdem, Ö. (2020). Uygulamalı Mutfak Eğitimi Organizasyonlarının Öğrencilerin Mutfak Bilgi ve Beceri Düzeyine Etkisi: Ulusal Aşçılık Kampı Örneği. *Turizm Akademik Dergisi* (1), 209-223.
- ÜGKOK (Üniversitelerarası Gastronomi ve Mutfak Sanatları Koordinasyon Kurulu). (2020). Ön Değerlendirme Sonuç Raporu. Yayımlanmamış Toplantı Raporu, Eskişehir.
- V. Ulusal Aşçılık Kampı Çalıştayı. (2019). *Ders İçeriklerinin Belirlenmesi, Uygulama Derslerinin Maddi Zorluklarının Aşılması*. Bolu, Mengen: V. Ulusal Aşçılık Kampı Çalıştayı.
- Yılmaz, G. (2019). Türkiye'de Ortaöğretim ve Yükseköğretim Düzeyindeki Gastronomi Eğitiminin Değerlendirilmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 29-248.
- YÖK Genel Sekreterliği, (2020). Türkiye GMS Bölümleri Listesi.
<https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=29022> [Erişim Tarihi 22.04.2021]
<https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=19024> [Erişim Tarihi 22.04.2021]

KISALTMALAR

GMS: Gastronomi ve Mutfak Sanatları

GZFT: Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler

ISCED: Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

TURAK: Turizm Eğitimi Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ÜGKOK: Üniversitelerarası Gastronomi ve Mutfak Sanatları Koordinasyon Kurulu

REKREASYON YÖNETİMİ BÖLÜMÜ KOMİSYONU

1. Mevcut Durum Analizi

Bu rapor, Türkiye’de bulunan Rekreasyon Yönetimi bölümlerinin sorunları ile ilgilidir. Bu raporun kapsamı, genel hatlarıyla Rekreasyon Yönetimi bölümündeki eğitim öğretimin fiziksel altyapı olanakları, istihdam, kurumsallaşma, müfredat, öğretim elemanları, sektörel ilişkiler, staj ve deneyim, yetkinlik ve mesleki yeterlilik sorunlarından oluşmaktadır.

İnsanların boş zamanlarını kendilerini mutlu edecek, gönüllülük esasına dayanan aktivitelerle değerlendirmelerine olanak sağlayan Rekreasyon Yönetimi, hizmet sektörü kapsamında yer almakta ve dolayısıyla emek yoğun bir nitelik taşımaktadır. Rekreasyon, “*zaman harcamaya değer, bireyin gönüllü katılımına dayanan, bireye içsel tatmin sağlayan boş zaman meşguliyetleri veya aktiviteleri*” olarak tanımlanmaktadır (Hutchinson, 1949). Rekreasyonun toplumsal ve fiziksel faydalarının oldukça yüksek olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki, alanyazın incelendiğinde rekreasyonun mutlu yaşam için bir araç konumunda olduğu savunulmaktadır (Edginton ve Ford, 1985). Yaşamın her anında görülebilen ve kapsamı oldukça geniş olan rekreasyonel aktivitelerin doğru bir şekilde yönetilmesi hiç kuşkusuz nitelikli iş gücü ile mümkündür. Bunu sağlamanın yolu ise Rekreasyon Yönetimi eğitiminden geçmektedir. Başka bir ifadeyle, rekreasyonel aktiviteler için ihtiyaç duyulan emeğin üretilmesinde katkısı olabilecek başlıca kurumlar, Rekreasyon Yönetimi eğitiminin verildiği yüksekokullar ve fakültelerdir.

Lisans eğitimi, ortaöğretime dayalı en az sekiz yarıyıl ya da dört yılı kapsayan yükseköğretim türüdür. Ülkemizde lisans düzeyinde turizm eğitimi, yüksekokul ve fakülte kapsamındadır. Rekreasyon Yönetimi programlarının amaçları incelendiğinde, turizm sektörüne ve rekreasyon ile ilgili tüm kamu ve özel kuruluşlara sosyal, ekonomik, sportif, rekreatif ve teknik yönlerden katkı sağlayabilecek düzeyde teorik ve pratik bilgilerle donatılmış insan gücü yetiştirmek ön plana çıkmaktadır. Programların bir diğer amacı, yabancı dil bilen ve analitik düşünme yeteneği olan nitelikli iş görenlerin rekreasyon, spor ve turizm işletmeleri öncelikli olmak üzere boş zaman endüstrisi kapsamında değerlendirilen sektörlerde orta ve üst kademe yönetici olarak istihdam edilmesidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi ise Rekreasyon Yönetimi eğitimi ile mümkün olmaktadır. Bu eğitim süreci, tüm paydaşların uyum içinde faaliyet göstermeleri sonucunda başarıya ulaşmaktadır. Nitekim bu kapsamda ayrıntılı planlar yapılmakta ve Rekreasyon Yönetimi programının çıktıları, alan yeterlilikleri ve öğretim amaçları ifade edilmektedir.

Türkiye’de rekreasyon eğitiminin lisans düzeyinde iki farklı program adı altında verildiği görülmektedir. Bu programlar Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) ve Spor Bilimleri Fakültesi bünyesindeki “Rekreasyon” bölümleri ile Turizm Fakültesi ile Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’nda yer alan “Rekreasyon Yönetimi” bölümleridir (Tütüncü, Akgündüz ve Yeşilyurt, 2019). Diğer ülkelerdeki rekreasyon alanındaki programların isimleri incelendiğinde Türkiye’dekinden farklı olarak “Turizm ve Rekreasyon”, “Rekreasyon ve Boş Zaman Çalışmaları”, “Park, Rekreasyon ve Boş Zaman” ve “Park, Rekreasyon ve Turizm” gibi isimlerle adlandırıldığı görülmektedir (Özdemir, Akgül ve Güneş, 2019). Türkiye’de rekreasyon eğitimi ilk olarak Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında (BESYO) verilmeye başlanmıştır. Kurulan ilk bölüm, Muğla Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu bünyesindeki Rekreasyon Bölümü’dür. Rekreasyon eğitiminin turizm alanında verilmeye başlanması ise turizm fakültelerinin açılması ile olmuştur (Kızanlıklılı ve Birinci, 2018). Rekreasyon Yönetimi programları turizm fakülteleri bünyesinde 2010 yılından itibaren lisans düzeyinde verilmeye başlanmıştır. Turizm fakülteleri bünyesinde açılan ilk Rekreasyon Yönetimi bölümü 2010 yılında öğrenci almaya başlayan Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi’dir (daha sonra ismi değişerek Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi olmuştur).

2014 yılında Anatolia Turizm Akademisi tarafından gerçekleştirilen 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı’nda “Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi Programlarının Amaçları Ne

Olmalı?” başlıklı bir sonuç raporu elde edilmiştir. Bu raporda ana sorunlar, öğretim elemanları, istihdam, müfredat, meslekli yeterlilikler, mesleki ve akademik kurumsallaşma olarak sınıflandırılmıştır. Buna ek olarak, 2015 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından “Rekreasyonun Dünü Bugünü ve Geleceği” adlı bir çalıştay raporu ortaya konmuştur. Bu raporda, Rekreasyon Yönetimi programının dokuz adet temel sorunu olduğu vurgulanarak çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu sorunlar; bilimsel araştırmaların, alan çalışmalarının ve uzmanlaşmış akademik kadroların sayıca yetersizliği, sektör ve üniversite iş birliklerinin olmayışı, mezunların deneyim eksikliği, programa ilişkin farkındalığın az oluşu, rekreasyon uzmanlarının istihdam olanaklarının belirgin olmayışı ve staj olanaklarının yetersizliği şeklinde sıralanmıştır. Görüldüğü üzere, gerçekleştirilen arama konferansları, üst çatı olarak kabul edilebilecek sorunlara yönelik gerçekleşmiştir.

Rekreasyon Yönetimi programının gerek akademik gerekse sektörel yönü sürekli olarak değişim ve gelişim halinde olduğu için belirli dönemlerde bu tarz ortak akıl toplantılarının gerekliliğinden söz etmek mümkündür. Bu toplantılar, kısaca ifade etmek gerekirse, hem dönemin ihtiyaçlarına cevap vermek hem de orta ve uzun vadede detaylı planlamalar yapmak için faydalı kabul edilebilmektedir.

Bu bölümde Türkiye’de lisans düzeyinde verilen Rekreasyon Yönetimi eğitime ilişkin mevcut sorunlar, sekiz başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar, “(1) Fiziksel Altyapı Olanakları, (2) İstihdam, (3) Kurumsallaşma, (4) Müfredat, (5) Öğretim Elemanları, (6) Sektörel İlişkiler, (7) Staj ve Deneyim, (8) Yetkinlik ve Mesleki Yeterlilik” ile ilgili sorunlardır.

Fiziksel Altyapı Olanakları

Katılımcıların “fiziksel altyapı olanakları” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Eğitim binalarının yetersiz olması,
- Açık ve kapalı uygulama alanlarının yetersiz olması,
- Dijital sınıfların yetersiz olması,
- Fiziksel uygulama alanlarının yetersizliğinin göz önüne alınmaması,
- Malzeme alımı için yeterli bütçenin bulunmaması,
- Okulun bulunduğu il/ilçede yeterli rekreasyon alanlarının bulunmaması,
- Kampüs rekreasyon alanlarının yetersiz olması,
- Eğitimlerin kampüs rekreasyon alanlarının yeterliliği ile sınırlı kalması,
- Spor tesisi ve altyapı eksikliklerinin olması,
- Rekreasyon bölümü fiziksel altyapı ihtiyacının rektörlük nezdinde önemsiz görünmesi,
- Turizm fakültelerinin diğer fakültele oranla rektörlük nezdinde gücünün az olması,
- Diğer bölümlerle olan ilişkilerde koordinasyon eksikliğinin olmasıdır.

İstihdam

Katılımcıların “istihdam” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Merkezi ve yerel yönetimler bünyesinde Rekreasyon Yönetimi mezunlarına yönelik yeterli kadroların tahsis edilmemesi,
- Özel sektör tarafından Rekreasyon Yönetimi programının yeterince bilinmemesi,
- Mezunların kendi alanlarında iş bulamaması,
- Rekreasyon Yönetimi mezunlarının iş pozisyonlarının tanımlanmaması,

- Farklı isimler altında rekreasyon eğitimin verilmesi,
- Rekreasyon Yönetimi mezunlarının istihdam edilecek alanlarının net olmaması,
- Alan dışından kişilerin akademik kadrolara atanması,
- Program isminin tam olarak anlaşılabilmesi,
- Meslek yasasının olmamasından dolayı mezunların mağduriyet yaşamalarıdır.

Kurumsallaşma

Katılımcıların “kurumsallaşma” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Türkiye’de Rekreasyon Yönetimi bölümlerinin kamu kurum ve kuruluşlarında bir karşılığının bulunmaması ve kurumsal yapısının tam olarak oluşturulamaması,
- Rekreasyon Yönetimi bölümlerinin plansız bir şekilde açılması, bölümün alan dışı akademisyenler tarafından idare edilmesi,
- Kurumsal bir anlayış yoksunluğu, yetki görev ve sorumlulukların tam olarak belirlenememesi,
- Hem turizm fakülteleri hem de sektör kapsamında tanınırlığının yeteri düzeyde olmaması,
- Mesleki tanımlamanın güçlü bir şekilde ortaya konmaması,
- Müfredattaki ders içeriklerinin yeniliğe uyum sağlayacak şekilde planlanmaması,
- Öğrencilerin program içeriği konusunda bilinçsiz olması,
- Alana ilişkin öğretim elemanı değişim programlarının uluslararası düzeyde yeterli olmaması,
- Alana ilişkin sivil toplum örgütlerinin kurulmasına ihtiyaç duyulmasıdır.

Müfredat

Katılımcıların “müfredat” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Programların alanın çok disiplinli yapısını destekleyen, çeşitli uzmanlık alanlarını barındıran, alana özgü bir müfredattan yoksun olması,
- Müfredat içeriklerinin yalnızca turizm ve işletme alanlarıyla ilgili olması,
- Müfredatta programın amacına uygun olmayan derslerin bulunması,
- Müfredatın teorik eğitim ağırlıklı hazırlanması ve uygulama derslerine ağırlık verilmemesi,
- Uzmanlık alanlarına dair uygulamalı dersleri anlatabilecek akademisyenlerin olmaması,
- Üniversiteler arasında müfredat konusunda bir uzlaşma olmaması,
- Müfredatın sektör beklentileriyle uyum sağlamaması,
- Müfredat geliştirme aşamasında paydaş analizine yeterince önem verilmemesi,
- Müfredata yönelik ders kitaplarının ve kaynak sayısının yetersiz olması,
- Merkezi idare ve yerel yönetimler açısından rekreasyon politikalarına müfredatta yer verilmemesidir.

Öğretim Elemanları

Katılımcıların “öğretim elemanları” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Alan dışı öğretim elemanlarının olması,

- Alan dışı öğretim elemanlarının inisiyatif almaması ve bölüm derslerinin güçlendirilebilmesi için çaba harcamaması,
- Alan dışı öğretim elemanlarında aidiyet eksikliğinin olması,
- Öğretim elemanı sayısının yetersiz olması,
- Alan dışı öğretim elemanlarının rekreasyon ve boş zaman ile ilgili bilgi eksikliğinin olması ve konu üzerine çalışmalarının bulunmaması,
- Sektör deneyimli öğretim elemanı eksikliğinin olması,
- Bilgi eksikliği olan alan dışı öğretim elemanlarının kendi ilgi alanlarına yönelik dersler açtırarak müfredata müdahale etmesi,
- Spor temelli dersler için beden eğitimi çıkışlı öğretim elemanı bulunmaması,
- Rekreasyon temelli uzmanlık gerektiren (drama vb.) derslerin müfredatta bulunmaması,
- Öğretim elemanlarının yurt dışı deneyimlerinin eksik olması,
- Ortak olan derslerin farklı bölümlerden alınması,
- Eldeki imkanlar ile bölümün yürütülmeye çalışılıyor olmasıdır.

Sektörel İlişkiler

Katılımcıların “sektörel ilişkiler” konusuna yönelik verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Yeni bir program olması nedeniyle Rekreasyon Yönetimi programının kamu ve özel sektörler tarafından yeterince tanınmaması,
- Kamu ve özel sektör arasında iletişim problemleri yaşanması,
- Program mezunlarının sektördeki istihdam alanlarının ve görev tanımlarının tam olarak belli olmaması,
- Programın sektör temsilcilerinin de dâhil olduğu dış paydaşlarının bilinmemesi,
- Rekreasyon işletmelerinin faaliyetlerinin toplumsal yaşamda çok geniş bir alana yayılmış olması ve bu alanda -sayı ve çeşitlilik bakımından- faaliyet gösteren çok işletme bulunması sebebi ile sektörel ilişkilerin karmaşıklaşması ve ilişki kurmanın zorlaşması,
- Rekreasyon alanının bir sektör olarak yeterince kabul görmemesi veya arka planda kalması,
- Programın sektörel yansıması olarak daha çok “Animasyon Hizmetleri” alanının ön plana çıkması,
- Yükseköğretim Kurumu’nun (YÖK) kararı ile öğrenciler “rekreasyon yöneticisi” unvanı alan program mezunlarının sahip oldukları bu unvanın sektördeki paydaşlar açısından tam olarak konumlandırılmaması,
- Sektör ve akademi arasında iş birliği eksikliği olması,
- Fakültelerde düzenlenen “Kariyer Günleri” etkinliklerinde az sayıda rekreasyon işletmesinin dâhil edilmesi,
- Programlarda öğrencilere yönelik saha gezilerinin yetersiz olması,
- Programlarda sektörel ilişkileri güçlendirebilecek topluma hizmet faaliyetleri henüz istenen seviyede olmamasıdır.

Staj ve Deneyim

Katılımcıların “staj ve deneyim” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Rekreasyon yönetimi programlarında öğrenim gören öğrencilerin staj yapabilecekleri işletmelerin sayısı az olması,
- Staj olanaklarının yeterli olmaması,
- Dönem içi staj imkânlarının ve uygulamalı eğitimin yetersiz olması,
- Öğrencilerin çoğunluğunun konaklama işletmelerinde staj yapmaları dolayısıyla rekreasyon işletmelerinde yapılan stajların istenen düzeyde olmaması,
- Öğrencilerin stajlarında çalıştırıldıkları bölümlerin yöneticilik deneyimi edinme imkânlarını kısıtlaması,
- Staj yapılacak sektör-işletmelerin ve stajla ilgili yönetmelik/uygulama esaslarının belirsiz olması,
- Staj zamanlarının öğrenim görülen kurumlar tarafından belirli sürelerle kısıtlanması,,
- Daha önce çalışmış ya da çalışmakta olan öğrencilerin çalışma belgelerinin staj yerine sayılmaması
- Stajların belirli dönemlerde yapılmaması ve öğrencilerin akademik danışmanları tarafından kontrol edilmemesi,
- Üniversite öğrenimi gören öğrencilerin lise öğrenimi gören öğrencilerle aynı staj programına dâhil edilmeleri, ayırt edici niteliklerin olmaması,
- Öğrencilerin staj yapmadıkları halde sahte belgelerle stajlarını yapmış gibi göstermeleridir (naylon staj sorunu).

Yetkinlik ve Mesleki Yeterlilik

Katılımcıların “yetkinlik ve mesleki yeterlilik” konusuna ilişkin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortaya çıkan sorunlar şu şekildedir:

- Rekreasyon Yönetimi programının yetkinlikleri konusunda belirleyici ölçütlerin net olarak tanımlanmamış olması,
- Rekreasyon Yönetimi programının yetkinliklerinin kişisel ve mesleki yetkinlikler başlıkları altında açıklanmamış olması,
- Rekreasyon Yönetimi programının Türkiye’de henüz yeni olması,
- Rekreasyon Yönetimi programının yetkinliklerine ilişkin başvurulacak bilgi kaynağının yetersiz olması,
- Rekreasyon Yönetimi programının Türkiye’de henüz olgunlaşmaması nedeniyle yetkinlik ve mesleki yeterlilik hakkında başvurulacak bilgi kaynağının kısıtlı olması,
- Rekreasyon Yönetimi programının mesleki standartlarının belirlenmemiş olması,
- Rekreasyon Yönetimi programından mezun olanların mesleğini temsil eden tüzel bir kişilik olmaması,
- Rekreasyon Yönetimi programının meslek haritasının çıkarılmamış olması,
- Rekreasyon Yönetimi alanına özgü derslerin müfredatlar içerisinde yeterince yer almaması,
- Müfredat oluşturma sürecinde sektörün ve dış paydaşların beklentilerinin göz ardı edilmesi,

- Rekreasyon Yönetimi alanında yetişmiş akademisyen sayısının az olması,
- Rekreasyon Yönetimi programı mezunlarının sektörde yeterince tanınmaması,
- Rekreasyon Yönetimi programı mezunlarının öncelikli istihdam alanlarının net bir şekilde belirlenmemiş olması,
- Sektörün, Rekreasyon Yönetimi programının ne olduğuna dair detaylı bilgi sahibi olmamasıdır.

2.1. Komisyon Önerileri

Bu bölümde Türkiye’de lisans düzeyinde verilen Rekreasyon Yönetimi eğitime ilişkin tespit edilen sorunlara ilişkin çözüm önerileri, sekiz başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar, “(1) Fiziksel Altyapı Olanakları, (2) İstihdam, (3) Kurumsallaşma, (4) Müfredat, (5) Öğretim Elemanları, (6) Sektörel İlişkiler, (7) Staj ve Deneyim, (8) Yetkinlik ve Mesleki Yeterlilik” şeklinde sıralanmaktadır.

Fiziksel Altyapı Olanakları

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “fiziksel altyapı olanakları” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Eksik olan altyapı ve üstyapı olanakları için özel ya da kamu ile iş birliği içinde olunmalıdır.
- Uygulamalı derslere yönelik altyapı imkânları artırılmalıdır.
- Bütçe eksikliği için projeler ve bütçe destekli girişimler yapılmalıdır.
- Bütçe belirleme dönemlerinde altyapı ve üstyapı olanaklarının eksik olan tarafları göz önüne alınarak bütçe artırılmalıdır.
- Uygulamalı dersi olan her fakülte için uygulama alanları yapılması teşvik edilmelidir.
- Belediyeler rekreasyon alanlarını arttırmak için çalışmalarda bulunmalıdır.
- Rekreasyon bölümlerinin öğrenci alabilmesi için zorunlu uygulama alanları standardı belirlenmelidir.
- Fiziksel altyapı tamamlanmadan öğrenci alınmamalıdır.
- Bütçe eksikliği için üniversitelerin Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı’ndan (SKS) yararlanılmalıdır.
- Eksik uygulama alanlarının kısa dönemli çözümü için Güzel Sanatlar ve Spor Bilimleri Fakülteleri ile iş birliği kurulmalıdır.

İstihdam

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “istihdam” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Mesleki yetkinliğe ilişkin yasal düzenlemeler sağlanmalıdır.
- Mezunların sahip olacakları unvanlar standardize edilmeli ve hangi iş kollarında istihdam edileceğine dair paydaşların katılımıyla ortak görüşler ve çalışma tanımları belirlenmelidir.
- Sektör ve akademi tarafından birlikte yapılacak kapsamlı çalışmalar ile Rekreasyon Yönetimi programının tanınırlığı artırılmalıdır.
- Kamunun ilgili alanlarında Rekreasyon Yönetimi mezunlarına kamu personeli olarak yeterli kadrolar tahsis edilmelidir.
- Merkezi ve yerel yönetimlerin kent planlamalarında Rekreasyon Yönetimi mezunlarına da kadro verilmelidir.

- Mezunların özel sektörde kendi alanlarında iş bulabilecekleri kadrolar çeşitlendirilmelidir.
- İş tanımını ve istihdam alanlarını kapsayacak şekilde bir meslek yasası çıkarılmalıdır.
- Akademik kadrolarda öncelik programın amacına ve kriterlerine uygun olarak alan eğitimi almış kişilere verilmelidir.
- Rekreasyon kavramı kamu ve özel sektöre daha anlaşılır bir şekilde aktarılmalı ve buna yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- Rekreasyon Yönetimi programının çok boyutlu ve disiplinler arası bir alan olduğu göz önüne alınarak öğrencilere alana uygun nitelikli eğitim sunulmalıdır.
- Lisans programlarının isimleri standardize edilmelidir.

Kurumsallaşma

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “kurumsallaşma” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Resmi kurum ve kuruluşlarda bu alanın karşılığına denk gelen kurumlar kurulmalı ya da mevcut kuruluşlarda ilgili birimler oluşturulmalıdır.
- Bölümlerin açılma süreci bu alanda eğitim almış olan akademisyenler öncülüğünde yürütülmelidir.
- Kurumsallaşma kavramının çerçevesi netleşmeli ve neden gerekli olduğu ve ne fayda sağlayacağı tartışılmalıdır.
- Nitelikli eleman yetiştirme, alan tanıtımı, bilinirliği artırma faaliyetleri yetkili kişi ve kurumlar tarafından dikkate alınmalıdır.
- Türkiye’de faaliyet gösteren tüm Turizm Fakültesi bünyesindeki Rekreasyon Yönetimi bölümleri arasında ortak toplantılar gerçekleştirilmelidir. Önemli toplantı çıktılarının da yetkili karar mercilerine iletilerek, alınan kararların uygulanma durumunun takibi sağlanmalıdır.
- Medya kullanımı, halkla ilişkiler ve tanıtım faaliyetleri artırılmalıdır.
- Turizm Fakültesi dekanlıkları ile bölümün kurumsallaşması maksadıyla yeterli çabayı göstermeleri için diyaloglar artırılmalıdır.
- Yazılı bir kurum hafızası oluşturulmalıdır.
- Turizm fakültelerinin Rekreasyon Yönetimi bölümlerinden mezun olanlara yönelik verilecek unvan ve meslek tanımları oluşturulmalıdır.
- Alana yönelik işlevsel öğrenci toplulukları ve ilgili sivil toplum örgütlerinin kurulması teşvik edilmelidir.
- Mesleki tanımlamanın güçlü bir biçimde ifade edilmesi, yasal anlamda tanınırlığının artırılması gerekmektedir.

Müfredat

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “müfredat” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Müfredat, alanda ilerlemiş ülkelerdeki programlardan yararlanarak geliştirilmelidir.
- Uygulamalı derslerini de içeren bir eğitim müfredatı hazırlanmalıdır.
- Rekreasyon yönetimi bölümlerinin yapısına uygun özgün ders içerikleri oluşturulmalıdır.
- Eğiticilerin eğitilmesi sağlanmalıdır.

- Programlarda rekreasyon alanından mezun akademisyenler istihdam edilmelidir.
- Müfredat tasarlanırken kurumların kendi öğretim üyesi/elemanı kadroları ve bu kadroların uzmanlık alanlarının yanında, üniversite içinden destek alınabilecek bölümlerdeki öğretim kadrosu da dikkate alınarak bir planlama yapılmalıdır.
- Üniversiteler arasında ortak bir müfredatla en azından derslerin belli bir oranı aynı olmalıdır ve zorunlu temel dersler belirlenmelidir.
- Müfredat sektör yapısı baz alınarak; yerel ve coğrafi farklılıklar göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.
- Müfredat paydaşlarla etkileşim içinde hazırlanmalıdır.
- Bilimsel yayın üretimi artırılmalıdır.
- “Rekreasyon Politikaları” adlı, içerisinde ilgili kurum ve kuruluşların mevzuatının da yer aldığı yeni bir ders zorunlu ders olarak müfredata koyulmalıdır.

Öğretim Elemanları

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “öğretim elemanları” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Alanında uzman öğretim elemanları istihdam edilmelidir.
- Mümkün mertebe bölüm başkanları rekreasyon üzerine çalışmış insanlardan seçilmelidir.
- Bölüm başkanları tüm yükü üzerlerine alarak alan dışı öğretim elemanlarını bölüm kararlarından uzak tutmalıdır.
- Öğretim elemanı seçiminde rekreasyon üzerine tez yazmış olma veya çalışmalarda bulunmuş olma şartı aranmalıdır.
- Uzmanlık gerektiren dersler, çok disiplinli yaklaşımla, gerekirse farklı birimlerden ders vermek üzere görevlendirilecek alanında uzman öğretim elemanları tarafından verilmelidir.
- Farklı bölümlerden derslere girebilecek nitelikteki hocalarla diyalog kurulmalıdır.
- Alan dışı hocaların aidiyet eksikliğini giderebilmek amacıyla öz motivasyon eksikliği giderilmelidir.
- Alana atanan öğretim elemanları, alanla ilgili çalışmalarda bulunmalıdır.
- Alanla ilgili multidisipliner çalışmalar yapılmalıdır.
- Rekreasyon yönetimi lisans, yüksek lisans ve doktora programları artırılmalıdır.
- Rekreasyon alanında veya rekreasyonla bağlantılı alanlarda yetişen elemanlar, bölüm kadrolarına atanmalıdır.
- Sektörde çalışmakta olan deneyimli kişiler de ders vermelidir.
- Öğretim elemanı sayısı artırılmalıdır.
- Sporla ilgili dersler için yeni kadro ataması yapılmadan Spor Bilimleri fakülteleri ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu’ndan görevlendirme ile öğretim elemanı talep edilmelidir.
- Öğretim elemanı alımında sektör tecrübesi aranmalıdır. Sektör deneyimi eksik olan öğretim elemanlarının fiili olarak bu alanda sektör deneyimi kazanmaları sağlanmalıdır.
- Diğer bölümlerle ortak alınan derslerin rekreasyon yönetimi bölüm hocaları tarafından verilmesi tercih edilmelidir.
- Turizm, spor, halk sağlığı, peyzaj mimarlığı, işletme, sosyal hizmetler vb. alanlarında

yetkinlikleri bulunan akademisyenler, rekreasyon yönetimi bölümlerinde istihdam edilmelidir.

- Öğretim elemanlarına kişisel gelişim için fırsat verilmelidir.
- Öğretim elemanlarına dünya genelinde tecrübe sahibi olabilecekleri imkânlar sunulmalıdır.

Sektörel İlişkiler

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “sektörel ilişkiler” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Program, kurumsal bir anlayışla tanıtılmalıdır.
- Rekreasyon kavramı bilincinin oluşturulması için tüm sektör temsilcilerini kapsayacak rekreasyon yönetimi eğitimleri düzenlenmelidir.
- Çeşitli projelerle akademi-sektör iş birlikleri/bağlantıları geliştirilmeli ve sektörde rekreasyon yönetimi konusunda farkındalık artırılmalıdır.
- Programın tanıtılması açısından sosyal medya, yazılı ve dijital basın çalışmaları yapılarak kamuoyu bilgilendirilmelidir.
- Bölgesel dış paydaşlar belirlenmeli ve müfredatlar bölge gereksinimine göre zenginleştirilmelidir.
- Programlar, öncelikli olarak belirleyecekleri rekreasyon alanındaki işletmeler ile daha yoğun ilişkiler geliştirmelidir.
- Rekreasyon Yönetimi mezunlarının, eğitim aldıkları rekreasyon alanında istihdam edilmesi yoluyla rekreasyonun sektör olarak tanınması sağlanmalıdır.
- “Rekreasyon Yöneticisi” unvanını desteklemek üzere stajdan farklı olarak ders döneminde de öğrencinin sektörle yakın temas içinde olacağı “management trainee” (yönetici aday) benzeri bir program oluşturmalıdır.
- Programın kapsamı “Turizm ve Rekreasyon Yönetimi” veya “Turizm ve Rekreasyon Yöneticiliği” şeklinde genişletilmelidir.
- Devlet, rekreasyon konusunda kurumsal mekanizmalar inşa etmelidir.
- Milli parklar, belediyeler ve devlet hastaneleri gibi kamu kurumlarında, rekreasyon yönetimi programı mezunlarının istihdam edilmesi için tanıtımlar yapılmalı ve gerekirse yasal zorunluluk getirilmelidir.
- YÖK, programın faydalarını anlatan bir raporu Turizm Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve belediyeler gibi kurumlara göndermeli ve ikili anlaşmalara destek vermelidir.
- Alışveriş merkezlerinde, milli parklarda ve otellerin animasyon departmanlarında, rekreasyon yönetimi programı mezunlarının istihdam edilmesi için çaba sarf edilmeli; gerekirse yasal zorunluluk getirilmelidir.
- Bünyesinde sektör temsilcilerinin de daimî üye olarak yer alacağı, tarafları bağlayıcı özellikleri olan akademi-sektör kurulları oluşturulmalıdır.
- Sektörle protokol yapılarak fiziksel ve beşerî kaynak kullanımı konusunda paylaşımlar gerçekleştirilmelidir.
- Program öğretim elemanları, gerek kamu gerek özel sektör ile iyi ilişkiler geliştirmeli ve iletişim halinde olmalıdır.
- Akademisyenlerin sektörel iş birliği içerisinde gerçekleştirecekleri akademik çalışmalar teşvik edilmelidir.

- Programlarda eğitim vermesi için istihdam edilen personelin hem sektörel geçmişi hem de bu alan uzmanı olmasına özen gösterilmelidir.
- Dersler sektörle iş birliği içinde yürütülmeli ve ders, panel ve konferanslara sektör temsilcileri davet edilmelidir.
- Kariyer günleri etkinliklerine daha fazla rekreasyon işletmesi davet edilmelidir.
- Sektörel ilişkilerin güçlendirilmesine yardımcı olacak saha gezileri düzenlenmelidir.
- Sektörel ilişkilerin güçlendirilmesine yardımcı olacak şekilde topluma hizmet projeleri artırılmalıdır.

Staj ve Deneyim

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “staj ve deneyim” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- Paydaşlar (eğitim kurumları, yerel yönetimler, kamu kurumları, özel kuruluşlar) ile iş birliği yapılarak staj protokolleri oluşturulmalıdır.
- Turizm akademisyenleri tarafından program gerekliliklerini kapsayacak nitelikte staj yönetmeliği/uygulama esasları oluşturulmalıdır.
- Müfredatta yer alan dersler kapsamında öğrencilerin yapmış oldukları faaliyetler belgelendirilmeleri koşuluyla staj olarak kabul edilmelidir.
- Üniversite öğrenimi gören öğrencilerin yönetici adayları olarak yetiştirilmesi amacıyla “stajyerlik” yerine “yönetici yetiştiriciliği” ne yönelik programlar geliştirilmeli, staj yönetmeliği/uygulama esaslarında yer almalıdır.
- Turizm fakülteleri bünyesinde uygulamalı eğitim verilebilmesi için uygulama alanları (uygulama derslikleri ve uygulama otelleri) oluşturulmalıdır.
- Staj yapacak öğrencilerin rekreasyon yönetimi stajı kapsamında çalışabileceği özel alanlarda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.
- Kariyer etkinlikleri düzenlenerek rekreasyon yönetimi alanında staj yapılabilecek işletmeler ile öğrencilerin bir araya getirilmesiyle farkındalık oluşturulmalı ve staj alanları çeşitlendirilmelidir.
- Öğrencilere destek verilmelidir.

Yetkinlik ve Mesleki Yeterlilik

Katılımcıların Rekreasyon Yönetimi programlarının “yetkinlik ve mesleki yeterlilik” kapsamındaki sorunlarına yönelik olarak sundukları çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

- YÖK’ün ve Mesleki Yeterlilik Kurumu’nun (MYK) Rekreasyon Yönetimi programı ile ilgili yetkinlikleri tanımlanmalıdır.
- Turizm Eğitimi Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu (TURAK), Rekreasyon Yönetimi programının yetkinliklerini ciddiyle irdelemeli ve tanımlamalıdır.
- Rekreasyon Yönetimi programının yetkinliklerinin belirlenme sürecinde dış paydaşların görüşleri önemsenmelidir.
- Programın mezun dernekleri ile iş birliği ve istişareler yapılmalıdır.
- Rekreasyon Yönetimi programının yetkinliklerine ilişkin başvurulacak bilgi kaynakları, alan uzmanı akademisyenler tarafından geliştirilmelidir.
- Rekreasyon Yönetimi programına ilişkin daha çok bilimsel yayın yapılmalıdır.

- Mesleki standartların oluşturulması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- YÖK ve MYK tarafından belirlenen yetkinliklerin ve mesleki yeterliliklerin, kamuoyu ve devlet ile paylaşarak kabul görmesi/onaylanması sağlanmalıdır.
- Müfredat oluşturma sürecinde sektörün ve dış paydaşların beklentileri analiz edilmeli, gerekirse sektör ile çalıştaylar gerçekleştirilmelidir.
- Rekreasyon Yönetimi alanına özgü dersler, alan uzmanı akademisyenler ve sektör iş birliği ile belirlenmeli ve bu derslerin Türkiye genelinde Rekreasyon Yönetimi programlarında yer alması sağlanmalıdır.
- Rekreasyon Yönetimi programında istihdam edilecek akademik personelin, Rekreasyon Yönetimi programı mezunlarından olmasına özen gösterilmelidir.
- Rekreasyon Yönetimi programı mezunlarının sektörde tanınmasını sağlayacak sektörel iş birlikleri geliştirilmelidir.
- Rekreasyon Yönetimi programı mezunlarının iş tanımları netleştirilmelidir.

SONUÇ

“Daha iyi bir dünya için turizm” temasıyla, T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde 4. Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı (HESTOUREX), Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD) iş birliğinde 7-9 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilecek olan Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında “Turizm Yükseköğretiminin Sorunları” teması altında “Rekreasyon Yönetimi Lisans Eğitimi Sorun Tespiti ve Çözüm Önerisi Çalışması” düzenlenmiştir.

Toplantıda, Rekreasyon Yönetimi bölümlerinde verilen eğitim ile ilgili belirlenen sorunlar; “Fiziksel Altyapı Olanakları, İstihdam, Kurumsallaşma, Müfredat, Öğretim Elemanları, Sektörel İlişkiler, Staj ve Deneyim, Yetkinlik ve Mesleki Yeterlilik” başlıkları altında toplanmış ve belirlenmiş sorunlara çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Fiziksel altyapı sorununa ilişkin sonuçlar incelenecek olursa katılımcıların büyük bölümünün sahne sanatları için sahne ve makyaj odası, sportif rekreasyon faaliyetleri için spor tesisi eksikliği ve bütçe üzerine olan sorunlara odaklandıkları görülmektedir. Çözüm önerileri incelendiğinde ise ankete katılanların uygulama alanlarının eksikliklerinin giderilmesi, eksik olan altyapı ve üstyapı olanakları için diğer birimler ile ortak alan kullanımının gerçekleştirilmesi ve bütçenin artırılması üzerine odaklandıkları görülmüştür. Daha önceki çalışmalar incelendiğinde (6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, 2014; Rekreasyonun Dünü Bugünü ve Geleceği Çalıştayı, 2015). Uygulama alanlarının yetersizliği ve bütçe sıkıntısı geçmişte yapılan çalışmalarla bu çalışma arasındaki ortak sorunlar olarak görülmekte ve halen bunların sorun olarak devam ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

İstihdam sorununa ilişkin sonuçlar incelenecek olursa, mevcut sorunların şu şekilde özetlendiği görülmektedir: Toplum ve sektör nezdinde bölümün yeterince bilinmemesi, iş tanımının belirsizliği, kamuda kadro kontenjanı sorunu, özel sektörde istihdam sorunu, meslek yasasının olmayışı, alan dışı istihdam, program isminin anlaşılmaması, eğitimin niteliğine ilişkin sorunlar ve aynı alanda farklı isimler altında eğitimin verilmesi. Katılımcıların yanıtları arasında pandemi ve dijitalleşme ile ilgili herhangi bir sorunun belirtilmemiş olması dikkat çekicidir. Rekreasyon ile ilgili programlara yönelik daha önce Dokuz Eylül Üniversitesi ve Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı’nda “istihdam” ile ilgili sorunlar şu şekilde sıralanmıştır: Kamu ve yerel yönetimlerdeki istihdam sorunları, eğitimden

kaynaklanan istihdam sorunları, istihdam alanlarının darlığı, sektörel iletişimsizlikten kaynaklanan istihdam sorunları ve sektördeki alan dışı istihdamdan kaynaklanan sorunlar. Beş başlıkta ele alınan bu bulgular ile bu araştırmanın bulguları büyük oranda benzerlik göstermektedir. 2014 yılındaki bu çalışmadan farklı olarak ise iş tanımının belirsizliği, meslek yasasının olmayışı ve program isminin anlaşılmasında gibi sorunlar bu çalışmada ortaya çıkarılmıştır. 2015 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından gerçekleştirilen Rekreasyonun Dünü Bugünü ve Geleceği Çalıştay Raporu'nda yer alan sorunlar ile bu araştırmanın bulguları arasında benzerlik görülmektedir. Özellikle raporda yer alan kamu ve özel sektördeki rekreasyon farkındalığının yeterli olmaması ve Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi bölümlerinin farklı bölümler adı altında toplanmış olması gibi sorunlar ile bu çalışmanın bulguları büyük benzerlik göstermektedir.

Kurumsallaşma başlığı altında; kamu kurum ve kuruluşlarında Rekreasyon Yönetimi kavramının tam olarak karşılığının bulunmaması, daha çok alan dışı akademisyenlerin istihdam edilmesi, bölüm tanıtımının zayıf olması, hem diğer kurumlar da hem de akademide Rekreasyon Yönetimi programlarının önem ve amaçlarının tam olarak anlaşılmasında, müfredatın standardize edilme çabaları, mesleki tanımlamanın yetersiz kalması, paydaş desteği ve kurumlar arasındaki iş birliğinin eksik olması gibi sorunların sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Kurumsallaşma alanıyla ilgili belirlenen sorunlara yönelik olarak; resmi kurum ve kuruluşlarda bu alanın karşılığına denk gelen kurumların oluşturulması, sadece Rekreasyon Yönetimi alanında eğitim almış kişilerin istihdam edilmesi, tanıtım faaliyetlerinin büyük oranda artırılması, yol gösterici rehberlerin hazırlanması ve öğrencilere erişilebilir hale getirilmesi, Türkiye genelindeki diğer tüm turizm fakülteleri ile periyodik toplantıların organize edilmesi, kurum hafızasının oluşturulması, sektörel, toplumsal ve akademik alanda Rekreasyon Yönetimi programlarının önemini anlaşılabilirliğini artıracak çalışma ve projelerin gerçekleştirilmesi, açık ve net bir biçimde meslek tanımının oluşturulması, bölümün yasal anlamda tanınırlığının sağlanması, yurt içi ve yurt dışındaki Rekreasyon Yönetimi bölümleri ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve ulusal ve uluslararası düzeydeki çeşitli üniversiteler ile ortak proje ağının oluşturulması yönünde çözüm önerileri getirilmiştir. Araştırma bulguları doğrultusunda programın sorun ve çözüm önerileri ile ilgili olarak, *17-20 Nisan 2014 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu ile Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi tarafından düzenlenen "Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi Programlarının Amaçları Ne Olmalı"* konulu 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı raporunda ortaya koyulan "*Bölümler arası ilişkilerin kurumsallaşamaması*" "*Rektörlük politikalarının ilgili departmanlarla oluşturulmaması ve kurumsallaşamaması*", "*Unvanın belirlenmesi ve meslek tanımının oluşturulması*", "*Yurt dışı üniversitelerle ortak proje ağı oluşturulması*", "*Öğrencilerin kurumsallaşması (öğrenci birliklerinin oluşturulması)*", "*Ulusal ölçekte rekreasyon ile ilgili sivil toplum örgütlerinin kurulması*", ifadeleri ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca bu raporda ortaya çıkan çözüm önerilerinden farklı olarak "*Rekreasyon araştırma enstitüsünün kurulması*" ve "*Uluslararası mesleki ve akademik birliklere üyeliklerin sağlanması*" "*Ülke ölçeğinde meslek odası veya birliğinin kurulması*" biçiminde çözüm önerilerine de değinilmiştir.

Rekreasyon Yönetimi programlarının müfredat kapsamındaki sorunları incelendiğinde müfredatın farklı üniversitelerde çeşitli biçimlerde oluşturulduğu ve ortak bir müfredat programının bulunmadığı; müfredatta uygulamaya yönelik ve/veya alana özgü derslerin azlığı ve bu dersleri verebilecek öğretim üye ve elemanlarının bulunmadığı; müfredat geliştirme sürecinde paydaş analizine gereken önemin verilmediği; ders kitabı ve yayın sayısının yetersizliği; merkezi idare ve yerel yönetimler açısından rekreasyon politikalarının müfredatta yer almaması öne çıkan başlıklar olarak belirtilmektedir. Bu sorunlara yönelik çözüm önerilerine bakıldığında ise çeşitli üniversitelerdeki bölümlerin müfredatlarında programların amacına uygun olarak ortak zorunlu derslerinin belirlenmesi; uygulamaya yönelik ve/veya alana özgü derslerin müfredatta daha çok yer alması; programlara bu dersleri verebilecek uygun nitelikte öğretim üyelerinin istihdam edilmesi ve/veya üniversite içindeki farklı alanlardan öğretim üyelerinin programlarda ders vermesinin sağlanması; müfredatın yurt içi ve dışındaki iyi örnekler incelenerek oluşturulması; müfredatta yerellik ve coğrafi farklılıkların

göz önünde bulundurulması; müfredat hazırlanırken paydaş görüşlerinin de değerlendirilmesi öne çıkmaktadır. Sorun ve çözüm önerileri Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü ile Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi tarafından 2014 yılı 17-24 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilen *Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi Programlarının Amaçları Ne Olmalı?* konulu 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Raporu ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından 2015 yılında gerçekleştirilen *Rekreasyonun Dünü Bugünü ve Geleceği Çalıştay Raporu*'nun sonuçlarıyla karşılaştırıldığında müfredat oluşturulurken paydaş analizlerinin yapılması gerektiği; uzmanlaşmış akademik kadroların eksikliği; uzmanlık alanlarına yönelik derslerle programın güçlendirilmesi; programın çok disiplinli yapısının müfredatta yansıtılması gerektiği; yurt içi ve dışındaki iyi örneklerin incelenmesi; müfredatların uyumlaştırılması; müfredatın sektörün ihtiyaçlarını karşılayamaması; bilimsel araştırma ve alan çalışmalarının eksikliği; bölgesel yeterlilikleri ön plana çıkararak ders müfredatının oluşturulması konularında benzeşmekteyken daha önceki raporlarda program sınırlarının net bir şekilde belirlenerek amaç ve tanımlarının belirlenmesi; program çıktı ve yeterliliklerinin belirlenmesi müfredata yönelik olan diğer sorunlar olarak belirtilmiştir.

Öğretim elemanları sorununa ilişkin sonuçlar incelenecek olursa, katılımcıların büyük bölümünün alan dışı öğretim elemanlarının varlığı, alan dışı öğretim elemanlarının aidiyet eksikliği, bölüme atanan öğretim elemanlarının rekreasyon ve boş zaman üzerine çalışmalarının bulunmayışının, bilgi eksikliği olan alan dışı öğretim elemanlarının müfredata kendi verebilecekleri dersleri eklemelerinin üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Öğretim elemanı ile ilgili çözüm önerilerinin yanıtları incelendiğinde ise ankete katılanların, öğretim elemanı sayısının artırılması, rekreasyon yönetimi lisans, yüksek lisans ve doktora program sayılarının artırılması, öğretim elemanı seçiminde rekreasyon alanında çalışmış, alana hakim kişilerin tercih edilmesi, alanında uzman öğretim elemanı istihdamı ve alan dışı öğretim elemanlarının müfredata müdahalelerinin engellenerek öğrenci yararına uygun müfredatın bölüm başkanı tarafından uygulanmasının üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Daha önceki çalışmalar incelendiğinde (6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, 2014; Rekreasyonun Dünü Bugünü ve Geleceği Çalıştayı, 2015): Öğretim elemanı azlığı, alan dışı öğretim elemanı aidiyet eksikliği, alan dışı öğretim elemanlarının bölüme atanarak rekreasyon bölümlerinin istismar edildiği, yurt dışı etkileşimin az olması, rekreasyon alanında lisansüstü programların azlığı, alan dışı öğretim elemanlarının rekreasyon yönetimi müfredatına sadık kalmaması, uygulama derslerine girebilecek öğretim elemanı sayısının azlığı bu çalışma ile ortak sorunlar olarak görülmüştür. Bu bağlamda geçmiş yıllarda yapılmış olan çalışmalarda bu ortak sorunların hala çözüme kavuşmadığı görülmektedir.

Rekreasyon Yönetimi programının sektörel ilişkiler bağlamında çok sayıda sorunla karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır. Özellikle alanın yeni olması hem kamu hem de özel sektör tarafından bilinirlik ve farkındalık sorunu yaratmaktadır. Bu noktada sadece farkındalık sağlanması değil uzun süreli sektörel ilişkilerin korunması ve istihdamın devamlılığı için sektörel iş birliğinin önemine dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla kamu ve özel sektör bağlantılarının kurulması ve sürdürülmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda yasal düzenlemeler getirilmesi, iş birliğine dayalı bölgesel kurullar oluşturulması, kurumlar arasında protokollerin imzalanması, akademi-sektör ziyaretleri yapılması gibi öneriler sunulmaktadır. Diğer yandan rekreasyonun konu bakımından içerdiği çeşitliliğin istihdam alanında zenginlikten ziyade bir karmaşa algısı yarattığı anlaşılmaktadır. Dahası program içerikleriyle bağlantılı olarak program mezunlarının görev tanımları ve mesleki becerileriyle ilgili de karmaşıklık söz konusudur. Bu bağlamda program hedef ve kapsamlarının düzenlenmesinin yanı sıra istihdam alanları, mesleki yeterlilikleri ve görev tanımlarının somut bir şekilde belirlenmesi çözümleri sunulmaktadır. Sektörel ilişkiler bağlamında Rekreasyon Yönetimi programına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri, 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı (2014) ve Rekreasyonun Dünü Bugünü ve Geleceği Çalıştay Raporu'nda (2015) da yer bulmaktadır. Her iki raporda da sektörel iletişimsizlikler bir sorun olarak kaydedilmiş ve iş birlikleri kurulması önerilmiştir. Ancak bu çalışmada sektörel ilişkiler bağlamında çok daha yapısal sorunlar olduğu

kaydedilmiştir. Özellikle yeni açılan programların mezun vermesiyle birlikte sektörde programa ilişkin farkındalık sorunundan ziyade rekreasyon yöneticiliğinin meslek ve görev tanımlarının belirsizliği sorunuyla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda hem kamu hem de özel sektörde karşılık bulacak şekilde programın meslek ve görev tanımlarının yapılmasının yanı sıra yasal düzenleme ve iş birlikleriyle sektör bağlantılarının kurulmasına ihtiyaç vardır.

Staj ve deneyim sorunu konusunda, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü ile Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi tarafından 2014 yılı 17-24 Nisan tarihleri arasında yapılan “Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi Programlarının Amaçları Ne Olmalı?”* konulu 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı raporunda ortaya koyulan “*Staj olanaklarının azlığı ve çeşitliliğinin eksikliği*”, “*Staj yönetmeliklerinin düzensizliği*”, “*Staj yerlerinin programın amacına uygun alanları kapsamaması*” sonuçları ile uyumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Çözüm önerileri ile ilgili olarak raporda araştırma sonuçları ile uyum gösterecek şekilde “*Öğrenciler için kariyer planlamasının sağlanması*”, “*Staj olanaklarının ve projelerin de paydaşlarla birlikte artırılması ve çeşitlendirilmesinin sağlanması*” önerilerine yer verilmiştir. Ayrıca bu raporda araştırmanın sonuçlarında ortaya çıkan çözüm önerilerinden farklı olarak “*Staj yönergesi hazırlanırken program çıktıları ve uzmanlık alanları değerlendirilmeli*” ve “*Staj yerleri programın amacına uygun alanları kapsamlı*” şeklinde çözüm önerilerine değinilmiştir.

Rekreasyon Yönetimi bölümünün “yetkinlik ve mesleki yeterlilik” konusundaki sorunları incelendiğinde, öne çıkan noktaların rekreasyon yönetimi bölümünde öğrencilere sağlanması gereken yetkinlikler konusunda belirleyici ölçütlerin net olmaması, yetkinlik ve mesleki yeterlilik konusunda başvurulacak bilgi kaynaklarının yetersiz olması, mesleki standartların belirlenmemiş olması, Türkiye’de yeni bir alan olduğu için müfredatın, alana özgü derslerin, istihdam olanaklarının tam olarak anlaşılammış olması şeklinde sıralandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, gerek toplumda gerekse akademide rekreasyon kavramının karşılığının tam olarak anlaşılammamasının, rekreasyon yönetimi bölümünün meslek haritasının çıkarılmasını zorlaştırdığı vurgulanmaktadır. Konuya ilişkin çözüm önerileri incelendiğinde ise öne çıkan noktalar; YÖK’ün ve MYK’nın program ile ilgili yetkinlikleri tanımlaması, TURAK’ın programın yetkinliklerini ciddiyetle irdelemesi ve tanımlaması, yetkinliklerin belirlenme sürecinde dış paydaşların görüşlerinin önemsenmesi, belirlenen yetkinliklerin kamuoyu ve devlet ile paylaşılarak kabul görmesinin/onaylanmasının sağlanması, alana özgü derslerin artırılarak alanında uzman öğretim üyelerince verilmesinin sağlanması, rekreasyonel alanların kapsamının belirlenip bu alanlardaki staj imkânlarının artırılması şeklinde sıralanmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü ile Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi tarafından 2014 yılı 17-24 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilen “Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi Programlarının Amaçları Ne Olmalı?” konulu 6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Raporunda ortaya koyulan “*Mesleki Yeterlilikler ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri*” başlığının üç alt başlıkta ele alındığı görülmektedir. Bunlar; bilgi, beceriler ve yetkinlikler olarak sıralanmaktadır. İlgili raporda Rekreasyon Yönetimi programı mezunlarının hangi özelliklere sahip olması gerektiği, bu başlıklar altında verilmiştir (Kozak, Tütüncü ve Kozak, 2014: 11-12). Bilgi, “*alanındaki ve yakın disiplinlerdeki kavram, kuram, ilke, olgu ve araştırma yöntemleri ile ilgili kapsamlı ve sistemli bilgi sahibi; alanındaki örgütlerin iç ve dış çevre faktörleri, örgütün bölümleri ve birbirleriyle ilişkileri ve etkileşimleri, yönetimi, politikaları ve stratejileri konusunda bilgi sahibi; alanındaki önemli sorunlar ve alternatif çözüm yolları konusunda bilgi sahibi; alanındaki yasal düzenlemeler, meslek standartları ve uygulamalar ile ilgili bilgi sahibi; alanında yer alan belirli bir iş ve meslek ile ilgili hizmet verme süreçleri ve işlemleri ile ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olmalıdır*” şeklinde açıklanmıştır. Beceriler, “*alanındaki ve yakın disiplinlerdeki bilgi, kuram ve modelleri genel olarak ve iş ortamında kullanabilme ve yorumlayabilmeli ve alanı ile ilgili planlama, örgütleme, koordinasyon, yöneltme ve kontrol fonksiyonlarını yerine getirebilmelidir. Alanında faaliyet gösteren işletmelerin iç ve dış çevrelerindeki değişimi takip edebilmeli, analiz yapabilmeli, yorumlayabilmeli, katkı ve değişime uyum sağlayabilmeli ve farklı sorunlara çözüm üretebilmelidir. Alanı ile ilgili konu ve sorunlarla ilgili olarak uygun araştırma yöntemlerini kullanarak proje ve araştırma planlamalı,*

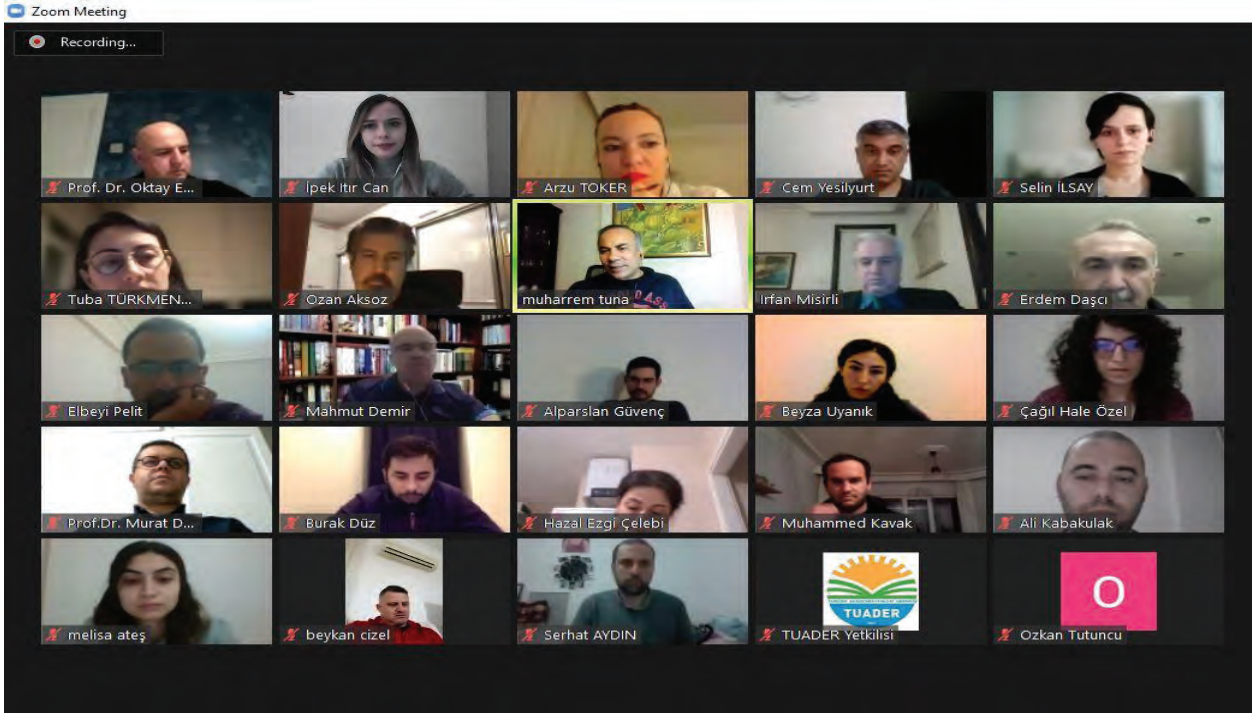
gerçekleştirebilmeli, sonuçları açık ve anlaşılır bir şekilde sunabilmelidir. Bir yabancı dilde en az Avrupa Dil Portföyü B1 Genel Düzeyi'nde yazılı ve sözlü olarak iletişim kurabilmeli ve alanının gerektirdiği bilgi ve iletişim teknolojilerini ve yazılımları ileri düzeyde kullanabilmelidir. Alanı ile ilgili yasal mevzuatı yorumlayabilmelidir. Bireylerarası ve kültürlerarası etkin iletişim kurabilme ve grup çalışması yapabilmelidir. Alanı ile ilgili fiziksel ortamı, araç gereçleri ve teknolojileri tanıyabilme, kullanabilme ve bakımını yaparak koruyabilmelidir. Kişisel bakıma, hijyene, giyime ve görünümüne alanının gerektirdiği şekilde özen gösterebilmelidir. Alanındaki uygulamalardan soyut ve kuramsal çıkarımlar yapabilmeli ve güncel gelişmeleri ulusal ve uluslararası düzeyde takip edebilmelidir. Son olarak, öz değerlendirme yapabilme becerisine sahip olabilmelidir” şeklinde açıklanmıştır. Yetkinlikler ise “başkalarıyla ve bağımsız olarak etkin bir biçimde mesleki bilgi, beceri ve yetkinliğini arttırmak amacıyla kendi kendine öğrenmek ve sürekli geliştirmek için çalışmalıdır. Karmaşık ve öngörülemeyen durumlarda, sorunların çözümünde özgün ve özerk olma ve kendi başına karar vermelidir. Kendini ve zamanı yönetme ve öz eleştiri yapmalıdır. Alanı ile ilgili karmaşık ve öngörülemeyen durumlarda teknik ve mesleki faaliyetleri veya projeleri yönetebilmek için karar vermelidir. Birlikte çalıştığı insanların mesleki bilgi ve becerilerini geliştirme, performanslarını değerlendirme ve yönetmeli, ekip üyesi olarak çalışma, sorumluluk alma ve ekibi yönetmelidir. Alanı ile ilgili gelişmeleri ve uygulamaları takip etme ve uygulamada kullanmalıdır. Alanındaki işleri yasalar, etik kurallar ve meslek standartları çerçevesinde yerine getirmeli ve sosyal sorumluluk sahibi olmalıdır. Hizmet sunulan kişilerin özel yaşamın gizliliği konusunda yeterli bilince sahip olma ve bu konuda gerekli önlemleri almalı ve temel hak ve hürriyetleri gözetme, insanlar ve kültürler arasındaki farklılıklara duyarlı olma, hoşgörü ve saygı göstermelidir. Son olarak, alanı ile ilgili işleri gerçekleştirirken insan sağlığını, sosyal ve doğal çevreyi dikkate almalıdır” şeklinde belirtilmiştir.

6. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Raporunda ortaya koyulan mesleki yeterliliklerin, Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında görüşülen akademisyenlerin geliştirdiği “belirleyici ölçütlere ilişkin çözüm önerileri” başlığına önemli çıktılar sağlayabilecek nitelikte olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı, (Hazırlayanlar: Nazmi Kozak, Özkan Tütüncü, Metin Kozak), Dokuz Eylül Üniversitesi, Bodrum, 17–22 Nisan 2014, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Edginton, C.R. ve Ford, P. (1985). *Leadership in Recreation And Leisure Service Organizations*. New York, NY: Wiley Sons.
- Hutchinson, J.L. (1949). *Principles of Recreation*. New York: A.S.Barnes, 17.
- Kızanıklı, M. M., & Birinci, M. C. (2018). Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyindeki Rekreasyon Eğitime Yönelik Bir Değerlendirme. *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 3(1), 37-50.
- ÖSYM. (2020). Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/YKS/tablo4_26082020.pdf?fbclid=IwAR1YEFuOY5ItZtBpUnb9v86oFvhP1ukM-7BAfHHIfFlaoK_znwzdSY-c1Ww. (Erişim Tarihi: 31.05.2021).
- Özdemir Akgül, S. & Güneş, S. G. (2019). Türkiye’de Rekreasyon Yönetimi Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Kariyer Beklentilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 725-744.
- Rekreasyonun Dünü Bugünü Geleceği Çalıştay Raporu, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 11-12 Eylül 2015.
- Tütüncü, Ö., Akgündüz, Y., & Yeşilyurt, C. (2019). Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırılması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 30(2), 112-124.

Ek- Komisyon toplantılarından görüntü

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNİN SORUNLARI (ÖN LİSANS KOMİSYONU)

Başkan

Prof. Dr. Cafer TOPALOĞLU, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Başkan Yardımcıları

Doç. Dr. Funda ÖN, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi

Üyeler

AŞÇILIK

- Dr. Öğr. Üyesi Osman ÇAVUŞ, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet CAN, Aksaray Üniversitesi
Öğr. Gör. Ali Kemal KEMER, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Öğr. Gör. Hande DEMİRCİ, İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
Öğr. Gör. Duygu BABAT, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Alper ÇEVİK, Kastamonu Üniversitesi

İKRAM HİZMETLERİ

- Öğr. Gör. Dr. Filiz ARSLAN, Akdeniz Üniversitesi
Öğr. Gör. Kadir BAYSAL, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi
Öğr. Gör. Eniser ATABAY, Akdeniz Üniversitesi
Öğr. Gör. Hakan GÖRÜR, Alanya Alladdin Keykubat Üniveritesi
Öğr. Gör. Dr. İcay ÖZİŞİK YAPICI, 19 Mayıs Üniversitesi
Avni AKER, (POYD - Profesyonel Otel İNKAY Derneği Yönetim Kurulu Üyesi
Yöneticileri Derneği Kurucu Üyesi),
Orhan KUTLUCA, (Sektör Temsilcisi), Alanya Lonicera Otel Eğitim Müdür ve Eski Res-
toran Yöneticisi

KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM

- Öğr. Gör. Gülhan SÖZBİLEN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Öğr. Gör. Levent PAYZIN, Sinop Üniversitesi Gerze Meslek Yüksekokulu
Öğr. Gör. İrem BOZKURT, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Emre YAŞAR, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

PASTACILIK VE EKMEKÇİLİK

- Öğr. Gör. Dr. Beysun GÜNERİ, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BADEM, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali ŞEN, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Gizem YILDIZ, Akdeniz Üniversitesi
Öğr. Gör. Bayram ALTINTAŞ, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Elçin Duygu TUĞCU, Mutfak Sanatçıları Derneği
Deniz DİNDAR, (İSMEK), Pastacılık Alanında Yetişkinlik Eğitimi

SAĞLIK TURİZMİ İŞLETMECİLİĞİ

- Öğr. Gör. Ayşe Nihan VEZİKLİ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aytaç TOPTAŞ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yalçın YALMAN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Öğr. Gör. Onur AÇIKGÖZ, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Öğr. Gör. Arif Nihat SAMUR, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Öğr. Gör. Ecem TEZGEL ÇOBAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

TURİST REHBERLİĞİ

- Dr. Öğr. Üyesi Nilgün DEMİREL İLİ, Iğdır Üniversitesi
Öğr. Gör. Gülbin AYTEKİN İNCE, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Öğr. Gör. Gökhan KÖKSAL, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Zafer GÜVEN, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Öğr. Gör. Hasan KIRMIZI, Harran Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Meltem ALTINAY ÖZDEMİR, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Öğr. Gör. Mehmet KESKİN, Sinop Üniversitesi
İsmet ÖZTÜRK, (Turist Rehberi), Nevşehir Rehberler Odası Üyesi

TURİZM ANİMASYONU

- Öğr. Gör. Kurtuluş Onur KAYA, Mersin Üniversitesi
Öğr. Gör. Arda TUNASELİ, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Öğr. Gör. Yonca GÜÇER, Ege Üniversitesi
Öğr. Gör. M. Bilgin KARADEMİR, Alanya Alaeddin Keykubat Üniversitesi
Öğr. Gör. Ender ÖZBEK, Dicle Üniversitesi
Önder BULUT, PAYD Üyesi
Oktay SEZER, PAYD Üyesi

TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ

- Öğr. Gör. Pelin TUNA, İstanbul Kültür Üniversitesi
Öğr. Gör. Fikret GÖKÇE, İskenderun Teknik Üniversitesi
Öğr. Gör. Çağdaş TURAN, Maltepe Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi İlker ÖZTÜRK, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Levent Selman GÖKTAŞ, Harran Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet BAHAR, Kapadokya Üniversitesi
Öğr. Gör. Pınar YEŞİLÇİMEN, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Serkan GÜMRÜKÇÜ, (Genel Müdür) Ramada Old City Hotel
Cenk CANER, (Learning & Development Manager) Four Seasons Hotel Bosphorus

TURİZM VE SEYAHAT HİZMETLERİ

- Öğr. Gör. Ahmet ÇETİN, Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Birsen BİLGİLİ, Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Burcu ILGAZ, Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ, Mersin Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet ŞİMŞEK, Giresun Üniversitesi

ÖZET

2547 sayılı Kanuna göre Meslek Yüksekokulu (MYO) “belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, yılda iki veya üç dönem olmak üzere iki yıllık eğitim-öğretim sürdüren, ön lisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumudur” şeklinde tanımlanmaktadır. Avrupa yeterlilikleri çerçevesinde MYO eğitimi, 5. düzeye karşılık gelmektedir. Ara eleman gereksinimini karşılayan MYO, sektör-okul işbirliği içerisinde ülke insan kaynağı ihtiyaçlarına göre farklı alanlarda eğitim veren kurumlardır (Başat, Yılmaz ve Özer, 2020: 97-114). Bu amaçla Türkiye’de turizm sektöründe hizmet vermek üzere eğitim verilen 9 farklı ön lisans programı bulunmakta olup, bu raporda söz konusu ön lisans düzeyindeki eğitimde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Aşçılık programında sorunlar; öğretim elemanları, eğitim programı, öğrenci ve fiziki şartlar-altyapı-bütçe olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. Her başlık altında alt sorunlar tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, doğru hazırlanmış müfredatlar ve teoriyi destekleyen uygulama dersleriyle öğrenciler 4 yarıyıl içerisinde mesleki yetkinliklere sahip olabilmelidir. Bu anlamda eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi kapsamında MYO olanaklarının artırılması gerekmektedir. Öğrencilerin verimliliğini artırmak amacıyla danışmanlık faaliyetlerini belirlemek faydalı görülmektedir. MYO bünyesinde verilen eğitim ile sektör uygulamaları arasındaki fark azaldıkça öğrenci mesleğe hakim olarak mezun olabilmektedir.

İkram Hizmetleri programında; en önemli iki sorun, programın adı ve staj zorunluluğu uygulamasıdır. Bu programlardaki (ülkemin turizm gelişimi de dikkate alınarak) amaç, öncelikle otelcilik hizmeti ya da yiyecek-içecek hizmetleri verilen işletmelerdeki hizmetler ve bunlara ilişkin eğitimlerdir. İkram hizmetleri adı ise bu programın amacını tam olarak karşılayan bir adı ifade etmemektedir. İkram/catering daha çok toplu olarak bir yerde (fabrikasyon olarak) yiyecek-içeceklerin üretimini ve dağıtımını ifade eden bir alt sistemdir. Bu doğrultuda programın adının yanlış anlaşılmalara meydan vermeyen şekilde değiştirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Yiyecek içecek hizmetine ilişkin menü hazırlığından servisine kadar sürece ilişkin eğitim veren bu programın isminin “yiyecek-içecek hizmetleri/işletmeciliği programı” olarak değiştirilmesi önerisinde görüş birliğine varılmıştır. Ayrıca stajın müfredatlarda zorunlu kılınmasının MYO- sektör ile ilişkilerini güçlendirmek açısından önemli olduğu görülmüştür.

Kültürel Miras ve Turizm programı; gerekli destek ve iyileştirmeler sağlandığında Türkiye’de yeterli kaynak ve altyapıya sahiptir. Programın en önemli iki sorunu öğrencilerin dikey geçişleri ve istihdamları ile ilgili olan sorunlardır. Eğitimlerine kültürel miras ve turizm ile ilgili yakın alanlarda devam etmek isteyen öğrenciler, turizm işletmeciliği ve otelcilik dışında hiçbir programa geçiş yapamamaktadırlar. Oysa özellikle turist rehberliği ve müzecilik lisans programlarına geçişleri uygun görünmektedir.

Pastacılık ve Ekmekçilik programında sorunlar; eğitim-öğretim, atölye ve fiziki şartlar, öğrenciler, öğretim elemanları, sektör-üniversite ilişkileri, akreditasyon ve uluslararasılaşma ile ilgili sorunlar başlıkları altında toplanmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Sektörden gelen raporlarda ise; kalifiye eleman yetersizliği, belgeli eleman yetiştiren kurumların azlığı, işbaşı eğitimlerin yetersizliği, sektör-eğitim kurumları arasındaki işbirliğinin azlığı, mesleki eğitim veren kurumlarda teorik eğitimlerin yanında uygulamalı eğitimlerin de yeterli düzeyde verilmesinin gerekliliği, belgeli eleman sayısının az olması, bu alanda eğitim kurumlarının azlığı ve eğitim kurumlarında reçetelerin aslına uygun olarak öğretilmesi gibi problemlerin varlığından bahsedilmiştir.

Sağlık Turizmi İşletmeciliği programında; Türkiye’de bu alanda eğitim veren ön lisans programlarının müfredatları incelendiğinde benzerlik ve farklılıklar bulunmakta olup, derslerin ağırlıklı olarak sağlık kurumları yönetimine yönelik olduğu görülmektedir. En önemli sorun, yabancı dil bilen çalışan sayısının çok az olmasıdır. Bu programda eğitim alacak öğrenciler için yabancı dil hazırlık önerilmektedir. Program çok geniş bir alana (medikal turizm, termal turizm, SPA, yaşlı ve

engelli turizmi) hitap etmektedir. Bu alanlarda hizmet verebilecek kuruluş ve temel altyapı ülkemiz genelinde mevcuttur. Sağlık Turizmi İşletmeciliği ön lisans eğitiminde tüm alt bileşenler için ayrı ayrı branşlaşmaya gitmek, sektörün ihtiyacı olan iş gücünün nitelik ve nicelik olarak planlanması açısından önemlidir. Yeni meslek gruplarının tanımlarının yapılması ve en az lise ve ön lisans seviyesinde eğitim standartlarının oluşturulması gerekmektedir.

Turist Rehberliği programında; en önemli sorun ön lisans programlarına yerleşen öğrencilerin Yabancı Dil Testi (YDT) puanı ile alınmamasıdır. Bir diğer sorun ise; öğrencilerin turist rehberi olmak için Türkiye turunu gerçekleştirmeleri ve yabancı dil sınavından belli bir puanı (75) geçme zorunluluğunun ÖSYM tercih kılavuzunda belirtilmemesidir. Öğrenciler, bu bilgilere MYO'daki eğitimlerine başladıktan sonra sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra uygulama gezilerinin maliyetli olması, eğitim esnasında yapılan uygulama gezilerinin azlığı ve eğitim sonrasında dikey geçiş alanlarının sınırlı olması diğer sorunlar arasındadır. Bu doğrultuda, derslerin %30'unun yabancı dil ağırlıklı olması, hazırlık programı konulması veya YDT puanı ile öğrenci kabulünün olması gerekmektedir.

Turizm Animasyonu programında; akademik kadroların eksikliği, Dikey Geçiş Sınavı'nda (DGS) fakülte ve kontenjan sıkıntısı, programa uygun öğrenci seçilememesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca mesleki itibar ve tanınırlık da söz konusu değildir. Bu doğrultuda programın ihtiyacına göre kadroların tamamlanması, DGS'de ayırım olmadan tüm rekreasyon bölümlerine geçiş hakkı tanınması ve ÖSYM'nin tercih kılavuzunda programın daha açık şekilde tanıtılması ve öğrenci alımlarında fiziksel (yaş, boy, kilo) unsurlar ile durumu olan bireylerin tercihlerinin sınırlandırılması önerilmektedir.

Turizm ve Otel İşletmeciliği programında; uygulamalı dersler, staj, akademik personel, yabancı dil eğitimi, müfredat, ders içerikleri vb. sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, 'Turizm Meslek Yasası'nın çıkarılması, sektör ile üniversitenin iş birliği içinde olması, üniversitelerin fiziki koşulların iyileştirilmesi, programın yandal/çift dal avantajlarının olması, müfredatın güncellenmesi, stajın bir dönem uygulanması gerektiğine yönelik öneriler getirilmiştir.

Turizm ve Seyahat Hizmetleri programında; eğitimin yapısına ilişkin sorunlar, öğrencilere ilişkin sorunlar, mesleğin yapısından kaynaklı sorunlar, öğretim elemanlarına ilişkin sorunlar, MYO'lardaki genel sorunların programlara yansımaları başlıkları altında toplanmıştır. Bu noktada, müfredatlardaki uygulamaya yönelik ders sayısı ve çeşidi arttırılmalı, ilgisiz derslerin keyfi olarak müfredata alınması engellenmelidir. Uluslararası işbirlikleri artırılmalı, MYO öğretim elemanları belirli dönemlerde hizmet içi eğitimlere ve/veya sektöre yönelik kısa süreli eğitimlere tabi tutulmalıdır. Yabancı dil eğitimine ilişkin ön lisans turizm programlarının ihtiyaçları düşünülerek özellikle konuşmaya yönelik genel bir düzenleme ve materyal geliştirme süreci en kısa sürede başlatılmalıdır.

GİRİŞ

Meslek Yüksekokulları, Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde nitelikli insan gücü yetiştirmek amacıyla oluşturulan önemli eğitim kurumlarından biridir. İki yıl süren eğitim süresince iş yaşamının gereksinim duyduğu teknolojik ve bilimsel gelişmelere uyum sağlayan, kaliteli üretim gerçekleştirebilecek yüksek niteliklere sahip ara insan gücünün yetiştirilmesi Meslek Yüksekokullarının amaçlarını oluşturmaktadır (Adıgüzel, 2009:115-128).

Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ), bütünlük tek bir yapı olarak, Türkiye’deki yeterliliklerin gruplandırılmasını sağlayarak kalite güvencesi sağlanmış olan ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim dahil tüm eğitim ve öğretim programları ve diğer öğrenme yöntemleriyle kazanılan tüm yeterlilikleri kapsamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Mesleki Yeterlilik Kurumu sorumluluğundaki yeterlilikler, Yükseköğretim Kurulu koordinasyonunda sunulan yükseköğretim yeterlilikleri başta olmak üzere diğer sorumlu kurumların yeterliliklerini de kapsamaktadır. Hayat boyu öğrenmenin yaygınlaşması, kazanımların belirlenerek belgelendirilmesi ile bireyin yaşamındaki değişim, iş dünyası ve toplumun beklentilerinin karşılanması, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin hızlanması ancak TYÇ’ nin uygulanarak eğitim öğretim sisteminde oluşturacağı değişimler sonucunda gerçekleşebilmektedir. Öğrenme kazanımları ise bilgi, beceri ve yetkinlik açısından tanımlanmaktadır. TYÇ, 8 seviyeden oluşmaktadır. Sekiz seviyenin her biri için, bu üç bileşende gerekli ifadeleri içeren tanımlayıcılar yer almaktadır. Ön lisans düzeyi 5. seviyedir. Amaç öğrencilerin sektörün ihtiyaçlarına uygun yeterli bilgi, beceri ve yetkinlikle mezun olabilmesidir. Seviye tanımlayıcıları, ilgili seviyeye ilişkin öğrenme kazanımlarını tanımlamak, yeterliliklerin seviyesini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur (Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, 2020).

Turizm bir bilim alanı olmasının yanında, sektörel ve mesleki özellikleri de bulunan ve bu sebeple de sadece teorik eğitimin değil mesleğe yönelik uygulamalı eğitimin de birlikte yürütülmesi gereken bir özellik göstermektedir. Mesleki eğitim kısmının en önemli ayağını da Türkiye’de mesleki anlamda eğitim veren ve meslek elemanı unvanına sahip ara iş gücünü yetiştiren Meslek Yüksekokulları oluşturmaktadır (Kızılgın, 2005). Meslek Yüksekokulları bünyesindeki turizm programları, sektörün gereksinim duyduğu nitelikli, becerikli ve analiz yeteneği olan orta kademe yönetici adayları yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu iş gücünün yerel insan gücünü kullanarak yetiştirilmesini de hedeflemektedir (Hacıoğlu, Kaşlı, Seda ve Tetik, 2008). Bu doğrultuda Meslek Yüksekokulu bünyelerinde verilen eğitim oldukça önemli görülmekte olup, sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin sunulması gerekmektedir.

Türkiye’de üniversitelere bağlı olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren Meslek Yüksekokullarının bünyelerinde 9 farklı ön lisans programı mevcuttur. Bunlar; Aşçılık, İkram Hizmetleri, Kültürel Miras ve Turizm, Pastacılık ve Ekmekçilik, Sağlık Turizmi İşletmeciliği, Turist Rehberliği, Turizm Animasyonu, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Seyahat Hizmetleri programlarıdır. Bu bölümde, her bir program için mevcut durum analizi (uygun bölümlerde GZFT Analizi) yapılarak tespit edilen sorunlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

1. AŞÇILIK PROGRAMI

1.1. Mevcut Durum Analizi

Aşçılık, besin maddelerinin hasat sürecinden başlanarak, malzemenin satın alınması, depolanması, üretim ve nihai ürün olarak sunma aşamalarından oluşan sanat dalı olarak adlandırılmaktadır (Kurnaz, Kurnaz ve Kılıç, 2014: 41-61). Mutfak çalışanlarına büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. İyi bir mutfak sanatı becerisine sahip aşçının yemek hazırlama ve beslenme bilgilerinin yanı sıra teknoloji ve yenilikleri uygulayabilmesi de gerekmektedir (Karahana, 2010:4).

Gerçekleştirilen toplantılarda Aşçılık programlarında birçok farklı problemin olduğu ve bu problemleri tüm programlara genellemenin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Programın bulunduğu üniversitenin hangi bölgede bulunduğu, devlet üniversitesi veya vakıf üniversitesi olma durumuna göre sorunların farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda programların GZFT analizinin sağlıklı çıkarılamayacağı düşünülmüştür. Söz gelimi, devlet üniversitesinde güçlü yön olarak görülen bir unsurun vakıf üniversitesinde zayıf yön olarak görüldüğü veya bunun tersi durumların olduğu gözlemlenmiştir.

Komisyon üyelerinin çalışmaları sonucunda ve sektör temsilcileri ile yapılan görüşmeler neticesinde aşçılık programlarının ortak sorunları öğretim elemanları, altyapı, öğrenci ve eğitim programı olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiş ve her sorun için çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

A. ÖĞRETİM ELEMANLARI

Sorun 1: Nicelik ve Nitelik Olarak Yetersizlik

Ön lisans programlarına başvuracak öğretim elemanları, alanından (gastronomi ve mutfak sanatları, yiyecek-ıçecek işletmeciliği, aile ekonomisi ve beslenme öğretmenliği) lisans mezunu olmalı ve sektör deneyimine sahip olmalı (Belgelendirmek şartıyla lisans öncesindeki sektör deneyimi de dahil edilmelidir).

• Çözüm Önerisi

Güncel mesleki gelişmelere uyum sağlayabilecek mesleki/kişisel gelişimlere teşvik edilmeli. Örneğin, öğretim elemanlarının mesleki gelişimi için bağlı olduğu kurumlardan alacakları resmi izinlerle sektörde çalışma, kurum dışında alan ile ilgili etkinliklere katılma ve benzeri imkânlar sağlanmalı veya Millî Eğitim Bakanlığı'ndaki uygulamalara benzer olarak zorunlu işbaşı eğitimleri getirilmeli. Bunun yanında uygulama maksimum saati baz alınarak uygulama saatini tamamlayacak sayıda öğretim elemanı alınmalı.

Sorun 2: Yönetici-Öğretim Elemanı Çatışması

Alt Sorun 1: Birim yöneticilerinin alan dışından görevlendirilmesi, bu nedenle alana hâkim olmaması nedeniyle yaşanan fikir ayrılıkları.

• Çözüm Önerisi

“Aşçılık” programlarının dâhil olduğu “Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri” Bölümü yöneticileri Turizm, Gastronomi, Yiyecek İçecek vb. alanından olmalı.

Alt Sorun 2: Mutfak atölyelerinin ve demirbaşlarının bölümde görev yapan tek bir öğretim elemanına zimmetlenmesi veya sorumluluğunun verilmesi.

• Çözüm Önerisi

Sorumluluk, fakülte/yüksekokul bünyesinde görev yapan bir idari personele veya öğretim elemanlarından oluşturulacak bir komisyona verilmeli.

Alt Sorun 3: Yöneticilerin üniversite organizasyonlarında öğretim elemanlarına ikramların hazırlanması ve/veya mutfakta üretilen ve ticari faaliyetlere konu olan ürünlerin üretimi ve satışı konusunda baskı kurması

• Çözüm Önerisi

Usta öğretici istihdam edilmeli veya kurum dışından bunun için hizmet alımı sağlanmalı.

Sorun 3: Uygulama Dersleri İçin Dışarıdan Görevlendirilen Usta Öğreticilerin Yetkinliği

• Çözüm Önerisi

1) Uygulama dersleri için kısa dönemli olarak özel sektörden görevlendirilecek usta öğretmenler herhangi bir alanda örgün eğitim almış olmalı.

2) Bölüm kurulunca sözlü mülakat gerçekleştirilmeli.

B. ALTYAPI

Sorun 1: Uygulama Alanlarının Yetersiz Olması ya da Hiç Olmaması

Son yıllarda Gastronomi sektörünün gözle görülür bir ivme kazanması ve “Aşçılık” mesleğinin geçmişe nazaran popüler hale gelmesi aşçılık program kontenjanlarının dolmasına vesile olmaktadır. Aşçılık programlarına artan talep karşısında birçok MYO aşçılık programlarını bünyesine katmıştır. Ancak açılan programlarda maalesef uygulama mutfakları, araç-gereçleri vb. fiziki altyapılar düşünülmemiş, hızlıca kurulan programlar faaliyete geçmiştir. Birçok programın uygulama alanları yokken, birçoğunun da altyapısı öğrenci sayısına göre yetersizdir. Bu durum hem aşçılık eğitimin kalitesini düşürmekte hem de bölüme gelen öğrencilerin beklentilerini karşılamayıp motivasyon düşüklüğüne neden olmaktadır. Dahası yüksek maliyetler gerektiren eğitim mutfağı kurulumuna üniversiteler kaynak ayırmaktan kaçınmaktadır veya diğer programlara nazaran daha önemsiz olarak nitelendirmektedir.

• Çözüm Önerisi

Öncelikle YÖK’e giden program açma taleplerinde belirli fiziki şartlar tamamlanmadan program açılmasına izin verilmemelidir. YÖK, bu anlamda kriterleri belirlemeli ve bu kriterleri yerine getiren üniversitelerin Aşçılık programlarını açmasına izin vermelidir. Planlamalar yapılırken öğrenci sayısı ve mevcut koşullar dikkate alınmalıdır.

Sorun 2: Temrinlik Malzemeler için Bütçe Verilmemesi

Aşçılık programlarında nitelikli bir eğitim verilebilmesi adına geliştirilen müfredatlarda uygulama dersleri çoğunluktadır. Özellikle sektöre ara eleman yetiştiren Meslek Yüksekokullarında teorik derslerin yanında uygulamaya daha çok ağırlık verilmektedir. Ancak Aşçılık programlarında gerçekleştirilen uygulama dersleri diğer programlara göre daha pahalı ve sürekli alım yapılması gereken temrinlik malzemeler içermektedir. Dönem başında bir kerede alım yapılamamaktadır, bazı ürünlerin yapısı gereği (sebze-meyve-et-balık vb.) günlük alınması gerekmektedir. Bu durumda okulun malzeme alım prosedürlerinin uygulanması imkânsız olmaktadır. Ayrıca pahalı olan ürünlere yönetici tarafından yeterli bütçe ayrılmamaktadır.

• Çözüm Önerisi

Öncelikle yöneticilere, aşçılık programının temrinlik malzeme gereklilikleri hakkında farkındalık oluşturacak ve gereğinin yapılmasını sağlayacak bir yazı YÖK tarafından gönderilmelidir. Üniversitelerin Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlıkları ile Aşçılık programları eşgüdümlü çalışmalıdır. Bölgenin ileri gelen gıda zincirleri ve üreticileriyle anlaşmalar yapılmalı ve sponsor olmaları sağlanmalıdır. Bazı ürünlerin okul içerisinde yapılabilmesi üzerine çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Öğrencilerin yaptığı bazı ürünlerin satışının sağlanması, Strateji Daire Başkanlığı tarafından muhasebeleştirilmesi ve malzeme alımında kolayca kullanımının gerçekleştirilmesi, yasal şartların ve ihale prosedürlerinin aşçılık programları için revize edilmesi sağlanmalıdır.

Sorun 3: Malzeme Ekipmanların Güncellenmesi için Bütçe Verilmemesi

Gastronomi sektöründe kullanılan malzeme ve ekipmanlar, günümüz teknolojisi ilerledikçe daha modern bir hal almaktadır. Ancak Aşçılık programlarında kullanılan bu ekipmanlar, bütçe sorunları nedeniyle güncellenememekte ve öğrenciler sektörde çalışmaya başladıklarında pek çok mutfak ekipman ve donanımını kullanmakta sorun yaşamaktadırlar.

• Çözüm Önerisi

Üniversitenin buna kaynak ayırmalı, mümkünse mutfak ekipmanı üreten firmaların okullara yeni ürettikleri ürünleri hibe etmesi, inovasyonel malzemelerin tanıtımını yapmaları ve sponsorluk sağlamaları teşvik edilmeli. Mutfak malzeme ve ekipmanı üzerine yapılan fuarlara okulların katılımı ve şirketlerin sosyal sorumluluk projeleri kapsamında okullarla iş birliği içerisinde olması sağlanmalı.

Sorun 4: Öğrencilere Teknik Geziler ve Geliştirici Faaliyetler için Bütçe Verilmemesi

Aşçılık programlarında eğitimin niteliğinin artırılmasının bir diğer bileşeni de öğrencilerin okul dışı teknik gezilere, gıda üreticilerine, sektörel fuar ve organizasyonlara katılımının sağlanmasıdır. Bu vesileyle aşçı adayları birçok deneyimi bu tarz faaliyetler sayesinde bizzat yaşayarak edinmektedirler. Fakat öğrencilere bu imkanları sağlayacak bütçe ayıran kurumların sayısı çok azdır, hatta birçok kurumda öğrenciler böyle faaliyetlere katılamamaktadır. Ya da kısıtlı sayıda öğrenci kendi imkânlarını zorlayarak bu organizasyonlara katılabilmektedir.

• Çözüm Önerisi

Öğrencilere fırsat eşitliği sağlamak ve bu organizasyonlarda deneyim kazanmaları için bölümlere teknik gezi/sektörel organizasyon bütçesi adı altında bütçe kalemleri açılmalı. Gidilecek destinasyonların yerel yönetimleri öğrencilere konaklama ve gezi planlamada destek sağlamalı, gastronomi organizasyonları her okula belli kontenjan ayırıp öğrencilere girişi ücretsiz yapmalı, sponsor bulunmalı, bu faaliyetler için üniversite araçlarının tahsisi yetersiz kaldığında, seyahat acentaları bu tarz gezileri uygun maliyetlerle öğrencilere sunmalı.

Sorun 5: Uygulama Alanlarının Kurulumunda Danışmanlık Eksikliği

Aşçılık programlarının uygulama alanlarının ortak sorunlarından biri de mutfakların eğitim mutfağı şeklinde tasarlanmaması ve amacına uygun bir yapı oluşturulmamasıdır. Mutfaklar tasarlanırken üretici firmalar mühendislik çizim ve planlar için ciddi ücretler talep etmektedir. Mutfak çizimi yapılsa bile su, elektrik, doğalgaz gibi altyapı çizimlerini paylaşmamaktadır. Bu durum mutfak yapıldıktan sonra ciddi sorunlara neden olmakta ve bu alanların verimli şekilde kullanılmasına engel olmaktadır. Özellikle daha fazla öğrencinin aynı anda rahatlıkla çalışabileceği ergonomik alanların tasarımı üzerine çalışılmalı ve bu tasarımların okullarla ücretsiz olarak paylaşılması sağlanmalıdır.

• Çözüm Önerisi

Endüstriyel mutfak tasarımı yapan firmalar, eğitim mutfaklarının etüdü ve çizimlerini yaparken okullara ücretsiz danışmanlık sağlamalı. Mühendislerin ortak çalışmalarıyla eğitim mutfaklarının olması gereken kriterleri oluşturulmalı ve okullarla paylaşılmalı. Okulların ilgili mühendislik bölümleri ile iş birliği yapılmalı.

C. ÖĞRENCİ

Sorun 1: Kontenjan Fazlalığı Sorunu

Aşçılık programı bulunan meslek yüksekokullarının teorik ve uygulamalı derslere yönelik olarak mevcut fiziki altyapısının, öğretim elemanı sayısının ve eğitim-öğretim ile ilgili diğer her türlü donanımın YÖK tarafından belirlenen kontenjan sayısını karşılayamayacak düzeyde olmasıdır.

• Çözüm Önerisi

1. Aşçılık programı bulunan meslek yüksekokullarında aşçılık eğitimi ile ilgili gerekli her türlü araç, gereç ve teçhizat düzeyi belirlenmeli ve bu kapsamda öğrencilerin sağlıklı bir şekilde eğitim-öğretim görmelerine yardımcı olan etkenler dikkate alınarak bir kapasite sınırlaması yapılmalıdır. Bu doğrultuda kaç öğrencinin öğretim görebileceğine ilişkin kontenjan tespiti yapılmalıdır.
2. YÖK tarafından belirlenen kontenjan sayısında birimlerde bulunan öğretim elemanı sayısı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sorun 2: Sağlık Durumu Sorunu

Uygulama yapılan alanlardaki öğrencilerde bulaşıcı hastalık ya da mutfakta çalışmasını engelleyecek durumlara sahip öğrencilerinin durumlarının belirlenmesi.

• Çözüm Önerisi

1. ÖSYM kılavuzunda sağlık açısından istenilen öğrenci niteliklerinin belirtilmesi ve öğrencilerden bu niteliklerin doğruluğunu kanıtlar özellikle yiyecek-içecek işletmelerinde çalışabilmesine engel teşkil etmediğini gösterir kapsamlı bir sağlık raporu alınması istenmelidir.
2. Her dönem kaydı sırasında öğrencilerin sağlık durumlarını gösteren raporu yenilemesi istenmelidir.

Sorun 3: Öğrenci Profili

Ön lisans düzeyinde Aşçılık eğitimi veren birimleri tercih eden öğrenci profillerinin mesleki anlamda uygunluğunun belirlenememesidir.

• Çözüm Önerisi

Ön lisans aşçılık programına girilebilecek puan şartını sağlamış öğrencilerin temel yeteneklerinin değerlendirilebilmesi için bir mülakat sistemi getirilmelidir. Yetkili birimlerce aşçılık öğrencisinde bulunması gereken nitelikler ve mülakatta uygulanacak değerlendirme kriterleri belirlenmeli ve Yüksek Öğretim Kurulu'na başvurulmalıdır.

Sorun 4: İstihdam Sorunu

Aşçılık programlarından mezun olan öğrencilerin, mezuniyetleri sonrasında işletmelerde iş bulamaması.

• Çözüm Önerisi

1. Sektörde aşçılık belgesi olmayanlar çalıştırılmamalı, aşçılık ön lisans mezunlarına sektörde daha fazla kontenjan verilmeli.
2. Sektör ve üniversite iş birliği ile öğrenciler doğru işletmelerde çalışmaya yönlendirilmeli.
3. Öğrencilerin etkin bir şekilde faydalanacakları "Kariyer Günleri" düzenlenmeli.
4. Aşçılık kamu sektöründe meslek grubu olarak değerlendirilmeli.

Sorun 5: Uygulama Dersleri Öncesi Mutfak Oryantasyonu

Aşçılık programlarına başlayacak öğrencilerin uygulamalı mutfak dersleri öncesi bilgi düzeylerinin düşük olması.

• Çözüm Önerisi

1. Mutfakta kazaların önlenmesi veya yaşanacak herhangi bir kazada doğru uygulamaların yapılması konusunda temel ilk yardım eğitimi verilmeli.
2. Mutfaklarda oluşabilecek yangına karşı alınacak önlemler hususunda yangın eğitimi verilmeli.
3. Öğrencileri fiziksel, kimyasal, biyolojik, ergonomik açıdan ve psikososyal faktörler bakımından olumsuz etkileyecek etmenleri önleme konusunda iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilmeli.
4. Öğrencilerin yeni teknolojik mutfak ekipmanlarını (yazılım, donanım) kullanabilmesi konusunda eğitimler verilmeli.
5. Öğrencilerin mutfakta potansiyellerinin artırılması konusunda takım çalışması eğitimleri verilmeli.

Sorun 5: Sosyal Programlara Katılım Zorluğu

Öğrencilerin mesleki anlamda kendilerini geliştirebileceği sosyal programlara katılım düzeylerinin düşük olması.

• Çözüm Önerisi

1. Aşçılık programlarının iş birlikçi eğitim modelini benimseyen eğitim-öğretim programları yapılmalı.
2. Aşçılık programlarında sosyal programların uygulanabilmesi açısından öğrenciler bilinçlendirilmeli, motivasyonları artırılmalı ve bununla ilgili olarak bütçe verilmeli.
3. Aşçılık programı bulunan üniversiteler ortak organizasyonlar ile bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmalı.

D. EĞİTİM PROGRAMI

Eğitim Programı Sorunları, GZFT analizi ile değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Müfredat, Staj ve Akreditasyon konuları ele alınarak mevcut durum analizi çıkarılmaya çalışılmıştır.

MÜFREDAT

Güçlü Yönler

- Teknolojik gelişmelerin eğitim süreçlerine olan katkısı,
- Türk mutfağına hâkim ve dünya mutfağını yakından takip edebilen nitelikli aşçılar yetiştirilmesi,
- Bologna sistemlerine erişimin kolay olması.

Zayıf Yönler

- Müfredatlardaki farklılıklardan ötürü öğrencilerin programdan ayrılması durumunda yatay ve dikey geçiş sürecinde ders uyumsuzluğu nedeniyle öğrencilerin dönem kaybetmesi,
- Temel ders içeriklerinde örtüşme ve tekrarlar nedeniyle yaşanan bilgi eksikliği,
- Bütçe eksikliği nedeniyle müfredatta var olan bilgilerin tamamının bir dönemde öğrenciye gösterilememesi,
- Mesleki Yabancı Dil ders saatlerinin ve niteliğinin yeterli olmaması,
- Müfredat hazırlığında sektör beklentilerinin dikkate alınmaması,

- Program Çıktıları hazırlanırken TYÇ ile uyum sağlanmaması,
- Öğrenci Danışmanlık Hizmetlerinin öğretim görevlisi tarafından yeterli düzeyde verilmemesi,
- Salgın döneminde uygulama derslerinde yaşanan aksamalar,
- Teorik ve uygulama ders saatlerinin dersin iş yüküne göre hesaplanmaması,
- Derslerin her yıl farklı hocalar tarafından verilmesi,
- Seçmeli ders çeşitliliğinin az olması,
- Uygulama derslerinde ölçme ve değerlendirme kriterlerinin standart olmaması,
- Ara sınav ve dönem sonu sınav sonuçlarının sınav istatistikleri kapsamında incelenip değerlendirilmemesi,
- Sınav sorularının program çıktıları ile uyumlu olmaması,
- Program içerisindeki faaliyetlerin belgelerle kayıtlı tutulmaması,
- Program öğretim amaçlarının bölüm öz görevleri ile uyumlu olmaması,
- Müfredat güncellemelerinin düzenli olarak yapılmaması,
- Müfredat güncellemelerinde tüm paydaşların katkı ve iş birliğinin sağlanmaması,
- Teknolojik ekipman ve altyapıya erişimin yetersiz olması.

Tehditler

- Yeterli donanıma sahip olmadan mezun olan öğrencinin sektörde başarısız olması,
- Sektör-üniversite iş birliği sağlanamaması ile sektörün öğrenci yetkinliklerinde beklentilerine ulaşamaması,
- TYÇ ve paydaş analizi dikkate alınmadan eğitim süreçlerinin hazırlanması, ancak TYÇ standartlarının da gerek ulusal gerek uluslararası yeterliliği karşılayamaması,
- İş Sağlığı ve Güvenliği, Hijyen Eğitimlerinin mezuniyet koşulu olmaması,
- Uygulama dersi eksikliği sebebiyle sektörde tecrübesiz personel istihdamı,
- Üniversitelerin açılış programlarının sayısındaki artış,
- Medyada açılışın popülaritesinin artması.

Fırsatlar

- Sektör Danışma Kurulları oluşturularak hem sektörel hem de akademik süreçlerin bilgi alışverişi yapılarak takip edilmesiyle mezuniyet sonrasında sektörde her anlamda donanımlı ve yetkin personel istihdamının sağlanması,
- Teknoloji kullanımı ile kolaylaşan bilgi alışverişi, Üniversitelerin açılış programlarının sayısındaki artış,
- Medyada açılışın popülaritesinin artması.

E. STAJ

Güçlü Yönler

- Erasmus fırsatlarıyla yurt dışında staj imkânının sağlanması,
- Staj aracılığı ile öğrenci-sektör bağlantısının kurulması,
- Yiyecek-içecek alanındaki işletme sayısındaki artış.

Zayıf Yönler

- Staj gün sayılarının yetersiz olması ve standartlaştırılmaması,
- Staj yeri araştırmalarının nitelikli yapılmaması,
- Öğrencilerin staj esnasında gelişimlerinin takip edilememesi,
- Staj süresi ve tarihlerinin sektör ihtiyaçlarına uyumlu olmaması,
- Öğrencinin teorik bilgisini uygulama yoluyla deneyime dönüştürebilmesi amacıyla nitelikli staj araştırmaları yapılmaması ile bu sürecin etkin değerlendirilememesi,
- Sektör Danışma Kurullarının desteği ile öğrencilerin yetenek ve gelişimleri dikkate alınarak staj yeri seçiminin sağlanmaması.

Tehditler

- Staj uygulamalarındaki yetersizlikler nedeniyle öğrencilerin yeteri kadar tecrübe kazanamaması,
- Staj esnasında öğrencilerin maruz kaldığı kötü muamele.

Fırsatlar

- Staj imkânlarına teknolojik gelişimler sayesinde erişim kolaylığı,
- İyileştirilmiş eğitim süreçleriyle öğrencinin staj hedeflerinin belirlenmesi,
- Yiyecek-içecek işletmelerindeki çeşitlilik artışı.

F. AKREDİTASYON

- Uluslararası akredite edilmiş Aşçılık programlarının az olması aşçılık eğitiminin niteliğini düşürmektedir.
- Aşçılık eğitimi veren üniversitelerin kalite sistemlerine uygun süreçleri tanımlamamış olmaları akreditasyon sürecine katılımı engellemektedir.

1.2. Komisyon Önerileri

- Programın amaçları ile bölüm öz görevleri arasında uyum sağlanmalıdır.
- Çekirdek müfredat oluşturularak standartlaştırılan müfredatlar ile eğitim kalitesi artırılmalıdır.
- Sosyal Sorumluluk Projeleri kapsamında şef havuzu oluşturulmalıdır. Akademik Şeflerin eğitimci ve öğrencilere eğitim vermesi ile verimliliğin artacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda mezun öğrencilerin de dahil olduğu etkinlikler ve eğitimler gerçekleştirilmelidir.
- Program öğretim elemanları arasından eğitim-öğretim geliştirme kapsamında çalışmalar yürütmek üzere Program Kalite Temsilcisi seçilmelidir.
- İç ve dış paydaşların kalite güvencesi ve eğitim-öğretim süreçlerine katılımı sağlanmalıdır.
- Program çıktıları, AKTS katalogları Türkiye Yükseköğretim Yeterlilik Çerçevesindeki yetkinliklerle uyumlu hazırlanmalıdır.
- Her yarıyıl, kendinden sonraki ders dönemi için hazırlık aşaması niteliği taşıyacak içerik ve müfredata sahip olmalıdır.
- Eğitim faaliyetlerine yönelik teşvik ve ödüllendirme yapılmalıdır.
- Öğrenme ortam ve kaynakları, öğretim faaliyetleri için yeterli ve uyumlu olmalıdır.

- Mezun izleme sistemi geliştirilmelidir. Mezunlardan edinilen dönüşümler yardımıyla eğitimdeki aksaklıklar tespit edilerek önlem alınmalıdır.
- Uygulama alanları gerekli altyapı ve teknolojik ekipmanlara sahip olmalıdır.
- Müfredatta yer alan dersler, öğrencinin dönemler arası farklı kazanımlar elde ederek gereken bilgi, beceri ve yetkinliği kazandıracak şekilde güncellenmelidir.
- Alandaki yenilikler yansıtılmalıdır.
- Uygulamalı derslerde Osmanlı Saray Mutfağı ve Yöresel Mutfaklara yer verilmelidir.
- Gastronominin kültür boyutunu tamamlayan dersler müfredata eklenmelidir.
- Ürün ve malzeme bilgisini geliştirici dersler ve tarım dersleri seçmeli olarak yürütülmelidir.
- Öğretim elemanları “eğiticinin eğitimi” kapsamında ölçme değerlendirme teknikleri konusunda bilgilendirilmelidir.
- Uygulama derslerinde kullanılabilecek “Rubrik Yöntemi” gibi ölçme değerlendirme kriterleri konusunda rehberler yayınlanmalıdır.
- Seçenekli olarak İngilizce hazırlık sınıfları oluşturulmalıdır.
- Seçmeli ders kapsamında yabancı dil dersleri belirlenirken sektörün ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Erasmus programı ile staj imkânları artırılmalıdır.
- Program kapsamında alandan uzman kişiler bir araya gelerek ders içerikleri oluşturulmalıdır.
- Akademik takvim bitiş ve başlangıç tarihlerinde sektör talepleri doğrultusunda değişiklik yapılabilmesi için üniversite-sektör iş birliği sağlanmalıdır.
- Staj süresinin 60 iş gününden az olmaması konusunda standart oluşturulmalıdır.
- Öğretim elemanları sektörle iş birliğini arttırmalıdır.
- Seçmeli ders çeşitliliği artırılmalıdır.
- TURAK, WACS, City&Guilds ve AHLA gibi akreditasyon kuruluşlarının gereklilikleri konusunda programlar bilgilendirilmelidir.
- Eğitimin tüm süreçlerinde destek alınan Sektör Danışma Kurullarının da desteğiyle öğrencilerin staj yerlerinde doğru tercihler yapabilmelerine destek olunmalıdır.
- Stajyer öğrenci değerlendirme formları öğrenci gelişimini takip etmek ve verimliliği artırmak amacıyla kullanılmalıdır.
- Bölgeler bazında her yıl sonu farklı bir üniversitede aşçılık kongreleri düzenlenmelidir.
- Transkriptte Gıda Hijyeni dersini aldığını kanıtlayan öğrencinin Gıda Hijyen Sertifikasından muaf tutulması sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin staj yerleri konusunda Turizm Bakanlığı ile iş birliği yapılmalıdır.
- Bölgeler bazında Aşçılık Danışma Kurulları oluşturulmalıdır.
- Danışmanlık hizmetlerinin program öğretim elemanları tarafından yeterli düzeyde verilmesi, öğrencilerin eğitim süreçlerini iyileştirecek motivasyon unsurlarının sağlanması gereklidir. Öğrencilerin danışmanlık formları ile daha sağlıklı takip edilebileceği düşünülmektedir.
- Sektörde yer alan uzmanların oluşturduğu Program Danışma Kurulu ile eğitim faaliyetlerinde öğrenci yetkinliklerini artırabilmek adına yapılacak toplantılar aracılığıyla fikir alışverişi yapılması sektör akademi iş birliğinde önemli görülmektedir.

- Müfredat ve program çıktılarında paydaş analizi ile güncellemelerinin yapılması amacıyla tüm taraflarla iş birliği yapılmalıdır.
- Öğrencilerin salgın vb. nedenlerle uygulama derslerinden uzak kalmaması adına uygulama stüdyoları kurulmalıdır.
- Derslerin her yıl farklı hocalar tarafından verilmesi, verimliliğin düşmesine neden olmakta ve bütünlüğün sağlanmasını engellemektedir. Öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarına uygun ders dağılımının sağlanması ve takibinin yapılması gerekmektedir.
- Program amaçlarına uygun program çıktılarının revize edilmesi ile birbirine uyumlu sonuçlar elde edilmesi gerekmektedir.
- Teorik ve uygulama ders saatlerinin güncellenmesi gerekmektedir.
- Ara sınavlar ve dönem sonu sınavlarından sonra öğrencilerin sınav sonuç istatistiklerinin değerlendirilmesi ile sorunların tespit edilerek çözüm yollarının araştırılması sağlanmalıdır.
- Bölüm içerisinde tüm faaliyetler sistemli ve kayıtlı olmalıdır.

SONUÇ

Aşçılık alanında iş yapabilme yetkinliği kazanabilmek için öncelikli olarak alanda eğitim almanın önemi vurgulanmalıdır. Hizmet sektörü içerisinde emek yoğun bir alan olan aşçılık programları, sektörün nitelikli iş gücü ihtiyacına hizmet edebilecek alt yapıya sahip olmalıdır. Günceli takip edebilme ve ihtiyaçları doğru bir şekilde karşılayabilmek amacıyla sektörle işbirliği yapan eğitim kurumları daha doğru adımlar atabilmektedir. Alan meslek uzmanlarından oluşan bir 'Aşçılık Danışma Kurulu' oluşturulması ile sektör yakından takip edilmeli, gerekli güncelleme ve düzenlemeler paydaşlar ile yapılacak toplantılarda analiz edilebilmelidir. Öğrencilerin verimliliğini artırmak amacıyla danışmanlık faaliyetlerini belirlemek faydalı görülmektedir. İletişim kurabilen, yenilikleri takip ederek kendini geliştirebilen, öğrenme isteğini canlı tutan, ekip çalışmasına uyumlu meslek elemanları sektörde kolaylıkla istihdam edilebilmektedir. Bu durumdan hareketle öğrencilerin dört yarıyıl içerisinde dahil olduğu etkinlikler, sosyal sorumluluk projeleri, araştırma kaynaklarına ulaşabilme becerisi ile alanını takip ederek gelişmeleri izleyebilmesi sağlanmalıdır. MYO bünyesinde verilen eğitim ile sektör uygulamaları arasındaki fark azaldıkça öğrenci mesleğe hakim mezun olabilmektedir.

2. İKRAM HİZMETLERİ

2.1. Mevcut Durum Analizi

İkram Hizmetleri Programının genel amacı; otel, restoran, pastane, fast-food, yemek fabrikası, catering, bar, kafe gibi yiyecek-içecek işletmelerinin ihtiyaç duyduğu nitelikte mezunları yetiştirmektir. Bu programdan mezun olanlar; otel işletmelerinin yiyecek içecek alanları, yemek şirketleri, pastane, bar, büyük turistik yolcu gemileri, havayolu işletmeleri, ziyafet organizasyonu şirketleri gibi yerlerde ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İl Müdürlükleri ve Belediyelerde iş imkanı bulabilmektedirler.

Güçlü Yönler

- İkram Hizmetleri programında eğitim gören öğrencilerin bu programlarda mesleğe yönelik teorik ve pratik bilgi donanımı ile mezun olması,
- Öğrencilerin yiyecek-içecek hizmetinin verildiği işletmelere yönelik temel kavramlara, işletme organizasyon yapılarına, mesleki araç-gereçlere, yasal düzenlemelere, hijyen kurallarına, mesleğin gerektirdiği ahlaki kurallara, alanı ile ilgili bilgisayar programı ve yabancı dil bilgisine yönelik öğrenim görmesi,
- Yüksek Öğretim Kurulu verilerine göre ikram hizmetleri programlarının açıldığı üniversitelerin turizm destinasyonlarında yer alması,
- Salgın sürecinde genel çerçevede program eğitimlerinin aksamadan çevrimiçi devam etmesi,
- İkram Hizmetleri alanında eğitim veren birçok üniversitedeki fiziki altyapı şartlarının eğitime uygun olması.

Zayıf Yönler

- İkram hizmetleri program adının öğrenciler tarafından anlaşılabilmesi. Bir başka deyişle ikram hizmetleri programının sadece turizm işletmeleri için servis personeli yetiştiren bir program olarak algılanması,
- Turizm sezonunun başladığı Nisan-Mayıs aylarında eğitimin devam ediyor olması,
- Öğretim elemanlarının niteliğinin derse uygun olmaması,
- Türkiye'deki MYO'larda müfredatlar arasında uyumsuzluğun olması,
- Öğretim elemanlarının gelişimine yönelik hizmet içi ve dışı eğitimlerin yetersizliği,
- Öğrenciyi sektöre hazırlayan staj eğitiminin bazı üniversite müfredatlarında yer almaması,
- Müfredatlarda yabancı dil ders saatinin yetersizliği,
- Ders uygulama eksikliği,
- Üniversite-sektör iş birliğinin eksikliği.

Fırsatlar

- Son yıllarda DGS kontenjanlarında artış olmaktadır. Lisans programlarına giriş kontenjanlarının %10'u kadar kontenjan verilmektedir.
- İş yeri eğitiminde öğrencilerin sigortalanması ve ücretlendirilmesi ile ilgili yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 6611 sayılı torba yasayla Mesleki ve Teknik Yükseköğretim de 3308 sayılı kanun kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda iş yeri stajlarında öğrenciler hastalık ve kazalara karşı sigortalanacak ve masrafları yükseköğretim kurumu tarafından karşılanacaktır.
- 6611 sayılı torba yasayla "Mesleki ve Teknik Yükseköğretim öğrencilerine iş yeri eğitiminde

net asgari ücretin %30'u ödenecektir hükmü eklenmiş” ve en az on işçi çalıştıran iş yeri sahiplerine stajyer öğrenci alma zorunluluğu getirilmiştir.

- Meslek Yüksekokullarının bölüm ve programlarının ISCED (International Standard Classification of Education/Uluslararası Standart Eğitim Sınıflama Sistemi) ve ISCO (International Standard Classification of Occupation/Uluslararası Standart Meslek Sınıflama Sistemi) gibi uluslararası eğitim alanı ve meslek sınıflandırmalarına göre adlandırılması sağlanmıştır.

Tehditler

- Mesleki ve teknik öğretim kurumları mezunlarının 2547 sayılı Kanunda daha önce yer verilen “Mesleki ve Teknik orta öğretim kurumlarından mezun olan öğrenciler, istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya bunlara en yakın olan mesleki ve teknik ön lisans yükseköğretim programlarına sınavsız olarak yerleştirilebilir” imkânının kaldırılması,
- Salgın sürecinde öğrencilerin mesleğe ve iş piyasasına uzaklaşması,
- Salgın nedeniyle birçok iş yerinin kapalı olması nedeniyle öğrencilerin sektörde istidam imkânı bulamaması.

2.2. Komisyon Önerileri

- İkram Hizmetleri programının adının değiştirilmesi gündeme getirilmelidir. Bu ismin “Yiyecek İçecek Hizmetleri Programı” ya da “Yiyecek İçecek İşletmeciliği Programı” olarak değiştirilmesi programın daha çok tercih edilmesini ve anlaşılabilirliğini sağlayacaktır. Otelcilik hizmeti uluslararası bir nitelik taşır. Bu programlardaki (ülkemizin turizm gelişimi de dikkate alınarak) amaç, öncelikle otelcilik hizmeti ya da yiyecek-içecek işletmelerine verilen hizmetler ve bunlara ilişkin eğitimlerdir. İkram hizmetleri de, bu programların amacını tam olarak karşılayan bir adı ifade etmemektedir. İkram/catering daha çok toplu olarak bir yerde (fabrikasyon olarak) yiyecek-içeceklerin üretimini ve dağıtımını ifade eden bir alt sistemdir. Bu doğrultuda programın adının yanlış anlaşılmalara meydan vermeyen şekilde değiştirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca Türkiye Meslek Sınıflama Sistemi (TMSS), ISCO ana meslek grupları, 5. düzey hizmet ve satış meslekleri 5120.02 İkram Hizmetleri (Yiyecek İçecek İşletmeciliği) Meslek Elemanı olarak ifadesinin yer alması program isminin daha geniş bir anlam ifade ettiğinin göstergesidir.
- Tüm ikram hizmetleri programlarında staj ve mesleki dersler alanlarında ortak bir bakış açısı geliştirilmelidir.
- İş gücü piyasası ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde etkinlikler düzenlenmeli ve staj zorunlu hale getirilmeli, programlarda danışma kurulları oluşturulmalıdır.
- Müfredatların hazırlanması ve yürütülmesi danışma kurulu ve sektör katılımı ile gerçekleştirilmelidir.
- Sektördeki usta öğreticilerden Meslek Yüksekokullarında daha fazla yararlanılabilmesi için görevlendirme ve ücretlendirme sistemi esnek hale getirilmelidir.
- Meslek Yüksekokullarında görev alacak akademik personelin sınav başarısının yanında mesleki tecrübesine oldukça önem verilmelidir.
- Müfredatta yabancı dil ders sayıları arttırılmalı ve seçmeli yabancı dil dersleri açılmalıdır.
- Akademik personelin niteliğini arttırmak yönünde hizmet içi ve hizmet dışı eğitimler teşvik edilmelidir.
- İkram Hizmetleri programlarında uygulamadaki eksikliklerinin giderilmesi için fiziki altyapı ve ekipman iyileştirilmesine gidilmeli ve sektörle iş birliği yapılarak bazı derslerin işletmelerde yürütülmesi sağlanmalıdır.

- Sınavsız geçiş için yeniden düzenlemeye gidilmelidir. Bu kapsamda sınavsız geçiş ile ilgili başarıyı ve niteliği sağlayan göstergeler ile eğitimin tamamlayıcılığı sağlanabilir. Kaliteyi yükseltici bir ölçme değerlendirme sistemi ve kontenjan kısıtlamaları konularak Mesleki ve Teknik öğretimden ikram hizmetleri ön-lisans programlarına geçiş sağlanabilir.
- Üniversitelerin akademik takvimleri sektöre uyarlanmalı ve eğitim dönemi Mayıs ayı itibariyle sonlandırılmalıdır.
- İkram Hizmetleri öğrencilerini sektöre hazırlamak amacıyla staj dersi zorunlu hale getirilmelidir. Bu şekilde öğrencinin iş yeri eğitimi eksikliği giderilecektir.
- İkram Hizmetleri alanında çok kaliteli eğitim veren programlar olduğu gibi hala fiziki altyapısında eksiklikler olan Meslek Yüksekokulları vardır. Uygulama eksikliğinin giderilmesi için Meslek Yüksekokulları bünyesinde atölyeler oluşturulmalıdır.
- Uluslararası platformda, akredite bir eğitimle yiyecek-içecek alanında donanımlı meslek elemanı yetiştirerek bu alanda eğitim veren ve tercih edilen program olunmalıdır.
- Turizm alanında eğitim veren Meslek Yüksekokullarında ve programlarında eğitim 1 yıl yabancı dil hazırlık + 2 yıl mesleki eğitim şeklinde olmalıdır.
- İkram Hizmetleri programında daha iyi bir eğitim için sektör iş birliği artırılmalıdır. Otelcilik ve genel olarak turizm sektörünün beklentilerine bakıldığında; profesyonel çalışanlara yakın bilgi ve birikime sahip, ancak daha düşük ücretlerle çalışabilecek stajyerler istemektedir. Ancak sektör mensupları stajyerlerin eğitime katkı sunacak eğitim programları geliştirmemektedir. Her anlaşma/sözleşme iki taraflıdır! Bu açıdan sektörü de üzerine düşen görevi yerine getirmeye zorlayacak yasal düzenlemelere gidilmelidir. Ayrıca eğitime destek verecek projeler geliştirerek deneyimli ve başarılı sektör temsilcileri eğitime destek vermelidir.
- Okullarda yabancı dil eğitimi saati artırılmalı ve ikinci hatta üçüncü yabancı dil dersleri eklenmelidir. Yiyecek-içecek hizmetlerinde çalışanların ikinci yabancı dil olarak Rusça, Fransızca, Almanca, Çince gibi dilleri öğrenmeleri gerektiği düşünülmektedir. Restoran ve bar hizmetlerinde ağırlıklı olarak İngilizce dili önde gelmesine karşın, özellikle mutfak terminolojisi açısından Fransızca da gereklidir. Dünya’da sürekli artan Çinli turist sayısı dikkate alınarak, Çince de üçüncü bir dil olarak düşünülmelidir.

SONUÇ

Yiyecek içecek hizmetine ilişkin menü hazırlığından servisine kadar sürece ilişkin eğitim veren ikram hizmetleri programı isminin “Yiyecek-İçecek Hizmetleri Programı” olarak değiştirilmesi uygun görülmüştür. Program adının yiyecek-içecek hizmetleri olması ile programın daha çok tercih edileceği belirtilmiştir. Tüm ikram hizmetleri programlarında staj ve mesleki dersler alanlarında ortak bir bakış açısı geliştirilmelidir. Meslek Yüksekokullarında görev alacak akademik personelin sınav başarısının yanında mesleki tecrübesine oldukça önem verilmeli ve akademik personelin niteliğini artırmak yönünde hizmet içi ve hizmet dışı eğitimler için teşvik edilmelidir. İkram Hizmetleri programlarında uygulama eksikliklerinin giderilmesi için fiziki alt yapı ve ekipman eksiklerinin giderilmesi ve sektörle işbirliği yapılarak bazı derslerin işletmelerde işlenmesi sağlanmalıdır. Eğitime destek verecek projeler geliştirerek deneyimli ve başarılı sektör temsilcileri eğitime destek vermelidir. Müfredatlarda yabancı dil eğitimi saati artırılmalı ve ikinci üçüncü yabancı dil dersleri eklenmelidir. Ayrıca üniversitelerin akademik takvimleri turizm sektörüne uyarlanmalı ve eğitim dönemi mayıs ayı itibariyle sonlandırılmalıdır. İkram hizmetleri programında daha iyi bir eğitim için sektör işbirliği oldukça önemlidir.

3. KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM

3.1. Mevcut Durum Analizi

Kültürel mirasın kullanılırken korunmasının gerektiği uluslararası kurum ve kuruluşların çalışmalarında belirtilen en önemli hususlardan birisidir. Gerek somut gerekse somut olmayan kültürel mirası insansızlaştırmak, koruma için doğru bir uygulama olarak görülmemektedir. Dolayısıyla bu unsurların kullanıldığı alanlarda konu hakkında gerekli bilgi ve birikime sahip personel istihdam etmek son derece faydalı olacaktır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere kültürel miras ve turizmin ilgili konularında öğrencilere Kültürel Miras ve Turizm alanında eğitim verilmektedir. Programı bitirenlere “Kültürel Miras ve Turizm Meslek Elemanı” ünvanı verilmektedir. Kültürel Miras ve Turizm programı mezunları, bu alanda ihtiyaç duyulan nitelikli yardımcı eleman ihtiyacını karşılama potansiyeli taşıyan en önemli mesleki gruptur. Bunun yanı sıra alanda farklılık yaratacak ve faaliyetlerin çeşitlenmesinde olumlu katkılar sunacak bir mesleki grubu oluşturmaktadır. İki yıllık eğitim veren bu programda eğitim gören öğrenciler, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın merkez ve taşra teşkilatlarında, müzelerde, yerel yönetimlerin kültürel ve sosyal işlerinden sorumlu birimleri ile imar ve şehircilikle ilgili birimlerinde, seyahat acentalarında, ören yerlerinde, arkeolojik kazı projelerinde, tarihi eser restorasyon ve koruma projelerinde, UNESCO Dünya Miras Alanlarında, her türlü alan yönetimlerinde, kültür ekonomisi kapsamındaki muhtelif işletmelerde çalışabilecek bilgi ve beceri ile mezun olmaktadır. Program mezunlarının gerçekleştirecekleri mesleki faaliyetler bölge ve ülkeye önemli katkılar sağlama potansiyeli taşımaktadır. Program, turizm sektörü ve kültür ekonomisi çalışma alanlarında ara ve orta düzey eleman yetiştirmeyi amaçlayan bir programdır (seyahatgerze.sinop.edu.tr).

Güçlü Yönler

- Anadolu’nun sahip olduğu kültürel zenginliği öğrenme imkânı,
- Genellikle devlet müzelerinde, uzman kişiler gözetiminde staj yapma imkânı,
- Somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, kültür turizmi ve kültürel miras turizmi ile ilgili yapılmış olan akademik çalışma sayısının fazlalığı,
- Türkiye’nin arkeolojik, kültürel ve sanatsal varlıklarının korunmasını ve çekim alanlarına dönüştürülmesini sağlayan bir program olması,
- Sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunması,
- Öğrencilerin hem kültür hem sanat hem de ülkenin eserlerine yönelik donanımlı olarak mezun olmaları,
- Müze ve ören yerlerinde çalışabilecek kalifyede ve gerekli durumlarda kazı alanlarında yardımcı olabilecek vasıflara sahip öğrencilerin yetişmesi.

Zayıf Yönler

- Programın tanınırlık problemleri (eksikleri),
- Öğrencilerin dikey geçiş sorunları,
- Öğrencilerin istihdam sorunları,
- Kadro sorunu (programlarda kültürel miras, halk bilimi ve turizm uzmanlarının birlikte istihdam edilmesi gerekmekte),
- Müfredat içerisinde alana yönelik uygulama derslerinin azlığı,
- Eğitim kurumlarında uygulamalı derslerin yapılabileceği atölye ve uygulama alanlarının

yokluğu ya da azlığı,

- Program müfredatlarının ve ders içeriklerinin üniversiteler arasında derin farklılıklar içermesi.

Fırsatlar

- Kültür turizmine yönelik seyahat potansiyelinin artması,
- UNESCO'nun kültürel mirasın korunması amacıyla düzenlenen eğitim programlarına destek vermesi,
- Son yıllarda kültürel mirasa olan ilginin artan bir boyutta olması,
- Türkiye'deki özel ve devlet müzelerinin sayılarının her yıl artmaya devam ediyor olması,
- Yerel yönetimlerin kültürel miras alanında yetkilendirilmesi ve buralarda çalışacak yetkin ara elemanlara ihtiyaç duyulması.

Tehditler

- Programın kapanma ihtimalinin yüksek olması,
- Öğrenci sayısının azalan bir boyutta olması,
- KPSS atamalarında 2015'ten itibaren kontenjan verilmemesi.

3.2. Komisyon Önerileri

- Kültür ve Turizm Bakanlığı aracılığıyla bakanlığın tüm merkez ve taşra teşkilatları; kamu, vakıf ve özel müze müdürlükleri; İçişleri Bakanlığı aracılığıyla tüm büyükşehir belediyeleri, belediye başkanlıkları ve il özel idareleri program hakkında bilgilendirilmelidir.
- Tüm kültürel miras ve turizm programlarının yer aldığı bir iletişim ve koordinasyon platformunun oluşturulması ile hem eğitimde kalitenin artırılması hem de programın tanıtımına yönelik faaliyetlerin organize edilmesi sağlanabilir.
- Tüm kültürel miras ve turizm programlarının ortaklaşa düzenleyeceği ve gelenekselleştirilecek uluslararası nitelikte çalıştay ve sempozyumların gerçekleştirilmesi programın tanıtımına olumlu katkı sunacaktır.
- Öğrencilere turizm rehberliği, müzecilik, sanat tarihi, arkeoloji programlarına dikey geçiş hakkı tanınmalıdır.
- KPSS'de kültürel miras ve turizm programı mezuniyet şartlı kontenjan tanımlanması programın tercih edilebilirliğini artıracaktır.
- Öğrencilerin Kültür ve Turizm Bakanlığı ile gerçekleştirilecek bir protokol ile müzelerde, ören yerlerinde, kültür ve turizm müdürlüklerinde; İçişleri Bakanlığı ile yapılacak bir protokolle belediyeler ve il özel idarelerinin kültürel ve sosyal işler ile imar ve şehircilik birimlerinde istihdam edilmesi sağlanmalıdır.
- Kadro sorununun çözümü için programlarda kültürel miras, halk bilimi ve turizm uzmanları birlikte istihdam edilmeli ve kadro planlamaları bu yönde gerçekleştirilmelidir.
- Müfredat içerisinde alana yönelik daha fazla derse yer verilmesi ile eğitimin kalitesi arttırılmalıdır.
- Müzecilik uygulamaları ve kazı bilim dersleri için uygulama alanları oluşturulmalıdır.
- Folklor araştırmaları, tespit ve tescil işlemleri, koruma uygulamaları konusunda yerel yönetimler ve müze yönetimleriyle eğitim protokolleri yapılarak, ilgili dersler sahada

yapılmalı ve eğitim kalitesinin artırılması sağlanmalıdır.

- Homojen bir mezun profilinin yakalaması ve eğitim kalitesinin artırılması için geniş katılımlı bir süreç yürütülerek (Türkiye’deki tüm kültürel miras ve turizm programlarından temsilcilerin katılımıyla) kültürel miras ve turizm programının çekirdek eğitim programı hazırlanmalıdır. Bu kapsamda müfredatta yer alacak zorunlu dersler ve içerikler belirlenmeli, bu dersler ve içeriklerinin değiştirilmesi paydaşlardan gelen talepler doğrultusunda ortak bir komisyonca yapılmalıdır. Seçmeli dersler her üniversitenin kendi inisiyatifinde olmalı; bölgenin, şehrin, üniversitenin özellik, talep ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmelidir.

SONUÇ

Kültürel Miras ve Turizm programında ise; öğrencilerin dikey geçiş ile ilgili olarak rehberlik, sanat tarihi ve müzecilik gibi programları ile kültürel miras ve turizm programının ders havuzları karşılaştırılmış ve bu bölümlere öğrencilerin geçiş yapmasının uygun olduğu görülmüştür. Öğrencilerin müzelerde, ören yerlerinde, kültür müdürlüklerinde ve alan başkanlıklarında istihdam edilmesi programın çözülmesi gereken en temel sorunlarından biridir. Bu durumun çözülmesi hem programın devamlılığını destekleyecek hem de ülkeler için maddi ve manevi birer kaynak olan kültürel miras unsurlarının korunmasında önemli faydalar sağlayacaktır. Programların kadroları incelendiğinde turizm, kültürel miras, arkeoloji, sanat tarihi ve halk bilimi alanında yeterli personelin istihdam edilmediği, bu alanlar dışında uzmanlık alanlarından öğretim elemanı alındığı, bu durumda sorumlu öğretim elemanın alanının dışında kalan konularda bilgi aktarması gerekliliği gibi bir olumsuzluk oluşturduğu görülmektedir. Bu durum hem eğitimin kalitesini etkilemekte hem de öğretim elemanlarına fazladan iş yükü getirmektedir. Bu nedenle kadro planları yapılırken bu hususun göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Müfredat içerisinde alana yönelik daha fazla derse yer verilmesi öğrencilerin somut olmayan kültürel miras unsurlarının (halı-kilim, çanak-çömlek, kuyum vb. atölyelerin ziyaret edilmesi) üretim aşamalarını uygulamalı olarak görmelerini ve öğrenmelerini sağlayacaktır.

4. PASTACILIK VE EKMEKÇİLİK

4.1. Mevcut Durum Analizi

Ülkemizde ön lisans düzeyinde verilen Pastacılık ve Ekmekçilik Programı mevcut haliyle henüz çok yeni bir programdır. Ancak pastacılık ve ekmekçiliğin son zamanlarda popüler olması, kalifiye iş gücüne duyulan ihtiyaç, işletmelerde belgeli eleman çalıştırma zorunluluğu gibi etkenler yeni programların açılmasını gerekli kılmaktadır. Öğrenciler mezun olduktan sonra kamu ve genellikle özel işletmelerde görev alabileceklerdir. Turizm bölgeleri ve büyük şehirler ağırlıklı olmak üzere bütün turizm işletmeleri, özellikle pastane bölümü bulunan otel işletmeleri, ekmek ve pasta üretimi yapılan bağımsız yiyecek-içecek işletmeleri (restoranlar, kafeler, pastaneler, fırınlar), catering işletmeleri, kruvaziyerler, havayolu işletmeleri vb. yiyecek içecek hizmetleri sunulan alanlarda çalışma imkânı bulabilmektedir.

Pastacılık ve Ekmekçilik programının güçlü ve zayıf yönleri ile program dışında oluşabilecek fırsatlar ve tehditler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Güçlü Yönler

- Üniversitelerde eğitim-öğretim ve araştırma konusunda istekli, takım çalışmasına uyumlu, mesleki yeterliliğe sahip, dinamik akademik personellerin bulunması,
- Eğitim-öğretim sürecinde alanında uzman öğretim elemanları tarafından öğrencilerin profesyonel danışmanlık hizmeti alma imkânının bulunması,
- Bazı MYO'larda derslerin, alanında yetkin öğretim elemanları tarafından modern dersliklerde ve uygulama mutfaklarında, kariyer alanlarına uygun biçimde, öğrenci memnuniyetini karşılayacak şekilde işlenebilmesi,
- Öğrencilerin temel derslerin yanında, mesleki yeterliliği arttıracak nitelikte seçmeli ders alma imkânı bulunması,
- Öğrencilerin öğretim elemanları ve sektördeki şefler arasında sağlıklı bir iletişim kurma imkânı olması,
- Pastacılık mesleğinin önemini yitirmeyecek olması ve programlarda öğrenim gören öğrencilerin uluslararası standartlardaki yiyecek-içecek sektöründe çalışabilecek donanımı kazanabilme fırsatını elde etmek amacıyla bu programlarının tercih edilirliliğinin yüksek olması,
- Mevcut Pastacılık ve Ekmekçilik programlarında çağın gerektirdiği ekonomik, sosyal, kültürel değerlere ve beklentilere cevap veren eğitimlerin verilme imkânı olması,
- Öğrencilerin sosyal, kültürel ve bilimsel gelişimlerine fayda sağlayacak sektör temsilcilerinin katılımları sağlanarak kariyer günleri düzenlenebilmesi,
- Program içeriğindeki derslerde öğrencilere sektörle alakalı uygulama imkânı sağlanabilmesi,
- Pastacılık programında görev yapmanın ve bu alanın çalışanı olmanın kişisel saygınlık sağlaması,
- Pastacılık programlarında öğrencilere yeni bilgiler kazanma ve kendini geliştirme imkânı verilmesi,
- Pastacılık programlarının uygun çalışma koşullarına sahip olması.

Zayıf Yönler

- Bazı programlarda uygulama sınıflarının şubelendirilme ihtiyacı bulunmaktadır. Dolayısıyla bazı üniversitelerde şube sayısına uygun yeterli sayıda öğretim elemanı ve uygulama mutfağına

ihtiyaç vardır.

- Bazı üniversitelerin bulunduğu coğrafi konum özelliklerinden dolayı pastacılık uygulama işletmesi ve uygulama derslerindeki malzemelerin kolay bulunabilirliği düşüktür.
- Bazı üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin geçmiş eğitim ve öğretim dönemlerinde aldıkları mesleki yabancı dil eğitimi yetersizdir ve bu açığı kapatacak bir eğitim müfredatı yoktur.
- Pastacılık ve Ekmekçilik Programı öğrencilerinin akademik dönem ve staj zamanlarının sektöre uyumsuz olması öğrenciler için sorun oluşturmaktadır.
- Ders müfredatlarında MYO'lar arası uyum yoktur.
- Atölyelerde ekipmanlar yetersizdir.
- Pastacılık ve Ekmekçilik Programını hobi amacı ile tercih edenlerin giriş sınavından başarılı olması veya ikinci üniversiteyi okuyor olması.

Fırsatlar

- Pastacılık ve Ekmekçilik Programı diğer bölüm ve programlara göre daha gözde ve tercih edilirliliği yüksektir.
- Pastacılık ve Ekmekçilik Programında öğrenim gören öğrencilerin programı bilinçli tercih etmeleri ve sektörde çalışma oranlarının yüksek olması, iletişim kabiliyeti güçlü ve öğrenciler arasında arkadaşlık ortamının iyi olmasını sağlamaktadır.
- Günümüzde pastacılık mesleğine olumlu bakış açısının oldukça yüksek olması öğrencilerin mesleki sevgilerini artırmaktadır.
- Eğitimde dijitalleşmeye gidilmesi programda uluslararası boyutta ders verebilme olanağı sunmaktadır.

Tehditler

- Birçok ilde üniversitelerin Pastacılık ve Ekmekçilik Programı açabilecek olması akademik anlamda nitelik ve nicelik bakımından kalitenin düşmesine sebep olabilir.
- Mezun olan öğrencilerin sektörde vasıfsız elemanlarla çalışması, mesleki tecrübeleri açısından olumsuzluk oluşturmaktadır.
- Yiyecek-içecek sektöründe işin erbabı olmayan kişilerin olması, sektörün gelecekteki başarısı açısından olumsuzluk oluşturmaktadır.
- Pastacılık ve ekmekçiliği hobi amacı ile okumak isteyenlerin programı tercih ederek kontenjanları boşa harcaması ve mezuniyet sonrası mesleği yapmama ihtimallerinin olması.
- Pastacılık ve ekmekçiliğin sosyal medyanın etkisi ile popüler hale gelmesi nedeni ile uzmanı olmayan kişilerin eğitim almaksızın mesleği yapmak istemesi.
- Salgın nedeni ile ilk mezunların eğitimlerinin büyük bir kısmını çevrimiçi ortamda almış olmaları daha az uygulama yaparak mezun olmalarına sebep olmaktadır.
- Pastacılık ve Ekmekçilik programı, Aşçılık programının bir alt dalı olarak algılanabilir.

Pastacılık ve Ekmekçilik Programının Sorunları

1. Eğitim-Öğretim

1.1.Ders müfredatları

- Mevcut müfredatlar arasında farklılıklardan kaynaklanan sorunlar nedeniyle öğrencilerin farklı eğitim ve uygulamalara maruz kalması, eğitim bütünlüğünün ve sürekliliğinin sağlanamamasına sebep olmaktadır.
- Ders müfredatı konusunda uygulama ve teorik ders saatleri dengesinin sağlanamaması ve müfredattaki ders içeriklerinin öğrencilerin beklentilerini karşılayamaması nedeniyle öğrencilerin programdan ayrılması ile sonuçlanabilmektedir.
- Müfredatta Yükseköğretim Kanunu'nun 5 (i) bendine istinaden zorunlu olarak okutulması gereken dersler yer almaktadır. Bu durum pastacılık alanında verilmesi gereken ana derslere yer kalmamasına sebebiyet vermektedir.
- Uygulama derslerinde 10 saatin üzerinde ücret ödenmemesi öğretim elemanının ders içeriğinde teoriye ağırlık vermesine neden olmaktadır.

1.2. Staj

- Akademik takvim ve turizm sektörünün örtüşmemesi kaynaklı olarak tarafları etkileyen olumsuzluklar yaşanmaktadır.
- Öğrencilerin staj imkânı ve süresi konusunda belirsizlik ve yetersizlikler bulunmaktadır.
- İşletmeler belirli bir sürenin altında öğrencilere staj yapma olanağı vermemektedir.
- Yükseköğretime devam eden öğrenciler staj yaparken ücret almamaktadır.
- İş yerinde meydana gelen iş kazalarının SGK'ya bildirim konusunda yaşanan aksaklıklar nedeni ile kurumlar ceza ödemek zorunda kalmaktadır.
- MYO'lar arasında staj uygulamaları ile ilgili farklılaşmalar bulunmaktadır.

1.3. Ölçme ve Değerlendirme

Uygulama ve teorik sınavlar konusunda belirli bir kriterin olmaması.

1.4. Uzaktan ve Salgın Şartları Altında Eğitim

- Salgın nedeni ile atölye ortamında işlenecek derslerin salgın şartlarına uygun planlanmasının gerekliliğinden dolayı fiziki anlamda yetersizliklere neden olmaktadır.
- Eğitimlerde dijitalleşmeye gidilmesi nedeni ile teorik ve uygulamalı derslerin dijital ortamda yürütülmesi hususunda altyapı eksikliğinin olması ve öğretim elemanlarının hizmet içi eğitim ihtiyacı bulunmaktadır.
- Dijital eğitimde gerçekçi ölçme ve değerlendirmenin yapılabilmesine ilişkin sorunlar yaşanmaktadır.

1.5. Ders İşlenmesi Esnasında Yaşanan Problemler

- Ders esnasında öğrencilerin eşit imkânlara sahip olması konusunda belirsizlikler bulunmaktadır
- Uygulama derslerinde öğrenci sayısı ve gruplandırılmalarının uygun olmamasından dolayı öğrenme gücü oluşmaktadır.

1.6. Bilgiye Ulaşma

- Basılı materyal konusunda eksikliklerin bulunması.
- Doğru kaynaklı bilginin edinilmesi konusunda tutarsızlıkların bulunması.
- Kütüphanelerde Pastacılık ve Ekmekçilik alanında yerli ve yabancı kaynakların yetersizliği.

1.7. Ar-Ge Çalışmaları

Türk mutfağındaki Pastacılık ve Ekmekçilik alanında araştırmaların eksikliği, yerel ürünler kullanılarak yeni reçetelerin oluşturulmasının gerekliliği.

2. Atölye ve Fiziki Şartlar

2.1. Eğitim Mutfaklarının Planlanması

- Eğitim mutfağı kriterlerinin belirsizliği.
- Endüstriyel mutfak ile eğitim mutfağı konusunda ayırımın yapılmaması.
- Öğrenci sayısına uygun büyüklükte eğitim mutfağı planı olmaması.

2.2. Sarf Malzeme Temini

- Üniversitelerin sarf malzemeler konusunda yeterli bütçe planlaması olmaması.
- Tedarikçilerin talep edilen ürünleri eksik/yanlış getirmesi ya da temin edememesi.

2.3. Uygulamalı Derslerden Sonra Atölyelerin ve Ekipmanların Temizliği

Uygulamalı eğitimler yapıldıktan sonra temizlik öğrenciler tarafından yapılmakta, öğrenciler bu konuda isteksiz olmakta ve zaman zaman sorumluluklarını yerine getirmemektedir.

3. Öğrenciler

3.1. Kontenjan

- Uygulama derslerine uygun sayıda öğrenci kontenjanı planlamasının olmaması.
- YÖK tarafından belirlenen öğrenci kontenjanlarının derslerin etkili işlenişine uygun olarak düzenlenmemiş olması, bu durumun uygulama derslerinin kalitesini ve verimliliğini olumsuz yönde etkilemesi.

3.2. Sağlık Raporu

Yiyecek-içecek sektöründe çalışacak öğrencilerin uygulama yapılan alanlarda insan sağlığını yakından ilgilendiren bulaşıcı hastalık riskine ilişkin ya da mutfakta çalışmasını engelleyecek bir sorunun olmadığına yönelik sağlık raporu durumlarının belirsizliği.

3.3. Öğrenci Profili

Uygulamalı eğitim veren programlara yerleşen öğrencilerin nitelik yönünden programlara uygunluğunun sağlanamaması.

4. Öğretim Elemanları

4.1. Uygulama Dersleri Konusunda Alanda Yetişmiş Öğretim Alanı Yetersizliği

- Uygulama derslerine giren bazı öğretim elemanlarının nicelik ve nitelik olarak yetersiz durumda olabilmesi.
- Öğretim elemanlarının ders yükü fazlalığı dolayısıyla derslere girme konusunda isteksizliği.
- Öğretim elemanlarının uygulamalı derslerde 10 saat ve toplamda 24 saatin üzerinde alınacak ek ders ücretinin ödenmemesinden dolayı derslere fahri olarak girmede isteksiz olması.
- Bazı öğretim elemanlarının derslerden ziyade akademik çalışmalarına ve kariyer planlarına öncelik vermesi.
- Uygulama derslerine dışarıdan giren bazı usta öğretici, şef vb. kişilerin öğrencilere ders verebilecek yeterliliklerinin olmaması.
- Alan dışı kişilerin uygulama derslerine girmek zorunda kalması.
- Programda ihtiyaç duyulan öğretim elemanı eksikliği.

4.2. Yönetici-Öğretim Elemanı Çatışması

- Programlarda ve okullarda alan dışından yöneticilerin görevlendirilmesi.
- Yöneticilerin üniversite organizasyonlarında öğretim elemanlarını ikramların hazırlanmasından sorumlu tutması.

5. Sektör ve Üniversite Arasında İş Birlikleri

Ders içerikleri, öğrenci ve sektör beklentisi uyumsuzluğu.

6. Akreditasyon ve Uluslararasılaşma

- Uluslararası akredite edilmiş bölümlerin varlığının az olması.
- Ulusal akreditasyon kuruluşunun olmaması.
- MYO'lardan mezun olan öğrencilerin aldığı diplomaların uluslararası geçerliliğinin sağlanmaması.
- MYO'ların uluslararası üniversitelerle iş birliği yapamamaları.

4.2. Komisyon Önerileri

Eğitim – Öğretim İle İlgili Önerileri

- Temel (çekirdek) müfredat oluşturulmalıdır. Farklı MYO’larda AKTS ve ders isimleri, içerikleri uyumlu hale gelmelidir.
- Temel ders içerikleri konusunda tekrarlardan kaçınılmalıdır. Ders içeriklerinde örtüşme ve tekrar olmaması için ders yetkilileri ile ortak çalışma ve planlama yapılmalıdır.
- Program kapsamında alandan uzman kişilerin bir araya gelerek ortak ders içerikleri oluşturulmalıdır. Bununla ilgili programı olan MYO’lardan oluşan bir komisyon olmalı ve reçeteleri değerlendirmelidir.
- Ders kitapları ve uygulama videoları modül olarak çevrimiçi ortamda paylaşılmalıdır.
- Bazı ortak sayılabilecek derslerin bir derste toplanılması sağlanmalıdır.
- Birinci ve ikinci sınıfta Türk Mutfağı ile ilgili ders ve konulara yer verilmelidir.
- Pastacılık ve Ekmekçilik programı müfredatlarında temel mutfak teknikleri dersi eklenmelidir.
- Birinci sınıfta Beslenme ilkeleri ve Menü Planlama, Maliyet Kontrolü ve Hesaplaması, Gıda Bilimi, Gıda Kimyası vb. dersler bulunmalıdır.
- Tüketici Davranışları, İnsan Kaynakları, Kendini İfade Etme Becerileri vb. iletişim derslerine yer verilmelidir.
- Görsellik temelinde Temel Sanat ve Mimari eğitimi verilmelidir.
- Gıda Politikası ve Mevzuatı konusunda ders içeriklerinde yer verilerek bilgilendirme yapılmalı, ders ortamlarında broşür, afiş vb. ile desteklenmelidir.
- Uygulama derslerinde reçete-tarifler anlaşılır olmalı, Türkçe’ye uygun şekilde hazırlanmalıdır.
- Uygulama derslerinde israfın önüne geçecek düzenlemeler yapılarak ders hazırlık aşamalarında malzeme listesine ve ihtiyaçlara uygun şekilde planlanabilecek bir müfredat oluşturulmalıdır.
- İş güvenliği ve sağlığı açısından mutfak kazalarının en asgari düzeye indirilebilmesi amacıyla iş güvenliği ve ilkyardım eğitimi konularına müfredatta yer verilmelidir.
- Ders içeriklerinin teorik ve uygulamalı olarak dağılımının yapılmasında ücret problemi çözülmeli, uygulama derslerine müfredatlarda ağırlıklı olarak yer verilmelidir.
- Öğrencilerin mesleki gelişimlerinin ve sektöre uyumlarının tam olarak gerçekleşebilmesi için akademik takvim turizm sezonuna denk getirilmelidir.
- Staj süreleri en az 60 iş günü olmalıdır.
- Üniversite sektör işbirliği artırılarak gerekli protokoller yapılmalı, öğrencilere belli bir oranda ücret ödemesi yapılmalıdır.
- Staja giden öğrenciler danışmanları tarafından ciddiyle takip edilmeli, özellikle iş kazaları belirlenen süre içinde SGK’ya ivedilikle bildirilmelidir.
- Staj süresince öğrencilere danışmanlık yapan öğretim elemanlarına hakça ek ders ödemesi yapılmalıdır.
- Erasmus programında staj imkânları arttırılmalıdır.
- Öğretim elemanları ölçme değerlendirme teknikleri konusunda bilgi alışverişinde bulunarak uygulama derslerinde kullanılabilecek “Rubrik” gibi ölçme değerlendirme kriterleri konusunda ortak rehber geliştirilmelidir.

- Değerlendirmelerde sınavlardan en az bir tanesi uygulama sınavı olarak yapılmalıdır. Örneğin, Ara sınavlar teorik (%40) ve yarıyıl sonu sınavları uygulamalı (%60) şekilde yapılmalıdır.
- Dijital ortamda geçerli ve güvenilir ölçme yapılabilmesi için mevzuat çalışması yapılmalıdır.
- Öğretim elemanlarına uzaktan eğitim, bilişim araçlarının kullanımı gibi konularda hizmet içi eğitim olanakları sağlanmalıdır.
- Aynı anda sınıfta bulunabilecek öğrenci sayısına ilişkin çalışmalar yapılmalı, atölye ve fiziki şartların elverdiği ölçüde şubeler ya da gruplar oluşturulmalı ve ders saatleri planlanmalıdır.
- Normalleşme durumunda atölyelerde verilen uygulamalı eğitimlerde metrekareye düşecek öğrenci sayısı belirlenmeli ve sayı aşımına gidilmemesi için belirli metrekareye düşecek öğrenci sayısı belirlenerek şubelendirme yapılmalıdır.
- Uygulama derslerinde bütün öğrencilerin aynı reçete ile uygulama yapması sağlanmalıdır.
- Uygulama derslerinde bütün öğrencilerin uygulama yapma fırsatı elde etmesi için tezgâh, araç-gereç, malzeme vb. konularında eşit imkânlar sağlanmalıdır.
- Ders yetkilisinin bütün öğrencilere deneyimlerini rahatlıkla aktarabilmesi için öğrenci grup sayıları makul seviyede yapılmalı ve bu konuda yeterli koşullar oluşturulmalıdır.
- Üniversitelerarası iş birliği ile ihtiyacın niteliği ve içeriği belirlenmeli.
- Şef ve öğretim elemanlarının ortak çalışması ile yayınlanacak basılı materyaller geliştirilmeli.
- Öğrencilere yabancı kaynakları kullanması konusunda rehberlik edilmeli.
- Üniversite ve MYO kütüphanelerinin Pastacılık ve Ekmekçilik alanındaki basılı kaynaklar açısından zenginleştirilmesi için basım evleri ile bağlantı kurulmalı, sektör temsilcileri ve STK'lerden kitap bağışında bulunulmaları talep edilmeli.
- Özellikle Türk mutfağına ilişkin araştırmalar yapılması için öğretim elemanları teşvik edilmeli, sektördeki şeflerin de desteği ile ortak projeler yapılmalı ve yerel yiyeceklerin kullanımıyla yeni pastane ve ekmek reçeteleri geliştirilmelidir.
- Geleneksel Türk mutfağında yer alan hamur işi, ekmekler, tatlılar ve içeceklerin günümüz mutfağında yer alması için gerekli ar-ge çalışmaları desteklenmelidir.

Atölye ve Fiziki Şartlar ile İlgili Öneriler

- Mutfağı olmayan bölümlere YÖK tarafından onay verilmemeli.
- Uygulama mutfağı tasarımı yapılırken metrekareye düşecek öğrenci sayısı belirlenmeli, kontenjanlar belirlenirken bu sayının üzerine çıkılmamalı.
- Endüstriyel mutfak ile eğitim mutfağı ayrımı yapılmalı.
- Endüstriyel araç gereçler ile öğrencilere uygulama yapma fırsatı sunulmalı.
- Mutfak planlaması yapılırken uzman görüşü alınmalı ve uygulama eğitimi en fazla 20-25 kişilik sınıflarda yapılmalı.
- Derslerin kalitesi ve verimliliğinin olumsuz yönde etkilenmemesi için uygulama derslerinde öğrenci sayısına yeterli seviyede ve yetkinlikte öğretim elemanı planlanmalı.
- Mutfak planlaması yapılırken ergonomiye dikkat edilmeli ve mutfaklar her öğrenciye uygulama fırsatı verecek şekilde tasarlanmalı.
- İş güvenliği ve işçi sağlığı kriterlerine uygun mutfak planı yapılmalı, MEB'de olduğu gibi öğrenciler öğrenim aldığı sürece iş kazalarına karşı sigortalı olmalı.
- Gıda güvenliği ve çevre yönetim sistemleri dahilinde mutfak altyapısı oluşturulmalı.

- Engelsiz mutfak alanları oluşturulmalı.
- Eğitim mutfakları havalandırma, aydınlatma ve giderler açısından uygun olmalı.
- Mutfaklarda yaşanan teknik ve donanımsal problemleri çözecek nitelikte personel bulunmalı.
- Teknik donanımların doğru kullanılabilmesi için kullanım talimatları oluşturulmalı ve görünür yerlere asılmalı.
- Teknik donanımların doğru kullanılması konusunda öğrencilere ve öğretim elemanlarına gerekli eğitimler verilmeli.
- İş sağlığı ve güvenliği kriterleri dikkate alınmalı.
- İlk yardım eğitimleri verilmeli ve ilk yardım dolabı oluşturulmalı.
- Hijyen ve sanitasyon belgesi MYO tarafından kendi öğrencilerine verilebilir hale gelmeli.
- Mutfaklarda yangın tüpü, kovası, battaniyesi vb. malzemeler bulunmalı ve yangın eğitimi verilmeli.
- İş güvenliği konusunda zemin, duvar ve tavanda mutfığa uygun malzemeler kullanılmalı.
- İş sağlığı ve güvenliğine uygun üniforma ve ayakkabı seçilmeli, iş güvenliği ile ilgili uyarı levhaları hazırlanmalı.
- Bütçe oluşturulmadan programlar açılmamalı.
- Ürün tedarikinde yerel ürünlere öncelik verilmeli.
- Yemek yarışmaları için ek bütçe ayrılmalı.
- Ek bütçe için protokol anlaşmasına gidilerek sponsor sağlanmalı.
- Üniversite bünyesinde uygulama seraları oluşturulmalı.
- Öğrencilerde temel tarım bilgisi konusunda farkındalık oluşturulmalı.
- Ürüne saygı ve ürün sürdürülebilirliği sağlanmalı.
- İl veya ilçelerdeki çiftçi kooperatifleri ile ürün tedarikleri konusunda iş birliği yapılmalı.
- Malzeme temininde Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı (SKS) ile işbirliğine gidilmeli.
- Yerel yönetimlerle iş birliğine gidilmeli.
- Tedarikçilerin ulaşamadığı ürünleri öğretim elemanlarının temin etmesi yönünde esneklik sağlanmalı.
- Temizlik konusunda idari personelden destek alınabilir.

Öğrenciler İle İlgili Öneriler

- YÖK tarafından denetimler yapılarak öğrenci kontenjanları mevcut şartlar dâhilinde arttırılmalı.
- YÖK'e bağlı tüm Meslek Yüksekokulları kapasitelerini gerekçelere dayandırıp YÖK'e rapor halinde sunmalı.
- Uygulama mutfağının fiziki şartları göz önüne alınarak kontenjanlar belirlenmeli, bu sayının üzerine çıkılmamalı.
- Meslek liselerinden derece ile mezun olan öğrencilere özel kontenjan verilmeli.
- Engelli ve dezavantajlı gruplarda olan öğrenciler için onların pastacılık ve ekmekçilik alanında yetişebilecekleri, yükseköğretime devam edebilecekleri MYO'lar kurulmalı.

- Öğrencilerden ve öğretim elemanlarından (uygulama derslerine giren) 6 ayda bir portör muayenesi istenmeli.
- Dönem başlarında kayıtlarda veya yılda iki defa öğrencilerin sağlık durumlarını gösteren rapor istenmeli ve sağlık raporunun kapsamı geniş tutulmalı (Bulaşıcı hastalık, kesici alet kullanımına uygun psikolojik durum vb.).
- Öğrencinin istenilen sağlık raporunu ibraz etmemesi durumunda kaydı yapılmamalı, öğrenim hakkı askıya alınmalı ya da düşürülmeli.
- ÖSYM kılavuzunda sağlık raporu alınması gerekliliği belirtilmeli.
- Ön lisans programları için mülakat sistemi getirilmeli.
- Öğrencilere mesleğin gerçeklerine ilişkin ön bilgilendirme yapılarak hazır bulunuşları sağlanmalı (temizlik, bulaşık yıkama, önlük giyme vb.).
- Uygulama eğitimlerinin işlenmesinde öğrencilerin dikkatsizliğini önlemeye yönelik tedbirler alınmalı.
- Teorik bilginin uygulamaya tam olarak yöneltilmesi sağlanmalı.
- Öğrencilerin mutfaklarda kişisel bakım ve hijyenine dikkat edilmeli.

Öğretim Elemanları İle İlgili Öneriler

- Programlara başvuracak öğretim elemanları, alanından (Gıda mühendisliği, gastronomi, yiyecek-içecek işletmeciliği, aile ekonomisi ve beslenme öğretmenliği vb.) lisans mezunu olmalı ve sektör deneyimine sahip olmalı.
- Dışarıdan ders verecek usta öğreticilerin belli kriterlere dayalı elemenden geçirildikten sonra (ilgili alandan mezuniyet/yeterlilik belgesi vb.) oryantasyon programına tabi tutularak ders verebilmesi sağlanmalı.
- Uygulama dersleri için kısa dönemli olarak özel sektörden görevlendirilecek usta öğreticiler herhangi bir alanda örgün eğitim almış olmalı.
- Usta öğreticiler istihdam edilmeden önce öğrenci ilişkileri, iletişim vb. yetkinlikleri konusunda sözlü mülakata tabi tutulmalı.
- Öğretim elemanlarının mesleki gelişimleri program-öğrenci beklentisini karşılayacak nitelikte olmalı ve yurt içi ve yurt dışı mesleki/kişisel gelişimleri teşvik edilmeli.
- Öğretim elemanlarının mesleki gelişimlerini ders içeriklerine ve Bologna içeriklerine aktarabilmesi sağlanmalı.
- Öğretim elemanlarına kendi alanında hizmet içi eğitim olanakları sağlanmalı.
- Program için uygulama ders saatleri en üst düzeyde dikkate alınarak yeterliliği sağlanmalı.
- Yöneticiler mümkün mertebede birim içerisinde veya turizm alanı kadrosunda görev yapan öğretim elemanlarından seçilmeli.
- Pastacılık programlarının dâhil olduğu “Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri” Bölümü yöneticileri mutlaka alan (turizm) ile ilgili bir bölümden olmalı.
- Uygulama derslerinin ve mutfağın sorumluluğu bir/birkaç öğretim elamanı yerine sorumluluğun sistemli ve adaletli olacak şekilde idari personel, öğretim elemanları ve hizmetli personelinden oluşturulan bir komisyona verilmeli.
- Üniversite organizasyonlarında ikramların hazırlanmasında ve/veya mutfakta üretilecek ve ticari faaliyetlere konu olacak ürünlerin üretimi ve satışı konusunda usta öğretici istihdam edilmeli.

- Öğretim elemanlarına belirtilen görev tanımları dışında ek görevler verilmemeli.

Sektör ve Üniversite Arasında İş Birlikleri ile İlgili Öneriler

- Sektörün öğrenci ve programdan beklentisi açık bir şekilde belirlenmeli ve bu konuda karşılıklı planlamalar ve faaliyetler yapılmalı,
- Sektör-okul iş birliği sağlanmalı ve yerel yönetimlerle iş birliği kurulmalı.

Akreditasyon ve Uluslararasılaşma ile İlgili Öneriler

- WACS, City&Guilds ve AHLA gibi akreditasyon kuruluşlarının önemi ve işleyişi analiz edilmeli.
- Türkiye’de ilgili akreditasyon kuruluşları tarafından temsilcilik açılması konusunda girişimlerde bulunulmalı.
- Turizm Eğitimi Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu (TURAK), Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK) vb. ulusal akreditasyon kuruluşlarının akreditasyon kapsamına Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri bölüm ve programlarının alımı sağlanmalı.
- Akreditasyon çalışmaları konusunda rehber doküman hazırlanmalı ve denetçiler şef ve öğretim elemanlarından seçilmeli.

SONUÇ

Pastacılık ve ekmekçilik alanında belirgin olan problemler 6 ana başlık altında toplanmıştır. Eğitim ve öğretim ile ilgili sorunlar belli başlıklar altında toplanmıştır. Buna göre, pastacılık ve ekmekçilik programına ilişkin oluşturulan müfredatların farklı içeriklere sahip olması, stajla ilgili farklı uygulamaların olması eğitim bütünlüğü açısından sorun teşkil etmektedir. Ölçme ve değerlendirme yapılırken uygulama sınavı yapılmasının değerlendirmeyi zenginleştireceğinin altı çizilmiştir. Uzaktan eğitime henüz hazır olunamadığı, özellikle uygulamalı derslerin efektif işlenebilmesi için gerekli altyapının oluşturulması ve ölçme değerlendirme esaslarının belirlenmesi gerekmektedir. Atölye ve fiziki şartların planlanması yapılırken bu alanların eğitim mutfağı olduğu göz önüne alınmalı, buna ilişkin kriterler belirlenmeli, endüstriyel mutfak ile eğitim mutfağı konusunda ayırım yapılmalı ve öğrenci sayısına uygun büyüklükte eğitim mutfağı planlanmalıdır. Belirlenen kontenjan dışında öğrenci gönderilmemelidir. Ayrıca bölümde gıda üretimi yapıldığı için öğrencilerden sağlık raporu istenmeli, bölüme öğrenci alımında sanatta yeterlilik kriterleri ortaya konmalı ve mesleği gerçekten icra etmek isteyen öğrencilerin kabulünün yapılabilmesine olanak verecek düzenlemeler yapılmalıdır. Öğretim elemanlarına kendilerini geliştirebilecekleri hizmet içi eğitimler sağlanmalı, bu bağlamda sektör ile iş birliği yapılmalıdır. Öğretim elemanlarının ders yükünü hafifletmek için doğru kadro planlaması yapılmalı, ek ders ödemelerinde güncellemelere gidilmelidir. Sektör ve Üniversite ilişkileri açısından ise öğrenci ve sektör beklentiler açısından uyumsuzdur. Bu bağlamda hem sektör hem de eğitim kurumları ortak çalışmalar yapmalı, öğrencilere sahip çıkmalı, ortak projeler yapılmalı, müfredat ve ders içerikleri ortak çalışmalar ile şekillendirilmeli, kaliteli eğitim verebilecek yeterli insan kaynağı ve fiziki şartlara sahip olduğunda program açılmalıdır.

5. SAĞLIK TURİZMİ İŞLETMECİLİĞİ

5.1. Mevcut Durum Analizi

Programın temel hedefi, başta sağlık ve konaklama işletmeciliği olmak üzere hem sağlık hem de turizm sektörünün her alanında istihdam edilebilecek nitelikli iş gücü yetiştirebilmektir. Sağlık turizm arzı, spa merkezi olan otellerden, sağlık otellerine ve termal kaynaklardan özelleştirilmiş hastane ve kliniklere kadar çeşitlilik göstermektedir. Sağlık turizmini etkili ve verimli yönetebilmek, bir taraftan sağlık sektörü ve sağlık kuruluşları diğer taraftan da turizm sektörü ve turizm işletmeleri hakkında teorik ve uygulamalı uzmanlık bilgisine sahip olmayı gerektirmektedir.

Sağlık Turizmi İşletmeciliği Programı'nın amacı, turizm ve sağlık sektörünün her alanında istihdam edilebilecek nitelikli iş gücünü yetiştirmektir. Öğrenim süresi iki yıl olan Sağlık Turizmi İşletmeciliği Programı'nı başarı ile tamamlayan öğrenciler meslek elemanı unvanı almaktadır. Program mezunu öğrenciler Dikey Geçiş Sınavı'nda başarılı olmaları durumunda mezun oldukları programlara uygun bir lisans bölümünde eğitimlerine devam etmektedirler. Bu programlar; Ekonomi ve Finans, İşletme, Turizm İşletmeciliği, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Uluslararası İşletme Yönetimi, Yönetim Bilişim Sistemleri'dir. Program öğrencileri mezun olabilmek için 30 iş günü staj yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadırlar.

Türkiye'de sağlık turizmi işletmeciliği alanında eğitim veren ön lisans programların müfredatları incelendiğinde derslerin ağırlıklı olarak sağlık kurumları yönetimine yönelik olduğu görülmektedir. Örneğin; hastane yönetimi, sigortacılığa giriş, sağlık bilgi sistemleri, sağlık kurumlarında maliyet muhasebesi, sağlık kurumlarında insan kaynakları, tıbbi dökümantasyon, muhasebe ve finans programda yer alan mesleki derslerdir. Sağlık turizmi eğitimi konusunda üniversiteler arasında müfredat bakımından benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır. Program bilgilerinde mezun istihdam olanakları standart olmamakla birlikte hastanelerin sağlık birimleri, kaplıcalar, acenteler, sağlıklı yaşam konusunda hizmet veren otel ve tesisler, termal tesisler, yiyecek-içecek işletmeleri yer almaktadır.

Güçlü Yönler

- Türkiye, eşsiz ve stratejik coğrafi konumu ile Avrupa, Asya ve Orta Asya'ya sınırı bulunan iki kıta arasındaki kavşak noktasıdır. Birçok ülkeden uçakla kolay ve kısa sürede ulaşılabilir bir konumdadır. Türkiye, geçmişinden gelen misafirperverlik geleneğini medikal turizm hizmeti anlayışıyla birleştirmiştir.
- Türkiye ağırladığı yabancı hasta temelinde dünyada ilk 10 arasındadır. 52 adet JCI akredite ve diğer uluslararası akreditasyona sahip bir çok hastane bulunmaktadır. Özel grup hastanelerinin sayısı ve kalitesi yüksektir. Kamu hastaneleri Sağlık Bakanlığı'nın uyguladığı yüksek standartlara uymaktadır ve tedavi ücretleri rakiplerine göre avantajlıdır.
- Türkiye termal turizmde önemli bir potansiyele sahip olup termal sağlık turizmi kapsamındaki toplam yatak sayısı 1.365.000'dir. Afyon, Türkiye'de termal sağlık turizmi açısından en fazla yatak kapasitesine sahip ildir. Bunu Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya ve Sivas takip etmektedir. Özellikle bu kaynakların ülkenin deniz kenarı, ormanlık ve dağlık alanlarda bulunması, termal sağlık turizminin diğer turizm çeşitleriyle entegre olarak sektöre katkıda bulunmasını sağlayacaktır.
- Sağlık turizminin bir diğer alt bileşeni olan ileri yaş ve engelli turizmi yatırımcılar için büyük bir fırsattır. Dünya nüfusu giderek yaşlanmakta ve tıbbın ilerlemesi ile de insan ömrü uzamaktadır. Birçok ülkede yaşlı bakımı sağlık hizmetlerinin bir parçası olarak görülmemekte, farklı bir sosyal sigorta kapsamında yerel otoriteler tarafından karşılanmaktadır. Bu noktada Türkiye önemli bir destinasyondur. Özel sağlık kuruluşları Avrupa ile yarışabilecek düzeyde

olup sağlık teknolojisi bakımından iyi durumdadır.

Zayıf Yönler

- Sağlık personelinin ve hastane yöneticilerinin uluslararası sağlık mevzuatı ve hasta hakları konusunda bilgileri yetersizdir. Sağlık personeli arasında yabancı dil bilen çalışan sayısı çok azdır. Bir yıl yabancı dil hazırlık programı uygulanarak bu sorun çözülebilir.
- T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkındaki Yönetmelik'te termal sağlık turizmi, engelli-bakım turizmine hiç yer verilmemiştir. Yönetmeliğin sağlık turizminin tüm bileşenlerini kapsayacak şekilde ve kalıcı olarak güncellenmesi gerekmektedir. Mevzuatın sıklıkla değiştiriliyor olması hem yabancı yatırımcılar açısından hem de eğitimde güvensizlik yaratabilir.
- Termal Sağlık Turizmi uygulamalarının tüm süreçlerinde çalışacak ara eleman eksikliği mevcuttur. Termal sağlık turizmi yapmak için, hem medikal altyapısı olan hem de karşılama, yönlendirme, spa personeli ve havuz personeli gibi birçok meslek tanımı yapılmalıdır.
- Sağlık turizminin sürdürülebilirliği ve koyulan hedeflere ulaşabilmek için oluşan yeni potansiyellerin ihtiyaç duyacağı iş gücünü nicelik ve nitelik olarak hazırlamak gerekmektedir.
- Türkiye'nin uluslararası sağlık turizmi hukuki standartları arasında uyumsuzluk vardır.
- Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), Maliye Bakanlığı ve OHSAD gibi sağlık turizmi paydaşları arasında koordinasyon zayıflığı vardır.
- Sağlık turizminde Dünya ve Türkiye verilerini, doğru toplayacak bir arşiv ya da veri merkezinin olmaması önemli bir sorundur. Yabancı hasta kayıtlarının eksiksiz tutulması, etkin ve doğru bir istatistik tabanının oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada turizm eğitiminde bilişim dersleri kredi ve içerik olarak genişletilebilir.

Fırsatlar

- Dünyada artan yaşlı nüfusa ve kronik rahatsızlıklara bağlı olarak sağlık hizmetine yönelik talep artmaktadır. Bu durum ülke sağlık turizmi pazarı için önemli bir fırsattır.
- Küreselleşme ve gelişen bilgi teknolojileri (web sitesi, e-mail) Türkiye'nin sağlık turizmi alanında gelişmesine katkı sağlayacak fırsatlardır. Teknoloji sayesinde bilgiye ulaşım kolay ve maliyetsizdir.
- Hastanelerde sağlık turizm sertifikası alanlar çalışabilecektir. Hazırlanan eğitim programı ile yılda 500 kişi sertifika programından mezun olacaktır.
- Sağlık hizmetleri diğer ülkelere kıyasla daha ucuzdur.
- Türkiye'nin genç iş gücü potansiyeli.
- Gelişen teknoloji ve ulaşım imkanlarıyla sağlık turizminin popüler hale gelmesi.

Tehditler

- Sağlık turizminin küresel krizden çabuk etkilenmesi.
- Komşu ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlıkların Türkiye'yi olumsuz olarak etkilemesi.
- Türkiye'nin rakipleri arasında yer alan Hindistan, İsrail, Tayland, Ürdün gibi Doğu ve Uzak Doğu ülkelerinin fiyat yönünden rekabet avantajına sahip olması.
- Yurt dışından gelebilecek bulaşıcı hastalık riski bulunması.
- Sağlık alanında sıklıkla değişen mevzuatın, yatırımcıda ve turist gönderen ülkelere

güvensizliğe neden olması.

- Ülkemizde uluslararası standartları esas alarak akreditasyon yapacak kuruluşların bulunmaması.
- Türkiye'nin sağlık kuruluşlarının hizmet yerine fiyat temelli bir rekabet anlayışına girmelerinin turizm pazarında ucuz ülke imajı oluşturması riski.
- Bilgi ve veri yetersizliğinden dolayı sağlık turizm sektörünün hangi noktaya ulaştığının saptanamaması.
- Çevre ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve bunların Türkiye'ye olumsuz olarak yansması.
- Sağlık kurumlarında veri tabanının olmaması.

5.2. Komisyon Önerileri

- 2010 yılından itibaren çıkan bütün mevzuatlar sadece medikal turizm ve hastaneler ile sağlık tesislerini kapsamaktadır. Yapılacak yeni bir yönetmelik çalışmasında sağlık turizminin tüm alt bileşenleri yer almalıdır.
- Yakın destinasyon olarak Avrupa Birliği pazarından turist ağırladığımız için Avrupa Birliği sağlık hukuku dersine müfredatlarda yer verilmeli ve özellikle medikal turizm hizmetleri serbest dolaşımı kanunu bilinmelidir.
- Termal Sağlık Turizminde çalışacak iş gücü eğitimleri ve istihdamı sağlanmalıdır. Yani termal sağlık turizminde hizmet vermek için hem medikal altyapısı olan hem de karşılama, yönlendirme, spa personeli ve havuz personeli gibi meslek tanımları yapılmalıdır.
- Ülkenin turizm imkânlarıyla verilen sağlık hizmetlerinin niteliğinin turistlerin tercih nedenleri ile yoğun bağlantısı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sağlık turizmi işletmeciliğinden mezun olacak öğrencilerin hizmet kalitesi, müşteri talep, memnuniyet ve beklentilerini karşılayacak nitelikte eğitilmesi önemlidir.
- Talebin yoğunlaşacağı sağlık turizmi işletmelerinde hizmet kalitesini arttıracak nitelikli işgören envanterleri çıkarılmalı ve ihtiyaca göre öğrenciler eğitilmelidir.
- Sağlık turizm işletmelerinin güvenli girişimcilerin yönetiminde olması ve seyahat acenteleri tarafından yapılacak programların sağlık turizmine uygunluğunun yasal statü kazanması gerekmektedir. Bu bağlamda kurulacak olan sağlık turizmi acentalarının ihtiyaçlarını karşılayacak rehber ve acenta personelinin ön lisans eğitim programlarına alınması gerekmektedir.
- Türkiye'de gerek kamu gerekse özel sektörün bir arada sağlık turizmi yatırımlarını gündemde tutarak, sağlık turizm işletmelerine yatırım yapmayı planlayan turizm girişimcilerini desteklemeleri gerekir. Bu bağlamda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sağlık turizmi yatırımları için yatırımcıları bilgilendirici teknik ve teşvikleri içeren programlar hazırlayarak aktif rol alması gerekmektedir. İlgili bakanlıkların üstlenmesi gereken diğer bir konu ise; özel sağlık sigortaları mevzuatında yeni düzenlemeler yaparak, uluslararası hasta takip sisteminin verilerine göre, sağlık turizmine katılacaklara imkânlar yaratılması ve turist sağlığı ile ilgili düzenlemelerin beklentileri karşılayabilmesidir.
- Sağlık hizmetlerini pahalı alan ülkelerde Türkiye'nin ucuz ve kaliteli sağlık hizmetleri konusunda reklam ve tanıtım çalışmaları arttırılmalıdır. Turistlerin sağlık hizmetlerini alabilecekleri aynı zamanda tatil yapabilecekleri bölgelerin belirlenmesi ve girişimcilere devlet tarafından özendirici destekler sağlanarak, bu bölgelere yatırımlar teşvik edilmelidir.

- Sağlık turizmine yatırım yapacak girişimcilerin önü açılmalı, bürokratik engeller ve prosedürler en aza indirilmelidir. Desteklerin artırılması ve sürecin hızlandırılması turizm yatırımcılarını teşvik edecektir.
- Sağlık turizmine yatırım yapılacak bölgeler belirlenmeli, bu bölgelerde üniversitelerle işbirliği yapılarak öğrenciler eğitilmeli ve sektöre hazır hale getirilmelidir.
- Yurt dışından sağlık turizmine katılımları artırıcı programlar ve turlar düzenleyecek turizm acentelerinin açılması teşvik edilmelidir.
- Detoks uygulamaları, sağlık turizmi işletmelerinde uzman diyetisyenler tarafından organize edilmelidir. Aynı zamanda, sağlıklı yaşamın gereği olarak tesiste kullanılan bütün malzemelerin standartlara uygun olması gerekir. Bu merkezlerin ihtiyaçlarına göre eğitim-öğretimde branşlaşma yöntemi uygulanmalıdır.
- Eğitimli otel personelinin yetiştirilmesinde üniversitelere önemli görevler düşmektedir. Yıllardır sektör temsilcilerinin gündeme getirdikleri nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak için üniversitelerde sağlık turizmi işletmeciliği bölümleri artırılmalı, müşteri beklentilerini karşılayacak nitelikli eleman yetiştirilmeli ve öğrencilerin yabancı dil eğitimleri sektörün ihtiyacı doğrultusunda programlanmalıdır.

SONUÇ

Sağlık turizmi işletmeciliğinden mezun olacak öğrencilerin sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren turizm ve otel işletmelerinin yanı sıra, termal oteller, kaplıcalar, şifalı içme suları tesisleri, sağlık turizmi acenteleri ve sigorta şirketleri ile sağlık kurum ve kuruluşlarının sağlık turizm birimlerinde iş bulma imkânlarına sahip olmalarının önü açılmalı ve yetenek kazanan, kişisel bilgi ile becerilerini geliştirmek isteyen sağlık turizmi işletmeciliği mezunu öğrencilerinin sektörde kariyer yapma imkânlarının artırılması gerekmektedir. Sağlık turizmine katılımların her geçen gün arttığı gerçeğiyle, girişimcilerin sağlık turizmine yatırım yapmaları gerekmektedir. Ancak yoğun emeğin verildiği bu sektörde sağlık turizmi işletmecisi olmak isteyenlerin genel özelliklerine ek olarak; prezantabl, insan sağlığının önemine inanmış, insanlara değer veren, ofis araçlarının kullanımına hâkim, sabırlı, yenilikçi ve kendisini sürekli geliştiren, insanlarla iyi iletişim kuran ve ikna kabiliyeti yüksek, zaman yönetiminde başarılı, planlı çalışan, enerjik, esnek çalışma saatleri konusunda engeli bulunmayan kişilerin yetiştirilmesi önemlidir. Lisans düzeyindeki programların birbiri arasındaki eşgüdüm eksikliği, önlisans ve lisans düzeyindeki programların birbirleriyle uyumsuzluğu, mevcut programların ders içeriklerinin sektörün beklentilerini karşılamaması, ders isimleri ile içerikleri arasında uyumsuzluk, lisansüstü ve doktora seviyesindeki derslerin yetersiz kalması, programların güncel olmaması ve dersi veren öğretim elemanının sektörden uzak kalması sorunlarının çözülmesi sektör açısından önem teşkil etmektedir.

6. TURİST REHBERLİĞİ

6.1. Mevcut Durum Analizi

Güçlü Yönler

- Müfredatın etkin ve verimli bir şekilde 2 yılda aktarılabilmesi, alana özgü derslerin müfredat içindeki ağırlığının yeterli olması.
- Akademik kadronun turist rehberliği mesleğinde deneyimli akademisyenlerden oluşması, ön lisans programlarının öğretim görevlisi kadrosuna meslek deneyimi olan turist rehberlerini dâhil edebilmesi.
- Ön lisans Turist Rehberliği programının üniversite bünyesine dâhil olması (1990-1991 Ankara Üniversitesi- Başkent Meslek Yüksekokulu) lisans programına (Erciyes Üniversitesi- Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu -1997) öncülük etmiştir. Ön lisans Turist Rehberliği programı mesleki yeterlilik anlamında yeterli olgunluğa ve başarıya sahiptir.
- Ön lisans Turist Rehberliği programı sayesinde turist rehberine olan bölgesel ihtiyaç, kısa süre içerisinde karşılanmaktadır. Ayrıca turizm fakültesi bulunmayan üniversitemizde meslek yüksekokulları bünyesinde turist rehberliği ön lisans programlarının yer alması bu ihtiyacın karşılanmasına destek vermektedir.
- Mesleğin gereklilikleri açısından birçok disiplinden faydalanarak eğitim alınması ön lisans Turist Rehberliği programlarını daha güçlü hale getirmektedir.
- Ön lisans Turist Rehberliği programlarından mezun olan turist rehberlerinin mesleki gelişim ve uzmanlaşma bakımından arkeoloji, sanat tarihi, tarih vb. alanlarda lisans eğitimi alma eğilimi göstermeleri.

Zayıf Yönler

- Ön lisans Turist Rehberliği programına TYT puanı ile öğrenci alınması, YDT puanı ile alınmaması.
- ÖSYM tercih kılavuzunda programa ilişkin mezuniyet koşulları veya mesleki gereklilikler (yabancı dil sınavından alınacak puan, uygulama gezileri vb.) yer almamaktadır.
- Eğitim gezilerinin etaplara bölünmesi ile maliyet ve zaman kısıtlaması nedeniyle öğrenciler açısından sıkıntıların yaşanması.
- Eğitim-öğretim dönemleri boyunca uygulama gezilerinin eksik olması.
- Turist rehberliği bölüm ve program başkanlarının alan dışından olması.
- YÖK'ün yeni açılacak ön lisans Turist Rehberliği programlarına izin vermemesi veya akademik kadro tahsisi vermemesi.
- Ön lisans Turist Rehberliği programından mezun olan öğrencilerin diğer turizm programlarından mezun olan öğrencilere göre dikey geçiş alanlarının sınırlı olması.

Tehditler

- Uzaktan eğitim ön lisans programlarında kontenjan sayısının 100'ün üzerinde olması.
- Örgün Turist Rehberliği programı olmayan üniversitelerde uzaktan eğitim Turist Rehberliği programının bulunması.
- Ön lisans turist rehberliği mezunlarının "bölgesel" turist rehberliği ile sınırlandırılmasına yönelik çalışmalar.

Fırsatlar

- Alternatif turizm türlerine olan ilginin artmasıyla turizmin gelişmekte olduğu bölgelerde turist rehberliği ihtiyacının daha hızlı karşılanması.
- Ön lisans Turist Rehberliği programı süresinin kısa olması sebebiyle ileri yaşlardaki adaylara da hitap edebilmekte ve bu meslek yüksekokulları için bir potansiyel oluşturmaktadır.
- Denetimin sıkılaştırılması sebebiyle kaçak faaliyetlerin engellenmesi ve ruhsatname sahibi turist rehberlerinin çalışma alanlarının genişlemesi.
- Alternatif turizm türlerine olan talebin artmasıyla önümüzdeki yıllarda meslek yüksekokullarının belirli alanlarda uzmanlaşmış rehber yetiştirmek üzere seçmeli dersler aracılığıyla branşlaşması (Bölgesel ihtiyaç doğrultusunda outdoor rehberliği, inanç turizmi rehberliği, gastronomi rehberliği vb. rehberlik alanlarının gelişmesi meslek yüksekokullarının bulunduğu bölgelere katkı sağlayacaktır).

6.2. Komisyon Önerileri

- Turist Rehberliği önlisans programına öğrenci alımı YDT puanı ile yapılmalıdır. (derslerin %30'un yabancı dil ağırlıklı olması)
- ÖSYM tercih kılavuzunda programa ilişkin mezuniyet koşulları ve mesleki gereklilikler (yabancı dil sınavından alınacak puan, gezi) yer almalı, detaylı bilgi sağlanmalıdır.
- Eğitim gezilerinin etapları azaltılarak Doğu Anadolu ve Batı Anadolu etapları şeklinde yapılmalı ve eğitim gezileri MYO'ların bulunduğu bölgedeki rehber odalarının destekleri ile meslek yüksekokulları veya fakültelerce yapılmalıdır.
- Uygulamalara yönelik geziler için üniversiteler dışarıdan hizmet alımına bütçe ayırmalı ve destek olmalı, Turizm Araştırma ve Geliştirme Merkezlerinin yaygınlaştırılmasıyla, yapılacak teknik geziler (uygulama gezileri) bu kapsama dâhil edilerek bütçe ayrılmalıdır.
- Bölüm ve program başkanları alanla ilgili olmalı, turist rehberliği programının yürütülmesinde turist rehberliği alanında uzman en az iki kişi görevlendirilmelidir.
- İhtiyaç bulunan bölgelerde (turizm potansiyelinin yüksek olduğu ve geliştiği bölgeler) gerekçe sunmak kaydıyla turist rehberliği programlarına kontenjan verilmeli ve akademik kadro tahsis edilmelidir.
- Ön lisans turist rehberliğinden mezun olan öğrencilere sanat tarihi, arkeoloji, rekreasyon yönetimi gibi bölümlere dikey geçiş yapabilmeye imkânı verilmelidir.
- Ön lisans uzaktan eğitim programlarına en fazla 40 kontenjan verilmelidir.
- Örgün turist rehberliği programı olan devlet üniversitelerinde önerilen kontenjan sınırı dâhilinde uzaktan eğitim programlarının açılması desteklenmeli, ayrıca örgün öğretimi olmayan meslek yüksekokullarındaki uzaktan eğitim programlarının açılmasında ön şart olarak örgün eğitim olmalıdır.
- TUREB tarafından yapılan sınavların sınırlı sayıda merkezde yapılması farklı şehirlerden gelen adayların ulaşım, konaklama ve sınırlı kontenjan gibi zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu yüzden yedi bölge kapsamında merkezler belirlenmeli, sınavlar buralarda yapılabilir ve çevrimiçi mülakat imkânı kalıcı hale getirilmelidir.
- Ön lisans Turist Rehberliği programlarında yer alan zorunlu dersler, Turist Rehberliği meslek kanununda yer alan dersler doğrultusunda standartlaştırılmalı ve tüm turist rehberliği ön lisans programlarının zorunlu dersleri standart hale getirilmelidir.

- Ön lisans Turist Rehberliği programı olan meslek yüksekokullarına yabancı dil eğitimi için meslek yüksekokulu bünyesine bağlı öğretim görevlileri alınmalıdır.
- Ön lisans Turist Rehberliği programlarında yabancı dil ders saati artırılırken Turist Rehberliği eğitimi için gerekli olan mesleki/uzmanlık ders saatlerinin azalması söz konusudur. Bu nedenle ön lisans turist rehberliği programlarına zorunlu hazırlık programının getirilmesi önerilmektedir. Muafiyet şartını sağlayan öğrenciler birinci sınıftan devam edebilirler.

SONUÇ

Turist rehberliği önlisans programı yeterli akademik personel ve müfredat ile 2 yılda kaliteli eğitim sunabilmektedir. Fakat bu süre zarfında yabancı dil ile ilgili sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir. Daha önceden YDS-YDT türü puanlarla önlisans turist rehberliği programına öğrenci kabul edilirken artık TYT puanı ile öğrenci kabul etmektedir. Bu noktada derslerin %30'unun yabancı dil ağırlıklı olması, hazırlık konulması veya YDT puanı ile öğrenci kabulünün olması gerekmektedir ya da önlisans turist rehberliği programlarına zorunlu hazırlık programının getirilmesi önerilmektedir. Öğrencilerin turist rehberi olmak için gerekli olan yabancı dil sınavının geçme zorunluluğu, uygulama gezisi gibi detaylı bilgilerin tercih kılavuzunda veya tercih motorunda yer almalıdır. Turist rehberliği programına ilişkin akademik kadrolar gündeme alındığında, her üniversitede yeterli bir planlamanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bölüm başkanlarının alan ile ilgili ve turist rehberliği programının yürütülmesinde alanında uzman en az iki kişinin görevlendirilmelidir. Bununla birlikte turizmin geliştiği ve rehber ihtiyacının giderilmediği bölgelerde bölgesel rehber yetiştirebilecek bölümlerin açılması veya belirli alanlara yönelik (gastronomi, outdoor, rekreatif faaliyetler) rehberlik programlarının oluşturulması gerekmektedir. Ön lisans turist rehberliğinden mezun olan öğrencilerin meslek ile iç içe olan sanat tarihi, arkeoloji, rekreasyon yönetimi gibi bölümlere dikey geçiş yapabilmelidir.

7. TURİZM ANİMASYONU

7.1. Mevcut Durum Analizi

Ülkemizde ilk kez Club Med'lerde başlayan turizm animasyonu, sonradan diğer tatil köyleri ve tatil beldelerinde bulunan otellerde de uygulama alanına kavuşmuş, özellikle yabancı tur operatörlerinin turla birlikte getirdikleri animatörler tarafından yapılmaya başlanmasıyla rekabet unsuru olarak fark yaratmaya başlamıştır (Koçak, 2001). İlk yıllarda yabancı animatörlerin ülkemize getirilip çalıştırılması ile yürütülen animasyon faaliyetleri, devam eden süreçte Türk animatörlerin de çalışmaya başlamasıyla mesleki olarak tanınırlık kazanmaya başlamış ve nihayetinde 2000 yılında Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu bünyesinde Turizm Animasyonu Bölümü'nün açılmasıyla sektöre kalifiye meslek elemanı yetiştirme hususunda ilk adım atılmıştır.

Türkiye İş Kurumu'nun [İŞKUR] meslek tanımına göre animatör, turistik işletmelerde konaklayan misafirlerin eğlenmeleri için sahne sanatları, güzel sanatlar, spor ve oyun aktiviteleri tasarlayan, organize eden ve bu faaliyetleri hayata geçiren, tiyatro, yarışma, dans ve müzikal gibi çeşitli sahne gösterilerinde rol ve/veya görev alan meslek elemanıdır (İŞKUR, 2021). Bu tanımdan yola çıkarak animatörlük mesleğinin; Güzel Sanatlar, Konservatuar, Spor Bilimleri, Sosyoloji ve Psikoloji gibi sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden faydalanmasının ve iş tanımı olarak hizmet sektörü kategorisinde olup konusunun insan olması nedeni ile belirli bir akademik eğitimden geçerek elde edilmesinin önemi anlaşılmaktadır.

2021 yılı itibariyle Ege Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi olmak üzere toplam 6 üniversitede Turizm Animasyonu Programları aktif olarak öğrenci almaktadır ve toplam kayıtlı öğrenci sayısı 212'dir (Yükseköğretim Programı Atlası [YPA], 2021). Sektörde çalışan animatör sayıları göz önünde bulundurulduğunda, bu programlardan mezun olan öğrencilerin istihdam konusunda zorluk yaşama ihtimallerinin düşük olacağı düşünülmektedir.

Güçlü Yönler

1. Animatörlük mesleğine olan ihtiyacın gün geçtikçe artması

Türkiye'nin stratejik konumu, doğal güzellikleri, kültürel zenginliği, iklim şartları, yılın her döneminde dört mevsimin yaşanabilmesi gibi olguların bir arada toplanması turizm sektörü açısından büyük önem arz etmektedir. Bu sürecin bir devamı olarak Türkiye, birçok ülke vatandaşı tarafından turizm cenneti olarak anılmakta ve sektördeki büyüme ile beraber nitelikli personel ihtiyacı da artmaktadır. Animatör ihtiyacı, bir çok otelde en çok aranan personel listesinin başında yer almaktadır.

2. Animasyonun otel dışındaki çalışma alanlarına da yayılması

Turizm Animasyonu programından mezun olan öğrencilerin, aldıkları mesleki eğitim ve deneyimler doğrultusunda, otellerde ve tatil köylerinde animatör olarak çalışmalarının yanında; teknolojinin önemli bir unsuru olan sosyal medya aracılığı ile gelişen ve değişen eğlence anlayışının bir sonucu olarak seyahat acenteleri, animasyon şirketleri, organizasyon şirketleri, AVM'ler, yiyecek-içecek işletmeleri, kreş, anaokulu, gündüz bakım evleri, fuarlar, festivaller, tiyatrolar, müzikaller, yerel yönetimler ve diğer resmi kuruluşlarda iş bulabilmektedirler.

3. Staj uygulama alanlarının yeterince fazla olması

Öğrencilerin, öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimleri pekiştirip geliştirmek; sorumluluk, ekip çalışması, organizasyon ve uygulama süreçleri gibi işleyişi yerinde görerek yeniliklerden haberdar olmak amacıyla staj uygulamasına ihtiyaçları bulunmaktadır. Turizm sektörünün hızlı gelişiminin bir ürünü olarak artan işletmeler ve bu artış nedeni ile ihtiyaç duyulan stajyer alımlarındaki talep ise sürece bağlı olarak artmaktadır. Bu artış öğrencilerin ihtiyaç duyduğu

staj yeri bulma problemini ortadan kaldırmaktadır.

Zayıf Yönler

1. Akademik kadroların ihtiyaca göre seçilmemesi ve öğretim elemanı eksikleri

Türkiye İş Kurumunun meslek tanımında, “turistik işletmelerde konaklayan misafirlerin eğlenmeleri için sahne sanatları, güzel sanatlar, spor ve oyun aktiviteleri tasarlayan, organize eden ve bu faaliyetleri hayata geçiren, tiyatro, yarışma, dans ve müzikal gibi çeşitli sahne gösterilerinde rol ve/veya görev alan meslek elemanına ‘Animatör’ unvanı verilir” denilmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak sektöre nitelikli personel yetiştirebilecek akademik personelin de ilgili alanlardan (Spor Bilimleri, Konservatuvar, Güzel Sanatlar, Turizm vb.) mezun olan kişilerden ders yoğunlukları göz önünde bulundurularak özenle seçilmesi gerekmektedir. Ancak bu durumun dikkate alınmadığı düşünülmektedir. Ayrıca eksik öğretim elemanı olan hatta sadece bir öğretim görevlisi ile programın devamlılığını sağlamaya çalışan programların olduğu bilinmektedir.

2. Dikey geçişlerdeki fakülte ve kontenjan kısıtları

Turizm sektöründe rekreasyon bölümü mezunları, aldıkları eğitim programının içeriği nedeni ile animatör, animasyon şefi, eğlence müdürü gibi farklı pozisyonlarda görev almaktadırlar. Buna bağlı olarak, Turizm Animasyonu Önlisans Programları mezunlarının görev tanımında yer alan animatörlük mesleğinin rekreatif etkinlikler kapsamında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, her iki bölüm mezunlarının da aynı sektörde aynı görevlerde çalıştığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 45. maddesinin e bendinde “ön lisans mezunları ilişkili lisans programlarında belirlenmiş kontenjanın yüzde onunu geçmeyecek şekilde Yükseköğretim Kurulu Kararı ile her yıl dikey geçiş kontenjanı ayrılabilir” denilerek ön lisans mezunlarının da Dikey Geçiş Sınavında başarılı olmak koşulu ile ilgili lisans programlarına geçiş haklarının bulunduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Rekreasyon bölümlerinin sayısı 2021 yılı itibariyle 25’i geçmiş olmasına rağmen Dikey Geçiş sınavı ile geçiş yapılabilecek üniversite sayıları her sene birkaç tane ile sınırlı tutulmaktadır.

3. Kriterlere uygun öğrenci seçilememesi

Milli Eğitim Bakanlığı’nın MEGEP(2017), [Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi] Projesinde yayınlanan kılavuzun, “2.3. Animatörün Nitelikleri” başlığı altında bir animatörde olması gereken özellikler şu şekilde ifade edilmektedir: “İyi bir animatör;

- Fiziksel açıdan iyi bir görünüme sahip olan,
- Sosyal yönden güçlü ilişkiler kuran,
- İletişime açık,
- Mizah duygusuna sahip,
- Pratik zekâya sahip,
- Organizasyon yapabilen,
- Diksiyonu düzgün,
- Ekip çalışmasına yatkın,
- Estetik bakış açısı olan,
- Enerjik,
- Yaratıcı,
- Yeniliğe, gelişime açık,

- En az bir yabancı dili iyi konuşabilen,
- Farklılıklara saygı duyan,
- Eleştiriye açık bir kişi olmalıdır”.

Turizm Animasyonu Programları incelendiğinde ise dikkat çekici şekilde, fiziksel olarak bu mesleğin gerekliliklerini taşımayan, ileri yaş grubuna dâhil olan, emekliye ayrılmış olan ve çeşitli sebeplerden dolayı hüküm yiyip tutuklu bulunan bireylerin öğrenim gördükleri görülmüştür. Bu gruba dâhil olan bireylerin öğrenimlerinin devamında farklı sorunlar yaşadıkları (Örn. personel alımlarında otellerin sabıka kaydı istemeleri; beden kitle indeksine uygun personel alımı vb.) ve bu sebepten dolayı mağdur oldukları bilinmektedir.

4. Mesleki itibar ve tanınırlık

Yapılan literatür taramasında turizm sektöründe animatör olarak çalışan personelin çok az kısmının ilgili program diplomasına sahip olduğu saptanmıştır. Bu durum sektörün büyük sorunu olan nitelikli personel sıkıntısını doğurmakta, ayrıca turizm alanında yetişen insan kaynaklarının da heba olmasına yol açmaktadır. Halihazırda turizm sektörü çalışanlarının mesleklerini güvence altına alan bir meslek yasası ve Turizm Personeli Meslek Odaları Birliği bulunmamaktadır. Bunun yanında Mesleki Yeterlilik Kurumu-Onaylanmış Ulusal Yeterlilikler listesinde Animatörlük mesleği henüz tanınmamaktadır.

Fırsatlar

1. Otel sayılarının artışı

Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Turizm İşletmesi Belgeli konaklama tesislerinin sayısı 1970 yılında 292 iken 1980 yılında 511'e, 1990 yılında 1211'e, 2000 yılında 1824'e ve 2020 yılında da 4218'e yükselmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Bu istatistikler, turizm yatırımlarındaki ivmelenmeyi ve bu ivmelenme ile birlikte sektördeki personel ihtiyacının boyutlarını göz önüne sermektedir ve istihdam konusunda da önemli bir veri niteliği taşımaktadır.

2. Mesleki rakip sayılarının yok denecek kadar az olması.

Akoğlan-Kozak ve Özdemir (2013), Türkiye genelinde turizm sektöründeki ilanların pozisyonlara göre dağılımını araştırdıkları çalışmalarında, animasyon departmanı görevlisine duyulan ihtiyacın %91 ile en üst sırada olduğunu gözlemlemişlerdir. Ayrıca ilgili programlardan mezun olan öğrenci sayıları düşünüldüğünde sahada çalışan personel ile ihtiyaç duyulan personel sayıları arasındaki fark birbiri ile örtüşemeyecek kadar açıktır.

Tehditler

1. Yabancı şou gruplarının tercih edilmesi

Son yıllarda hızla artan uluslararası turizm rekabetinde ülkeler ve oteller sahip oldukları tesislerin animasyon olanaklarıyla da turistik çekiciliklerini arttırmaktadır. Animasyon hizmetleri, konaklama işletmeleri için satış geliştirme alanı olarak belirlemektedir. Konaklama işletmeleri düzenleyecekleri animasyon etkinlikleri ile tanıtım ve pazarlama olanaklarını arttırdığı gibi, satış gelirlerini de arttıracaklardır. Animasyon hizmetlerine duyulan ihtiyaç, özellikle son yıllarda ürün farklılaşmasına gitmek isteyen işletmeler tarafından hissedilmeye başlanmıştır. Profesyonel animasyon aktivitelerine sahip işletmelerde kalan misafirlerin konaklama sürelerinin, diğerlerine oranla daha fazla olduğu ve bu hizmetlerin konuklar açısından tercih sebebi olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konulmaktadır (Köktaş, 2004, s.33-39).

2. Mini Kulüp departmanında çalışma için getirilen özel şartlar

Turizm Animasyonu programlarından mezun olan bireyler; seyahat acenteleri, animasyon şirketleri, organizasyon şirketleri, AVM' ler, yiyecek-içecek işletmeleri, kreş, anaokulu, gündüz bakım evleri, fuarlar, festivaller, tiyatrolar, müzikaller, yerel yönetimler ve diğer resmi kuruluşlarda istihdam edilmektedir. Eğitim gördükleri iki yıllık süre zarfında Turizm Sosyolojisi, Turizm Psikolojisi, İletişim, Çocuk Animasyonu, İlk Yardım, İş Sağlığı ve Güvenliği, Can Kurtarma ve Rehabilitasyon gibi dersler almalarına rağmen mini kulüp animatörlüğü yapmaları hususunda pedagojik formasyon şartı aranması son yıllarda gündeme gelmiş ve bir çok mezun bu konuda istediği departmanda kendisine yer bulamamıştır. Pedagojik formasyon sadece Eğitim Fakültelerinde verilen ve öğretmenlik hakkı kazanılması için gereken önemli bir eğitimidir; fakat 2 yıllık bir programdan mezun olan meslek elemanlarından bu tür bir koşul istenmesi, mevcut programın tanınırlığının yok sayılması anlamına gelmektedir.

7.2. Komisyon Önerileri

- Programlara atanacak öğretim elemanları programın ihtiyacını karşılayacak nitelikte olmalı ve öğretim elemanı eksikliği çeken programlara alandan akademisyenler atanmalı.
- Dikey geçiş hususunda üniversite ayrımı olmadan tüm rekreasyon bölümlerine geçiş hakkı tanınmalı.
- TYT tercih kılavuzunun özel şartlar kısmında program daha açık şekilde tanıtılmalı ve öğrenci alımlarında fiziksel (yaş, boy, kilo) unsurlar ile tutukluluk durumu olan bireylerin tercihleri sınırlandırılmalı.
- Turizm mesleğini güvence altına alan bir meslek yasası oluşturulmalı ve Turizm Personeli Meslek Odaları Birliği kurulması için çalışmalar yapılmalı.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından belirlenen Ulusal Yeterliliğin alınması için girişim başlatılmalı.
- Programdan mezun olan öğrencilerin mini kulüp animatörlüğü yapmaları hususunda engel teşkil eden pedagojik formasyon şartı kaldırılmalı.

SONUÇ

Turizm Animasyonu programlarında nitelikli ve ihtiyaca cevap verebilen akademisyenlerin atanması; programların meslek öğretimine katkı sağlayan her türlü ihtiyacının karşılanması; programların sürdürülebilirliğini sağlayacak lisans tamamlama koşullarının iyileştirilmesi ve mesleğin yasalarla güvence altına alınması, sektörde ihtiyaç duyulan nitelikli personel yetiştirilmesine dolayısıyla ülke turizmine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra bölümü tercih etmek isteyen adaylar için belirli şartlar bulunması gerektiği ve programdan mezun olan öğrencilerin Mini Kulüp animatörlüğü yapmaları hususunda engel teşkil eden pedagojik formasyon şartının kaldırılması önerilmektedir.

8. TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ

8.1. Mevcut Durum Analizi

Turizm ve Otel İşletmeciliği programlarında yer alan problemlerin ortaya konulabilmesi, bu problemlerle birlikte programın güçlü yönlerinin, program için tehdit oluşturan ve gelişime açık yönlerinin belirlenebilmesi amacıyla GZFT analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz ile ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Güçlü Yönler

- Turizm sektörünün dinamik ve sürdürülebilir bir alan olması sebebiyle olağanüstü durumlar dışında öğrencilerin tercih ettiği bir bölüm olması.
- Özellikle son yıllarda sektör tecrübesi olan öğretim elemanlarının kadrolarda yer almaya başlaması.
- Programların ağırlıklı olarak sektörel faaliyetlerin yoğun olduğu bölgeler ile birlikte gelişmekte olan yerlerde de bulunması.
- Mezunların dikey geçiş sınavı ile lisans programına geçebiliyor olması.

Zayıf Yönler

- Uygulamalı olan derslerin uygulamasının yapılamaması.
- Ön lisans programlarındaki öğretim elemanlarının akademik kariyerlerinin/lisansüstü eğitimlerinin desteklenmemesi.
- Seçmeli derslerin belirlenmesinde sektör ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmaması ve öğrencilerin ders seçimlerinde mecbur kalarak bu dersleri seçmeleri.
- Staj sürelerinin 30 iş günü ile sınırlı olması ve yetersiz süre olması nedeniyle sektörün stajyer istihdam etmek istememesi ve stajyerlerin yeterli tecrübeyi edinmemesi.
- Stajların denetimi ve takibindeki yetersizlikler.
- İngilizce veya diğer yabancı dillerin eğitiminin etkin ve verimli bir şekilde yürütülememesi.
- Bilişim ve teknolojiye yönelik sektörel derslerin yeterince olmaması.
- Sürdürülebilirlik ve çevreye yönelik derslerin müfredat içerisinde yer almaması.
- Öğrencilerin öğrenmelerine yönelik yeni trendlerin ve süreçlerin göz ardı edilmesi.
- Sektörde yer alan güncel uygulamaların takip edilmemesi ve bilinmemesi.
- Müfredat içeriği ile sektör arasındaki uyumun yeterli olmayışı.
- Ders içerikleri oluşturulurken özel sektör temsilcileri ile bir araya gelinmeden müfredat oluşturma neticesinde sektörün ihtiyaçlarına cevap vermeyen derslerin eklenmesi ve öğrenci odaklı eğitim yerine öğretim görevlilerinin ilgi alanlarına göre müfredatın oluşturulması.
- Sektöre yönelik uygulama dersleri ve staj konularında öğretim görevlileri ve MYO yönetimi olarak yetersiz kalınması ve otellerle iletişim kurulamaması.
- Turizm ve Otel İşletmeciliği Programlarının öğrenciler tarafından bilinçli tercih edilmemesi.
- Salgından en fazla etkilenen sektörlerden birisi olması nedeniyle programın tercih edilme oranının azalması.
- Uzaktan eğitim nedeniyle uygulama derslerinin yapılamaması.

- Turizm sektöründe personel devir hızının yüksek olması.
- Sektörel deneyime sahip olmayan öğretim elemanlarının istihdam edilmesi.
- Akademisyenlerin sektör deneyimi olsa da sonrasında kendilerini sektörden uzak tutmaları.
- Mesleğine yönelik yabancı literatürü takip edebilecek yeterli yabancı dil bilgisine sahip olmaması.
- MYO'ların birçoğunda uygulamaya yönelik bir alanın yer almaması.
- MYO'ların yaygın olarak taşrada açılmaları sonucu ortaya çıkan barınma, beslenme ve güvenlik, kültürel çatışma, vb. sorunların ortaya çıkması.
- Küçük şehirler veya ilçelerde yer alan bölümlerin uygulama imkânlarının kısıtlı olması.
- Akademik kadroya yönelik teşviklerin olmaması ve yüksek lisans-doktora için izin verilememesi.
- Uluslararası işbirliklerinin önemsenmemesi ya da etkili olarak işletilmemesi.
- MYO'ların çift anadal imkanı sağlamaması.
- Turizm ve Otel İşletmeciliği programlarından mezun olan öğrencilerinin lisans programlarına geçiş yaptıklarında derslerinin kredi ve içeriklerinin uyuşmasına rağmen derslerin sayılmaması.

Fırsatlar

- Dünyada ve Türkiye'de turizm olayına katılanların sayılarının her geçen yıl artış göstermesi (salgın öncesi dönem dikkate alındığında).
- Türkiye'de hazırlanan genel bölgesel ve yerel kalkınma planlarında turizmin desteklenen öncelikli sektörler arasında yer alması.
- Türkiye'de otelciliğin dinamik bir sektör olması ve her dönem önemini koruması.
- Türkiye'de turizm ve otelcilik sektörü iş hacminin (tesis ve turist) artması ve bunun neticesinde kalifiye personel ihtiyacının artması.

Tehditler

- Meslek yasasının olmamasına bağlı olarak kamuda ve özel sektörde mezun öğrencilerin diplomalarının geçerliliğinin olmaması.
- Uzun ve düzensiz çalışma saatlerinin olması, özellikle tatil günlerindeki mesainin yoğun olması nedeniyle çalışanların sosyal hayattan soyutlanmaları.
- Turizm sektöründe mevsimsel işsizliğin olması ve diğer sektörlerle kıyaslandığında ücretlerin düşük olması.
- Özellikle yatırımcıların ve sektör yöneticilerinin turizm işletmeciliği eğitimi almamış olması nedeniyle eğitilmiş turizm personelinin itibarsızlaştırılarak sektörden dışlanması.
- Sektörün stajyer öğrencileri ucuz iş gören olarak görmesi.
- Sektör yöneticilerinin stajyerlere gerekli değeri ve desteği göstermemesi nedeniyle meslekten uzaklaştırılacak şekilde küstürülmeleri.

8.2. Komisyon Önerileri

- Turizm ve Otel İşletmeciliği Programlarından mezun olan öğrencilerin niteliklerinin, turizm sektöründe çalışabilecekleri alanların, çalışma koşullarına ilişkin bilgilerin ve tüm haklarının

kapsandığı “Turizm Meslek Yasası” çıkarılmalı.

- Uygulamalı bir bilim olan turizm eğitimi çatısı altındaki tüm programların sektörel iş birliklerini sağlayarak öğrenciler ile turizm profesyonelleri bir araya getirilmeli.
- Üniversitelerin fiziki koşulları ile ilgili standartlar oluşturulmalı ve bu standartları sağlamayan binalarda/üniversitelerde programların/bölümlerin açılmasının önüne geçilmeli.
- Programa alınan öğrencilerin, özellikle seçtiği programı/mesleği sevmemesi durumunda öğrencilerin sektörden kopmalarını önlemek veya başka bölümlerden turizm eğitimi almak isteyen öğrenciler için yandal/çift anadal yapmalarına imkan sağlanmalı.
- YÖK tarafından yürütülen kontenjan belirleme ve bölüm/program açma işlemlerinde arz/talep analizi yapılarak kontenjanlar belirlenmeli.
- Seçmeli ders tercih ve seçimleri öğrencilerin ilgi alanlarına ve sektörel gerekliliklere göre sağlanmalı.
- Turizm ve Otel İşletmeciliği programlarında dönem seçmeli dersleri planlanırken öğrencilerin uzmanlaşmasına imkân sağlayacak şekilde müfredatın hazırlanması (konaklama işletmelerindeki operasyonel departmanların her biri için en az bir seçmeli dersin her dönem müfredatta yer alması).
- Yıl sonu staj programları eklenerek 3 dönem ders ve 1 dönem staj uygulaması gerçekleştirilmeli. Fakat küçük şehirleri de düşünerek gerekli kurum ve kuruluşların da destekleriyle anlaşmalar yapılarak öğrencilerin önemli destinasyonlarda staj yapmaları sağlanmalı.
- Yaz dönemi staj süreleri en az 60 iş günü olacak şekilde uzatılmalı.
- Yabancı dil eğitimine ilişkin ön lisans turizm programlarının ihtiyaçları düşünülerek özellikle konuşmaya yönelik genel bir düzenleme ve materyal geliştirme süreci en kısa sürede başlatılmalı.
- Konaklama endüstrisindeki dijital dönüşümün teorik altyapılarını ve uygulama yönlerini kapsayan dersler müfredata eklenmeli.
- Otellerin salgın döneminde başladığı dijitalleşme çalışmaları mutlaka müfredatlara eklenmeli (Örnek: Dijitalizasyon, temassız süreçler, otellerde teknoloji kullanımı vb.).
- Sınıf öğrenci sayıları azaltılarak, uygulama imkanları, yabancı dil öğretimi vb. eğitim süreçlerindeki kalite artırılarak daha nitelikli öğrencilerin mezun olması sağlanmalı.
- Turizm sektörünün ihtiyaçları iyi bir şekilde analiz edilmeli ve buna uygun bir şekilde öğretim müfredatları hazırlanmalı.
- Turizm ve Otel İşletmeciliği programının yer aldığı üniversitelerde, üniversitelerin kendi uygulama otelleri ile birlikte sektörel iş birlikleriyle sağladıkları anlaşmalar ile uygulama yapabilecekleri dinamik oteller olmalı.
- Mezunlarla bölüm arasında sürekli ve etkili bir iletişim ağı kurulmalı.
- Öğrencilerin kişisel yetkinliklerini geliştirecek konu başlıkları eklenmeli. Örneğin; inovasyon, kompleks problem çözümü, duygusal zeka, birleştirici liderlik gibi.
- Akademisyenlerin alanlarına ilişkin en az 5 yıl sektörel deneyime sahip olması şartı aranmalı.
- Görevleri devam eden akademisyenlerin sektörel bilgilerini güncel tutmak ve yeniliklere adapte olabilme için üniversiteler ya da daha üst kurumlar aracılığıyla yapılacak protokoller çerçevesinde yaz aylarında veya uygun olan dönemlerde işbaşı eğitim programları hazırlanmalı ve uygulanmalı.
- Derslerin minimum %30'u, yapılan/yapılacak iş birlikleri çerçevesinde alanlarında yetkin

sektör profesyonelleri tarafından verilmeli.

- Z kuşığı özellikleri dikkate alınarak ders yöntem ve süreleri belirlenmeli.
- Uluslararası işbirlikleri artırılmalı ve etkili uygulanmalı.
- Staj yerlerinde ücret düzenlemeleri gerçekleştirilmeli ve barınma imkanları sağlanmalı.

SONUÇ

Turizm ve Otel İşletmeciliği bölümünde en büyük sorun uygulama derslerinde alınan teorinin pratiğe dönüştürülememesi ve öğrencilerin seçmeli derslerin kısıtlı kalması, sektöre yönelik derslerin açılmamasıdır. Bu doğrultuda sektör ile iş birliği halinde eğitim-öğretim planlanmalıdır. Üniversitelerde uygulamalı derslerin verilebilmesi için uygun fiziki şartların oluşturulması sağlanmalıdır. Yabancı dil eğitiminde sektöre yönelik olarak çalışmalar yapılmalı, konuşma derslerine ağırlık verilmelidir.

9. TURİZM VE SEYAHAT HİZMETLERİ

9.1. Mevcut Durum Analizi

Yüksek Öğretim Yürütme Kurulu 25.12.2019 tarihli toplantısında yükseköğretim kurumlarındaki içerikleri aynı ancak isimleri farklı olan ön lisans programlarında, isim kargaşası yüzünden mezunların karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırmak amacıyla, birçok programda ortak isim uygulamasını gerçekleştirmiş; Seyahat İşletmeciliği, Seyahat İşletmeciliği ve Tur Operatörlüğü, Seyahat ve Turizm İşletmeciliği, Seyahat ve Tur İşletmeciliği, vb. 15 program isminin Turizm ve Seyahat Hizmetleri olarak kullanılmasına karar vermiştir (YÖK, 2020). Program, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü altında bu isimle devam etmektedir.

Turizm ve Seyahat Hizmetleri programının yetiştirmeyi amaçladığı seyahat işletmesi çalışanlarının mesleki anlamda ihtiyaç duyacağı temel derslerin ağırlıklı olarak var olduğu görülmektedir. Ancak genel ders dağılımlarına bakıldığında programlar arasında temel anlamda bir birliğin olmadığı, zorunlu derslerde bile ders dağılımlarının farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bir başka önemli bulgu ise ülkemizin önemli bir turizm destinasyonu olduğu düşünüldüğünde karşılayıcı acenta hizmetlerine ve otomasyonuna ilişkin derslerin bu programların hepsinde bulunması gerekmesine rağmen bu derslerin sadece 13 programda bulunduğu görülmüştür. Ayrıca turizm sektöründe hem hizmeti verenin hem de hizmeti alanın insan olduğu düşünüldüğünde iletişim, müşteri ilişkileri yönetimi, ilk yardım, iş sağlığı ve güvenliği gibi derslerle mesleği icra ederken mesleğin ve temsil ettiği ulusun itibarını korumasında ayrıca yaptığı işin düzgün şekilde gerçekleştirilmesini sağlanmasında kişiye yol gösterici olacak mesleki etik ve etik konularının ele alındığı derslerin bulunması önemlidir. Staj ya da iş yeri uygulaması MYO'lar için gerekliliği tartışılmayacak konulardan biridir. Gerçek bir çalışma ortamında bulunarak çalışma ve iş koşullarının anlaşılması öğrencilerin yetkinliğini artıran uygulamalardır.

Güçlü Yönler

- 2000'li yılların başından beri programın devam ediyor olması.
- Tercih edilirliliğinin yüksek olması.
- Eğitim öğretim kadrolarının sayısal olarak yeterli olması.
- Sektör tecrübesi olan öğretim elemanlarının hala kadrolarda yer alması.
- Programların ağırlıklı olarak sektörel faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelere yakın yerlerde bulunması.

Zayıf Yönler

- Sektörden kopuk bir eğitim yapısı.
- Sektörün güncel uygulamalarının ve uygulamaya ilişkin sorunlarının bilinmemesi.
- Müfredatta uygulamalı olarak görülen derslerin fiili olarak uygulamasının yapılamaması.
- Seçmeli derslerin belirlenmesi ve bu derslerin açılmasının program ihtiyacından çok farklı faktörler göz önünde bulundurularak açılması ve seçmeli ders gruplarından öğrencilerin ders seçimi konusunda tamamen özgür olmamaları.
- Staj süreleri, stajların verimsizliği ve değerlendirmeye ilgili sorunlar.
- Yabancı dil eğitiminin ders saati olarak yeterli görünmesine rağmen derslerin konuşmaya yönelik olmaması ve niteliğinin yeterli olmaması.
- Dijital dönüşüme ilişkin derslerin bulunmaması.

- Meslek etiği konusuna yeterince önem verilmemesi.
- Günümüz turizm paradigması içerisinde önemli yer tutan sürdürülebilirlik, alternatif turizm ve geliştirilmeye uygun alanların değerlendirilebilmesi konularının yeterince dikkate alınmaması.
- Z kuşağı özelliklerinin dikkate alınmadığı eski yöntem ve uygulamalara dayalı eğitimin sürdürülmesi.
- Müfredatlar arasındaki uyumun yeterli olmayışı.
- Akademik takvimlerin sektöre uygun yapılamaması.
- Müfredat yenileme ve oluşturma sürecinde öğretim elemanlarının konuya yönelik bilgi ve tecrübelerinin yetersiz oluşu ve öğrenci odaklı olmaktan çok mevcut öğretim elemanlarının kapasiteleri ve ilgi alanlarını önceleyen derslerin belirlenmesi.
- Sektöre yönelik uygulama dersleri ve/veya staja yönelik yapılması gereken görüşme, anlaşma ve protokol oluşturma sürecinde sorumluluğun ilgili öğretim elemanına bırakılması. MYO müdürlüğü ve/veya rektörlük düzeyinde gerekli desteğin veya ilginin yetersiz oluşu.
- Turizm ve Seyahat Hizmetleri programlarının öğrenciler tarafından bilinçli olarak tercih edilmemesi.
- Açıkta kalmamak için programı tercih etme.
- MYO'ların önemini öğrencinin anlayamaması ve önemsiz görmesi.
- Derse devam oranlarının düşük olması.
- Mesleğin gereklerinin öğrencinin karakterine uygun olmaması ve öğrencinin bunun farkında olmadan programa gelmesi.
- Genel anlamda devamsızlığın uygulama derslerinde daha belirgin olması. Bu sebeple programda olsa bile programın öğrenilmesinin imkânsız hale gelmesi.
- Turizmin uzun süreli çalışılacak bir sektör olarak görülmemesi.
- Mesleki deneyimi olmayan öğretim elemanlarının istihdam edilmesi.
- Mesleki deneyime sahip olsa da öğretim elemanı olduktan sonra sektörden uzak kalması ve seyahat işletmeciliği gibi dinamik bir sektörde zaman içerisinde deneyimlerin yetersiz hale gelmesi.
- Akademik kariyer hedeflerinin öğrenci yetiştirme amacının önüne geçmesi ve teorik alanlarda çalışmalara ağırlık vermesi.
- MYO'ları basamak olarak görme.
- Programın gerektirdiği dinamikliğe, yeniliğe, açıklığa ve hızlı değişime ayak uydur(a)mama.
- Mesleğine yönelik yabancı literatürü takip edebilecek yeterli yabancı dil bilgisine sahip olmaması.
- Bazı öğretim elemanlarının öğrencilere yönelik ders, sınav, not ve davranış anlamında ahlaki ve etik değerlerin dışına çıkması.
- Özellikle MYO dışından gelen (Fakülte veya diğer) öğretim elemanı veya eğitimcilerin, öğrencilerin algı ve bilgi düzeylerini dikkate almadan dersi üst seviyeden işlemeye çalışması.
- Bu programı tercih eden öğrenci profili dikkate alınmadan farklı amaçlarla farklı yerlerde programın açılması. Bu durum öğrencinin programı tercih etmiş olsa da gelip gördükten sonra okulu bırakmasına neden olmaktadır.
- MYO'ların genelde kampüs dışında olması dolayısıyla programın ihtiyaç duyduğu altyapı

imkanlarına sahip olamaması.

- MYO'ların yaygın olarak taşrada açılmaları sonucu ortaya çıkan barınma, beslenme ve güvenlik, kültürel çatışma, ötekileştirme, taciz vb. sorunların daha fazla olması.
- Okulların söz konusu alanlarda ve kısıtlı imkânlarla faaliyetini sürdürmesi sebebiyle öğrencilerin zaten az olan kurumsal aidiyetlerinin daha da azalması.
- Uluslararası iş birliklerinin önemsenmemesi ya da etkili olarak işletilmemesi.

Fırsatlar

- Türkiye'de seyahat acentalarına yönelik bir yasanın bulunması.
- Türkiye'de seyahat acentası sayısının fazla olması.
- Türkiye'de turizm eğitiminde doktora düzeyi dahil eğitimin olması.
- Türkiye'de bir tatil kültürünün oluşmaya başlaması iç turizm hareketlerini de artırmaktadır ve buna bağlı olarak paket tur düzenleyen seyahat acentalarının (tur operatörleri) sayısı ve kapasitelerinin artması.
- Uluslararası seyahatlere katılan sayılarındaki artışa bağlı olarak IATA belgeli acenta sayısının artması.
- IATA belgesine sahip çalışan ihtiyacı.
- Büyük ölçekli işletmelerde seyahat işlemleriyle ilgilenen bir birim oluşturulması ya da dış kaynak kullanarak bu hizmetin alınması.
- Covid19 salgın sürecinde oluşturulan dijital eğitim altyapı ve uygulamalarının örgün eğitime entegre imkanları.

Tehditler

- Özellikle karşılayıcı acentelerin daha çok aile işletmeleri ve küçük ölçekli işletmeler olması sebebiyle az personelle çalışması ve bunun istihdamı engelleyici bir unsur olması.
- Karşılayıcı acentelerde kariyer imkanlarının ve kariyer basamaklarının sınırlı olması.
- Uzun ve düzensiz çalışma saatleri.
- Turizmdeki diğer alanlara göre düşük ücretler ve düşük komisyonlar.
- Mevsimsellik.
- Konaklama/lojman sorunları.
- Acente açma sürecinde gerekli komisyon ve/veya teminatların çok yüksek olması sebebiyle, işletmecilerin mesleki özelliklerinden çok finansal kapasitelerinin ön plana çıkması.
- Turizm ve seyahat programlarında açılan kadroların niteliği.
- Bilgi ve teknoloji çağının ortaya koyduğu imkânlar nedeniyle seyahate çıkacak kişilerin seyahat acentelerine olan bağımlılığının azalması (bireysel anlamda çevrimiçi rezervasyon, tanıtım ve danışmanlık hizmetlerine kolay erişim).
- Çeşitli kurs eğitimleri ile kısa süreli acentacılık eğitimleri ve belgelendirilmesi.

9.2. Komisyon Önerileri

- Sektörel işbirlikleri üniversite-çatı birlikler düzeyinden, program-işletme düzeyine kadar her seviyede gerçekleştirilmeli.
- Müfredatlardaki uygulamaya yönelik ders sayısı ve çeşidi arttırılmalı.
- Teori ve uygulamaya yönelik dersler arasında denge sağlanmalı.
- Seçmeli ders havuzları genişletilmeli ve öğrencilere daha fazla ders seçebilme imkânı sağlanmalı.
- Stajlar bütün bir dönemi kapsamalı (trimester (3+1, 2+2, 3+3) sistemlerinden birisi tercih edilebilir). Trimester yönteminin uygulanma imkânı bulunmayan yerlerde staj süreleri uzatılmalı.
- 3+1 İşletmede Mesleki Eğitim Uygulaması YÖK'ün MYO'lar için yeni aldığı karar ile birlikte, öğretim üyeleri tarafından ek ders ücretine de konu olabileceği, öğrencilerin öğretim süreçlerinin son döneminde doğrudan sektöre giderek devamında istihdam edilmelerinin çok daha mümkün olacağı durumları göz önünde bulundurulduğunda, daha uygulanabilir ve gerçekçi bir sistem olduğu düşünülmektedir.
- Yabancı dil eğitimine ilişkin ön lisans turizm programlarının ihtiyaçları düşünülerek özellikle konuşmaya yönelik genel bir düzenleme ve materyal geliştirme süreci en kısa sürede başlatılmalı.
- Seyahat endüstrisindeki dijital dönüşümün teorik altyapılarını ve uygulama yönlerini kapsayan dersler müfredata eklenmeli
- Global dağıtım ve rezervasyon sistemlerine ilişkin derslerin bütün programlarda olduğu görülmekle birlikte bu derslerin gerektirdiği altyapı “laboratuvar, otomasyon programı bedeli ve/veya üyelik aidatı” konusunda bazı okullarda sıkıntılar mevcuttur. Bunlara ilişkin altyapı gerekleri eksiksiz sağlanmalı.
- Sürdürülebilirlik ve bu kapsamdaki konular her program müfredatında mutlaka yer almalı.
- Öğrencilere eleştirel ve çözüm odaklı düşünce yapısı kazandırılmalı.
- MYO öğretim elemanları belirli dönemlerde hizmet içi eğitimlere ve/veya sektöre yönelik kısa süreli eğitimlere tabi tutulmalı (TÜRSAB ve TUADER arasında gerçekleştirilebilecek bir protokolle öğretim elemanlarının seyahat acentalarında belirli süre fiili olarak bulunması sağlanabilir).
- Mezunlarla bölüm ve program arasında sürekli ve etkili bir iletişim ağı kurulmalı.
- Programın yer aldığı üniversitelerde uygulama seyahat acenteleri kurulmalı, buna yönelik gerekli hukuki altyapı hazırlanmalı. Böylece öğrenciler, öğrenim sürecinde doğrudan ve öğretim elemanlarının kontrolünde uygulama olanağı bulacaklardır.
- Ortak bir müfredat havuzu oluşturularak ilgisiz derslerin keyfi olarak müfredata alınması engellenmeli.
- Kariyerleri ile ilgili onları yönlendirecek ve bilgilendirecek kariyer dersi eklenmeli.
- İlgisiz yerlerde öğrencilerin turizm adına verimsiz bir eğitim alacakları bölümlerin açılması engellenmeli.
- Enformasyon memurluğu sınavına girebilmek için şu anda acentalarda çalışanların hakkı saklı kalmak koşuluyla bundan sonraki başvurulara Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri bölümlerinden mezuniyet şartı getirilmeli.
- Z kuşağı özellikleri dikkate alınarak ders yöntem ve süreleri belirlenmeli.

- Uluslararası iş birlikleri artırılmalı ve etkili uygulanmalı.
- Staj yerlerinde ücret düzenlemeleri gerçekleştirilmeli ve barınma imkanları sağlanmalı.
- Teknolojideki gelişmeler ile birlikte, dijital çağa ve Endüstri 4.0 çağına uygun dersler müfredata dahil edilerek, yeni çağın gereklilikleri doğrultusundaki medya ortamlarının kullanımı, bu ortamlardaki bütünleşik pazarlama iletişimi uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi sağlanabilecektir. Hedef kitlelerin dijital nesil olarak adlandırılan, dijital ortamlarda aktif olan turistlerden oluşması nedeniyle, yetiştirilecek iş gücünün de bu kitlelere hitap edebilecek donanıma sahip olabilmesi kritik bir konu olarak değerlendirilmiştir. Müfredatlar incelendiğinde, teknolojiye yönelik derslerin olması gerekenden daha az sayıda olduğu gözlenmiştir. Dijital pazarlama, viral pazarlama, turizmde dijital dönüşüm, endüstri 4.0, influencer pazarlaması, elektronik pazarlama, CRM teknolojileri (müşteri ilişkileri yönetimi), veri madenciliği gibi etkin müşteri etkileşiminin gerçekleştirilebileceği portföylerin oluşturulabilmesi için çağın gereklilikleri doğrultusunda içeriklere sahip derslerin müfredatlarda artırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Turizm ve Seyahat Hizmetleri programına ilişkin sorunların eğitimin yapısına ilişkin sorunlar, öğrencilere ilişkin sorunlar, mesleğin yapısından kaynaklı sorunlar, öğretim elemanlarına ilişkin sorunlar, okulun bulunduğu lokasyona ilişkin sorunlar, MYO'lardaki genel sorunların programlara yansımaları olarak 6 ana başlık altında toplandığı ortaya çıkmıştır. Gerçekleştirilen toplantılarda bu ana başlıkların her birine ilişkin sorunlar belirlenerek bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler getirilmiştir. Bütün bunlara ek olarak ve belki de bütün bu sorunları kapsayan temel sorun sektörün ihtiyacına yönelik eğitim modelleri ve ihtiyacı sağlayacak insan kaynağının niteliği sorunudur. Bu doğrultuda müfredatlardaki uygulamaya yönelik ders sayısı ve çeşidi arttırılmalı, stajlar bütün bir dönemi kapsamalı (trimester (3+1, 2+2, 3+3) sistemlerinden birisi tercih edilebilir) veya trimester yönteminin uygulanma imkânı bulunmayan yerlerde staj süreleri uzatılmalıdır. Bunun yanı sıra yabancı dil eğitimine ilişkin önlisans turizm programlarının ihtiyaçları düşünülerek özellikle konuşmaya yönelik genel bir düzenleme ve materyal geliştirme süreci en kısa sürede başlatılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O. (2009). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyeri Eğitimi Öğrenme Ürünlerinin Değerlendirilmesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 115-128.
- Akoğlan-Kozak, M., Özdemir, C. (2013). Yetenek Kavramının Otel İşletmelerinde Operasyonel Personel Bağlamında Değerlendirilmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 10(1), 6-18.
- Hacıoğlu, N., Kaşlı, M., Şahin, S. & Tetik, N., (2008). Türkiye’de Turizm Eğitimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karahan, C. (2010). Aşçıların Beslenme Bilgi Düzeyleri. *Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Anabilim Dalı*.
- Kızgın, Y. (2005). Sınavsız Geçiş (Meteb) Sistemi ile Gelen Öğrencilerin Başarılarının İstatistiki analizi: Muğla Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu Örneği. *“İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(2). 119-129.
- Koçak N. (2001). Konaklama İşletmelerinde Animasyon Önemi ve Animasyon Personeline Yönelik Bir Araştırma. *D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 16(1), 61-79.
- Köktaş, Ş. K. (2004). *Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Kurnaz, A., Kurnaz, H., & Kılıç, B. (2014). Ön lisans Düzeyinde Eğitim Alan Aşçılık Programı Öğrencilerinin Mesleki Tutumlarının Belirlenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(32), 41-61.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2021). *Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü – Yıllık İstatistikler*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201140/yillik-istatistikler.html> adresinden 14 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- MEGEP, (2017). *Eğlence Hizmetleri Animasyon Hizmetlerine Giriş*. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Animasyon%20Hizmetlerine%20Giri%C5%9F.pdf adresinden 12 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- seyahatgerze.sinop.edu.tr. (tarih yok). *Kültürel Miras ve Turizm Programı*. Mayıs 20, 2021 tarihinde Gerze Meslek Yüksekokulu Web Sitesi: <https://seyahatgerze.sinop.edu.tr/kulturel-miras-ve-turizm-programi/> adresinden alındı
- Türkiye İş Kurumu [İŞKUR] (2021). *Meslekleri Tanıyalım Animatör-Eğlence Hizmetleri*. <https://esube.iskur.gov.tr/Meslek/MeslekleriTanıyalım.aspx> adresinden 8 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi. (tarih yok). <http://www.tyc.gov.tr/>. 6 21, 2020 tarihinde <http://www.tyc.gov.tr/yazilar/turkiye-yeterlilikler-cercevesi-i6874e0e1-23b9-4952-912c-5e7f77fc7739.html> adresinden alındı.
- YÖK, (2020). [yok.gov.tr Erişim adresi:https://www.yok.gov.tr/Document/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/lisans-onlisans-program-adlari/2021/2020-2021-yilindan-itibaren-uygulanacak-yeni-onlisans-program-adlari.pdf](https://www.yok.gov.tr/Document/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/lisans-onlisans-program-adlari/2021/2020-2021-yilindan-itibaren-uygulanacak-yeni-onlisans-program-adlari.pdf)
- Yükseköğretim Program Atlası [YPA] (2021). YÖK Ön lisans Atlası-Turizm Animasyonu Programı.<https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30106> adresinden 11 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.

KISALTMALAR

AHLA: American Hotel & Lodging Association

DGS: Dikey Geçiş Sınavı

IATA: International Air Transport Association

ISCED: International Standard Classification of Education/Uluslararası Standart Eğitim Sınıflama Sistemi

ISCO: International Standard Classification of Occupation/Uluslararası Standart Meslek Sınıflama Sistemi)

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

JCI: Joint Commission International

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi

MÜDEK: Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği

MYO: Meslek Yüksekokulu

OHSAD: Özel Hastaneler ve Sağlık Kuruluşları Derneği

ÖSYM: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SKS: Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı

TMSS: Türkiye Meslek Sınıflama Sistemi

TUADER: Turizm Akademisyenleri Derneği

TURAK: Turizm Eğitimi Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu

TUREB: Turist Rehberleri Birliği

TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acenteler Birliği

TYÇ: Türkiye Yeterlilik Çerçevesi

TYT: Temel Yeterlilik Testi

WACS: The World Association of Chefs' Societies

YDT: Yabancı Dil Testi

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

YPA: Yükseköğretim Programı Atlası

SONUÇ

“*Daha iyi bir dünya için turizm*” temasıyla, T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde 4. Dünya Sağlık, Spor ve Alternatif Turizm Kongresi ve Fuarı (HESTOUREX), Turizm Akademisyenleri Derneği (TUADER) ve Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği (POYD) iş birliğinde 7-9 Ekim 2021 tarihinde gerçekleştirilecek olan Türkiye Turizm Zirvesi kapsamında “Turizm Yükseköğretiminin Sorunları” teması altında “*Ön lisans Düzeyindeki Eğitim Sorunlarının Tespiti ve Çözüm Önerileri Çalıştayı*” düzenlenmiştir.

Türkiye’de turizm sektöründe hizmet vermek üzere eğitim verilen 9 farklı ön lisans programı bulunmakta olup, bu raporda söz konusu ön lisans düzeyindeki eğitimde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir. Söz konusu bu 9 farklı ön lisans programlarının karşılaştığı sorunlar genel olarak; fiziksel altyapı olanaklarının yetersizliğinden, öğretim elemanları ve yöneticilerden, öğrencilerden, öğrenci yerleştirme sisteminden, istihdam politiklarından, kurumsallaşamamaktan, müfredatlardan, yabancı dil eğitiminin yetersizliğinden, üniversite-sektör ilişkilerinin zayıflığından, stajlardan ve son dönemde ise salgından kaynaklı sorunlar olarak belirlenmiş ve belirlenmiş olan bu sorunların ortadan kalkması ya da olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi için çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Fiziksel altyapı yetersizliğinden kaynaklı sorunların çözümü için YÖK tarafından üniversitelerin özellikle Aşçılık programı ile Pastacılık ve Ekmekçilik gibi programlara altyapısını tamamlanmadan öğrenci alınmasına izin verilmemesi ve mevcut programlarının altyapı eksikliklerinin giderilmesi, mutfağın üretimden çok eğitim amaçlı düzenlenmesi, programların altyapıya göre belirlediği kontenjanların üzerine çıkılmaması gibi öneriler getirilmektedir.

Bakanlığı’nın çeşitli birimleri olmak üzere daha fazla alanda (müzelerde, ören yerlerinde, yerel yönetimlerin kültürel ve sosyal işlerden sorumlu birimleri ile imar ve şehircilikle ilgili birimlerinde, arkeolojik kazı projelerinde, tarihi eser restorasyon ve koruma projelerinde, UNESCO Dünya Miras Alanlarında vb.) istihdam hakkı tanınması da önerilmektedir.

Kurumsallaşamamadan kaynaklı sorunların çözümü için Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından belirlenen Ulusal Yeterliliğin alınması için girişim başlatılarak Mesleki Yeterlilik Kurumu Onaylanmış Ulusal Yeterlilikler Listesinde tüm turizm alanlarına yer verilmesinin sağlanması önerilmektedir. Ayrıca yine yukarıda belirtildiği üzere Turizm Meslek Yasası’nın çıkarılması da mesleğin itibarını ve dolayısı ile kurumsallaşmayı arttıracak bir öneri olarak sunulmuştur.

Müfredatlardan kaynaklı sorunların çözümü için getirilen öneriler ise Turizm eğitimi verilen programlardaki müfredatların, içerisinde sektör temsilcileri de dahil tüm paydaşların yer aldığı bir komisyon tarafından belirlenmesi, zorunlu derslerin tüm programlarda ortak olması ve öğretim elemanlarının uzmanlık ve ilgi alanlarına göre değil ihtiyaca göre belirlenmesi, seçmeli derslerde ise esneklik kazandırılması, müfredatlarda daha fazla yabancı dil derslerine yer verilmesi önerilmektedir.

Yabancı dil eğitiminin yetersizliğinden kaynaklı sorunların çözümü için yukarıda da belirtildiği gibi müfredatlarda daha fazla yer verilmesi ya da zorunlu hazırlık uygulanması, hatta mümkünse ikinci yabancı dil derslerine yer verilmesi ve bu yabancı dil derslerinin gramer eğitiminden çok konuşmaya ve pratik yapmaya dönük işlenmesi önerilmektedir. Ayrıca yine yukarıda belirtildiği üzere başta Turist Rehberliği olmak üzere turizm ile ilgili programlara YDT puanı ile öğrenci alınarak bu durum sorun olmaktan çıkarılabilir ve böylece MYO’lar ikinci yabancı dil eğitimi yönünde çaba harcayabilir.

Üniversite-sektör ilişkilerinin zayıflığından kaynaklı sorunların çözümü için her iki kurumun ortaklaşa yapabileceği toplantı ve çalıştaylar, sektördeki uzman ve yetkin kişilerin MYO’larda ders vermesi, derslerin bir kısmının sektörde faaliyet gösteren işletmelerde işlenmesi, stajlar aracılığı ile eğitim kurumları ile işletmeler arasında daha sıkı iş birliğine gidilmesi önerilmektedir.

Stajlardan kaynaklı sorunların çözümü için tüm turizm proramlarında stajların zorunlu hale getirilmesi, staj süresi ve tarihlerinin sektörün ihtiyaçlarına göre planlanması, staj yerlerinin sadece

turizm işletmeleri ile sınırlandırılmayıp Kùltür ve Turizm Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatları, yerel yönetimlerin Turizm Ofis ve Büroları gibi yerlerde de yapılabilmesine imkan verilecek düzenlemelerin yapılması ve öğrencilerin nitelikli işletmelerde ve yurt dışında da staj yapmalarına olanak sağlanması önerilmektedir.

Son dönemde ortaya çıkan salgından kaynaklı sorunların çözümü için öğretim elemanlarına uzaktan eğitim, bilişim araçlarının kullanımı gibi konularda hizmet içi eğitim olanaklarının sağlanması, özellikle uygulamalı derslerin uzaktan işlenmesinde daha faydalı olacak stüdyoların kurulması, dijital ortamda geçerli ve güvenilir ölçme yapılabilmesi için mevzuat çalışmasının yapılması önerilmektedir.

